GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 1. **U subotu 1. sěčnja (Jan.) 1853.** **GODINA I.**

Uvod.

Od Nikole Fallera.

Čověk nepočiva nikad, jerbo kretnja — to mu je život. Isto tako žive i narodi kretjući se. Kao što valovi morski tiskaju jedan drugoga, dok najposlě udarivši o obalu neizčeznu, isto tako podižu se misli jedna za drugom u životu narodah, a jedva da koja do toga dozrije, da bude na pravi probitak i napredak narodu, prije nego u moru i valovih života utone.

Pověstnica nas uči, kako to malo kad biva; jerbo takova misao, ako i utone u rěci života, — no budući nenaravno uzrodjena i uzgojena pod imenom „duh věka", obično neudari pravcem istinitih potrebah naroda, nego do běsnila uzpaljena ima se smatrati više kao bolest, negoli savèršenstvo, — bolest, koja lebdi za utvorami zaslěpljenih duhovah, da jih oživotvori.

I u naše doba ima takovih mislih i ideah pod imenom „duh věka." Nije niti naša naměra, niti naš posao, ove misli i idee razlagati i lučiti chemično jednu od druge, da iznadjemo one misli, koje bi uprav kadre bile doněti korist našemu narodu, i stanje mu poboljšati. Naša je svèrha, ostavivši priredjivanje duhovne hrane drugima, gojiti one življe i put jim kèrčiti, koji svome gojitelju, istina, slave nedonose, ali koji se tiču najpèrvih i najbitnijih potrebah čověka, da nam se nesbude, što onima, koji obuzeti slěpom i poběsnom ljubavju ljubeći medjutim na jelo zaborave.

Glavni temelj, na kom se blago i sreća kojega naroda najpouzdanije i najuspěšnije osnovati može, — to je materialno blagostanje iliti imućnost. Gdi je imućnost, tu se mogu potrebe i tanjega ukusa, luxusa i duševnoga razvoja lasno podmiriti i bez svakoga napora i s uspěhom sigurnim, jerbo čim je tko imućniji, tim manje ga stoji žèrtve, ako i oko obrazovanja svoga duha nastoji, — dapače to nastojanje onda mu je pravi ures i začina života, koje kod čověka uboga nije.

Da u našoj otačbini imućnost stoji ponajviše od boljega i savèršenijega poljodělstva, dovoljno je poznato; nu s tugom primětiti moramo, da se kod nas uvodeći i razplodjujući s brižljivom točnostju običaje izobraženoga světa, kao posledice materialnoga blagostanja i imućnosti, pri tom slabo pazi i njeguje baš ono, što je drugim narodom izobraženost, krěpost i pèrvenstvo dalo, — naime materialna imućnost naroda.

Družtvo gospodarsko naměrilo je naprama tome, i odabralo sebi taj zadatak smireni, po mogućnosti o tom raditi, da načela boljega poljodělstva dopru do puka — načela, koja će mu, ako jih upotrebi valjano, naklonit i život bolji.

U tu svèrhu kupilo je ovo družtvo tik uz grad Zagreb malo zemljište, gdi će biti učilište za one grane poljodělstva, koje, premda od koristi prevelike, još se ipak posvuda udomile nisu, naime za zelje, voćarstvo, pčelarstvo, bubarstvo i vinovu lozu; koje učilište kani družtvo gospodarsko spojiti s praeparandijom, da budući učitelji pučki uzmognu mladi naraštaj učiti u ovih velekoristnih granah poljodělstva, kako je to već dovoljno oglašeno čestitoj publici putem javnih listovah.

Směrajuć neprekidno u narod dobrom rěči uticati, učinilo se je osim toga od potrebe, izdavati neděljni list gospodarstveni, koi bi u kratko i razgovětno sborio o svih važnijih stvarih, koje zasěcaju u različne grane poljodělstva.

Ovaj list bit će od koristi ne samo bezposredno puku, nego i posredno izobraženim vlastelom, koji žele imati poslenikah pametnih i věštih.

Pouzdano izlazimo dakle s ovim listom na svět, moleći, da bi ga što boljma pomagali svikolici, a osobito zemljodèržci, ako su dobru svome radi. Osim izvěstjah o inostranom poljodělstvu i njegovom napredku, bit će ovaj list otvoren i člankom, dopisom i izvěstjem naših gospodarah, da tako, štogodj dobra pojedini izkuse i iznadju u svom gospodarstvu, dodje do znanja svimkolikim, kako bi ovo svaki u svom području pokušao i shodno upotrebio.

Zemljodèržci nisu na to pozvani, da se proslave poslom i radinostju svojom, nego imadu za sebe raditi u svom području, zato i stoji od njihove revnosti, ako hoće da pribave sebi imućnost i bolju idućnost.

Kako bi trebalo, da se kod nas šljive suše?

Poziv na gospodare, prečastno duhovništvo (svešlenstvo), gospodu seoske učitelje i sve prijatelje narodnog gospodarstva!

G. Adolf Hirsch i drugi domaći tèrgovci, koji se bave nakupovanjem i izvozom suhih šljivah, javili su ovome gospodarskome družtvu, da šljive suhe, što se u našoj domovini kupuju, skoro uvěk do 2. fr. sr. slabije u cěni stoje, nego li one suhe šljive, što tèrgovci kupuju u Bosni. A uzrok ove slabije cěne, kažu oni, da je jedino taj, što se kod nas šljive na dimu, a u Bosni bez dima suše. Sušila u Bosni nisu kao u nas ozgo otvorena te samo s lěsicom, na kojoj se šljive u dimu suše, pokrivena, nego su ta sušila u Bosni ozgo, gdě šljive leže, čisto zatvorena, da dim kroza njih prolaziti nemože. U ostalom se ta sušila razlikuju samo još u tome, što izvan one škulje, gdě se vatra podjaruje, ima još jedna škulja za oduh i za dim.

Naše se peći za sušenje šljivah mogu čisto lahko popraviti: neka se samo u stěni dolě, kao što rekosmo, oduha za dim prodre, a ozgo lěsica ona, na kojoj šljive leže, do tri pèrsta debelom ilovačom tako umaže, da nigdě dim u vis prodirati nemože. Samo se od sebe razumije, da ilovača ova iz početka izpuca; zato treba pèrvo, nego se počmu šljive sušiti, da se umazana ilovača několiko danah na zraku i suncu dobro prosuši,

onda da se malo vatre u peć podjari i tako da se peć sasvim kao kost izsuši. One puklotine, koje se kod sušenja peći pokažu, moraju se dotle zamazivati i prosušivati, dok jih posve nestane. Onda ti je peć za sušenje gotova, te netreba ništa više, nego da napraviš još 2 ili 3 lěsice, na kojih moreš šljive za sušenje razastrěti i na peć postaviti, te tako s peći opet u kraj staviti, dok se ohlade. Ove lěsice nesmiju takodjer u děrvetu frižke biti, nego se moraju dobro izsušiti, pèrvo nego se na njih šljive metju, jer inače od frižkoga dèrveta duhu privuku. Imamo i to još dodati, da se šljive nesmiju, dok su tople još i frižke, u posude stavljati, nego treba, da se malo u zraku prosuše.

Pozivljemo dakle sve gospodare i prijatelje gospodarstva, da svaki u svojoj okolici teži prosti svět uputiti i potaknuti, da se primi ovog shodnijeg načina sušiti šljive.

Odbor upravljajući poslove gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Bolest na grozdju.

Slavnim podružnicam, gospodi članovom i u obće svim gospodarom poljskim.

Poznato je, da se je ove godine već i u zemljah našoj susědnih pojavila bila bolest na grozdju te po vinogradih veliku štetu počinila; a može se dogoditi, premda je možebiti ta nevolja ove godine našu zemlju i mimoišla, — da se godinah dojdućih pojavi i kod nas po vinogradih.

Budući da ova bolest niti točno niti suglasno još nije bila opisana u javnih listovih, zato je odbor niže podpisani za shodno pronašao, pozor slavnih podružnicah, gospode članovah i u obće svih gospodarah poljskih na ovu okolnost unapred obratiti, pozivljući jih, da bi dojdućih godinah osobito oči svoje na to upirali, te, ako bi se gdi godj u njihovom području takova nevolja na grozdju pojavila, — o tom odmah ovaj odbor uz potanak opis svihkolikih pojavah izvěstiti pospěšili, i to, ako bi se ta bolest ne na pojedinih grozdovih ili panju pojedinom nego u měri povećoj i po čitavih krajevih od kojega vinograda pokazala.

U Zagrebu, 20. listopada 1852.

Odbor upravljajući poslove gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

O kovovima (metallih), kako se nalaze u zemlji i kako se vade.

Od Vinka Pacelića.

Kovovi su tělesa jednovita (einfach), to jest, jednovita po tome, što se dosada nisu mogla razlučiti na posebne čestice (dělke), koje bi bile različne izmedju sebe; takovi se ipak rědko nalaze u zemlji čisti, ili da nebi bili spojeni sa drugim kojim tělom, nego ako se hoće čist kakav kov, to ga valja prije umětno izlučiti od drugih spojenih š njime kovovah.

Za priměr može se uzeti ma koi kov; tako n. p. šljunak sumporoviti (Schwefelkies) sastoji od sumpora i gvoždja; gvozdac smedji (ruda gvozdena smedja, Brauneisenstein), gvozdac cèrveni (ruda gvozdena cèrvena, Rotheisenstein), gvozdac magnetni (ruda gvozdena magnetna, Magneteisenstein) sastoji od gvoždja i kiselika (Sauerstoff), jedne vèrsti vazduha (uzduha, zraka), koi je bitna čest od vazduha ovog, što ga mi kod disanja pijemo, bez kog se nemože živěti, i bez kog se nemože zapaliti niti dèrvo niti ugljen niti druga koja sažgaljina. Radi toga zove se ova vèrsta vazduha životni vazduh; a kiselik zove se radi toga, što mnoga tělesa, kad ga prime u se t. j. kad se š njim spoje, ukisnu; tako n. p. vino ukisne, kad se spoji sa kiselikom, a oto vino spojeno sa kiselikom zove se ocat (sirće).

Treba znati, da je razlika izmedju spojbe (spojenja, Verbindung) i poměšanja (Vermengung); nemože se poměšati gvoždje sa vazduhom, nego se može spojiti, a opet nemože se spojiti pšenica sa kukuruzom, nego se može poměšati. Spojba (spojenje, spajanje) će reći, kad se dva (ili više) těla tako sastave jedno sa drugim, da od njih postane neko novo tělo, koje nenaliči ni kojem od predašnja dva (ili više) těla, od kojih je postalo; i koje je dobilo neka sasvim druga svojstva, to se zove chemična spojba.

Chemična spojba nemože se mechanički razlučiti nikako, n. p. tucanjem ili trenjem, nego se moradu sasma druga sredstva upotrebiti, kad se hoće da se odluče spojena těla.

Vidět ćemo poslě, kako se ovako spojena těla luče i za tèrgovinu gotove; sada ćemo samo da vidimo, gdě i kako se nalaze u zemlji u nečistome stanju, t. j. dok su jošte rude (Erze).

Kako se traže i vade rude iz zemlje, to uči posebna nauka, koja se zove rudokoplje (Bergbaukunde), a posao s rudama i zanat zovemo rudokopstvo (Bergbau) i rudarstvo.

(Dalje drugi put).

Šumarstvo.

Molba, koju je upravljajući odbor družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju — na predlog odsěka šumarskoga i po osnovi g. Franje Sporera, naměstnoga načelnika istoga odsěka, — poduio visokoj c. k. vladi banskoj toga radi, da bi blagovolila privremeno narediti, kako da se prigledaju i čuvaju šume obćinske i zajedničke, a isto tako izhoditi, da bi što skorije izišo zakon o šumarstvu i lovu.

Visoka c. k. vlado banska! U glavnoj skupštini šumarskoga družtva hèrv.-slavonskoga, koja je bila 21. kolovoza t. g. u Pakracu, bi medju ostalim jednoglasno odlučeno slědeće:

a) da bi već doba bilo, obćinske a navlastito zajedničke šume (Communal- und Compossessorats-Waldungen) nekakvom privremenome nadzoru podvèrći još prije nego u život stupi dèržavni zakon šumarski;

b) da se zamoli vis. c. k. banska vlada, neka bi blagovolila u dotične visoke vlasti izhoditi, da se i kod nas u našoj zemlji što skorije uvede, kao što je već odavna uveden po ostalih krunovinah, — zakon šumarski i lovski, kojim bi se doskočilo jedared pustošenju šumah, koje mah preotimlje u našoj zemlji.

Niže podpisani odbor kao organ gospodarskoga družtva smatra kao svoju osobitu dužnost, gore navedene dvě odluke odsěka svoga šumarskoga doglasiti smireno visokoj c. k. banskoj vladi, krepkim slovom preporučujući jih milostivoga uvaženja radi.

U istinu — tako se je lahkoumno u našoj zemlji dosad gospodarilo sa šumami, da je — nebrineć se nimalo o razplodjenju domaćih šumah — svatko dèrva sěko ondě, gdě mu je bilo najudobnije, i toliko koliko mu se htělo — bez ikakvoga obzira na starost i jedrinu dèrvlja.

Pa osobito u poslědnje doba sěkle su se šume nemilice, i toliko, da u našoj zemlji ima jedva gděkoja šuma, koja nebi bila preko měre izsěčena, — da nerečemo — opustošena.

Isto tako zlokobne godine 1848. i 1849. ostaviše izza sebe tragovah zlo razumljene slobode i po naših domaćih šumah, premda naša domovina nedodje uz to vrěme nikad pod udarac neprijateljske navale.

Osobito su bile pomenutih godinah na velikom udaru šume, na koje graknu i navali prostota kao na zlatne brěgove, zatirući ovdě najlěpši prirodni naraštaj, tu predragocěne umětne gajeve, a ondě najkrasnije mlado stromlje, ovaj ponos, brigu i čast čitavoga poroda i nadu naših potomakah.

Tako se opustošiše naši krasni na broju maleni gajevi, zatèrše mladjahni naraštaji, izsěkoše i osakatiše do zla Boga naši krasni bukvici hèrvatski, a hrastici slavonski, — te će više porodah izza nas imati posla, dok poprave i nadoměste ono, štono u par měsecih pokvari i utamani běsnoća i razuzdanost našega věka.

To je uzrok, te se mnogi gospodar, povodom ukinute tlake u svom dohodku prema pèrvašnjoj dobi i onako preveć skru-

žen i stegnut, — a videći svoje šume u stanju jadnom, žuri i ono malo šume, što mu je ostalo, razprodati i žèrtvovati. Na tom putu dodjosmo dakako u pogledu šumah do blizu propasti, od koje nas jedino otčinska briga i krepke naredbe visoke vlade i u obće javne vlasti izbaviti mogu, te odvratiti zlo, koje time prěti našemu gospodarstvu i svojkolikoj culturi zemlje.

Nikada naše Primorje i naša junačka Lika nebi bila tako neplodna, da bezobzirno sěčenje šumah neogoli cěle južne stèrmine Karsta i Velebita, uslěd česa nestade vrělah, a stèrmina se izvèrgnu pustim vihrom.

Od kolika su uticaja šume na podnebje, rastje, culturu i zdravje koje pokrajine, dovoljno je poznato, te nije od potrebe, zametati ovdi osobitu o tom razpravu. Šume su nesamo ures zemlje, nego i glavni uvět plodnosti i raznovèrstnoga razvoja njezinoga, tako, da, gdě propadaju šume, propada i život zemlji.

Tim povodom moli ponizno odbor niže podpisani, da bi visoka c. kr. banska vlada blagovolila, nakloniti osobitu svoju pozornost gore pomenutim odlukam odsěka šumarskoga važnosti njihove radi, te

ad a)

opunovlastiti ovaj odbor, da putem istoga odsěka šumarskoga iznadje i poslě predloži način, kako da se uvede na probitak potomstva privremeno nadziranje šumah obćinskih i zajedničkih bez uvrěde i štete onih, koji su jih vlastni uživati;

ad b)

pako putem svojim u višnjega města izraditi, da se čim prije izdade i u život uvede i kod nas zakon šumarski i lovski.

U Zagrebu. 5. rujna 1852.

Upravljajući odbor gospod. družtva hèrv.-slavonskoga.

Svilarstvo.

Raspis odbora upravljajućega poslove družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju na sve županije i krajiške regimente.

Družtvo gospodarsko hèrvatsko-slavonsko, pozvano budući od visokoga ministeria za zemljodělstvo, da podnese mněnje svoje razlozi podkrěpljeno: kojim bi se načinom svilarstvo po Hèrvatskoj i Slavoniji moglo podići? — imade čast slavnu županiju (regimentu) time pozvati, da bi dobrotu imala odgovorit mu što skorije na pitanja slědeća:

1. Imade li u onoj županiji (regimenti) kakvo poglavarstvo, što nadzire gojenje svile, i na koi način ono postoji?
2. Tko je ovo poglavarstvo naměstio i kad?
3. Koliki je prostor zemlje za tu svèrhu opreděljen; na koi je način i po komu takov nabavljen ili zaveden?
4. Tko platja osoblje, štono se bavi oko gojenja svile, i kolika je platja?
5. Tko podmiruje druge troškove, ako kakovih imade?
6. Kakve su zemlje i u kojih obćinah opreděljene za dizanje dudovah? tko je ove zemlje dao i pod kojimi uvěti (pogodbami)?
7. Imade li gledè ove obèrtnosti struke jošte šta osobitoga, što je dosad bilo, a znati bi valjalo? i šta bi trebalo predložiti i preporučiti, da se svilarstvo u buduće podigne i unapredi? U Zagrebu dne 10. veljače 1851. Upravljajući odbor družtva gospodarskoga hèrvatsko-slavonskoga. Daroslav Tomić Trešćenski s. r. prědsědnik. Dragutin Rakovec s. r. tajnik.

Na pitanja ova stigoše odgovori slědeći:

I. Odgovarajući na štovani poziv od 11. veljače o. g. gledè gojenja dudovah i bubah, imam čast s obzirom na županiju rěčku podněti slěděće izvěstje, i to pèrvo na pitanja u pèrvih šest točakah postavljena: da u županiji ovoj nebiaše dosele naměšteno nijedno poglavarstvo, koje bi osobitu skèrb imalo bilo za promicanje gojenja svile; s toga niti kojeg činovničkog osoblja, a niti zemlje u tu svèrhu opreděljene u ovih stranah nema.

Jedinu iznimku čini ipak grad Rěka, gdě bi g. 1842. po gradskom poglavarstvu udovi Marii Trojerici četèrdeset jutarah zemljišnog prostora iz obćinskog imućtva ustupljeno u tu jedinu svèrhu, da tu nastoji dudovah usaditi. — Ovo poduzetje, kako razuměti mogoh, osta bez uspěha, buduć da opreděljeni prostor na goloj pećini stoji, i buduć da su se za uredjenje njegovo htěle poveće novčane sile, čemu rečena udovica doskočiti nije moguća.

Ovdě priměti moram, da imade to u rěčkom, to u bakarskom okružju několiko pojedinih odličniih žiteljah, koji iz vlastitog te pohvale vrědnog nagona u svojih vèrtlovih poněšto dudovah goje, a u shodno doba i s hranjenjem svilopredacah ugodno se zabavljaju. U kojem pogledu pohvalno napomenuti moram odvažnjeg gradjana g. Valentina Bott-a, koi je g. 1840 od strane kr. naměstničtva u Budimu pohvalu stekao, i ujedno sa jednim dukatom zlatnim nagradjen bio.

Veleznamenita obèrtnost ova nije se ipak u povećoj snagi unarpediti pokušala, niti je je mogao prostiji puk obljubiti, niti se je mogla ikakva pozornost tu probuditi; što se po mněnju mome najviše ima pripisati nehajstvu poglavarstvah, jer ova na nikakav shodan način pogledom na promicanje k znamenitoj toj stvari svojim uplivom pristupila nisu, a još manje podučljivo radila.

Na drugo, i to, da li bi se svilarstvo u buduće u Primorju podignuti i unarpediti moglo? — odgovaram: ako se naime u obzir uzme krasni položaj hèrvatskog Primorja, u kojemu je podnebje ponajviše toplo i suho, gdě vetrovi vladaju a kiša rědko pada, i gdě rosah nema, — k tomu jošte ako se pogleda na narav zemljišta ove strane, u kojoj, kako svakdanje izkustvo pokazuje, — bez gnoja i drugih osobitih nastojanjah u griču (Fels) i medju kamenjem krasna i bogata rastu stabla murvinska, — svak se uvěriti može, da bi ta plemenita obèrtnost ovdě cvasti, i silno napredovati mogla, i to tako, da bi kadra bila sa sličnom se talijanskom uzporediti pače nju s vremenom nadkriliti, kad bi se primorsko stanovničtvo, koje je po naravi svojoj marljivo i radino, i poljodělstva nemajući zemlje na veliko těrati nemože — priviknulo gojenju bubah, i pokupilo blagostaj, kojeg si po ovom inače ne težkom poslu prisvojiti može.

Razuměv se ipak, da jedino Primorje hèrvatsko počamši od granice dalmatinske uzduž Velebita na zapadnoj strani, i to gori više od Baga (Karlobaga) nuz Cesaricu, Jablanac, Sveti Juraj, Senj, Novi, Bribir, Grižane, Drivenik, Cirkvenicu, Kraljevicu, Bakar, Rěku, i do granice istrianske u dužini i širini od više geograph. miljah ovoj obèrtnosti dobar uspěh ponudja, dočim sěverna stran Velebita, i cěla podžupanija delnička, poradi žestoke i dugotrajne zime niti za sadnju dudovah, (dakle niti za hranjenje bubah prikladna nije; što učinjeni u Ravnojgori o gojenju dudovah pokusi potvèrdjuju, jerbo nikakovog napredka imali nisu.

Prostor taj cělog Primorja hèrvatskog jest dakako pećina, ali ipak nadje se dovoljno i zemlje, koja se ne plugom nego jedino motikom i lopatom prirediivati mora, što velikog truda stoji; medjutim trud se svakako naplati, jere je plodna; u ostalom pako ugadja najbolje stablami od voćke i vinskoj lozi, koja sva najbolje napreduju, i u dugom životu obstoje, kao što je u cělom Primorju naći krasnih i zdravih stabalah od trešanjah, orahah, jabukah, šljivah, smokavah, maslinah, krušakah, i t. d. pa i istih dudovah; s obzirom pako na vinsku lozicu najbolja se reći mogu, jer ona najbolje se plodi i goji i dobro vino radja.

Uzamši nadalje u razmotrenje primorsko stanovničtvo, koje većom stranom u stranih krunovinah to putem mora, to putem kopna za hlěbom teži, svakako mu se radinost i marljivost, i pomnja na svaku umětnost i rukodělstvo dopitati mora, i sigurno me nada prevariti neće, da će, ako mu se sredstva i podučljiva ruka pruže, na obèrtnost svilarstva svoju misao obratiti, i sa svom snagom tog posla se latiti.

Uzamši konačno na um i isti prostor zemlje, od kojeg sigurno sada jedna polovica za najmanju hasnu služi, jerbo je jedino borovicom i drugom šikarom obrašćena, i to tim pogledom, ako se inače skèrbilo bude, nadati se je dobrom napredku; tu bo mogu krasni dudici s vremenom rasti, i bilioni se svilopredacah gojiti poput talijanske škole.

Sredstva, koja napredak obèrtnsti svilarstva na željni stepen podići mogu, jesu po mom mněnju ova:

1. Da se u Primorju hèrvatskom uredi oblast jedna, koja bi jedino u istom poslu raditi obvezana bila.
2. Da se ista oblast i s obzirom na hèrvatsko Primorje u vojničkoj strani u podčinjene svoje organe u shodnom razměrju razděli.
3. Da se svakoj pojedinoj obćini hèrvatskog Primorja shodni prostor zemlje za gojenje dudićah opreděli, i obćini uz nadziranje poglavarstvah na porabu bezplatno odstupi, dočim bi od druge strane obćina imala svojimi težaci prostor taj osnažiti, prirediti, posijati i dudiće lěto na lěto gojiti.
4. Neka svaki čěloselac obvezan bude svake godjne 12, apoluselac 6 i t. d. dudićah na svojoj zemlji dotle usadjivati, dokle dovoljni opreděliti se imajući broj nenamiri; — te tako bi za malo godinah krasni se murvici u Primorju pokazali.
5. Neka se medju primorski puk, koi i onako većom stranom čitati znade, razplode shodne podučljive knjige i to u dovoljnom broju, i troškom zemaljskim pribavite, koje bi ga nesamo o svilarstvu učiti imale, nego takodjer da mu i korist pokažu, koju time postići može.
6. Nebi trebalo propustiti, da se mladež u seoskih a i u gradskih nižjih učionicah o istoj stvari podučava, i tamo vodi, da svilarstvo obljubi. Zato bi shodno bilo obvezati svakog učitelja, da si mali murvik priredi, i gojenje svilopredacah u svom skladištu těra, gdě bi se děca ujedno i practično podučavala.
7. Od velike koristi i za potaknutje bilo bi skèrbiti za priměrne nagrade, koje bi se marljivim gojiteljem svake godine davati imale.

8. Konačno to dèržavna, to svaka okružna oblast neka preporučnim načinom i naredbama za promicanjem ove velevažne obèrtnosti teži, i tako će sigurno narodnom postati.

Ova su po mom mnĕnju poglavita načela, po kojih utemeljenju buduća snaga obèrtnosti ovoj proniknuti može, zato jih slavnom družtvu na bistro razmotrenje i oživotvorenje najtoplije preporučajući predlažem, dodajući još i to, da bi se na krasno naše Primorje, kojeg podnebje svèrhi u svemu odgovara, i silni neprĕdak za buduća vremena proriče, — osobiti obzir čim skorie uzeo.

U Rĕci 12. travnja 1851.

Vèrhovni župan, *Rušnov*, s. r.

Družtvo gospodarsko.

Sĕlo odbora upravljajućega poslove gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, dne 30. studen. 1852, pod načeljem družtvenoga predsĕdnika g. Nikole Fallera, i u nazočnosti g. g. Alekse Praunspergera, Josipa Čačkovića od Vèrhovine, Maksimiliana Price, Dane Stanisavljevića, Eduarda Zdenčaja od Zahromić-Grada, Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, — i obojice tajnikah.

G. predsĕdnik započme sĕlo (sĕdnicu), krepko opominjući g. g. odbornike, neka bi po dužnosti svojoj, koju su s uredom povĕrenim si putem izbora i posvetjenim blagu obćenitome dobrovoljno na sebe uzeli, točno dolazili bar na sĕla pravili družtvenimi propisana, a tako isto i na onaka sĕla, koja se prekoredno sazovu važnijih poslovah radi, — da se nedogodi, što se je poslĕdnji dan prošloga mĕseca dogodilo, t. j. da se nemora uz štetnu otegu poslovah družtvenih uročeno sĕlo odgoditi toga radi, što u sĕlu nema dosta na broju odbornikah, koji bi mogli po glasu pravilah štogod odlučiti.

Zatim bude pretresano slĕdeće:

I. Odbornik g. Aleksa Praunsperger izvĕsti odbor o tom, kojè su nagrade izabrani sudci prisudili različitim felam vina ovamo na javnu izlogu poslanim.

II. Dopis c. k. kotarskoga ravnateljstva financialnoga u Zagrebu, kojim se javlja ovome odboru, da visoko ministarstvo financijah nije dovoljilo molbi ovoga odbora podnešenoj toga radi, da bi mu prosto bilo, bez carine uvesti makinu za košenje stèrni iz Inglezke naručenu. Uslĕd toga da je uputjena ovdašnja glavna mitnica, da od pomenute makine pobere uvoznu carinu.

III. Dopis člana g. Metela Ožegovića, c. k. savĕtnika kod višnjega suda u Beču o tom, kako da se za Hèrvatsku i Slavoniu izposluje samostalni ured rudarski.

Izvĕštjeno: da je stvar ta već rĕšena.

IV. Pismo člana g. Krunoslava Jesenkovića, župnika u Drenju, koje se po odluci ovoga odbora ima putem novinah proglasiti, te se toga radi ovdi od rĕči do rĕči uvèrstjuje:

„Slavno gospodarstveno družtvo! K ovom prilažuć diplo mu, ja se sasvim odričem svakoga upliva i sučlanstva družtva gospodarstvenoga iz uzroka, jer sam ja 8 for. sr. šiljajuć družtvu kao sučlan izgubio. — Neka slavno družtvo na rokove utemeljiva se u 100 for., eto me, a pèrčkanje svake godine po 4 for. nesgodno je; a opet na jedan put 100 for. položit pomučno je. Po primĕru matice ilirske i jugoslavenskog družtva za povĕstnicu i družtvo gospodarstveno najti će domorodacah; pa položivši svotu cĕlu s vremenom biti ću miran. Te bi slavno družtvo tako više dobilo. Primĕr od mene. Vĕrojatnije je, da ću 5 godinah živiti nego 25, što bi tribalo, da svake godine položivši izajde svota od 100 for. sr. Drenje dne 23. rujna 1852. Domorodac Krunoslav Jesenković, s. r. župnik."

Odlučeno: ima se ponoviti gg. članovom odluka ona, polag koje svako, koi ili na jedan put ili na više rokovah (terminah) položi 100 for. sr., biva utemeljitelj družtva i prost je od svakog daljeg platjanja u blagajnicu družtvenu.

V. Dopis v. c. k. banske vlade od 26. rujna t. g. br. 9620, kojim odgovara, da nemože poreći one naredbe, po kojoj je svotu od 300 for. u županiji varaždinskoj god. 1847. na izdavanje pučkih knjigah sakupljenu podĕlila domaćemu družtvu za povĕstnicu, t. j. takovome zavodu, koi je radi svoga revnoga nastojanja i poslovanja dostojan obzira osobitoga.

VI. Dopis c. k. slunjske krajiške regimente od 7. t. m., kojim ište, da joj se povrate stvari i rukotvori odonuda na javnu izlogu ovamo poslani.

VII. Dopis ovdanjega c. k. ravnateljstva redarstva predsĕdničkim putem već rĕšeni, kojim se potrebuju od odbora pravila družtvena i imenik članovah družtvenih.

VIII. Razprava g. Vinkom Pacelićem spisana i ovamo podnešena o „*Kovovik* (*metallik*)" u narodnom jeziku i s osobitom iz naroda cèrpljenom terminologijom.

Odlučeno: ovo s najtoplijom hvalom primljeno dĕlo našega domaćega vèrloga technika putem štampe na svĕt izdati.

(Konac drugi put.)

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i precĕne proizvode, ovo poljodĕlstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude ponajizvèrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

I. Odbor za lan,

u kome su bili:

predsĕdnik:

g. Hatz Pavao, član glavnog uprav. odbora,

odbornici:

„ Koller Nikola, član,
„ Praunsperger Aleksa, član gl. upr. odbora,
„ Krieg Kristian, } umĕtni tkalci,
„ Bartoli Franjo, }

perovodja:

„ Rakovec Dragutin;

razsudjivao je pèrvi 11. listopada t. g. u stanu gospodarskoga družtva, te je prisudio izmedju 45 primĕrakah (muštrah) na izlogu poslanih:

1. nagradu od 3 cekina u zlatu lanu pod br. 6., kog je iz Tuhlja poslao član g. Juraj Švagel, bivši pomoćnik župni;
2. nagradu od 2 cekina u zlatu lanu pod br. 33. od god. 1851. žene Krajiškinje Kate Prajdićke iz Jukinca, sl. nar. 1. banske regimente, kump. glinske;
3. nagradu od 1 cekina u zlatu lanu pod br. 20. od god. 1851., kog je proizveo protopresvyter g. Petar Birać iz Stupovače, sl. nar. varaždinsko-križevačke reg., kump. vukovske.

(Dalje drugi put.)

Narodni dom.

Vučenje dionicah (aktiah.) U smislu odluke učinjene u obćinskoj skupštini actionarah narodnoga doma dne 31. m. prosinca 1849. dèržanoj, obavilo se je dne 1. sĕčnja 1853. u prisutnosti (nazočnosti) dotične vlasti, kao i odbornikah pomenutoga družtva žrĕbanje dvanaest dionicah slĕdećih: 103, 331, 385, 523, 751, 805, 943, 1171, 1225, 1363, 1591 i 1645.

Gospoda vlastnici izvučenih ovih dionicah pozivlju se ovim uljudno: da se do 6 nedĕljah (tjednov), od danas računajuć, prijave kod blagajnika narodnoga doma g. Dragutina Rakovca, gdĕ će jim se i izvučene dionice, i 3 postotni kamati izplatiti.

U Zagrebu 1. sĕčnja 1853.

N. Mallin s. r,
tajnik narodnoga doma.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.**

Tiskom Franje Župana.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 2. U subotu 8. sěčnja (Jan.) 1853. **GODINA I.**

Družtvo za razprostiranje spravah i makinah gospodarstvenih, zavedeno u Beču za svukoliku cesarevinu austrijansku.

U Beču se je m. ožujka g. 1852. sklopilo družtvo za razprostiranje spravah i makinah gospodarstvenih. Ovo je družtvo, kako god svim ostalim gospodarskim družtvom u cesarevini austrijanskoj, tako i našemu poslalo slědeći dopis i poziv, iz kojih se obilato vidi naměra mu i svèrha:

Dopis.

Slavnome gospodarskome družtvu za Hèrvatsku i Slavoniju u Zagrebu.

Slavno družtvo! Kako će slavno družtvo iz privita poziva razabrati, naměrili su neki vlasteli sastaviti družtvo, koje bi razprostiralo sprave i makine gospodarstvene.

U ime tih vlastelah imamo čast moliti slavno družtvo, da bi nas u tom podpomoglo, jerbo baš od toga stoji uspěh našega nastojanja.

Osobito molimo, da bi izvolilo priloženih 15. priměrakah poziva razaslati svim podružnicam svojim, drugim sborovom, a tako i pojedincem, od kojih se nada, da će rado pristupiti, te podpiske primiti, i nami u Beč dostaviti.

Od velike bi vrědnosti bilo, kad bi slavno družtvo kao tělo cělokupno dionikom postalo našega družtva; jerbo bi to krěpilo naše družtvo osobito u početku, otvoriv mu put uzajamnosti s pojedinimi zemljami.

Budući da će se podpisivanje zavèršiti s koncem měseca svibnja t. g., zato neka izvoli slavno družtvo onda izvěstiti nas o skupljenih podpiscih. — U Beču 30. ožujka 1852. Alojzio knez Liechtenstein v. r., Grof Juraj Andrássy v. r.

Poziv.

Vlasteli cesarevine austrijanske osětjaju se povodom prevrata od poslědnjih godinah prinudjene u svom gospodarstvu zavesti porabu shodnih spravah i makinah.

Makine zavedene u obèrtnosti uzdigle su i pospěšile rukotvorstvo u velikom toliko, da u mnogih strukah obèrti u malom natěcajuć se s njima iznemagaju. U poljodělstvu pako makine neće do toga nikad dospěti; dapače će utvèrditi poveće vlastele, nedovodeći u pogibelj vlastelah pomanjih. Što oni prištede time rukuh poslenih, to će ovi postići i nadoknaditi radnjom jevtinijom i brižljivijom vlastnikah samih. A poslě malo po malo zavest će se i razprostèrti izkušane makine i u mnogih strukah pomanjih gospodarstvah. Pa tako uspěšnim priměrom, ovim moćnim povodnikom poljodělstvenih popravakah, procvast će zemlja po svih svojih krajevih. U to su nam sjajni dokaznici: Inglezka, Belgia, gdě je poljodělstvo udarilo putem, kog mu je obèrtnost pokazala.

U Austriji počeli su se takodjer služiti makinami u poljodělstvu. Za tim se već nagon pojavio, i od dana do dana sve to više potrebuju se makine. Sada dakle ide o to, jedno, da se izvěste svikolici o porabi i koristi makinah, a drugo, da se briga na to obrati, kako da se potrebite makine valjane naprave kod nas u zemlji. Ako bi se ovo dvoje ostavilo pojedincem, to bi nekoliko desetak godinah minulo prije, nego bi se tim putem pribavilo poljodělstvu sredstvah, kojih već sad trebuje, osobito po gospodarstvih povećih.

Odatle se urodila ta misao, da bi se u cesarevini austrijanskoj podiglo družtvo, koje bi o tom nastojalo, da se razprostiru sprave i makine u poljodělstvu.

Ako ova misao nadje odziva i ako družtvo valjano upotrebi sredstva, koja mu budu na ruku, a ono će silu pridoněti k blagostanju poljodělacah, i uložiti svoje novce uz kamate sigurne, ma i pomanje.

S toga su niže podpisani smetnuli svotu od 25 hiljadah i 5 sto forintih srebra, odlučiv, pozvati sve jednomislenike, da jim se pridruže. Na to jim vlada podělila dozvolu, uslěd koje su pozvali sva gospodarska družtva u cesarevini, da jim u pomoć priteku i da skupljaju podpiske onih, koji žele pristupiti.

Čim se podpiše svota od 50 hiljadah forintih srebra, sazvat će niže podpisani glavnu skupštinu. Ako se ovolika svota neskupi do konca měseca svibnja o. g., a ono će time prestati dužnost, položiti podpisane prineske.

U glavnoj skupštini imat će svaki dionik od 500 for. po jedan glas; a koji podpišu više, imat će toliko glasovah, koliko su 500 forintih podpisali. Pravo glasa može se uživati i po punovlastniku.

Glavna skupština, saslušavši predloge učinjene po svojih članovih, odlučit će:

1. po kojih načelih da se ustroji i udesi dělanje družtva;

2. u koje rokove da se imadu položiti podpisani prinosci, i

3. koji organi da obavljaju tekuće poslove družtva. U Beču 3. ožujka 1852. Grof Juraj Andrássy v. r., grof Ivan Barkóczy v. r., Eugen grof Czernin v. r. knez Pavao Eszterházy v. r., Karl knez Jablonowsky v. r., grof Ljudevit Károlyi v. r., ritter Karlo Kleyle v. r., Kazimir grof Lanckoronski v. r., Alojzio knez Liechtenstein v. r., Hugo Karlo knez i Altgraf Salm-Reifferscheid v. r., Ivan Adolfo knez Schwarzenberg v. r., Juraj grof Stockau v. r., baron Toma Ward. v. r.

Uslěd ovoga dopisa i poziva upravio je odbor upravljajući poslove družtva gospodarskoga na 100 ponajglavnijih vlastelah u

Hèrvatskoj i Slavoniji pismo sledeće, priklopivši svakome pismu po jedan gori navedeni dopis i poziv.

Pismo.

P. n. gospodine! Iz priloženoga poziva izvolit ćete uviditi, kakovo se je družtvo od najimućnijih i najznamenitijih vlastelah cesarevine austrijanske sklopilo, směrajući podići poljodělstvo uporavljanjem shodnih spravah i makinah u toj struci gospodarstva.

Od kolike je važnosti i kolika probitka za poljodělstvo ova uznosita naměra, netreba vam p. n. gospodine, razlagati, budući da ćete to i sami — kao razboriti oekonom uviditi. Zato je ovo poduzetje svakako dostojno tople i revne podpore svih gospodarah zemaljskih, i poglavito svihkolikih, kojima je stalo do napredka poljodělstva.

Ako ste dakle naumili podporu svoju nakloniti ovome preznamenitome poduzetju, a vi izvolite podpisati priklopljenu podpisnicu (Subscriptionsschein), te je što prije s napisom „na družtvo gospodarsko herv.-slavonsko u Zagrebu" odpraviti, jerbo podpisci moraju još prije izmaka ovoga měseca u Beč prispěti. U Zagrebu 5. travnja 1852. Odbor upravljajući poslove družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

Na ovo pismo odgovoriše 4 vlastela, da žele dionici biti toga družtva i položiti svaki po 500 for. sr., koji se od actionarah zahtěvaju. Ti su actionari u Hèrvatskoj i Slavoniji: pokrovitelj našega gospodarskoga družtva světli ban g. baron Josip Jellačić Bužimski, svetejši patriarh g. Josip Rajačić, član našega gosp. družtva presv. biskup djakovački g. Josip Juraj Strossmayer, član utemeljitelj našega gosp. družtva presv. g. župan požežki Julio Janković od Daruvara.

(Dalje drugi put.)

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

Vèrt (bašča).

Pod imenom vèrt razuměva se ono město, gdě raste svakojako povèrtje (povèrtelje) za kuhinju, a tako i voćke (sadovena dreva) male i velike. Ovakov vèrt odabere sebi gospodar na najboljem městu, koje imade.

Ali ipak može se dogoditi, da nema takvoga najboljega města, jerbo je sav njegov položaj berežan (močvaran); zato město za vèrt odredjeno neka se digne. Ali kako? Dobra mu je zemlja, koju žali zločestom zemljom zasuti; no više putah nema niti zločeste zemlje, kano u Zagorju ili Podravini, s kojom bi nasipao, nego ako ruši brěgove ili kopa jame žabokrečine.

Světujem takovoga gazdu, neka dobro zemlju čuva, da ostane odozgo. Ali kako? Slušaj! Kopaj grabu dva lakta široku i poldrugi duboku svom dužinom; ovu grabu možeš zasuti, ako ni zemlje nemaš, kamenom. Tik uz tu grabu ostavi na dlan širine cělinu, kopaj opet drugu grabu, i nabaci zemlje na pèrvi položaj kamena, i tako radi dalje; na ovaj način može se dignuti čitavo zemljište (terén), livida, vèrt, i tako gazda zadèrži dobru zemlju odozgo (odsgora). Koju si zemlju najprije izkopao, izvezi ju sada na poslědnju grabu kamenom ili zločestom zemljom napunjenu.

Ako ti se pako neće ovoga truda, a ti razredi město za vèrt odredjeno na table manje ili veće i izreži puteve.

Učinivši sva ova mislio bi čověk: „Evo sad već vèrta gotova!" — Ali još treba da prigledaš gazda, kakova je na ovom vèrtu zemlja, jestne (je li) ilovača, lapornjača ili pěsak? No bila koja mu drago, světujem te, ako si rad imati koristi za kuhinju, a veselja za oko, učini ovako.

Odredjene table kopaj na grabe dva lakta široke i pol drugi duboke, bacaj zemlju onu odmah iznad grabe u kraj, odmah pokraj toga (poleg) kopaj — samo ostavi na jedan dlan céline — drugu jamu kano i gori, a zemlju odatle (odonuda) izkopanu, ako je ilovača ili lapornjača, poměšaj dobro s potočnim muljem; ako li je pěsak, poměšaj ga s ilovačom ili lapornjačom, pa onda s ovom směsom naspi izkopane grabe jednu za drugom po čitavoj tabli.

Znano je, da se ilovača i lapornjača težko obradjuje i da slabo radja; ali s pěskom dobro poměšana i često (gusta krat) gnojena biva jako plodna. A znano je i to, da na pěsku sve izgori; no ako se pěsak dobro poměša s ilovačom i lapornjačom, nategnut će i pridèržat u sebi vlagu, i bit će veoma rodan.

Misliš možebiti, kaneći poměšati zemlju s muljem, ilovačom i lapornjačom: zašto bih kopao grabe tolike, kad jih mogu odozgo nasuti i podkopati? — Slušaj, zašto! Čim dublje pèrvi put izkopaš zemlju, tim dublje prodirat će i kiša, a čim dublje zrake sunčane griju zemljicu, tim ju čine rodniju. Nemoj se dèržati onoga, što neki vele: „Izkopat ću mèrtvicu zemlju;" jer ako ju na rečeni način jedan put izkopaš, neće biti više mèrtva, nego bit će živa i rodna.

Istina, čověk je takov te malo ili ništa drugome nevěruje; ali pokušaj jednom (jedan put), te uredi vèrt svoj ovako, pa ćeš postignuti, što sam i ja postigo. Nije ni mene samo učilo, nego me je toliko godinah i mučilo.

(Dalje drugi put).

Prirodni (naravski) zemljopis.

Od **Ivana Filipovića.**

Svět u obće.

Sve što očima vidimo: gore i doline, more i rěke, měsec i sunce, zvězde i nebesa, i sve što je na njih i u njih — jeste skupa svět. A zemlja, na kojoj mi ljudi obitavamo (stanujemo), samo je strana, i to vèrlo malena strančica světa.

Pa kako je prekrasno na toj maloj strančici, na toj našoj zemlji! Kad je lěti već dosta vruće bilo, onda dodje malo hladnija jesen, a napokon i studena zima, ter pod sněžnim pokrovom odpočiva dèrvetje i bilje, da opet nanovo plodom svojim roditi može. Kad nam pako zima dodija, začme se kopniti sněg, i dodje blago i veselo prolětje, gdě začme trava i dèrvetje zelenit se, a cvětje cvětati; a po njem eto opet lěta, gdě nam dozrěva voće i hrana, da se može jeseni za potrebu ljudih i životinjah skupljati i pobirati. Pa ta se proměna vremena ponavlja uredno svake godine; sunce svako jutro izilazi i zemlju obasěva, měsec u stanovita vremena noćju světli, i zvězde obnoć uvěk trepte, kad je nebo vedro i čisto. Svake godine cvate cvětje, polja donose svoj plod, a livade travu; a kad je zemlja izsušena prevelikom vrućinom, kišica ju okrěpljava.

I tako se sve uvěk u najlěpšem redu proměnjuje, kretje i giblje. Još nijedna zvězda nije sa staze svoje sašla, niti je ikada pramalětje za zimom, a zima za jesenom izostala. A to nam se čini sve naravno, kao da sve tako i bit mora, premda nije tako; nijedan čověk nebi mogao napraviti ni jednog zèrnca, koje bi pružilo žilice svoje u zemlju, niti bi mogao staviti i

najmanje zvězdice na svod (boltu) nebeski, da nam noćju razsvětljava tmine zemne. A ipak mora da ima ko, koi je sve to načinio, koi je bezbrojnim zvězdam naznačio tek njihov, ljudem pako i drugim životinjam podělio život. Mora netko da je, koi u redu dèrži ovaj svět, i koi ga je stvorio i naredio. To bitje, taj duh, koi je sve stvorio i naredio i koi sve uzdèržava, zovemo mi stvoriteljem našim ili bogom. A jer je on sve stvorio, i moć imade sve to ravnati, zovemo ga svemogućim; jer je pako svět takodjer dobro i mudro uredio, i za njeg se brine i stara, zovemo ga opet predobrim i premudrim. On niti je imao začetka, niti će ikad imati dočetka.

(Dalje drugi put.)

O kovovima (metallih), kako se nalaze u zemlji i kako se vade.

Od Vinka Pacelića.

(Dalje.)

Rude se nalaze samo u tvèrdom kamenju u bèrdima, ali ne po čitavome bèrdu, nego městimice, što se zove rudište, rudilište (Erzlagerstätte), gdě se otvore rude, koje se poslije po onome kovu, koga se najviše ili samo njega dobiva, prizivlje majdan od bakra, bakrene rude (Kupferbergwerk), majdan od olova, olovne rude (Bleibergwerk), majdan, rude od žive (Quecksilberbergwerk), majdan od gvoždja, gvozdene rude i t. d. Ali nije samo ondě majdan ili rude, gdě se vade kovovi, nego je i ondě majdan, gdě se i drugi kakov proizvod neorganični vadi t. j. kop kakov (Mineral). Tako imade majdan od kamenitog ugljevlja, rude od sumpora, od soli, gdě se vadi kamenito ugljevlje, sumpor, sol, i t. d.

Bèrda sastoje od jednovèrstnog kamenja, koje je složeno na steralje (Schichten), ili na slojeve (Massen). Ono je kamenje na steralje, koje je složeno kao škrilje ili ploče jedna nad drugu, a slojevi su, gdě se nemože razpoznati, kako je složeno.

Ako u bèrdu steraljenome i kopovi leže složeni kao steralji, onda se to zove steraljište (Lager), kao što leži ponajviše kameniti ugalj.

Ako li su pako kopovi složeni kao steralji — bud sami, bud sa drugim kopovima, što je i običnije, — pa ako ti steralji slojeve od bèrda ili presěku ili da drugčije leže nego steralji od bèrda, onda to nije steraljište, nego su žice (žile, Gänge).

Najbolje si možemo predstaviti žicu, kad pomislimo u bèrdu neku pukotinu, u koju su se poslije kopovi naměstili, koji su sasvim različni od ostalog tvara u bèrdu. Ovakovim načinom može se najlakše predstaviti postanak ovakih žilah, koje su se tek poslije kovovima popunile.

Ove su žile ili 1) osovne (vertical) u bèrdu t. j. kao daska na jednome kraju oběšena, ili su se spustile u niz ili vis sa višeg ili nižeg města t. j. jesu 2) kòsne (kòse, decliv), a kad se žila pružila put istoka, zapada ili, koje druge strane, tad se to kaže grana, ogranak (Streicher); ili 3) suvodno (horizontal). Suvodna je ravnina ona, koja tako leži kao povèršje mirne, netekuće vode. Višina i širina žile zove se debljina (Mächtigkeit).

(Dalje drugi put).

Družtvo gospodarsko.

Sělo odbora upravljajućega poslove gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, dne 30. studena 1852, pod načeljem družtvenoga predsědnika g. Nikole Fallera, i u nazočnosti g. g. odbornikah Alekse Praunspergera, Josipa Čačkovića od Vèrhovine, Maksimiliana Price, Dane Stanisavljevića, Eduarda Zdenčaja od Zahromić-Grada, Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, — i obojice tajnikah.

(Konac.)

IX. Nekoliko priměrakah od razprave s lětopisah c. k. dèržavnoga instituta geologičnoga preštampane, koju je u němačkom jeziku spisao naš velezasložni član g. Ljudevit Vukotinović, c. k. predsědnik zem. suda u Križevcih, pod imenom: Das Moslaviner Gebirge in Croatien (*Gora Moslavska u Hèrvatskoj*)."

Odlučeno: da se primerci razašalju podružnicam.

X. Poziv predplatni na dělo, koje će izići na jeziku češkom i němačkom pod imenom „Podpuna nauka o gojenju ovacah iliti o tom, kako da se upitome ovce, i kako da budu zdrave i koristne. Za one, koji ovacah dèrže, za urednike (officire) gospodarstvene i za lěčnike od marve, za učenike od gospodarstva, nastojnike i podvornike od ovacah. Spisao Fridrik Utěšil. U Pragu. Cěna predplatna 2 for sr., cěna prodajna 3 for."

Odlučeno: da se gospodari o tom dělu izvěste.

XI. Dopis světloga bana, kojim doznačuje još 86 for. 15 kr. sr. u dopunu zaklade za nagrade odredjene.

XII. Gospoja Katarina Kèrčelićka nudi družtvu svoje imanjice „Sveti Jožef" pod zakup (arendu).

Odlučeno: odgovoriti, da družtvo ove ponude primiti nemože.

XIII. C. k. vèrhovni župan zagrebski presv. g. Josip Bunjevac dostavlja narodnomu museumu jedan priměrak od lětopisah c. k. dèržavnoga instituta geologičnoga za godinu 1852. III. godišta.

Sa zahvalnostju primljeno.

XIV. C. k. galičko družtvo gospodarsko šalje 12. svezak svojih razpravah kao nastavak.

Sa zahvalnostju primljeno.

XV. C. k. professor g. Matija Smodek, knjižničar akademični, opominje dopisom svojim od 25. t. m., neka bi ovo družtvo po glasu novoga štamparskoga zakona povremeno dostavljalo knjižnici akademičnoj propisani broj priměrakah od svih dělah svojih štampanih.

Kojoj će se opomeni dovoljiti.

XVI. Povodom tim, što je družtvu ponudjeno sěmena od smroka (pinus strobus), bude odlučeno, naručiti od toga 1 ℔, te ga posijati na zemljištu družtvenom.

Prigodom ovom uzeše i predsědnik g. Faller 1 ℔, odbornik g. Zdenčaj 1 ℔, odbornik g. Cačković 1 ℔, podpredsědnik g. K. Jellačić 1 ℔, a g. baron Hellenbach 2 ℔, dakle ukupno uzeto 7 ℔ (funta po 40 kr. sr. — Ima još na prodaju 1 ℔).

XVII. Razpis v. ministarstva za poljedělstvo i rudarstvo, kojim se dostavlja priměrakah od knjižice pod imenom „*Der Kartoffel-Blattsauger**) *als ein die Kartoffelfäule erzeugendes Insekt*, von *Dr. I. H. Schneider*, bevorwortet von *Kollar*," s tim uputom, da o tom dělu izjavi družtvo mněnje svoje.

Odlučeno: poslane priměrke razdati podružnicam i věštakom s tom molbom, da bi se o istinitosti naznačenih pojavah uvěrili te o poslědku ovaj odbor izvěstili.

XVIII. Predlaže g. odbornik Dane Stanisavljević, neka bi se neka fela lana s bělim cvětom, koju u Pruskoj hvale kao felu predobru i koristnu, na družtvenom vèrtu posijala, te, ako bi ovaj pokus dobro za rukom pošao, onda i po svoj zemlji razplodila.

Odlučeno u tu svèrhu sěmena od istoga lana iz Pruske naručiti.

XIX. Izvěsti g. tajnik Klinggräff odbor o tom, što je dosele učinio na kupljenom zemljištu družtvenom, žaleći, da uz svo nastojanje i moljakanje na sve strane, nije mu za rukom pošlo te nije dobio toliko, koliko je želio, zèrnah od voća, niti toliko divjih jabukovih i kruškovih sadnicah za razsad na družtvenom zemljištu, — dapače niti da mu je obrečeno, da će jih na proletje dobiti.

Odlučeno: toga radi obratiti se upravo na c. k. gospodarsko družtvo štajersko, kao i toga radi, da bi nam odonuda pribavili jednoga vèrtlara theoretično i practično izučena.

*) Psylla solani tuberosi. Schneider.
Cycada soloni tuberosi. Kollar.

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i precěne proizvode, ovo poljodělstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude pona'izvèrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

(Dalje.)

II. Odbor za rukotvore,

u kome biahu:

predsědkinja:

gospoja generalica Emilia plem. Denksteinica, rodj. pl. Medunova,

odbornici:

gospoja Fodrocica od Fodrovca i Borkovca Juliana, član,
„ Grešićka Katarina,
„ Struppica Amalija,
gospodična Švabljeva Miljana,
g, Koller Nikola, član,
„ Kössler Ferdo;

perovodja:

„ Čačković Vèrhovinski Jos., član gl. upr. odb.;

sastao se je na gore pomenutom městu 21. listopada t. g., te je strogo izpitavši rukotvore izložene prisudio

A. izmedju rukotvorah od svile:

1. nagradu od 3 cekina u zlatu „*svilenoj peči,*“ iz Moslavine, koju je poslala gospoja Jelisava Prasnička,
2. nagradu od 1 cekina u zlatu „*svilenome ručniku*“ od žene Krajiškinje Angjelie Gabrićke, iz sl. nar. gradiške reg., kump. oriovačke;

B. izmedju rukotvorah od vune:

1. nagradu od 5 cekinah u zlatu „*zobunu*“ žene Krajiškinje kaplarice Cuje Božanićke, iz sl. nar. otočke reg., kump. koreničke, sela Korenice,
2. nagradu od 4 cekina u zlatu „*pregači*“ od supruge kapelanove g. Stoje Radmanovićke, iz sl. nar. ogulinske reg., sela Plaškog;
3. nagradu od 3 cekina u zlatu „*pregači*“ děvojke Krajiškinje Joke Gušića, iz sl. nar. slunjske reg., sela Kèrstinje;

4. nagradu svaku po 2 cekina u zlatu.
   a) „*bisagami*“ Gaje Omčikusa, tèrgovca iz sl. nar. ličke regim., kump. udbinjske,
   b) „*pregači*“ od žene Krajiškinje Koke Miljanovićke, iz sl. nar. ličke reg., kump. kuljanske;
   c) „*torbi*“ od žene Krajiškinje stražmeštrovice Jelice Bubalo, iz sl. nar. ogulinske reg. sela Rešetara;

5. nagradu svaku po 1 cekin u zlatu.
   a) „*capragu*“ (ćilimu) od žene Krajiškinje stražmeštrovice Emilie Šumonje, slav. nar. ogulinske reg.,
   b) „*pojasu*“ od žene Krajiškinje Danice Dudukovićke, iz sl. nar. slujnske reg., sela Točka;
   c) „*natikačami*“ od žene Krajiškinje Deve Paića, iz sl. nar. ličke reg., kump. dobroseljačke, sela Lapca;

C. izmedju rukotvorah od pamuka:

1. nagradu od 2 cekina u zlatu „*ručniku*“ od žene Krajiškinje Eve Ilićke, iz sl. nar. gradiške reg., kump. oriovačke,
2. nagradu od 1 cekina u zlatu „*platnu*“ od žene Krajiškinje Eve Ilićke, iz slav. nar. gradiške reg., kump. oriovačke,
3. nagradu od 1 cekina u zlatu „*resami*“ (Spitzen) od žene Krajiškinje Roze Ružičke, iz sl. nar. varaždinsko-gjurgjevačke reg., kump. gjurgjevačke.

(Dalje drugi put.)

☞ Dopisom svojim od 27. prosinca 1852. javlja nam visoka c. k. voj. generalkommanda u Zagrebu, da od poslanih na izlogu stvarih pripravni su ovi Krajišnici i Krajiškinje prodati svoje rukotvore, i to u priloženu cěnu:

I. Iz sl. narodne ličke regmente:

Deva Paić: čarape i natikače[1] . .	za	5 for.	—	kr. sr.
Milica Kleut: pregaču	„	6 „	—	„
Maria Korica: bisage	„	4 „	—	„
Od koga su ove stvari, to se na njih vidi[2]). bisage	„	8 „	—	„
natikače	„	3 „	—	„
torbak	„	2 „	40	„
pregaču	„	4 „	—	„

II. Iz sl. nar. otočke regmente:

Cuja Božanić: zobun[3])	„	28 „	—	„
pregaču	„	30 „	—	„
Maria Jerić: čarape	„	3 „	—	„
pregaču , ...	„	22 „	—	„
Jeka Pleša: bisage;	„	12 „	—	„

III. Iz sl. nar. ogulinske regimente:

Simo Kosanović: torbak	„	6 „	—	„
Milica Kosanović: pregaču	„	10 „	—	„
Cvěta Mamula: čarape	„	2 „	—	„
Eva Orlić: bisage	„	10 „	—	„
Stojan Radmanović: pregaču[4])	„	12 „	—	„
Emilija Šumonja: torbak	„	6 „	—	„
Jelica Bubalo: torbak[5])	„	15 „	—	„
čarape	„	4 „	—	„

IV. Iz sl. nar. slunjske regimente:

Stoja Mioković: pregaču	„	6 „	—	„
Joka Gušić: pregaču[6])	„	4 „	30	„
Todora Gvozdić: natikače	„	2 „	—	„
Marta Vučković: bisage	„	8 „	—	„
Danica Duduković: pojas[7])	„	2 „	40	„
Ješa Opačić: šarenicu	„	10 „	—	„
Ješa Čika: šarenicu	„	12 „	—	„
Marta Vučković: šarenicu	„	12 „	—	„
Danilo Duduković: torbak	„	6 „	—	„
Vasilija Ranilović: torbak	„	8 „	—	„
Vasilj Paić: torbak	„	5 „	—	„
Ilija Perić: ćilim (caprag) . . . . ,	„	6 „	—	„

V. Iz sl. nar. gradiške regmente:

Eva Ilić: šarenicu	„	12 „	—	„

Odbor upravljajući poslove gosodarskoga dvužtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Museum.

Skupio g. Mijo Sabljar, c. k. major u miru.

Pokloniše p. n. gg.:

Horvat Gjuro, provisor u Toplicah varaždinskih: mosaiku tamo izkopanu i pečenoga kamenja;

Rupčić Vatroslav, računovodja kaptolski u Toplicah varaždinskih: ukamenjena listja i lěpu bukovu gljivu nalik na ružicu;

Halper Vilim, c. k. perovodja podžupanije varaždinske; 3 sreb. i 1 bakr. novac;

Tauseg Henriko, u Ivancu: 2 bakr. novca;

Rossmann Marija, supruga gospodarskog lovca u Ivancu: tikvicu nalik na lěpu krušku;

Brooz Mavro, kapelan u Kamenici: 11 komadah ukamenjenih;

Vèrnak Vatroslav, župnik visočki: znameniti bat od serpentina (kamena), našast u Viničkom (županije križevačke);

Simić Stěpan, vlastnik u Obrovcu, prisědnik obćinski, nadziratelj od školah: narodnu kapu dalmatinsku;

Šnelec Skender, župnik stenjevečki: 1 sreb. novac;

Šavor Josip, župnik bisažki: 2 sreb. i 4 bak. novca;

Sabljar Mate, c. k. kapetan u miru: nožić načinjen u turskoj Dubici.

---

[1]) Natikače nagradjene sa 1 cekinom u zlatu.
[2]) Mi neznamo, koje upravo stvari visoka c. k. voj. generalkommanda misli.
[3]) Nagradjeno sa 5 cekinah u zlatu.
[4]) Nagradjeno sa 4 cekina u zlatu.
[5]) Nagradjeno sa 2 cekina u zlatu.
[6]) Nagradjeno sa 3 cekina u zlatu.
[7]) Nagredjeno s 1 cekinom u zlatu.

Današnjemu su listu priklopljena nova „Pravila gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.“

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana.**

GOSPODARSKE NOVINE.
Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 3. U subotu 15. sěčnja (Jan.) 1853. GODINA I.

Zemljište gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Izvěstje.

Zemljište, koje je gospodarsko družtvo — nemogavši po pèrvašnjoj naměri svojoj, radi nedostatka (pomanjkanja) novacah, osnovati učilište gospodarstveno practično, — kupilo prije 3 měseca od prilikc tik uz grad Zagreb sa strane sěverne, kaneći tu podići učionicu (školu) za gospodarsko vèrtlarstvo, t. j. za zelje, voće, tèrsje (vinovu lozu), dèrvlje, svilu i pčele, — ovo zemljište po naravi svojoj nije dakako onakovo, kako možda neki misle, da bi moralo biti za svèrhu pomenutu, kad bi oni sámi stali (počeli) raditi na njem.

Ovo zemljište — preveliko, osobito pri sadašnjoj oskudici (pomanjkanju) poslenikah, kad bi ga čověk motikom i lopatom obradjivao (obdělavao), a premaleno, kad bi htio na njem zavesti još tolicno (toliko) gospodarstvo, — ovo, velimo, zemljište po obličju svojem nije nikako lahko obdělavati; a zašto nije, to ćemo imati dovoljnu priliku u ovom listu počesto (više putih) napomenuti, budući da će biti u njem osobiti i postojani redak za izvěstja o obradjivanju i porabi ovoga zemljišta.

Premda narav ovoga zemljišta sasvime nedolikuje i neodgovara naměni i svèrhi njegovoj, zato opet čestita sebi (želi si sreću) ovaj odbor, što je, okoristivši se povoljnimi okolinami (okolnostmi), ovo zemljište pribavio družtvu gospodarskomu, niti bi ga zaměnio s ikojim zemljištem u kotaru grada Zagreba, jerbo uzporedili (prispodobili) ga kojemu drago drugomu zemljištu, svakako je udobnije i prikladnije od svakoga drugoga, osobito ako se na oko uzmu: n. p. njegov položaj tik uza grad Zagreb, po kojem i pitomci (odhranjenici) drugih učilištah mogu dionici (dělniki) biti practičnoga věžbanja u vèrtlarstvu. — zatim dobro sgrade (stanja), koje se na njem nalaze, — udobnosti, koje su već napomenute u javnih novinah, i koje će se još potanje i obširnije napomenuti i razložiti u ovih novinah gospodarskih. — Ovdi ćemo pako zasad u kratko — premalena prostora radi — napomenuti samo, što se je dosad s tim zemljištem učinilo, — pozivljući ujedno sve one, kojim je na sèrcu ovaj zavod, da bi izvolili uvěrit se glavom o istini ovoga izvěstja, te onda ili ustmeno na městu ili putem kojih javnih novinah na shodnu potrebu upraviteljstva izreći sud svoj, i doglasiti osnove i misli svoje o tom, ako misle, da bi trebalo što izpraviti i poboljšati.

Da se naměreno učilište otvori i u život uvede, te da se naměste na njem učitelji. a prime učenici, — ovo se je moralo za ovu jesen odgoditi do dojdućega lěta s više uzrokah, a osobito toga radi, jerbo po sadašnjoj osnovi imade se ovaj zavod spojiti s praeparandijom, a ovu naměru imadu odobriti prije dotične visoke oblasti, od kojih odluka još nije stigla nikakova.

S toga nije se moglo upraviteljstvo o drugo brinuti, nego samo o to, da sve, što je od potrebe, priredi, kako da bude sve pripravljeno, kada stigne pomenuta odluka.

Predugo bi bilo ovdi napominjati, što je s obzira na te okoline, a tako i na druge, n. p. na kasno doba godine, nestalno vrěme, na nerazmèrje izmedju kratka dana i prevelike nadnice, sve namišljano, prekidano i odlučivano; — napomenut ćemo ovdě samo to, što je od měseca listopada p. g. počamši na zemljištu uradjeno.

1. Okopao se brižljivo i priredio jedan dio dosadašnjega kuhinjskoga vèrta, kao město ponajbolje obradjeno, i zasad jedino za potrebu shodno, kako da se u njem usadi 100 jabukovih i kruškovih divjakah, koji su iz Gradca odavna naručeni bili, jerbo se nisu mogli kod nas dobiti, — no koji su prekasno jedva prije poslědnjega mraza ovamo stigli, te zato još se ni otvorili nisu, — nu naskoro će se posaditi.

Drugi dio toga vèrta, koi je tim okapanjem došao zraku na udar, priredjen je za potrebu dojduće godine.

2. Jedan komad prama jugo-istoku rijolovan je dvě i pol noge duboko. Ovo je město odredjeno, da se na prolětje tu posade do 3000 divjih voćakah (sadovenih drevah), koje se dadu upitomiti (oplemeniti, oblagoroditi), i do 2000 ključicah od izabranih vinovih lozah (tèrsovah). Osim toga su

3. do tri rali njive, koja, kako je kazao prijašnji vlastnik, odavna nebi gnojena, — ali je pokrivena pogustom tratinom, — sprašene (gestürzt), da budu na udaru zimnome mrazu, koi je na ilovitoj zemlji od velike koristi.

Onaj dio vèrta, koi je posijan dětelinom lucernom, preležat će, i prosudit će se na prolětje, da li priměrni rod obećaje, ili da se za što drugo preore.

4. Načinjeni su kupi od měšanca gnoja (composta), t. j. uzke gomile nalik na grobnice, složene od vèrstah marvinskoga djubreta, ostanakah rasteženih i drugih stvarih organičnih, i dobre zemlje, koje gomile, ako se prekopaju i premetnu, podat će izvèrstnu zemlju za vèrt za godinu danah, no po svojih česticah (dělih), iz kojih je sastavljen, uz vrěme kratje ili duže.

5. Jedan je mali preděl sa špargom pognojen; a

6. iz grada su 54 voza gnoja dovežena; no ovo je dělo prekinuto, jerbo se zemlja još onda nije bila, a poslije se je puna dva dana — izmedju kojih jedan blagdan, čvèrsto smèrznula bila — te su se tako putevi i

njive time. što su kola upadala, veoma kvarile, a vozari, nehoteći nemoćno svoje blago mučiti, nisu mogli natèrpavati vozovah po 24 kr. sr. voz, budući da se je i onako gnoj na blatnih stèrminah morao s kolah smetati. Ako nastane bolji mraz ili sanik, započet će se ovo dělo opet s nova.

Ovo je sve, što je upravljajući odbor dosad učinio na družtvenom zemljištu. Činit će se možda kome premalo, ali ga može odbor uvěriti, da već i to malo nadilazi jakost pěneznice družtvene, i da bi se bilo puno više uradilo, kad bi to ova jakost dopuštala.

Odbor upravljajući poslove gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Novi lěk proti upali (vužganju) plućah marvinskih (pleuropneumania).

Poziv na sve sl. podružnice, lěčnike od marve i gospodare zemaljske.

Visoki c. kr. ministerium za poljodělstvo preporučuje dopisom svojim od 30. sèrpnja p. g. osobitoj pozornosti i izpitu osobitome svih družtvah gospodarskih novi postupak (baratanje) dra. Willems-a u Hasseltu u Belgiji za občuvati rogatu marvu od upale plućah, pozivljući ujedno družtva gospodarska, da i ona taj novi način pokušaju i izpitaju. Dopisu svome priložio je v. c. kr. ministerium za poljodělstvo prevedenu ministarsku naredbu objavljenu putem holandskoga dèržavnoga lista, koju naredbu mi evo ovdi priobćujemo:

Odsèk nutarnjih poslovah. (Prevedeno iz holandskoga dèržavnoga lista). Odiukom ministarstva nutarnjih poslovah od 17. travnja p. g. biše pozvani upravitelji i professori kraljevske učionice veterinarske, da izpitaju krěpost lěka, koi je iznašao dr. Willems u Hasseltu u Belgiji proti upali plućah marvinskih (pleuropneumania).

Ovaj lěk stoji u tom, da se tvar od bolesti (Krankheitsstoff) ucěpi zdravome marvinčetu u rep.

Dr. Willems upotrebio je ovaj lěk za 14 měsecih kod 108 glavah rogate marve, koja se nalazila u štalami njegova otca s tolikom srećom, da nijedno izmedju cěpljene marvinčadi nije obolilo, a izmedju 50 necěpljenih glavah marve, koje su u štali istoj bile, — obolilo je do 17 glavah.

Premda je čudnovat uspěh toga lěka, zato se opet nečini, kao da je tako izvěstan, da bi se taj lěk mogao bez svakoga drugoga izpita upotrebiti. Dapače sám dr. Willems molio je u svojoj spomenici, koju je u tom poslu vladi belgijanskoj podnio, da bi se ovaj lěk podvèrgnuo daljemu izpitu osobite commissije.

Ministar nutarnjih poslovah naredio je već sve, što treba, kako da se ovaj lěk izpita putem takove commissije, te da se practičnimi pokusi sasvime uvěri o krěposti toga lěka.

Osim toga naložio je dvojici članovah iste commissije, g. Wellenbergu, upravitelju, i g. Jernesu, professoru kr. škole veterinarske, da otidu u Belgiju, te da tamo na městu temeljito izpitaju valjanost iznašastja Willems-ovoga; pa ovi su uz pomoć toga lěčnika već nekoliko pokusah (probah) ucěpnih činili.

Oni su se složili s belgijanskom commissijom, koja je sasvime odobrila u tom poslu naměru vlade holandske. Na taj će način obedvě commissije za zemlju jednu i drugu zajedno raditi. Commissiji je naloženo, da svoje izvěstje podnese ministru nutarnjih poslovah, čim dotično dělo bude gotovo.

Pozivamo dakle sve sl. podružnice, svu gospodu lěčnike od marve i sve gospodare zemaljske, da taj novi način pokušaju i o njemu izjave u listovih ovih mněnje svoje.

Odbor upravljajući poslove gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Seljanski sastanci.

Od člana K. V.

Kada se spomenem na tolika raznovèrstna družtva i zavode drugih zemaljah, dèržavah i pokrajinah, hoću neću, moram, da napišem ovu kratku oznamku, i u njoj da predočim korist seljanskih sastanakah u smislu gospodarskom, t. j. potrebu, da bi se seljani, — dakako sa znanjem poglavarstva, — često sastajali, medju sobom savětovali i svoja dobra znanja i izkustva u svojih sastancih razprostirali i tako se kanili onoga, što jim nevalja u gospodarstvu.

Korist seljanskih sastanakah u smislu gospodarskom gledeć ne samo na carstvo, nego i na narodno gospodarstvo prevelika je.

U mnogih městih i predělih domovine naše sakupljaju se seljani po selih baš često i rado u kèrčmah. Kad bi se pako seljani na ovom il onom městu sakupljali, da se mogu medju sobom porazgovarati od ove il one stvari na narodno gospodarstvo spadajuće i o poboljšanju svog imetka, o kako bi to hasnovito i dobro bilo! jer bi se na taj način umovi prostakah u priličnih sastancih razvijali, tad bi veća zamožnost (Wohlstand) mah otela, i tako bi seljani ne samo zdraviji, nego i bogatiji i razumniji postali, a carstvo nebi imalo toliko siromakah i toliko već gotovo na štap prosjački došavših, nego mnogo većma pametnih, razboritih, izkusnih i dobro stojećih ljudih i podložnikah. Pa bi se po tom samo i naša domovina, ako bi u sastancih i gospodarskih družtvih u obće, a na pose u gospodarskih podružnicah složno svi radili, preporodila, a potomstvu bi ne samo sjajniju, nego i blaženiju budućnost osnovali; i ovim bi načinom mogli prosvětjene narode ako i ne dostići, a ono barem nazorce za njimi stupati, a světu bi pokazali: da mi Hèrvati i Slavonci od intelligentie neštujemo samo narod naš rěčma, nego da ga iskreno ljubimo, i da smo izbilja prijatelji „pučke prosvěte i narodnog gospodarstva" u obće a napose monarkije naše!

Neka ustane tko mu drago izmedju nas, i neka me oprovèrgne, il nek pokaže netemeljitost mojih rěčih, pa neka me o protivnom obsvědoči, ja ću se kao svagda tako i sada pokoriti. Ta zar nije žalostno, što mi do dana današnjega još nemamo družtvah, u koja bi se naši seljani mogli i směli sakupljati i tu medju se razgovore voditi o narodnom gospodarstvu, njegovom poboljšanju i promicanju, ter tako se gospodarskimi predmeti uzdići na viši štupanj i poboljšati svoje kukavno, jadno i žalostno dosadanje stanje. Deset ima doduše godinah od postanka našeg sl. gospodarskog družtva, i ja, premda sám član toga družtva, velim ipak: družtvo naše, premda je mnogo radilo, i tèrnjem zarasle puteve neumorno kèrčilo, ipak još nije podpuno ni sasma svojoj pravoj svèrhi odgovorilo; jerbo svakog družtva gospodarskog u obće, a na pose našeg svèrha je poboljšanje gospodarstva u cělom obsegu i u svih njegovih granah. Narod se dakle naš mora ubavěstiti i podučiti o manah i falingah svojih, kojih na hiljade ima

kod naših prostakah u smislu gospodarskom. S druge opet strane, premda su nam dosadašnji gospodarski listovi mnoge zanimive, hasnovite i uputjujuće gospodarske članke donosili, do prostog našeg naroda slabo su gdě il' nigdě dopèrli; a kako bi i dopèrli bili? Napomenutih gospodarskih listovah rědko gdě, il' nigdě medju obćinami nema! — pa ako jih gdě i ima, slabo se ljudma iz tih gospodarskih listovah istine vade i razlažu.

Nadalje, svaki, koi samo želi kuću graditi, nepočima time, da opeke t j. cigle jednu preko druge nametje i najpèrvo četiri duvara (stěne) uzdigne, nego će sigurno najprije temelj i to podobar izkopati, i unj čvèrst postojan kućni temelj položiti. Koi pako měseca sèrpnja kani svoje žito u snopove vezati, taj mora još měseca listopada po drugi put sèrtalo i plug u ruke uzeti, zemlju dobro poorati, pozubiti i sěme u zemlju još u jesen posijati, jer inače nebi se moglo sěme razviti, niti svojih klicah po prirodi razpustiti, i odredjena ploda doněti. Ali kao što se nemože kuća sagraditi, niti žito rasti i napredovati, ako se staro zemljište nerazmetne, nepoore i kako već treba nepripravi, tako se isto ima i kod preporodjenja domovine naše činiti, jer i ovdě se mora kojekakov drač, smet ukloniti, iz temelja u bezdao stèrmoglaviti.

Kad nam neprijatelj prěti, da će svom snagom na nas i u naše zemlje navaliti, onda se mi što bèrže sakupimo, da se medju sobom posavětujemo, kakvi bi se mogao odpor s uspěhom preduzeti i dušmanin od napadnutja odbiti; pa zašto se nebi i sad a prilična šta dogadjalo po svih barem odličnijih i većih městih domovine naše, buduć nam je poznato, da se sirotinja množi, i odatle ćudorednost ništa nedobiva, pače gubi, jer se po tom zlo umnožava, a to samo zato, što se za stanje našeg seljanina tako malo brinemo, i što ga iz tmine neznanstva i gluposti iz petnih žilah neuzdižemo?

Izobraženost i prosvěta, to su jedini stupovi, koji su kadri takome zlu, nemiru i nezadovoljstvu granice staviti; pa to se može postići kod naših prostakah uvodeći „seoske gospodarske sastanke," a osobito osnujući slične pučke narodně gospodarske učionice, u kojih bi se imala seoska mladež u svih granah gospodarstva podučavati; ali bi se opet morao obzir uzeti: pèrvo, da su isti učitelji dovoljno izobraženi i u narodnom gospodarstvu ne tudji, a drugo, da su dobro platjeni, pa bi samo na taj način svojoj svetoj svèrhi podpuno bili kadri odgovarati; — mogli bi, i morali bi.

Za dragocěnost dakle ove naše zemlje u većoj měri uživati, nije dovoljna pomoć samoga pluga, nego još više treba znati; lopata, sèrtalo mora u dubljinu podzemnu prodirati. I ovo je baš ono priprosto orudje, koje je kadro hraniti i uzdèržavati sve stališe na světu. Nezaslužuje li dakle od svih nas najviše štovanja? Doista. mi ćemo to pokazati istom. ako se što više seljanskih gospodarskih sastankah u našoj domovini osnuje.

Ovakovi bi se mogli sastanci po neděljah i ostalih svetkovinah popoldne obdèržavati, i na město da se ide u kèrčmu pijančovati, može se svaki vrědni sin domovine naše u slično družtvo upisati i svoju dobru volju i tèrsenje pram rodu i plemenu time očitovati i posvědočiti. — No morda će tko pitati: gdě je město za takove sastanke? — Ja odgovaram: seoska n. p. učionica, a u varošicah, tèrgovištih varoška ili druga prilična kuća. Osobito svěštenici morali bi se za takova družtva ozbiljeno zauzeti i podupirat jih, jer bi time ista ćudorednost veoma procvala. Družtvo bi se slično imalo pověriti rukovodjenju seoskog učitelja, jerbo on je i onako već po svome zvanju često medju seljaci i prostaci. Bez da je od potrebe naznačivat ovdě predmete sličnih sastanakah, o kojih bi se tu imalo govoriti, velim samo mimogred: kad bi se u ovoj il onoj obćini samo 40 ljudih skupilo, i ti bi kadri bili za sada takovo družtvo uzdèržavati i dobra izkustva uzprostirati; ali bi zato pojedini na godinua dva forinta šajna kao član takvog' družtva za najpotrebitija pisma i knjige pribaviti a (namaknuti) imao platjati.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković**.

Vèrt (bašča).

(Dalje.)

Sada već imademo uredjene table, ali ove valja obarasiti (ošpaleriti). S čime? Možda zelenikom (šimširom; buxus Linn.; Buchsbaum), kao što ove směrdeće trave ima sad na nekih manastirskih (kloštarskih) vèrtih? Ne. Valja uzeti za barase (špalere) žalfiju, isop, ruticu, timus, pelin, sveto dèrvce, limunjak (Limonikraut), melisu; ovo su trave mirišave, za lěkarnicu (apotheku) i domaću potrebu koristne.

Ovakove barase za nekoliko godinah preudari travurina; a da mah neotme, kako to opaziš, barase povadi, korenje prisěci i na tanje presadi na drugo město; ovdi pako za godinu danah podjubri i sadi na konopčić (žnoru) bažulja čepka, jerbo ovaj okapajući i plěvljući izkèrčit ćeš ne samo travurinu, nego i korenje joj.

Na table ovako uredjene mogu se i voćke saditi, ali nikada na uglu (ćošku), da nečine prevelika osěna (sěnice), nega od ćoška 3 — 4 lakta, od barasa pako 1 ½ lakta u tablu. Na ćošku možeš usaditi cèrveno groždjiće; jednu od ovoga šibku těraj u vis na 3 lakta, podaj joj kolčić i priveži ga, odozdó prireži grančice, tako da se u visini slože u věnac. Onda će biti groždjiće lěpše i zdravije a i za oko milije. Ja imam 8 ružah centifolijah na ćoškove usadjenih.

Izmedju 2 table imadeš put. Nu ovaj, čistio ga nečistio, bit će na korist, ako po njemu travu kosiš. Preko puta na jednoj i drugoj strani table možeš usaditi voćakah; samo nemoj na paralellu saditi jednu uprav prama drugoj, nego medju 2 dèrveta na jednoj tabli sadi na drugoj u sredninu ovako od prilike:

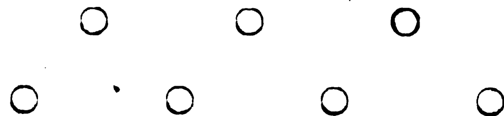

i ovako treba raditi u svakom barasu voćakah. Ovo je zato od potrebe, da nebi jedno dèrvo bacalo osěn na drugo, nego da zrake (traki) sunčene ogrijavati mogu dèrvo i na drugoj tabli.

Zato pazi, gazda, i nesadi neroda po vèrtu i drugoj zemlji plodnoj, kao n. p. jablanah, jer visoko rasteći prostiru na više hvatih (klaftrov) osěn i čine zemlju nerodnu. Ako stoje takova dèrveta pred sgradami (stanji), onda svojimi žilami prodiru zidove, ulaze u podrume (pivnice), pokraj njih ulazi voda, žile u debljinu rasteće dižu zidine, te one popucati moraju. Gdě nerod takov raste, zašto nebi tu radje voćke rasle? U ostalom nerod pred kućom rasteći čini i iste sobe mračne. Za čudo je zaista, kako je mnogi čověk takovo nerodno dèrvo obljubio, te ga njeguje.

Opominjem te, vèrtlaru, i opet opominjem, dok je zemlja mokra, nit štihaj, nit kopaj, nit ori, nit vinograda kopaj, jer na ovaj način praviš ciglu (cigel), i za tri godine izkvarit ćeš najbolju zemlju.

(Dalje drugi put).

Imena tèrsja (vinove loze) u Primorju.

Od člana **Mijata Sabljara**.

I. U Grižanih.[1])

1. Žlahtina (tèrs) mala, žuta; pušća najzad mladicu, daje najplemenitije vino, muškatel najslaji, žuto kako zlato, je i na zimi za dèržat, i najbolje reste (raste); od njega se najbolje more načiniti največi baras[2]); nema večšega i jatšega tèrsa od njega, što grozdje nama kaže. On se u boce spravlja.
2. Velika žlahtina; bolje reste, više prostora uzme, i daje dobra vina kako i žuta.
3. Muškat; slabo reste.
4. Ruža (u Dragi: ciziba); daje dobro vino, ali nema tako dobrog duha (mirisa) kako žlahtina, i neće dobro da reste.
5. Plavčič cèrni mali; je slab na zimi, a dobro drugač rodi.
6. Plavac veliki; ima veliko grozdje, ali slabije raja; on u sedmom členku grozd kaže.
7. Vèrbić (u Dragi: vèrdić); pušća najpèrvo mladicu, odma grozd kaže i jest najraniji, zato više put i pozebe.
8. Čèrnina; ima sladko grozdje, koje je dobro za butelje i za zobat.
9. Teran: od njega je vino dobro, a za zobat nije, jer je ljut. On se zove kod Crikvenice: koludar. Pěni se jako, drugač je vino cèrno, gorko, rezko vino. On reste i kod Plomina (Fianone) u Istriji.
10. Kamenina; fino dobro grozdje za vino i za zobat, i od njega pravi se koludar u butelji; raja skupa kako i žlahtina.
11. Žumić; dobro raja, a nije dobro vino; drugač tvèrd na zimi kako i žlahtina.
12. Golovina (u Bribiru: oślevina); daje tvèrde, debele, sladke jagode za zobat, dobro raja, vino se zadje.
13. Tinjol (u Dragi: pinjol); ima lepe jednu nogu duge grozdi; od njega nije jako vino, a grozdi su plemeniti; tinjol dobro rodi, zori najkašnje, još kašnje od plavca; ima okrugle jagode i vavek male rozge, i nemore se rozge za sadit dobit.

Kadi god se rozga pregne (malo uvije), onde žilu ili pup najbolje potira.

Tèrs je najbolje u korizmi o sv. Matiju i još bolje o sv. Jurju sadit 10 — 15 dana prije ili onda (u Primorju).

Tèrs se reže u Vinodolu po zimi, kad nije jako smèrznuto od uštapa (puna měseca) do staroga sedmaka (zadnjega fertalja).

(Dalje drugi put).

Prirodni (naravski) zemljopis.

Od Ivana Filipovića.

(Dalje.)

Što je zemljopis?

Tko je rada znati, kako je u obće cěo naš svět sastavljen, koi položaj naša zemlja u njem uzima, i kako se u njem nahadja, što gdě napose zatim na našoj zemlji žive, raste i proizvadja se, gdě su koji narodi, dèržave i gradovi, gdě su koje gore i planine, rěke i mora; — tko je sve to rada znati, taj mora da se spoznade sa zemljopisom, jerbo nas ta znanost o svem tom uči i obavěštuje. Zemljopisom se pako zove ta znanost zato, što nas osobito i prije svega upoznava sa izvanjskom slikom naše zemlje, i što nas uči, gdě se što na njoj nahadja.

Zemljopis se děli na dvě strane: na prirodni i na dèržavni ili politički zemljopis. Prirodni zemljopis, o kom ćemo i mi ovdě govoriti, uči nas poznavati sustav světa u obće i zemlje na pose, t. j. koje město ona u světu uzima, po kojih zakonih ona u njem postoji i koji naravski zakoni na njoj vladaju. A dèržavni ili politički zemljopis upoznava nas sa dèržavami i narodi, sa imeni gradovah i selah, njihovim brojem i veličinom, njihovim uredjenjem i razděljenjem.

Znanje zemljopisa za svakog je čověka neobhodno nuždno i potrebno, zemlja bo je svih nas obći dom, te koi tog doma nepoznaje, tudjinac je u njemu, isto tako, kao i onaj ukućanin, koi nezna, gdě šta u njegovoj kući leži i stoji.

(Dalje drugi put.)

[1]) To su rěči jednog čověka iz Grižanah.
[2]) Baras sastoji od dva reda nizkoga tèrsja.

Družtvo gospodarsko.

Sělo odbora upravljajućega poslove gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, dne 4. prosinca (Dec.) 1852, pod načeljem družtvenoga predsědnika g. Nikole Fallera, i u nazočnosti g. g. odbornikah Alekse Praunspergera, Josipa Čačkovića Vèrhovinskoga, Dane Stanisavljevića, Josipa Pukšeca, Pavla Hatza i drugoga tajnika.

Povod današnjemu prekorednomu sastanku dao je predlog odbornika g. Dane Stanisavljevića o tom: da bi se poiskao iz zaklade Jellačić-bana zajam od 5000 for sr. uz 5% kamate u tu svèrhu, da se time izplati ono 5000 for., koje je družtvo gospodarsko c. k. oberlajtnantu u miru g. Stieglitzu za kupljeno od njega imanje pod imenom „Villa" uz 6% kamate dužno ostalo.

Budući da bi se tom zaměnom věrovnikah pěneznici družtvenoj prištedio na godinu 1 postotak od pomenutoga duga, — dakle ukupno 50 for. sr., s toga bude gore navedeni predlog odobren, te ujedno naredjeno, da se toga radi učine što skorije koraci potrebiti.

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i precěne proizvode, ovo poljodělstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude ponajizvèrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

(Dalje.)

III. Odbor za svilu,

u kome su bili:

predsědnik:

g. Koller Nikola, član,

odbornici:

„ Pelopida Ivan } svoji gospodari.
„ Petrucco Angjelo }

perovodja:

„ Rakovec Dragutin;

imao je svoj sastanak 29. listopada o. g. na gore pomenutom městu, te je točno izpitavši i pregledavši izloženih 15 priměrakah (muštrah) od svile prisudio izmedju njih

1. nagradu od 6 cekinah u zlatu svili poslanoj od sl. nar. brodske regimente.
2. nagradu od 4 cekina u zlatu svili g. Karla Lobe-a, gradjanina u Požegi,
3. nagradu od 2 cekina u zlatu svili člana preuzv. gosp. grofa Lavala Nugenta, c. k. maršala, — iz Katela.

(Dalje drugi put.)

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec**. — Tiskom **Franje Župana**.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 4. **U subotu 22. sěčnja (Jan.) 1853.** **GODINA I.**

Kako Inglezi suše močvarnu zemlju.

Jezgra izvěstja savětnika ministarskoga viteza **Karla Kleyle-a.**

Ponajvažniji popravak, kog su u najnovije vrěme u poljodělstvu uveli Inglezi, jest sušenje močvarne zemlje sa pokrivenimi jarki, kojimi voda otiče. Ovo se zove po inglezki drainage (čitaj: dreneč). Kopanje jarakah, koji se pune kamenjem i granjem, pa se onda opet zemljom pokrivaju — to je stvar od davna poznata. Nu ovaj način sušenja močvarne zemlje uzeo je stopèrv od onda mah, odkad su počeli u tu svèrhu potrebovati cěvi od pečene zemlje. Od ono doba još se je ovaj posao svestranim izkustvom tako usavèršio i popravio, da se sada više nemože ni sumnjati o njegovoj koristi za gospodara i dèržavu. Stopèrv godine 1843. počeo je svět mariti za ove zemljane čevi. One su bile na ogled stavljene kod izloge gospodarstvenog orudja u Derbiju, i onaj, koi je te cěvi izumio, dobio je u to ime zlatnu kolajnu (žulenciju); tako se je odmah spoznala njihova velika hasnovitost. Vlada inglezka naručila je g. Parkesu, da kuša, valjaju li što one cěvi. Ovaj potvèrdi njihovu valjanost, i od onda počeli su se njimi gospodari služiti.

Već poslije tri lěta, to jest godine 1846., učinio je inglezki sabor zakon, kojim se odredjuje 30 milionah forintih srebra, da se razposude inglezkim gospodarom, koji žele pomoćju ovih zemljanih cěvih svoje močvarne zemlje osušiti. Do godine 1849. bili su svi ovi novci inglezkim gospodarom u tu svèrhu razposudjeni, i još su ljudi molili za taj posao do 5 milionah forintih.

Zato je opet stvoren zakon od 1. kolovoza 1849., kojim se olakšava uzaimanje (posudjivanje) novacah od privatnih ljudih, ako se budu za te novce nabavljale one zemljane cěvi. Već iz ovih službenih izvěstjah vidi se bělodano, kako je za 6 godinah napredavao ovaj način sušenja zemlje. Na svakom poboljem gospodarstvu u Inglezkoj i Škocii, kud sam putovao, vidio sam, da onako zemlju suše.

Na svih stranah, kud sam god hodao, u polju, i na livadah, na ledinah i u barah, spazio sam priprave ili baš započetak sušenja zemlje. Ma čověk samo prol etio inglezku zemlju, neće više o tom sumnjati, da se ondě obćenito onako zemlja popravlja. I u izlogi obèrtnih tvorinah ima više strojevah (makinah), s kojimi se mogu onakve cěvi praviti; isto tako ima ondě množtvo orudja za kopati jarke i umetati cěvi, i plug od Fowlera za isti posao.

Što se ovaj način sušenja močvarne zemlje u Inglezkoj tako obćenito upotrebljava, to je jasni dokaz, da stvar ova nije tek (stopram) u zametku, nego da je već vas svět ondě podpunoma uvěren o njezinoj hasnovitosti. Jer kad kakov popravak onako na bèrzo i svi ljudi poprime, to je u gospodarstvu još više nego u rukotvorstvu dokaz, da taj popravak něšto valja, jer gospodari u obće nečine rado probah i pokusah, neprimaju rado novih stvarih, novog orudja; oni to samo onda čine, pokle su se izkustvom sasvime osvědočili, da je takvo novo orudje (alat) zbilja koristno.

Pa onakvo sušenje močvarne zemlje sa zemljanimi cěvmi potrebuje još i velikih pripravah, stoji mnogo novacah; dok se zemlje u tu svèrhu pripravljaju, nenosa mnogo hasne: pa eto u Inglezkoj se gospodari neplaše svih ovih zaprekah, već se kao natiču u sušenju svoje zemlje; nije li dakle i to dokaz, da ta stvar mora da jim trud bogato platja?

I to je poznato, da inglezka vlada nije obikla měšati se u privatne poslove njezinih podložnikah. U Inglezkoj mora još više nego u kojoj drugoj zemlji svaki čověk svojom snagom nastojati oko svoga zanata. Istina je, da se u Inglezkoj rado združuju ljudi, koji isti cilj imadu, i takovo združivanje ponajviše dobrim radja rodom; al rědko se kad dogodi, da bi sama vlada podpomagala novcem privatna poduzetja. Nu kao što sam već kazao, za umetanje zemljanih cěvih, to jest za cěvljenje zemlje, odredila je silu novacah; i ovo je dakle važan dokaz, da onakvo sušenje zemlje mora da valja. U zakonu, kojim se odredjuju novci za ovo cěvljenje zemlje, naročito se kaže (veli), da se onda imaju komu novci u tu svèrhu posuditi, ako se je nadati od presušene zemlje većoj koristi, nego što iznose kamate (intereši) i polagano izplatjivanje posudjene glavnice (kapitala). Samo onda, ako se očevidno vidi, da će osušena onako zemlja i gospodaru dobitak nositi, imaju mu se novci od dèržave posuditi. A zakoni od 26. kolovoza 1846, i 1. kolov. 1849. daju kapitalom za sušenje zemlje posudjenim pèrvenstvo izmedju svih ostalih dugovah, koji na čijoj zemlji leže; po ovih zakonih nemogu se smatrati dugovi učinjeni za sušenje zemlje kao povrěda baštinskih pravah (naslědnih pravic), izvirućih iz fideicommissah i věkovitih pogodbah. Jednom rěčju, zakoni ovi zasěcaju očevidno u privatna prava, pa opet jih je inglezki sabor stvorio, tako je bio uvěren o koristi sušenja zemlje sa zemljanimi cěvmi.

Napokon su mnogi zakupnici, to jest arendatori, na zakupljenoj zemlji počeli o svom trošku, bez pomoći pravih vlastnikah, umetati u močvarnu zemlju onakve cěvi, pa to je zaisto najjasniji dokaz, da jim odanle kacka toliki čisti dobitak, te će moći tako uloženu u taj posao glavnicu namiriti. Pače mnogi zakupnici na novo grade (dělaju) onakve cěvi i na onih zemljah, gdě jih već ima, a pometane su bile po starom načinu, koi nije toliko valjao.

Sve ovo dokazuje bělodano, kako je koristan i važan ovaj popravak gospodarstva.

Samo ću jošte jednu stvar napomenuti, i ta je, što ovakvo precěvljenje zemlje nosi stalni i trajući dobitak. Kad se zemlja kako valja premrěži onakvimi cěvmi, ostati će suha i više stotinah godinah, tako se dohodak zemlje povećava ne samo za jedno vrěme, nego za vazda, a netreba pri tom nikakve osobite gospodarske mudrosti; nijedna běda, koja može postići gospodarstvo, nemože nahuditi ovim cěvim, one dakle povećavaju za vazda (uvěk) vrědnost jedne zemlje.

Da pokažem, da bi se ove cěvi i u Austriji mogle uvesti, treba da u kratko razložim, čemu i kako se prave.

(Dalje drugi put.)

Vinogradstvo.

Od člana **Stěpana Ivekovića.**

Glava I.

O tersu (vinovoj lozi) i što mu treba.

§. 1.

Odkuda je tèrs k nami presadjen?

Svi spisatelji slažu se u tom, da je tèrs, kao i poveći dio drugoga bilja i druge rastline, razplodjen iz Azije u Europu; jedino se neslažu u tom, što jedni vele, da su vinovu lozu něgdašnji Gali, došavši u Europu, razplodili, i to najprije u Francezku, zatim u Němačku oko Rajne rěke, a otuda tek u južnu Němačku, Štajersku, Hèrvatsku i Ugarsku; drugi opet tvèrde, što je i sva prilika, da je tèrs presadjen iz Gèrčke u Italiju, odkuda da je za rimskoga cesara Proba razplodjen u naše slavenske zemlje i Ugarsku, gdi su onda vladali Rimljani. No bilo kako mu drago, dovoljno je, ako znamo, da tèrs dolazi iz Azije, odkuda možemo dokučiti, da ne samo ljubi sušu i toplinu, nego da se napredno obdělavati može samo na onakih městih, gdi je podnebje (zrak) više suho nego li mokro, i više toplo nego li mèrzlo.

§. 2.

Kakvo podnebje i kakva okolica prija tèrsu?

Premda, kako je rečeno, tèrsu treba podnebje suho i toplo, zato mu je opet od potrebe u tom neka měra, jerbo kao što u krajevih premèrzlih napredovati nemože zato, što mu plod iliti grožđje dozrěti nemože, isto tako neprija mu ni prevruće podnebje. Zato uči izkustvo, da je tèrsu najprijatnije podnebje izmedju 35. i 50. stope (grada) širine zemaljske; medjutim nesteže se samo na ove stope, jerbo divje grožđje, t. j. grožđje neobdělano (samorodno), nedozrije niti pod 45. stopom; usuprot tèrs dobro obradjen daje dobra vina i pod 52. stopom.

Ali tèrs svagdi i izmedju rečenih stopah širine zemaljske neradja dobrim vinom, sve ako se obděla i najbolje, a to zato, jerbo po gornjoj Kranjskoj, po Koruškoj, sěvernoj Tirolskoj, po gornjoj Štajerskoj i t. d. vinogradi (gorice) se napredno saditi nedadu; usuprot osobito dobra vina plode vinogradi po krajevih, koji su više prema sěveru, kao okô Beča, u Němačkoj, u velikoj vojvodini badenskoj. Tomu je uzrok taj, što one pèrve zemlje, gdino vinogradi nenapreduju, previsoko leže iznad raza morskoga, a uza to su još pune prevelikih gorah, izmedju kojih su nekoje pokrite sněgom věkovitim, a pune su i šumah, te su s toga više hladne nego tople; usuprot ove druge zemlje i okolice niže leže iznad mora (morja), pa nemaju niti toliko gorah, zato su i bolje za vinograde.

§. 3.

Kakva zemlja treba vinogradom poglavito?

Gospodar, kaneći saditi vinograd, istina, malo kad može izabirati zemlju, na kojoj da ga sadi, jedno poradi položaja, a jedno porad iste zemlje; već kakovu ima zemlju, na njoj mora i saditi; a još manje može zaměniti s drugom kojom zemljom onu zemlju, na kojoj ima vinograd, bila nebila dobra. No sasvim tim je od koristi znati, kakov položaj, kolika visina i kakva zemlja trěba vinogradu, i to s uzrokah različitih, jerbo naime:

1. ako to zna gospodar, znati može ujedno, kakvu vèrst (felu) vinove loze valja saditi;
2. koi ovo zna, a ujedno poznaje felu nasada, i to prije, nego je okušao vino, znati može, kakvo će biti od tog nasada vino;
3. koi kani kupiti vinograd, može mu po tom proceniti vrědnost;
4. koi bi htio navoziti zemlje ili čiste same za se, ili u měšancu gnoju (kompostu), znao bi, kakva treba da bude ta zemlja.

(Dalje drugi put).

Svilarstvo.

Na pitanja odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju od 10. veljače 1851. u poslu podignutja svilarstva stigoše odgovori slědeći:

(Nadalje.)

II. Na dostavnicu pod 10. o. m. gledè podignutja svilarstva u domovini našoj na županiju ovu upravljenu, imam čast odgovoriti, i to na pitanje:

1. U ovoj je županiji jedan nadzornik obradjivanja i gojenja dudovah i svile, i on postoji kao javni činovnik, a podvèrgnut je političnoj županjskoj oblasti.

Na 2. Ovo poglavarstvo nadzorničko naměstilo i utemeljilo je prije mnogo godinah bivše kraljevsko ugarsko naměstno věće.

Na 3. Za svèrhu ovu imade u županiji ovoj četiri bašče (vèrta) sijaće, naime u Cerniku po prilici od 1 jutra, u Kutini od 1½ jutra, u Kutjevi od 2 jutra, u Požegi od ¾ jutra. No u Požegi je osim ove bašče zajedno i kuća s predionicom svile i skladištem za galete; ova kuća ima dvoriste i bašču; u kući stanuje gori napomenuti nadzornik. Požežke sgrade ove i bašča su vlastitost c. k. aerara; ovdašnja sijaća bašča je vlastitost grada požežkoga; ostale tri bašče pokloniše na tu svèrhu prije više godinah gospoštine na poziv županjskog poglavarstva.

Dudinjakah ima tri, naime dva u Požegi, a jedan u Pakracu; požežka oba uzimlju oko 2. jutra, a pakrački sam toliko; požežke dudinjake dade grad, a pakračkog gospoština pakračka.

Na 4. Gori navedenog nadziratelja platja do sada županjska blagajnica sa 100 for. sr. na godinu.

Na 5. Drugi potrebiti troškovi podmiruju se takodjer sve do sada iz županjske pěneznice.

Na 6. U nekojih občinah počeše presadjivati dudove na skupne občinske spašnike, no sa slabim uspěhom, osobito poslije konca godine 1847.; inače osim gori navedenih baščah ine zemlje nisu na to opreděljene, izim u koliko neki pojedini ljudi kod svojih kućah po koi dud usadiše.

Na 7. Do početka godine 1848. prelo se je u gori navedenoj požežkoj predionici, no od tada radi pomanjkanja galetah prestalo je predjenje.

Gledè unapredjenja te struke obèrtnosti trebalo bi podići cěnu galetah, i ustanoviti nagrade za pobuditi ljude na gojenje svile i dudovah.

U Požegi 15. veljače 1851.

Janković s. r.
županj.

(Dalje drugi put).

Imena tèrsja (vinove loze) u Primorju.

Od člana **Mijata Sabljara.**

(Konac.)

II. Kod Rèke (Fiume).

1. Žlahtina bêla velika; je najbolja, grozd se od drugih bêlih grozdah najdulje u konobi (pivnici) sačuvati može.
2. Žlahtina žuta mala; njoj škodi svaka rosa.
3. Ciziba (u Grižanih: ruža); ima duguljaste jagode, ali ga nema dosta, dakle samo gospoda od njega vino prave.
4. Plavčić cèrni mali; je malo skupniji (dichter) grozd nego mutanja; on i bêli verdić jesu najbolji za rod.
5. Plavac veli; nije dobar za vino; ima veliko grozdje kako boca (flaša) i jagode kako orah, ali je kiseo, jer nikad nesazori. Za uderžati u konobi jesu on i pinjol od cèrni grozdih najbolji.
6. Plavac mali; je rodan i za vino dobar, rodi uma za brenkovcem i gustošljenom.
7. Plavac srednji; ima maleno grozdje (srednji plavčić).
8. Verdić bêli (u Grižanih: verbić); je kao i mali plavčić najbolji za rod.
9. Verdić cèrni.
10. Pinjol (u Grižanih: tinjol); ima cèrne, dugačke, tvèrde jagode, kasno sazori. Za uzderžati na ružici u konobi jesu pinjol i veliki plavac od cèrni grozdih najbolji.
11. Montanja; ima nêšto duguljast grozd, ali jagode raztrešene; neda sladko vino nego vodno.
12. Gustošljen; bêla loza, dobra za vino, ima malo duguljasto zèrno i mehku kožu; on, bêli pár i brenkovac najprije sazore.
13. Brenkovac; ima bêli, mali, gusti grozd, tvèrdu kožu, okrugle jadode i slaje (sladje) meso od gustošljena. On, gustošljen i dugi pár najprije sasore.
14. Rumanija; ima žutjkaste jagode, je rodan i malo diši.
15. Bêli pár; ima mehku kožu, jagode kao i brenkovac, sladak, bèrzo zrije, ali u močnom lêtu bèrzo gnjije.
16. Cèrni pár; je sladak kako brenkovac, maleno grozdje kako srednji plavac daje gusto cèrno vino, drugač rodan srednje ruke.
17. Lepušina; ima bêlo grozdje.

Pèrhljač s grozdom od sitnih jagodah, koi pèrhlja, njega treba bêlit (obêlit, ringeln), ako jako pèrhlja, treba širi kolombarić, ako malo, manji ili uži.

18. Brajkovac; ima duguljaste jagode, pupoljci su na blizu.
19. Bèrkovac; ima bêle jagode.
20. Barara; za žuto vino, nije dobro za zobati.
21. Baščani; daje cèrno vino (koludar) za boce.
22. Peloz; ima bêli grozd, dobar za vino i za zobati.
23. Plavac; ima grozd 6 palaca dug, na njemu sama jagoda do jagode.
24. Cèrnoplavac; ima cèrne jagode kod sv. Matije blizu Kastve.

O kovovima (metallih), kako se nalaze u zemlji i kako se vade.

Od Vinka Pacelića.

(Dalje.)

Rude se nalaze takodjer kao slojevi u bèrdima, što se poslije prizivlje onako, na što naliči, ili po veličini: laz (Stockverk), rovak (Butzen), ili gnjezdo (Nest).

Premda se obično rude nalaze po steraljištu (kao obično bakar i neke rude gvozdene), to se one nalaze ponajviše po žilama, lazovima i po gnjezdima.

Često se naidje na rude i kovove, što su razsijani po čitavome bèrdu, kao što najčešće biva kod zlata, što nije ruda nego kov, samo što je spojeno sa drugim kojim kovom, pa se tako po bèrdu nahodi kao usijano (eingesprengt), kao n. pr. po erdeljskim bèrdima.

Buduć da je kamenje u bèrdima ponajviše pokrito zemljom i obraslo travom, dèrvećem i šumama, te je vèrlo težko pogoditi, na kome mêstu upravo može biti ruda od kova kojega, zato se prije kopaju jame i rupe, dok se prodre do tvèrdog kamenja i vidi, imade li kakav znak steraljištu ili žili kojoj; sav toj posao zove se traženje rude (schürfen), jer se traži mêsto, na kome bi provirio ili steralj ili žila na povèršju od bèrda; a to mêsto, gdê se počme kopati i gdê se pomoli ruda, zovu se vrata.

Kad se naidje na steraljište ili na žilu od rude, koju nakanismo kopati i vaditi, tad se začne prodirati u bèrdo unutar, i to 1) ili sasvim ili barem ponešto suvodno, što se zove rov (Stollen), ili 2) kroz sasma ili barem ponešto osovnu rupu kao bunar, što se zove okno (Schacht), ili 3) kopa se kosno, u niz ili vis (tonnlägig).

Od vratah unutar u bèrdo kopa se malo u vis kao uzbèrdice, da može voda oticati, koje uvêk imade po majdanima; kad se pako u dubinu mora i to dublje nego što je rov, tad se mora voda vući, što obično biva na šmèrk (Pumpe).

Velika je tegoba i trošak pèrljati vodu; ali imade još i druga tegoba, na koju se rêdko i misli, t. j. što se vazduh u dubini bunara ili u dugome rovu težko zrači, pa buduć da se težko pije onaj vazduh, što smo ga veće jedared iz sebe izdahnuli, te se time i fenjerima tako izkvari, da se nemože više u rupama disati. Takav vazduh, u kome se težko odiše, i koi se po tome poznaje, što svêtiljke slabo svêtle, zove se zao vazduh (matte Wetter), a takav vazduh, u kome se nemože disati niti može luč goreti, nego namah utèrne, zove se gušiv vazduh (böse Wetter).

(Dalje drugi put.)

Tèrgovačke vêsti.

U Brodu 13. sêčnja 1853.

I. A. B. Sa žalostju vam obznanjujem, da Brod nije više ono slavno tèržište, kako je prije mlogo godinah bilo, jer ovdašnja tèrgovina već od 1816. godine sve niže pada tako, da je sada gotovo sa svim propala. — Prodaja je od hrane ovdê samo na mêsto omejašena, nit ima uvoza niti izvoza, dakle ni cêne, ni cênovnika. — U Brodu se žito u zèrnu i neprodaje, nego što seljani i mlinari u brašnu dovezu, a tako po gdêkoju vreću kukuruza, ječma, ili zobi, pak se to četvèrtkom po prastarom običaju na oke (na vagu po 2 1/4 funtih) prodaje, a na kile i na mêrove neprodaje se ovdê ništa.

Na ovdašnjoj je skeli takodjer neznatna tèrgovina, po gdêkoja se sitnež izvozi, a po nêšto marve, svinjah, bosanskih konjah, rogate marve, i evo od nekoliko vremena puranah unosi. — A što je sada za Brod sa svim ubitačno, to je, što nam niti iz Bosne, niti s naše strane nedadu, ni za gradjenje ni za vatru dèrvah, — te tako se nit možemo grijati, nit jestvinah prepravit, nit, kad nam se kuće i krovovi viš glavah poruše, stajah napravit, pak se tako valja Brodu do mala vremena razasiljat! —

Bosnjaci preko naše zemlje vèrlo malo, ili ništa kolonialne robe neprimaju, ta njima je mlogo bliže, naručnije i jevtinije uprav iz Mletakah, Tèrsta i iz, i preko Dubrovnika potrebitu robu u Bosnu uvoziti.

Jučer (četvèrtak) biaše na ovdašnjem piacu desetak vrećah pšeničnog brašna, i prodavala se je oka po 18 kr. B. V. ili 7 1/10 kr. sr. Kukuruza, ječma, ni zobi nebiaše ni vidêti, al se vidjahu bosanski Turci s neko 40 — 50 purah i puranah, od kojih se komad po 30 kr. sr. prodavaše.

Prirodni (naravski) zemljopis.

Od Ivana Filipovića.

(Dalje.)

Nebeska tělesa.

Nebeska tělesa su ona bezbrojna tělesa, koja na nebu treptiti i sjati vidimo, i koja obično zvězdami zovemo. Naša zemlja, naše sunce i naš měsec takodjer su takova tělesa nebeska ili zvězde. Nekoje tih zvězdah světle se same po sebi, t. i. imadu svoju vlastitu světlost; a druge su opet razsvětljene, t. j. neimadu svoje vlastite světlosti, već ju primaju od světlih zvězdah. Světle zvězde zovu se stajalice, a razsvětljene oběžnice, družice i repatice.

Stajalice, koje se zato tako zovu, što se je prije mislilo, da na jednom městu stoje, vide se uvěk, nu samo prividno, na istom městu na nebu. One imadu svoju vlastitu světlost, obavijene su naime světlim parokrugom. Takova je stajalica naše sunce.

Oběžnice imadu svoju světlost od stajalicah i uvěk se vèrte i okretju okolo njih. Takova je oběžnica naša zemlja.

Družice se vèrte okolo oběžnicah, a s ovimi okolo stajalicah, od kojih one takodjer světlost imadu. Takova je družica naš měsec.

Repatice, i one se okretju okolo stajalicah, nu kad nam na vidik dodju, vidimo za njimi uvěk nalik na metlu ili rep produljeni světli sěv, koi od sunčanih na nje padajućih zrakah dolazi; zato jih i zovemo: repatice. One imadu stranom svoju vlastitu světlost, a stranom ju primaju od zvězdah stajalicah.

Neizbrojno je množtvo svih tih zvězdah. Samo je stajalicah nabrojeno do sad na 80 milionah; a udaljenost njihova od nas neizměrna je i za naš um nodokučiva. Najbliža našemu suncu stajalica tako je od nas udaljena, da bi jedno zèrno iz topa opaljeno, koje svaki čas prevali 600 cipelah, trebalo 700.000 godinah, dok bi do nje doseglo.

(Dalje drugi put.)

Družtvo gospodarsko.

Blagajnica.

Platiše p. n. g. g. članovi:

u ime utemeljiteljstva: Vèrbančić Slavoljub, odvětnik u Zagrebu, 10 for. (10/100). — Svega do sad u ime utemeljiteljstva platjeno: 440 for. sr.[1])

u ime prineska (po 4 for. sr.):

za g. 1843. (nadalje[2])): Khern Sebastian, tèrgovac u Sisku. — Svega[3]): 12 for. sr.;

za g. 1844. (nadalje): Khern Sebastian, k. i g. — Svega 12 for. sr.;

za g. 1845. (nadalje): Khern Sebastian, k. i g. — Svega 12 for. sr.;

za g. 1846. (nadalje): Ferk Inocentio, dr. u Varaždinu, Khern Sebastian, k. i g; — ukupno 8 for. — Svega: 16 for. sr.;

za g. 1847. (nadalje): Ferk Inocentio, k. i g., Khern Sebastian, k. i g., Košćec Mijo, odvětnik u Varaždinu; — ukupno: 12 for. — Svega: 20 for. sr.;

za g. 1848. (nadalje): Ferk Inocentio, k. i g., Khern Sebastian, k. i g., Košćec Mijo, k. i g.; — ukupno: 12 for. — Svega: 24 for. sr.;

za g. 1849. (nadalje): Havliček Nikola, župnik na Božjakovini, Khern Sebastian, k. i g., Košćec Mijo, k. i g.; — ukupno 12 for. — Svega 34 for. sr.;

za g. 1850. (nadalje): Dvorzak Mavro, c. kr. pověrenik od procěne šumah, Havliček Nikola, k. i g., Khern Sebastian, k. i g., Košćec Mijo, k. i g., Stoós Pavao, vice-arcidjakon i župnik na Pokupskom; — ukupno: 20 for. — Svega: 44 for. sr.;

za g. 1851. (nadalje): Havliček Nikola, k. i g., Khern Sebastian, k. i g. (†), Košćec Mijo, k. i g., Podgorelec Mijo, provisor u Marušovcu, Stoós Pavao, k. i g., Tančak Franjo, nadarenik jastrebarski; — ukupno: 24 for. — Svega: 60 for. sr.;

za g. 1852. (nadalje): Babić Tito, vlastelin u Gredicah, Boroević Nikola, c. kr. kapetan u miru u Rěki, Čačković Vèrhovinski Josip, vlastelin, Drobčec Franjo, kapelan u Pitomači, Fink Eduardo, župnik u Radoboju, Gjurgjević Todor, vlastelin, prisědnik c. kr. banskoga stola, Harbuval-Chamarée Josip, grof, vlastelin u Rěki, c. k. gjeneral, Havliček Nikola, k. i g., Ilić Sebastian, iguman u Gomirju, Iveković Stěpan, c. kr. pověrenik od procěne, Koritić od Mrazovca Dragutin, vlastelin, prisědnik c. kr. banskoga stola, Križanić Gjuro, odvětnik u Zagrebu, Smičiklas Gavrilo, biskup križevački, Stoós Pavao, k. i g., Vukmanić Ivan, c. kr. professor; — ukupno: 60 for. — Svega: 116 for. sr.;

za g. 1853: Babić Tito, k. i g., Baneković Mirko, c. kr. pristav na Vèrbovcu (*novi član*), Gjurgjević Todor, k. i g., Korbélyi Josip, exactor u Čičah (5 for.), Kralj Ivan K., opat, kanonik zagr., Kralj Skender, vlastelin u Zagorju, Krieger Josip, dr., Kukuljević Sakcinski Ivan, zemaljski archivar, Mallin Skender tèrgovac u Zagrebu (*novi član*), Pavletić Božo, c. kr. savětnik županjski u Rěki, Ročić Ignat, kanonik zagr., Smičiklas Gavro, k. i g. — Svega: 49 for. srebra.

D. R.

[1]) 440 for. sr. uloženo u 1. hèrvatskoj štedionici u Zagrebu.
[2]) Dosad se je oglašivalo u Narodnih Novinah, što je koi član platio.
[3]) Naime od računa položena d. 23. kolovoza 1852. u glavnoj skupštini gospodarskoga družtva.

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i procěne proizvode, ovo poljodělstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude ponajizvèrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

(Dalje.)

IV. Odbor za žito.

u kome su bili:

predsědnik:

g. Faller Nikola, predsědnik družtva,

odbornici:

„ Vranicani Ambroz ml., podpredsědnik družtva,
„ Mallin Janko, član glavn. upravlj. odbora,
„ Praunsperger Aleksa, član glavn. upravlj. odbora (zajedno perovodja);

razsudjivao je izloženih 11 priměrakah (muštrah) pšenice dne 1. studenoga t. g. na gore pomenutom městu, te je uvaživši svakolika svojstva tih vèrstah prisudio

1. nagradu od 2 cekina u zlatu pšenici člana gl. upr. odbora gosp. Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, iz Tonimira, podžupanije varaždinske,
2. nagradu od 1 cekina u zlatu pšenici I. vèrsti g. Baltazara Čalogovića, načelnika grada Osěka;

za pohvale javne dostojne priznao:

a) ječam g. Stěpana Poglědića, opata, župnika glavnoga grada Zagreba,
b) goli ječam paukovečke gospoštine člana preuz. g. Nikole Szécsna od Temerina (poslan po članu g. Alojzu Ladenhaufenu, nadzorniku dobarah).

(Dalje drugi put).

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana.**

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 5. **U subotu 29. sěčnja (Jan.) 1853.** **GODINA I.**

Odsěk šumarski družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju dobio je d. 23. slědeći

Poziv.

Dèržavno družtvo za šumarstvo cesarevine austrijanske imat će ove godine svoju glavnu skupštinu 2. svibnja, i ako uztreba, slědećih danah u Beču, u kući stališkoj (u gospodskoj ulici br. 30.) o 9. uri s jutra, kamo se pozivlju svikolici p. n. g. g. članovi družtva, da bi glavom došli na ovu skupštinu, a ugledna družtva šumarska i šumarski odsěci gospodarskih družtvah po krunovinah, da bi svoje zastupnike tamo poslali.

Ona g. g. članovi družtveni, koji su se u skupštini ustavotvornoj dne 9. svibnja 1852. sami upisali u zapisnik utemeljiteljah, ili koji su po drugih upisani, neka izvole, aku toga već učinili nisu, — svoje godišnje prineske za god. 1853. po glasu §. 6. pravilah do konca ožujka (marta) dostaviti upraviteljstvu družtvenom (u gospodskoj ulici br. 251.), da se uzmognu za vremena podpisati i da jim se uzmognu dostaviti biljege družtvene, koje se imaju po smislu §. 18 pravilah pokazati ulazeći u skupštinu. Ako se to za vremena nebi moglo možda obaviti, tad će se biljege uručiti g. g. članovom družtvenim onim, koji došavši glavom na skupštinu polože ulazeći u sabornicu prinesak godišnji.

Predlozi, koji bi se imali pretresati u ovoj skupštini, ili uvèrstiti u programm za 1854, imadu se do 10. travnja 1853. podněti upraviteljstvu, da se uzmogne podpuni programm predmetah razpravnih, koji su, kako slědi, predtěčno naznačeni, sastaviti i izdati do onoga dana, kada će biti skupština.

Predmeti za razpravu u skupštini dèržavnoga družtva za šumarstvo cesarevine austrijanske dne 2. svibnja 1853.

1. Otvorit će skupštinu predsědnik družtveni knez Adolf Schwarzenberg.
2. Izvěstje o poslovanju upraviteljstva za godinu prošastu.
3. Račun o novcih za prošlu godinu i osnutak računa iliti proračun za godinu dojduću.
4. Izabirat će se jedan član upraviteljstva město barona Adalb. Widmanna, koi je ovu čast odklonio.
5. Sastavit će se programm za natěčaj (concurs) o nagrade od 1000 cekinah previšnjom cesarskom odlukom dozvoljene za najuspěšnije podizanje šumah na čistinah planinskih.
6. Usled poziva visokoga ministarstva za poljodělstvo i rudarstvo věćat će se o načinu, kako da se po krunovinah kupe i sastavljaju statistična data o šumarstvu.
7. Izvěstja o tome, koliko se dobiva kore hrastove, ariševe i omorikove (Eichen-, Lerchen- und Fichten-Lohrinde), koliko li šišakah (Knoppern) i drugih plodovah potrebitih za strojbu, — i to na poziv ministarstva za poljodělstvo i rudarstvo.
8. Osobiti predlozi članovah družtvenih, družtvah šumarskih, odsěkah šumarskih, a tako i predlozi gospodarskih družtvah, ako se priprave do 10. travnja 1853.

Upraviteljstvo dèržavnoga družtva za šumarstvo cesarevine austrijanske.

U Beču, 3. sěčnja 1853.

Kako Inglezi suše močvarnu zemlju.

Jezgra izvěstja savětnika ministarskoga viteza **Karla Kleyle-a.**

(Dalje.)

Umetanje cěvih pod zemlju biva iz dvě svèrhe: da uklone (vugnu) iz zemlje i onu vodu, koja se u njoj nalazi, i suvišnu kišovicu. Jednom rěčju, one daju zemlji, koja nepropušta vode, onakva svojstva (lastovitosti), kao što jih ima zemlja, koja propušta vodu. Svakomu je gospodaru poznata šteta (škoda), koju nanosi svakomu usěvu voda, što nemože oticati; netreba mi dakle o tom ovdě govoriti. Samo toliko kažem, da i ona pod zemljom nakupljena voda, koja nedosiže baš do samoga korenja usěvom, znamenito umaljava lětinu, jer gornji tavan ili vèršaj zemlje vuče uvěk u se ozdola vodu po vlasnatih cěvčicah, koje se u zemlji nalaze. Na ovakvoj zemlji rastu dakle trave vèrlo slabo, jer zemlja nije dovoljno topla, buduć da joj se sva toplina potroši na izhlapljenje one suvišne vode. Pored toga težko je ovakvu zemlju obraditi (obdělati) uvěk u shodno vrěme, a nemoguće je duboko ju preorati ili prekopati.

Nu nevalja gledati samo na ovu očevidnu štetu. Močvarna zemlja prěči još i toploj vodnoj kiši, te nemože u zemlju prodrěti. Zemlju, koja propušta doli vodu, probija kiša, a prokapljuć ostavlja zemlji svoju toplinu i one čestice (dělke) od nišadora (amoniaka), što se u njoj nalaze; a u zemlji, koja nepropušta vode, ostaje sva kiša ozgor, ili baš otiče povèršjem zemlje.

Hladnoća močvarne zemlje od velike je važnosti, jer u takovoj močvarnoj zemlji lětina za 14 danah kasnije dozrěva, nego u istoj nu osušenoj zemlji. I o tom su se u Inglezkoj svi gospodari osvědočili, da onakva močvarna njiva manju daje lětinu nego njiva osušena. Dapače i u suho lěto pokazalo se je, da su zemlje, koje su kako valja precěvljene i duboko preorane, mnogo rodnije od ostalih. Jer u takvoj precěvljenoj zemlji probija kiša dolě sve u cěvi: al iz ovih otiče samo suvišna voda; ako se dakle njiva uslěd dugotrajne

suše odviše izsuši, a ono zemlja vuče opet u se vodu iz cěvih. Tako daklem kišom prokisli dolnji tavan zemlje postaje kao strana potrebite za zemlju vlage.

Pitat će sada ljudi, je li ovaj način sušenja zemlje u Austriji potrebit?

O tom neće jamačno (ufano) nitko sumljati (dvojiti), da u našoj domovini ima po ravnicah močvarnih nizinah, a i u gorah i dolinah.

Voda, kojom je potok bližnju zemlju poplavio, ili koja nemože oticati, obratja puno polja u močvare i bare. I vrěla u gorah, iz kojih mnogo vode izvire, te nemože oticati, čine na više měštah bare i močvare, akoprem ne velike. Da se ovakva voda odvede, moraju biti glavni vodovodi otvoreni jarki; nu manji vodovodi, koji usišu iz zemlje vodu te ju vode u glavni jarak, mogu se napraviti s velikom koristju od pokrivenih cěvih.

Kad se ovakve pokrivene cěvi upotrebljavaju, nije tolik trošak kolik kad su jarki otvoreni. Jer za pokrivene cěvi izkopa se upravo onolik jarak, kolika je cěv, netreba jame srezati, jer se i onako odmah zasiplje, čim se umetnu cěvi. A otvoren jarak treba da je ozdol užji nego ozgor, i da su mu oba boka srezana, nebi li se prepréčilo, da se nerone. Cěvi nestoje onoliko, koliko bi stajalo kopanje otvorenih jarakah.

Otvoren jarak trebuje mnogo troška na čistjenje, pa opet umaljuje povèršje zemlje, koje bi moglo koristiti.

Radi toga u Inglezkoj, gděgod zemlju suše, upotrebljuju za to cěvi. U Irskoj čine onakve cěvi od suhoga treseta (torfa) ondě, gdě ga ima. U tu svèrhu kopa se treset osobitom polu-okruglom lopatom, tako da se naprave kao žlěbnjaci. Ovi se posuše, pa se onda jedan na drugi metje, te postanu cěvi. Buduć da se treset, kad se posuši, neće više umekšati, makar ga i u vodu stavio, zato su i ovakve cěvi dobre; nu svakako su dugověčnije cěvi od pečene zemlje.

Nu kod nas ima puno polja, gdě dolnji tavan zemlje nepropušta vode, nego ju u sebi dèrži. Ovakvim zemljam su onakve podzemne cěvi vèrlo koristne i onda, kad je suša, jer može kiša proniknuti sve do dolnjega tavana zemlje; a gdě je vlažno podnebje, ondě su ovakve cěvi neobhodno potrebite. U alpinskih i tatranskih pokrajinah pada vèrlo mnogo kiše. Ljudi, koji su na to pazili, opaziše, da u austrijanskih gorah onoliko kiše pada, koliko u inglezkom primorju. U ovih krajevih mogu se dakle ljudi takodjer od precěvljenja svoje zemlje nadati onolikoj hasni, koliku uživa inglezki primorac.

Buduć da se u Inglezkoj ove cěvi posvuda već umetju u zemlju, to su ondě svestranim izkustvom posao ovaj proučili i poboljšali. U novije vrěme je posao ovaj dobro osobito napredovao, te su ljudi ovo uvěžbali:

1. kakve su cěvi;
2. kako duboki jarki da se kopaju;
3. kako da se vode jarki.

(Dalje drugi put.)

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venaucijo Sladković.**

(Dalje.)

Sada ćemo redom navesti měsece, da vidimo, šta u kojem raditi valja.

Sěčanj (prosinec, januar).

Ako je zemlja gola, od sněga prosta i suha, tad presad jesenski, kano: kelj, korabu (kolorabu), zimsku (ozimu) salatu, koju zima ponešto napolje (van) iztisne, rukom opet pritisni, da presadu stoji korenje u zemlji, jerbo drugačije pogiba.

Artićoke i celer pokrivaj slamom ili listinom, da neozebe.

Ako je vrěme toplo, štihaj suhu zemlju, ali štihaj poduboko.

Vozi gnoj (djubre) na vèrt (bašču), i gdi je zemlja ilovača ili lapornjača, vozi potočnoga mulja, a gdi je zemlja pěskovita, vozi ilovaču ili lopornjaču.

U povèrteljnici ili u pivnici (podrumu) prigledaj zeleninu, koju si u jesen tamo postavio, i čisti ju marljivo od truleža.

Sěme, ako ti je od jeseni zaostalo, sad očisti i popravi za dalju (dalješnju) potrebu.

Sad možeš saditi sěme od šparge. (Kako? naći ćeš pod slovom Š.)

Ako je zemlja gola i suha, možeš sijati graška, peršuna, maka, špinjaca, pastinaka.

V o ć k e. Na voćkah odpili suhe grane, ako je kruna dèrvetu pregusta, grane poizreži i proredi, bit će ti rod deblji i bolji. Kud ide pila, ostaje kosmato; zato oštrim nožem gladko prireži, lakše će zarasti.

Kad je dèrvo na kruni posve suho, gledaj, gdi je što živo, pa tu sve, što je suho, obreži; tad će s nova grane potěrati i dèrvo se pomladiti.

Hvataj (lovi) miševe i vèrlce, kupi gnjezda i zamotke od gusěnicah, te jih sažgi.

Hrani na vèrtu sěnice; one ti pomažu dèrvlje snažiti (čistiti), jerbo zamotke raznose i gusěnice hvataju.

Priredi voska (vojska) za cěpove (kalame), polak (polovicu) voska polak loja, i malko terpentina raztopi, i zajedno (skupa) poměšaj.

Priredi lika i za saditi vèrbika.

Mlado dèrvlje čuvaj od zecovah; ako k cěpu metneš kolčić od onakvoga dèrveta, na kojem je sušena slanina ili drugo suho meso, neće ti zec (zajec) nikada blizu.

Malo dèrvlje u loncih mora biti u toplini od 12 stupanjah (gradih).

Naranče (pomeranče) i limune malko polěvaj i čuvaj u toplini od 6 do 12 stupanjah (gradih). Žuto i trulo listje marljivo skidaj. Ako je vani toplina od 5 stupanjah (gradih), možeš malko zraka kroz male prozorčiće (obločiće) u nutar upuštati.

Gledaj, da potrebito orudje (orudelje, alat) a tako i kolčiće za vèrt prirediš.

Kako se voćke siju, sade, presadjivaju, vidit ćeš pod slovom D.

(Dalje drugi put.)

Kako bi se mogla podići obèrtnost u hèrvatskoj Krajni vojničkoj?

Odgovara član **Mijo Sabljar.**

Za podići obèrtnost (industriu) u hèrvatskoj Krajni vojničkoj slědeća su vèrlo potrebna:

1. Suknana (Tuchfabrik), koja bi se mogla uštrojiti u Karlovcu, ili još bolje negdi u otočkoj regimenti kao u srědi onih trih regimentah: ličke, otočke i ogulinske, koje imadu najviše ovacah i kozah.

Po popisu od 1844. godine bilo je u	Ovacah	Kozah
ličkoj regimenti	85.130	29.577
otočkoj „	79.299	25.990
ogulinskoj „	86.166	28.352
slunjskoj „	35.413	8.118
1. banskoj „	20.096	3.492
2. „ „	12.947	4.733
križevačkoj „	9.853	941
gjurgjevačkoj „	22.508	1.643
skupa . . .	351.412	102.846
K tomu još onih, štono se po pogodbi učinjenoj s Mlětčanima od g. 1777. svakog lěta iz Dalmacije u Liku těraju na pašu, tu ostrižu, i pred zimu se opet u Dalmaciju povrate, kamo se i vuna odnese . .	70.168	24.900
ukupno . . .	241.580	127.746

koja summa bi još barem za polovicu veća bila, kad bi se mogle ovce i koze točnije prebrojiti.

Ove ovce i koze daju veliku množinu vune, koju Ličani (ja tu više Ličane spominjem, jer sam med njima kroz 13 godinah vèrlo zadovoljno služio, i sve okolnosti promotrio) za opravu iliti odělo obojeg spola, za vreće, bisage, biljce (Kotzen) i konope ili uža upotrebljavaju, ostalo se nemarno raztepe brez svake koristi, tako da sam ja osobito u satnijama (kumpanijama) blizu turske medje, koje skoro nikakve tèrgovine nemaju, vidio kod mnogih kućah dosta te vune na gnojište bačene. Jedini Kočevljani voze kadkad po 1 ili 2 kola vune kući svojoj, koju oni za malo čivita (indigo), za proste vèrpce vunene, za igle, za korale staklene (caklene) i t. d. uz veliku lihvu (Wucher) zaměne.

Po prispodobi učinjenoj s vunom iz biljca, koi je u Banatu kupljen, dlaka od vune ličkih ovacah tanja je nego li ona od banatskih ovacah, i mogla bi se još tanja postići, da si Ličani iz susědne Dalmacije pribave ovnovah „merinos" zvanih, kojih ima u Trogiru, na Braču i t. d., samo bi jih trebalo na lički oštri zrak prije naučiti, i u početku preko zime u Dalmaciji dèržati. K tomu bi mnogo pomoglo, kad bi se naša domovina pozvala, da i ona vèrstah od vune k izlogi ovogodišnjoj u Zagreb pošalje.

Sukno se u Krajni válja u stupami, kojih više imade, da se dlaka vunena položi i sukno malo ugladi; ali se k tomu valjbarica (po Vukotinoviću: Walkerde) neupotrebljuje. Bojadisanje sukna čini se u Krajni to s rudom, to s biljem i korenjem, koje se u našoj zemlji nalazi.

Prosto i srednje sukno dolazi u civilnu Hèrvatsku čak iz Erdelja, a moglo bi se barem prosto iz Krajne amo dobaviti, da se koi tèrgovac za to hoće zauzeti.

2. Ovdašnja viša gospoda nakanila su, kako čujem, tu naredbu dati, da ove godine Krajšnici i vèrstah od sukna na izlogu u Zagreb pošalju. Nebi li dobro bilo izložiti vèrste i od platna, kojega se od 2. banske regimente dolě niže u množini děla. To bi moglo povod dati, te bi se i gornje regimente u buduće više s tim bavile. Poznato je, da u 2. banskoj regimenti i po Slavoniji skoro svaka kuća svoj stan ima i sáma za se tkaje.

3. Velika je mana u Hèrvatskoj, što mi nemamo dovoljno ljudih, koji su věšti naravoslovju, i ono malo, koji su, postali su častnici, i nemaju vremena s tim se baviti. Iz Erdelja šalju se mladići u akademiu Šćavničku (Schemnitz), da se u rudarstvu izobraze. Nebi li vrědno bilo, da se i mi za to zauzmemo, i u višjih vlastih izprosimo, nebi li i našoj mladeži ta milost u dio pala, da se na carske troškove tamo u nauk šalju.

Stranim ljudima nije mnogo stalo za našu zemlju, niti oni nje poznaju, već se plaše u našu Krajnu samo zaviriti, budući da je ona kod njih krivo kao nesigurna razglašena. To svědoči i traženje rudah god. 1839. u Liki, koje je jadransko družtvo rudarsko započelo, pak za pol godine opet bez dovoljnog uzroka ostavilo. Da je tu bio na město jednog commissara iz Pruske naš koi domorodac naměšten, sigurno bi se tamo i dalje kopao cèrni kameniti ugljen (Schwarzkohle) i gvoždje (železo) u Tèrnovcu i morebiti, ako bi se izplatilo, i olovo kod Ričice.

U ostalom bi dobro bilo, da bi naši domorodci, kojima je stvar ta pobolje poznata, ovo navěštenje nadopunili i k tomu pridodali, što bi još za korist domovine služiti moglo.

O kovovima (metallih), kako se nalaze u zemlji i kako se vade.

Od Vinka Pacelića.

(Dalje.)

Imade jošte jedna vèrsta vazduha, koi je sasma poguban i koi imade to svojstvo, da neutèrne luči, nego se vazduh sav upali, kako se luč unj primače, pa poslije plane i pukne kao barut, kad se upali, tako da radnike pobije i pěćine provali; radi toga zove se takov vazduh p l a n u ć i ili s m è r t n i v a z d u h (schlagende Wetter); najviše imade ovakvog vazduha po rudama, gdě se kopa kameniti ugalj, a mnogi veće od toga zaglaviše.

Da se vazduh u rudama vazda zračiti uzmogne, valja rovove s oknima spojiti tako, da vazduh uvěk okolovati uzmogne.

Uzrok, zašto se ovako vazduh ponavlja i zrači, jest onaj isti, koi je i u ugrijanoj sobi, u kojoj imade na prozorima mali točak od t a n e č k e (lime, Blech) i koje okolujući vazduh obèrće; po rudama je obično toplina osrednja; zimi je u njima toplije, a lěti hladnije nego li vanka (napolju). Buduć da je topao vazduh lakši od hladnog, to je i vazduh po oknima zimi topliji nego što je vazduh napolju, koi je hladniji, pa se radi toga u rov lije i topao vazduh kroz okna tèra napolje.

Lěti je to naopako: hladniji i teži vazduh iz okna duje kroz rovove napolje, te tako zimi duje vazduh u rov pa na okna napolje, lěti pako kroz okna na rovove napolje.

Ova izměna vazduha zove se p r o p u h (Wetterzug), kud vazduh piri, zove se p r o p u š i š t e (Wetterführung), a nauka, koja uči zakone ove, zove se vět r o s l o v j e (Wetterlehre).

Kada nema okna nablizo, da se spoji sa rovom, tad valja posebna propušišta praviti; druge kojekakve umětne sprave rědko će zlu doskočiti

U staro doba mnogo se je trošilo i stalo je mnogo truda, kad se rovala ruda, jere ljudi nisu imali nego golo priručno orudje (to gvoždjeno to čelično) i š njime morali su lomiti i kèršiti kamen; a često su ga žgali i palili, dok je strunuo i opèrhčao — dok poslije i barut namakoše za provaljenje kamenja i to istom 300 godinah kasnije nego što je pronadjen.

Sada se svagdě tvèrdi kamen lomi barutom, samo městimice upotrebljava se jošt vatra i to samo ondě, gdě imade silno dèrvo, i kad se hoće, da budne velika prostorija u bèrdu; ali i to nije za svaki kamen.

(Dalje drugi put.)

Jedan dan na selu (ladanju).

Od člana **Andrije Uhèrnika.**

Kad sam prije nekoliko godinah měseca svibnja (maja) u Šestinah bio, imao sam prilike tamošnji puk bolje poznati, premda sam ga već od prije poněšto poznavao, buduć da svaki dan seljaci s one strane u Zagreb dolaze, te ondi koješta prodavaju, kao: dèrva, povèrtje (povèrtelje), voće (sadje), borovicu i t. d. slaninu sěku, rubje peru i t. d.

Šestine, to je seoce (selce) od Zagreba uru daleko s lěpim gradićem visokorodne obitelì baronah Kulmerah, baš pod brěgom, kojemu se najviši vèrh „Sveti Jakob" zove, gdi su i rude već od g. 1837. otvorene bile, u kojih ima, kao što svět kaže, olova poměšana sa srebrom.

U ovom seocu ima više kućah na kupu, ali jih ima i raztrešenih tamo amo po brežuljcih kraj puta i kraj potočića, kojemu je ime „Medvedica", zato što malo više od Medvedgrada izvire, na kom potočiću ima i više vodenicah (malinah) sve do Zagreba grada.

Kad se u selo dodje, pèrvo, što čověku u oči udari, to su pred cèrkvom tri lipe, oko kojih se put děli na dvoje: jedna staza vodi k gore pomenutom gradiću, a odatle i gore k Medvedgradu, k Svetom Jakobu i k rudami; druga staza s desne strane ide u selo, a s lěve u župnu kuću (farov), a odtuda opet u selo.

Došavši dakle u Šestine, da dan 1. svibnja (maja), t. j. tako zvane „majales" tu provedemo, i čuvši svetu misu u kapelici ležećoj na brežuljku, razidjemo se kud koi, neki odu na vèrh Sv. Jakoba, neki do rudah, neki na podèrtine od Medvedgrada, neki u gradić šestinski, neki u selo, drugi pako ostanu na vèrtu čitajući, razgovarajući se ili igrajući.

Ja podjem za onima, koji se u selo uputiše, uzevši sobom jednog prijatelja, nebi li mi pošlo za rukom čuti tu koju pěsmicu ili koju pripověd ku, spaziti koi osobiti običaj, te jih pobilježiti.

Nu što sam naměravao, nisam posve postigo, jerbo je puk ponajviše (zvekšinum) bio na dělu u tèrsju i u polju, a žene, koje ostaše kod kuće (doma), imale su takodjer (takajše) posla jelo pripravljajuć; a to su bile ponajviše stare bake. One su dakle jedine bile, od kojih sam se mogo ovaj dan nadati, da ću štogod čuti.

Nije to lahko razuměti se s prostim pukom, osobito ondi, gdě je još slabo izobražen (izdělan); ali, kad se čověk jednom (jednoč) s njime pobolje spozna, mora priznati, da je veoma (jako) uljudan (vljuden) i poslušan, i da rado prima nauka od svakoga, koi mu se čini, da što više zna od njega, pa onda mu tako čvèrsto pověruje, da mu je težko, što je pèrvi put čuo, izbiti iz glave, bilo nebilo dobro ili istinito.

(Dalje drugi put).

Družtvo gospodarsko.

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i precěne proizvode, ovo poljodělstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude ponajizvèrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

(Dalje.)

V. Odbor za vino,

u kome su bili:

predsědnik:

g. Praunsperger Aleksa, član glavn. upravlj. odbora (zajedno perovodja),

odbornici:

g. Denkstein Alfonso, vitez, c. k. gjeneral, član,
„ Žigrović Franjo, c. k. savětnik banski, član,
„ Pogledić Stěpan, opat, župnik gl. grada Zagreba,
„ Stanisavljević Dane, c. kr. savětnik financialni, član gl. uprav. odbora,
„ Zdenčaj od Zahromiégrada Eduardo, vlastelin, član gl. upr. odbora,
„ Kukuljević Sakcinski Ivan, član glavnog upr. odbora,
„ Petzek Josip, činovnik financialni,
„ Mallin Janko, gradjanin, član gl. upr. odbora,
„ Nikolić Nikola, vlastelin, član,
„ Sorg Josip, gradjanin, član,
„ Špišić Martin, gradjanin,
„ Krestić Stěpan, gradjanin i
„ Kovač Marko, gradjanin;

sastao se je na gore pomenutom městu pèrvi put dne 21. listopada t. g., i pošto je slědećih danah izpit i kušanje izloženih različitih felah vina nastavio i dovèršio, věćao je na poslědku o tom, od kojih godinah najboljemu vinu nagrade da se naměne, da li, to jest, najizvèrstnijemu vinu od svih godinah, od kojih su muštre na izlogu poslane, da li vinu samo od jedne ili od dviuh godinah. No izmedju svih drugih razlogah ovom sgodom napomenutih i uvaženih pretegnuo (prevagnuo) je najposlije taj razlog, da nagradjujući ponajizvèrstnija vina treba svakako ponajbolje uvažiti one godine, koje su izloženim felami vina ponajviše zastupljene, a to zato, jerbo je samo kod takih godinah dovoljni stěčaj (concurs) različitih felah, te se samo tu može učiniti izbor vinah nagrade dostojnih. Dèržeći se toga načela odlučio je odbor, da se nagrade razdadu medju fele vina od god. samo 1848. i 1851. — kao na izlogi ponajviše zastupljene — i to medju vina od 1848. tri, a medju vina od 1851. dvě nagrade; uslěd česa prisudio je odbor

A. izmedju 53 primèrka vina od g. 1848:

1. nagradu od 15 cekinah u zlatu vinu Sopniei s gospoštine vugrovečke utemeljitelja družtva gospodarskoga preuz. g. Gjure Haulika od Várallye, nadbiskupa zagrebskoga,
2. nagradu od 8 cekinah u zlatu vinu Klenovniku člana presv. g. grofa Gjure Draškovića od Trakostjana,
3. nagradu od 6 cekinah u zlatu vinu Vukosavljevici s gospoštine virovitičke;

B. izmedju 23 primèrka vina od g. 1851:

4. nagradu od 4 cekina u zlatu vinu moslavačkomu s velikoga grada,
5. nagradu od 2 cekina u zlatu vinu Katušinki — vinu bělu — iz sl. nar. pèrve banske regimente, kumpanije gorske, Krajišnika Ivana Kuštrebe.

(Dalje drugi put).

Matica.

Blagajnica.

Platiše p. n. g. g. članovi u ime utemeljiteljstva: Baneković Mirko, c. kr. pristav na Vèrbovcu, 5 for. (35/50), Cèrnadak Gjuro, gradjanin tèrgovac u Zagrebu, 10 for. (35/50), Cèrnadak Mirko, c. kr. kapetan, 10 for. (30/50), Jakić Antun, gradjanin tèrgovac u Zagrebu, 10 for. (30/50), Janušić Henrik, pèrvostolne cèrkve zagr. prevendar, 10 for. (30/50), Križanić Gjuro, odvětnik u Zagrebu, 5 for. (30/50), Mallin Skender, gradjanin tèrgovac u Zagrebu, 30 for. (50/50 utemeljitelj), dr. Mraović Skender, sl. i kr. grada Zagreba physik, 5 for. (40/50), Preradović Petar, c. kr. major, 5 for. (15/50), Sabljar Mijo, c. kr. major u miru, 5 for. 35/50), Vèrbančić Slavoljub, odvětnik u Zagrebu, 10 for. (30/50), Vukmanić Ivan, c. kr. professor u Zagrebu, 5 for. (30/50).

Prekoredni dohodak. P. n. g. Pavletić Jaćim, za Drobnićeve Rěčnike prodane u Rěci, 11 for. 48 kr. sr.

Poziv.

Na Svěćnicu (Světlo Marinje) t. j. 2. veljače u 3 sata po pódne bit će u velikoj dvorani (sali) Narodnoga Doma velika skupština Matice ilirske. Na skupštinu ovu pozivlju se uljudno svi članovi ovoga družtva.

Ravniteljstvo Matice ilirske.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana.**

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 6. U subotu 5. veljače (Feb.) 1853. GODINA I.

Važno pitanje za gospodare.

Kako velika zemljišta bez robote (tlake) da se obradjuju (obdělavaju) najbolje?

Od H. Coste.

Time, što je sveza podanička (podložnička) izmedju seljaka i vlastelina (kmeta i gospodina zemaljskoga), a time robota najprečac ukinuta, — izgubiše vlastelinstva (spajiluci) neizměrnu glavnicu (kapital) rukuh poslenih. Zakonita poraba (uživanje) robote bila je uvět (pogodba) glavni, po kojem su se mogla obradjivati velika i prostrana zemljišta, koja se nalaze u rukuh pojedinih vlastnikah. Zato se svi vlastnici sad posvuda tuže, da svojih zemaljah obradjivati valjano nemogu jedno zato, što troška s tim obradjivanjem skopčana, naime prevelike nadnice težačke, nemogu smoći, a drugo zato, što ni za velike novce nemogu dobiti poslenikah, koji su jim od potrebe. Istina je žalibože, da u seljaka i dosadanjega robotnika (kmeta) nema posvuda dovoljno nagona za radnjom (dělom), niti za svojom koristju i tečevinom, tako da on neće da težači za nadnicu, dok ga na to velika potreba neprisili; dapače ima mnogo seljakah, koji neće podništa da rade svomu prijašnjemu vlastelinu, bilo to zato, što mu hoće time da odmazde i odplate prijašnju robotu, koju su mu dali, bilo zato, što se boje, da bi se ova dobrovoljna i platjena radnja opet u robotu pretvorila. Zato je nadnica težakah, kojih gospodari zemaljski sada toliko trebaju, — skočila do tolike prekoredne visine, niti se mogu težaci, kako rekosmo, — ni za velike novce dobiti. Odatle samo po sebi slědi, te se velika zemljišta i imanja od dana do dana sve to slabije obradjuju, i da ona sve to manje proizvode, a to je baš takodje jedan uzrok skupoći najpotrebitijih životu stvarih, koja skupoća od dana do dana sve to više raste na veliki uštèrb i škodu pučanstva, a osobito pučanstva siromašnijega. Ako se doskora ovome zlu krěpko nedoskoči, — ogreznut će malo po malo vlastelinstva u siromaštvo, opustit će bez oporavi zemlje i polja, a dèržavu i pućanstvo svekoliko snaći će velika šteta i nevolja. Zato velika nužda sili vlastelinstva na to misliti, kako da odole velikoj pogibelji, u kojoj se nalaze, i da odvrate od sebe propast, koja prěti njihovome obstanku. Obradjivati prostrana zemljišta svojom marhom i družinom, to se nije nigdi od koristi pokazalo, jerbo stara poslovica veli: Svaki zna, koliko danas osim platje ište družina hrane, oděće i koješta ostaloga, pa kolicno za to radi i valja.

S toga uzroka počela su vlastelinstva svoje zemlje **komadati, prodavati** ili **pod zakup (arendu) davati.**

Komadati i prodavati zemlje, — samo ako to s měrom i razlogom biva, — nebi bilo baš škodljivo obćenitome blagu, — ali prije ili poslije dovelo bi prodavaoce do siromaštva, a time bi raztočilo jedan izmedju najvažnijih konservativnih živaljah, na kojih se snuje život dèržavni i družtveni, i od kojih poteče i proizvire razumni popravak u svakoj struci i razumni napredak. Sbog toga su od potrebe velika vlastelinstva i gospodarstva, a važna su i zato, što je veliki vlastelin u vrěme nevolje i neroda svagda bio podpora gospodaru manjemu ilili seljaku, a dužan je biti i u napredak, sve ako je sveza (savez) medju njima dosadašnja i prestala.

Zato je svakako bolje i probitačnije zemlje **pod zakup (arendu) davati**, nego li jih komadati te prodavati, i gdi god taj običaj zakupa vlada, dobro po narod. U Inglezkoj, gdi se zemlja u veliko cěni, te věšto i koristno obradjuje, daju vlastelinstva pod zakup svoja dobra tako zvanim **farmers**-om (zakupnikom), ponajviše za novce, a kadkad i za stvari od žitka pod cěnu stanovitu; pa tamo su zakupnici imućan i ugledan dio naroda; pomanji pako zakupnici nisu nego samo bolja vèrst težakah od vlastelinstva. **Premali** zakupi nisu nigdi koristi doněli, a zakupe u veliko za novce činiti, toga opet nemože svatko, zato kod ovakih zakupah nema ljudih, koji bi se natěcali.

Davati zemlje pod zakup za žitak (Naturalpacht) — tako zvana **systema colonah**, kao što je ima gdigdi u kraljevini lombardo-mlětačkoj i u Dalmaciji, a poněšto i u Primorju ilirskom, u Tirolu, a poněšto i u arcivojvodstvu austrijanskom, — to bi možda sad bio put najshodniji i jedini, kojega bi se **pod neke uvěte i načine osobite** primiti imala ona vlastelinstva, kojih zemlje neobradjene i puste stoje s oskudice (s pomanjkanja) poslenikah.

Ima u kraljevini lombardo-mlětačkoj gospodarstvah zakupnih ililti colonskih od 300 — 400 ralih zemlje, ali jih ima i od 10 — 12 ralih. Jedna i druga skrajnost nije probitačna niti dostojna preporuke, jerbo zakupnik ililti **colono** prevelikoga zakupnoga gospodarstva nije kadar obraditi ga sam sa svojom porodicom (familijom) ili sa svojom družinom i marhom; zato treba težakah, koji se na coloniji sa svojimi porodicami nastane u malih kućicah, te dobivši komad zemlje, da ga obradjuju na svoju ruku, nekako i sami postanu **coloni** (podcoloni), tako zvani **pigionanti, chiusuranti** (maloselci). Ovim težakom daje colono ili zakupnik od colonije stanovite poslove, da jih obavljaju — uz stanoviti dio od roda svegakolikoga; ili jim daje, kako rekosmo, komadić zemlje od ½ — 1 rali, da ga obradjuju, za koje mu oni nekoliko žita opet daju, a osim toga za jadnu svoju kuću najam platjaju, i ako uztreba, za pogodjenu veoma malenu nadnicu raditi mu moraju. Ovi su težaci dakle upravo napoli robovi, i čine proletariat poljodělstveni, kojega netreba želiti, da se podigne po drugih krunovinah.

Zakupnici colonijah od 10 — 12 i nešto više ralih obradjuju polja sa svojimi porodicami, i živu pohèrdjavo (dosta kukavno) od onoga, što jim ostane od roda, pošto svoj najam (Pachtzins) u naravi (naturi) dadu vlastniku; — ali se kretju ipak slobodnije i sretniji su od težakah.

Zakupne zemlje neka dakle nebudu niti p r e v e l i k e ni p r e m a l e n e, jerbo drugčije neće biti od koristi zakupi ni vlastniku samomu ni zakupniku. A tako neka nebude ni v r ě m e z a k u p a p r e k r a t k o, n i n a j a m u n a r a v i p r e v e l i k. U kraljevini lombardo-mlětačkoj različito je vrěme zakupah i različit je najam; tamo platja c o l o n o vlastelinu od zemaljah zakupljenih pogodjeni najam u novcu, ili mu daje u to ime stanovitu količinu žita, vina i svile, ili děli s njime rod vaskoliki na poli. Ima takodje zakupah, gdi c o l o n o od oranice stanoviti danak u žitu, zatim od vina polovicu, a od livadah kao od stana najam u novcu ili u žitku davati mora. Dajući polovicu svegakolikoga roda nemože zakupnik (colono) niti pošteno obastati, niti štogod prigospodariti, nego doskora postane sa svojom porodicom proletarac, koi gleda na sve ruke svoga vlastelina prevariti ili pokrasti, i to dok god može, i dokle ga vlastelin s zakupa zapuštena i zanemarena neprotěra, neimajući od njega naknade nikakove.

Naznačiti pravilo, koliki bi zakupi i najmovi u žitku imali biti, kako da bi time i vlastnik i zakupnik obastati mogli, — to nije tako lahko, jerbo tu sve stoji (zavisi) od m ě s t n i h okolnostih i razměrah i načinah, koji su zakupniku na ruci za obradjivanje zakupnih zemaljah. No svakako moglo bi se kao m i n i m u m seljačkoga gospodarstva uzeti toliko zemlje, koliko je glava jedne porodice kadra pomoćju od dva konja ili vola obraditi, i da taj m i n i m u m može hraniti dovoljno i čestito jednu porodicu.

(Dalje drugi put.)

Naputak,

kako da se sačuvaju od okuženja ljudi dvoreći konje, koji boluju od hudoga keha (bösartige Drüse), sekendije (šmèrklja, Rotz) i kukca (Wurm).

Budući da su nekoji ljudi, koji dvore konje od sekendije bolujuće, okužili se, na smèrt obolili i umèrli, blagovolila je visoka c. kr. banska vlada pod br. 12294/1852. po nalogu visokoga ministarstva nutarnjih poslovah od 12. listopada g. 1852., br. 24225/1563, izdati slěděći naputak, kako da se u napredak preprěči takovo okuženje. Naime

1. Treba skèrbiti, da konjari u obće poznaju znamenja hudoga keha, sekendije i kukca; a ta znamenja jesu: kad nateku i otvèrdnu žlězde med čeljustmi al nebole, kad li osobiti kakov šmèrkalj iz nosnicah teče (hudi keh); kad se k tomu pokažu prišći i razjedajuće rane u nosnicah, kada li konjče težko kroz nos sopi to jest hripa (sekendija); a kad se po koži pokažu kvèrge i to suhe i gnojne (kukac[1]).

2. Kako se koje od tih znamenjah na konju opazi, makar samo medčeljustne žlězde natekle, što se nevidi svagda pogibeljno, — ili kako štogod iz nosnicah curi, ima se to odmah prijaviti načelniku (glavaru) obćine, koi će to na znanje dati političkoj oblasti, da se može marha odmah po lěčniku pregledati i kako treba lěčiti (vračiti).

3. Konji, koji očito boluju od sekendije i kukca, imadu se pogubiti; konji pako, koji su u sumnji, da keh imadu, moraju se po lěčniku pregledati, pa i pogubiti, ako se čini, da nebi mogli ozdraviti; ako li pako mogu ozdraviti, valja jih postaviti u posebne konjušnice, koje imadu posebno orudje i posudu, kao četke (kefe), česala, remenje, uža, vile i t. d., niti jih je slobodno měšati s drugom zdravom marhom, n. p. na paši ili na predpregi (foršponu).

4. Ljude, koji imadu posla s takovimi konji, treba podučiti, kako su pogibeljne bale i gnoj, što cure iz nosnicah i ranah konjskih, i strogo (oštro) jih opomenuti, da se takov gnoj i bale takove nedotaknu těla jim na městih onakovih, koja su ranjena i ozledjena, ili koja samo tanku i nježnu kožicu imadu.

5. Ljudi, koji imadu oguljenu ili razpucanu kožu, ili kojim se koža gnoji, ili koji imadu ranah ili krastah, osobito na ruci ili na licu, ovi nesmiju podnipošto biti kod tako bolujućih konjah; a onim, koji su kod takovih konjah za dvorbu postavljeni, valja strogo naložiti, da odmah jave, ako bi se nešto tom prilikom ozledili ili ranili, da se može drugi tko město njih postaviti kod konjah.

6. Ponajviše neka se čuvaju podvornici takovih konjah, da golom rukom neobrišu balah, koje se konju cěde iz nosa, jer bi mogli tako prenesti jih u svoje oko, u nos, na usta i drugo takovo město od těla; isto tako da paze, da jim se ova města od těla nepopèrskaju (nepošpricaju), kada konj kašlje ili hèrže, što bi se najlakše dogoditi moglo pregledajući i preizkivajući nosnice konjske.

7. Isto tako neka se čuvaju od gnoja, koi curi iz prišćah ili ranah, a tako i od svakoga soka i tvèrdo-mehkoga toka od šmèrkljivih konjah, jerbo se time mogu lahko okužiti.

8. Neka se što bolje čuvaju, da se na koi drugi način neokuže balom, n. p. pokrivajući se s gunjem, kojim se je takov konj pokrivao, ili služeći se s takovim orudjem, koje je okaljano s konjskom balom.

9. Kad se konjče maže kakovom mastju, nevalja toga nikad činiti golom rukom, nego se ruka mora svagda obaviti (omotati) mehurom govedjim ili svinjskim.

10. Neka takovi ljudi neostaju nikada dulje u konjušnici, nego što jim treba, neka u njoj nespavaju, i neka se dobro očiste i osnaže za svakim poslom obavljenim kod konjah, a osobito neka operu ruke u lugu ili u dobro slanoj ili octenoj vodi.

11. Valja se osobito o to brinuti, da bude zrak u konjušnici čist; ali zato nije slobodno konjušnicah měnjati, nego jih treba više putah i dovoljno větriti, balegu izpod konjah odmah kidati i stelju (štraju) više putah měnjati.

12. Treba se čuvati podvornikom, da dišući u se nepovuku sape, koja ide od šmèrkljivih konjah.

13. U ostalom treba da takovi podvornici onako žive, kako je za zdravje jim od potrebe, neka se svagda čisto peru, oblače, a ako je moguće i više putah kupaju, u čistom zraku mnogo hodaju i dobro se hrane.

14. Kad obave posao svoj kod konjah, neka haljine i posteljinu očiste po prepisu.

15. Isto tako neka se čiste po prepisu konjušnice, posuda za napajanje, uža i sve sprave. (Vidi

---

[1]) Obširnije i potanje su ove bolesti opisane u knjigi: Obćinski Živinvračitelj — (na str. 59, 67 i 68) — na hèrvatski jezik po dru. Aleksi Vaucašu prenešen. Dobiva se u knjigarnici Franje Župana u Zagrebu. Cěna mu je 1 for. srebra. Ur.

naputak visokoga c. kr. ministarstva nutarnjih poslovah od 31. listopada 1851 [1]).

16. Da se ove naredbe točno izvèršuju, na to mora paziti pouzdani koi čověk, kojega će lěčnik nadgledati.

17. Ako se kod kojega podvornika takovih konjah koža gdigod, osobito na ruci ili na licu, ma i najmanje zažari, i gnojiti se počme, ili ako se opazi, da mu je u obće zlo, neka se takov odmah po lěčniku pregleda, i što uztreba, prijavi političkoj oblasti upravo ili putem načelnika obćinskoga.

Vinogradstvo.

Od člana **Stěpana Ivekovića.**

Glava I.

(Dalje.)

§. 4.

Kako treba vinograd da leži?

Najbolje leži poglavito vinograd, ako ga sunce čitav dan obasjava, i to ne postrance (sa strane), nego u oči; zato pèrvo město daje se poldanu, drugo iztoku (izhodu), a tretje stopèrv zapadu (zahodu). Položaj pako prama sěveru nevalja za vinograde, zato se u obzir ni neuzimlje. Ali se ni u tom neslažu svi vinogradnici; jerbo jedni vele za položaj prama iztoku, da mnogo više štete može učiniti mraz, ako padne, te ga prerano sunce obasja; zato ti isti tvèrde, da je bolji položaj prama jugo-iztoku. Drugi kažu, da je položaj prama jugo-zapadu najbolji, a to i ja sám velim, jerbo sam ponajbolja vina nalazio baš u onakvih vinogradih, po kojih u oči sunce sja oko druge ure poslě pódne; nu ima i vinogradah, koji leže prama sěveru, i u kojih, jerbo su vlažni (vuhki), raste veća loza (tèrs); ali se s njih nije nadati dobromu vinu. Medjutim sve ove razloge preteže vèrst zemlje, nasad i način obdělavanja. Tako n. p. u Champagni u Francezkoj bèrda Silleri leže uprav prama sěveru, pa na njih najbolje vino raste; usuprut bèrda Ay, položena prama poldanu, daju istina dobro vino, al ne tako dobro kao Silleri.

Ovoliko o položaju prama kretanju sunca.

U ostalom niti valja prestèrmi niti preveć položeni brěg. Ako je brěg prestèrm, to s njega prenaglo voda otiče, sav gnoj odnese i kadkada melj sa sobom potegne; ako li je brěg preveć položen, to voda sustaje (zaostaje), vinograd ili rado pozebe ili pako vino od zloga ukusa (žmaha) izraste.

§. 5.

O visini, koja vinogradu treba.

Vinograda nevalja previsoko saditi, jerbo čim je viši, tim je boljma na udar větru i magli u zraku, a po tom i studeni, i zlo radja.

Ali niti prenizko nevalja ga saditi, jerbo je zemlja obično prejaka, radi magle i vlažna zraka rado ozebe, i rod joj je bez jakosti i mirisa (duhe).

Zato je najbolje saditi posred brega.

Poglavito pako najbolji su vinogradi izpod bèrdah povećih, samo ako su od bure zaklonjeni, ako nisu preblizu šume, jerbo je u šumah svagda hladan větar i magla. A nevalja ni ono město, izpod koga blizu veća voda teče, jerbo voda rado sa sobom nosi mèrzal větar; no probitačna je ipak veća voda, ako neteče prenaglo, osobito kad sunčane zrake (traki) u vodi prelomljene ponešto dopiraju na vinograd.

[1]) Ovaj ćemo naputak priobćiti u br. 7.

Ur.

§. 6.

O zemlji.

Da mnogo vina rodi, od potrebe je, da zemlja bude pojaka i proćvèrsta, a da dobar rod dade, da bude pěskovita i pokèrta (rahla).

Velim pojaka i počvèrsta, t. j. da nebude niti prejaka niti prečvèrsta kano ilovača, jerbo u prejakoj zemlji više těra u lozu nego li u rod, i radi velika loma rod je bez jakosti i prave sladkoće, i više je voden, zato i prije sagnjije.

Zemlja odveć ilovata nepušta iz sebe vode, nego ju u sebi dèrži, s toga je i hladna, jerbo je obično bez cèrnice i vapna, zato slabo těra i rod joj radi hladne zemlje slabo može dozrěvati.

Treba dakle da bude pěskovita i kèrta (rahla), ali i to ne preveć, jerbo kroz zemlju odveć pěskovitu i kèrtu voda se cědi prenaglo, te onda u nju prodire sunce, a po tom jedno premalo vlage dobiva loza, a drugo do korena dopiru sunčana vrućina i zrak, koje povod daje, te se i u cvětu i kašnje loza osiplje, listje požuti, i druge kojekakve neprilike bivaju.

Najbolja dakle zemlja za vinograde jest zemlja debela, t. j. da gornja zemlja bude 2 stope (noge) duboka do tvèrda lapora ili kamena; ova zemlja ima biti čvèrstna, koja se u nas zove kopinšćica, vapnena, koja t. j. ako je prije i u grumenju (grudju) bila, od malo se rose razpadne; ponešto pěskovita, ili poměšana s dobrim prudom ili sa strulim kamenjem, a tako i s onakvim laporom, koi se sám razpada od dažda i studeni (zime). Napokon (najposlije) i od iste boje (farbe) zemlje stoji dobrota roda, a najbolja je boja cèrna; ako i nema sasvim cèrne zemlje, ima opet takove, koja je bolje nalik (spodobnija) na cèrnu, nego li na drugu koju. Narav nas pako sama uči, da, čim je boja svetlija, tim boljma odbija zrake sunčane, a čim je tamnija, tim jih boljma upija. Čim je dakle cèrnija zemlja, tim više nateže sunčane vrućine, i zato na njoj prije grožđje dozrěva i bolje vino radja, nego li na zemlji světloj. Nebi li dakle valjalo, komu je moguće, sitna ugljevja iliti praha od istoga ondi, gdi ima cèrna plosnata kamenja, tinja (Schiefer) zvanoga, i drugoga podobnoga kamenja, měseca kolovoza (augusta) po korenju nasuti (nasipati), da tim uzmogne grožđje što prije dozrěvati.

(Dalje drugi put).

☞ U br. 4. članku „*Vinogradstvo*" pod §. 2.: na město „*stope*" i „*stopom*" čitaj: *stupanj* i *stupnjem*, jerbo stopa znamenuje cipela iliti cepeliš, a stupanj znamenuje grad (gradus).

Ur.

Svilarstvo.

Na pitanja odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju od 10. veljače 1851. u poslu podignutja svilarstva stigoše odgovori slědeći:

(Nadalje.)

III. Na onostrani dopis družtva gospodarskoga hèrvatsko-slavonskoga od d. 10. veljače t. g., sadèržavajuci u sebi sedam pitanjah u pogledu svilarstva ovdě obstojećega, odgovaram, i to:

Na 1. Do konca g. 1848. ova je županija, u smislu naredbah kr. naměstničtva ugarskog, imala: 1 nadzornika, 1 obskèrbitelja i 1 věžbenika t. j. praktikanta, koji su o odgajanju murvih i hranjenju bubah u čitavoj županiji nastojali, vèrte murvinske u dotičnih obćinah obradjivat činili, sěme od bubah svakoga prolětja ljudima za platju davali i neuki puk podučavali, kako valja bube hraniti. Ta trojica još jednako službuju.

Na 2. To osobje svilarstveno obstoji od negda, a po imenu od g. 1782.

Na 3. Svaka obćina u ovoj županiji ima stanovito zemljište, na kom se sije sěme murvinsko i odgaja prirast, kog je svilarstveno osobje davalo svakomu, koi ga je zaiskao. Ova zemljišta ustupiše ponajviše negdašnje gospoštine, nekoja su pako

iz obćinskih spašnikah u novije vrėme izrezana. Graditi sve vėrte morale su stranom obćine, a stranom težaci platjeni iz domaće županjske blagajnice.

Na 4. Za osobje svilarstveno gore pomenuto odredjene su platje od negda po kr. naměstničtvu ugarskom. Ovo osobje vuče sad još svoju platju iz domaće blagajnice, i to nadzornik i obskėrbitelj svaki po 150 for., a věžbenik 100 for srebra. Osim toga imadiahu gradovi Križevci i Koprivnica svaki po jednog obskėrbitelja sa 50 fr. sr. platje.

Na 5. Sve troškove nosile su stranom dotične obćine, stranom blagajnice županjska i rečenih gradovah.

Na 6. Prostori vėrtni dani su i ustupljeni bezuvětno na porabu svilarstva.

Na 7. Da nepropadne ovaj zavod toli važni za ovu osobito županiju, koja se je uvěk u tom pogledu odlikovala na toliko, da su osim obstojeće kameralske svilare u Križevcih sagradjene jošte ovdě dvě, a jedna u Koprivnici, — nuždno bi bilo:

a) da se neukomu stanovničtvu, — koje prirasta dudovah za progojenje samo zato neće da uzima, što se boji, da će od njih štibru platjati, — putem visokog c. kr. ministarstva kaže, da je platjati neće, — budući da je vas moj trud, da ga o protivnom uputim, u zalud bio;

b) da se za one, koji bi se dudove dižući i bube hraneći odlikovali, ustanovi prilična nagrada.

U Križevcih dne 14. veljače 1851.

Otto grof *Sermage* s. r.,
c. kr. župan.

Prirodni (naravski) pojavi.

Objavio jih član **Julio Schaper.**

Šuma u bari.

Obćine Cvetkovići, Domagovići i Draganić ne daleko od Jastrebarskoga, imaju jednu šumu, kojoj jedva da će biti para u pogledu položaja, stanja i prirodna života, i koja je svakako dostojna neke pozornosti.

Usred velike šume ima do 100 ralih bare, koja se neizsuši nikada. Na pojedinih otočićih, koji se dėrže samo po srastu žilah, nalazi se krasna šuma od jošićah i jasenah previsokih i pretankih. Do usred ove bare doći se nemože, niti je ikad itko do tamo dopro, jerbo je pogibelj života. Ovdi se stvaraju otoci, koji se lěpom tratinicom oděnu varljivo, ponjurujući neodoljivo sve, što na njih nastupi. Po drugih městih ima gusto nepronično gėrmlje od cėrnoga grožđjića (ribes nigra.). Budući dakle da zemljište nije čvėrsto, zato ni šuma nestoji čvėrsto; nebrojeno dėrvlje leži tu větrom povaljeno i izprekėrštano, pa po zimi najljutjoj nesmėrzne se ovdi zemlja, jerbo topla vrela odozdo griju zemlju i odbijaju još toliku studen; to je uzrok, te ova lěpa šuma stoji bez koristi.

Prekoredna vegetacia.

U okolici jastrebarskoj u nekom selu našla se je prekoredna vegetacia od jednoga ogranka (svėrži) divje jabuke.

Kako pripovědaju tamošnji stanovnici, odpililo je u prolětje godine 1848. jedno momče krivi ogranak za dėržak od kose, a preostali kraj ogranka leži prosto na dolnjih ograncih nekolike stope izpod svoga predjašnjega města bez ikakva saveza s timi ogranci. Ovaj ogranak cvati i radja redovito plodom, ima tome tri godine, i to po věsti tamošnjih stanovnikah razměrno obilnijim plodom nego ikoi drugi ogranak. Ovo je u istinu pojav rědak i čudnovat, jerbo — ako pravo uzmemo, — ovaj ogranak nedobiva hrane niti po drugih ograncih, niti od ikud drugud, budući da sasvim prosto leži na drugih ograncih.

Družtvo gospodarsko.

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hėrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i precěne proizvode, ovo poljodělstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude ponajizvėrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

V. Odbor za vino.

(Dalje.)

Izza ovih nagradom odlikovanih felah vina budu kao najizvėrstnija i javne pohvale dostojna vina priznana slědeća:

a) od g. 1830. (poslan 1 priměrak):

Vino Vinica g. Skendera Matačića, vlastelina;

b) od g. 1834. (poslano 16 priměrakah):

Vino Vušivčak kod Štridove u Medjumurju g. Věkoslava Antavera,

„ Dragoslavec obćine Nedelišća u Medjumurju g. Franje Vlaškovića, podarcidjakona i župnika u Nedelišću,

„ Sv. Duh kod Zagreba g. Stěpana Pogledića, opata, župnika gl. grada Zagreba,

„ Čanjevo u podžupaniji križevačkoj, člana gl. upr. odbora g. Eduarda Zdenčaja od Zahromićgrada, vlastelina;

c) od g. 1839. (poslano 6 priměrakah):

Vino Kėrmelovec s Moslavine grada srednjega,

„ gospoštine pakračke — vino ruso —;

č) od g. 1841. (poslano 8 priměrakah):

Vino Preprutnica u podžupaniji varaždinskoj, g. Alojza Matačića, vlastelina,

„ Čanjevo člana glavnog upr. odbora g. Eduarda Zdenčaja od Zahromićgrada;

ć) od g. 1842. (poslan 1 priměrak):

Vino Živalje u sl. nar. gradiškoj regimenti, člana g Dragutina Radinovića, vicearcidjakona i župnika u Oriovcu, (koi je ujedno na izlogu poslao i prekrasna meda);

d) od g. 1844. (poslan 1 priměrak):

Vino Vėrh u sl. nar. gradiškoj reg., g. kapetana Ferića;

dj) od g. 1846. (poslano 12 priměrakah):

Vino Borička gospoštine jastrebarske,

„ Stėrmec izpod Oštėrca u Zagorju, člana g. Mirka Andrije Vinkovića, vlastelina u Ladislavcu,

„ Komor u Zagorju, gospoje grofice Ane Sermage-ice od Susědgrada,

„ Grič gospoštine Slavetićke;

(od ove godine su i ostala vina dobra).

(Dalje drugi put).

C ě n a.

Podružnica varaždinska. Cěna žitka (hrane) i vina na neděljnom vašaru u Varaždinu dne 27. sěčnja t. g.

	U srebru				
	fr.	kr.	do	fr.	kr.
Pšenica madjarska	3	12	—	3	36
Pšenica hėrvatska	3	36	—	4	—
Raž (hėrž)	3	—	—	3	12
Napolica, zmes běla	3	—	—	3	12
Kukuruz	2	12	—	2	24
Ječam (jačmen)	2	24	—	2	48
Hajda (elda)	2	—	—	2	12
Zmes cėrna	2	36	—	2	48
Zob	1	30	—	1	40
Bažulj	3	12	—	3	36
Krumpir	2	—	—	—	—
Vino lagano od g. 1852.	3	30	—	4	—
Vino težko od g. 1852. s boljega bėrda .	5	—	—	6	—
Nadnica težakah oko Varaždina . . .	—	12	—	—	15

Kirije ćemo javiti, dok se o njih bolje ubavěstimo.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 7. **U subotu 12. veljače (Feb.) 1853.** **GODINA I.**

Gospodarske novine.

Razgovor izmedju tri seljaka: Gjure, Steve i Jose.

Gjuro (stupi u sobu i pozdravi Stevu i ostale ukoćane): Hvaljen Isus.

Stevo. Vazda budi. Dobro nam doso, moj Gjuro; a bilo bi nam još milije, da si nam došo odmah poslě kèrstjanskoga nauka, kad znaš, da te čekamo željno i ja i dragi naš prijatelj Joso i sva moja kuća.

Joso. Ja sam već bio u strahu, da nam već danas nećeš ni doći. A gdě si, molim te, tako dugo bio, kao da ti se nemili naše družtvo? Ti znaš, da sam te ja zamolio još onda, kad smo išli iz cèrkve, da čim prije dodješ k našemu Stevi, da po našoj navadi sprovedemo ovo poslěpódne u ugodnom i bratinskom razgovoru. Ja već znam, da si ti od gospodina župnika ili gospodina kapelana dobio za čitanje koju novu knjigu, gdě ima svakojakih ugodnih pripověstih, jer sam te vidio još u nedělju, gdě si išao iz župne kuće: valja da si onda hodio po knjigu.

Gjuro. Oprostite, mili prijatelji, što ste me tako dugo morali čekati, ali poslě večernje (večernice) nisam mogo odmah ovamo, jer mi nedadoše moji domaći poslovi. A što mi govorite o knjigi, to vam moram kazati, da danas nebismo i onako mogli čitati nikakovih pripověstih, jer vam imam kazati něšta novogu i što je i za nas seljake od velike koristi.

Stevo. A što to? Da nije tko našo gděkod koju zlatnu rudu, pak da iz nje kopamo novce, ter tako pribavljamo, što nam treba?

Gjuro. Svakako; sgodio si, brate, jer upravo tako i jest; samo što se iz te rude nevade odmah goli novci, nego se u njoj nalazi nauk, kako da se prirada dovoljno kruha, vina, dèrvah, i kako valja rediti blago ne samo kad je zdravo nego i kad je bolestno.

Joso. Á, tako valja. To sam ja već od davna od Boga prosio, jer dosad mnogi naš siromak čověk nije se znao ni mogo pomoći u nevolji.

Gjuro. Nemoj tamo, Joso; jer kako ja vidim, ti me nisi dobro razumio. Ti sve nekako tako govoriš, kao da od sada u napredak neće više nikomu trebat ni raditi, nego da će mu padat s neba pečeni pilići. A znaš dobro, hvala Bogu, što rekoše već naši stari, da *„bez děla nema jela“*.

Stevo. Ostavi se, molim te, tih šalah, moj Gjuro, jer ja već vidim, da ta tvoja za nas koristna novina nije drugo nego šala. Mi seljaci ostat ćemo vazda, što i jesmo, i radit ćemo i odsad, kako smo radili dosad i mi i naši stari. Ti pravo veliš, da nam drugčije nema jela i da je trud i muka za svakoga od nas jedina zlatna ruda, ter da nikakove druge na světu niti ima niti može biti.

Gjuro. Dakako, da je na ovom světu jedini način života samo trud i muka, i to ne samo za nas seljake, neko i za svakoga drugoga čověka, bio stališa kojega mu drago. Ali opet trud i muka sami po sebi nisu zadosta, nego je i njima potreban svagda i nekakov nauk; i čim je nauk taj bolji i pametniji, tim je svagda koristnija i plodonosnija čověku njegova muka. Istina je, znali su nešta i naši stari, kako se obradjuje zemlja i vinograd, kako se redi marha, kako se diže šuma. To, što su znali oni, naučili smo se od njih, hvala Bogu, i mi. Ali zato opet netreba misliti, da je to tako najbolje, i da o tom boljega nauka već na světu nema. Da nam dakle tko dodje, pa da nam kaže, kako da se to kadkada s manjom mukom, a uvěk s mnogo većom koristju dá učiniti, i da nam kaže, kako obavljaju to posle po světu drugi narodi: nebi li nam to bilo i milo i koristno?

Stevo. Jako lěpo i dobro govoriš, moj Gjuro. Kaži nam dakle tu tvoju novinu.

Gjuro. Želio sam, da me zapitaš; kazat ću vam dakle. Vi znate, da se poglavari naši jako brinu o tom, kako bi se moglo poboljšati poljodělstvo i stanje seljaka. Osobito pako imade u Hèrvatskoj i Slavoniji družtvo jedno, koje se zove „Družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju“ i koje se svake godine skuplja u glavnome gradu Zagrebu. To je družtvo načinjeno baš zato, da se gospodarstvo u Hèrvatskoj i Slavoniji poboljša, i u tom poslu čini sve, što mu je moguće. Zato je to isto družtvo sada od mladoga lěta počamši počelo izdavati *„Gospodarske Novine“*, o kojih mi je prošastu nedělju gospodin župnik mnogo dobra pripovědao. Bio sam vam dakle danas nakanio na město običnoga našega čitanja govorit o tih novinah, jer sam mislio, do ćete se vi tomu od sèrdca radovati.

Stevo. I pravo si mislio. Nego prije svega kaži nam, molim te, što je to: Gospodarsko družtvo? kako je postalo? tko ga uzdèržava, i čemu je? Ja znam, da ti je gospodin župnik ili kapelan sve to potanko razložio.

Gjuro. È, dakako, jer odakle bi ja to drugčije i znao? — Pripovědao mi je o tom gospodin župnik mnogo i ja bih jako rado, da vam morem sve to od rěči do rěči izpripovědati; ali danas nemoremo od posla, i zato ćete oprostit, da vam za sad na pitanja vaša samo u kratko odgovorim. Družtvo gospodarsko, to vam je družtvo, koje su načinili medju se mnogi pošteni i dobri domorodci iz Hèrvatske i Slavonije, da poboljšaju i poprave gospodarstvo kućno i poljsko. A počeo ga je najpèrvi preuzvišeni gospodin sadašnji nadbiskup zagrebski Haulik, a stoji sad pod zaštitom i obrambom světloga bana Jellačića. Uzdèržavaju ga i podupiru i novcem i trudom sami članovi (kotrigi). To družtvo, kako sam vam već kazao, hoće, da se poboljša gospodarstvo kućno i poljsko, i zato je sad počelo osim drugoga izdavati *„Gospodarske Novine“*, u kojih će biti nauka i věstih za svaku struku gospodarstva i za svakoga gospodara, dakle i za nas seljake, koji i onako neživimo gotovo od ničesa drugoga nego od gospodarstva.

Stevo. To je jako dobro i jako lěpo, i ja se nadam, da će to bit od velike koristi. Jer da nije od koristi, sigurno nebi niti preuzvišeni gospodin nadbiskup toga družtva bio sklopio, niti bi ga světli ban bio uzo pod svoja krila, niti bi članovi toga družtva svojih novacah u zalud trošili. Deder nam dakle kaži, što će pisati te *„Gospodarske Novine“*? Jer znam, da ti je gospodin župnik i o tom pripovědao.

Gjuro. Tà kako nebi, kad me je upravo zato k sebi bio i pozvo. On mi je o tom mnogo govorio, i ja sam ga pazljivo slušao; ali moram opet reći, da sam mnoge rěči i zaboravio, što mi je govorio. A što mi je ostalo u glavi, to ću vam rado kazati, a ono drugo čut ćemo obilnije iz samih novinah. Tako će nas n. p. te novine podučavati, kako valja obdělavati t. j. raditi zemlju, da bolje rodi; kako se zla zemlja dá popraviti; kako treba rediti travnike, vinograde, šume i voćnjake (tèrnace), da budu od veće koristi; kako valja gledati marhu, da ostane zdrava i jaka, i kako ju treba lěčiti, ako po nesreći oboli; jednom rěči, u gospodarskih novinah čitat ćemo svašta, što je svakomu gospodaru koristno i potrebito, i što mu svakako znati treba, ako hoće, da mu se razbistri mozag i povekša imetak. Pak što vi još niste ništa čuli o tih novinah?

Joso. Kako ne za Boga? Tà po svoj našoj župi (fari) o drugom se ničem i negovori nego o tom. Tù ti ima svakojakih mislih. Neki vele, da će to biti za seljake od velike koristi; a neki opet, da neće od nikakove. Dapače ima i takovih, koji gataju, da će to seljaku bit još i škodljivo, jer, vele, da za seljaka nisu nikakove novine; da novine treba da čitaju gospoda, a seljak da radi zemlju i da gleda svoje gospodarstvo ne kako se piše na papiru, nego onako, kako su to radili i gledali njegovi stari. Ja sam već o tom svašta slušao, i vidio sam na mnoga města proti tim novinam toliko neprijateljstva, da se nisam već usudio (podstupio) ni pisnuti, jer bi na me navalili kao na

bělu vranu. I mene je nagovarao gospodin kapelan, da po našoj župi naberem za te novine čim više predbrojiteljah, ili da barem nagovorim svako naše selo, da za sve selo barem jedne novine naruči. Ali moram kazati baš po duši, da mi je taj posao već i dodijao, jerbo me od tolikog neslanog buncanja već i glava boli.

Gjuro. Čuješ, Joso! Odkad te ja poznam, ti si svagda i svagdě bio baš čověk od oka, pak da li si se ti sad najedanput od samoga buncanja dao poplašiti? Tà znaš, da su ljudi uvěk ljudi, i ostat će ljudi, i „*da se nije rodio, koi bi svim ugodio*“, kakono rekoše naši stari. A ja pak mislim, neka govori, tko šta hoće, a barem mi, koji nemislimo tako, trebalo bi, da dokažemo činom, da se je u gospodarstvu moguće vladati, ko što neznalice kažu, po papiru, t. j. da je moguće baš u život uvesti ono, što je u knjigi pametno i dobro napisano; premda se i u tom poslu kao i u svakom drugom može reći: „*Neide svaka čizma na svaku nogu*“. A što se tebi vidi o tom, Stevo?

Stevo. Ja se s tobom slažem posvema i mislim, da nas u tom poslu neće ostavit i naš prijan Joso.

Joso. Kako bih vas ja ostavio, bratjo? Puklo kud puklo, ja ću se na te novine odmah sutra sám predbrojiti, a ljudi neka govore, što hoće.

Stevo. A ja ću pak na to i drugih nagovarati, pak makar me i prutom potěrali, ništa zato. Svaki početak je težak, a dužnost je svakoga domorodca, dakle i naša, da po svoj mogućnosti sreću svoje bratje i domovine poduppremo.

Gjuro. Tako valja. Živio mi Stevo! Da tako kao ti misli i radi svaki Hèrvat i Slavonac, bila bi doista Hèrvatska i Slavonija naša danas mnogo naprednija, nego jest; ali što nije, ako Bog da, bit će. A sad, bratjo, s Bogom, mene posao zove.

Stevo, Joso i ostali ukućani. S Bogom, Gjuro, i hvala ti na tvom razgovoru.

Član **Mijo Skalar**, kapelan.

Važno pitanje za gospodare.

Kako velika zemljišta bez robote (tlake) da se obradjuju (obdělavaju) najbolje?

Od H. Coste.

(Dalje.)

Zakupi, kakvi su u Furlanskoj, čini se, kao da su nashodniji i najkoristniji, premda i oni nisu sasvime savèršeni. Tamo daje vlastelin pod zakup zakupniku iliti colonu na nekoliko godinah, ponajviše na 5 ili 10 godinah, stanovitu kolicinu zemaljah, koje su u zakupnoj pogodbi i imeniku toj pogodbi privitom iliti inventaru i po svojstvu svom točno popisane; ova pogodba krěpostna je za stranu jednu i drugu i njihove potomke (naslědnike), a najam odredjuje se u toliko novca, koliko iznosi porez od zakupljene zemlje, zatim u žitku t. j. u priměrnoj kolicini žita (žitka), obično 2 ½ do 3 vagana pšenice od rali, nekoliko kokoših, jajah, u polovici ili tretini dobivena vina. U ime najma od stana ili sgradah (stanjah) gospodarstvenih zakupniku predanih i od porabe oralah (orudja za oranje) vlastnikovih daje zakupnik osim toga i priměran danak u vinu.

Sve ove danke dužan je zakupnik na svoj trošak dopremiti u kuću vlastelinu. Osim toga obveže se, da će zakupljene zemlje dobro něgovati, te jih poboljšavati a ne pogoršavati, a ugovor (pogodba) naročito glasi tako, da, ako se dokaže, da je zakupnik kriv pogoršicam zakupljene zemlje, — da se ima odmah s zakupa odpremiti, i iznadjenu štetu naknaditi, vlastelin pako nema njemu naknaditi nego samo trud uloženi u poboljšice, ako je kakove učinio s privolom vlastnikovom; jerbo se uzimlje, da je zakupnik već sám izvadio korist iz tih poboljšicah. Ova pogodba čuva vlastelina od toga, da mu se neopustoši zemlja zakupljena.

(Dalje drugi put).

Kako Inglezi suše močvarnu zemlju.

Jezgra izvěstja savětnika ministarskoga viteza Karla Kleyle-a.

(Dalje.)

S početka su onakve cěvi pravili od polu-okruglih opekah (ciglah), te su jih izpèrva metali na golu zemlju, a kasnije na plosnatu opeku. Kasnije su svakojako sastavljali ove cěvi, nebi li našli bolju felu; nu svaki oblik imao je svoju manu, te su se najposlě osvědočili, da su za taj posao najbolje jednostavne oble (cilindričke) cěvi. One su najjevtinije, najlaglje se metju u zemlju, najviše prostora pružaju otičućoj vodi, a tlačenju zemlje najbolje mogu odolěti. Ovakve se cěvi ondě, gdě se sastaju, opašu, da bolje dèrže, da se nepomaknu, i da se pěsak, mulj i korenje nemože unutra uvući.

Sada se navadno za ove cěvi kopaju jarki 4 cipele duboki. Odprije su samo 2 cipele duboke jarke kopali, al se je dokazalo, da to nije dovoljno, te su u novije doba svi gospodari počeli svoje močvarne zemlje na duboko cěviti.

Dubljinu jarka odredjuje ponajviše to, kako je nadaleko jedna cěv od druge. Čim je jedna cěv udaljenija od druge, tim dublji treba da bude jarak, da uzmogne cěv usisati svu vodu izokola. Nu izkustvo je pokazalo, da su i ondě najbolji jarki od prilike 4 cipele duboki, gdě su cěvi blizu jedna drugoj. Plitčiji jarak neuklanja podosta vode od korenja, u onakvu cěv može lahko prodrěti nečista voda i tanko žilje od travah, te jim i mraz može laglje nahuditi. Inglezko poljodělsko družtvo dade sada umetati cěvi 5 i 6 cipelah duboko, da vidi, šta će od njih biti. Na mnogo městah izkapaju plitko pometane cěvi i ukapaju jih dublje.

Sve se cěvi uzporedo onuda vode (peljaju), kud voda pada. Prije su metali i poprěko cěvi, al su se toga ostavili, jer se je pokazalo, da to škodi.

(Dalje drugi put).

Naputak,

*koi je dana 31. listopada 1851. izdalo visoko c. kr. ministarstvo nutarnjih poslovah o tom, kako da se postupa (baratje) čistjeći konjušnice, kada se medju konji pojave i pokažu kužne bolesti *).*

1. Velike konjušnice neka se poběle samo 7 — 8 cipelah visoko.

Ako je u velikoj kojoj konjušnici samo jedan konj postao balav ili cèrve dobio, neka se poběle samo město, gdě on stoji, i města oko toga obližnja s jedne i s druge strane.

Manje konjušnice, gdě ima malo konjah, neka se sasvim poběle.

2. Budući da svako kužilo (kužnu materiu) iztrebljuje vrućina onakova, u kojoj voda uzkipi, zato treba jasle, pregrade, stupove od stajalištah, a tako i sve pokretne i nepokretne (gibljive i negibljive) stvari u obće (posudu za vodu, za čistjenje i t. d.), kojih je se bolestni konj dotaknuo, kipećom vodom, a kad se na zraku osuše, kipećim lugom popariti i izribati.

3. Tako isto neka se čiste i sve stvari željezne, jerbo nisu toliko rupičave, i zato jih se neprima kužilo tako lahko kao stvarih dèrvenih. Željeznina nesmije se prati klorom.

4. Ako je pod taracan t. j. popločan, valja ga kipećom vodom i lugom kipećim politi, pa onda dobro

*) Vidi br. 6. st. 23. [1])

izribati i izčistiti tupimi metlami, koje su za konjušnicu, a pri tom izmesti i ugnuti pěsak, koi je medju kamenjem, ako je, to jest, pod taracan opekami (ciglom) ili šljunkom, — a zatim nasuti (nasipati) drugim pěskom.

5. Ako je pod od ilovače ili drugčije nataracan, neka se zemlja izkopa bar za pol cipele i nabije drugom zemljom.

6. Konjušnice neka se nakade zapaljenim običnim sumporom (žveplom) u šibah (štangah), jerbo sumporna kiselina, koja se od gorećeg sumpora razvija, ponajbolje iztrebljuje svako kužilo budi leteće budi stavno, a sumpor mnogo nestoji, svagdi se može dobiti i ljudma nije toliko pogibeljan; ali prije toga neka se vrata i prozori (obloki) od konjušnice zatvore, i pazljivo sve ugne, od čega bi mogla postat vatra (oganj).

Dakako, da prije toga valja iz konjušnice marhu izvesti.

7. Kada se očisti konjušnica, neka se dobro izvětri (zlufta), ter neka 8 danah ostane otvorena i prazna.

8. Ako je u velikih konjušnicah samo jedan konj obalavio ili cěrve dobio, onda je dosta, kako je već napomenuto, da se očisti město, gdě je stajao konj oboléli, a tako isto da se očiste města obližnja s lěva i desna, gdě su stajali zdravi konji, jerbo od ovih bolestnih postaje stavno kužilo, koje se zato, što je stavno, nemože razširiti po svoj konjušnici.

Dakako, da valja isto tako brižljivo očistiti i sve pokretne stvari od děrva (kabao za vodu, četke t. j. kefe i t. d.), kojih se je obolěla marha dotaknula.

Ako je obolěla marha više putah svoje město měnjala u konjušnici, i ako se nije takova marha posebnom posudom napajala i čistila, onda treba čistiti svukoliku konjušnicu.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Veljača (sečen, februar).

Ruže vèrtne stoliste (centifiolie), šipak ili druge okopaj i korenje dobrim gnojem pognoj. Ako si ovakove ruže u jesen metnuo s korenjem u podrum (pivnicu) ili drugamo, da tu prezime, sad jih premĕsti u toplu sobu i na sunce, prije će ti cvasti, osobito u stakleniku, a tako isto medju prozori od sobe.

Načini vruće krevete od gnoja, posij na njih, šta ti treba: zeler, papriku i t. d., takodjer nekoliko krastavacah (vugorkov); izdubi repu do kore, naspi (nasiplji) zemljom i metni nekoliko zèrnah u nutra, pa ju tako usadi, jer drugčije u takovom krevetu pojedu vèrlci sěme. Odavle krastavce zajedno s repom izvadi, repu razreži, a krastavce u priredjenu zemlju sadi, te pokrij po noći tružicami, na kojih je staklo.

Jagode očisti, korbače jim na sve strane protegnute poreži i dobrom gnojnom zemljom pospi (posiplji). Što imaš dalje činiti, vidi slovo J.

Kad je vrěme toplo, možeš vani sijati peršun, korenje (mèrkvu) i luk svake fele.

Sadi marljivo grašak (grah).

Voćke. Oko děrvlja, da nenazebe, udari debre kolce i děrvo ponjavom omotaj, a osobito marilice.

Vrěme je sad spajanju (kopuliranju) i očenju (okuliranju) ranoga voća (Steinobst), kao trešanjah, mandalah, bresakah.

Čuvaj mlado děrvlje od zecovah.

Možes sijati na městu, gdě nema mišah, jabuke i kruške, a saditi orahe i lěšnjake.

Krune, osobito mladoga děrvlja, guste proredi; nemoj děrveta milovati, jer čim bolje režeš, tim bolje raste.

Ako su se obadvě šibice uhvatile (primile) na jednom cěpu (kalamu), odreži slabiju kod panja, a drugu těraj u visinu do 5 lakat, zatim vèrh prireži, da bude kruna.

Sobu staklenu od limunah i narančah na lěpom vremenu větri i pomalko polěvaj. Ako koje mlado děrvo prenaglo raste, primakni ga bliže k prozoru tvoga staklenika.

Voćke na vèrtu, koje su mašinom (mehnom) zelenom ili bělom obrasle, nakvasi toplom vodom i očisti dobrom četkom (kefom), dobit ćeš dobru i čistu koru.

Čitam u kolendarih, da je sada dobro panjeve izkapati. Oprosti. Nije dobar gazda, koi izkapa panjeve, nego je dobar gazda onaj, koi jih niti nema. Dobar gazda odkopa u korenju děrvo nepotrebito ili mèrtvo, još dok stoji, korenje mu podsěče, i ovako sámo děrvo svoj panj izvadi. Kamo hoćeš da padne, priveži, što više možeš, uže, te ga možeš povući, kud hoćeš. Ako li pako děrvo posěčeš, a panj mu ostaviš, sebi kvara činiš, jerbo gdi panj stoji, tu nit kosa kosi, nit kravica grize.

Kupe (magazine) od zemlje, kojih imadeš, sada prekapaj, kroz rešetku prosij, te sitnu i bolju zemlju pričuvaj za krastavce i dinje, a krupnu i grudastu zemlju opet u jedan kup smetni, i skèrbi za drugu. n. p. mulj iz ribnjaka i t. d.

Što si prošasti měsec zakasnio, sada nadoměsti.

(Dalje drugi put.)

O kovovima (metallih), kako se nalaze u zemlji i kako se vade.

Od Vinka Pacelića.

(Dalje.)

Buduć, kao što je već napomenuto, da u jednoj rudi imade i više kopovah, to se moradu veliki komadi, što su barutom provaljeni i okèrnjeni, razbiti i čista ruda, što se više može, odabrati.

Nemože se vazda čista ruda samim razbijanjem i biranjem od kamenja razabrati, kao što bi valjalo, nego često ostane mnogo kamenje s drugim kopom i praznom rudom (taubes Gestein) poměšano, te se moralo misliti na druge načine, kojimi bi se moglo birati, da se s jedne strane ništa nepotrati, a s druge strane da se ukloni suvišan posao preradjivanja i prigotavljanja.

Jedno svojstvo rudah dobro se upotrebljuje, i to jest, što je komad rudčeta teži, nego što je jedan tako veliki komad kamena, t. j. što je posebna težina (specifisches Gewicht) rude veća nego posebna težina kamena. Buduć da je teže maći (maknuti) jednu grudvu rude nego jednu grudvu kamena, kad su obe jednako velike, zato kad se zajedno stave u vodu tekućicu, što je lakše, voda odnese, a što je teže, ostane ili barem nemože voda zaněti tako daleko, i tako biva, da se dobije razlučena ruda od kamenja.

(Dalje drugi put).

Lovinac.

Iz knjige župe Lovinca (u Liki).

Priobćio **Ante Sabljar**, c. kr. kapetan u miru.

U ono vrime bi naseljeno ovo misto, to jest Lovinac, kad se biše pisalo lito po narodjenju Isukèrstovu 1691; kojega naseli gospodin zastavnik Petar Vèrkljan drugačie Balenović, rodom od Senja, s mnogimi drugimi poštenimi i vridnimi dobroga glasa ljudmi od senjske krajine.

Petar imadiaše jošte brata dva, to jest Medu i Sedmaka.

Tèrčaše Turci u Liku u vrime njihove selbe, i porobiše Divoselo, kade se je bilo naselilo nikoliko kuća' niki od Brinja a niki od Kotara, ter sve Turci poloviše mužko i žensko. Diže se u Potoč za njima ništo malo vojske i dostigoše Turke u Pločkome klancu, kade se očito s Turcim pobiše. Sedmak odma' pogibe, a Petar i Mede s drugimi dobrimi ljudmi Turke protiraše. I tude pogibe Dragić Radaković knez od Stajnice, i nikoliko jošte dobri' junaka'. U taj razboj (Gefecht) dospi Vide Šestanović i Mikica Orešković sve pišice brez konja'.

Petar imadiaše sinova' šest a ćeri' sedam.

Mede imadiaše sinova' sedam a ćere tri.

Od Sedmaka osta samo jedan sin, i on je bio Sedmak kako mu i otac.

Kada se je pisalo lito 1700. Toga je vrimena bila u odmetu sva ugarska zemlja suproti cesaru; na koju vojsku obadva brata odoše s ostalim poštenim ljudma od Krajne za podložiti Ugre cesaru. Petar bi kapetan od infanterie, a Mede bi kornet od kavalerie, obadva nadarena od cesara i kuće oštrianske zlatnim medulam i zlatnim borjacim.

Od ovi' Petrovi' sinova' bila su kapitana tri; to jest: Nikola, Juko i Antona, i sva tri na službi pogiboše braneći svoje krajine i svoga poštenja čuvajući. Od ova 3 drugo ništa od vridnosti nije ostalo, van da što ženskoga spola. Kapitan Juko on pogibe od turski' ljudi' u Korenici kod čardaka Rudanovca; ali se je dobro zaminio. Iz svake pištole ubil po jednoga, a jednomu odma odsikal glavu. Kapitan Antona on je dobil silnu ranu kod Brandisburga na medji od Šlezie i pemske zemlje više Königgraca, od koje rane šesto lito umèrl u kući svojoj.

(Dalje drugi put.)

Družtvo gospodarsko.

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i precéne proizvode, ovo poljodélstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude ponajizvèrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

V. Odbor za vino.

(Dalje.)

Kao najizvèrstnija i javne pohvale dostojna vina priznana su slědeća:

(Dalje.)

e) od g. 1848. (poslana — kao što je već kazano — 53 primèrka):

Vino Vukosavljevica — cèrljeno vino — gospoštine virovitičke,

Vino Kozevčak s Moravčih člana preuz. g. grofa Nikole Szécsna od Temerina,

„ Šemovec kod Virja sl. nar. varaždinsko-križevačke regimente g. Mihalja Tottara,

„ Batina u podžupaniji varaždinskoj člana g. Ivana Barbarića, vicearcidjakona i župnika u Voći,

„ Vrućinovica — vino cèrno — u Zagorju g. Gjure Horvata s Gornjega Turnišća,

„ Daruvar gospoštine Daruvarske,

„ Vèrtlinska u sl. nar. varaždinsko-križevačkoj regimenti g. Avicanovića, tèrgovca u Čazmi,

„ Ostrožin s brěga Vènca sl. nar. pèrve banske regimente Krajišnika Mile Radovića,

„ Bela u podžupaniji varaždinskoj člana g. Metela Ožegovića od Barlabaševca, savětnika c. k. cassationoga suda u Beču,

„ Vèrbanovec g. barona Gjure Raucha;

è) Od g. 1849. (poslano 9 priměrakah):

Vino Kantorščak — vino bělo — s Remetah, utemeljitelja družtva gospodarskoga preuz. g. Gjure Haulika od Várallye, nadbiskupa zagrebskoga,

„ Bekva — vino cèrljeno — gospoštine slavetićke,

„ Ivanec — vino cèrno — g. Nikole Fallera, prědsědnika gospodarskoga družtva,

„ Živalje u sl. nar. gradiškoj regimenti, kumpaniji oriovačkoj, Krajišnika Kovačevića;

f) od g. 1850. (poslan 1 priměrak):

Vino Vèrh u sl. nar. gradiškoj regimenti g. kapetana Ferića.

(Konac drugi put).

Družtvo za pověstnicu jugoslavensku.

Blagajnica.

Platiše p. n. g. g. članovi:

u ime utemeljiteljstva: Preradović Petar 5 for. (11/10); — Sabljar Mijo 5 for. (5/10) [1]);

prinesak (po 2 for. sr.):

za g. 1851. (nadalje): Tkalac Marko;

za g. 1852. (nadalje): Andrić Jerolim, Bunjevac Josip, Halter Adolfo, Koritić od Mrazovca Dragutin, Mažuranić Antun, Molnár Antun, Štauduar Franjo, Tkalac Marko, Vukmanić Ivan;

za g. 1853. (nadalje): Cerovski Antun, Čepulić Avelino, Piletić Ernesto, Molnár Antun, Ožegović Martin, Žuža Ivan;

za II. razdio Arkiva g. 1852. (po 1 for. sr. nadalje): Andrić Jerolim, Čepulić Avelino, Demeter Dimitrija, Piletić Ernesto, Halter Adolfo, Iliašević Stěpan, Koritić od Mrazovca Dragutin, Mažuranić Antun, Mažuranić Ivan, Ožegović Martin, Sabljar Matija, Sabljar Mijo, Sabljar Vinko, Sačić Josip, Simić Stěpan, Štauduar Franjo, Šulek Bogoslav, Šušković Josip, Tkalac Marko, Vukmanić Ivan, Žuža Ivan;

za spomenik na grobničkom polju: ured županije zagrebske 252 for. 30 kr. srebra [2]).

D. R.

Cěna.

Iz Banata. Na koncu prošloga měseca bila je u Bečkereku kiblja pšenice pèrve sorte po 15 — 15½ for., u Sanadu po 15½ — 16 for. U Novih Bečah bila je pšenica pèrve sorte po 14 — 15½ for., ovas (zob) i ječam (jačmen) po 10 for., kukuruz po 11 for. Ozimina posvuda dobro stoji.

Preminuše članovi:

Illtz Alojz, tèrgovac u Zagrebu, vlastnik realitetah, član glavnog upravljajućeg odbora.

Odgovori na pisma.

Gospodinu L. T. u Fužini. Zadovoljit ćemo Vašoj želji.

[1]) 335 for. sr. uloženo u 1. hèrvatskoj štedionici u Zagrebu.

[2]) 252 for. 30 kr. sr. uloženo u 1. hèrvatskoj štedionici u Zagrebu.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 8. **U subotu 19. veljače (Feb.) 1853.** **GODINA I.**

Barometer.

Od člana **Ljudevita Vukotinovića.**

Vrěme je jedna od onih stvarih, koje u gospodarstvu najviše odlučuju. Zato su barometri od velike važnosti gospodaru. Ali kod nas u Hèrvatskoj koliko imade zemaljskih gospodarah, koji barometra niti nemaju, a koji ga imaju, malo do njega dèrže. No u tom zaisto pravo nemaju, jerbo pomoćju barometra može čověk saznati proměne u zraku, te po tom upraviti i razrediti radnju i poslove svoje. Ja to znam sám po sebi i po mom izkustvu, jerbo pazeć 10 — 12 godinah na barometer bio sam se u njega tako uputio, da sam svagda proreći mogao, kakvo će bit vrěme, radi česa su me ljudi u okolici moslavačkoj za proroka dèržali. Barometer svagda 24 ure i više u napred pokazuje, kad hoće vrěme da se proměni, koje je mogć svaki i sám opaziti, kad se je po najlěpšem vremenu prohodao i sunčao, a pogledavši na barometer vidio, da je ovaj duboko pao, jerbo je naskoro zlo vrěme nastalo. Isto tako po največoj kiši i najgustjoj oblačini digne se u barometru živa (živo srebro), a to nam je sigurni znak, da će nastati vrěme lěpše prije nego 12 — 24 ure prodju. Dakako, da barometer mora biti točan i valjano uredjen, niti je dobar svaki barometer, koi se kod nas prodaje. Na mnogih barometrih, kakvi se obično kod nas prodaju, slabo je prikeljena cedulja, koja pokazuje stupnje (grade) i vèrsti vremena, te se daje lahko gorě il dolě pomaknuti, à to podnipošto nevalja. Zato je od potrebe, da barometer bude priredjen prema okolici i samome městu, gdi stoji. Kao što je u svakoj drugoj struci naravoslovnoj iznadjeno znamenitog orudja, tako je i barometer bitno poboljšan. Tako zvani Aneroïden - Barometer, kakvoga je nedavno uredio Hohnbaum u Hanovru, točan je što moguće više, i ćutljiv prama najmanjoj proměni u zraku; nalik je na uru, kolut (šajba) mu ima u proměru 6 — 7 palacah (colih). U sredini mu je jedno kazalo pomično, koje vrěme pokazuje, kako to jest živa (živo srebro) pada ili skače; drugo pako kazalo nemiče se sámo, nego ga možeš pèrstom okretati, ako želiš naznačiti, koliko se je igla od kojega stupnja pomakla natrag ili napred. Cěli ustroj nalik je na uru u tučnom toku (kutiji, messingenem Gehäuse) čvèrsto zatvorenu; odozgó je karika, o koju se može oběsiti na stěnu, ili kad čověk ide po bèrdinah, planinah ili dolinah ili špiljah, može ga nositi na pèrstu ili voziti na kolih, kako mu je volja. Ovaj barometer zaslužuje osobitu preporuku radi svoga spoljašnjeg (izvanjskog) oblika i svoje spretnosti, kao i radi valjanosti svoje; zato nemože mi se na ino, no ovo svima objaviti, pozivljući ujedno čestite zemljake moje, osobito imućnije, da si barometer ovaj pribave. Cěna mu je 24 for. sr. Koji ga žele imati, neka se izvole oglasiti kod tajnika družtvenoga g. Dragutina Rakovca, i svoja imena tamo upisati do 20. ožujka (marta) t. g. Naruku ovih barometrah ja uzimljem na sebe; a kad se kome predadu naručeni barometri, onda će se i novci položiti zajedno s poštarinom, koja neće znatna biti, osobito ako bi više komadah zajedno došlo.

Važno pitanje za gospodare.

Kako velika zemljišta bez robote (tlake) da se obradjuju (obdělavaju) najbolje?

Od H. Coste.

(Konac.)

U Inglezkoj nesmije zakupnik pod kaštigu livadah uzorati, niti sěna i slame prodavati i zaměnjati nego za gnoj; za važnije poboljšice daje u Inglezkoj vlastnik gradju (material), ili platja polovicu trošakah, več kako glasi pogodba. U Inglezkoj, gdi se zemlje u veliko obično pod zakup daju, sklapljaju se zakupni ugovori u pogledu roka zakupnoga na način trovèrstan; i to: a) po volji, odkažući 6 měsecih u napred; b) na stanoviti broj godinah, i c) na naslědstvo (Erbpacht) t. j. na dva ili tri věka.

Pèrvi način je najobičniji, ali jamačno nije najbolji i najpouzdaniji, jerbo se zakupnik prognati može s zakupa, sve ako je i zemlju poboljšao, — i zato je rado nepoboljšava, nego gleda samo svoju korist za čas izvaditi.

Ako se vrěme zakupa odredi na godine, a ono se odredjuje na 5, 10, 15 ili 7, 14, 21 već po običnom redu, i na tri roka, tako, da je zakupniku slobodno odkazati zakup, čim koi od ta tri roka mine. Najam iznosi tamo 3 do 9 talirah od jedne rali i jednu četvèrtinu u ime desetine, pa toliko opet u ime pristojbah za siromake, župe, grofije [1]).

---

[1]) G. dr. F. X. Hlubek veli u svom važnom izvěstju o inglezkom poljodělstvu i o poljodělstvenih spravah i makinah, bivših na izlogi u Londonu god. 1851.: U Škotskoj sklapljaju se zakupni ugovori obično na 15 do 21 godin. i odkaz biva uzajamno već unapred jednu godinu, a vrěme, kad se zakupnici preseljuju, — to je 26. svibnja (maja) ili 22. studena (novembra). U Inglezkoj sklapljaju se zakupi tako, da se svake godine proměniti može zakupnik, — no ova proměna rědko kad biva prije izmaka od 10 godinah. Odkaz biva na pol godine danah, i zakupnici odlaze s zakupah i preseljuju se oko Svěćnice (2. veljače) ili Miholjice (29. rujna).

Sprave, koje su za gospodarstvo od potrebe, — preuzimlje zakupnik, koi dolazi, — od zakupnika, koi odlazi, — po ugovoru. Vlastelin predaje zakupniku samo zemlju i prazne sgrade.

Najam je prema položaju i naravi zemlje veoma različit, te iznosi

U Inglezkoj i u kraljevini lombardo-mlĕtačkoj, gdi se polja nikad nisu obradjivala robotom, — obično dobro živu vlasteli i zakupnici, vadeći na gore pomenuti način korist iz zemaljah; jerbo ako zakup iliti colonija nije premalena, ako je zemlja rodna, najam umĕran, a zakupnik iliti colono dobar, radin i gospòdar, a ono mu dobro ide, dakako ne tako kao zemljodèržcu prostome od teretah urbarialnih, ali svakako bolje; nego li težaku, koi bi morao inače biti, da hrani sebe i svoju porodicu, zakupnik iliti colono, neimajući dovoljne glavnice, odkuda bi sebi svojih zemaljah nakupovao.

Colono je zakupnik slobodan, koi može po izmaku roka zakupnoga ostaviti zakup, ako mu neprija; on nije privezan vlastniku nikakvom svezom drugom nego svezom pogodbe, niti ima nositi drugih teretah i porezah osim danakah u pogodbi naznačenih i obrečenih. Vlastnik pako zakupa, predajući svoje zemlje zakupniku iliti colonu, ima na to paziti, da ovaj nebude bez onoga, šta mu treba, da si pribavi potrebitu marvu i orudje potrebito, te da uzmogne prehranit se do žetve; a vlastnik će dobro učiniti, ako zakupnika iliti colona uputi u to, kako da svoje gospodarstvo tĕra na način što pametniji.

Nema razloga, zašto se ovaj način zakupah iliti systema colonah nebi mogla pod nekimi odlikami primĕrnimi mĕstu i okolici zavesti i po svih ostalih krunovinah naše cesarevine; dapače mi mislimo, da bez toga velika vlastelinstva, naime u Ugarskoj, nemogu ni obastati, te da je to jedini način, kojim se veliki vlasteli otresti mogu nevolje, u kojoj se sad nalaze, neimajući za polja svoja poslenih rukuh, i kojim bi opet mogli iz zemlje svoje što veću korist izvaditi.

Tko zna sadašnje stanje dosadanjih vlastelinstvah, rado će to uviditi i priznati, da ova vlastelinstva sa svojim gospodarenjem novim sasvime putem udariti moraju, i to onim putem, koi smo jim ovdi naznačili. U Ugarskoj, a tako i po drugih krunovinah, leže velike prostrane zemlje puste i neobradjene, koje bi se mogle putem zakupah obradjivati i plodonosne učiniti.

Ovo je ne samo naprema vlastelom samim, nego i naprema narodu i dèržavi od velike važnosti, a može se lasno oživotvoriti pod neke načine, koji bi se imali primĕriti okolinami mĕsta.

Reći će možda tko, da nema dosta stanovah, gdi bi se toliki zakupnici iliti coloni nastaniti mogli; ali na to odgovaramo, da je nedavno vojvoda od Northumberlanda na svojih imanjih u Inglezkoj sagradio 1000 stanovah, — po tamošnjem običaju ponajviše kućicah za po jednu porodicu, — gdi se može 1000 porodicah nastaniti; a veliki vlasteli u Austriji bit će dovoljno imućni, pa ujedno velikodušni i razboriti, te će, ako i gdi uztreba, to isto učiniti, osobito kad uvide, da od toga stoji i probitak njihov i blagostanje obćenito.

Posvuda se tuži svĕt, da je hrana poskupila, odkako su ukinuti danci urbarialni. Istina je: tome su ponešto krivi i drugi kojekakvi uzroci, naime nerodne nekolike godine; ali je opet i to živa istina, da je tome veliki uzrok i oskudica poslenikah, odkako je prestala robota. Pak i to je istina, da sada dosadanji podložnici vlastelski ponajviše sami troše ono, što su prije u ime desetine od zemaljah i vinogradah i u ime drugo davali i unosili u žitnice i pivnice vlastelah svojih, i što su ovi dosad nakupljali te na veliko prodavali. Ako bi se zakupi posvuda zaveli, i ako bi u to ime zakupnici žitak u naravi davali, opet bi se hrana i žitak kod vlastelah nakupljao, a time bi se onaj nedostatak ponešto nadomĕštao, i prestala bi ponešto dražina hrane i plodovah poljodĕlstvenih, na koju se svĕt tuži toliko.

Zato bi s više uzrokah veoma probitačno bilo, da se pomenutoj systemi iliti načinu zakupa put prokèrči, jedno zato, da se time doskoči oskudici poslenih rukuh, drugo, da se granica udari skupoći plodovah poljodĕlstvenih i živeža, dakle i velikoj nevolji, u kojoj se nalazi osobito pučanstvo siromašnije, — a napokon, da se time odvrati veliki uštèrb, koi nastaje obćenitome blagostanju odtuda, ako se pomoćju novca prepuno zemlje i dobarah nakupi u rukuh pojedinih posĕdnikah. Time bi velika imanja i zemljišta u tok došla i kao pokretna postala, te bi se s njimi okoristiti mogao i siromašniji dio naroda bar putem zakupa uz najam u naravi.

Pa ako je što kadro naseljenju pustarah ugarskih put prokèrčiti i olakšati ga, to je jamačno pomenuta systema colonah iliti zakupah, ako se valjano upotrebi.

Predlažući ovaj po našoj misli velevažan predmet gospodarom izpita i promotrenja radi, te želeći, da bi družtva gospodarska svih krunovinah cesarevine austrijanske ovoj stvari dostojni pozor naklonila, nedvojimo nimalo, da i v. vlada neće pomagati na sve ruke onu systemu, da se zavede i po onih krunovinah, gdi još neobstoji [1]).

Škola poljodĕlska za Serbiju u Topčideru.

Dana 22. sĕčnja t. g. izdao je knez sèrbski naredbu, da se u Topčideru zavede škola za poljodĕlstvo. Ova će se škola uzdèržavati prirezom, t. j. svaki, pa i isti činovnici reda vojničkog i gradjanskog, platjat će 5 kr. srebra, i to dva puta u godini. Prirezom ovim ima se skupiti svake godine do 10,000 for. sr., a što se više skupi, od tuda da se sastavlja fond opet za ovu školu.

U ovu školu da se dovedu seoska dĕtca iz sve Serbije, i to iz svakog sreza (kotara) po nekoliko, kako bi poslije ovi učenici, kad se izučeni kući svojoj vrate, po cĕloj Serbiji jednoliko (na jedan način) i napredno mogli poljodĕlstvo podizati. Odhranjenici u školu ovu dovedeni, dokle se god uče, uzdèržavat će

---

25 — 30 *liv.* od rali kod vèrtovah blizu znatnijih mèstah, t. j. 333 do 400 for. od rali.

5 — 5 *liv.* od veoma dobre oranice u okolici od Londona, Edinburga, Liverpoola i Manchestera, t. j. 66 — 80 for. od rali.

4 *liv.* od rali dobre zemlje, 3 — 4 *liv.* od rali srednje zemlje, i 5. *shilling.* do 1. *liv.* od hèrdjave zemlje.

U Škotskoj može se uzeti jedno na drugo iliti odsèkom kao najam 3 *liv.*, t. j. 40 for. od rali, a u Inglezkoj 2½ *liv.*, t. j. 33 for. 20 kr."

[1]) Na ovaj važni po sebi članak (priobćeni u br. 6, 7 i 8) obratjamo osobiti pozor zemaljskih gospodarah i svih ostalih prijateljah našega domaćega gospodarstva. Mi smo ga primili u ovaj list s tom namĕrom, da bi naši gospodari imali povoda, o ovoj važnoj stvari, koja u sudbinu njihovu, a time i svegakolikoga našega gospodarstva zasĕca, po izkustvu i oekonomičnom razboru svom javno prosloviti, da bi, to jest, izjavili, da li bi se, na koliko i kako mogla naša zemlja s obzirom na ovdašnje okoline preporučenim načinom obradjivanja zemaljah okoristiti. Predlog je svakako važan i dostojan, da se pobolje promotri i uvaži; na što g. g. gospodare s ovime uljudno pozivljemo dodajući, da ćemo u našem listu pèrvo svagda mĕsto ustupiti svakom članku, koi nam s koje mu drago strane stigne o tom predmetu.

Uredničtvo.

se prirezom pomenutim, a njihovi roditelji neće jim niti u hrani, niti u odělu (opravi) i t. d. što davati[1]).

Ovako glasi predgovor naredbe. Zatim ide ustrojstvo škole, t. j. naredba, kako da se škola ustroji. Ova naredba sadèržava slědeća: Glava I. pogodbe, pod koje će se učenici primati u ovaj zavod; II. koliko će trajati nauk u ovoj školi, t. j. dvě godine; III. kako da se učenici primaju u zavod; IV. trošak i način, kako će se uzdèržavati učenici; V. ure nauka; VI. koje su u obće dužnosti i koje obvezanosti učenikah; VII. šta se ima sve učiti; VIII. kako da se izpituju učenici; IX. kako da se věžbaju u poslovih poljodělstva učenici; X. kako da se uče vojničke stvari; XI. kako da se uklanjaju iz zavoda učenici; XII. kako da se zabavljaju i razveseljuju; XIII. kako da se hrane; XIV. kakvu da imaju postelju (krevet), kakvo odělo, kakvu obuću i kako da se preoblače; XV. kako da se dvore, kad obole; XVI. kako da se kaštiguju, ako red u školi prekèrše; XVII. kako da se nagradjuju i odlikuju; XVIII. kako da jim se izdaju svědočbe, kada škole svèrše.

Professor i upravitelj škole imat će gogišnje platje 500, pomoćnik 300, gazda i ratar 200, kuhar 100, pralja i domaćica 120, sve talirah računajući talir po 2 fr. srebra.

Škola će se otvoriti, kako se misli, o Gjurgjevu ove godine.

Svilarstvo.

*Na pitanja odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju od **10.** veljače **1851.** u poslu podignutja svilarstva stigoše odgovori slědeći:*

(Nadalje.)

IV. *Od sl. c. kr. nar. otočke regimente.* Na počitajnu dostavnicu od 10. o. m. daje si regimenta čast, slavnom upravljajućem odboru odgovoriti, da u okolici ove regimente do sada nikakvoga svilarstva nije bilo, i da sbog toga postavljena pitanja nikakov povod od odgovora biti nemogu.

Uzrok negojenja svile jest taj, što ista zavisi od dovoljnih dudovah, a takovih u ovoj regimenti ima malo i rědko gdi

Isto tako nema ni potrebite prilike za gojenje bubah, ni poslenikah, koji bi svilarstvu věšti bili.

Kad nebi visoka vlada žalila troška, moglo bi se svilarstvo i u ovoj regimenti podići, budući da i dudovi i bube u ovoj zemlji mogu napredovati.

U Otočcu na 16. veljače 1851.

Pavellić s. r.
nadpukovnik.

Prirodni (naravski) zemljopis.

Od Ivana Filipovića.

(Dalje.)

Nebeska tělesa.

(Dalje.)

Sunce.

Medju timi bezbrojnimi zvězdami za nas je najznatnije sunce. Sunce je zvězda stajalica, ima svoju vlastitu světlost, t. j. obavito je nekim světlim do 1000 miljah debelim parokrugom. Od sunca prima naša zemlja svoju světlost, a stranom i toplinu. Bez sunčane světlosti niti bi na zemlji kakovo bilje rasti, niti kakova života biti moglo; i zemlja bi bez sunca bila pusta i obavita u věčnih tminah i věčnom ledu. Sunce je preko 20 milionah miljah udaljeno od zemlje, a to je tako daleko, da kad bi se sagraditi mogla željeznica[2]) u sunce, da bi njom 542 godine putovati imali, dok bi u sunce došli. Ono nam se poradi te neizměrne daljine čini maleno, nu ipak je toliko, da bi se iz njega načiniti moglo 1,400,000 zemaljah naših. A kad bi šuplje bilo, to ne samo da bi naša zemlja imala u njem prostora, nego bi se još i měsec okolo zemlje vèrtiti mogao, premda je on od nje udaljen 50.000 miljah.

Sunce nije ploča, kao što su mislili naši stari, već je sunce okruglo kao jabuka. Sunce se neokretje oko zemlje, kao što i sad još mnogi misle, već se oko sunca vèrte i naša zemlja i još mnoge druge zvězde oběžnice; a sunce sámo, okretjući se svakih 26 danah oko sebe, opet se giblje i kretje s oběžnicami svojimi u neizměrnom prostoru nebeskom. Jer nije ni moguće pomisliti, da bi sunce sa svojimi oběžnicami moglo stajati na jednom městu.

Slaveni mogu se ponositi, da je tu uzvišenu istinu světu odkrio i dokazao sin njihovoga naroda, slavni zvězdoznanac Nikola Kopernik, Poljak, rodjen u Tornu u Pruskoj g. 1473. Ovo svoje odkritje priobćio je světu u svome dělu „De orbium coelestium revolutionibus“, na kome je dělu radio 36 godinah.

(Dalje drugi put.)

[1]) Ovo nam je lěp priměr, koga bi i mi mogli bez velika napora naslědovati. *Ur.*

[2]) Željeznica je železna cesta, na kojoj su vagaši od željeza načinjeni, i po kojoj kola nevuku konji, nego jih para od vrele vode těra. Takova kola lete kao lakokrila lastavica, te prevaljuju za jednu uru 4 — 5 miljah po 12.000 koračajah imajućih.

Danica i sunce.

Narodna pěsma dalmatinska.

Danica se suncu uticala,
Dobro njemu jutro nazivala.
Lěpše joj je sunce odvratjalo:
„Dobro jutro, vijernice moja!“ —
Ma danica suncu govorila:
„„Sunce moje, lěpša sam od tebe.““
A danici sunce odgovara:
„Kod Ivanjski lètni měsac dojde,
Na planinu pojt' ćemo visoku,
Vidit ćemo na planini veloj,
Od koga će voda presahnuti
I zelena trava ovahnuti.“
Kako rekli, tako učinili;
Kad Ivanjski lètni měsac dojde,
Od sunca se vode presahnule
I zelene trave ovahnule;
Od danice nije ništa sahlo,
Nego same oči junakove
Često gledeć na děvojku mladu.

Jedan dan na selu (ladanju).

Od člana **Andrije Uhèrnika.**

(Dalje.)

Govoreći s ovimi ženami zapitam jih, da li što znadu pripovědati; no jedna bi se tužila na slabu pamet: što god čuje, da odmah zaboravi, druga, da nije nikad rada pripovědala niti pazljivo pěsamah slušala. Zapitam jih, da li što znadu pripovědati od Medvedgrada, od kakve cèrne kraljice; ali u zalud sva moja pitanja, jer mi sve odgovoriše, da od svega toga neznadu ništa; i tako razžalostjen bez pripověstih i bez pěsamah podjem iz sela i uputim se k župnoj kući.

No kad baš stupim na cestu, koja do tamo vodi, spazim sěda starca, koi je tom cestom stupao. Na to poskočim, da ga dostignem. Dostignuvši pozdravim ga, a on mi lěpo odvrati. Odmah počnem s njime razgovor. Zapitam ga najprije: kuda ide? a on mi odgovori: da ide poreza (štibre) pobirati. Bio je dakle to sudac seoski, kao što mi i sám kaza. U razgovoru zapitam ga, bi li mi on što znao pripovědati od onog gore podèrtog grada i od drugih znamenitih městah one okolice; velim mu, da sam nešto od toga čitao u knjigah i starih pismih, pa bi sad rado znati, je li to tako, kako sam čitao. Sěda starina stane mi na to ovako kazivati: „U boju nekad s Turci, kad su ovi preobladali te dopèrli čak do Save i tù se naselili, naime pako oko grada Lukavca (u Turovom polju), u kojem je turski

vodja i glavar prebivao, priredi ovaj veliku čast (gostbu) u svom gradu, na koju pozva sve što je plemenitije. Kod stola, kad su se svi bili ponajbolje razigrali, donesu pečena kopuna pred gazdu, koi ga sám tako věšto izreže, i komade izrezane opet sastavi i složi, te nije bilo poznati, da li je kopun prije izrezan bio. Ponosit ovom věštinom ustane paša, te dèržeći u rukuh kopuna reče: „„„Kako ja sad ovog kopuna dèržim, za nedělju danah će moj parip na velikom oltaru Svetoga Kralja u Zagrebu zob zobati"""". Još ove zadnje rěči ni izustio nebi, al zatutnji grad vaskoliki, grune top u Medvedgradu i zèrno udari u kopuna, kog svega na drobne komadiće raznese. Videći to Turci i za zlu kob dèržeći dadu se u běg kud koi, a za njima onda u potěru svi Kèrstjani koji vilami, koji nadžakom, koji motikom, i tako domovinu od ljutog dušmana izbave".

(Dalje drugi put.)

Družtvo gospodarsko.

Poziv

na sve sl. podružnice i p. n. gospodu članove.

Molimo preuljudno, da bi nam se poslalo za vèrt gospodarskoga družtva dobrih i zdravih klučicah (mladicah) s kolenci od stare loze (tèrsa) izmedju najboljih felah vinove loze u njihovih stranah, i da bi nam se točno naznačilo i kod svake fele javilo narodno ime i gorica, gdě raste. Osobito molimo, da nam se pošalje *ranine*, *traminera*, *rislinga* i *klevnera*.

Premda je več dosta kasno, zato opet molimo, da bi nam se u koliko moguće poslalo i sěmenja od jabukah, krušakah i drugih voćnih košticah. Ovo osobito molimo p. n. g. g. članove, koji možebiti imadu toga sěmenja u izobilju.

Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

Izloga proizvodah i plodovah g. 1852.

Zapisnici odborah (comitéah) gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su odredjeni bili na to, da razsude i precěne proizvode, ovo poljodělstvene, ovo rukotvorne poslane iz Civila i Krajine na izlogu (Ausstellung), te da prisude ponajizvèrstnijim izmedju tih proizvodah nagrade odredjene.

V. Odbor za vino.

(Konac.)

Kao najizvèrstnija i javne pohvale dostojna vina priznana su slědeća:

(Konac.)

g) od g. 1851. (poslana — kao što je već kazano — 23 priměrka):

Vino Šalata iz Vugrovacah utemeljitelja gosp. družtva preuz. g. Gjure Haulika od Várallye, nadbiskupa zagrebačkoga.

Primorska vina:

Vino Koludar iz Grobnika,
„ Vodica iz Bakra.

Osim ovih godinah bile su na izlozi zastupljene i g. 1811. i 1822. svaka s pojednim priměrkom (muštrom). Nekoliko bocah vina stiglo je bez godine, a nekoliko polupanih.

Ovi zapisnici budu u današnjem sělu odbora upravljajućega poslovi gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju pročitani jedan za drugim, i pošto je ovaj upravljajući odbor postupak pojedinih odborah u naznačenom jim području po nacělih gore navedenih bezuvětno odobrio, — s tom odlukom potvèrdjeni, da se imadu u javnih listovih proglasiti, pa da se ima ujedno i to objaviti, da je ovomu našemu pèrvomu pokusu ta prevelika sreća u dio pala, te ga je njeg. c. k. apostolsko veličanstvo za svoga previšnjega boravljenja u glavnome gradu našem svoga premilostivoga pohoda udostojilo i svoje previšnje osobito cesarsko zadovoljstvo nad ovom izlogom, a po imenu nad pojedinimi izloženimi proizvodi rukotvornimi, izjaviti blagoizvolilo.

U Zagrebu dne 1. prosinca 1851.

Odbor upravljajući poslovi gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Blagajnice.

Museum. Za glavnicu dvokrajcarnu p. n. g. g. (nadalje): Babić Tito, vlastelin u Gredicah, 20 kr., Bićanić Vuk, professor u Senju (†) 1 for. 20 kr. (skup. u Senju), Herceg Dragutin, voj. duhovnik kod 2. čete sl. nar. križevačke reg. 21 kr., Moyses Stěpan, biskup bistrički, 1 for. 30 kr., gospoja Spiererica u Zagrebu, 1 fr.; — ukupno: 4 fr. 31 kr. — Svega: 1466 fr. 7 kr. sr.

D. R.

Družtvo gospodarsko. Platiše p. n. g. g. članovi (po 4 for. sr.):

za g. 1852. (nadalje): Bogović Mirko, odvětnik u Zagrebu. — Svega do sad: 120 fr. sr.;

za g. 1853. (nadalje): Moyses Stěpan, k. i g., Partaš Josip, c. k. professor u Zagrebu, Sačić Josip, vicearcidjakon i župnik na Stupniku; — ukupno: 12 for. — Svega do sad: 61 for. srebra.

D. R.

Cěnik Tèrstjanski.

Hrana.

Vagan pšenice . .	po	4	fr.	10	kr.	—	do	6	fr.	20	kr.
„ kukuruza . .	„	3	„	10	„	—	„	4	„	15	„
„ raži . . .	„	3	„	20	„	—	„	3	„	40	„
„ ječma , . .	„	2	„	40	„	—	„	3	„	10	„
„ zobi . . .	„	1	„	55	„	—	„	2	„	35	„
„ pošanjah . . .	„	4	„	—	„	—	„	5	„	—	„

Ulje.

Vedro ulja od Abruccah . .	po	37	fr.	30	kr.	—	fr.	—	kr.
„ „ „ istoka . .	„	37	„	30	„	—	„	—	„
„ „ „ Kèrfa . . .	„	41	„	—	„	41	„	30	„
„ „ dalmatinsko-dubrovačkog	„	39	„	—	„	39	„	30	„
„ „ finog i polufinog . .	„	42	„	—	„	51	„	—	„

Cukar.

Cent cukra melis francezkog .	„	19	„	15	„	20	„	—	„
„ „ olandskoga . .	„	18	„	30	„	21	„	—	„
„ „ havanskog běloga .	„	19	„	30	„	20	„	30	„
„ „ javanskog srednjeg .	„	17	„	—	„	19	„	—	„

Kava.

„ Kave Jago najfinije . .	„	43	„	—	„	47	„	—	„
„ „ biser-kave . . .	„	50	„	—	„	53	„	—	„
„ „ moke	„	31	„	—	„	36	„	—	„
„ „ havanske najfinije .	„	34	„	—	„	36	„	—	„
„ „ od Portorika . .	„	34	„	—	„	37	„	—	„
„ „ proste . . .	„	20	„	—	„	23	„	—	„

Odgovori na pisma.

Gospoji J. P. r. B. u Biškupcih. Sastavak Vaš o podignutju svilarstva u domovini našoj ne samo da se neće baciti u vatru, kao što se Vi bojite, nego će, ako se nevaramo, dobiti pèrvo město u broju doidućem.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 9. **U subotu 26. veljače (Feb.) 1853.** **GODINA I.**

Kako da se u našoj domovini podigne svilarstvo?

Od **Jelisave Prasničke** rodjene **Bertićeve**[1]).

Budući da je gojenje bubah i onako ponajviše posao ženskoga spola, te se već jedanput pitanje povelo o poboljšanju svilarstva u domovini našoj, usudjujem se i ja po mojem izkustvu u tom poslu nešto progovoriti i izjaviti moju misao o tom, kako bi se moglo hranjenje bubah u domovini našoj poboljšati i umnožiti.

Za moga petgodišnjega boravljenja na dobru (imanju) Gradcu nadbiskupije zagrebačke u županiji križevačkoj, imala sam priliku viditi, kako tamo i u bližnjoj okolici puk kukce hrani, i zašto tako i toliko, a ne drugčije i više, — i što su glavni uzroci, da tamo svilarstvo bolje nenapreduje.

Obično tamo svaka žena ili veći dio ženah hrani preko godišta po jedan, po pol ili po četvèrt (fèrtalj) lota; ali pri tom imade kojekakvih neprilikah: jedna nema dosta prostora, jerbo je soba pretěsna; drugoj neda jal i zavist družine; tretja nema kod svoje kuće posadjene dudovine i t. d. Ovi uzroci, čini se do duše, da su neznatni, ali su ipak uzroci glavni, zašto svilarstvo u nas toli slabo napreduje. A uzrok tih uzrokah jest ponajviše taj, da odhranjivanje kukacah nije posao i korist čitave kuće i porodice, nego je samo kao osebunjak (osobina, pèrčija) korist one osobe, koja odhrani kukce; a to se ni najmanje neslaže s patriarkalnim životom, kako ga ja razuměm, jer kad se mogu skupno imati blago svake vèrsti, a i ista perad i pčelci: nevidim, zašto se nebi mogli i kukci skupni t. j. kućni imati? Kad se može odrediti u kući jedno čeljade za konje, volove, krave i svinje, dapače kad iste guske dobiju svake godine svoga čuvara: neznam, zašto nebi svileni kukci mogli biti pod brigom i okom gospodarice, koja i onako mora biti uvěk kod kuće? Njoj bi lahko bila popaziti, a družina bi mogla kad koi listje prinositi, a kad bi se bube prodale, imali bi se novci obratiti na dobro i korist čitave kuće.

Ovo u život uvesti nebi bio težak posao, a to bi mogla učiniti politička oblast, koja bi imala na to pripaziti i kućnom gospodaru na ruku ići, dok bi se družina tome priučila, a za to bi trebale jedna ili dvě godine i ništa više. Kad bi se taj običaj zaveo i utvèrdio, te kad bi kućni gospodar korist od tuda imao, onda bi se već našlo prostora u sobi i prestao bi jal i svadja medju družinom, kućni gazda brinuo bi se sada i za sadjenje dudodine, a ne, kako sada mnogi čine, kad se sa ženami što posvade, da posěku i ono malo dèrvja, što imaju, ne da bi više sadili.

To je uzrok, zašto mužaci ili gospodari za dudovinu nemare, a nije tome uzrok, što se poreza boje, kao što neki kažu, jer kad bi to bilo, onda nebi sadili ni šljivah, na koje jim je već porez nametnut. Istinabog, da su neki naumili bili radije šljive izsěći nego od njih porez da platjaju; ali videći, da jim šljivici korist donose, ne samo da su staro dèrvje ostavili, nego još i mlado sade. Tako bi bilo i s dudovinom, kad bi se samo poglavarstvo i koliko za to zauzelo. Občinski dudinjak, kako je sad uredjen, ni najmanje nekoristi seljakom, jerbo nitko nezna, koliko listja od onud dobiti može, budući da svaki može ići brati u nutar, kad mu drago; a drugčije mnoga je kuća predaleko od dudinjaka, te se od tuda za listje pomoći nemože. Zato bi koristnije bilo, da se občinski dudinjak obrati na odgajanje malih voćakah svake vèrsti, pak da se svaki seljak putem političke oblasti prisili, da svake godine sadi ne samo dudove već i druge voćke kod kuće. Ja sam uvěrena, da bismo mi na taj način za deset godinah bolje napredovali i vlastelske (gospodske) voćnjake občuvali bolje nego na ma koi drugi način, jer kad bi svaki seljak kod kuće svoga voća imao, onda nebi dirao u vlastelske voćnjake, i videći, da mora dudove saditi, bolje bi i kukce hranio.

Što se pako nagrade tiče, ja se slabo nadam, da će što koristiti, da i nepitam, tko će nagradu dati? Je li šta koristilo, što je prije nekoliko godinah gospodarsko družtvo nagradilo nadjabivanje? Ovom sgodom nemogu, da nenapomenem jedan priměr, o kojem se i družtvo gospodarsko lasno može uvěriti. Preuzvišeni gospodin nadbiskup zagrebski daje svake godine svakomu župniku u svojoj collaturi po 20 for., t. j za jedno mužko a jedno žensko, koje se děte na godišnjem izpitu pokaže kao najsposobnije. Pa ima li s toga boljih i učenijih dečakah i děvojakah u takovih župah (farah)? Na Gradcu sam imala priliku ovo dobro prosuditi, pa da istinu kaženu, moram priznati, da u susědnih župah, kao u Vèrbovcu ili Lovrečini, ima mnogo učenije mladeži. Ja sam to navela kao priměr radi nagrade. Naš neuki puk nije slavoljubiv, zato niti nemari nimalo za odlikovanja; a nije niti pohlepan, zato niti za nagrade nehaje. Ponajprije treba, da se o tom uvěri i svoju korist da uvidi seljak, on će se onda toga čvèrsto dèržati kao pijan plota. To se sve jedino može postići nastojanjem što većim političke oblasti. A nadzornik dudovah morao bi ne samo pregledati dudinjake, nego i puku pokazivati i upútjivati ga, šta ima raditi; i budući da puk nije priviknuo sěme od kukacah sám sebi kod kuće prjredjivati, zato bi trebalo, da činovnik od svi-

[1]) Ovo je, čini nam se, pèrva gospoja u našoj domovini, koja se je na polju domaćega gospodarstva pojavila kao spisateljica. Pozdravljamo ju radostno sa sèrdačnim „*Zdravo!*“ a i u napredak ju molimo, da neušuti. Ima u gospodarstvu stvarih, u kojih je žensko oko bistrije, sud zreliji a ruka věštija, nego li mužka.

Ur.

larstva već o Josipovu (Jožefovom) nosi sěme po selih, a ne kao dosad tek měseca svibnja (rožnjaka), jer onda žene neće više sěmena da uzimlju zato, što je onda listje ne kolik srebèrni grošić, nego kolik srebèrna škuda i još veće. U ostalom neka bi dužan bio isti činovnik najdulje do 15. travnja o tom svom putovanju političkoj oblasti podněti izvěstje, podkrěpljeno svědočanstvi seoskoga poglavarstva ili učitelja.

Kad bi se tako stvar uredila, uvěrena sam, da bi svilarstvo kod nas puno bolje napredovalo nego do sada.

Kako Inglezi suše močvarnu zemlju.

Jezgra izvěstja savětnika ministarskoga viteza **Karla Kleyle-a.**

(Konac.)

Kako da bude razdaleko jedna cěv od druge, za to nema naravski obćenitoga pravila, koje bi posvuda i svagda valjalo. U tome treba gledati na množtvo vode, koja se nalazi u zemlji, i na to, je li zemlja više ili manje šupljikasta. Mnogo je stalo do toga, da se već kod metanja cěvih dobro proračuna, kako daleko da bude jedna od druge; jer ako budu cěvi predaleko jedna od druge, nestane ponajviše njihove hasne, te će morat gospodar izmedju dvě cěvi novu umetati, a to će svakako više stajati, nego da je odmah iz početka bolje primaknuo jednu cěv k drugoj.

U mnogih dogadjajih potrošit će se kod ovakvoga kasnijega popravljanja mnogo više cěvih, nego što treba, da se zemlja osuši. Tako na priměr netko je pometao cěvi na 40 cipelah razdaleko, te mu se sada nemože zemlja osušiti; on mora dakle medju stare cěvi nove umetati, te će biti onda jedna cěv udaljena od druge samo 20 cipelah. A da je odmah s početka cěvi metao na 30 cipelah, bio bi možda cilj postigao i nebi mu trebalo toliko novih cěvih. Ako tko dakle nezna pravo, kako daleko da odmakne jednu cěv od druge, a on neka je primakne što se više može.

Napokon, buduć da ima cěvljenje zemlju za vazda popraviti, treba da se onako izvede, kao što valja, i da se nepožali ni trud ni briga.

Ako želimo uvesti onakov način sušenja zemlje onamo, gdě taj posao nije poznat, te hoćemo, da se stvar ta razprostrani, treba osobito na to paziti, kako se stvar ta uvodi i kako se kod toga posla postupa.

Najveća je zapreka, kao što već rekoh, što gospodari navadno neće da poprime kakva popravka, dok se svojim očima neuvěre, da je taj popravak zbilja koristan. Uvedenje cěvljenja zemlje u Austriji olakšat će se puno tim, što je ovaj popravak u Inglezkoj tako već mah uzeo, te se je već razprostro i po Belgiji i sěvernoj Němačkoj. Književnici gospodarski već su pokazali u svojih dělih važnost ovoga popravka. Mnogi su se putnici glavom uvěrili o krasnoj koristi cěvljenja. Za stalno se dakle možemo nadati, da će se naći u svih pokrajinah austrijanskih umnih gospodarah, koji će na svojih imanjih svojim priměrom ostale učiti, kako treba zemlju precěviti. Još bi trebalo i u časopisih i u skupštinah govor povesti o ovoj stvari i pretresati ju svestrano; zatim obznanjivati knjige dobre, koje o tom predmetu pišu, i porazdělit jih, što se više može. Na inglezkom jeziku ima o tom više dobrih knjižicah, koje bi se mogle lahko prevesti. A nedavno je izišla knjiga Franje Kreutera, měrnika, u kojoj practično uči, kako treba zemlju precěviti. (*Praktisches Handbuch der Drainage*). U ovoj knjigi razlaže pisac potanko ovu stvar, obaziruć se na najnovija izkustva u tom poslu. Za nas je knjiga ta jošte i za to dobra, što se u njoj měre i novci austrijanski upotrebljavaju.

Druga važna stvar jest tvorenje cěvih od ilovače i orudja za taj posao. Već prošaste jeseni zaprosilo je ministarstvo poljodělstva pomenutoga měrnika Kreutera, da nakúpi onakvih strojevah i orudja za ogled. Nu pošiljka je zakasnila; ja sam dakle, bivši u Inglezkoj, učinio naredbe, da se pošalje naručeno već orudje za izkopavanje jarakah i umetanje cěvih, nadalje sam u dogovoru s Wurmom, poslanim onamo, da bude izvěstitelj o strojstvu, i s Kreuterom kupio dva stroja, s kojimi se cěvi prave. Jedan je od Whiteheada, ovaj se je u Inglezkoj practično pokazao kao valjan, te ga napominju u svih knjigah o cěvljenju. Ovaj stroj se ručicom okretje, te se vèrlo lahko može prenositi s jednoga města na drugo. Sgnječena ilovača metje se u zatvoren sanduk, koi ima na jednoj strani ploču izrezanu na lik cěvi. Kroz ovaj izrez tlači se blato napolje (van), i tako dobiva potrebit oblik (formu).

Ovaj je stroj vèrlo jednostavan, lahko se može po njem drugi napraviti, i zato valja osobito za one gospodare, koji žele sami praviti svoje cěvi. Drugi stroj, što sam ga kupio, napravili su Randell i Sunders iz Batha; ovo je stroj za otiskivanje svake vèrsti opekah (cigalah). On ima dva archimedska zavoja (šarafa), koji se neprestano okretju, ilovaču sgnječe i u predloženo tvorilo (kalup) utisnu. Što ovaj stroj uvěk radi, te ilovaču gnječi i za vrěme tiskanja, tim se odlikuje od Whiteheadova stroja. On se može parom ili konjem okretati i shodan je za one, koji žele u veliko onakve cěvi tvoriti. I ovaj je stroj vèrlo jednostavan i može se po njem lahko drugi napraviti. Oba ova stroja mogu služiti za ogled onim, koji žele praviti cěvi za sebe ili za prodaju. Tiskanje ovih cěvih nije ni malo težko, a svatko može lahko naučiti, na što mu treba paziti, da mu se nenaprave měhuri. Nu tko želi dobre cěvi napraviti, njemu treba kao i u obće ciglaru, dobro pripraviti ilovaču i dobro izpeći cěvi. U tom obziru valja sve ono i za cěvi, što se mora kod opekah obdèržavati. Samo treba dobro na um uzeti, da cěvljenje zemlje ima biti dugověčno, a to će biti samo onda, ako su cěvi sasvim dobre, te mogu odolěti i neprestanoj vlagi i težini zemlje, koja je više putih vèrlo znatna. U ostalom cěvi se mogu praviti iz svake ilovače, koja valja za cigle. Odprije se je mislilo više putih, da blato sa ove cěvi mora biti šupljikasto, da može voda u cěv prodrěti, nu izkustvom se je doznalo, da su pukotine, što se nahode ondě, gdě se dvě cěvi sastaju, dovoljne za propuštanje vode u cěv, makar ova bila od stvari, koja nepropušta ni malo vode.

Za razprostranjenje cěvljenja zemlje treba nadalje nabaviti měrnikah, koji bi znali napraviti valjane osnove (planove) za metanje cěvih, te bi ujedno mogli nadgledati, da se ote osnove točno izvedu.

Inglezka ima u ovom pogledu veliku polašticu, jer ima množinu gradjanskih měrnikah, a nadgledaju stvar gospodarski měrnici svake grofije; nadalje ima čitavih družtvah, koja se bave samo cěvljenjem zemlje; najposlije je i sama vlada postavila měrnike kao pověrenike, koji pregledaju osnove i nadgledaju njihovo izvodjenje svakomu, koi je za cěvljenje svojega polja uzajmio od dèržave novacah, da se tako oni novci ludo nepotroše. I belgijanska vlada dokučila je veliku važnost cěvljenja, te nastoji iz petnih žilah, da ga uvede u svojoj zemlji, zato je i postavila osobitoga měrnika za cěvljenje.

Nema sumnje, da je cěvljenje u hiljadu dogadjajah stvar sasvime prosta, te ga mogu practično uvěžbani věšti kopači izvesti. Nu i to je izvěstno, da svaka nova stvar ima sama sobom svojih potežkoćah, pa ima puno dogadjajah, gdě cěvljenje potrebuje mnogo znanja, a napokon kod gospodarskih poduzetjah mnogo

stoji od toga, da pèrvi practični pokusi za rukom podju, da jih se ljudi nebi uplašili, u město da se na nje pobude. Practični Inglezi neštede znatnih više putah troškah za měrnika, i pravo čine dèržeć se ovoga pravila: pèrvo je, napraviti tako cèvljenje, da traje što duže; a drugo je, izvesti ga o trošku što se više može manjem.

Belgijanska vlada poslala je najprije svoga za cèvljenje naměštenoga měrnika o dèržavnom trošku u Inglezku, da ondě posao taj sasvime prouči i nauči. Povrativši se morao je vlastelom na zahtěvanje napraviti bez platje sve osnove za cèvljenje, samo si je zaračunao poputnine 1 for. 20 kr. za milju, i 2 for. 24 kr. sr. dnevnice. A budući da su se gospodari i ovih troškovah poplašili, vlada je najposlije sve sama platila. Time se je osigurao pèrvim pokusom dobar uspěh, a stvar se počela uvoditi. Već sada platja svatko rado měrniku odredjenu platju.

Sušenje močvarnih zemaljah ide po dosadanjem izkustvu, koje se je u veliko potvèrdilo, medju one poslove, gdě se ulaže glavnica donoseća najveće kamate; dapače vise putah se vas trošak naplatjuje za koju godinu povećanom lětinom.

U Inglezkoj su već osušili mnogo stohiljadah acrah (jedan acre je = ⅔ austrijanskoga jutra ili rali), a lětina nosi u nepovoljnom slučaju 10 po sto, a u povoljnom 20 po sto. Na močvarnih i neobradjenih do sada městih za čudo se je velika lětina uhvatila, pošto su zemlju precěvili. Kad čověk pomisli, da se na jednom acru radja krumpira za 300 forintih, a cèvljenje jednoga acra stoji jedno na drugo 50 forintih, onda mu se to neće činiti pusta priča, da se uložena glavnica u sušenje zemlje može za godinu danah natrag dobiti. Trebalo bi dakle, da se kod nas ponajprije počne cěviti baš onakva zemlja, na kojoj samo močvarno kiselo sěno raste, onda bi se pokazale čudnovate poslědice cèvljenja. Nu ako i uzmemo, da takva precèvljena zemlja donosi odsěkom samo 15 po sto, to opet težko da ima gospodarstvenoga popravka, koi bi se dao na tolikoj zemlji upotrebiti, te bi veću korist donosio. Nu sušenje močvarne zemlje po ovom načinu novom jeste još i popravak, koi se gotovo nikad više neće pokvariti. Njim se upravo povećava vrědnost zemlje, a umnožava se proizvodjenje hrane. U naših gorskih krajevih, gdě ima više putih puno naroda a malo zemlje za poljski rad, kao n. p. u alpinskih i tratranskih okolicah, koje toliko stradaju od močvarah, bilo bi cèvljenje najvažnije, najkoristnije dělo.

Napokon treba još napomenuti i Fowlerov plug za upravljanje cěvih. Položeni (horizontalni) gvozdeni čun (Kegel), u kojega je temelj malko širji od širine cěvih, koje će se umetati, prikopčan je uz gvozdenu ploču, koja stoji stubočice (senkrecht) te je na prednjoj strani zaoštrena.

Kad se s ovim plugom radi, ona stubočna ploča pára zemlju, a položeni čun vèrti rupu za cěvi. Gvozdena ploča prikopčana je u gvozdenom nadělu, koi se po zemlji vuče, te se može i uz poslovanje jednostavnim šarafom spustiti ili podići, kako već potrebuje nejednaka zemlja. Uz čun je privezano uže, a na ovom su nanizane cěvi. Plug vuče za sobom uz posao i cěvi.

Ovaj plug se okretje vitlom, koi se može amo tamo prenositi. Na jednoj strani njive učvèrsti se vitao, a na drugu stranu metne se plug, te ga vitao k sebi privlači. Na pèrvi pogled čini se, da se ovaj plug neda upotrebiti, nu više putah učinjeni pokusi pokazaše, da ovaj plug zbilja u ravnici ne samo dobro vèrti rupu za cěvi, nego i cěvi umetje točno. Nu ako želimo, da bude jarak malko kos, da može u cěvih voda oticati, valja s plugom jako pozorno postupati, i kad se god ozgor proměni stèrmeh (Gefälle), valja i plug podići ili spustiti, inače bi jarak bio onako nejednak, kao što je i povèršje njive. Kad je njiva kratka, mogu se cěvi užetom po redu umetati, ako je pako njiva dulja od 50 cipelah, mora se još i drugo uže upotrebiti. Nu pored ovoga pluga nemogu se cěvi ondě, gdě se sastaju, opasati, a ovi pojasi doprinose najviše k tomu, da bude cèvljenje dugověčno.

Kao što je sada Fowlerov plug sastavljen, nemože se upotrebiti posvuda i u veliko. Zato ga ni kupio nisam [1]).

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. Venancijo Sladković.

(Dalje.)

Ožujak (sušec, mart).

Usadjene vani tulipane, hiacinte, koje si u jeseni pokrio gnojem, sada odkrivaj, a gnoj na tablu vozi.

Dèrvje svakojako možeš još i sad presadjivati.

Možeš sijati salatu i presadjivati, da što prije dobiješ salate glavate.

Sadi běli luk, lětni češnjak i špargu.

Vèrtlar neka sije spinjaču, peršun, lětnu endiviju, gorušicu (muštardu), korenje (mèrkvu), cèrvenu repu (ciklu, blitvu), kupus (zelje), korabu (kolorabu) i t. d.

Priranke, koje si u jeseni za sěme u povèrtnjak (povèrtelnjak) pospravio, sad vani usadi, ali samo na takovo město, gdi malo sunca dopire, jerbo na suncu popnu se odmah štokakvi kukci, te cvět izjedu.

Karviol, kojemu si presad u jeseni u povèrtnjak ili u podrum sahranio, vani razsadi, da dobiješ što ranije lěpa i dobra karviola za kuhinju.

Nezaboravi odmah saditi boba, da ga što ranije dobiješ. Ako hoćeš, da ti bude deblji, kako se odozdó komuške zavězu, cvět na vèrhu poreži.

Voćke. Dèrvje možeš još snažiti i čistiti.

Breskve je najbolje obrezivati, kad začnu cvasti, jerbo se onda vidi, šta treba odrezati a šta ostaviti.

Na toplom vremenu možeš još voćke presadjivati, ali treba, da jih odmah zaliješ.

Spajaj (kopuliraj) najprije marilice, trešnje, poslije šljive, jabuke, kruške.

Gnězdah od guseničah dulje netèrpi, nego odmah pokupi i sažeži (sažgi).

Sada je najbolja hora sěmena sijati i voćke svake vèrsti saditi.

Voćke okopaj 1 lakat naokolo, okruži lopatom, u nutra izreži pažuvinu, okreni travu dolě a korenje gorě, pa je stvar gotova.

Dèrvje, koje želiš, da odozdó gusto poraste, poreži za dlan u visinu pri zemlji, kano: glog i ostalo dèrvje za živi plot.

Divjake, ako jih iz koštícah za taj posao izbranio nisi, sad nasadi za cěpljenje u napredak.

Kèrtovine razmetji marljivo.

Mladome i slabome dèrvju, koje začima cvasti, odreži cvěta ponešto, da neoslabi previše.

---

[1]) Priobćili smo izvěstje ministarskoga savětnika g. viteza Karla Kleyle-a „*o drainagi*“ u br. 4, 5, 7 i 9, od početka do kraja zato, da štioci naših novinah dobro razumiju, što će reći ovaj znameniti popravak u gospodarstvu, koi je u najnovije vrěme na sebe pozor povuko ne samo svih gotovo vladah, nego i svih umnih gospodarah u Inglezkoj, Francezkoj, Němačkoj i t. d. Priobćujemo ga i zato, jerbo će o toj stvari, kao god po svih ostalih gospodarskih novinah svakoga jezika, tako i u naših, počesto govor biti. *Ur.*

Dèrvju, koje kaniš očiti (okulirati), poreži sve grančice izpod onoga města, gdi ćeš očiti.

Vinovu lozu (tèrsje), koja je na vèrtu pokrivena bila, odkrij, poreži i povezati nezakasni.

Ogledaj se po vèrtu, da li nisi što zaboravio, što treba učiniti.

Kupe od zemlje měšanca (komposta) prekopaj, kroz rešetku prosij i pobrini se za drugu.

Puteve čisti. Dok dudovi (murve) těraju, neboj se ljute zime.

(Dalje drugi put.)

Lovinac.

Iz knjige župe Lovinca (u Liki).

Priobćio **Ante Sabljar**, c. kr. kapetan u miru.

(Dalje.)

[1]) Kada se je pisalo lito 1700. Toga je vrimena bila u odmetu sva ugarska zemlja suproti cesaru; na koju vojsku obadva brata odoše s ostalim poštenim ljudma od Krajne za podložiti Ugre cesaru. Petar bi kapitan od infantarie, a Mede bi kornet od kavalerie, obadva nadarena od cara i kuće ostrianske zlatnim medulam i zlatnim barjacim.

Od ovih Petrovi' sinova' bila su kapitana 3, to jest: Nikola, Juko i Antona, i sva tri na službi pogiboše od nepriatelja braneći svoje krajne i svoga poštenja čuvajući. Od ova tri drugo ništa od vridnosti nije ostalo, vanda što ženskoga spola. Kapitan Nikola bi ranjen od Turak pod Vakupom, od koje rane i smèrt imal jest. Kapitan Juko on pogibe od turski' ljudi' u Korenici kod čardaka Rudanovca; ali se je dobro zaminio: iz svake pištolje ubil po jednoga, a jednomu odma odsikal glavu. Kapitan Antona on je dobil silnu ranu od Brandisburga na medji od Slezie i Pemske zemlje više Kinigradca, od koje rane 6. lito umèrl u kući svojoj.

Imadiaše ovi kapitan Nikola sinova' 5.: Stipana, Dujma, Juku, Josipa i Matu. Stipan postade za lajtmana u vrime reforime, a Juko za kapurala. Dujam nebiše niš drugo van ovčji pastir i težák od polja. Ona 2 mladi umriše. Kapitan Juko neimadiaše mužka ništa nego ćerè tri, koje se sve 3 udadoše i mater njihova. Kapitan Antona imadiaše sina 4, a ćere 3. Ćere se udadoše: 2 za oficira, a tretja za jednoga kozara. Ostav'mo sad ove pri miru.

Ovi gospodin lajtman Stipan Vèrkljan aliti Balenović bi tako ranjen u franceskoj zemlji kod Mastrika, ali mu od rane ništa nebi. Imadiaše ovi gospodin lajtman sina 4, to jest: Nikolu, Ivana, Juku i Matiu. Ivan umri od 2 lita star, a Nikola fancira za fendrika u Slezii u ratu prajskome, kadi je za fulentira (volontera) cilo lito služio. Imadiaše ovi lajtman ćeri' 8[2]): Matiu i Mandu, Martu i Maru i Stanu, Ivanicu i Mariu, i sve su se poudale. Imadiaše za ženu ćer Nikole Zrilića, Mandu, kapitana iz Dalmacie. A sin njegov zastavnik imadiaše za ženu ćer Pave Kolakovića, Mariu, oberlieutenanta granatiskoga iz Otočca. Ovi lajtman posta za fendrika u ratu francezkom.

(Dalje drugi put).

Tuge i žalosti.

Piva je skupa,
Vino je još skuplje,
Za rakiju mnogo ištu,
Vode nemogu.

Kola su skupa,
Kočije još skuplje,
Za hintove mnogo ištu,
Pěške nemogu.

Gospoje nemam,
Frajlice me neće,
Kojekakve obilaze
Težke nevolje.

Duvana nemam,
A novacah nemam,
Nemam kruha, nemam soli,
Nemam slanine.

Čizma mi stara,
Šav mi se već para,
Iz fraka mi svila visi,
Mal' neizpade.

Sapuna nemam,
Ustra[1]) mi je tupa,
Brada hoće da mi raste,
Svi se rugaju.

Marker me tura,
A kelner me gura,
Kèrčmarica neda čorbe,
Svi me těraju.

Šešir mi běli,
Marama[2]) mi žuti,
Na pèrsluku[3]) mome nema
Gumba[4]) nikakva.

Kiša me lěva,
A větar me praši,
Dětca viču: „Oš! otale,
Taj će ujesti.“

[1]) Brijačica britva. [2]) Rubac. [3]) Lajbeku, ječermi. [4]) Putceta.

Vremenoslovje (meteorologia).

Dan 18. veljače 1853.

Dana 18. veljače t. g. izmedju 6 satih 50 minutah i 7 satih 29 minutah bilo je blěska i gèrmljavine gromovite. U isto doba stajao je barometer 324‴ 26 měre parižke, a thermometer Romirov pokazivao je — 1° 10 studeni na zraku. Větar je duvao sa sěvero-iztoka, dočim je sněg sitan no gust u Zagrebu ove zime pèrvi put padao.

Ovaj je pojav neobičan u zimno doba, no ipak ne protunaravan, jerbo i u zimi more biti gèrmljavine i blěska; kad vladaju duže vremena južni větrovi, nakupi se u zraku puno sparine, te kad najedanput stanu suprot jugu duvati sěverni větrovi.

Kod nas je ovaj slučaj vèrlo rědak, ali se u primorskih stranah, osobito u Norvegiji, gusto putah pojavljuje.

Pogledom na ovaj razvitak (process) moremo dosta věrojetno slutiti, da ćemo dobiti puno sněga, kad u ovo doba gèrmi.

Observatorium meteorologični gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Družtvo za pověstnicu jugoslavensku.

Blagajnica. Platiše p. n. g. g. članovi:
upisnu (po 1 for. sr. nadalje): Kociančić Stěpan;
prinesak (po 2 for. sr.):
za g. 1852. (nadalje): Ilakovac Toma, Kvaternik Evgenijo, Mlinarić Stěpan, Plutarš Věnceslav, Rogić Petar, Stojanović Ante.

za g. 1853. (nadalje): Bogović Mirko, Femenić Gjuro, Fink Eduardo, Gvozdanović Toma, Ilić Sebastian, Iveković Stěpan, Kralj Skender, Partaš Josip, Riesel Mijo, Sabljak Stěpan, Sačić Josip, Vukasović Živko. *D. R.*

Odgovori na pisma.

Članu g. V. C. u S. I. Upućujemo Vas na §. 21. pravilah gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, stvorenih u glavnoj skupštini družtvenoj dne 24. kolovoza 1852. Ovaj §. 21. glasi ovako: „K podružnici spadaju svi članovi družtva, koji prebivaju u področju podružnice“. Dakle samo onaj, koi je član družtva, može k podružnici spadati kao člen, jerbo su podružnice zavedene samo zato, što ima više stotinah članovah, koji se svi nemogu sastajati na jednom městu, a svèrha družtva ipak iziskuje, da se članovi kad i kad sastaju i da upravljajući odbor podupiru svojim savětom u pitanjih osobito važnijih. Od tuda slědi, da je svaki pravi člen podružnice zajedno dužan u svemu vladati se kao člen. Ako nebude toga, prestat će gospodarsko družtvo, te će se razkomadati na toliko družtvah nejednakih, koliko ima podružnicah. — U ostalom svakomu je, koi i nije člen družtva, slobodno podupirati svèrhe ove ili one podružnice, nu glas njegov u sastancih i skupštinah podružničnih neodlučuje ništa. — Izvolite ovo dobro promotriti i uvažiti. — To je uzrok, zašto i Vi novine gospodarske za cělu godinu dobivate za 1 fr. 30 kr. s poštom; jerbo da niste člen, imali bi platiti 3 fr. sr. — Ono nekoliko krajcarah više, što članovi družtveni platjaju, ide na troškove upravljanja, zemljište gospodarstveno i t. d. — Toliko u kratko na Vaš dopis. *Ur.*

[1]) Ovo, što je sitno naštampano, stavljamo još jedanput u novine, jerbo su se u br. 7. uvukle neke pogrěške (falinge).
[2]) Jednoj je ime izpušteno. *Ur.*

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 10. U subotu 5. ožujka (marta) 1853. GODINA I.

Učionice za rad (radnju, dělo.) (Arbeitsschulen).

Od člana **K. Klinggräffa.**

Bistra glava, toplo sèrdce,
poslena ruka.

Bilo bi suvišno, ovdi u ovom članku onim čitateljem, koji već stvar poznaju, i dovoljno cěniti znadu, ili onim, koji su tome oporni, ili neće da razumiju, — obširno dokazivati, koliko je bolji practični način nastave i nauka od načina samo theoretičnoga, — dokazivati, koliko to koristi, kad se mladež uči k radnji, obražujuć joj sèrdce, um i volju, — jednom rěči: dokazivati izvèrstnost dobro upravljanih učionicah posleničkih, — t. j. takovih zavodah, gdi se mladež putem najprostijim i najsigurnijim odgaja i uči, kako da osětja (čuti) i misli svoje izražuje, kako da postane dobra, kako da štuje zakon i bude marljiva.

Davno već pokazalo se je u Švajcarskoj, Belgiji, Francezkoj i Němačkoj, gdi su takove učionice s dobrom upravom zavedene, koliko više ovakve učionice vrěde od drugih pučkih učionicah, pa tako practični ovaj način nauke bio bi posvuda i u javnih pučkih učionicah zavladao, kad nebi bili:

vèrhovni upravitelji učionicah vidili u takovih učionicah odveć materialnoga pravca;

kad jim nebi učitelji obično posve oporni bili zato, što su jim naměnjali takovu dělatnost, za koju dakako nemaju temelja;

kad nebi roditelji ponajviše za odhranu svoje děce nemarni bili;

kad nebi bili ljudi proti takovim učionicam predsudah upili, zato, što ovakovi zavodi posvuda nisu uspěvali, ponajviše radi slaboga nastojanja.

No gdi se je oko njih brižljivije nastojalo, i gdi se tim putem ma štogod pokušalo, tù je bar zdravi um naroda davno njihovu izvèrstnost poznao, te se na glas za njih izjavio. Kad se čověk razgovara s odraslimi poslenici iz onakovih predělah, gdi ima učionicah posleničkih, — tu poslenici nemogu dosta nahvaliti dobrote istih učionicah, a naprotiv su skoro sasvim zaboravili, što su u pučkih učionicah naučili bili. Tà i maleno, kukavno utočište za siromašku děcu, koje je prije nekolike vremena do tri godine u Zagebu obstojalo, — ponajbolje je priznalo i ocěnilo pučanstvo baš od nižjega reda.

Ako kad děčaci s velike nužde k spisatelju ovih redakah dolaze, te pitaju, da li će opet u život stupiti onakov zavod, kakav je prije bio, — ili ako mu nevaljali ili bolestju u nevolju dospěli roditelji, koji bi se radi svoje děce pod svaki način rěšiti, s takovim pitanjem dosadjuju, neće on ovih pitanjah smatrati kao glas naroda. No ako može imenice napomenuti puno njih, — ako i ne svih, — svake vèrsti i reda, osobito izmedju zanatnikah i poslenikah, koji nemaju děce, koja bi podpore trebala, ali koji veoma i na glas žale, što gore pomenuti zavod obstati nije mogao, koji žale, što maleni začetak nije se do te veličine razvio, da bi bio mogao i druge děce osim siromaške primati, — i koja lica ponudjaju unapred prineske naprema svojoj zaslugi prevelike, ako bi isti zavod opet uzkèrsnuo, — onda mislim, da mogu povikat: vox populi (glas naroda).

No tronutje, kojim sam time obuzet, neće me do toga zavesti, da bih poželio, što je neuzmožno, t. j. da se na temelju nesigurnom, ma bio opèrt na još toliko dobru volju naroda, podigne sgrada, koja svetinje svoje radi treba da bude čim bolje utvèrdjena. Još i sad živo osětjam žalost u svom sèrdcu, kojoj je povod dao prestanak pomenutoga zavoda, koi propade u svom začetku zato, što je prema koristima, koje je davao, premnogo stajao, (jerbo tko nezna, da siromak ili onaj, kome dohodak nije siguran, najskuplje kupuje i živi), što ga različite nesreće snadjoše baš u njegovom začetku, te mu razvitak ubiše (medju kojima napominjemo grȁd i tuču dne 16. sèrpnja 1846., koja potuče svu lětinu pèrve godine na polju i na vèrtu, a tako istu bolest od krumpirah, koja onda zavlada), i što radi štednje, koje smo se morali dèržati radi nesigurnosti dohodka, — niži pomoćnici nisu se mogli platjati onako, da bi jih čověk po volji birati mogao.

No zašto da ovdi na daleko napominjemo uzroke nesreće. Da je ovaj zavod bio poduzetje već u napred propalo, toga netreba dokazivati, budući da je poslije, kako je tri godine obstojao, radi pomanjkanja podpore propao, a tako propao u doba onakovo, gdi je već imao na svojih noguh stajati, i ako ne sasvime, o ono barem u toliko, da bi se bio morao uzdèržavati s polovicom one podpore, koju je još trebovao.

Jerbo izkustvo uči, da ove učionice osim koristi moralne odhrane podaju i tú korist materialnu, te si po okolnostih sasvim ili bar ponajviše pribavljaju i vade trošak za svoje uzdèržavanje iz proizvodah dětetje radnje; i to tim prije i lakše, čim je s početka bolje obskèrbljen isti zavod.

Spisatelj ovih redakah poznavao je prije 30 godinah učionicu posleničku, koju je g. Treskow na svojih imanjih u pruskoj pokrajini Brandenburskoj podignuo bio, — s 80 odhranjenikah, koja je učionica, kako mi pokaza g. Treskow, — ne samo sama sebe uzdèržavala, nego malo po malo i troškove ustrojne namirivala, a uz to si i svaki odhranjenik za sebe nešto prištediti mogao.

Sirotište u Pirni u Saksonskoj dobilo je po tom, što su odhranjenici zemlju lopatom obradjivali, od zemlje, koja je vrědila 3500 talirah, do 600 talirah, dakle 17 % na godinu.

Po izvěstju novinah „L' Independence belge" od 30. lipnja 1851. o zavodu u Ruisseledu u Belgiji, u

kom se odhranjuje 500 pitomakah koje sirotah koje protuhah, — vrědnost zemlje se je za nekoliko godinah početverostručila; službeno izvěstje ministra upravljeno na sabor napominje, da je vrědnoća zemlje na istoj naselbini po trogodišnjem obradjivanju putem pitomakah za 50%, po petgodišnjem obradjivanju za 100% poskočila. — Troškovi radni za gospodarstveno dělo pitomakah u Ruisseledu iznosili su 1851. god. 8000 fr. sr., — dohodak 12,000 for., tako, da je preostalo 4000 fr., koji se mogu smatrati kao kamati od 40,000 fr., sve ako na um i neuzmemo, da je, kako gore rekosmo, — vrědnost zemlje znamenito poskočila. Ali osim poljodělstva těraju tamo pitomci i silu zanatah i ručnih dělah; tako oni tkaju, koše i rogožve pletu, čizmare, kroje, uža snuju, stolare, i t. d., koja děla takodjer povelik dobitak donose.

Nemisli samo pisac ovih redakah, nego misle s njime svi, koji naš narod poznaju, pa će pretežnija većina naroda u Hèrvatskoj i Slavoniji povoljan dati odgovor na pitanje ovo: da li bi oni za osnovanje učionicah radnih sami sebi htěli porez dobrovoljno nametnuti na način slědeći. To jest od 900,000 žiteljah od prilike (veli se, da jih ima 887,390.), ostalo bi:

300,000 kao najsiromašnijih i najbědnijih prostih od toga poreza.

300,000 dalo bi, na glavu po 1 kr. . .	5,000 fr.
200,000 „ „ „ „ 3 „ . .	10,000 „
100,000 „ „ „ „ 6 „ . .	10,000 „
Svega skupa	25,000 fr.

S ovim novcem na jednako prepolovljenim mogle bi se osnovati i podići dvě učionice radne, jedna u Hèrvatskoj a druga u Slavoniji, te pèrvu godinu uzdèržavati.

Od dohodka godine druge s		25,000 fr.
trebovala bi možda ova obadva glavna zavoda svaki samo još po 8000 fr., dakle ukupno		16,000 fr.
	S ostankom od	9,000 fr.
osnovale bi se dvě manje učionice u dvě županije, koje bi kocka naznačila, — s troškom ukupno		8,000 fr.
	Ostalo bi u pěneznici	1,000 fr.
K tome dohodak godine tretje s		25,000 fr.
	ukupno	26,000 fr.
Od ovoga novca namirili bi se troškovi za uzdèržavanje jedne i druge glavne učionice, — od prilike s . .	12,000 fr.	
za uzdèržavanje učionicah županijskih s	4,000 fr.	
troškovi za osnovanje novih 2. učionicah županijskih s .	8,000 fr.	
	ukupno	24,000 fr.

I tako dalje; a koliko bi manje trebalo podpore učionicam, za toliko bi se imao obaliti princesak zemaljski, ili ako to ne, a ono suvišak obratiti na čuvališta za nejaku děčicu, koja su od tolike potrebe.

Istina, novac sám po sebi nemože ništa, nego samo krěpak duh pomoćju novca može sve; samo moramo to dodati, da ne baš toliko učeni odhranitelji, koliko muževi, koji ako i slabo umiju starinske jezike i t. d. ali se zato practičnom věštinom svojom, svojim bistroumjem odlikuju, te su za svoje zvanje uzhitjeni, — i koji sami sve pripremiti, — te mladež na radnju i postojanost priučiti i obodriti, njihov duh i naklonost k nauci pobuditi i potaknut umiju, — da su, velim, samo takovi muževi kadri, valjane i shodne učionice radne osnovati, a osobito postojanim uspěhom upravljati. Ali odkud toliko věštih višjih i nižih upraviteljah za predloženu kolicinu učionicah, koje bi mogle sve skupa 600 do 1000 pitomakah primiti?

Kad se je u Francezkoj u Mettray-u takovi zavod, koi je već prije nekoliko godinah imao 300 pitomakah, a sad jih još više ima, — osnovao s tom naměrom, da se u njemu mladi kaznenci obrazuju te postanu čestiti gradjani, — s naměrom, velim, koja je dosad prekrasno uspěla i najboljim plodom urodila, — onda se je odmah zatim našlo 20 i više mladićah iz imućnih porodicah, koji su si za slavu smatrali, snagu i radnju svoju nakloniti ovome krasnome i plemenitome dělu. Za šest neděljah uputiše jih upravitelji zavoda u tamošnji način obuke i ucěpiše jim svoja načela tako, te su odmah i sami mogli upravljati. Broj ovih pomoćnikah nastao je sve to veći, koji — dovoljno izobraženi postadoše poslije sami upravitelji takovih zavodah.

Zar nebi moglo biti i kod nas u Hèrvatskoj i Slavoniji to isto, što je tolikim uspěhom za rukom pošlo Francezom, koji se s jednim nosom radjaju kao i mi? Kod nas, velim, gdi se vrědnost dobrih učionicah poljodělstvenih toliko priznaje, te je po dotičnoj osnovi naměreno, naše domaće učitelje proskèrbiti mnogo bolje nego li je proskèrbljena polovica njih u Pruskoj i Saksonskoj, gdi se na učionice toliko pazi, pak opet mnogi učitelj gladuje i zebe.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Travanj (traven, april).

Ako što imaš polěvati, a ti polěvaj u jutro.

Tulipani i hiacinti mogu se dulje vremena od jakoga sunca sačuvati, ako jih pokriješ ponjavami.

Georgine moraš vani saditi, i to, ako hoćeš, da budu lěpe, sadi jih na najboljoj zemlji i na městu najboljem, što imaš.

Konjski gnoj, koi imaš na artićokah i špargi, izgrabi (zezublji) i na hèrpe zemljane izvozi.

Ako si što pèrvoga měseca zakasnio poradi zime, učini sad, još je vrěme.

Kèrtice hvataj; proti gusěnicam, koje sědaju obično na ukret (kelj) i kupus, sij medju zasadom konoplje ili sadi duhana.

Na dobru vremenu sadi bob, bažulj, grašak, celer, cèrvenu repu (ciklu), rotkvu (povèrtnicu), endiviju, spinjaču (špinjac), svake vèrsti luk i mak.

Sad se počimlje šparga na stol donositi. Ako hoćeš, da imaš dobru, prije ju poreži i čuvaj ju dva tri dana medju mašinom (mehnom) u hladu.

Repu okruglicu, ako želiš rano imati, usij u dobru zemlju, ali ne u zemlju nanovo gnojenu, jerbo od gnoja postane gorka (žuhka), usij ju u hladu i na rědko.

Sadi karviol, te karviol, koi si sad i odprije posadio, dobro polěvaj, ali samo pod korenje, ne pako na listje.

V o ć k e. Oči (okuliraj) u stakleniku, spajaj mlade voćke, čisti jih i obrezivaj.

Gusěnice, ako se pokažu, gledaj, kako da iztrěbiš.

Ako si lani na spavajuće oko očio, te ako se je oko primilo, sad to tik iznad oka po vèrhu odreži tako, da nebude mogla kiša na pupak iliti na oko curiti. Voćke u cvětu poslě velike kiše otresi i rukama sdèrmaj, da cvětu mokrina nenahudi.

Limune i naranče, ako ove godine nepresadiš, a ti oduzmi odozgo za dlan visoko zemlje i podaj toliko druge dobro gnojene s kupa, i zalěvaj samo frižkom vodom. Sád njihov kako se dugo može čuvati, gledaj slovo L.

(Dalje drugi put.)

Vinogradstvo.

Od člana **Stěpana Ivekovića.**

Glava I.

§. 7.

O naravi tèrsa.

Svakomu, koi se s čim bavi, treba, da stvar, s kojom se bavi, dobro poznade, da zna, kakve je naravi, i ako baš te stvari i nepozna potanko ni botanički ni kemički, a ono mu barem znati valja o njoj, što je neobhodno potrebito. To isto valja i o tèrsu. Tèrs je rastlina, koja ide u red rastline věkovne. Tèrs, ako mu se dopušta živiti više naravno, t. j. da se može penjati u vis budi po dèrvetu, budi po stěni, može živiti do 200 godinah; čim se pako umětnije, ili bolje, reći, nenaravnije postupa s tèrsom, t. j. ako se obrezivajući ga na nizko dèrži, prije pofali, no i onda još uztraje 40 — 50 godinah. Premda mu je stablo više nalik na dèrvo, zato se opet nemože po naravi svojoj u visu dèržati, nego se hvata svega, što dostigne svojimi vilicami, koje, kad se malo po malo omotaju, učvèrste se kao i dèrvo. Drugčije pako i korěn i stablo, a tako i mladje listje tèrsovo, jako je šupljikasto (porozno), i po šupljinah i cěvčicah, kao i sve drugo bilje, a ponajviše po listju, i to odozdó, nateže zraka i to zraka ugljevita, koga oddiše sva životinja, ali na město ovoga zraka oddiše po listju gore zraka kiselasta, od kojega opet živi životinja i hrani se vatra; po drugih cěvčicah ide sok iz zemlje i iz zraka po čitavom tèrsu. No čim je tèrs stariji, tim těšnje postaju ove cěvčice, pa onda hrana, koja mu dolazi iz zemlje ili iz zraka, nemože dopirati po tih těsnih šupljinicah, ako nije posve tanana, a to je uzrok, te se i na hèrdjavijoj od starijeg tèrsa dobiva vino bolje. Ako je pako zemlja prejaka budi po naravi svojoj, budi po gnoju, a ono bivaju cěvčice prostranije, po kojih i gorja sastavila proniču i slabije vino daju.

Tèrs razlikuje se od drugoga dèrvja i time, što u dèrvju sok teče ponajviše izmedju kore i dèrveta, a u tèrsu teče po svem tèrsu, kako to vidimo u proletje, kad plače tèrs, i to je uzrok, zašto paziti valja, kad se u dèrvo cěpi (kalami), da se kora složi s korom, što ipak kod tèrsa niti u korěnu niti na stablu tako potanko paziti netreba.

(Dalje drugi put).

Osnova,

kako da se po glavnih městih regimentskih u hèrvatskoj i slavonskoj Krajni vojničkoi zavedu sbirke naravskih stvarih.

Od jednoga člana.

Ove bi sbirke najbolje i najsigurnije mogle stajati u knjižnicah (bibliothekah) svake regimente, a želiti bi bilo, da još i škole, barem cesarske, imadu svaka po jednu manju sbirku, da tako učenici priliku dobiju barem pèrve početke naravoslovja pocèrpsti i znanost tu obljubiti.

Trebalo bi prevesti na narodni naš jezik němačko dělce pod naslovom „Anleitung zum Anlegen von Naturaliensammlungen für Anfänger, von Dr. A. E. Fürnrohr. Augsburg, 1852." (Svega 1 tabak u osmini t. j. octavu). Od ovog dělca moglo bi se i nekoliko němačkih exemplarah nabaviti. Dělce ovo trebalo bi dostaviti svakoj regimentskoj knjižnici, svakoj kumpaniji i svakoj školi, a ostali exemplari mogli bi se Krajišnikom razprodati.

Samo se je bojati, da škole neće imati novacah, za nabaviti potrebite ormare, niti města, kamo da jih postave. No bit će utano posebnih ljudih, koji će počet sakupljati naravske stvari, a to je već za znanost od velike koristi i mnoga će se vrědna stvar sačuvati od propasti.

I. Rude (mineralia). Ove mogu po regimentah skupljati regimentski poliri i kumpaninski zidari po nalogu i pod nadzorom kapetanah ili upraviteljah od gradjevine; i to ne samo sve, što spada na gradju, kao: kamenje, pěsak (meltu) i zemlju svake vèrsti, nego takodjer sve rude, koje se nahode u onoj okolici, gdi prebivaju.

Stvari sakupljene neka se postave ne po systemi u klasse razděljenoj, nego geognostički, to jest, jedna vèrsta do druge, kako se u kojem bèrdu ili okolici nalaze, da svaki, koi tu sbirku gleda, umah znati može, što ovo il' ono bèrdo il' okolica u sebi ima. Kod svakoga komada mora se na ceduljici napisati, kako ga puk imenuje a gdě ima naučnih rudarah, more se još dodati ime latinsko i němačko), město, gdě je nadjen, i način s pripravom, kako i za što ga ljudi upotrebljavaju, n. p. za lončariju, za bojadisanje i pranje vune i t. d. K tomu spada svako ukamenjenje (petrefactum, Versteinerung) od dèrvadi, od kostih, od ljušturah i pužah, od ribah i nasěkah (insectah), odtisci (Abdrücke) od listja u kamenu il' ilovači (gnjili) i t. d., koji su više putah duboko pod zemljom, no ima jih i na povèršju zemlje i kamenja. S toga kad se kopa zemlja il' kamen tèrga za razne gradjevine, treba na to osobito paziti. — Ako bi tko kod takovoga děla nabaso slučajno na ukamenjene kosti od cěle koje zvěri, valja dělo odmah obustaviti i kumpaniji to javiti, da tamo pošalje kojeg officira ili kumpaninskoga lěčnika, koi će tamo stajati, dok se sva zvěr neizkopa, i paziti, da se što nepokvari, pa na svaki komad, kako je u zemlji ležao, metnuti broj, da se kašnje laglje može sastaviti i složiti. Vozeći takve stvari do kumpanije i dalje u glavno město od regimente, valja imati brigu na to, da se kosti i rude medju se nežuljaju, jer ovako gube svoju naravsku boju, svoje izvanjsko lice, a po tom i svoju vrědnost.

(Dalje drugi put.)

O kovovima (metallih), kako se nalaze u zemlji i kako se vade.

Od Vinka Pacelića.

(Dalje.)

Poměšane rude i kamenje stucaju se na sitno kao prašak, tome se pridade voda, pa se onda naměsti tako, da preko daske sve zajedno otiče, gdě rudčeta namah padnu i ostanu, a lakše komadiće odnese voda. Dakako da se tù hoće věštine i svakojakih spravah, jere izpiranje rude nije tako lasno, kao što bi se moglo suditi po ovome opisu.

Kad se na ovaj način dobivaju rude, to se zove izpiranje, pranje rude (nasse Aufbereitung) tucanjem (Pochen) i taloženjem (Schlämmen), a sgrade, na kojima se radi, zovu se tucarne, tucarnice (Pochwerk) i taložarne, taložarnice (Schlämmhäuser).

Premda se ovim načinom (postupanjem) samo rude od drugih nerabnih komadah čiste, pa se poslije istom dobiva čisti kov iz rudčeta, to se ipak sa zlatom upravo ovako postupa, jer se zlato obično nalazi veće kao kov (samo što je spojeno sa srebrom u kamenju). Zlato se dakle veće u tucarnicama dobiva kao kov. Zlato je jedna od najtežih kopovah, jer je dva puta teže od srebra; moglo bi se dakle najlašnje dobivati izpiranjem; ali zlato se nalazi u tako sitnim grudicama i zèrncima i tankim listićima, da jih voda lasno odnese. Da nebi voda ovih grudicah i listićah odněla, to se navede mućka (die Trübe) t. j. tucana ruda, kamenje i voda, da otiče preko krupnog platna, pa se zaustave na koncu

ili žici od platna one manje čestice, i tako se izperu. Tako se najboljma postupa, gdě imade zlatnog pěska.

Zlato imade jošt jedno svojstvo, koje se upotrebljuje kod izpiranja, t. j. što se zlato vèrlo lasno spoji sa živom (Quecksilber) i u njojzi raztvori (auflösen). Živa može mnogo zlato u se da primi, pa ipak ostane žitka. Živa je kov žitak, koi se samo na najvećoj zimi sledi i samo tada otvèrdne. Sa mnogim kovovima, kao sa kalajom (kositrom, Zinn), zlatom, srebrom, spoji se živa namah, i biva neko novo tělo, iz žive i kalaja, zlata, srebra, koje se zove spojićina (Amalgam); a da se dometne više žive, ta bi se spojićina raztvorila namah sasma.

Čista živa dade se kroz kožu i kroz svaku tkaninu probiti, ali živa, u kojoj imade měšaćine, neprobija sva nit kroz kožu niti kroz tkaninu, nego samo neka čest, a spojićina i neka čest žive ostaje na koži ili tkanini.

Da se zlato pomoćju žive iz měšaćine (Gemenge) izluči, proměša se mucka u živi tako, da kroz živu otiče, pa se tako zlato raztvori, t. j. postane spojićina, a oslalu prašinu odnese voda. Kad se na taj način dovoljno zlata metne u živu, te kad se onda kroz vunenicu (Wollstoff) probije (iztisne, iztište), u njoj ostane podobra čvèrsta spojićina, a u toj spojićini zlata; u protištenoj živi imade slabo što zlata raztvorenoga.

Živa imade i to svojstvo, da je u običnoj toplini žitka, a u (većoj toplini, vrućini) vatri izlapi i može se kao voda iz vrućje posude u hladniju destillirati, a zlato i srebro nemože ni u najžestjoj vatri izlapiti, jer se nemože sažgati ni srebro ni zlato. Po ovome svojstvu luči se poslije zlato iz žive, jer se spojićina dotimar žge, dok sve žive nestane, a samo zlato ostane.

Zlato, što se ovako dobije, zove se žgano, žeženo zlato (Mühlgold), jer se spojićina melje u spravi, koja naliči na mlin, pa se poslije žeže; a u staro doba mlělo se je zlato upravo u mlinu.

Ono zlato, što se dobija i hvata na platnu, zove se prano zlato (Waschgold).

(Dalje drugi put).

Lovinac.

Iz knjige župe Lovinca (u Liki).

Priobćio **Ante Sabljar**, c. kr. kapetan u miru.

(Dalje.)

Kada se je pisalo **1725.** Ovoga vrimena Ličani išli na more suprot Francezu pod Jakin[1]) i pod Piškeru[2]). Ovi stari Mede Vèrkljan aliti Balenović, koi imadiaše sinova' 7. Četiri njegova sina pogiboše izpod jedne zastave, i to sve od nepriatelja.

Potle toga učini se rat s Turčinom na 1737. i odoše naši vojnici pod Vakup za uzeti turski grad, gdi biaše Krajna lička, senjska i otočka; podstupiše pod grad, kojim bi komanda gospodin Ravnar, obèrstar, senjski vicegeneral od polja. Udriše na nji' Turci na 25. julia, to jest, na Mariu Mandalinu, razbiše, mnoge posikoše. Pogibe Ravnar vojske komandant, pogibe Top komandant Like i Kèrbave, kapitan Vuče Mešić, Peria sindik iz Gospića, Miko Novačić porkulab od Udbine; upade u sužanstvo Perica Vukasović kapitan Udbinjski, i druge gospode i vridni' Kaura' puno ostade; a 4 oficira glasovita jedva utekoše, to jest, dva Holjevca i dva Kneževića. Tu se dogodi Vuče Kolaković iz Otočca, koi cesarsku haznu i lubarde svojim družtvom iz razboja izpeljal jest. U ovome ratu uzeše Turci Stojni Biograd i ostala mista okolo Dunaja, koja su pod anj dependirali, puno puta' kaurska vojska čestim iztèrkami u carevu zemlju[3]) opustiše i porobiše sve oko turski' gradov do Cèrne Gore i do grada Livna, van da je što zid obdèržo, pod kojim je vazda bio aranbaša Medina Rukavina od Lovinca, koi je u tom ratu izsiko Vakupce pod Borićevcem s malo ništo svoji' Lovinčana'. Posiče tute i kapitana i 25 poglaviti' Turaka' od Vakupa, a samo izgubi od svoga družtva Pavla Kèrmpotića i Dujma Pavelića, s ostalim zdravo izadje i turske glave iznese.

(Dalje drugi put).

[1]) Ankona. [2]) Peschiera.

[3]) Ovo se ovdi nemože pravo razuměti. *Ur.*

Narodni dom.

Museum. Pokloniše knjižnici:

I. g. O. Bodjanski, professor slavenske književnosti u Moskvi. 1. O narodnoj pojezii slavjanskih plemen od Bodjanskago. 2. Sličennij tekst vsěh dosel napečatannjih gubnjih gramot 16 i 17. věka V. Erlikov. 3. Otvětj na někotorie voprosi o maloj Rosii. M. Markova. 4. Suvorov i Tugut. 5. Pisma grafa Golovkina k getmanu Skoropadskomu soobšteno Sudienskom. 6. Zakladnjij list v sinodikě D. Č. D Dubenskij. 7. O Buntě goroda Pinska i od usmirenij onago v 1648 g. (Perevod s poljskago Nikolaja Jankovskago). 8. Pisma k getmanu Mazepě od ego sestrje gospože Vojnorovskoj 9. Sličenie dvuh velikoknjažeskih nesudimih gramot. 10. Rěč cara i velikago knjaza Vasiljevića k panam radam korolevstva poljskago i velikago knjažestva litovskago. 11. Načalo Unij. Perevel s Poljskago rukopisnago podlinnika Ar. Majkov). 12. Zapiski preosvjašćenago Georgija Koniskago o tom, što v Rosii do konca XVI vieka nebjilo nikakoj unij s rimskoju cerkovijų. 13. Pověst o prihoženij litovskago korolja Stepana na veliki i slavni grad Pskov. 14. Šuškova Vospominanija o moskovskom universitetskom blagorodnom pansioně. 15. O slově Bojarim. 16. O. Bodjanskago Pověst o tom, čto slučilos na Ukraině, s toja pori kak ona Litvoju zavladjena až do směrti getmana voiska zaporožkago zinovia Bogdana Hmeljnickago. 17. Prenie Danila mitropolita moskovskago i vsej Rusi sa inokom Maksimom sviatogorcem od O. Bodjanskago. 18. Napisanie vdovago popa Georgia Ckripinjci od O. Bodjanskago. 19. Malorossijskaja Perepiska od Ivana Zabielinjskago. 20. Ljetopisec o pervom začatju i sozdaniu svetija obiteli Monastira Gustinskago od Bodjanskago. 21. Kiril i Metodij. Filareta sočinenie. 22. Vinodolskij zakon (prevod od Bodjanskago). 23. Očerk istorii pismenosti od Vac. Al. Macijejowskiego. 24. Opisanie o maloj Rossii i Ukraně od Stanislava Zaruljskago. 25. Opis knjigam v stepennih monastirah nahodivšim sja. 26. Oglavlenie četnih minec Evfimiem sostavlenoe. 27. Istoria Rusov. Sočinenie Georgia Koninskago. 28. Kratkoe istoričeskoe opisanie o maloj Rossii od Bodjanskago. 29. Inostrannie. Sočinenija i akti, otnosjašćiesja do Rossii soč. Odolenskim. 30. Petra Simonovskago kratkoe opisanie o kozackom malorossijskom narodě i o vernih jego djelah, 1768 goda. 31. Opisanie goroda Ostroga. 32. Lětopisnoe pověstvovanie o maloj Rossii 1785 — 1786 pr. Riegelmana. 33. Jerarhij Vatskaja i Astrahanskaja od Pl. Ljubarskago. 34. O Dostopamjatnostjah Černigova, od M. E. Markova. 35. Istoričeskija Sočinenija o Malorossij i Malorossijanih G. F. Millera. 36. Drevnija svjatjini Rostova velikago, sočinjenie grafa M. Tolstago. 37. Moskovskie sobori na eretikov XVI. věka, v carstvovanie Ivana Vasiljevića groznago. O. Bodjanski. 38. Lingvistika O. J. Senkovskago. 39. Podvornoe opisanie razpoloženij, dějstvij i dviženij korpusa imperatorskih rossinskih voisk. 40. Trojan i Angelica. 41. Ljetopis Samovidca o vojnah Bogdana Hmelnickago pr Bodjanskago. 42. Istorija o Kozakah zaporožskih, soč. O. Bodjanskago. 43. Kritiko-istoričeskaja pověsta červenoj ili galičkoj Rusi od Bodjanskago. 44. Naski i Ukrainski kazki.

(Dalje drugi put).

Odgovori na pisma.

Članu g. G. K. z. k. v.-ar. i ž. u Gerovo. Izvolite prineske svoje svaki put izručiti g. *Šišmanu Farkašu*, prisědniku c. k. zem. suda u Rěci. *Ur.*

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 11. **U subotu 12. ožujka (marta) 1853.** **GODINA I.**

Predlozi.

Od člana **Donata Tomića** od **Trešćena**.

Mněnja, koja su se uslěd programma po hèrvatsko-slavonskom gospodarstvenom družtvu dne 22. kolovoza 1850. izdana [1]), od strane družtvenih članovah izjavila i putem štampe priobćila [2]), pokazuju, da se znatna većina glasovah za to izrazila, da družtvo gospodarsko ostane samostalno, i da polag mogućnosti takodjer kao slobodne i koristne znanosti promicajuće obstoji nezavisno.

Što se tiče predlogah gledè načinah, koji su za podignutje poljskog gospodarstva potrebni, to su se svikolici izvěstitelji složili u tome, da se uvede red družinski, pristojan okolnostim vremena [3]), samo gledè vremena, kad se družina měnjati imade, nisu sva mněnja jednaka.

Ako se promotre zemaljski odnošaji kraljevinah Hèrvatske i Slavonije, to se vrěme o Martinju, t. j. 11. studenoga za měnjanje družine kao najshodnije pokazuje, jer su u ovo doba gotovo svi poljski plodovi već sahranjeni, jer se ne mnogo kasnije i marva pod krov stavlja i zimskom hranom hrani, i jer će se napokon u ovo vrěme još najprije tko odlučiti, da stane u službu, koju prije, nego godina izmine, samo u rědkih slučajevih ostaviti smije i može.

Mnogi su mislili, da je ustanovljenje posleničkih urah kod nadničarah samo zapréka, kojom se došastje nadničarah na rad zaprěčuje; no težko da će to tako u obće i svagdě kod nas biti, jer treba samo, da čověk oko svèrne na radnje kod željeznicah, i vidit će, kako tamo dělovodje o stanovitoj uri nadničare dozivlju, i one, koji nazočni nisu, za isti dio dana do bližnjeg dozivanja neizplatjuju; odkuda slědi, da kod ovih radnjah mnogi težaci, osobito u jutro, budući bez děla vrěme bližnjeg dozivanja izčekivaju.

Ako se vrěme nadničarske radnje ustanovi: u tri lětna měseca od 5 ½ do 8, od ½ 9, do 12, od 1 do 4 ½, i od 5 do 8 ½ dakle na 13 satih, u prolětnih i jesenskih měsecih od 6 ½ do 9, od 9 ½ do 12, zatim od 1 do 4, i od 4 ½ do 6 ½ dakle na 10 satih, a u zimskih měsecih od 8 do 12, i od 1 do 5, dakle na 8 satih, — to će se poslenici, kojim je do zaslužbe stalo,

---

[1]) Programm ovaj glasi ovako:

Programm

predmetah i pitanjah za obćenitu skupštinu gospodarskoga družtva, dne 22. kolovoza 1850. započetu.

1. Opredělit će se, kako će družtvo u buduće postojati, da li će se sdružiti s drugimi družtvi i zavodi zemaljskimi, ili će ostati samostalno.

2. Věćat će se o tome, kako bi se povećim gospodarstvom u sadašnjem stanju stvarih pomoći moglo; nebi li probitačno bilo, da se:

a) izda družinski red, priměran okolnostim vremena;

b) zakonom opreděle poslovne ure za težake (dělače) i to polag raznih dobah godine;

c) najme i naměste vinogradari (vinceliri) za obradjivanje vinogradah;

č) sastave pomanja gospodarstva s potrebitim stanom i gospodarstvenimi sgradami, pa ovakova gospodarstva da se dadu u najam na nekoliko godinah;

ć) izposluje zakonska naredba, kojom bi se ukinuo patriarkalni život i preneo imetak na pojedine osobe, koje bi ostále domare izplatile;

d) marljivije siju kèrmovite trave, a kukuruza da se toliko nesije, jer za to u stanovito doba godine mnogo rukuh treba.

3. Věćat će se o pitanju, kojim bi načinom poveći vlasteli naši, koji imaju dovoljno zemaljah a malo potrebah, mogli najpriličnije dobiti potrebnih za dělo rukuh.

4. Věćat će se o tome, da se u svakoj podžupaniji t. j. u svakom političkom okružju ustroji jedna podružnica ili više njih. Ovim načinom bilo bi u civilnoj Hèrvatskoj i Slavoniji 20 i više, u vojničkoj Krajini 10 i više, svega dakle 30 i više podružnicah gospodarskoga družtva. Ove bi podružnice dělovanje glavnoga družtva razastirale u pojedine životne okolnosti i najmanjih vlastelah.

5. Věćat će se, nebi li probitačno bilo za dělovanje družtva, da si ono kupi gospodarstvo kakvo u jednom komadu najmanje od 20 jutarah po 1,600 □ hvatih; stranom da bude na njemu dovoljno prostora za prispodobne pokuse, koji su svakomu gospodarskomu družtvu neobhodno potrebiti, stranom pako da se marljivim gospodarom mogu davati, bez velika troška, kog prouzrokuje prevoz, dobre loze (tèrsi), voćke i sěmenje, osobito pako da se mogu davati seljacima dudovi, ako baš ne sasvim badava, a ono barem u posve lahku cěnu, samo da se zalegnu proizvodni troškovi, te da se ovako poda prilika što zaslužiti onim ljudma, koji si radi tělesne slaboće i boleščljivosti ono, što jim je za život potrebno, težko radeć nemogu da zasluže, ili koji nekoliko prostih urah preko dana ovomu dělu hoće da žèrtvuju.

6. Radi ukinutja medjumitničkih liniah treba tražiti sredstvah, da se oni proizvodi naše zemlje, kojih ista u izobilju imade, prirede za valjanu pazarnu robu, koja bi se u susědne zemlje izvoziti mogla, da se prodja ove robe osigura i da se skèrbi za spravljanje i razašiljanje njezino.

Jedini skoro proizvodi, kojih Hèrvatska i Slavonija ima preko svoje potrebe, jesu: vino, kèrmetina i mast. Družtvo se dakle ima pobrinuti poglavito o to, da se sklope dvě različite podružnice, naime: ***konobarska podružnica***, koja bi imala vinsko gospodarsko osnovati, jednoga konobara naměstiti i platjati, vina polag ukusa kupacah poboljšati i tome poslu svoju osobitu pozornost posvetjivati; druga podružnica bila bi za ***sušenje mesa***, koja bi imala meso sušiti (prevudjati) na način Westfalacah; ona bi zato morala dobaviti jednoga sušara iz kojega god u toj struci glasovitog kraja sěverne Němačke, te bi morala kèrmetinu tako nasoljivati, sušiti i priredjivati, kao što se u drugih zemljah imenito u Inglezkoj zahtěva; imala bi se nadalje brinuti za prodaju i za razašiljanje mesa. Prispodobimo domaću šunku s pražkom ili na westfalski način priredjenom šunkom, pa ćemo se osvědočiti, nije li ova od one dvaput bolja i zato vrědnija.

Ova će pitanja biti glavni predmeti, o kojih će obćinska skupština věćati; prosto je medjutim svakomu članu činiti posebne pismene ili ustmene predloge.

[2]) Vidi list družtva gospodarskoga od g. 1850., u kojem je naštampano 45 onih odgovarah, što su stigli na spomenuta pitanja. *Ur.*

[3]) Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga, kako je znano, podnio je svoju osnovu reda družinskoga visokomu c. kr. ministarstvu. *Ur.*

jur požuriti, da ili u vrěme na posao dodju, ili da ono, što su zaštentali, dulje ostajuć nadoměste, ili će se morat zadovoljiti, ako jim se razměrni dio od platje sustegne; a isto će tako gospodar poslenika za ono, što je više radio, napose morat nagraditi u slučaju, kad bi prěšnost ili narav poslovah iziskivala, da se potroši više vremena, n. p. kod ljuštanja kukuruza ili gaženje prosa.

O načinu, kako da se vinogradi po vincelirih obradjivaju, dosta se je već govorilo, tako da svaki gospodar vinograda sám proračunati može, da li je gledě okolnostih njegvoga města bolje, da se vinogradi s nadničari obradjuju, ili pako da se razděle na više komadah od 3 do 4 austrijanska jutra, i svaki komad da se preda za obradjivanje jednoj vincelirskoj obiteli, koja će u to ime dobiti jedno jutro zemlje oranice, jednu ili dvě krave za uživanje i nešto malo novacah, zato će pako činiti sve obične poslove badava, i platju napose potezati samo za one poslove, koji su potrebiti za neposredno poboljšanje vinograda.

Ovdě i to valja napomenuti, da se obrezivanjem (Abwipfeln) tèrsa dohodak osobito povekšava, što svaki lahko može izkusiti, ako jednu polovicu vinograda svoga obreže, a drugu ne. Ovo obrezivanje biva prije i poslije cvatnje tako, da se samo one mladice puštaju neobrezane, koje se dojdućeg prolětja za reznika i gibača imadu zarezivati, sve pako druge imadu se tako otèrgati, da nad zadnjim grozdom ostanu još dva lista. One dvě mladice, od kojih dolnja za reznika, a gornja za gibača dojduće godine ima služiti, moraju se měseca kolovoza pokratit, t. j. u razměrnoj visini odrezati, po čem oči ili pupoljci, kad većma navali mezgra, postaju rodoviti. — Nijedna vinogradska radnja sama po sebi nepomnožava toliko dohodka, koliko ovo obrezivanje, a ovo se, ako je čověk iole věšt, škarami ili klěšti lahko i bèrzo obavlja.

Isto tako će svaki pojedini poveći gospodar s obzirom na městne odnošaje lahko sám uviděti, da li njegove okolnosti dopuštaju, da od onih zemljištah, koja mu od kuće podalje leže, veći dohodak izvadi time, ako sgrade za stan i gospodarstvo sagradi, i kojoj obitelji u privremeni najam dade, jer ona priča, da onakva zemljišta daju najveći dobitak, od kojih se pěvanja kućnog pětla čuje, obistinjuje se svagdě, udaljenija zemljišta ištu više troška za dovožnju i odvožnju, što je i uzrok, da je od njih čisti dohodak manji.

Najvećemu i najžešćjemu prepiranju dalo je povod pitanje: da li je poradi ukinutja patriarkalnog života potrebita kakova zakonska odredba, ili ne?

Mnoge one dokazane koristne i štetne strane patrialkalnog života služe za najsigurniji dokaz, da bi se u tom poslu sve slobodnoj volji seljaka prepustiti moralo. — Ako jedan ili drugi član kommunije nije zadovoljan sa svojim položajem, i želi iz toga stupiti, — to budi prosto onima, koji skupní život zadèržat žele, — izstupljujućeg ili u gotovom novcu ili s kamatonosnom zadužnicom izplatiti, ili ga pako predajom pristojećega zemljištnoga děla namiriti.

Prosto i neograničeno pravo prodaje i razpolaganja sa zemljištnim posědom u cělom i na komade ponajviše bi promicalo i dizalo korist gospodarstva, jer izkustvo uči, da kupac vavěk bolje, nego li prodavac zemljišta obradjuje; no tome se protivi onaj politički razlog, koi nastoji, da se pomanjšanje selbinah, — kojih posědovatelji za se samostalno obstoje i najraznije dèržavne terete podnašaju, — što više preprěči, premda se kod nas nije bojati, da će se više selbinah u jednu složiti i time broj njihov umanjiti, jer s jedne strane nema oskudice na većih posědovanjih, koja su na prodaju, a s druge strane opet ima malo imućnih ljudih, koji bi htěti i želili, da iz malenih posědah načine veće.

Sadašnja selišta mogu se lahko uzdèržavati i umnožavati, a njihovi posědnici státi će svikolici dobro, ako se ponajprije putem zakona naredi, da se sva sada već obstojeća selišta i nadalje no tako uzdèržati moraju, da će svako selište imati na prostoru za zidanje i i nutèrnjem zemljištu (fundus intravillanus) jošte 200 □ hvatih, zatim na vèrtih. oranicah, i vinogradih skupa 4 austrijanska jutra po 1,600 □ hvatih, dakle ukupno 6,600 □ hvatih, s onim pako, što je više, da će gospodar slobodno polag volje razpolagati moći.

Druga naredba, koja bi se u tom obziru, naime za učvèrstenje više samostalnih gospodarstvah, izdati imala, jest ta, da se posědnici onakvoga gospodarstva, koje ima kuću i gore navedenu měru zemljišta t. j. 6,600 □ hvatih, oproste od vojničtva.

Velika zajednička gospodarstva, kod kojih je od 200 i više dušah samo kuće gospodar prost od vojničtva, nastojala bi onda, da se još više njih oprosti, i uredila, bi već tako posěd, da bi se više samostalnih gospodarstvah ustrojilo, a manji bi se posědnici trudili, s podvostručenom marljivostju toliko si pribaviti, da si kod njihovog posěda selište od 6,600 □ hvatih nabave iz gore rečenih vèrstih zemaljah, i da tako vojni stališ izběgnu.

Ove dvě naredbe činile bi, te bi izčezavao sve po malo zajednički život, a osobito bèrzo bi se izgubio u onih slučajevih, gdě u kući nema sloge i gdě s toga blagostaj gine. Treba dakle pomisliti na one načine, gdě i kako će pojedini članovi koje kommune opet naći one koristi, koje su imali svagda u svojoj dědinskoj kući.

Ove su koristi: *a)* něga u slučaju holesti, *b)* uzdèržavanje u nesposobnosti za radnju, i *c)* podpora u slučaju nerodnih godinah.

Svih ovih koristih moći će oni, koji jih trebaju, i nadalje dionici biti, no nuždno je s toga, da se dužnosti u pogledu ovih podporah od pojedinih kućah prenesu na cělu obćinu. — Ako je tko u kojoj obćini u zadnje vrěme naseljen bio, ako se je u istoj, kad je dorasto, t. j. dovèršivši 14 godinah, kroz deset godinah neprekinuto bavio, ako je rodom svojim steko pravo prinadležnosti u obćini, neka bude onda dionikom svih obćinskih zavedenjah, i neka mu uživanje njihovo u slučaju potrebe zakonito pripada.

Trebalo bi dakle, da sve obćine koje podžupanije na obćenite troškove, — koji bi se podělili na porez zemljištni, kućni, tećevinski i dohodarski, — na městu uredovnom podžupanije sagrade i uzdèržavaju: *pèrvo* dobro uredjenu bolnicu, u kojoj će se ponešto imućniji obćinari za priměrnu platju, siromašni pako bez platje lěčiti i posluživati, — a *drugo*, kuću za nemoćnike, u kojoj će se svi oni bědnici nastaniti, koji se světu gruste, i koji se stoga imadu na strani i u potaji oskèrbiti.

Osim ova dva zavoda, koji bi se zavesti imali na městu podžupaninskog ureda, morala bi svaka obćina kod sebe, t. j. na svom zemljištu podići sirotište, u kojem bi oni, koji za radnju sposobni nisu, stan i hranu, i to zadnju ili u naturi ili pako u novcu iz obćinske pěneznice dobivali.

Da se predusretne gladi u hudih godinah imale bi se uvesti obćinske žitnice, a svaka se kuća obvezati, da jedan dio žetve, ili stanoviti broj měrovah (vaganah) žita stavi pod nadzor obćinskog starešine, i tako da si neobhodno potrebnu kolicinu za slučaj nerodne godine osigura.

S ovimi će se zavodi postići sve one koristi, koje uživaju pojedini članovi kommune u obiteljskoj kući, i to

mnogo bolje i shodnije, nego u istoj zajedničkoj kući, jer lěčenje u bolnici, u kojoj je lěčnička pomoć i lěkarnica, može pod nadzorom oblastih mnogo bolje napredovati, nego li u posebnih gospodarskih kućah udaljenih od lěčnika i lěkarnice, ma bila kućanom najbolja volja, a i zato, jer će se nemoćnici, budući očima svojih bližnjih uklonjeni, za radnju nesposobni u obćini i blizu svojih rodjakah i prinadležnikah obskèrbiti, a jer sprava od žita neće zavisiti od štedljivosti i osobitog svojstva pojedinih kuće gospodarah, nego će zavisiti od pomnjivosti obćinskog glavara.

(Dalje drugi put).

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Svibanj (rožnjak, maj).

Na lěpu vremenu razsadjuj presad, koi si u gnojnoj postelji (krevetu) odhranio.

Što imaš koliti, nakoli i poveži.

Tulipane i hiacinte, koji su odcvali, izvadi i u suhu zločestu zemlju na lahko samo do listja pogrobaj, da ondi otvèrdnů.

Polěvajući budi opazan; polěvaj poslě pódne, da razsad nebude mokar, nego samo korenje mu.

Na početku měseca nakvasi košćice od misiračah (bundevah, tikavah, valankih) i usadi jih.

Artićokam, kojima su glavice zavezane, počupaj i izvadi panjuge, koje izza listja těraju.

Ukret (kelj), korabu, kupus, koje za zimu trebuješ, sadi, a tako i celer, ali niti na pori luk nezaboravi.

Cikoriju, salatu za zimu ugodnu na rědko usij, a šta poslě s njom činiti treba, vidi slovo C.

Na koncu ovog měseca sij po malo i razsadjuj povèrtje svake vèrsti.

Cèrvenca luka za zimu sij, te ga u lipnju (juniu) měsecu razsadi.

Jagode u cvětu na suhu vremenu polěvaj.

Dinje, ljubenice vani sadi. Kako? vidi slovo D.

V o ć k e. Mladome dèrvju, ako previše cvati, ponešto cvěta odreži.

Spojenomu (kopuliranomu) dèrvju, ako su za pèrst dugačke mladice iztèrale, vezilo odrěši.

Na mladom dèrvju, koje previše grančicah těra, izreži grančice i protrěbi.

Mlado dèrvje, cěpove, okulante i kopulante nakoli i poveži.

Ako marilice, breskve previše ploda pokazuju, odèrmaj jih, otresi i oberi.

Naranče, limune, u stakleniku preko zime čuvane, priučaj prolětnjemu zraku, te na koncu ovoga měseca iznosi napolje (van).

Tako isto na koncu ovoga měseca oči (okuliraj) na šipke oko Božića presadjene.

Nadoměsti, što si zakasnio i zanemario, polěvaj marljivo, i nedaj maha drači i travurini u tablah.

(Dalje drugi put.)

Osnova,

kako da se po glavnih městih regimentskih u hèrvatskoj i slavonskoj Krajni vojničkoj zavedu sbirke naravskih stvarih.

Od jednoga člana.

(Dalje.)

II. R a s t l i n e (plantae, Pflanzen).

1. S t a b l a (d è r v l j a d). Lugari bi imali po nalogu častnika šumarskog u zimi, kad sok u stablu natrag stupi, od svake vèrste, koja se u šumi njima pověrenoj nalazi, odsěći od granah po dva upravna trapčića 9 palacah dugačka a dva palca debela, na svakome trapčiću napisati ime narodno stabla i šume, i poslat jih regimenti. Ujedno imali bi na to dobro paziti, da se kora neoguli. U lětu pako imali bi od svake vèrste stabalah nabaviti cvět i nekoliko listja, a kašnje i voća dobro izsušena, te svakomu dodati svoje ime i ime šume, u kojoj raste, te naznačiti, za što ovo il' ono ljudi upotrebljavaju, da li za bojadisanje (farbanje) lěkariju i t. d., a šumarski častnik t. j. Waldbereiter mogo bi onda još primetnuti imena: latinsko, němačko ili ako je kadar i iz drugih jezikah.

2. B i l j e. Ovo mogu skupljati lěčnici kumpaninski pod nadzorom lěčnika regimentskoga; mogu ga skupljati i učenici, kad idu od kuće u školu, i to, kad je biljka u cvětu, valja ju izkopati s cělom žilom. Svaka biljka ima dobiti ime narodno i svoje i města, gdě raste, i dan, kojega je izkopana. I ovdi mogu latinsko, němačko, il', ako je moguće, i iz drugih jezikah, dodati regimentski lěčnici. Kod svake biljke treba još navesti, da li ju puk dèrži za otrovnu ili grizuću, da li ju ljudi il' marha jedu, da li se na koju drugu korist obratja, i ako to, čemu i kako?

Što se tiče stabalah, to mogu najbolje stari ljudi, a što bilja, stare žene kazati, kako se zovu i čemu služe.

(Konac drugi put).

Narodni dom.

Družtvo za pověstnicu jugoslavensku. Ravnateljska sědnica, dèržana 1. ožujka 1853. u nazočnosti g. g. odbornikah: dra. Dimitrije Demetra, Mijata Sabljara, Věkoslava Babukića, Antuna Mažuranića i Maksimiljana Price.

1. Dosadanji tajnik Ivan Perkovac odrekao se je službe tajničke kod historičkoga družtva.

2. Magjarska akademija u Pešti putem svoga upraviteljstva dopisom od 17. pros. 1852. odgovara, da je poslane od ovuda knjige s radostju primila, obriče ovome družtvu svu pomoć u poduzetju njegovom, i šalje kao uzdarje svoja pravila družtvena i zapisnike svojih sědnicah.

S radostju primljen je ovaj dopis, te odlučeno, da će ovo družtvo na uzajamnu pomoć istoj akademiji biti, i da joj se pèrvom sgodom pošalju od ovuda pravila ovoga družtva.

3. Tajnik iste akademije g. Ferencz Toldy pošilja svoje dělo „A magyar nemzeti irodalom története“ u dva svezka.

S radostju primljeno i u knjižnicu narodnoga muzeuma položeno.

4. Družtvo za historiju i starine meklenburžke pošilja 17-godišnji tečaj svojih lětopisah.

Sa zahvalnostju primljeno.

5. G. grof P e t a r P e j a č e v i ć odgovara, da osim štampane pověstnice sèrbske po baronu Franji Xav. Pejačeviću latinski spisane i u knjižnici družtvenoj nalazeće se, nikakva drugoga děla ili rukopisa nema; ali da posěduje sbirku inih staroslavenskih knjigah, koju družtvu poklanja, i koju će po gosp. Kontiću ovamo odpremiti.

Sa zahvalnostju primljeno, te odlučeno: g. Kontiću Gjuri u Osěk toga radi pisati.

6. G. Ante F a n f o g n a grof javlja, da ima jedan stari rukopis od govorenja izmedju sv. Gèrgura papa i sv. Augustina, pisan glagolitčkimi slovi, do 400 godinah star, te šalje ujedno popis knjigah ilirskih u njegovoj knjižnici nalazećih se.

Ovaj dopis veoma je obradovao ravnateljstvo, te je odlučeno zamoliti gosp. grofa Fanfognu, da bi, ako je ikako moguće, isti rukopis bar na pregled ovamo poštom na trošak družtva poslao.

7. G. Andria Biličić, c. k. vèrhovni vojnički commisar u miru, moli, da bi se kao pomagajući član u red družtvenih članovah primio, u koju svèrhu šalje i 1 fr. u ime upisne, a 2 fr. u ime prineska za god. 1853. Isto tako šalje družtvu na poklon i na shodnu porabu neka izvěstja o narodu hèrvatskoga plemena, što u nekim županijama ugarskim obitava.

Odlučeno: želji njegovoj zadovoljiti, a njegovo izvěstje metnuti u III. knjigu Arkiva.

8. G. professor Stěpan Kociančić iz Gorice pošilja opet dva važna historična prepisa iz 14. stolětja, što su pisana na pergamenu.

Sa zahvaljnostju primljeno i odlučeno: iste prepise u IIIa knjigu Arkiva pokraj njegovih odgovorah na družtvena pitanja metnuti.

9. G. Ignjatija Bèrlić, pravoslovac u Beču, šalje jedan ferman turski i nadgrobnicu Lovre Iločkoga družtvu na porabu.

Sa zahvalnostju primljeno, te će se svojom prilikom upotrebiti.

10. G. Anastas Popović iz Zagreba šalje jedan starinski kupovni list Blaža Horvatića u němačkom jeziku pisan g. 1639.

Sa zahvalom primljeno, te će se spraviti u pismohranu družtvenu.

11. Na město g. Košćeca ponudio se je g. Mekovec, prisědnik c. k. zemalj. suda, da će poslove ovoga družtva u Varaždinu obavljati.

Ova ponuda sa zahvalom primljena, te će se g. Mekovec u tom smislu opunovlastiti.

12. Tom prilikom predloži gosp. odbornik Věk. Babukić, da se pregledaju pèrvobitne liste članovah, te da se zamole ona gospoda, koja su skupljala podpise članovah za ovo družtvo, neka bi po odlazku svom iz města naznačili osobe, kojim da se pošalju knjige za razdavanje u dotičnom městu, koji će ujedno prineske od članovah ovamo dostavljati.

Ovaj predlog bi odobren i po tom smislu odluka učinjena.

13. Budući da su za popisivanje i uredjivanje knjigah od narodnoga muzeuma, koje se u stanu ovoga družtva nalaze, od potrebe linirane tabelle,

s toga ima se odbor družtva gospodarskoga, kao nastojnik narodnoga muzeuma, pozvati, da bi ove tabelle na trošak muzeuma dao naštampati, te ovomu odboru dostaviti.

14. Budući da su neki odbornici veoma obteretjeni poslovima, te u sědnice odborne dolaziti nemogu, s toga bude

za naměstnoga odbornika izabran gosp. odvětnik Nikola Krestić.

Težačko orudje (alati.) (Landwirthschaftliche Geräthe).

Gospodarsko družtvo štajersko preporučuje slědeće težačko orudje, koje se može dobiti u Gradcu kod kovača g. Klemensa Jauernika, Weisseggerhof blizu ulice „Annengasse“, naproti parnoj kupelji ruskoj (russisches Dampfbad) i to u priloženu cěnu:

plugove Zugmaier'ove (Zugmaier'sche Pflüge)	po	14	do	20	for.
plugove dolnjake (Untergrundpflüge)	„	15	„	20	„
ruhadla (to su narodni plugovi češki)	„	15	„	16	„
brane (dèrljače) škotske (schottische Eggen)	„	12	„	15	„
brane brabantske (Brabanter Eggen)	„	14	„	17	„
exstirpatore na tri lemeša (dreischarrige Exstirpatoren)	„	10	„	12	„
plugove za nagèrtati (Anhäufpflüge)	„	8	„	10	„
Burgerove sijače za kukuruz (Burger'sche Maissäemaschinen)	„	12	„	15	„

Tko želi, da mu se to orudje pofarba, plati još k tomu 1 for. sr. po komad.

Cěnik Tèrstjanski.

Vosak.

Smirskog	cent	po	110 fr.	— kr.	do	112 fr.	— kr.
Bosansko-sèrbskog	„	„	105 „	— „	„	— „	— „
Mostarskog	„	„	107 „	— „	„	— „	— „
Primorskog	„	„	101 „	— „	„	— „	— „

Kava.

S. Jago od Kube	„	„	44 „	— „	„	48 „	— „
„ „ srednje	„	„	36 „	— „	„	37 „	45 „
„ „ biser-kave	„	„	51 „	— „	„	54 „	— „
Havanske fine	„	„	35 „	— „	„	37 „	— „
„ srednje	„	„	33 „	— „	„	34 „	— „
Portoriko fine	„	„	35 „	— „	„	38 „	— „
Moke	„	„	32 „	— „	„	37 „	— „

Cukar.

Melis francezkog	„	„	19 „	15 „	„	20 „	— „
olandskoga	„	„	18 „	30 „	„	21 „	— „
Inglezkog finog	„	„	23 „	— „	„	24 „	— „
Havanskog bělog	„	„	19 „	30 „	„	20 „	30 „
St. Jago „	„	„	19 „	— „	„	20 „	30 „
Portorico i Kuba	„	„	11 „	45 „	„	13 „	30 „

Voće.

Rogačah	„	„	3 „	— „	„	— „	— „
Datulah	„	„	18 „	— „	„	16 „	— „
Smirskih smokavah	„	„	10 „	— „	„	11 „	— „
Limonah jedna škrinja	„	„	2 „	30 „	„	3 „	30 „

Hrana.

Pšenice	vagan	„	4 „	50 „	„	6 „	15 „
Raži	„	„	3 „	20 „	„	3 „	45 „
Ječma	„	„	2 „	10 „	„	3 „	— „
Zobi	„	„	2 „	30 „	„	3 „	— „
Pirinča Mant. i ostagl.	cent	„	11 „	— „	„	13 „	30 „
„ milanskog i piemontezkog	„	„	10 „	— „	„	10 „	20 „
Muke 1. vèrste	„	„	10 „	30 „	„	— „	— „
„ zadnje vèrste	„	„	6 „	30 „	„	— „	— „

Vuna.

Nečiste vune	„	„	35 „	— „	„	36 „	— „
Oprane „	„	„	46 „	— „	„	55 „	— „
Jagnetje „	„	„	54 „	— „	„	55 „	— „

Svila.

Turnovske	funt	„	7 „	— „	„	7 „	45 „
Rumeljske	„	„	7 „	30 „	„	8 „	— „
Piemontezke	„	„	11 „	— „	„	— „	— „
Persijanske	„	„	8 „	30 „	„	— „	— „

Najnovije.

Izišo je carski patent gledè naknade urbarialne (Urbarial-Entschädigung). Gospoda zemaljska (spahije) u Hèrvatskoj dobit će 400 for., a u Slavoniji 260 for. srebra od selišta (sessie).

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja, měseca ožujka 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre						Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra			druge opazke.
	pri temp.	liniah	pri temp.	liniah	pri temp.	liniah				
	Jutrom u 6.		Po pódne u 2.		Na večer u 10.		Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	
	S a t i h									
1.	+5°. 0	327'''. 41	+8°. 4	327'''. 83	+7°. 0	327'''. 60	+ 4°. 4	+ 8°. 3	+ 7°. 1	kiša s južnog zapada
2.	+5°. 0	327. 09	+5°. 0	327. 93	+4°.	327. 09	+ 4°. 3	+ 4°. 2	+ 2°. 3	kiša s južnog zapada
3.	+1°. 0	328. 25	+1°. 4	328. 46	+3°. 5	329. 09	+ 0°. 3	+ 6°. 2	+ 3°. 3	vedrina, lěpo vrěme
4.	+2°. 0	328. 46	+3° 5	329. 72	+1°. 0	332. 33	+ 1°. 4	+ 2°. 0	+ 0°. 4	kiša i sněg s sěv. zap.
5.	0°. 0	332. 86	+4°. 0	333. 91	+1°. 5	334. 01	— 1°. 3	+ 3°. 0.	— 1°. 0	vedro i lěpo
6.	—1°. 0	332. 12	+5°. 0	333. 06	+1°. 0	334. 33	— 1°. 3	+ 4°. 1	— 0°. —	z. jut. ved. ond. mal. obl.
7.	+0°. 6	332. 96	+7°. 5	333. 70	+3°. 0	334. 12	— 0°. 1	+ 7°. 0	+ 2°. 3	malo oblačno
8.	+1°. 0	332. 86	+7°. 5	333. 91	+4°. 0	332. 65	— 0°. 2	+ 7°. 4	+ 3°. 3	„ „
9.	+2°. 5	333. 38	+7°. 8	333. 49	+6°. 5	333. 70	+ 1°. 5	+ 7°. 3	+ 5°. 3	„ „
10.	+4°. 5	334. 22	+9°. 5	334. 54	+4° 8	334. 64	+ 2°. 4	+ 9°. 0	+ 4°. 2	„ „

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 12. **U subotu 19. ožujka (marta) 1853.** **GODINA I.**

Novi članovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, *koji su se g. 1853. upisali.*

P. n. g. g. 1. Baneković Mirko, c. kr. pristav na Vèrbovcu;
2. Celinić Franjo, lěčnik u Lepoglavi (podružnice varaždinske);
3. Mallin Skender, gradjanin, tèrgovac u Zagrebu;
4. Neralić Vatroslav, župnik u Novom Gradu (kod Karlovca).

Zanat i znanost.

Od Karla Müllera.

Kad se Inglezi na otoku Čuzanu utvèrdiše, trebovao je neki officir inglezki novu uniformu. Krojača regimentskoga nije bilo, — no biaše tù samo jedan krojač kitajski (kinezki). Njemu bude naloženo, da načini uniformu, a za priměrak (muštru) dana mu stara uniforma pokèrpana na ledjih. Kinez učini odmah, kako mu bi naloženo, te do mala načini novu opravu. On se je potanko dèržao svoga priměrka: jerbo gle, — niti na kèrpu na ledjih nezaboravi. To su pripovědale novine za rata kitajsko-inglezkoga kao priměr (peldu) kitajske znanosti. No to je stara mahna (falinga), po kojoj vidimo trunak u tudjim očima, a u svojim nevidimo badnja.

Netreba nam zaista sizati do Kitaja (Kine), da takova šta nadjemo. I kod nas ima dosta takove nespretnosti u umětnostih i zanatih, u kući i izvan kuće, i to više, nego li mi sámi slutimo. Koliko jih rádi i posluje bez svakoga pravila po kakvom starom priměrku, po starom običaju. Sapunar se naučio zanat svoj od svoga gospodara, ovaj opet od svoga gospodara i t. d., tri do četiri godine učili su, dok su naučili kukavno po starom običaju svoju luč praviti, svoj loj u sapun (sopun) pretvoriti. Nijedan nije što znao o elainu, stearinu i margaritinu u ulju i masti, nijedan što o tom, kako se ovi spajaju s alkali, i kako odatle postaje sapun. Nijedan nije znao, da od natrona postaje sapun čvèrst, a od kali-a sapun nečist to jest mazanac; nije znao, da olovni melem, štono se u lěkarnici dobiva, — nije drugo nego sapun, koi postaje od česticah (strančicah) uljenih i oxyda (hèrdji) olovnoga. Svaki je radio po svom običaju, — i sve mu je uspěvalo, ako su čestice iliti sastavila svagda jedna bila. No mala razlika — pa eto bědnoga zanatnika u prevelikoj smetnji; i vidili smo više takovih, koji — jedva što su zanat svoj počeli bili, — propadoše. Drugi se je našo u smetnji prevelikoj, ako mu sapun u gvozdenom kotlu nije sám od sebe nategnuo onih cèrnih prugah iliti strěkah, štono sapunu daju oblik poput mramora, te jih ljudi smatraju kao znakove dobra sapuna. A uprav s bělim sapunom dobio je sapunar neznalice (t. j. ni sám neznajući kako) sapun čistji, no njegovi kupci, predsudami obuzeti, nehtědoše toga sapuna kupovati, nego otidoše kamo drugamo kupovati sapun gorji s mramornimi strěkami. Siromak nije si umio pomoći, jerbo nije znao, da one cèrne strěke postaju od spojevah sumpornih, koji opet postaju od sumporitih česticah lušije (luga), pa nije znao, da jih je on sám mogao umětno prirediti. Time se je prevarila gazdarica sama kupujući sapun gorji, a sapunara su ostavili kupci.

Niti onaj kamenopisac nije znao, da, gdi se s ugljevjem páli, — tù da od sumporno-kisele soli njegove postaje sumporni vodik, i da ova sol, spojena s olovnom soli, radja cèrne ili zagasite spojeve sumpornoga olova. Zato nebrižljiv metne svoj pergamen, s ugljevno-kiselim olovnim oxydom (olovkom) načinjeni, u svoju zagrijanu sobu gdě radi, pa — poslě nekoliko měsecih postane mu zagasit, te tako za ništa. Time mu propane trud i zasluga. Blago malaru, koi se je za vremena naučio, da se u gradovih, gdě se s ugljevjem grije, — niti kip uljni sačuvati od propasti nemože, jerbo boje olovne svagda pocèrne od gaza sumpornoga vodika, a naime tako zvana hèrstavica (Knorpel). I isti knjigovezci imali bi se odtuda što naučiti zbog svojih krasnih francezkih s papirom bělilnim izkitjenih mappah za pisariju. Nepoznavajući zakonah prirode bili su i oni kao i svaki čověk nebrojenim slučajom na udaru, pa malo jih je bilo, koji se iz tih krivudinah sa zdravom kesom izkopaše.

No kako je morao izkusan i věšt mirodiar (špecerajac) u svom dućanu gledati bědnoga suknara, koi dolazaše k njemu sopoljatog bušinca[1]) kupovati nekoliko funtih, da time gotovu suknu dadę krasotu i dekatiranjem sjaj. Dakako, da se je tèrgovac morao smijati neukome svom kupcu, jerbo je znao, da samo vruća para, koja kroz sukno prolazi, daje mu sjajnost, a da onaj bušinac tù posve ništa nepomaže. No zato mu nije htio toga odkriti, da nepobije sebi svoga dobitka, premda bi time bio veoma pomogao svom bědnom kupcu. To je bio blagoslov staroga običaja!

Stanovnik na ledenoj Puni na 14000 stopah visokih planinah (Andah) peruanskih donosi si svoje krumpire

[1]) Plantago psyllium, Flohsaame.

i meso s velikom mukom ozdo iz ravnice. A zašto? Zato, jerbo znade, da se jedno i drugo dolě lahko skuhati može; a njegov krumpir i njegovo meso ovčije neće da se skuha gore u visini, premda voda u loncu od vrućine prekipljuje. Metne hranu ozdo donešenu u lonac, te kuha i kuha, ali gle, niti hrana s ravnice donešena neće da se skuha. Bědni čověk nezna ništa o tom, da je na visini zrak tanji, da je na visokih planinah zrak lakši, i da pri takvom lahkom zraku voda već daleko izpod 80° R. vrućine uzavre, te mu hranu na mehko skuhati nemože. Dakako, mi to znamo bolje i smijemo se neukome stanovniku Pune. Ali gle, baš donosi gazdarica jestvinu od sočiva na stol. Ugodno i ljubko diši nam ovo jelo Ezauovo. No sočivo je tvèrdo! Zlovoljan pometne gazda vilicu ili žlicu, a gazdarica čudi se te gleda na kobnu zdělu. Sirota nije znala, da, kad se sočivo u tvèrdoj vodi kuha, — da se mahuna s vapnenim česticami od vode spaja tako, da se raztočiti i probaviti (prekuhati) neda, — a kad bi bila u vodu metnula malo sode ili pepela, da toga nebi bilo, niti bi sočivo otvèrdnulo. Želeći gospodaru to naknaditi, priredi mu na bèrzo umaku od jajah s vinom cèrvenim. Ali jao! I ovo se je na zlo dalo; jerbo je umaka postala pramenita, bi rekao, da je to mlěko poizsěcano. Što gori sa sočivom, to isto sbilo se je ovdi s jajem. Sa strojem od cèrvenoga vina spojilo se je bělance (bělanjek) takodjer neraztočno, a od toga spoja poslije načinila se pramenita oborina. Gazdarica bila je ovdi neznajući strojbar, jerbo ovaj spoj je — kora, upravo onakva, kakvu strojbar nastoji načiniti od svojih bělančastih kožah. — Bědna gazdarica! Eto blagoslova i poslědicah, kad čověk nepoznaje zakonah naravi!

No čekaj! Eto baš čověka, koi će znati ove zakone. Tà to je naš urar, za kojega svatko pita, i koi sve na pèrste znade. Dakako! On pripověda prirodoslovcu veseo, kako je baš sad priredio vagu točnu, da joj para nema. Mi poželimo vidit ju; pa eto pred nami toga čuda s jezičcem, koi upravo stoji usred vage. Prirodoslovac pogleda tome čověku u lice, bi rekao, da ga hoće da pita, da li je jezičac na svom městu. Dakako, da jest. Mili prijane, kaže prirodoslovac, vaga nevalja, ako je pretočna, i takova vaga stoji uvěk kao prikovana u sredini. Vaga treba da nešto odměri, odvagne, da se ljulja, a to biva tek onda, ako se jezičac niše tik izpod sredine, a ne u sredini. To treba znati. S Bogom. Začudi se urar te gleda za njim. Uzalud mu vas trud i trošak. No bolje je pokušati prije nego učiti, — vele ljudi. Na čast jim! Koliko je vremena mogao urar prištedit si, kad bi bio znao zakone naravi.

A kako radi onaj bravar, koi pravi vage desetne (decimalne)? O, ovo je mudrac i neprima savěta; pa opet i on radi po starom običaju. Njegov priměr (kalup), to mu je vaga od 20 funtih. Zaišti vagu od 40 funtih, — a on će ti svekolike česti svoga priměrka još toliko duge načiniti, pa tako sve to dulje, čim veću težinu vaga da nosi. A tako bi se moglo dogoditi, te bi njegova vaga, ako bi imala nositi težinu od nekoliko hiljadah funtih, mogla baš služiti kao most preko Dunava, — jer bi tolika bila; siroma bravar ima pred očima samo česti od vage, a nezna ništa o mechaničnih razměrih, ništa o sili polužnoj On umije po svom priměrku poput onoga krojača kitajskoga komad po komad sastaviti; i dělo će biti dobro ili zlo, već kakov je priměrak bio. Što je preko toga, stoji od slučaja (zavisi od sgode). Što je preko toga, tù on neće ništa nova stvoriti; jerbo nepoznajući zakona, neće ništa sám izmisliti, niti šta načiniti po svojoj glavi i osnovi. On je zanatnik prosti s měrom u ruci, a ne sa zakonom prirode (naravi) u glavi. On će načiniti vagu jednu kao i drugu. Ako je pèrva dobra, bit će dobre i druge i napovrat. O napredku tù nema ni spomena. Ako mu gdi što zapne, a ono će mu biti kao i sapunaru. Věrujte, ima takovih zanatnikah dosta. Tome je živi priměr sa svojim parnim nastrojem onaj bravar, koi je htio načiniti nastroj jedan kao i drugi po jednom kalupu, bilo dobro ili zlo. Isto tako je s onim zanatnikom, koi je mline pravio na kalup jedan, zabijao čavao jedan kao i drugi, sklapao dasku jednu kao i drugu. A kako da i bude drugčije? Gdi zakon prirode nije pravilo, tù nema slobodne kretnje (gibanja)! Takovi ljudi jesu i moraju biti svikolici robovi svoga neznanstva i svoje nevěštine, a věštak — izučen čověk — pristupi mirno k vodi, proračuna visinu, s koje voda pada, razmotri mirno, što treba činiti, te po tom upotrebi sve razměre, koji već jesu, tako, da mu gradnja mlina uspije onako, kako po tih razměrih uspěti može. No k tome je još nešto više od potrebe. Tu valja razmotriti sredoběžnu, sredotežnu i dirnu (tangentialnu) silu, razmet silah i t. d., to su prostome zanatniku sve nepoznate stvari. Tà jedva da znade, što rěč „mechanika" znamenuje! Na drugoj pako strani izučeni věštak sa zakonom prirode u glavi veli življem (elementom): „Vi da mi to i to činite", a oni slušaju zapověd svoga gospodara. Koja sloboda kretnje! Kako se mora u duši radovati onaj, kojemu se prosti zanatnik ili čudi, smatrajući ga za věštca, ili ga razvikuje kao bezposlena novotara. O věrujte doista: mnogi, koi je htio iznaći *perpetuum mobile* (věkoviti kretnik), — bio bi Bog zna šta učinio, kad bi valjano izučen bio i izobražen. Mnogi izmedju zanatnikah, koje smo gore napomenuli, budući bistra oka i uma, — bio bi posve što drugo načinio i stvorio, kad bi bio znao mathematiku, physiku i chemiju, te mogao sám po svojoj glavi i po svom umu raditi i stvarati. Ali oni su ponajviše zanatnici prosti, i ostat će, dok žive. Mnogome bilo bi se moglo pomoći, kad bi se u školi bio naučio štogodj prirodoslovja, te time napredku svome temelj udario. No premalo jih ima, kojima se pomoći može. Oni bo mèrze izučena čověka, jerbo ga se boje. Pa tako ostadoše robovi u okovih svoga neznanstva. Odatle dolazi, te jim bezsramno varalice na očigled vade novce iz džepa, a oni i nevide. Tà zar nedonose novine svaki dan o tom priměrah na gomile, n. p. kojekakve lěkove i lance proti rheumatismu, koji kadkad nemadu u sebi ni iskre electričnosti? Svaki lukav Ciganin može svaki dan još dobro proći.

Pa odkud sve to? Jerbo ljudi ponajviše samo na izvanjski oblik, na običaj gledaju, a negledaju na jezgru stvari. Mi imamo kitajskoga krojača na ulici, u kućah, u fabrikah, u zanatih, mi imamo još prostih zanatnikah medju světom najizobraženijim, ali nepoznavajućim zakonah prirode. Mi jih imamo medju poljodělci, kojima otiče gnoj i pištavina u grabe kraj ceste, a oni ga neupotrebljuju za svoja polja, gdi bi bio od koristi prevelike. Imamo jih u obćinah, koje svoje šume smatraju za gnjile glavnice, te jih batale tako, da jim za nekoliko godinah ostanu bezkoristne klisure (pećine), zamuljene rěke i pašinci, prazne blagajnice obćinske, a time běda i nevolja. Imamo jih medju bělilci, koji sobu pomažu sa sičanastim (sičanj t. j. arsenik) zelenilom schweinfurtskim, te se od toga malo po malo otruje porodica, koja u sobi prebiva. Ta oni neznadu, da se od toga u vlažnih sobah jedan od gazovah najotrovnijih — gaz vodika sičanasta radja! Imamo jih medju lěčnici, koji dvadeset različitih lěkarijah na jednoj ceduljici prepišu, — lěkarijah, od kojih krěpost jedne potira krěpost druge, ili koje, ako su sve lěkarije sudělovale, nedadu nikad razaznati, koja je od njih pomogla. Tako su prinudjeni svagda jedan recept prepisivati, da za Boga

nezatare se taj običaj srědnjega věka, — onoga, velim, věka, gdi se je u Mletcih po stotine lěkarijah měsalo u onaj veleglasoviti therjak, koi su na oči senata na javnom tèrgu morali pripravljati alchymisti. Imamo jih svagdi, gdi se god rádi po starom običaju, a ne po svom vlastitom razboru i poznavanju dubokih ali jednostrukih zakonah prirode. Imamo jih svagdi pa i u našoj kuhinji i mnogo bi se dalo o tom sboriti i dokazivati, kako je bolje prije učiti, pa onda pokušavati.

No svět hèrli napred. Potrebe čověčanstva, koje rastu bez měre i konca, — pomoći će i ovdi, te kao najbolja poluga iztrěbit će staru kvasinu, i čověka nehotimice prisiliti, da se pobrine o to, što je bolje i dostojnije. K tome je već kojegdi pèrvi temelj udaren, osobito medju makinisti, fabrikanti od papira, mlinari i t. d., — a udaren pomoćju plemenitoga nastojanja učenih glavah. Čim se više život svojimi raznovèrstnimi razměri zamèršuje, tim će boljma poznati svět, da je tù od potrebe kompas, kakono bez njega nebi bio novi svět nadjen, niti naše brodarstvo do današnje svoje veličine ogromne i smělosti dospělo. A ovaj sigurni kompas bit će prirodoslovje. Vrěme će ga doněti. No čověk neka teži za njim, i ta težnja neka mu bude u sèrcu i duši. O tom neka svatko nastoji, budi sám po sebi, budi po drugih.

Predlozi.

Od člana **Donata Tomića** od **Trešćena**.

(Konac.)

Da li sijanje kukuruza ili pako bilja za kèrmu poljskome gospodaru donosi više koristi, to odlučuju městni odnošaji. Tko može dobiti jetvino dosta ljudih, koji su potrebiti za obradjivanje kukuruza, pa ako nadje, da će tù imati više *čistog dohodka,* nego da sije směs od grahora i zobi, zatim dětelinu i drugu raznu travu, pak s lětinom volove da pita — taj će najbolje učiniti, ako se bude ravnao polag okolnostih, koje mu najvećma prijaju. — No potaknuto pitanje ipak zaslužuje, da neki vlasteli stvar pokušaju, i da na jednakom komadu kukuruza i bilja za kèrmu posiju, s ovim biljem volove da pitaju, pa onda proračunaju čisti dobitak s obzirom na gnoj dobiveni.

U nekih susědnih pokrajinah običavaju poljski gospodari, koji mnogo manje zemaljah imaju, starije volove u prolětje, kad je radnja kod oranicah već svèršena, za pitanje u štalu metnuti. Tu oni režu kèrmu na sěčku, nakvase ju malo i naškrope, osobito kad se već pitanje k koncu bliža, sa brašnom, te su onda u stanju měseca kolovoza i rujna iste godine volove u cěnu za polovicu veću mesarom prodati. — Nekoji pako običavaju kèrmu zelenu takodjer na sěčku rezati i za hranu u štali obratjati, te ju isto tako, kako i oni pèrvi, na svèršetku pitanja s brašnom měšaju, što jim takodjer dobar dohodak donosi. — Nekoji napokon, koji imadu plodnih bèrdah, těraju svoju marhu na ova bèrda, gdě se marha dobro goji, no se ona izpitanoj marhi nikada prispodobiti nemože.

Ako se uzme u obzir ovaj postupak po drugih zemljah, a i ona okolnost, kako se malo marhe polag sve množine zemaljah i polag sve lahke prodaje u Italiju, u Hèrvatskoj i Slavoniji izpita, to se sigurno pokazuje potreba, da se na sijanje kèrme i pitanje volovah obrati pozornost onih osobito gospodarah, koji stanuju u dolinah, gdě kukuruz mnogo laglje i obilnije nego li cerealia raste, i gdě takodjer i bilje za kèrmu osobito napreduje.

Mnogi družtveni članovi misle, da će k promicanju gospodarstvenih interessah najviše dopriněti, ako se mladež u školah u poljskom gospodarstu podučavala i s načinom pitomljenja dèrvja upoznavala bude, i u obće ako si znanje u tom pribavi, kako valja od zemlje jednakog prostora više koristi zadobiti.

Premda je ovaj predlog velike hvale i podpore dostojan, to će se s njim naša domovina za sad samo, što se pitomljenja voćakah tiče, okoristiti; očevidna korist pako slědit će tek u dojdućoj generaciji.

Podružnice ustrojivaju se već u svih podžupanijah, i od njih se je mnogo nadati za promicanje gospodarstva, samo bi trebalo družtvu nastojati, da se ona zemljišta, koja su odprije od domorodnih utemeljiteljah za promicanje svilarstva i sadjenje dudovah poklonjena, stave pod upravu podružnicah, koje će jih izključivo za sadnike dudovah, voćakah i tèrsja upotrebiti, i iz njih, ako baš ne sasvim bezplatno, a ono barem u proizvodnu cěnu dèrvje i tèrte vlastelom davati. — Nadalje trebalo bi nastojati, da sudčije pojedinih obćinah kao članovi družtva ukupno (in concreto) pristupe, i kao obćina samo prinesak jednog družtvenog člana plate, usuprot pako da imadu pravo, da jim sudac zajedno s cělim odborom i bilěžnikom kod svih gospodarstvenih razpravah u dotičnih podružnicah nazočan bude, i da svaki od njih može kao svaki drugi član sudělovati i suodvětovati.

Za promicanje poljskog gospodarstva od neobhodne je potrebe, da se blizu Zagreba pribavi zemljište, koje će za pokusište služiti [1]). Ovo se dosada nije dalo izvesti, koje poradi pretěranih iskanjah od strane vlastnikah zemljištah prikladnih, koje poradi oskudice dovoljnog gotovog novca. — Trebalo bi dakle, da se otvori podpis medju članovima družtva, da se dotični tabak (ark) u svakoj podružnici medju tamošnjimi članovi u cirkulatiu postavi, i da se dobiveni novci glavnome družtvu pošalju, kojim će se načinom glavnica za pribavljenje i zavedenje pokusišta potrebita sigurno smoći.

Da se oskudici novacah u Hèrvatskoj i Slavoniji doskoči, i više gotovine dobavi, a iste kraljevine u stanje metnu, da će njihovi vlasteli predstojeće jim terete snositi moći, neobhodno je potrebito, da se, kao što je o tome već měseca kolovoza govor bio, ustroje *četiri družtvena odsěka* i utemelji obćeniti jedan fond.

Svaki član gospodarskog družtva imao bi se dakle putem podružnicah pozvati na očitovanje, hoće li da postane *utemeljiteljem družtva za promicanje prodje hèrvatsko-slavonskih zemaljskih proizvodah*, i ako hoće, je li pripravan odmah prilikom podpisa, ili pako na četvèrtgodišnje rate dioničnu svotu od 10 fr. B. V. položiti. Položivši ove novce postat će dotični član dionikom svih koristih, koje će izvirati iz četiri ona odsěka, naime: za konobarstvo, za sušenje (prevudjanje) mesa, za svilarstvo, za lan i konoplju, i moći će u svoje vrěme dignuti jedan dio dohodka, koi će na svaku dionicu spasti.

Odmah kako prispiju očitovanja onih družtvenih članovah, koji kane kao utemeljitelji ovo družtvo podupirati, imao bi se drugi jedan tabak u svakoj podružnici u tečaj staviti zato, da se pojedini članovi očituju, koliko će akciah po 10 fr. B. V. uzeti, kod kojeg odsěka žele osobito učestovati, i hoće li dioničnu svotu ili u gotovom novcu, ili pako s prirodnimi proizvodi i s posudjem polag procěnjene vrědnosti da namire?

Novčane svote, zatim zemski proizvodi, i posudje na račun dionicah imali bi se poslati ili upravo glavnomu odboru ili pako podružnicam do stanovitog roka. — Svako dalnje umnoženje imalo bi zavisiti od većine glasovah dionikah svakog dotičnog odsěka, isto tako imale bi se ustanove o načinu, kako da družtvo nadalje ob-

[1]) Nabavljeno. *Ur.*

stoji, i o rukovodjenju samo po većini glasovah polag broja akciah sastaviti i glavnomu odboru potvèrdjenja radi podněti.

Sada se dakle o ničemu više neradi, nego da glavni odbor gospodarskog družtva učini slědeća:

1. da pozove svakog pojedinog člana družtva preko podružnicah, da za nabavu, ustrojenje i uzdèržavanje pokusišta toliko, koliko ga je volja, doprinese;

2. da naputi podružnice, neka polag gore navedenih i jurve měseca kolovoza o. g. pretresanih naznačenjah od pojedinih članovah gledě utemeljenja jednog družtvenog fonda za promicanje prodaje hèrv.-slavon. prirodnih proizvodah, i gledě pristupljenja k pojedinim odsěkom potrebita očitovanja pobiraju;

3. da u onih podžupanijah, u kojih podružnicah još nema, imenuje družtvo samo jednog privremenog predsědnika iz dotične okolice, koi će onda svojim uplivom oko izabiranja članovah za podružnicu imat nastojati;

4. da umoli vis. ministarstvo uz privitak pregledà utemeljiteljah, město i prostora, da se sva ona zemljišta i realiteti, koji su po predjih i sada još živućih dobročiniteljih za promicanje svilarstva i gojenje dudovah javnosti poklonjeni, stvave pod upravno ravnanje i nadziranje gospodarskoga družtva i istomu da se uz inventar formalno predadu;

5. da umoli visoko ministarstvo, da se družinski red što skorije uvede, da se poslovne ure nadničarah za Hèrvatsku i Slavoniju na gore navedeni način ustanove[1]);

6. da nadalje visoko ministarsto zamoli, da se ili izjavljena po hèrv.-slav. saboru od g. 1848. slobodna prodaja selišnih sastojalištah u cělom ili na komade nadalje dopusti, ili pako naredi, da se ona selišna sastojališta, koja gospodarstveni obseg od 200 □ hvatih gradjenog prostora i nutèrnjeg zemljišta, onda 4 austrijanska jutra po 1600 □ hvatih u oranicah, livadah, goricah i bašti, dakle ukupno od 6600 □ hvatih nadilaze, prosto prodati mogu;

7. da isto visoko ministarstvo zamoli za naredbu, po kojoj će svaki posědovatelj gospodarstva, koje je s kućom i sa zemljami za gradjenje, fundus intravillanus, baštu, oranice, livade i vinograde od 6600 □ hvatih providjeno, od vojničtva prost biti;

8. nemanje da istomu visokomu ministarstvu predade prošnju, da zbog zavedenja jedne bolnice i kuće za nemoćnike u svakoj podžupaniji, kao i jednog sirotišta i obće žitnice u svakoj obćini shodna naredi;

9. da oprosi visoko ministarstvo prosvete za naredbu, da se mladež u pučkih školah, gdě takove obstoje, podučava u gospodarstvu, i u načinu pitomljenja voćakah.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Lipanj (klasen, junij).

Polěvaj marljivo, ali da povèrtje odozgo mokro nebude, nego samo pod korenjem.

Prozore s toploga pognojenoga kreveta snimi, i pospravi na sigurno město, da ti se neoštete.

Možeš još saditi i boba vèrtnoga.

Želiš li u jesen imati lěpih krastavacah (vugorkov) za ukvasit (namočit) jih, a ti jih posij oko Tělova (Brašančeva).

[1]) Učinjeno. *Ur.*

Želiš li imati dobrih i zdravih krastavacah, a ti prije, nego pušte lozu, pobacaj s jedne i s druge strane granja, kakova za grašak trebuješ, uzdulj na gredicu, krastavci će se popeti svojom lozom gore, i bit će plod od zemlje višji i tim bolji.

Kako se imadu nakvasiti krastavci, gledaj slovo K.

Salatu presadjuj, jerbo onda neće prebèrzo u sěme.

Od boba i graška ostavi dolnje komuše za sěme.

Možeš još sijati povèrtje i presadjivati.

Trave mirisave (dišuće) za kuhinju ili lěkarnicu sada poreži, ugodnije će rasti.

Po Ivanju daj špargi mira, i nereži je, da dozrije.

Kako ju valja rezati, gledaj slovo S.

V o ć k e. Grančice, koje od korenja ili iz stabla rastu, poreži tja gore do věnca.

U voćnjaku okopaj oko voćke zemlju za lakat široko, jedno zato, da se mašina (mehen) odozdo na stablo nepopne, a drugo, da kosac koseći nenasěče kosom dèrva; jerbo koliko putah se dogadja, te se dèrvu kora nasěče, i zbog toga silu voćakah pogiba.

Rastilnjak od mladoga dèrvja (školu) skopaj, osnaži od travurine. Slabo dèrvje gnoji.

Těraj vrebce (vrabce) od trešanjah.

Těraj i mrave (mravce): uzmi terpentinskoga ulja, kamfore i rakije, poměšaj jih, te onda time poškropi dèrvje, a osobito mlade cěpove, na koje mravi navaljuju.

Rane, koje dèrvu zadade větar ili led, izcěli i popravi, te obreži na gladko oštrim nožem, gdi je ranjeno.

Dèrva, koja mnogo roda nose, kadkad stresi, da pušljivi (pišivi) rod spadne; ostali će bolje rasti i biti deblji.

Na dobroj godini kruške muškatnice sad dozriju.

Kod limunah, narančah grane suhe ili suvišne poreži i proredi; mlado dèrvje zalěvaj često, ali ne preveć. Ovo dèrvje možeš sad od živog oka očiti.

U ostalom s ovakovim dèrvjem možeš sada raditi, šta ti je volja: presadjivati, grobati, čistiti, vezati, polěvati, samo ne na velikoj vrućini.

U vèrtu plěvi marljivo, okapaj, čisti puteve, pregusti razsad proredjuj, i brini se za knpe od zemlje.

(Dalje drugi put).

O kovovima (metallih), kako se nalaze u zemlji i kako se vade.

Od Vinka Pacelića.

(Konac.)

Sada znademo, kako se zlatna ruda dotèruje, dok postane kov; sada da vidimo, kako da se i drugi kovovi dobijaju.

Da počnemo sa g v o ž d j e m ili želězom, koje se najviše troši i koje je najvažnije od svih kovovah.

Kovovi se ponajviše dobivaju na način, koi se zove t a l j a ć i (Schmelzprozess), jer se kovovi iz rudah tope[1]); gvoždje se iz rudah dobija samo topenjem. Zgrade, u kojima se gvoždje topi, zovu se **t o p i o n i c e** (Schmelzhütten), a peći ili ognjište (vatrište), u kome se topi, **t o p i l i š t e** (Schmelzofen), pa ako je peć (ili ognjište) do 3 hvata visoka, tada je to **v i s o k a p e ć** (Hochofen).

Prije je već napomenuto, da sumporoviti šljunak (Schwefelkies) sastoji od sumpora i gvoždja, mogao bi se dakle sumporoviti šljunak (gvozdac) nazvati gvozdena ruda; ali nezove se zato, što se sumpor vèrlo

[1]) Valja razlikovati taliti i topiti, jer se samo vatrom topi.

težko ali nikad sasvim izlučiti nemože, a gvoždje, ako je samo malo više sumpora u njem, nevalja; radi česa se i nerabi sumporoviti gvozdac (šljunak), kad se pravi mnogo gvoždje, nego se najviše trebaju one spojbe, gdě je gvoždje sa kiselikom spojeno, kao smedji gvozdac, cèrveni gvozdac i magnetni gvozdac, kao što veće napomenusmo. Kad se cèrveni gvozdac turpijom ili nožem pili, od njega je prašina cèrvena, od smedjeg smedja, od magnetnog cèrna.

Obični ugalj, kad gori, spaja se vèrlo lasno sa kiselikom, i tù postaje neki novi vazduh, koi se radi svojeg svojstva zove ugljevita kiselina (Kohlensäure), i to se svojstvo rabi na to, da se oduzme gvozdenoj rudi kiselik; a to biva, kad se gvozdac sa ugljenom poměša i nad jaku vatru stavi; a to biva najbolje, kad se to topi u velikoj kao kula gradjenoj peći, pa se sva prostorija u toj kuli odozdol do gori napuni, pa da to sve ostane uvěk u ravnoj vrućini, mora ugalj da izgori; a ugalj može gorěti, kad imade dosta vazduha u pećištu (Ofenschacht).

Rečeno je veće, da ona čest vazduha, što se zove i kiselik ili životni vazduh, da bez njega nemože ni ugalj ni dèrvo gorěti, radi toga može onaj ugalj, što je u peći, samo onda gorěti, kad mu se dovoljno vazduha měhovima (Gebläse) dovodi kroz one rupe, što su na dnu peći (Ofensumpf) za tu svèrhu napravljene.

Upaljeni ugalj spaja se ne samo sa kiselikom vazduha nego i sa kiselikom, što je u gvozdenoj rudi; ali to nebi bilo dosta, da tù nema još jedno svojstvo, naime ono, što se ugalj i sa istim gvoždjem kod velike vrućine spaja.

Raztopljeno gvoždje i ugalj, što se oboje zove sirovo gvoždje (Roheisen), kupi se na dnu peći, a ugljevita kiselina izčezava.

Mimogred može se i to napomenuti, da je onaj vazduh, što postaje, kad se pali ugalj, ugljevita kiselina, i da je to onaj isti vazduh, koi u pivi i u šampanjskome vinu pěnu pravi, koi imade u kiseloj vodi, i koi je uzrok da ona voda kisne; ovaj vazduh postaje takodjer, kad vrije vino, s česa takodjer težko dišemo u podrumu, gdě vrije vino.

Premda se gvoždje, što je spojeno sa ugljenom, t. j. sirovo gvoždje nedade ni kovati ni svariti (t. j. nedade se, kad je razžareno, razběljeno sa drugim komadom gvoždja sjediniti), nego se u kovanju pod čekićem (batcem) razpada, ipak imade u ovoj spojbi jedno vrědno svojstvo, što je naime ovakovo gvoždje topljivo i žitko kod nekog stupnja vrućine; jer čisto gvoždje nedade se topiti, nego kod velike vrućine bude samo těstasto, a s drugim gvoždjetom nedade se skaliti nipošto. Kod topljenja bi se dakle uvěk skupilo neko těsto, topljenje bi se moralo svaki čas obustaviti, peć razoriti i kov izvaditi, dočim žitko sirovo gvoždje iz peći teče, i tako se godinama može topiti u istoj peći.

Dok je sirovo gvoždje dovoljno žitko, može se jošte inače upotrebiti, jer se iz žitkog može sliti svakovèrstna gvozdena sprava; to se gvoždje zove lěvno, liveno (Gusseisen), a lije se u lěvnicama (Eisengiessereien, Gusshäuser).

Ako se hoće, da iz sirovog (roh) gvoždja postane čisto kovno gvoždje, to valja ugalj izlučiti, a to biva; kad se sirovo gvoždje poměša sa ugljom i na otvorenom vatrištu (Flammofen) topi, pa na tako raztopljeno gvoždje jošte vazduh duje.

Kiselik iz vazduha spaja se sada opet sa ugljom od gvoždja, i odatle postaje ugljevita kiselina, koja izčezava, a gvoždje ostaje čisto kao mehko těsto, koje se ili maljom ili gvozdenim valjevima u šibke protanji, i koje se od toga zove gvoždje u šibkama, gvoždje šibkasto, gvoždje raztopito (Stabeisen).

Kad se na ovaj način oduzme sirovome gvoždju ugalj, te se to rádi na otvorenoj vatri (t. j. na otvorenom ognjištu), tad se to kaže siroviti (frischen), gvoždje tako uredjeno sirovito gvoždje (Frischeisen), a sirovište ili sirovnica (Frischfeuer) zove se peć, u kojoj se to pravi. Ako li to pako biva u zatvorenoj peći, kamenitim ugljevjem ili vatrom od dèrva i vazduhom, što se piri spolja (izvana), tad se to zove peći (Puddeln), a peć takova zove se pećionica (Puddlingsofen), a tako uradjeno gvoždje pečeno gvoždje (Puddeleisen).

U 100 okah sirova ili livena gvoždja imade 95 do 96 okah gvoždja spojena sa 4 ili 5 okah ugljenih. Kada pako u 100 okah gvoždja nema više od 1 ili 1 ½ oke uglja, tad se može još liti ili svariti i tad se zove čelik ili ocilj (Stahl), od čega se prave noži, sablje i mnogo drugo orudje i sprave.

Dočim smo dovle viděli, kako se pravi ovi kov iz spojbah sa kiselikom, to nam olovo pruža priměr, kako se iz spojbe olova i sumpora dobija olovo, jer se olovo najviše nalazi spojeno sa sumporom, ota spojba zove se olovna ruda (Bleiglanz).

Da se odluči sumpor od olovne rude, uvruća se velika hèrpa olovne rude ili samo na vatrištu ili u peći, ali uvěk mora da piri unj vazduh. Ovdě se dogodi ono isto, što i kod sirovenja sirovog gvoždja, jer tamo se spaja ugalj, a ovdě sumpor sa kiselikom od vazduha, i u spajanju se spali, odatle postaje opet neka kiselina, koja izčezava.

Ovom se prilikom spaja olovo isto tako sa kiselikom kao i sumpor, a olovo ostaje kao tèrljiva zemljasta tvar, iz koje valja izlučiti kiselik. Ovaj način zove se pèržba, pèržiti (rösten).

Iz olova se upravo onako vadi kiselik, kao što se vadi iz gvoždja ugalj, jer se u onakovoj ili manjoj peći topi sa ugljom. Ugalj oduzimlje olovu kao što oduzimlje i gvoždju kiselik, a olovo se kupi čisto i raztopljeno na dnu peći, odkud kroz rupe otiče.

Često se nalazi olovo poměšano sa srebrom i zlatom, pa buduć se s njima vèrlo lasno spaja, zato se dobiva kod topenja neko srebèrnasto olovo, što se zove olovica (Reichblei), iz koje valja srebro izlučiti. Rečeno je veće, da se olovo, kad se peče, vèrlo lasno spaja sa kiselikom od vazduha, iz ote spojbe postaje neka zemlja (kao drozge, okujine), sklači se (verkalkt), a buduć da srebro i zlato upravo suprotna svojstva imadu, pa buduć da se u vatri nespajaju sa kiselikom, nego jim vatra sav kiselik oduzimlje, tim se dakle sredstvom luči srebro i zlato iz olova.

Na zatvorenom ognjištu raztopi se olovica, pa dok se topi, pridaje joj se (dakako měhovima) toliko i dotle vazduha, dok se olovica nesklači (nesagrudi, neugrudi) srebro ostane čisto.

To se kaže sušiti (treiben), peć, u kojoj se suši, sušnica (Treibherd), a srebro i zlato tako dobiveno jest sušeno, suho srebro ili zlato (Treibsilber, Treibgold); olovo sklačeno (sgrudjeno) zove se gladj, glad (Blei- Silberglätte), što ga lončari rabe za kalajisanje (i da uglade) posude, jer se gledj sa zemljom gèrčarom u vatri spoji i ustakli (ucakli).

Olovo se lasno spaja sa srebrom, zato je olovo dobro, da sabere i skupi ono srebro, koje bi se kod topenja rude lasno u mnogome kamenju izgubilo. Srebèrna rudčeta tope se naime sa olovom ili sa pèrženim olovom, teže olovo i srebro kupi se na dnu peći, a iz prazne rude i kamenja napravi se na povèršju kora, t. j. troske (drozge, okujine, Schlacken). Takove

drozge ostaju kog svakog kova i zovu se po kovu: drozge gvozdene, bakrene, olovne i t. d.

Olovo jeste kov skúp (dragocěn) a kod topenja troši se mnogo, zato bi i čistjenje srebèrne rude skupo bilo; radi toga upotrebljava se neko drugo svojstvo za čistjenje srebra i bakra t. j. sumporoviti gvozdac ili gvozdena ruda.

Sumporoviti gvozdac gubi u vatri neku čest sumpora; što ostane, topi se lasno, hvata se srebra, bakra i zlata, i premda nije teži od olova, ipak je teži od drozge, padne na dno peći, iz koje poslije može oteći, kao što to biva kod gvoždja i olova. Ovo sumporovito gvoždje, u kome imade srebra ili bakra, zove se srebrovito, bakrovito gvoždje (Leichstein), iz koga se bakar tako vadi kao olovo iz olovne rude; a srebrovito gvoždje peče se i topi s olovom ili sa olovnom rudom.

Ako se je bakar na ovakav način iz bakrene rude izvadio kao kov, taj bakar nije jošt čist, nego u njem imade i drugih kovovah, koje valja jošte izlučiti. A to se opet pravi kiselikom; jer najviše kovovah, kojih imade u bakru, imadu to svojstvo, da se sa kiselikom spojiti mogu, i to žestje nego li bakar. Bakar se metne radi tog svojstva (jošte nečist [1]) u peć, koja naliči na sušnicu, dočim mu se vazda vazduh pripiruje. Kovovi, s kojih je bakar bio nečist, sgrude se i prave na povèršju drozge, dok se bakar izčisti i oteče. To se kaže pèržit bakar (schleissen, gaarmachen), a peć pèržnica (Schleissofen, Gaarofen).

Višeput dobije se i srebrovit cèrn bakar; iz ovog bakra teže se srebro luči nego iz olova; za tu se lučbu upotrebljava olovo ili živa; kad se olovom luči, kaže se olovna spojićina (Verbleiung), a kod bakrom, bakrena spojićina (Kupferamalgamation).

Valja razlikovati ovu spojićinu od one, kojom se iz rude srebro i to živom vadi; no to nećemo obširnije tumačiti, jer je stvar odveć zamèršena.

Osim žive može se i tutija (Zink), běl i kèrt kov, i jošt neki kovovi uz veliku vatru izlapiti — nemože se upravo za nijedan kov reći, da nije sažegljiv, nego je samo vrućina različna, kod koje je jedan ili drugi izlapljiv. Oba, tutija i živa, dobivaju se iz rudah na ovaj način, da jim se što pridade, što jih od drugih kovovah luči, pa se onda spravama destilliraju, kao što se voda ili rakija distillira.

[1]) Zato se zove cèrn bakar (Schwarzkupfer).

Hladoleževo stanje.

Razgovor izmedju župnika, Hladoleža i žene mu.

Od A. N.

Župnik. Dobro jutro, susěde!

Hladolež. Bog Vam dao dobro, moj dragi gospodine župniče!

Župnik. Nisam se nadao, da ću te u ovo doba u ležkanju (ležanju) zateći. Ja sam ti govorio, da dobar domaćin, od našega rada (děla), svagda će naći zimi kao i lěti, šta će oko kuće, oko njivah, oko vinograda, oko voćnjaka raditi; no kako ja vidim, ti nisi ovih mojih rěčih zapamtio. Lětos, kad su drugi dobri seljaci orali i sijali, kopali, kosili i žnjeli (želi), ti si tražio hlada po kèrčmah i vrěme s polićí provodio, ili ako si i izlazio na dělo, ti si samo po tvojih zemljah po nešto čepèrkao, i kako si osětio (poćutio) žarke sunčane zrake (trake), ti si běgo s posla i tražio onu nesrećnu lipu na njivi ili onaj širokogranati orah u voćnjaku, pa si pod njimi u hladu spavajući dangubio. Sad, šta ti je sad? sad valjda se bojiš od zime i tražiš vatru (oganj), da se pored vatre od težkoga posla odmaraš?

Hladolež. Prodjite me se s tim, molim Vas, tà zar nevidite, da sam bolan i da nemogu nikud?

Župnik. Ti si bolan? a što ti je? kad si se razbolio i od čega? Ja sam te onomad vidio u svatovih (na svatbi) kod Božkovića Nenada, tamo si bio zdrav, i kako se opominjem, ondi nebiaše većega junaka u pitju od tebe. Dočepao si se Nenadove rakije pa si htio baš da mu se osvetiš (fantiš) i svu rakiju da mu popiješ, je li tako? pa sad se odmaraš (odpočivaš) poslě poběde (preobladanja), koju si nad rakijom odèržao, a nevidiš, kako te je ona ojadila i šta je od tebe učinila.

Hladolež. Pio sam ja i do sad, i nikada mi pitje nije nahudilo (naškodilo), ali šta je ovo sad, to neznam: sve mi se čini, da sam vratjajući se kući negdi pao i onda se pobio, jer me ledja ljuto bole.

Župnik. Tako će i biti po svoj prilici, da si ti naliven rakijom od Nenada pošo, pa i neznaš, kako si kući došo i šta ti se u putu dogodilo. Ja, vidiš, ovako sudim: ti si se kod Nenada po dobro nalio rakije i ugrijao, pa te je još ondě ili u putu švig (reumatizam) ošinuo, a moguće, da ti je, kad si se vratjao kući, ugrijana glava prevagnula, pa da si se gděgod stropošto (srušio) i ugruvao. È, tako to biva, kad čověk nešto rádi, a nemisli na konac rada svoga: ti junak nad rakijom nisi mislio, da će tako izpasti, da će na poslědku rakija nad tobom odèržati mejdan, i da ćeš sad morati od njezinih ranah bolovati? no ja ti kažem, da ćeš ti te rane, koje ti rakija svaki čas zadaje, još većma osětjati.

Hladolež. Ledja su mi kao ukočena, nemogu da se maknem; ovdě me opet s lěve strane probada, nemogu da dahnem; neka me jeza (groza) napala, nemogu da se sgrijem; a glava me boli, nemogu očiuh da otvorim.

Župnik. Tako ti rakija zna urediti one, koji ju ljube: najprije ugrije jim glavu, pa poslije jih vuče na svako zlo. I ti si još dobro prošao; hvali Bogu, te si ovdě u tvojoj kući, jer kakva je rakija, mogla te je navući na kakvo zlo dělo, pa bi sad vezan ili okovan sědio i stenjao. Kažem ja tebi: prodji se toga prekomèrnog pitja, ti ćeš time i sebe i děcu i kuću upropastiti; ali ti nećeš mojih dobrih rěčih da poslušaš. Sad si bolan, je li nesretniče? sad i ova sirota žena da ostavi svoje poslove i tebe da dvori, a domaći poslovi neka stradaju? Ko će onim jadnim volovom da položi? ko će konje češati? È, moj čověče, tako ti mora kuća propanuti! Ja se grozim tebe ovdě ležeća i pogledati; izvalio si se ovdě pored vatre, a nemaš ni čestita prostirača ni pokrivača. Pogledaj, kuća kakva ti je, ako Boga znaš; nije li to sramota za čověčanstvo, da u ovakovoj kući slobodan čověk živi? vidiš li, kako ti je kuću větar razkrio, a ti nisi bio vrědan, da to odmah prepokriješ, nego si ostavio tako kuću razkrivenu, da ti sněg sada u kuću zavejava? vidiš, kako větar kroz ona bèrvna duva (puše); kako ćeš tu, da se sgriješ, kako li ćeš kao bolestnik (betežnik) da se lěčiš? Pogledaj na ovu sirotu děcu, kako gola, bosa oko vatre dèrhtju, i kako svaku nuždu kod tebe živa otca tèrpe! A kako neće tèrpiti, kad ti od jesenas, od kako su ljudi počeli rakiju peći, ti jednako samo od kazana (kotla) do kazana ideš i o tome brigu vodiš, koliko je koi rakije i kakve izpeko, a na tvoju kuću i nemisliš? Od kako se zazimilo, ti još nisi ništa u tvojoj kući privrědio, no samo od kuće do kuće na veselja hodaš. Jesi li ovoj děci zimnicu spremio? kaži mi, molim te; imaš li smoka u kući; imaš li brašna, soli, variva (sočiva), kupusa (zelja)? Nemaš, je li? È, zašto da nemaš? zar ti toga nebi mogao kući nabaviti kao i drugi ljudi i naši seljaci? Pogledaj evo tvoga pèrvoga suseda Ranka; i on nema u kući zadruge (družine), no sám sve svoje poljske i domaće poslove rádi, i opet napreduje. Dà, u Ranka može biti onakva kuća kamenom ozidana, poběljena i crěpom pokrivena; Ranko može imati svoju čistu sobu za sebe i za děcu, i drugu za goste lěpo zastèrtu i naměštenu; u Ranka može biti u kući svačega dosta, ali u tebe nemože biti? Jeste, ali Ranko i rádi dan i noć; netraži hlada kao ti; netraži kazana ni veselja kao ti; nečuva kèrčme kao ti. Dà, pa Rankova děca idu u školu, uče se Bogu moliti, čitati, pisati i računati, a tvoja oko kuće švèrljaju (t. j. po kući koješta rade), niti od tebe što uče, niti imaju prilike što dobro viditi ni čuti. Dà, pa će od Rankove děce biti i dobri ljudi i hasnoviti sinovi svoje domovine, a što će od tvoje děce biti? bit će neznalice, bit će iverje kao i klada, od koje su odpali. Dakle em (vem) si ti nesrećnik, em i onu sirotu děcu hoćeš nesretnu da učiniš!

Hladolež. Ja neznam, što ste se izpizmili [1]) na mene; sve Vam je nepravo, što ja radim, a ja radim, koliko mogu.

Župnik. Kamo sreća, da ti radiš, koliko možeš, ja te nikad nebi ukoravao, no bi te pohvaljivao kao i druge, koji pohvalu zaslužuju. Ajde, kao što veliš, da sam se ja izpizmio, ali zašto načelnik (glavar), kad god dodje u vaše selo, svakad tebe kara? Nije li te načelnik lane u prolětje, pa nije li te i o sv. Nikoli, kad je ovdi bio, kao neradina pred obćinom karao i světovao? pa znam, opet na prolětje kad dodje u obćinu i kad sapita, koliko je koi uzorao i posijao, da će opet tebe karati, jer ćeš opet ti od svih biti najzadnji poljodělac.

Hladolež. Tome se Vi nemojte čuditi: ja znam, u tretjem selu odavle běše neki seljak, pa kako se u selu što ukrade, a oni uhvate njega te biju, i nepitaju, je li on ukrao ili ne. Tako i naš načelnik, kako dodje u naše selo, on uhvati mene pa kara, a věrujte mi, da stane iztraživati, našao bi on i više njih

[1]) Izpizmiti, t. j. počet koga neprijateljski progoniti.

onakovih, kao ja što sam, i još gorih od mene. — Jao, baš nemogu. Donesi mi, ženo, malo razsola.

Žena. Odkuda ću ti doněti? u nas kupusa nema.

Župnik. Eto, kakav si ti domaćin, kad ni kupusa u kući nemaš, pa sad kaži mi, ima li pravo načelnik, što te kara? Veliš, da bi načelnik našao i više takovih u selu, kao ti što si, ili i još gorih od tebe. Ali deda ti rádi tako, da on od tebe nemože boljega radina naći, pa da vidiš onda, hoće li te on karati ili će te kao marljiva poljodělca pohvaliti. — Čuješ, prijo! razsola da mu nisi dala; vidiš, da je nazebo i da se izubijao, pa ako mu daš razsola, može se još gore pokvariti. Nedaj mu ništa jesti, neka posti: neka se muči, dok se nenauči. Samo gledaj, da se ugrije i da se oznoji.

Hladolež. Ej, da mi je samo malo razsola, čini mi se, odmah bi mi lakše bilo.

Župnik. O, to ja věrujem, da tvoje od rakije zagorělo sèrdce sada razsola traži; ali protisli (probadi, provari, protisci, bodac) i ta izubijana ledja baš nikako razsola nepotrebuju. — Promisli, zlosrećniče! sad, kako si se razbolio, da ti što budne, šta bi ova tvoja sirota děca radila? kaži mi, čemu si jih ti naučio? šta si jim pribavio i na čemu bi jih ostavio?

Hladolež. Stan'te, molim Vas, negovorite dalje; priznajem (spoznavam), da nevalja, što radim. No da znate: ako dá Bog te ozdravim, hoću drugi čověk biti.

Župnik. E, moj brajko! to sam ja od tebe više putah čuo, ali nikad nisi odèržao rěči. Ti sad tako govoriš, dok neozdraviš, a kako se pridigneš, ti ćeš opet onaj biti, koi si bio: opet ću ja tebe naći i u kèrčmi i kod kazana, opet ću ja tebe viditi na lěto u hladu pod lipom ili pod orahom onda spavajuća, kad drugi ljudi najbolje rade. Ti sad vidiš, da nemaš ni pokrivača ni prostirača, i opet ćeš ti na prolětje odněti kudělju u kèrčmu i dati za rakiju, a tvoja sirota žena neće imati šta da prede. Ti sad vidiš, kako su ova děca gola, i opet ti nećeš na prolětje uzorati pod konoplju, da ti žena dobije težine (t. j. nabijene kudělje) te da oprede i otka platna i za sebe i za tebe i za děcu. O, znam ja tebe, doći će lěto, pa će i proći, pa će i zima doći, a ti ove kuće nećeš popraviti. Kaži mi, molim te, što si od hrane (žitka) prodao ove jeseni?

Hladolež. Nisam ništa.

Župnik. A jesi li vidio, koliko je tvoj suseđ Ranko prodao?

Hladolež. On je dosta prodao pšenice i ječma (jačmena), i još ima bar toliko da proda.

Župnik. Tako, vidiš, on od plodovah truda svoga prodaje i krajcare sabira, a ti od tvoje lěnosti praviš duga po kèrčmah. Možeš li ti tako napredovati, kad ništa neprodaš?

Hladolež. I ja sam prodao o sv. Nikoli četiri vepra (kèrmka).

Župnik. I od onih novacah vratio si onome dug, što je za tebe porez (štibru) platio, a ostalo si dao kèrčmaru za dug, a u kuću nisi ni soli kupio. Kad bi tako svi ljudi radili kao ti, odkuda bi novac došao u zemlju? Tako, vidiš, ti ne samo što sám sebe upropastjuješ (zatiraš), nego ti upropastjuješ i našu domovinu.

Hladolež. Ako dá Bog te ozdravim, sve će to drugačije biti.

Župnik. Ama molim te, brajko! neka te jedanput budne stid od ljudih. Što bi ti bio u selu najgori, kad možeš biti ako ne najbolji, a ono bar dobar zemljodělac. Za Boga, spahije (gospona zemeljskoga) nemaš nad sobom, nikome drugom neradiš no samo sebi; ti si gospodar i spahija od tvojih dobarah, živiš u miru kao slabodan čověk na světu, pa što bi živio kao kukavica u sirotinji, kad možeš živiti kao čověk u svakom izobilju.

Hladolež. Da znate, da ću od sad drugačije da živim.

Župnik. Bog bi te na dobro okrenuo, osvěstio i opametio. S Bogom!

Pripověst.

Otčinska ljubav a nezahvalna děca. Neki bogat tèrgovac mahne se (ostavi) svoje tèrgovine, i želeći koju godinu u miru poživiti, cělo svoje imanje (imetak) poděli medju dvě udate kćeri svoje, i to tako, da sebi od imanja svog ništa nezadèrži; jedino je ugovorio (pogodio se) s kćerkama svojim, da pól godine kod jedne, a pól godine kod druge kćeri prebude do smèrti. — No još nije ni pèrva godina prošla, a otac opazi, da on nijednoj kćeri nije baš tako mili gost, i da se i jednoj i drugoj već dosadilo starog otca badava hraniti. Otac videći, da mu se dobro zlim vratja, a pri tom i krijući, da kćeri nedoznadu njegove nezadovoljnosti, prestane kćeri polaziti, već kvartir napose (poseb) pogodi, pa svu svoju tugu i nevolju kaže nekom věrnom prijatelju, moleći ga, da mu samo na jedan dan pozajmi (posudi) dvě tisuće (jezera) dukatah. Kad prijatelj razumi, šta je i kako je, dragovoljno mu učini i novce dá. — Žalostni otac drugi dan odmah naredi oběd (ručak) i pozove obadvě kćeri. Tek (komaj) što su za stolom bili, dodje mu rečeni prijatelj, i kan' da bi u nuždi (sili) bio, zapita starca, da li bi mu mogo na kratko vrěme pozajmiti jedno dvě tisuće dukatah. Starac odgovori, ne dvě, ljubezni prijatelju, nego, ako ćeš i više, dat ću ti, i ode u drugu sobu i donese zaiskane novce. Kad to vidiše kćeri, da jim otac još ima gotovih novacah, sasvim se proměnu, i nisu htěle nipošto dopustiti, da otac po kvartirih sědi, nego su se otimale, koja će mu prije što po volji učiniti i Bog zna kako ga dvoriti. Tako je dakle u miru otac više godinah kod njih poživio. Poslě njegove smèrti, kad se nikakvih novacah u njegovom sanduku (ladici) nenadje, sestre jedna drugoj u oči polete, ona jedna, da je ona druga, u koje je kući otac umro, novce uzela i sakrila, i Bog zna, kakva bi se razpra (svadja) još rodila, da se nije medju pismi našlo i jedno malo pisamce, u kom otac sve, kako je i šta je, izpověda, govoreći: „Ja sam od milosti kćerih mojih živio, i bio bi od te njihove milosti pod tudjim plotom umro, da se nisam dosětio, te jim dao ufanje, da će po mojoj smèrti naslěditi (dobiti) opet puno novacah. Zato kćeri moje, světujem vam, ako kad ostarite, nedajte vašeg imanja za života nikad děci u ruke, da vam se nedogodi, što se je meni dogodilo“.

Težačko orudje (alati). (Landwirthschaftliche Geräthe).

Gospodarsko družtvo štajersko preporučuje nadalje još nekoje težačko orudje, koje se može dobiti u Gradcu u priloženu cěnu, i to kod slědeće gospode majstorah:

I. Kod kovača g. Josipa Vonihra (Josefsgasse Nr. 453).

sěcala ili sěčkarnice s dvostrukim košom i s nožem od livena nada t. j. čelika iliti oćeli poput sèrpa (Strohschneidmaschinen mit doppelter Lade und mondförmigem gussstählernem Strohmesser) . .	po 130 fr. — kr. do 150 fr. — kr.
sěcala s jednim košom i s navadnim nožem (Strohschneidmaschinen mit einfacher Lade und gewöhnlichem Strohmesser)	„ 80 „ — „ „ 100 „ — „
sěcala za repu s 80 kovanih nožah (Rübenwölfe mit 80 geschmiedeten Messern) .	„ 65 „ — „ „ — „ — „
sěcala za repu s 48 kovanih nožah (Rübenwölfe mit 48 geschmiedeten Messern) .	„ 50 „ — „ „ — „ — „
makine za kukuruz tèrti (Kukuruz-Abreibmaschinen) .	„ 30 „ — „ „ — „ — „
makine za kukuruz mèrviti iliti mlěti na krupno (Mais-Schrottmaschinen) .	„ 50 „ — „ „ 70 „ — „
ručni mlini iliti žèrvnji za mlěti na fino (Handmühlen zum Feinmahlen)	„ 70 „ — „ „ 100 „ — „
makine za gnječiti grozdje (Trauben-Quetschmaschinen) .	„ 12 „ — „ „ — „ — „
orudje, kojim se vadi rastlina, imajuće u proměru 4 do 9", bez dèržala (Pflanzenbohrer im Durchmesser von 4 bis 9" ohne Stiel)	„ 1 „ 30 „ „ 2 „ 10 „
sijače štajerske, napravljene po stroju Schärding'ske (die steiermärkischen Säemaschinen nach der Schärdinger construirt)	„ 90 „ — „ „ — „ — „

N. B. Dr. Hlubek primetjuje: Dokaz dobrote ovoga orudja najbolji je to, što ga se množina prodaje.

II. Kod kolara g. Matije Webera (Baierdorf Nro. 3. nächst Eggenberg):

poboljšane Burgerove sijače za sijati u redu kukuruz, s valjkom, kojim se ujedno sije běla iliti okruglica repa, pofarbane (verbesserte Burger'sche Maisdriller mit einer eigenen Säewalze für weisse Rüben, angestrichen	po 15 fr. — kr. do — fr. — kr.

N. B. Dr. Hlubek veli, da može ovu sijaču po duši svakomu preporučiti, budući da se njom može i repa u redu sijati, po čemu se ne samo manje težakah potroši, nego i više ploda dobiva.

III. Kod željěznara g. Herzoga (Griesgasse):

kremske škare (makaze) za dèrvje i tèrsje (Kremser Baum- und Reben-Scheren)	po 1 for. 15 kr.

Bolest grozdja.

Odgovor člana g. Mijata Sabljara. Bolest grozdja vidio sam 22. sèrpnja 1852. u Starom Gradu med Bagom i Senjom. Na jednoj lozi (tèrsu) bilo je zdravog i takovog grozdja, da je neka prašina nanj pala, i pod njom je jagoda, a dokle ta prašina nju pokriva, cèrnija; s toga se počme sušiti, opada i smèrdi. Gděkoja jagoda razpukne se na četvoro, tèrs dobije mastnice (Flecke), osobito u bělog grozdja, kao krumpir. G. 1851. malo se je ta bolest poznala, a g. 1852. mnogo više. — Lěk od toga po Glasniku Dalmatinskom: 1 vědro pišaće, malo vode i sumporne kiseline, u to se metla zamoči i s njom grozdje opere.

Barometer Hohnbaumov.

Članu g. L. V. u K Na ovaj su se barometer predbrojila do sad kod tajničtva slědeća p. n. g. g. članovi: Clemens Josip, kanonik zagrebački, i Rogić Petar, župnik Levanske Varoši. Ovaj drugi veli u svom dopisu: „U broju 8. gospodarstvěnih novinah štio sam priporuku barometra od g. L. Vukotinovića. Ja sam rada takovi barometer imati i njeg za korist moju i mojeg puka upotrebiti, u ovom bo predělu medju bèrdinama krasne su livade; al je težko sěno spravljati. Zaoto je ne samo u tom pogledu, nego i gledè vèršitbe i mnogo drugih gospodarstvenih poslovah vèrlo koristno za gospodara i na 24 sata znati proměnu u zraku. I t. d. *Ur.*

Kratke věsti.

Veliki vašar djakovački. Čine se svi tèrgovci i kupci pozorni na veliki vašar djakovački, koi se 26. travnja (aprila) počima s marvinskom tèrgovinom, naime: svinjah, rogate marhe, konjah i t. d., a 1. svibnja (maja) svèršuje s tèrgovinom svakovèrstne robe.

Striče Tomo. U „Zabavnoj čitaonici" izišo je neki dan u knjižari Franje Župana u Zagrebu 1. svezak od glasovitoga zbog plemenite svoje težnje i esthetične nutèrnje vrědnosti toli obljubljenog romana *„Striče Tomo"* ili robovanje Cèrnacah u Americi, od Enrike Beecher Stowe, što ga je preveo g. J. Zalezo. — Predplatna cěna čitavome dělu (8 svezakah) ujedno sa više slikah 1 fr. 38 kr. sr., koja se može ili na jedanput ili na dělove tako položiti, da se za svaki od pèrva četiri svezka plati po 24 kr. sr. a ostali davat će se badava. Tko želi poštom dobivati mukte pojedine svezke, ima poslati 2 fr. sr. franco.

Cěnik Tèrstjanski.

Vosak.

Smirskog . . .	cent	po	110 fr.	— kr.	do	112 fr.	— kr.
Bosansko-sèrbskog . .	„	„	105 „	— „	„	— „	— „
Mostarskog . . .	„	„	107 „	— „	„	— „	— „
Primorskog . . .	„	„	101 „	— „	„	— „	— „

Kava.

S. Jago od Kube najfinije	„	„	44 „	— „	„	48 „	— „
„ „ srednje .	„	„	39 „	— „	„	42 „	— „
„ „ proste .	„	„	36 „	— „	„	37 „	45 „
„ „ biser-kave	„	„	51 „	— „	„	54 „	— „
Havanske fine . .	„	„	35 „	— „	„	37 „	— „
„ srednje . .	„	„	33 „	— „	„	34 „	— „
Portorico fine . . .	„	„	35 „	— „	„	38 „	— „
San Domingo . . ,	„	„	28 „	— „	„	31 „	— „
Moke	„	„	34 „	30 „	„	38 „	— „

Cukar.

Melis francezkog . .	cent	po	19 fr.	30 kr.	do	20 fr.	— kr.
olandskoga . .	„	„	18 „	30 „	„	21 „	— „
Inglezkog finog . .	„	„	23 „	— „	„	24 „	— „
Havanskog bělog . .	„	„	13 „	30 „	„	20 „	30 „
St. Jago „ . .	„	„	11 „	45 „	„	13 „	30 „

Ulje.

S Abrucah . . .	vedro	„	37 „	— „	„	— „	— „
Od istoka	„	„	36 „	— „	„	37 „	— „
Kèrfskog	„	„	40 „	— „	„	40 „	30 „
Dalmatinsko-dubrovačkog	„	„	38 „	30 „	„	40 „	— „
Finog i polufinog . .	„	„	43 „	— „	„	50 „	— „

Hrana.

Pšenice	vagan	„	4 „	30 „	„	6 „	40 „
Kukuruza	„	„	3 „	10 „	„	4 „	10 „
Raži	„	„	3 „	20 „	„	3 „	45 „
Ječma	„	„	2 „	10 „	„	3 „	— „
Zobi	„	„	2 „	30 „	„	3 „	— „
Pirinča Mant. i ost. .	cent	„	11 „	— „	„	13 „	30 „
„ milanskog i piemontezkog	„	„	10 „	— „	„	10 „	20 „
Muke 1. vèrste . .	„	„	10 „	30 „	„	— „	— „
„ 2. „ . .	„	„	9 „	30 „	„	— „	— „
„ 3. „ . .	„	„	8 „	30 „	„	— „	— „
„ zadnje „ . .	„	„	6 „	30 „	„	— „	— „

Vuna.

Nečiste	„	„	35 „	— „	„	36 „	— „
Oprane , . . .	„	„	46 „	— „	„	55 „	— „
Jagnetje	„	„	54 „	— „	„	55 „	— „

Pamuk.

Sv. Marte	„	„	26 „	— „	„	27 „	— „
Sjedinjenih dèržavah am.	„	„	32 „	— „	„	36 „	— „
Mako	„	„	30 ,	— „	„	40 „	— „
Makedonskog . . .	„	„	29 „	— „	„	34 „	— „

Svila.

Turnovske i filipoljske .	funt	„	7 „	— „	„	7 „	30 „
Rumeljske . . .	„	„	7 „	30 „	„	8 „	— „
Piemontezke . . .	„	„	11 „	— „	„	— „	— „
Persijanske . . .	„	„	8 „	30 „	„	— „	— „

C ě n a.

Podružnica varaždinska. Cěna žitka (hrane) i vina na neděljnom vašaru u Varaždinu dne 10. ožujka t. g.

	U srebru fr.	kr.	do	fr.	kr.
Pšenica magjarska	3	36	—	4	—
Pšenica hèrvatska	4	—	—	4	12
Raž (hèrž)	3	—	—	3	12
Napolica, zmes běla	3	12	—	3	24
Kukuruz	2	36	—	2	48
Ječam (jačmen)	2	36	—	2	48
Hajda (elda)	2	—	—	2	12
Zmes cèrna	2	48	—	3	12
Zob	1	48	—	2	6
Bažulj	3	24	—	3	48
Krumpir	2	—	—	—	—
Vino lagano od g. 1852.	3	—	—	4	—
Vino težko od g. 1852. s boljega bèrda .	5	—	—	6	—
Nadnica težakah oko Varaždina . . .	—	12	—	—	15

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca ožujka 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre — Jutrom u 6. — pri temp.	liniah	Po pódne u 2. — pri temp.	liniah	Na večer u 10. — pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra — Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	druge opaske.
	S a t i h									
11.	+2°.4	334‴. 64	+8°.0	334‴. 75	+4°.0	334‴. 64	+ 1°. 3	+ 7°. 4	+ 3°. 4	lěpo vrěme
12.	+2°.0	333. 70	+9°.0	333. 82	+4°.2	334. 22	+ 1°. 0	+ 8°. 3	+ 3°. 0	„ „
13.	+2°.5	334. 01	+9°.4	332. 65	+5°.5	330. 56	+ 1°. 4	+ 9°. 2	+ 4° 3	„ „
14.	+5°.0	329. 51	+11°0	330. 03	+7°.0	329. 72	+ 4°. 1	+11°. 1	+ 7°. 0	podobro oblačno.
15.	+4°.5	330. 03	+11°5	329. 51	+7°.5	328. 46	+ 3°. 1	+11°. 0	+ 6°. 3	srědnje ruke oblačno.
16.	—6°.0	326. 78	+9°.5	326. 57	+8°.0	324. 57	+ 5°. 3	+ 9°. 1	+ 7°. 3	jako obl. i za jut. kiš. proskr.
17.	+5°.5	324. 26	+11°0	324. 47	+1°.5	326. 78	+ 4°. 4	+10°. 2	+ 0°. 3	u več. sněg i kiš. od sěv. zap

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 90 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 13. U subotu 26. ožujka (marta) 1853. GODINA I

Družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju dobilo je poziv i slědeći

Programm

za 31. glavnu skupštinu c. k. gospodarskoga družtva za Štajersku, koja će biti 5. i 6. travnja 1853.

Gospoda načelnici podružnicah neka izvole narediti, da gospoda zastupnici podružnički, koji će kao organi svojih podružnicah ovoj skupštini pribivati, — shodnim providjeni punovlastjem — dne 5. travnja prije pódne o 9. uri predstanu u gospodarstvenoj pisarnici u Joanneumu u Gradcu, te da tù jedno predadu donešene sa sobom predloge, knjige, sěmenje i druge stvari, i polože u družtvenu pěneznicu novčane prineske po podružnicah sabrane i za predaju osrednjemu odboru odredjene; drugo da dignu i prime naměnjene podružnicam spise, sěmenje, priměrke i t. d.

Ovi poslovi da se svakako obave prije pódne, jerbo će predsělo (Vorsitzung) početi o 5. uri po pódne na običnom městu u Joanneumu.

Predmeti, koji će se u 31. glavnoj skupštini preduzeti i razpravljati, jesu:

1. Izvěstje upravno osrednjega odbora o dělanju družtva izza poslědnje glavne skupštine.
2. Izvěstje upraviteljstva o obradjivanju gospodarstvenoga pokušališta (Versuchshof) i vinograda priměra radi.
3. Izvěstje upraviteljstva od družtva za svilarstvo i šumarstvo u Štajerskoj.
4. Glavno izvěstje štajerske štedionice i uzajamnoga osigurališta za nutèrnju Austriju.
5. Izvěstje osrednjega odbora o podnešenom visokome c. k. ministarstvu nutèrnjih poslovah redu za družinu i vinogradnike.
6. Izvěstje o podružnicah, koje su s nova ustrojene, i koje će se još ustrojiti.
7. Izvěstje o osnovah za izsušiti močvari i nakvasiti polja, koje osnove oživotvorene su god. 1852. u Štajerskoj, i visokome c. k. ministarstvu nutèrnjih poslovah pregleda radi podnešene.
8. Izvěstje o potrošku dohodka od neděljnoga lista.
9. Na poziv nekojih podružnicah povest će osrednji odbor rěč o predplati na neděljni list.
10. Izvěstje o tom, kako da se podigne lan u Štajerskoj.
11. Izvěstje o tom, kako stoji i napreduje lan, ječam i češljuga (Weberkarden) u Štajerskoj.
12. Izvěstje o novoj bolesti hangirah (postuhov, Beschälkrankheit) u Štajerskoj.
13. Razdavat će se doznačene u poslědnjoj glavnoj skupštini kolajne (medalje) družtvene i spomenice, a doznačiti tri nove spomenice za voćare izmedju učiteljah i seljakah.

Predlozi o tom imadu se najdalje 8 danah prije glavne skupštine podněti osrednjemu odboru.

14. Oglasit će se načelnici i odbornici u podružnicah, a tako i članovi u skupštinah podružničkih izabrani.
15. Izabirat će se novi dopisujući članovi.
16. Izabirat će se jedan član osrednjega odbora město savětnika prizivnoga suda dr. Andrije Hüttenbrennera, koi se toga města odrekao.
17. Predložit će se račun družtveni i izabrati tri izpitnika računa.
18. Predlagat će zastupnici i članovi, što koi ima, — po redu, u kojem su se za to prijavili, a pri tom obratit će se njihov pozor na najnovija data o predmetih pod br. 11. naznačenih.

U Gradcu, 19. veljače 1853.

U ime osrednjega odbora c. k. gospodarskoga družtva za Štajersku.

Dr. Hlubek,
tajnik.

Něšto o voćarstvu.

Od člana K. V.

Neću ja ovdi da govorim o materialnoj koristi voćarstva; neću da navodim, koliko hasne donosi voće, osobito blizu koje varoši, kojega tèrgovišta ili kojega povećega města; šutim o tome, kako je zdrava hrana voće i skoro i osušeno i kuhano, osobito za děcu i bolestnike; neću ni rěči da gubim o dobitku, koi kući i ukućanom odsěca voćarstvo dobro uredjeno: već imam tù samo pred očima upliv voćarstva na ćudorednost prostih ljudih.

Mnogi je to za stalno već i sám na pèrvi pogled opazio došavši u ovaj il' onaj vèrt; jer što se sve nemože iz pogleda na vèrt suditi o gazdi, o gazdarici, o ukućanih, o njihovoj brigi il' nebrigi, o njihovoj urednosti il' neurednosti? Što si može čověk misliti, kad u kom vèrtu vidi, da su voćke oguravile, da nisu očistjene; kad još k tome vidi oko vèrta hèrdjav plot, a pred vèrtom i kućom sve puno smrada? Šta drugo, nego da je u toj kući gazda nemaran, a gazdarica lěna! Usuprot, ako je u prostaka kuća čista, dobro ogradjena po čertežu, ako ima vèrt u redu, pa u tom vèrtu štokakvoga voća i t. d., odmah čověk zna, da je u toj kući domaćina marljiv i vrědan, koi voćke něguje i pitomi, kućanica brižljiva i revna, koja neprestano sve u redu dèrži i dužnosti prave domaćice točno izvèršuje. U takovoj kući za čělo i lěpa, nedužna kćerka u čistom seljanskom odělu razno cvětje sije, sadi i zalěva u

vèrtu pred kućom. U takovoj su kući i děca i družina marljiva i poslušna. Pa gdě je zbilja sve u takvom redu, ondě je i ćudorednost i blagoslov božji u kući.

Voća, istina, kod nas u Slavoniji imade u obće dosta i to štokakvog. Slavonci voće vèrlo miluju, i svake skoro godine, to jest, kad voće urodi, razvoze ga i prodaju bližnjim susědom i Magjarom preko Drave. Pa ipak nismo još u voćarstvu dotèrali do stupnja povoljnog, premda se je već počelo ovdi ondi u našoj domovini naprednije gospodariti. Svakako želit bi bilo, da si tu stvar svekolike podružnice k sèrdcu uzmu, pa kod svake podružnice da zavedu barem pojedan vèrt, gdě bi se raznovèrstna raztež, navlastito voćke, něgovale i pitomile i seljakom davale. Voćarstvo, kao što rekoh, čini ljude bolje, zato neka intelligentia i u tome prednjači.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Sèrpanj (sèrpen, julij).

Tko karanfile, klinčece želi imati lěpe, neka izčupa grančice (izdanke), koje za listjem těraju, niti više nego jedan samo cvět na grani neka netèrpi.

Za jesen posij repu okruglicu, spinjaču, rotkvu, salatu, endiviju; ova se razsadjuje i za preko zime pohranjuje u povèrtnjaku.

Sěmena sazorěvaju. Ukret, korabu, kupus, čim komuše jim začmu žutiti, izčupaj s kořenjem, zemlju otresi, te na dobro město, kamo ptice nedolaze, o kořenje pooběsi; ovako će sok vratit se natrag u sěme i dozrěti. Kad imaš kad, očisti jih; čim dulje stoje u komušah, tim je bolje.

Sěme od celera, peršuna i kořenja (žute repe, mèrkve) najbolje je u sredini stabla, jerbo najprije dozrije. Priredi rešeto iznutra papirom prevučeno, kako da sěme nepropada, i u ovakovo rešeto otresaj, kako vidiš šta zreloga.

Za sěme ostavi krastavacah i to onakovih, koji su se najprije zavezali, jerbo će ovi i druge godine prije roditi.

Sad dozriju artićoke, te se mogu u kuhinji upotrebiti.

Ako su se tikve, misirače, bundeve, valjanke, ili kako se već sve zovu, sada previše zavezala, a ti pokupi, što je sitnije, i u dobrom octu nakvasi na način krastavacah (vugorkov); bit će dobra umaka (sos).

Endiviju presadjuj.

Možeš još i repu okruglicu sijati.

Na mokru vremenu listje od jagodah za tri pèrsta iznad zemlje poreži i gredice očisti.

Voćke. Male voćkice nakoli i poveži.

Voće je već dozrělo, a bit će tim bolje, ako se rano pobere, a ne po vrućini, i ako nekoliko urih stoji u hladu.

Marilice, ako želiš, da ti budu bolje i ugodnije, nemoj jih ostavljati, da na dèrvu sasvim dozriju, nego prije oberi zrelije, odnesi jih u sěnicu na slamicu, neka tù stoje dva tri dana, a tek odavle nosi jih na stol.

Možeš očiti od spavajućega oka, najbolje je po toploj kiši.

Okulante, koje si prije od živućega oka načinio, pregledaj i vezila jim odrěši.

Mrave tamani, dèrva od větra ili leda ranjena popravljaj i izcěljuj.

Prigledaj tèrsje; ako je odcvalo i grozdje se dobro zavezalo, iznad najvišjega lozu za pedanj visoko odreži, osobito tèrsje okolo zidovah. Kadikad oberi panjuge, što za listjem rastu, pa će ti grozdje biti puno deblje.

Narančam oberi suvišno cvětje, da zavevani red (sád) bolje raste; na suhom vremenu polěvaj i oči.

U vèrtu plěvi, puteve čisti; izpražnjene gredice štihaj i opet nasadjuj; povèrtje okopavaj i malko obsiplji.

(Dalje drugi put).

Kako treba gazdovati i kuću teći?

Razgovor izmedju župnika i seljakah Milorada, Radojice i više njih.

Od **G. P.**

Župnik. Bratjo moja, imadosmo prošavše godine (lane) razgovora o mnogomu koječemu. Ja sam se onda upuštao s vami u razgovor, a pokadšto sam i sám u besědi (govoru) vas poučavao. Sve ono, o čemu smo sborili (govorili), tiče vas se kao Kèrstjanah (Kèršćenikov), dok god ste živi. I da nebi zaboravili naukah i savětah onih, koje ste od mene u ovoj prošavšoj godini čuli; povratit ću se više putah na one iste krěposti, kako bi vam jih tim bolje omilio.

Milorad. Čestiti otče, mi ti zahvaljujemo na dobroti i ljubavi. Mi smo tvoje stado; sèrdce je naše tvoja njiva; spasenje (zveličenje) naših dušah tvoja je briga. Jesi, istina, vodio s nami razgovor ove prošavše godine i kazao si nam, česa nigda čuli nismo. Beseda tvoja dopèrla je čak u sèrdca naša i otvorio si nam volju, da se s Bogom stvoriteljem i otcem našim bolje upoznamo. Mi se nadamo, da ćeš ovu volju našu ove godine podgrěvati, i žedne duše naše nauka božjega, u koliko ti je dáno, napajati.

Ali, nešto ti izpověditi moram. Mi ošetjamo, da smo jako vezani tělom našim za ovu zemlju, na kojoj živimo, i želili bi, da nam je od svake ruke lěpo i dobro. Želili bi, da imamo barem ono, što nam je za uživanje nuždno (potrebno), da nemoramo drugom dosadjivati. Naše Gospodarske Novine kazuju nam i uče nas, kako treba poljske naše poslove da radimo. One se trude, da nas učine, da budemo gazde. One na to idu, da nebude sirotinje medju nami. Mi jim zato zahvaljujemo i gledat ćemo, koliko smo god kadri, da poljske naše radnje onako radimo, kao što nas one světuju i uče. No i opet, neće s gorega biti, ako nas i ti po kadkad malo podsětiš, kako nam valja gazdovati i kuću teći. Mi znamo, da će i tebi milo biti, kad nas vidiš, da smo imućni (dobro stojeći).

Župnik. To je istina, bratjo. I ja ću vam rado kadikad mojim savětom (tolnačom) u pomoć priteći, što se vašega gospodarstva tiče. I kad smo već rěč o tom poveli, a ono ću vam odmah kazati koju.

Prije svega, bratjo, imajte na pameti, da se kuća nekući (kućno gospodarstvo nevodi) ni vračbinom (coprijom), ni djavolskom (vražjom) věštinom, nego ciglo (jedino) božjim blagoslovom. Mnogi od vas pijančili ste (pijančuvali ste) do danas i razkošno (nemèrtučljivo) živili. Mnogi ste lagali i varali (vkanjuvali); mnogi ste krali i izdavali; mnogi ste se kartali i badavadisali (manguvali), a ženu i děcu zaboravili. Zato i jeste sada nuždni i svačega željni. Ali treba, da znate, da poštenje najdalje traje (tèrpi) i da je zadovoljstvo najveće bogatstvo. Treba, da znate, da Bog samo onog blagosilja, koi se trudi. Tako, koi izmedju vas želi, da blagoslova božjega dostojan bude, taj se mora po njegovoj svetoj volji vladati i truditi.

Radojica. Nemari ništa, otče, aka nas malo i karaš. Ima nas i takovih. Bez karanja nema izpravljanja (poboljšanja). Govori samo, uči nas. Rěč je o sreći našoj, a svi želimo biti srećni.

Župnik. Ako vas i karam, ja o dobru vašem mislim. Sreća vaša moja je radost. Ali do sreće, do blagostanja nedolazi se tako lahko. Ajde da probate ovaj put, koi ću vam ja sada pokazati. Hoćete li se zavěriti (obećati) sada, da ćete barem za jedno sedam godinah ovako živiti, kao što ću vam ja sada kazati?

Svi. Hoćemo, otče.

Župnik. È, dobro, a ono čujte: Pèrvo i pèrvo: da mi se zavěrite, da za sedam godinah nećete u kèrčmu ići, no tim marljivije u cèrkvu i tù slovo (rěč) božje slušati i po njemu se vladati. Drugo: da mi se zavěrite, da se za sedam godinah nećete kartati i u one igre upuštati se, gdi se novac troši. Tretje: da mi se zavěrite, da za sedam godinah nikakva poruga iz vaših ustah neće izići, a isto tako nikakva pakost, dosada ili protèrivanje. Četvèrto: da mi se zavěrite, da će vam

za sedam godinah svakdašnja nadnica biti molitva i posao, i da ćete se jutro veče sa ženom i děčicom Bogu moliti i za grěhe kajati. Peto: da mi se zavěrite, da se za sedam godinah ni vinom ni rakijom nećete opiti. Šesto: da mi se zavěrite, da na njivah vaših nećete tèrpiti korova (drača), ni u kućah smrada i nečistoće. Sedmo: da mi se zavěrite, da ćete tělo vaše svagda čisto, pristojno i čedno dèržati, da pèrljave haljine nećete na sebi tèrpiti i da ćete to isto i na děci vašoj paziti.

Svi. Hoćemo, hoćemo, otče; zavěrit ćemo ti se i evo ti se zavèravamo, da ćemo se toga savěta tvog dèržati.

Župnik. Lěpo, bratjo. Sad idite u ime božje mirno kući, i molite se Bogu, da vas osnaži (okrěpi), da učinjene zavěte (obećanja) vaše izdèržati možete.

Narodni dom.

Museum. Poklonište knjižnici:

(Konac.)

II. g. Veselić Jos. Kr. Pokušenje u Travoslovje od Kr. Jos. Veselića.

III. g. Gvido Pols: Robinson mlajši iz českiga prepisal u slovenski jezik Oroslav Cafov.

IV. g. Ivan Kukuljević Sakcinski: a. Landkarte des Königreichs Kroatien, b. Zemljovid: Vera & genuina facies territorii Transcolapiani bonorum Zamèršje, c. Zemljovid: Mappa Districtus Literarii Zagrabiensis, d. Zemljovid kraljevine Hèrvatsko-Slavonske i vojvodine Sèrbske, predělao Marko Halavanja, e. Mappa R. Dalmat. Croatiae & Slavoniae Studio Alexandri Patačić a Stephano Glavach, f. Zemljopis: Kriegsschauplatz zwischen Ungarn, Croatien, Slavonien und der Militärgränze, g. D. F. Carrara De Scavi di Salona nel 1850.

V. Matica sèrbska: Sèrbski lětopis XXV., XXVI. tečaj.

M. S.

Družtvo gospodarsko. Zapisnik sastavljen u sělu odbora upravljajućega poslovi gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju dne 16. prosinca 1852.

1. Čim se sělo započme, bude rěč povedena o tom, kako da se izdaje neděljni list kao organ družtva gospodarskoga, koi je od tolike potrebe, ali dosad radi nedostatka novčanih sredstvah izlaziti nije mogao. Po dugoj razpravi, gdi je svaki odbornik poživabno shorio — bude odlučeno:

a. Da g. g. odbornici Dane Stanisavljević i Ivan Kukuljević učine najdalje za dva dana o štampanju naměrenoga lista pogodbu s onom izmedju ovdašnjih štamparnicah, koja najpovoljnije ponudi uvěte.

b. Da g. tajnik Rakovec na sebe uzme odgovorno uredjivanje istoga lista u ime upravljajućega odbora bez svake nagrade, ali da mu po namirenih svih troškovih pripane vaskoliki višak iliti dobitak, kojega se družtvo posve odriče.

c. Da se odmah izdade poziv k predplati na pomenuti list.

č. Da list svakako i pod svaki način počme izlaziti od 1. sěčnja 1853. počamši, — pod imenom „*Gospodarske Novine*".

2. Razpis ministarski od 28. studena t. g. br. 18642/707 I., kojim se nalaže, kako da se shodnimi pokusi izpita valjanost doglašenih visokome c. k. ministarstvu za poljodělstvo i rudarstvo putem c. k. upraviteljstva rudah solnih i šumah u Gmundenu poslědakah, koje je vlastelin Josip Tiefenthaler u Bernau-u ponovljenimi pokusi zadobio o tom: da se, to jest, kravam muzećim daje s najboljim uspěhom sol kamenita, a měšovita marvinska sol da škodi mlěku, — pri gojenju pako govedah od prevelike je koristi, a osobito pri gojenju svinjah, budući da s nova potiče u svinjah žderanje, koje osobito u poslědnje doba — t. j. na koncu gojenja malaksava (pomanjšava se), potiče tako, da, — ako se na dan svinjam 6 — 8 lotih soli daje, — vrěme gojenja skrati se za tri nedělje, a pri tom načini se u njih jezgratije i tečnije salo, nego li ikojim drugim načinom.

Bude odlučeno: radi pokusah, koji bi se imali o tom činiti, obratiti se putem Gospodarskih Novinah na podružnice, te od njih poiskati shodna izvěstja.

3. Razpis ministarski od 28. stud. t. g., br. 18508/761 I. s priloženim primèrkom od spomenice, koja govori o postupku pri cěpljenju kozah proti pošasti od plućah (Lungenseuche) u marhe, — koi postupak priporučuje dr. Willems u Hasseltu u Belgiji. Visoko ministarstvo, uvažujući znatnost stvari i smatrajući, kako se je već više važnih glasovah za postupak dra. Willemsa izjavilo, pozivlje, ako bi se gdi ovdi takova bolest pojavila, neka bi se onda o tom postupku pokusi činili, i što se iznadje, ministarstvu objavilo, da se vidi, da li ovaj postupak valja ili nevalja.

Odlučeno: priobćiti to putem Gospodarskih Novinah podružnicam, s tim uputom, da u svoje vrěme pokuse čine, i o tom izvěstje ovamo podnesu.

4. Dopis člana g. Marka Bedekovića od Komora, vlastelina u Bedekovčini, od 29. studena t. g. radi naknade ukinutih god. 1848. daćah urbarskih.

Odlučeno: odgovoriti mu putem Gospodarskih Novinah, da je toga radi još prije molba visokome ministarstvu, a i samome nj. c. k. apost. veličanstvu za previšnjega bavljenja njegova u Zagrebu preponizno podnešena.

5. Visoka c. k. banska vlada pozivlje 24. studena t. g. br. 13,653 ovo družtvo, neka bi više primèrakah od knjižice: „Nauk u svilarstvu i dudarstvu" g. vèrhovnome županu zagrebskome poslalo, jerbo su primèrci u tu svèrhu prije mu predani svikolici razprodani.

Odlučeno: Dovoljiti ovome pozivu.

6. G. Franjo Tančak, nadarenik jastrebarski, izpisuje se iz družtva očitovanjem svojim od 11. t. m.[1]).

7. Isto tako i g. Mihajlo Juren, župnik u Glogovnici, očitovanjem od 10. t. m. uz povratak diplome[2]).

8. Privremeno upraviteljstvo družtva za razprostiranje poljodělstvenih makinah i spravah u cesarevini austrijanskoj — pošiljajući jedan primèrak od osnove družtvenih pravilah, — javlja pismom svojim od 10. t. m., da je glavna skupština na 10. sěčnja 1853. urečena, pozivljući tamo u ime ovoga družtva jednoga zastupnika.

Odlučeno: dati vlast članu presv. g. Metelu Ožegoviću od Barlabaševca, da na toj skupštini ovo družtvo zastupa.

9. Tajnik družtveni g. Rakovec javlja ustmeno, što mu je odgovorio presv. g. vèrhovni župan zagrebski Bunjevac u pogledu Haraminčićeva zapisa odredjena na nagrade za poljodělstvene napredke i poboljšice — t. j. da je on (g. župan) sve, što treba, već priredio, kako da se ova stvar razpravi zajedno sa samim g. predsědnikom družtvenim.

10. G. predsědnik javlja, da je član presv. g. grof Gjuro Drašković od Trakostjana odredjenu mu po dotičnih izpitnicih za njegovo izvèrstno vino „Klenovnik" nagradu od 8 cekinah poklonio pěneznici družtvenoj, — no s molbom: da bi se prodaji ovoga njegovoga vina put prokèrčio javnim oglasom, i to ne samo ovdi u našoj zemlji, nego osobito u Štajerskoj, gdi njegovo vino ponajviše prolazi.

Odlučeno: gospodarskim družtvom: štajerskome, kranjskome i ugarskome objaviti poslědke javne izloge naših domaćih proizvodah poljodělstvenih s tom molbom: neka bi jih u novinah svojih zemaljah oglasili.

---

[1]) Molimo ga za prinesak g. 1852. *Ur.*

[2]) Molimo ga za prinesak g. 1848 — 1852.

Prigodom ovom ponavljamo onaj poživ, koi je odbor upravljajući poslovi gospodarskoga družtva izdao bio dne 1. sěčnja 1852. Evo ga:

P. n. gospodine! Upravljajući odbor družtva gospodarskoga odlučio je u svom poslědnjem sělu (sědnici) měsečnom, da se u njegovo ime s nova pozovu svi članovi družtva, koji za koju godinu nisu platili svoga obrečenoga prineska od 4 fr. sr., neka bi to do konca měseca tekućega učiniti, te novce poslati izvolili podpisanomu tajniku, koi je ujedno i blagajnik družtva.

Budući da i Vi, gospodine, taj prinesak družtvu dugujete za god. — svega skupa —; s toga se s ovim molite uljudno, da biste izvolili odazvati se ovome pozivu, te ovu svotu svakako ovamo poslati do roka gori naznačenoga.

Ovo družtvo, koje već nekoliko godinah rádi i nastoji oko toga, da se popravi i podigne poljodělstvo, i kojega osim toga ide slava, da se je pod njegovim krilom porodio, i da sve do danas obstoji museum narodni, ovo družtvo nemože obstojati i raditi bez pomoći novčane, a ta pomoć nemože mu teći nego od prinesakah, koje su mu obrekli njegovi članovi. To ćete Vi, gospodine, po svom bristroumju i sami uviditi, te priznati, da se družtvo na Vas s ovim pozivom neobratja bez povoda.

Baš sad je nastalo doba, gdi ovo družtvo uticati može u naše domaće gospodarstvo uspěhom boljim nego li ikad, i gdi mu dakle i podpore treba više nego ikad. U ovo doba, gdi se je opet blagi mir povratio, moglo bi ovo družtvo mnogo dobra učiniti, podučavajući, potičući i dobar izgled davajući osobito pomanjim i neukim gospodarom zemaljskim, samo kad mu se nebi uzteglo ono, bez šta nemože ništa učiniti, t. j. pomoć novčana. — A družtvo gospodarsko nebi moglo dosta nažaliti, kad biste Vi, gospodine, uztegnuv mu obrečenu pomoć novčanu, povod dali, te bi se ono moralo možda ostaviti naměrah najblagodatnijih za naše domaće gospodarstvo, pa najposlě prekinuti svu radnju i poslenost svoju.

No mi se uzdajemo u Vašu čestitu i poštenu rěč, da do toga neće doći.

Ovom sgodom nemožemo napokon propustiti, da nenapomenemo, da se po odluci glavne skupštine družtvene od godine 1846. svaki upisani član smatra za člana dotle, dok 1. pismeno neizjavi, da neće više da bude u družtvu, 2. dok diplome nepovrati, i 3. dok duga svoga nenamiri. U Zagrebu 1. sěčnja 1852. Upravljajući odbor družtva gospodarskoga hèrv.-slavon. *Ur.*

11. Tajnik g. Klinggräff predlaže po želji nekih članovah družtvenih: neka bi se potanko ovo družtvo ubavěstilo putem c. k. gosp. družtva za Bukovinu o tom, kako se tamo od kukuruza pravi i dobiva rakija.

Bude naloženo g. Klinggräffu, da u ime ovoga družtva sačini shodnu o tom molbu na ondašnje gosp. družtvo, i da ju gotovu ovamo podnese.

Družtvo matice ilirske. U sědnici ravnateljskoj od 15. veljače o. g. medju ostalima rěšene su slědeće stvari:

1. Gosp. Čavlović pozvan je pismeno, da sastavi prošnju na njeg. veličanstvo za potvèrdjenje ovoga družtva. Što je on i učinio. Prošnja ta glasi.

Vaše c. k. apostolsko veličanstvo!

Od godine 1842. stoji ovde pod imenom „matice ilirske" književno družtvo, koje polag pod % priklopljenih pravilah ima za svèrhu izdavanje starih hèrvatskih klassikah i drugih za izobraženje puka koristnih knjigah.

Ovo, već 15,533 fr. 47 kr. srebra u glavnici posědujuće, družtvo biaše od njeg. veličanstva god. 1847. dne 10. měseca sèrpnja pod brojem 12073/393, a od visoke banske vlade 8. sěčnja 1850., br. 50/18, i 20. ožujka iste god., br. Pr. 2280/100, potvèrdjeno, kao što je dokazano u izjavljenju ovoga družtva poslanom god. 1851. na visoko popečiteljstvo (ministarstvo) unutarnjih dělah, — te je od toga vremena s najboljim uspěhom naznačenoj si svèrhi težilo.

Nego budući da po privremenoj naredbi od 26. studenoga 1852. sva družtva imaju iz nova prositi za previšnje odobrenje, i budući da će dělovanje ovoga družtva i odsele ostati medju granicami njegovih pravilah i zakonitih naredbah: usudjuje se preponizno podpisani odbor rečenoga družtva „matice ilirske" Vaše c. kr. apostolsko veličanstvo ovim sniženo prositi, da bi premilostivo zapověditi dostojalo, da se ovo po previšnjemu městu opetovano odobreno družtvo potvèrdi.

U nadi, da će im se napredstavljena preponizna prošnja premilostivo uslišiti, ostaju podpisani u Zagrebu i t. d.

2. Proštiveno je pismo gosp. Nauma Mallina, bivšega predsědnika u gospodarskom odboru, u komu javlja, da mu domaći poslovi nedopuštaju odsele ovu čast obnašati. Ostavka g. Mallina neugodno dirnu ravnateljstvo, jer zna, koliko je izgubilo u g. N. Mallinu. Medjutim je odlučeno:

a) Gosp. Mallinu pismeno zahvaliti za dosadašnji trud na korist ovoga družtva. Ova zahvalnica ima se i u zapisnik metnuti.

b) Poslove, koje je dosele obavljao gosp. Mallin, pověrilo je ravnateljstvo g. A. Jakiću, kod koga će se čuvati prepisi novčanih obveznicah, a matice istih uložit će se u štedionicu. Gosp. Jakić primio je na radost ravnateljstva ove poslove na se.

c) Gosp. Jakić dogovorit će se s gosp. Mallinom, kada će mu ovaj rečena pisma izručiti.

č) Gospodarski odbor izabrati će jednog odbornika iz svoje srede za podpredsědnika.

3. Gosp. Perkovcu predan je časopis „Neven" kao vlastitost s tom pogodbom, da ga družtvu povrati, ako bi on od njegova uredjivanja odstupio.

4. Na više pritužnicah, da mnogi članovi nedobivaju knjige tiskane troškom matice, odlučeno je: pozvati gosp. bivšega tajnika, neka položi pregled, kako je knjige odpravljao. Da se u buduće ovaj posao točno obavlja, nastojati će gospodarstveni odbor.

5. Na predlog g. Milutina Goluba odlučeno je, da se one knjige, koje se budu troškom matice tiskati imale, i odsele od nekoliko odbornikah književnih odobre, i to stoji ne samo kod knjigah izvornih, nego i kod onih, koje se prevadjaju. Kod ovih se ima takodjer i prevod pregledati i odobriti.

6. Usled zaključka velike skupštine od 3. veljače t. g. pozvana su sva domaća družtva k sjedinjenju. Evo toga poziva:

„Slavno ravnateljstvo!

Prije nekoliko godinah osvěstivši se naši vrědni otačbenici utemeljiše različita družtva, koja za neposrednu svèrhu imaju razvitje, napredak i učvèrstjenje naše narodnosti.

Ovako je utemeljeno družtvo „čitaonice", iz koga se je družtvo „matice" rodilo, imajuć za poglavitu zadaću duhovno izobraženje našega naroda. — Ovako se je sklopilo „družtvo gospodarsko", kojemu je cilj: unaprediti materialno dobrostanje naše; — ovako se je sastavilo družtvo „pověstnice", koje kani prikazati nam prošlost našu, hoćemo da rečemo, dosadašnji život našega naroda; — napokon ovako se je probudila težnja kod otačbenikah naših, da za sva ova pojedina družtva, koja obćenito ravna duh napredka, sagradi jedan hram, u kome bi se svi traci narodnoga sunca sastajali, hranili i razgranjivali, — ovako je pribavljen „narodni dom". — Ali izvanjske okolnosti nedopustiše, da nam se ova vruća želja izpuni, nego sva naša družtva, premda imadjahu istu poglavitu svèrhu, ostadoše osamljena i razcěpljena na golemu štetu naše narodne stvari, a kuća, koja se nazivlje „narodnim domom", morade — na porugu 'našu — jače svemu nego li svome imenu odgovarati.

S toga za postignuti čim prije ono, što smo već davno svi svesèrdno želili: zaključeno je na velikoj skupštini članovah matice, dèržanoj 2. veljače t. g., da se po ovome družtvu pozovu svi narodni zavodi, neka se što prije dogovore: hoće li i pod kojim pogodbama sjediniti se u jedan narodni zavod, neka izjave svoje mněnje na pitanje, kako da narodni dom zbilja takav postane, t. j. da se u njemu svi i sami narodni zavodi zdruše?

Ovaj zaključak našega družtva ovime vam javljajuć i na njegovu temelju u ime narodnoga napredka pozivljuć vas, da nam što skoriji odgovor na rečena pitanja priobćite, ostajemo i t. d."

Barometer Hohnbaumov.

Na ovaj barometer predbrojiše se nadalje slědeća p. n. g. g. članovi: grof Oto Sermage od Susědgrada, c. k. župan križevački, Skender Zdenčaj od Zahromićgrada vlastelin, Janko Mallin, gradjanin tèrgovac u Zagrebu, član glavnog upr. odbora. — Dosad dakle ima 5 predbrojnikah.

Ur.

Odgovori na pisma.

G. S. H. tajniku obćine V. Poslaste od strane obćine V. u ime predplate za Gosp. Nov. od 1. sěčnja do konca prosinca t. g. 1 fr. 30 kr. sr. Budući pako da rečena obćina nije član družtva gospodarskoga, zato ima platiti u ime predplate na čitavu godinu 3 fr. sr. poštom. Izvolite dakle još poslati 1 fr. 30 kr. sr. *Ur.*

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca ožujka 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre						Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra			druge opazke.
	pri temp.	liniah	pri temp.	liniah	pri temp.	liniah				
	Jutrom u 6.		Po pódne u 2.		Na večer u 10.		Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	
	S a t i h									
18.	+1°. 0	328'''. 46	+1°. 6	329'''. 51	+4°. 0	329'''. 51	+ 0°. 2	+ 1°. 0	+ 2°. 1	Jako oblačno
19.	+2°. 0	329. 35	+0°. 6	328. 24	+0°. 5	326. 57	+ 1°. 4	0°. 0	+ 0°. 4	Sněg sa sèvera
20.	+[illegible]°. 0	324. 26	+2°. 0	323. 41	+0°. 5	325. 33	— 0°. 1	+ 1°. 3	— 0°. 4	Sněg pada
21.	+0°. 2	325. 10	+4°. 0	326. 76	0°. 0	327. 10	— 1°. 0	+ 1°. 1	— 0°. 3	„ „
22.	—0°. 5	326. 79	+4°.	327. 42	+1°. 0	327. 44	— 1°. 1	+ 2°. 0	0°. 0	Izza jutra sitan, u veče opet krupan sněg
23.	—0°. 0	325. 37	0°. 0	325. 31	—0°. 5	324. 2[illegible]	— 1°. 0	— 0°. 3	— 1°. 3	Mećava sa sěv. zapada
24.	—1°. 5	324. 57	+4°. 0	325. 31	—1°. 5	326. 79	— 2°. 1	+ 1°. 4	— 3°. 1	Vrěme se počelo razgaljivati

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 14. U subotu 2. travnja (aprila) 1853. GODINA I.

Kratki opis,

kako se kod vlastelinstvah pakračkog i daruvarskog (u Slavoniji) vinogradi obradjivaju i s vinom postupa[1].

Od člana **Josipa Polgára.**

I. Kod pakračkog vlastelinstva.

Vinograd.

1. Uzmnoženje tèrsovah: a) kroz položnice (Ableger, Senker) pojedinih lozah,
   b) kroz povaljenje cělih tèrsovah,
   c) kroz sadjenje lozah.
2. Obrezivanje: a) Vrěme: polag ovdašnjeg običaja u prolětju měseca ožujka (marta), kad smèrzavica prestane.
   b) Način: na dvě tri glavne loze ostavljaju se po dva oka i kèrmelj.
3. Kopanje: a) pèrvo, odmah po obrezanju,
   b) drugo, měseca lipnja (junija),
   c) tretje, měseca kolovoza (augusta).
4. Koljenje i vezanje: biva navadno, kad loze porastu měseca travnja (aprila) ili početkom svibnja (maja).
5. Gnojenje: ovdi obično biva, kad se loze povaljuju i polažu.

Vino.

1. Cèrno groždje smoštano u kace se salije, gdi tri tjedna, dok uzkisne, odleži; i zatim
2. Pretakanje: uz tri nedělje odtoči se samo čisto vino, i kad tog nestane, onda se sa komom (kominom, dropom) preša, — nego se neměša s pervim odtočitim čistim vinom. — Čisto pèrvo vino dobro zavranito napunjava se svakog četvèrta (fèrtalja) godine.

   Prešano pako vino odmah se slědeće godine měseca travnja otaka.

Zemlja.

Vinogradi leže prama jugu, imaju duboku u razměrju malo kamenitu ilovaču zemlju.

II. Kod daruvarskog vlastelinstva.

Vinograd.

1. Uzmnoženje tèrsovah: a) kroz položnice pojedinih lozah,
   b) kroz povaljenje cělih tèrsovah,
   c) kroz sadjenje lozah.
2. Obrezivanje: a) Vrěme: polag ovdašnjeg običaja u prolětju měseca ožujka, kad smèrzavica prestane.
   b) Način: na dvě, tri, četiri glavne loze ostavljaju se po dva oka i kèrmelj.
3. Kopanje: a) pèrvo, odmah po obrezanju,
   b) drugo, měseca lipnja,
   c) tretje, měseca kolovoza.
4. Koljenje i vezanje: biva navadno, kad loze porastu měseca travnja ili početkom svibnja.
5. Gnojenje: nebiva drugo nego prilikom povaljenja ili polaganja.

Vino.

1. Bělo grождje obrano odmah se sdropljeno u vinogradu ocědi i u lagvu u podrumu postavi, gdi se do prolětja nedira.
2. Pretakanje bělog vina biva měseca ožujka kod čistog vremena.
3. Nadolěvanje vina u ardove (lagve) biva kroz měsec danah po jedan put.

[1]) Na izlogu g. 1852. poslo je član g. Dragutin Kraškovié, ravnitelj vlastelinstvah pakračkog i daruvarskog: 2 boce od 1834. i 2 boce od 1839. godine cèrvenog pakračkog, zatim 2 boce od 1848. g. daruvarskog vina. Odbor, koi je ta vina kušao, nadje, da su od ove tri fele vina javne pohvale dostojna: cèrveno pakračko od 1839. god. i bělo daruvarsko od 1848. god. Zajedno s rečenimi muštrami od vina stigo je i ovaj kratki opis, kako se kod vlastelinstvah pakračkog i daruvarskog vinogradi obradjivaju i s vinom postupa (baratje), od člana g. Josipa Polgára, žitnika (frumentara) vlastelinskog.

Ur.

Školski vèrt.

Razgovor izmedju župnika i seljakah: Ranka, Radoslava, Bože i više njih.

Od **A. N.**

Župnik. Kad god se, bratjo, s vami sastanem, rado ću vam da napomenem, sta vam nedostaje (manjka) i šta treba da radite, da u vašem poljskom i domaćem radu (dělu) napredujete. No ujedno ću tom prilikom i da vam izjavim moju radost nad svakim korakom, kojim se k napredku približavate.

Ranko. Kad ti je Bog dao, otče, te si priliku imao što čuti i viditi, kazuj, što znaš, neka se ova mladež pouči; kamo sreća, da je u naše mlado doba imao tko god nas poućavati, naše bi njive i livade drugačije danas izgledale.

Župnik. Da vam i nekazujem, vi dobro znate, kako je prije bilo; no, evo od tri četiri godine ovamo vidim ja u vašoj obćini lěp napredak, i to mi daje nadu (nadeždu, ufanje), da

ćete vi ovim putem koračajući još bolje uzvisiti vaše blagostanje i postići ono, što danas mnoge prosvětjene narode krasi (kiti). Evo prije tri godine niste imali krajcare u vašoj pěneznici obćinskoj, a danas imate u gotovom novcu preko 4000 forintih. Prije dvě godine niste imali obćinske njive, a danas imate 15 ralih obćinske zemlje i pun koš obćinskoga kukuruza. Evo prije tri godine nije mogo čověk ovim glavnim drumom zimi proći, a danas imate na jednu stranu prekrasno načinjeni drum. Eto prije tri godine niste imali škole, i vaša dětca nisu imala prilike ničemu se naučiti, danas evo imate školu, imate učitelja, i mnogi od vas već uvidjaju, kakvo je to blago za čověka, kad knjigu zna. Ja sam se onomadne veoma obradovao, kad sam vidio u školi punu školu dětce, gdě se u čitanju i pisanju uče, i još bi se više radovao, kad bi vidio, da se dětca vaša prije u kućevnoj radnji neupotrebljavaju, dok knjige neizuče i iz škole naučena neizidju. No vi, kako slušate dobre savěte vaših starešinah, ja se nadam, da ćete vi ovu školu još razprostraniti, i da ćete nastojati, da svako děte u školu šiljete, te da tako odhranite otačbini (domovini) vašoj onakove sinove, koji će u stanju biti obće blago i svoje sobstveno uzvisiti i svome rodu kao vèrstni i razumni sinovi poslužiti. — Da biste vašu dětcu u ovoj školi obučili tako, da ona budu koristni gradjani, ja bi vam imao nešto napomenuti, što još da učinite.

Radoslav. A što bi to bilo, otče, govori, pa ako do nas stoji, daj i to da uradimo.

Župnik. Pokraj ove škole potrebno je, da zagradite ono prazno města za vèrt školski, gdi će se vaša dětca poučavati u podizanju svakojakoga povèrtja za potrebu kućevnu nuždnog, i u podizanju dobroga i odličnoga voća (sadja).

Boža. O tome nam je govorio i gospodin načelnik (glavar), da to treba da učinimo.

Ranko. A znate lane, kad je kod nas bio gospodin upravitelj školah, da nam je i on to napominjao?

Radoslav. Vi ste u ovoj obćini starešine, pa kad su vas ova gospoda savětovala, zašto niste zapovědili do danas, da to učinimo, kad je to za nas i za našu dětcu potrebno i hasnovito? Ja, istina, neznam, na što će to, i prije bi reko, da se to samo zato ište, da učitelj ima vèrt.

Župnik. Nije zato, bratjo, no evo da vam kažem, zašto? Nevalja, da dětca po vàs dan u školi sěde, već treba da se kadikad iz škole puste i onda kao dětca traže zabave i igračke (igrarije). Sad ja vas pitam, može li za dětcu biti lěpše zabave, nego kad se budu zabavljala s onim, što će jim za idući život biti od potrebe i hasne? U tom će vèrtu dětčica sve viditi i raditi, što bi jim učitelj inače samimi rěčmi pripovědati (pričati) i tumačiti morao. Dětčica bi u tom vèrtu imala razveseljenja, i učila bi se naravno, kako se voćke cěpe (kalame), kako se povèrtje sije, sadi i podhranjuje. Ono, što bi jim u školi učitelj pripovědao, kako bilje raste, kako se razvija, odkuda si hranu privlači, to bi jim on poslije u naravi (prirodi) pokazivao. Ovako bi dětčica vaša s učiteljem po naravi živeći prijatnije vrěme provodila i više volje dobila k naravi i naukam, a više ljubavi k učitelju svome.

Ranko. Tako je, bratjo. Što dětca u školi uče, toga mi neznamo. Mi toliko razuměmo kao prosti ljudi, da dětca u školi nauče čitati i pisati, no kad iz škole izidju i počnu s nami orati i kopati, čitat i pisat mogu i zaboraviti, ali što će u vèrtu naučiti, kao što gospodin župnik veli, toga neće zaboraviti i to će jim ostati. Ja dakle odobravam, što nam gospodin župnik predlaže, i nalazim, da bi naša škola s vèrtom sto putah više vrědila.

Svi. Pa kad je tako, dajte da se dignemo jedan dan svi, pa da i to učinimo, koliko nas je, svaki da donese po dva po tri prostca (prostca) i po dva pruta, bit će vèrt zagradjen.

Župnik. Tako, bratjo, sve što za dobro nadjete, ako odmah i uradite, uvěreni budite, da ćete popraviti vaše stanje i utemeljiti obći domovine napredak.

Svilarstvo.

Kako se može svilenih bubah od raznovèrstnih bojah dobiti?

Od **P. Z.**

Nekom gospodaru u Francezkoj po imenu Roulinu pošlo je za rukom izumiti, kako se može svilenih bubah od raznovèrstnih bojah dobiti. Ovo za obèrtnost veoma važno pronašastje tako je jednostavno, da se je baš čuditi, kako do sad nitko na tu misao došo nije. — Kad je cèrvom nastala doba da se omataju, počeo jih je hraniti dudovim listjem, po kojem je prosipao nešto malo čivita (indiga) u prah stučena. Sve bube, koje se pri ovakovoj hrani smotaše, biahu vèrlo lěpe modre boje. Ovoj resultat ohrabri Roulina, da těra svoj pokus još dalje i to s cèrljenom bojom. Razmatrajući sva sredstva, koja bi se ovdě bez škode u tu svèrhu upotrebiti dala, nadodje na židčinu (Flüssigkeit) bignonia-chica, s njom nakvasi listje, i dobi lěpu cèrljenu boju. Ovim načinom misli, da se mogu i ostale boje na svilenih bubah proizvesti, čega radi mnogovèrstne pokuse čini. Nebi li se koja boja i kod nas pronaći mogla?

Na pitanja odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju od ***10.*** *veljače* ***1851.*** *u poslu podignutja svilarstva stigoše odgovori slědeći:*

(Nadalje.)

V. *Od sl. županije varaždinske.* U odgovoru na štovani dopis od 10. p. m. dostavljam u privitku izvěstja obojih ovostranih županijskih nadzornikah svilarstva, koji će odgovori kao obširni i na temelju predloženih pojedinih točakah sastavljeni svèrsi odgovarati. Jedino imadem priměčtiti na 6. točku, da zemlje opreděljene za podizanje dudovah po obćinah nisu ustupljene baš naročito pod onim uvětom, da se njima odgojeni dudovi badava davaju: no ipak obstoji članak skupštine županijske od g. 1849., po kojem se imadu sadjenici dudovah najprije obćinam i vlastelinstvu bezplatno ponuditi, a tek onda, kad jih ovi nebi htěli primiti, da se prodadu na polzu (korist) županijske blagajnice, koja je i dotične troškove podnašala.

U Varaždinu 7. ožujka 1851.

C. kr. vèrhovni župan
A. Šimunčić s. r.

A. Izvěstje nadziratelja svilarstva u Varaždinu.

1. Poglavarstva za nadziranje svilarstva u ovoj županiji nema nikakvog. Nadzira pako gojenje dudovah i hranjenje kukacah nadziratelj jedan. Ovaj imade nalog priskèrbiti od ravniteljstva zakupnikah (arendatorah) c. kr. svilanah (fabrikah od svile) u Osěku kukčevog sěmena, na lote ga razvagati, i koliko tko uzište, žiteljem dati za odhranjenje kukacah, no tako, da ljudi nepoznani sěme odmah platiti imadu. Galete pako primaju se po prepisanoj cěni, koja se od višnjeg města izdaje svake godine; a odhraniteljem bubah slobodno je prodat jih onima, koji takove skuplje platjaju.

2. Nadziratelja naměštivo je vazda gospodin vèrhovni župan županije ove, kad je koi nadziratelj ili umro ili drugu službu dobio.

3. Prostor zemlje, koi je za tu svèrhu opreděljen, čini 848 □ hvatih s plantažom, u kojoj je stan nadziratelјev i svilana. Zemljište je ovo grad Varaždin usled zapisnog broja 1757. godine 1816. visokom tavništvu (aeraru) valovateljno predao.

4. Osoblje platja slavna županija, grad ovaj i ravniteljstvo zakupnikah c. kr. svilanah. Nadziratelj ima na godinu platje: iz blagajnice sl. županije . . . . 150 fr.
Žatim tretjinu od godišnje platje za novčanu pomoć, $1/2$ risa papira i naknadu za predprege izplatjene liquidiranimi računi.
Od grada Varaždina . . . . 50 „
Zatim tretjinu od godišnje platje u ime novčane pomoći.
Od ravniteljstva zakupnikah c. kr. svilanah, stan i 60 „
ukupno srebra . 260 fr.
Vèrtlar imade platje iz županijske blagajnice na godinu . . . . 60 „
Od strane grada Varaždina, kad je potrebit, nadnice 20 kr. srebra.
Od ravniteljstva zakupnikah c. k. svilanah, na dan po 24 kr. srebra.
Věžbenik (praktikant) u Krapini ima u ime platje iz županijske blagajnice . . . . 100 „
Vèrtlar . . . . 40 „
Věžbenik u Petrijancih . . . . . . 40 „

5. Troškove na svilanu i ostale potrebštine podmiruje ravniteljstvo zakupnikah c. kr. svilanah polag pogodbe s visokim tavništvom učinjene.

6. Zemlje za dizanje dudovah u slědećih su obćinah, naime:

U kotaru Dolnjega Polja:

a) Plantaža varaždinska u prudnatom městu, opreděljena, kako je naznačeno pod točkom 3

b) Plantaža u Petrijancih pěsnata na zemljištu iste obćine uredjena i uzdèržavana.

c) Plantaža u Kneginču na zemlji ilovici. Ovo je zemljište gospoština varaždinska bezplatno županiji izručila.

U Dolnjem Zagorju:

č) Plantaža Krapinska na pěsnatoj zemlji s velikimi dudovi, predana od obćine pod pogodbom godišnje platje od 43 fr. 22 kr. sr., koju imenovana obćina iz županijske blagajnice diže.

U Gornjem Zagorju:

ć) Plantaža na Klancu pěsnata na obćinskoj zemlji i spašnicih.

d) Plantaža u Desiniću pěsnata na obćinskih spašnicih.

dj) Plantaža u Malom Taboru na tvèrdičnoj zemlji na obćinskih spašnicih.

Vèrti, u kojih je samo odraslo dèrvje, po slědećih su obćinah:

U kotaru Dolnjeg Polja:

U Varaždinu na zemlji koje prudnatoj koje pěsnatoj, — Sraćincih, Majerju, Novoj Vesi na prudnatoj, — Petrijancih, Svibovcu, Jalkovcu, Beretincu, Novakovcu, Matijancu i Žahniku na pěsnatoj zemlji.

U kotaru Dolnjeg Zagorja:

Na Bedekovčini, u Veleškovcih, Lovrečanih i na Špičkovini na pěsnatoj zemlji.

U kotaru Gornjeg Zagorja:

U Velikoj Erpenji i Razvoru na pěsnatoj zemlji.

Osim toga imadu nekoje gospoštine u svakom kotaru kraj zemljištah svojih dudovine nasadjene, i svake je godine više sade.

7. Svilarstvo podići i unaprediti moglo bi osobito to, kad bi se od strane dotičnog poglavarstva obćinam i pojedinim seljakom naložilo, da dudove sade i goje na onakvih městih, gdě to bez štete biti može, n. p. kod obćinskih spašišćah, město živicah, koje nisu od nikakve hasne, kod oranicah i livadah, koje su bolje na suhom městu. Osim toga za svèrhu ovu postići trebalo bi, da seljake ili duhovni pastiri, ili bilěžnici ili učitelji uče svilarstvo praktično těrati po uputi knjižicah, koje o toj stvari pišu.

U Varaždinu dne 23. veljače 1851.

Ljudevit Kettig s. r.,
nadziratelj svilarstva.

B. Izvěstje nadziratelja svilarstva u Medjumurju.

1. U vrěme prijašnje administracie nadzirajuće poglavarstvo u gojenju svile bilo je: odbor županije pod predsědom drugog podžupana, činovnik pako tako imenovani nadziratelj.

2. Nadziratelja je naměštivo vèrhovni župan na predlog županije.

3. Zemljište nutrašnje za svilanu nahodi se u Prelogu i imade 6/8 rali. Jest pako od negda lastovitost (svojina) sl. županije. S gojenjem svilenih kukacah zanima se žiteljstvo. Jaja dobiva u svilani. Na to su dosad brigu imali zakupnici Hofmann i Sinovi, oskèrbljujući žiteljstvo koje domaćimi, no ponajviše jaji kupljenimi u Italiji.

4. Nadziratelj ima konak i platje iz županijske pěneznice redovito 200 fr. Pokle je pako svilana u najam dana bečkim tèrgovcem Hofmannu i Sinovom, ter galete kupovati i prest dati dužnost je nadziratelja — iz županijske pěneznice dobije 150 fr., od zakupnikah pako 120 fr. Vèrtlar ima platje 40 fr. takodjer iz županijske pěneznice.

5. Popravke stanja podnašala je županija, makinah pako zakupnici.

6. U Prelogu je tako imenovana škola od murvih iliti plantaža 6 1/8 ralih velika, s veće strane prudnata, po Preložkoj obćini do vremena potreboće bez platje dana. Od ovuda su Medjumurski stanovnici dobivali murve bez platje.

7. Od potrebe bi bilo iz knjižicah po Hofmannu izdanih u školi dětcu učiti, kako valja kukce hraniti. Nadalje trebalo bi osobitu pazku imati na to, da ljudstvo dobiva dobra kukčeva jaja i u lahku cěnu, koliko je moguće, i zato bi se imala jaja samo u svilani prodavati, a ljudstvu imalo bi se naložiti, da doma sastavljenih jajah nedade izvaliti prije, nego murve pušćaju listje, jer pupci su škodljivi i u listju veliko pomanjkanje uzrokuju. I na to bi valjalo obratiti veliku pazku: Kad dvě ili tri godine podjedno mnogo ima galetah, da se barem u prispodobnu cěnu kupuju.

U Prelogu dne 3. ožujka 1851.

Gjuro Terboc s. r.,
županijski nadziratelj svilarstva u Medjumurju.

Hèrtkovci[1])

(u sl. nar. varadinskoj regimenti).

Od člana **K. J. Veselića.**

Ovo je golemo selo od hiljadu i više još dušah; župa je u ovom městu podignuta godine 1785; zapisnici se vode od lěta 1741. O ovome městu može se kazati, ako i nije u sebi lěpo město, da je ipak na zdravom i skorom zraku[2]) blizu rěke Save, a nije daleko Mitrovica, Ruma, Zemun i Klenak, gdi je tridesetnica i skela, što je mahom preko rěke Save Sèrbski Šabac varošica są slabim turskim gradom. Hèrtkovci su dakle kanoti u središtu napomenutih tèrgovištah i varošicah. I kumpanija je ovdě sa stotnikom i nadporučnikom.

Polja su ovdě različita; tako su: Kèrčevine, Živolić, Odoraci i Simote, pa je medju ovim zadnjima dosta golem potok imenom Jarčina, i ovdě je medja Rumska, Jaračką i Budjanovačką. U ostalom oraće su zemlje obično sa sěnokošami (livadami) izměšane. Osim još neke strane poljane, koja se zove „Gaj", jer je zbilja bila šuma t. j. gaj, koja se je već izsěčena medju Němce prije deset od prilike godinah iz Rume ovamo došavše u ime oraće zemlje podělila, i ovi još sada neprestance marljivo kèrče.

Vinogradah ovdě malo ima, i to, osim jednog našinca, ostali su vlastitost ovdašnjih Němacah.

Glasovita Fruška Gora nije baš udaljena, i leži većma od pó noći i iztoka. Ovdě nisu šume i gore znamenite, no ipak šumah[3]) ima i ovdě, i zovu se: Vukoder, Dobreć blizu rěke Save, Debeljak i Senjajske Bare; u ovih ima većom stranom sama rastovina i sitna i krupna.

Dva su poznamenita bèrda u ovoj župi, jedno se zove „Starčevo Bèrdo" u sredini Senjave livadišta ovdašnjih Němacah; a drugo je „Gomolava" brěg baš nuz Savu ležeći i u nju unilazeći, pa je od župne kuće samo pól sata udaljen, i govori se: da bi se u ovom brěgu puno starinah moglo nakopati.

Rěka Sava oblěva južno-zapadne strane, često ovdašnjim seljanom potopi livade „Kèrčevine" zvane. Znamenitiji je potok „Vranja", koi se iz Hèrtkovacah proteže na Nikince, Grabovce, Vitojevce i Obrež, pa se slěva u rěku Savu. Jedan povelik kanal ide preko hataru Hèrtkovačkoga imenom „Jarčina", i to iz Petrovacah kroz Dobrince preko sela Jarka slěva se u Savu.

Srěmska su zemljišta glasovita i ovdě za hranu dosta ugodna, jer drugčije mnogi nazivlju radi plodovitosti ovaj priděl „Mali Banat", budući da se pšenica, ječam i kukuruz u množini sije, dobro napreduje, a zob slabo se ovdě sije. Porad slabe u městu tèrgovine sámi žitelji voze na pijacu u Mitrovicu il' Rumu raznovèrstnu hranu za prodaju.

Marve ima svake vèrsti rogate i nerogate, kao: kravah, volovah, konjah, svinjah, ovacah mnogo, jer se s vunom i oděvaju, kozah već znamenito manje ima.

Od zvěradi ima ovdě zecevah, sèrnah, lisicah, divjih mačakah, věverica, jazavacah, a najviše kurjakah (vukovah).

Pticah ima ne samo pěvačicah, nego i drapežnih (grabežljivih) poljskih, šumskih i vodenih. Tako su: slavulji, prepelice, češljugare, ševe, čvorci, svrake, sěnice, čavke, sovurine (sove), smèrdovrane (futavci), šljuke, divji golubovi, dětelji, vrane, orlovi, kanji, gavrani, čaplje, patke, i od vremena do vremena rode i t. d.

---

[1]) Kako bi to lěpo bilo, da uzme svaki g. župnik ili g. kapelan svoju župu ovako opisati, i da opis svoj nami pošalje. *Ur.*

[2]) Samo bi se moro potok „Vranja" prokopati, pa u Savu sasma izpustiti.

[3]) Nebi li mi odsěk šumarski razloga dao, zašto su kojegdě šume premda mlade ogèržljale? a osobito su u ovih predělih šume veoma gèržljave, čvorovite, jer ovdě još nisam vidio rastovog stabla ravnog, a navlastito u šumi „Miletić" zvanoj.

Što se tiče „voćarstvá“, malo ima medju seljaci věštih voćarah, i zato osim šljivovih debalah malo ima drugih, a po tome naravno malo i voća. Kao što se dud (murva) slabo něguje, tako isto i tèrsjah (goricah, vinogradah) malo ima na broju.

Ovdě nema razvalinah očevidnih, no ipak se kadno kadšto ovo il' ono izkopa, osobito u němačkom šoru (sokaku, ulici). Nahode se ovdě pod zemljom lončarske cěvi, kroz koje je po svoj prilici někoč voda tekla za žitelje još onih vremenah t. j. pod Rimljani. Rimska je Mitrovica veoma razprostranjena bila, a i sadašnji Srěm někoč je za sebe biskupija bio.

U Hèrtkovcih, gdě je većina katolikah, a samo nekoliko pravoslavnih, nošnja je medju istimi katolici, koji vele „što, čo ili ćiš i ւսaԑ“ veoma različna; jerbo, koji vele što t. j. koji su štokavskog narěčja, oni nose navadnu nošnju i odělo srěmsko, premda su se mnogi doselili iz gornjih stranah, kao: Gospića, Otočca i Slunje; koji vele „čo ili ćiš“, to su Klemente, koji su se prije 100 i više godinah iz Albanije u Hèrtkovce i Nikince doselili, pa su još svoje običaje, nošnju i jezik (premda veća strana već dosta dobro i naški govori) zadèržali. I kao što svaki narod, tako isto i oni imadu svoj vlastiti, nu već pokvareni jezik; jer, žalibože, nemaju ovdě knjigah, i razabrat se nemože, ima li njihov jezik kakva srodstva s drugim, što žito zovu „drif“ ječam „eljp“, kukuruz „kolobоč“, a zob t. j. ovas „dršon“. Němci pako opet svoj običaj i nošnju svoju navadnu imadu. Kućah ima u broju 180.

Kraj nekojih samoukah ovdě se nekoja pletu, kao: čarape, rukavice, vuneni skut t. j. Klementašicah suknje, sasma šarene i od postojane boje. Štokavkinje predu ne samo vunu, nego i lan t. j. kudělju, pa imadu ne samo laneno, nego i vuneno tkanje; Ćiškinje pako tku čilime i prilične od vune stvari, a imaju vune od raznovèrstne boje, kao: běle, cèrne, cèrvene, plave, modre, zelene, žute i t. d., i sáme svojoj vuni postojanu boju znadu dati, te tako obično sve šiju, predu i tkaju, jedna ovo, druga ono. Rědje se ovdě veze nego li u Slavoniji, nu zato se više šupljika i to je obično koristna zabava ženskoga spola; jer od svojih proizvodah prodaju ne samo čarape, nego i čilime, tkanice, pletene cipeliše i prilična.

Zanatlijah t. j. majstorah nema mnogo, no opet po broju ovi su: osim mesara (kasapina) ima 3 kovača, 1 kolar, 1 krojač, 2 opančara, 1 sarač, 3 čurčije i 1 tkalac.

Cěnik Tèrstjanski.

Vosak.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
Smirskog	cent	po	110 fr.	— kr.	do 112 fr.	— kr.
Bosansko-sèrbskog	„	„	105	—	—	—
Mostarskog	„	„	107	—	—	—
Primorskog	„	„	101	—	—	—

Kava.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
S. Jago od Kube najfinije	„	„	45	—	49	—
„ „ srednje	„	„	49	—	43	—
„ „ proste	„	„	37	—	38	45
„ „ biser-kave	„	„	52	—	55	—
Havanske fine	„	„	35	—	37	—
„ srednje	„	„	33	—	34	—
Portorico fine	„	„	35	—	38	—
San Domingo	„	„	29	—	32	—
Moke	„	„	34	30	38	—

Cukar.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
Melis francezkog	„	„	19	15	20	—
olandskoga	„	„	18	30	21	—
Inglezkog finog	„	„	23	—	24	—
Havanskog bělog	„	„	19	30	20	30
St. Jago „	„	„	19	—	20	30

Ulje.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
S Abrucah	vedro	„	37	—	—	—
Od istoka	„	„	36	—	37	—
Kèrfskog	„	„	40	—	40	30
Dalmatinsko-dubrovačkog	„	„	38	30	40	—
Finog i polufinog	„	„	43	—	50	—

Hrana.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
Pšenice	vagan	„	5	30	—	—
Kukuruza	„	„	3	45	—	—
Raži	„	„	3	15	—	—
Ječma	„	„	3	—	—	—
Zobi	„	„	2	10	2	50
Pirinča Mant. i ost.	cent	„	10	—	12	30
„ milanskog i piemontezkog	„	„	9	20	9	40
Muke 1. vèrste	„	„	10	30	—	—
„ 2. „	„	„	9	30	—	—
„ 3. „	„	„	8	30	—	—
„ zadnje „	„	„	6	30	—	—

Vuna.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
Nečiste	„	„	35	—	36	—
Oprane	„	„	46	—	55	—
Jagnetje	„	„	54	—	55	—

Pamuk.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
Sv. Marte	„	„	26	—	27	—
Sjedinjenih dèržavah am.	„	„	32	—	36	—
Mako	„	„	30	—	41	—
Makedonskog	„	„	29	—	33	—

Svila.

			od fr.	kr.	do fr.	kr.
Turnovske i filipoljske	funt	„	6	45	7	45
Rumeljske	„	„	7	30	8	—
Piemontezke	„	„	11	—	—	—
Persijanske	„	„	8	30	—	—

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca ožujka 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre: Jutrom u 6. — pri temp.	liniah	Po pódne u 2. — pri temp.	liniah	Na večer u 10. — pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra: Jutrom u 6	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	druge opažke.
	S	a	t	i	h					
25.	—0°. 5	328'''. 46	+3°. 0	329'''. 40	+1°. 0	330'''. 35	— 1°. 1	+ 1°. 3	+ 0°. 1	Oko 2. sate po pódne rosila je sitna kiša
26.	0°. 0	331. 39	4°. 0	332. 54	1°. 0	332. 75	— 0°. 2	2°. 2	+ 0°. 4	Posve oblačno, izza jutra sněg propada
27.	+1°. 0	332. 23	4°. 5	331. 26	2°. 5	329. 30	+ 0°. 4	3°. 3	— 2°. 3	Izza jut. poč.se razgalj., po p. kiš. od jt. zap.
28.	1°. 5	327. 72	2°. 0	326. 67	2°. 0	329. 40	1°. 0	1°. 0	— 2°. 0	Od jut. do po pód. kiš i sněg, vět. od sěv. z.
29.	1°. 0	331. 70	3°. 0	332. 86	1°. 5	333. 80	0°. 1	2°. 2	0°. 1	Poč. se razgaljivati u veče opet vedro nebo
30.	1°. 0	333. 58	4°. 5	332. 75	1°. 6	332. 95	— 0°. 1	2°. 4	+ 0°. 3	Po danu oblačno, u veče opet vedro
31.	1°. 2	331. 39	7°. 5	331. 70	5°. 0	331. 49	+ 0°. 3	6°. 3	4°. 4	Izza jut. obl., oko podn. poč. razg., u več. obl.

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Županа** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članově gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 15. **U subotu 9. travnja (aprila) 1853.** **GODINA I.**

Prispodoba poljodělstva ostalim granam obèrtnosti.

Od **K S.**

Poznato je, da n. p. jedan dobar čavlar u gori Odenu na dan 3000 malih čavlićah (brukvicah) za čizme napravi, da dobar češljar na dan 60 — 70 češaljah tako tankih (finih) načini, da 40 — 80 zubovah stane na jedan palac; — poznato je, kako u Goudi u Nizozemskoj (Niederlandiji) jedan dělač preko dana napravi okó 10,000 kolinskih lulah, kako na shodnoj spravi jedan čověk na dan 10,000, a ako uztreba i 14,000 iglenih glavah ponametne, kako u Berchtesgadenu 4 dečka naprave na tjedan 2000 malih okruglih škatulah, kako tù takodje jedan čověk na tjedan 70 — 80 slogovah (Einsätze) za duguljaste škatule po 8 komadah napravi. U kartanah (tvornicah od kartah) načini 30 ljudih na dan 15,500 kartah za igru. Sa spravom tiskovnom od Königa i Bauera naštampa se od prilike 1100 do 1200 listah s jedne i druge strane za uru, a s prešom valjevitom, koju je mechanik Horn s dvostrukimi valjevi u New-Yorku načinio, naštampa se dapače 5000 velikih listah s obadvě strane, obična pako tiskovna preša nemože za uru naštampati više nego 200 do 250 listah i to s jedne strane samo. Ako čověk promotri, kako sprava bakrorezna od Conte-a poteže zračne na jednom predělu visokom 3 cipele, a 26 palacah širokom za 3 — 4 dana ureže, k čemu je po starom načinu i običaju do 8 měsecih trebovalo; ako čověk promisli, kako sprava za gladjenje sukna od Neuflize-a pomoćju svojih šarafastih zubovah i jednoga čověka s dva dečka za 12 urih ugladi upravo toliko sukna, koliko drugčije tek 40 ljudih s rukom ugladiti može — t. j. 1200 lakatah; ako se izviše promotri, da sprave za predenje opredu 100 — 150 dapače sad do 200 putah toliko, koliko ručna predila, — da prelja, koja s rukom prede, na tjedan samo ½ funta fina prediva opresti može, i to samo, ako joj još tko pri tom pomaže, a u Inglezkoj jedan čověk s dvoje děce, koja privežuju, dvě sprave za fino predivo po 3 — 400 vretenah okretjù, i, već kako tko hoće da imade fino predivo, na tjedan 250 do 350 funt. prediva oprede; ako se promotri, da je u Inglezkoj od prilike već prije 10 godinah radilo 9,300,000 vretenah, i da se godine 1776. za jedan funt prediva od finoće broja 40. još od prilike 14 šillingah za predenje platjalo, a sad se za isto dělo ½ šillinga platja, — a ono se vidi iz ovih ovdi za primer napomenutih okolnostih, kako se je uz poslědnjih desetak godinah obèrtnost prekoredno podigla i napredovala i to pomoćju makinah. Makine su toli znatne i važne postale, te sad skoro sve biva pomoćju njihovom. Sad se makinom kuba, pili, nabija, vesli, vozi. Makine melju nam žito, makine zaměnjujù větar i jadro, marhu i tovar. U tvornicah nečuvene stvari prave se makinom. U Birminghamu n. p. ima sad 18 tvornicah od dèržalah pernih. U dvě tvornice rádi po hiljadu dělačah, a u ostalih svih skupa samo toliko. S početka je stojalo jedno pero od čelika (Stahlfeder) 10 grošićah; okó 1820. godine platjao se je pèrvi kup trocěpnih perah još po 50 talirah, a sad stoje takova pera pa još bolja samo nekoliko grošićah. Po nekom podosta točnom računu pravi Birmingham na godinu hiljadu milionah perah od čelika. Ima makinah za blajanje (hobeln) i piljenje, koje duge za bačve prave i prištede 70% radnje i 30% dèrva.

Što se ovim novim makinami i spravami prištedi i dobije, — vidi se odatle, jerbo se n. p. odkako je iznadjen i zaveden hydraulični klak (vapno) u Francezkoj (1818 — 1845). pri gradjevinah na vodi samo prištedilo 90 milionah, budući da su se prištedili dèrveni podsěči (Roste), a gradilo se i zidalo na kamenitom temelju od hydraulične malte napravljenom i u vodu spuštenom. Pak opet koliko ima krajevah, gdi je ovaj način gradjenja i zidanja iole poznat.

Koliku prekorednu věštinu dělači s rukom u tvornicah razvijaju, to nam pokazuju dětca, koja u tvornicah šivećim iglam uši probijaju tako věšto, te bi uměla i najtanjoj kosi (lasu) uši probiti i kroza njih drugu kosu provući. A sva nadnica za 1000 igalah neiznosi više nego do 18 krajcarah rajnskih.

Mogli bismo ovakih priměrah više navesti, da pokažemo, dokle je čověk s radnjom svojom doterao, i šta je sad pomoćju makinah obèrtnost kadra sve učiniti. No bit će dosta i ovih priměrah a time i dokazah (ako jih u obće treba, gdi život tako glasno govori), da je obèrtnost u obće uz poslědnje desetke godinah znatno napredovala.

No da sad posborimo što god i o poljodělstvu, o ovom temelju svega blaga i dobra koje zemlje! Da li je i u poljodělstvu tako? Da li se u poljodělstvenoj struci tako i s tolikim uspěhom napreduje, ili obradjuje poljodělac svoju zemlju još uprav kao i děd mu i praděd? Žaliboże obradjuje, niti u poljodělstvu ima onoga napredka, kojim se ostála obèrtnost ponosi. Nešto mora biti u zemlji gnjilo i trulo, što je tome uzrok. Pa u istinu ima ta gnjilež, od koje gnjije ne samo jedna jabuka, nego čitav kup.

Ovu gnjilež treba tražiti u samom seljaku. Naš seljak, što nemora, toga i nečini. Seljak ima doduše težko dělo, ali po razměru nitko netroši i nerazsiplje toliko vremena, niti ga dokon toliko provodi (netrati), koliko naš seljak. Skoro preko čitave zime leži on za peći na klupi, pa i lěti imao bi kad izobrazti se. Pa ako čověk promisli, koliko zemlje n. p. u Pruskoj ima seljačtvo, da na seljaka dodje do 576 ralih zemlje, a

vlastelinu samo 274 rali pripadaju. — onda netreba nam se čuditi, odkuda taj nedostatak u poljodělstvu. A time ćemo posredno dokazati, da je uprav seljak kriv tome nedostatku, pokazujući, kako bi se moglo těrati poljodělstvo i moralo po sadašnjoj znanosti, pak opet kako se u istinu těra. No nevolja je, što je seljak, neosětjajući drugih udobnostih života — zadovoljan s malim, te poput marhe od dana do dana životari, a sretan je, ako se može sit najesti i naspavati.

Sve u světu silno napreduje, dapače i sama životinja, kako nam to naši najslavniji prirodoslovci vèrlo učeno dokazuju. Već smo više put napomenuli, koliki je napredak obèrtnosti; a poljodělstvo razměrno napreduje prelagano. Što je tome uzrok? Ako čizmar hoće da na svoju ruku posao těra, mora prije dokazati, da je svoj zanat valjano izučio, i da se ogledao u světu. Mora svoju majstoriju kakvim dělom pokazati, pa tek onda bude mu dopušteno samostalno nastaniti se gdi god kao čizmar i zanat svoj těrati. Kako s čizmarom, tako biva sa svakim drugim zanatnikom. No ova brižljivost nebi ni bila od potrebe. Ako krojač neumije načiniti čestite oprave, stolar lěpa, čvèrsta i uredna stola ili ormara, a čizmar čestite čizme, a ono neće dobiti děla, te nemože živiti. Znajući to dakle trudi se što god dobro naučiti, kako da nekad kao majstor nadje děla, a time i hlěba. On putuje okolo, da vidi, kako rade po drugih zemljah, te uči i uči i obrazuje se na svaki način, i vrati se kući s bistrom glavom i izkustvom i s věštinom u svom obèrtu, nastani se gdi god, udomi se i oženi. Uzdajući se u svoju věštinu nada se, da će si zaslužiti kod kuće hlěb svoj kako si je mnogo novacah zaslužio kao dětić u inostranih zemljah. Ali, ah, ljuto se prevari.

Ima na istom městu već toliko njegovih drugovah, koji su cěnu dělu veoma pobili, te tako pri prekorednom natěcanju nema mu obstanka u gradu. Dakle mora iz grada na selo. Kad bi se poljodělstvo, kako valja, těralo, te toliko donosilo, da bi i prosti seljak osětjao drugih potrebah osim potrebah puke hrane i živeža, onda bi se mogao mladi zanatnik, — neimajući obstanka u gradu, — uzdati na selo. Ali ni tù nema mu utočišta; jerbo seljak hoda okolo bosonog i u hèrdjavoj, poderanoj, pokèrpanoj haljini, koju je sám načinio, dok joj i jedna kèrpa potěče; a tako neda ništa zaslužiti si bědnome zanatniku, mladome početniku, koi iz grada mora na selo. A neda zato, jerbo nemože neimajući odkuda. Hèrdjavo gospodarstvo nedonosi mu kèrme za marhu, niti hrane za njega sáma, a kamo li toliko, da bi si mogao novu haljinu i nov par čizamah nabaviti. Znamo dosta priměrah, kako imućni seljaci, imajući 3 — 4 konjčeta u štali, — nisu mogli 5 grošićah gotova novca smoći, niti u svojih susědah pozajmiti (posuditi); u svem selu nije bilo gotova novca.

Što smo gore gledajući na zanatnika doveli, nije dovedeno po razumu, jerbo bi se imalo nešto sasvim drugo dokazati, t. j. da će vèrl radin, koi svoj posao umije, sebi svoj kruh naći. Ali ta nevolja, koja tolike hiljade zanatnikah po drugih zemljah goni iz njihove domovine u svět tudji, — ova nevolja umaknula mi je medju pero, — pa bolje je kazati nelogičnu poslědicu, nego li neistinu. Ovom sgodom imalo bi se osobito pripomenuti, dok je tako naredjeno, da zanatnik mora biti dobro izučen, ako hoće da se gdi nastani i posao na svoju ruku započme, — da se takova šta nigdě nepotrebuje od poljodělca. A to mora najposlě u oči udariti svakome, koi znade, od kolike je važnosti poljodělstvo kao temelj dèržavnoga blagostanja.

Premda je sve pohvale dostojno, ako se nastoji o tom, da žitelje koje dèržave poslužuju čizmari vèrli, te da nijednoga neuzžulji čizma, zato bi opet mnogi i ovu nevoljicu podnosio radije, nego li se neprestano brinuo, kako će sutra živiti. A ova bi briga ponajviše prestala, kad bi se imućstvo naroda umnožilo za 50 do 100 postotakah, kad bi se, što je jedno isto, — poljodělstvo bolje těralo, kad bi se, što je takodjer jedno isto, — poljodělac potaknuo na to, da se obrazuje, kad bi bolji priměr imao pred očima, i kad bi se od njega, kao i od svakoga zanatnika, iskalo, da se podvèrgne izpitu, te da valjano izuči obèrt i posao poljodělstveni. Istina, te su već posvuda kao silnu potrebu věka spoznali, i posvuda u drugih zemljah podižu se učilišta poljodělstvena, koja zasad samo neki povlastjeni polaze, budući da to stoji od velikoga troška. Pa i sámo knjižtvo nam pokazuje, koliko su posvuda uvidili, da je od potrebe poljodělstvo podići i dovesti ga do pravoga razměra s ostalom obèrtnostju u dèržavi, t. j. da ga nepretežu odveć ostale grane obèrtnosti. Zato sad biva, što je god uzmožno, da se plodovi poljodělstva umnože, pišu se knjige i časopisi, iznalaze se makine za sijanje, košenje, vèršenje, pečenje, pravljenje masla, měsenje, za vijanje i čistjenje žita i t. d. No koliko se upotrebljuju? Amerika dobar u tom poslu priměr daje; tamo se skoro sve makine upotrebljuju s najboljim uspěhom. Mladjana znanost, koja je za practični život od tolike važnosti, t. j. chemia, koliko poljodělacah poznade ju i practično upotrebljuje? Pa opet je ona poljodělstvu od tolike prekoredne potrebe i važnosti, i baš je chemia znanost takova, gdi ima još puno za raditi, i gdi, kao u nijednoj drugoj znanosti, i najprostiji seljak bez svake nauke može suraditi, učestvovati i znanost samu pospěšiti.

Professor Stöckhardt veli u svojih poljodělstvenih propovědih: „Za practično poljodělstvo najvažnija stvar od chemije jest uzhrana i gojenje bilja, jerbo je očevidno, da bi se poljodělac mogao veoma okoristiti time, kad bi dobro znao, koja je hrana najbolja njegovome bilju gojeniku, kako i koliko hrane i kada valja davati bilju, da bilje do měre uzraste i uzbuji, — i odkuda ju može najjevtinije dobivati i pribavljati. Ali žalibože, znanost nije do toga dospěla, te nemože nas o tom svem još sigurno obavěstiti, nego se i ona pomaže ponajviše kojekakvimi slutnjami i nesigurnimi pomisli: no i ove slutnje i pomisli mogu biti od koristi, ako se poljodělcem takve, kakve jesu, — predadu i valjano udese za practičnu porabu“.

Nadalje govori professor Stöckhardt u istom dělu svom: „Obradjujući zemlju poboljšava poljodělac poglavito spoljašnje (izvanjsko) ili physikalno svojstvo zemlje. Orajući i branajući (dèrljajući) razkida se tvèrdina zemlje, te u zemlju može lakše dopirati zrak i voda, koje čini, da mogu lakše izvětriti tvari mineralne i struliti tvari organičke. Ako se zemlja duboko uzorava, rajola, a ono ta ista blagotvorna proměna nastaje u dubljini zemlje, a osim toga uzměšaju se time različite vèrsti od zemlje; time se ne samo naklanja bilju deblja vèrsta zemlje i veća množina tvarih mineralnih, nego se time najednakije razlaže vlaga u zemlji. Drainirajući močvari postaje zemlja ne samo suvija i toplija, nego i krěpčija i zdravija; krěpčija, jerbo tako město vode prodire zrak u šupljine zemlje, te čini, da mineralne tvari bolje větre, a organične bolje trunu; zdravija, jerbo zrak prodirući u šupljine smeta, te nemože postajati u zemlji više kiselinah, koje, kako je znano, negode bilju poljskome“.

„Gnojeći prinosiš bezposredno zemlji hrane za bilje. A hrana su sva ona tělesa, koja mogu nakloniti bilju jedan ili više chemičnih živaljah, koji su mu njegova rasta radi od potrebe. No pri tom valja osobito pripomenuti to, da bilje može rasti, napredovati i pod-

puno dozrěti samo onda, kada mu se ovi chemični življi naklone svikolici uzajedno i ukupno. Kao što ugasne život čověku, ako mu se samo uztegne jedan jedini živalj, koi mu je za život od potrebe, n. p. zrak (kis) ili voda; kao što stane ura, ako joj se izvadi samo jedan jedini kotačić; isto tako zapne razvitak bilju, ako mu uzfali bilo samo jedan živalj, koi mu je potrebit. Odatle dolazi, da se strogo smatrati može kao savèršen svevaljan, iliti pravilan gnoj samo gnoj onakov, u kom ima svih tih življah. Odatle dade se lahko i prosto protumačiti sila kojekakvih protivnih jedan drugome priměrah o tom, kako da jedan isti gnoj děluje različito. Klak (vapno), sadra (Gyps) i t. d., kostjena muka (melja od kostih, Knochenmehl) děluju na neke vèrsti zemlje veoma dobro, a na druge nikako. Ako je koja zemlja dosta klakovita, a ono neće joj pomoći gnojenje s klakom, jerbo bilje imade u zemlji već dosta klaka, te ga netreba više s druge strane. Zemlju pako, gdě nema klaka, može gnojenje s klakom prekoredno mnogo pomoći, jerbo joj se time naklanja, česa nema, a opet trebuje. Iz sadre može bilje nategnuti klaka i sumpora (žvepla); zato će sadra pomoći samo onakovoj vèrsti zemlje, gdi nema ni klaka ni sumpora. U kostjenoj muki imade glavnih sastavilah: dusika, klaka i phosphora; ako dodje u zemlju takovu, gdi ovih življah ima već dosta, — slabo će dělovati, dapače nimalo, a u zemlji, gdi nema jednoga ili drugoga od tih življah, — dělovati će veoma dobro.“

Dalje veli: „U Saksonskoj ima više gospodarstvah povećih, n. p. u Wahli i Lawaldi kod Löbau-a, koja su svoju marhu sasvime ili ponajviše razpačala, te svoja polja, koja nemaju premnogo zemlje cèrnice (Humus), gnoje, ima tome 10 do 12 godinah, samo s kostjenom mukom ili s guanom, t. j. s takovimi tvari, koje zemlji nepodaju uprav nikakove zemlje cèrnice, ili ako i daju, a ono veoma malo. Ova gospodarstva imala su dosad svake godine sve to veći dobitak, koi se nebi bio mogao postići samo gnojem marvinskim, koi se pravi u gospodarstvu“.

„Razborit poljodělac, koi kao i tèrgovac točno proračuna, što ga stoji koi gnoj, koliko mu dobitka, uz koliko vremena i na kolikom prostoru donio, — takov poljodělac odobrit će s dušom i tělom ovo načelo:

„Najkoristniji je onaj gnoj, koi najbèrže děluje, jerbo onakov množi poljodělcu glavnicu za obradjivanje njegovih poljah.“

„Neki inglezki poljodělac pripověda, kako su tamo prije 40 godinah, kad se je počelo s kostima gnojiti u Inglezkoj, — 10 do 12 centih kostih u krupnih komadih, a poslije samo 6 do 7 centih tanko samljevenih kostih za jednu njivu trebovali, a sada samo još 1 do 2 centa kostih raztočenih (koje bèrzo děluju) za toliki prostor trebuju, pak opet s ovom poslědnjom kolicinom kostih toliko postižu, koliko prije s osmero- ili deseterostrukom kolicinom kostih.“

Rekli smo gore, da svaki poljodělac može učestvovati u chemiji, i da sám može pospěšiti napredak ove za poljodělstvo toliko važne znanosti. Izvadili smo uprav ova města i redke ove iz chemičnih propověd̄ih Stöckhardtovih ponajviše zato, da pokažemo, šta valja znati i učiti. Gnojenje je bitna i glavna stvar, da uspije poljodělstvo. Iz navedenih pako rěčih vidimo, da nije to svejedno, kako se gnoji. Nije dovoljno, ako se samo toliko i toliko vozih gnoja na polje izveze; mi smo vidili, a jamačno je doznao i svaki poljodělac drugim putem, da su velika gospodarstva svoju marhu t. j. svoje krave ukinula, te tako marvinskoga gnoja malo dobivala, pa sasvim time poljodělstvo jim je bolje napredovalo nego li prije, jerbo su druge stvari kao gnoj trebovala, t. j. stvari, koje su baš bile koristne njihovim njivam. Svaka raztež treba gnoj osobiti, a tako i svako zemljište, pa tek, ako se svim tim potrebam dovolji, — može poljodělstvo nositi veliku korist i dobitak veliki. Ako je dakle nauka o gnojenju prevažan dio poljodělstva, a tako i dio od chemije, — a ono je svaki poljodělac — i neznajući — chemik, te, što on izkusi i doznade, može od koristi biti i znanosti sámoj. Svaki skoro gnoj sastoji od više čestícah, više putah od 3, 4 i 5 tvarih. Tà još neznadu, kako svaka pojedina tvar pod stanovitimi okolinami utiče u raztež koju, a kamo li da je pošlo dosad za rukom iznaći, kako se imadu ove tvari jedna prama drugoj, ako se spoje ujedno. Niti se dade to u chemičnoj radionici (laboratoriumu) putem chemičnih pokusah doznati, nego jedino izkustvo može tu savětom i dělom na ruku ići prirodoslovcu. Nema sumnje, da nije svaki poljodělac bio vlastnik gospodarstva ili velikoga ili maloga, — ponešto u tom poslu izkusio i doznao i to nebotimice, uprav slučajem. Slučajno je po svoj prilici koi put učinio sve, što god je od potrebe razvitku (rastu) bilja, t. j. svaki je već koi put uzgojio ovaj ili onaj plod s prekorednim uspěhom, plod od prekoredne veličine, bujnosti i roda. Ovdi su se slučajno sastali zajedno svi oni življi chemični, koje smo gore napomenuli. Jamačno će se uzgojitelj ovoga prekorednoga ploda dosětiti, šta je onda sve i na kakvom zemljištu upotrebio, jednom rěči: u kakvih okolinah pošlo mu je za rukom takov plod uzgojiti.

No ako se tome nemože više dosětiti, a ono će mu biti svake godine prečesto sgoda takova šta izkusiti i zapamtiti. Pa kad bi se svi takovi izkusi pojedinacah ukupno sastavili, jedan s drugim poredili, putem novih pokusah izpitali, dalo bi to chemiji zamah prekoredni. Time bi se postiglo, o čem je znanost dosad uzalud nastojala. Jer, dakako, da učeni chemik nema practičnoga izkustva, koje ima poljodělac, pa sve kad bi ga i imao, šta bi mu to prudilo? Svikolici izkusi ujedno sastavljeni mogu samo biti temelj učenoga kakova načela i poslědka. Premda je dakle baš u tom pogledu chemija tek još u kolěvci — nerazvita i nedorasla, — zato opet baš u području poljodělstva dospěla je ova znanost do najvišega savèršenstva, dapače dospěla bila već onda, dok čověk još ništa ni slutio nije o chemiji. Ali nemože ni biti drugčije. Seljak nekazuje nikome, što je u poljodělstvu izkusio, a koliko putih nezna ni sám, da je što izkusio. Zato je od potrebe, da se poljodělci na to potaknu. A poticati bi jih imali poveći vlasteli, duhovnici i učitelji, te, što u tom području doznadu, putem gospodarskih novinah oglašivati, ili pako to isto bezposredno javljati otcu poljodělstvene chemije, g. professoru dru. Stöckhardtu u Tharandu. Ovaj bi onda razabirao, što valja i nevalja, pa tako bi slogom tolikih snagah za malo vremena prekoredno napredovala chemija, što joj inače t. j. običnim putem nije uzmožno nego malo po malo i lagano.

No da se sad opet vratimo k našoj stvari. Uvidili smo dakle, da naša běda i nevolja potěče ponajviše od nedostatnoga nastojanja oko poljodělstva, i da je tome kriv ponajviše seljak zato, jerbo on najslabije napreduje s věkom. A kako da i napreduje? On se neuči svoj zanat kao drugi zanatnici, on neputuje okolo po světu, nevidi, kako se po drugih zemljah radi, on ostaje prikovan na svoju zemlju, pa rádi onako, kako mu je radio děd i praděd. Nebi nam se doduše trebalo brinuti o to, kako seljak tèra poljodělstvo, jerbo ako odatle nedobije, koliko treba, tome je sám kriv; a toliko će svagda dobiti, da time prehrani kako tako sebe i svoju porodicu; niti seljak tako lahko pada na vrat občini svojoj, kako to počesto biva s gradjanom,

koi osiromaši. Ali u pogledu narodnoga gospodarstva nije i nemože biti svejedno, da li se poljodělstvo těra dobro ili zlo, da li ono puno ili malo koristi nosi. Budući da je poljodělstvo temelj blagostanja izobraženoj dèržavi, te, ako se ono těra hèrdjavo, ili ako nastane n. p. nerod, svikolici žitelji dèržave ogreznu u veliku bědu i potrebu, to nam najbolje pokazuje, kako i koliko zasěca u sve vèrste čověčijega družtva način, kako se těra poljodělstvo. Zato nije to sám seljak, koi osiromaši i bědu podnosi, ako valjano neobradjuje svojih poljah, i što veće koristi odatle neizvadi, — *nego i svi žitelji dèržave stradaju s toga.* Ako seljak neobradi valjano svojih zemaljah, i ako razměrno slabu samo korist odatle izvadi, — onda nemože puno svojih proizvodah u promet metnuti, t. j. prodati, jerbo skoro sve, što je proizveo, sám će izjesti i potrošiti; nemože dakle svojih stvarih upěneziti, a tako nemože, kako smo gore pokazali, niti drugome dati prilike što god si zaslužiti. S toga će dakle svakolika dèržava stradati, a — kako znamo, — u istinu i strada. To su već davno uvidili, te nastoje što god bolje mogu o tom, kako da doskoče tome nedostatku. Mi smo pako dužni dobar priměr davati seljaku, poticati ga na to, da gleda sám sebi pomoći, te mu toga radi naklanjati put i priliku, kako da poznade najnovije poslědke znanostih, koje u poljodělstvo zasěcaju, osobito pako poslědke i nauke prirodoslovja.

Pekarstvo.

Od **Milana Dimitreva.**

Neda se točno naznačiti vrěme, kad bi iznadjena poraba kruha. — Dok su ljudi bez gradjanskoga družtva živili, jeli su žitak sirov i nepriredjen. Poslě počeli su hèržene lati pèržiti, prije nego bi jih jeli. — Ovo isto još sada biva u Levanti. — No skoro domisliše se drugome načinu, te naime razdrobivši žitak měšahu ga s vodom, i takova kaša bila jim je za hranu. — Napokon dodjoše i do toga, te su počeli žitak u muku (melju), muku u těsto, a těsto u kruh pretvarati. — U istoku najprije upotrebljivane su pećnice (Backöfen). Za vrěme tiranah od Mitiline misle, da je u tom velikom gradu moralo mnogo pekarnicah biti. — Elian pripověda, da je bilo u Atini 45 pekarah, koji su za ono vrěme mnoga posebna prava uživali. — Po Platonovih[1]) dialozih pohvaljeni pekar Teario smatrao je svoju pekarnicu kao stěčiste (spravišće) najznamenitijih muževah.

Rimljani su dugo pripravljali svoj žitak kao kašu, i pred rat proti Perzeusu (oko g. 580. prije nego bi sagradjen Rim) nije još bilo nikakova pekara. — Rimljanima pokaza način, kako se kruh pripravlja, neki rob, koi zato slobodom bi obdaren i bogatstvom. Rimljani su u tom sve to boljma napredovali, jer već u vrěme Augusta bilo je 300 pekarah u Rimu, koji su ujedno i svoje mline imali.

Dok su Rimljani tako sebe hranili lěpim i dobrim pecivom, jeli su němački i galski narodi sirov žitak. — Ali nije dugo tome postojalo, te ovu umětnost prisvojiše si najprije Gali, od kojih opet dospěde i do susědnih narodah.

Isto tako podigle su se poslě glasovite pekarnice u Mlětcih i Napulju. — I neki putnik uznosi napuljsko pecivo nad němačkim prispodabljajući vedro nebo talijansko sa nebom oblačnim u Němačkoj.

U Inglezkoj za vrěme Pipina (g. 752.) běloga kruha nisu poznavali; samo što u potonje vrěme biaše poděljivan kod pričestih. — A sad ga najsiromašniji seljak u Inglezkoj jede u izobilju.

U Francezkoj bio je pšenični kruh jur u 8. věku poznat. — Okruglih plosnastih hlěbčićah jeli su gosti na pirovih i gostbah. — Ovaj običaj ostao je nekoliko stolětjah i napominje se još u pověstnici Ludovika XII. — Godine 1830. bi dovoljeno Diantu i Novareu u Parizu, da upotrebe svoju makinu za měsenje. — Měsi se pomoćju makine, koja boljma i s većom silom pritiskuje, nego li čověčje ruke; s toga netreba toliko kvasca, te tako biva kruh mnogo bolji. — Ovom se makinom směsi 16,800 funt. kruha, — i u istinu ovaj nastroj dostojan je pozornosti sviuh.

Do 18. věka biaše pecivo u nekojih němačkih gradovih vèrlo zločesto, i one pekare, koji prodavahu malen kruh, topili su u močvarah. — Kad je Albreht hromi u Beču onu svetačnost slavio (g. 1134.), izrekao je gore navedenu kazan za pravednu.

I kod Slavjanah bio je poznat kruh, odmah poslě kako se naseliše. — Svaka obitelj pripravljala ga je sama sebi, i ovaj posao biaše pověren skèrbi ženah. — Pèrvi pečeni kruh bi svaki put žèrtvovan domaćemu bogu[2]) i od njega je smio samo gospodar i gospodarica okusiti.

Stari Poljaci žèrtvovali su pèrvi pečeni kruh (nazvan Tasvircis) svomu domaćemu bogu Matergabia. — I bio je uvěk lěpo pečen, te smio ga je, kao i kod drugih Slavjanah, samo gospodar i gospodarica uzjesti.

U sěvernoj Ruskoj bio je vèrlo obljubljen ražni kruh, koga običavaju za čitavu nedělju izpeći.

Najbolji i najtečniji kruh (hlěb od 10 — 12 funt.) peče se u Debrecinu i Komoranu, ne od pekarah, nego od drugih gradjanah, koji pokraj svoga zanata (meštrije) s kruhom tèrguju. I kod nas se može dobiti dobra kruha u manjih gradovih, gdě ga većinom svaka kuća peče i prodaje.

Pekari u Maroku[3]) imaju, osim što prodaju kruh, — i tu zaslugu, da jim siromasi nose svoje jestvine kuhati.

Nekvašen kruh (t. j. koi je bez kvasca) jedu još Židovi sada na godišnju uspomenu svoga izseljenja iz Egipta. — I ovaj kruh jest načinjen jedino iz pšenične muke i vode, te zove se „vulgo" Judenmatzen.

Ovo sam hotio kazati, da i moji zemljaci vide, kako su prije ljudi žitak upotrebljavali — i da saznadu postanak sadašnjega kruha i pèrvi početak pekarstva.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisaó o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Kolovoz (august).

Tulipane, hiacinte i sve, što god poput luka imade korenje, koje si bio iz zemlje prije izvadio, opet usadi,

[1]) Plato rodio se je god. 429. prije Isusa, a umro je g. 348. Ovaj mudrac bio je novi probuditelj gèrčke literature; jer je on osobitim stylom pisao, koi bi prozvan platonskom prozom.

[2]) Za vrěme poganstva imali su Slavjani svoje domaće bogove. U iztočnoj cèrkvi uzdèržalo se je to do sadanjih vremenah, samo što sada imade svaka kuća svoga svećara t. j. patrona, koi je svagda jedan od povećih svetacah. Tako n. p. na dan Vasilije uměsi se običajno kolač, koi se zove Vasiljica.

[3]) Maroko leži u Africi i obično naziva se carstvom marokanskim. — Ova dèržava jest od naravi nadarena lěpim položajem i proteže se od Algira do atlantičkoga mora. — Ova dèržava vodi tèrgovinu po kopnu i moru. — Uvoz,nja po moru iznosil je god. 1842. 4,116,400 vrědnosti — a izvoznja 3,266,800 fr. sr. — Iz toga vidi se, kakovu živahnu tèrgovinu stanovnici marokanski vode.

a tulipane, koji su svoju lěpu boju izgubili, kao nevaljale zabaci.

Sěme svake vèrsti marljivo kupi, od povèrtja, kano: korabe, repe, peršuna, celera, rotkve, timusa, žalfije, maka, endivije, salate, boba, bělog luka.

Cèrveni luk treba iz vèrta u kuću spraviti.

Dinjam, a tako i krastavcem, koje za sěme imati želiš, podmetni cigle.

Mirišave trave za porabu zimnu, dok su u punom cvětu, valja porezati i u sěnici posušiti, ali ne na suncu.

Dinje dozriju, kad se dadu od svoje slame lahko odkinuti, a ljubenice (gèrčke), kada jim se slama sasvim osuši. Jedne i druge, prije nego li na stol dodju, čuvaj u podrumu nekoliko danah, a dok su vruće, na stol jih nenosi.

Sij salatu zimnu i presadjuj za dojduće proletje, a tako isto peršun, cèrvenac luk, kres.

Češnjaka, běloga luka sadi 14. ovoga měseca.

Voćke. Još i sad možeš očiti.

Ako je dèrvo plodom obteretjeno (obtèršeno), podmetni granam podporu, a suvišan i sitan plod oberi.

Kupi i sahrani na suhome městu koštice od kamenitoga voća, kano od marilice, breskve, šljive.

Tamani u vèrtu svaku nesnagu (gad), osobito ose.

Nedaj, da ti trava raste oko voćke.

Na mladom dèrvju, koje previše okah těra, odkidaj nokti (novti) suvišna oka.

Očeno dèrvje na velikoj suši zalěvaj, i reži mu grančice nepotrebite.

Polěvaj marljivo. Sve grebenice od narančah, drugoga dèrvja i cvětja sa stabla odreži i u lonce usadi, a kasnije unesi u staklenik.

Najbolje je presadjivati naranče onda, kad jim grane na vèrhu dobiju běli listić. S mladoga dèrvja, koje se je mnogo zavezalo, oberi ponešto roda sitnijega.

(Dalje drugi put).

Stanje Hladoleževo.

Razgovor izmedju župnika i Hladoleža.

Od A. N.

Župnik. Vrěme se otvara, oblaci se izpred sunca uklanjaju, sunce već toplotu zemlji podaje, ševa pušta glasa i ratara (orača) u polje poziva; a ti, moj dragi, kao da to sve i nečuješ i nevidiš. Sědiš ili u kèrčmi ili ovdě oko kuće u pijančenju vrěme provodeći.

Hladolež. Sve će dobro da bude, ako Bog dà. Ako dà Bog svima berićeta, dat će i meni. Ima još vremena za oranje, nije nikakve, Bogu hvala, sile.

Župnik. Tako? jadniče, zato tvoja kuća i napreduje tako stèrmoglavce. Cěla zima prošla te je u ludost, i ti si samo ovo vrěme provodio po kèrčmah i svatbah; jio, pijo, bančio i bekrijao. Kaži mi, molim te, šta si ti ove zime u kući privrědio, pa i sada, kad vrěme poljskome radu nastaje, ti jednako čuvaš kuću i kèrčmu, a u voćnjak, na njivu ili livadu nećeš ni da zaviriš (pogledaš).

Vidiš onaj gnoj (djubre), kako ti stoji izpred kuće, a ti nećeš da ga počistiš.

Sědiš u zalud (zahman), a nećeš da izidješ u voćnjak, i one šljive, jabuke i kruške od gusěnicah da očistiš, suhe i šanatne (pokvarene) grane da okrešeš.

Nećeš tvoje bastine (zemlje) da obidješ, ograde da preglediš i da jih popraviš.

Drugi, dobri seljani, koi hoće u svome radu da napreduju, oni su do sad svoje zemlje pozagradjivali, koi orah, dunju (tunju) i šljivu razsadili, pa sad glede, kako će po koju krušku, jabuku, trešnju, breskvu i kajsiju (natipèrku, Aprikose) da kalame (cěpe); a ti, jadniče, šta si ti ovoga prolětja u voćnjaku privrědio? da ti nije otac ono voća posadio, po tebi bila bi ti dětca željna voća.

Drugi, dobri radini seljaci, nisu u zalud zime proveli kao ti, no su sebi pripravili, što će jim trebati za poljsku radnju. Oni su si kola popravili, plugove priredili, vilah, kosištah, lopatah napravili, dèržalicah (dèržaljah, sapovah, sapištah) spremili: sve to stoji pripravljeno, kad jim što zatreba, da jim je na ruci. A ti, moj veseli brajko, šta si ti za poljske poslove spremio? kako si zimus u varoš nosio dèrva na prodaj i kola polomio, onako ti i sad stoje. Kako si jesenas orao i plug na njivi ostavio, ondě ti i sad lěži. Kose, još od lane kako si kosio i polomio, onako će i kositbu dočekati. Dèržalicah, vilah, kolja i lopatah, Bog zna, hoćeš li u kući i imati.

Jesi li ti jesenas posijao pšenice, koliko će ti za godišnju hranu dosta biti, pa da ti i što preteče. I da se poboleš, pa da nemožeš sad ovoga prolětja ništa posijati, ili da prolětni usěvi neprihvate, da imaš za tvoju kuću dosta hrane?

Jesi li zimus koju njivu ili livadu nagnojio (nadjubrio), ili što god k poboljšanju poljodělstva privrědio?

Pogledaj, po kući kako ti izgleda, da je stid i sram za čověčanstvo, da u takvoj kući slobodan čověk živi.

Pogledaj ovu sirotu dětcu, kako su ti gola i bosa; čime si se za njih postarao? Još od lane, kako su se ošugala, i sada jih šuga (svrab, srab) jede, i hoće, da jih utamani, a ti se nimalo nebrineš, kako ćeš da jih izlěčiš.

Šta će od tebe da bude, nesretniče? Drugi se poljodělci raduju ljubkom prolětju, a ti sědiš kao čověk bez čuvstva (ćutjenja) i samo se o tome staraš, gdi ćeš naći družtva, da opet piješ, a o poslu i napredku tvoje kuće i nemisliš.

Takovi čověk, kao što si ti, nije na korist rodu i otačbini svojoj, no na štetu, na stid i sramotu. Takovi je čověk u družtvu ljudskom kao u stadu šugava ovca.

Otresi se te hèrdje, bědni čověče. Okaj se jednom (jedenkrat) pitja i bekrijanja; začni i ti raditi, kao i drugi ljudi, dok te nisu kao šugavu ovcu iz ovoga družtva iztrěbili.

Vidiš, da te ljudi preziru (zametju, poteptavaju) i mèrze, i da te u družtvu netèrpe, pa će jednoč povikati: *nećemo više da tèrpimo bekrije i bezposličara u našom selu.*

Sada s Bogom brajko, dok me opet put nanese, hoću se ovamo tebi svratiti, te da vidim, jesi li moje savěte poslušao.

Bilježke.

Člana Mijata Sabljara.

Kad je god. 1836. kolera u Liki bila, onda su se sve mlade šljive i orahi u svakom selu, gdě je ta bolest bila, posušili, samo su dva mlada stabla na Udbini, koja na brěgu leži, dakle dosta frižkog zraka ima, ostala zdrava. Nu ipak se nekoliko njih, koji se nisu posěkli, opet povratilo i prolistalo, ali tekar na prolětje druge godine t. j. 1838. a cělo lěto 1837. bili su još suvi. Na to me je najprije ondašnji kapitan na Udbini, sad podpukovnik u miru Kašpar Kèrmpotić pozorna učinio, i mnogi drugi su to potvèrdili.

God. 1829. udario je grom u ravnicu oko 100 korakah od oficirskog kvartira u Mekinjaru k zapadu, koja za pašu služi, ter je meni tadašnji nadporučnik, sadanji general Bude Budisavljević koi dan kašnje to pokazao, kako je povèrh zemlje baš kao u zraku simo tamo leteći jednu žlěbicu za 1 palac duboku i 2 široku izrovao i travu sa žilama izvadio i kraj žlěbca samo prevèrnuo, pak se med kamenjem na jednu daljinu po prilici od 14 hvatih po zemlji potegao.

God. 1829. u početku svibnja měseca zaspao je Luka Terzić iz Graba, koi je kod gibljive straže (Ambulanten-Colonne) bio, blizu officirskog kvartira u Grabu, na svomu zemljištu i kod svoje kuće po danu. Kad se prenu i ustade, bila je lěva strana od glave, na kojoj je ležao, poběliIa, to jest: lěve salupe (Backenbart), lěvi bèrk, lěva obèrva i jedan dio kosah (vlasih) na lěvoj strani glave. Budući da se nije umah opazilo, da je on s jedne strane posědio, nije ni on kašnje mogao kazati, gdě je uprav ležao, da se sazna, koja je trava to učinila. Taj Luka je još 1838. živio, i more biti da i sad još živi, jer mu je onda moglo samo oko 30 godinah biti.

God. 1838. u svibnju bio je Gračački kapetan, sadanji major u miru Mate Meštrović kod čistjenja ponorah u Grabu, da se godišnji povodanj od 240 ralih dobre zemlje ukloni. U ponoru Jabukovcu našao je dvě ljudske glave, jednu strělu i mamuzu [1]). Kad ja tamo, da dělo prigledam, javi mi kapetan, da iz ponora studen větar piri, što ja ruku nad šupljinom dèržeći i opazih. Kašnje pade kiša, voda poče dobro oticati, i kad se je dělo opet nastavilo, počeo je vrući propuh iz ponora puhati, tako, da nitko nije mogao blizu te šupljine svoje ruke dèržati, što kroz nekoliko danah prestade i opet hladni větar puhati stade. Vёrojatno je, da se je sumporni šlunjak (Schwefelkies), koi se na mnogo městah u tom vapnenom kamenu kao u gnězdah nalazi, kad je voda do njega došla, upalio i taj vrući zrak prouzrokovao.

God. 1838. na 6. rujna dolazio je od 1. sata po pódne sve do Zdrave Marije jedan neprekinuti roj krilatih mravah od strane bèrda Zira na S. Rok, i letio je kod Halana preko Velebita u slici nizkog gustog oblaka, koi je u S. Roku sunce jako pomračio. To mi je župnik Korenić pripovědao i mnogi su Krajšnici posvědočili. — 18. rujna 1845. od 1 do 2 ½ sata po pódne jest se to isto ponovilo, ali sad taj roj nije tako dugo trajao [2]).

God. 1851. 28. svibnja ubivena je u Selcu kod Podsuséda zmija 4′ 9″ duga, siva, a na tèrbuhu běla, u vinogradu kod g. Mate Sabljara, c. kr. kapetana u miru.

Osnova,

kako da se po glavnih městih regimentskih u hèrvatskoj i slavonskoj Krajni vojničkoj zavedu sbirke naravskih stvarih.

Od jednoga člana.

(Konac.)

III. Živinsko carstvo.

1. Ljušture. Od ovih imade po Hèrvatskoj još sasvim nepoznatih, i još ni u kakvoj knjigi popisatih, i to na kopnu pužah, a u sladkoj ležećoj i tekućoj vodi pužah i školjkih (Muscheln). Te bi mogli učenici, a kod duboke vode samo věšti u plivanju ljudi, kao ribari i mlinari, skupljati, da se nebi kakva nesreća dogodila. Oni se metnu u lončić s kipućom vodom, tu se malo kuhaju, onda se meso s iglom iz ljušture povadi, a ljuštura osuši pak se spravi. Mladi neizrasli puži i okèrnjene ljušture nevaljaju za sbirku; školjke nesmiju se razdvojiti, nego se usuprot moraju, kako se meso povadi, opet sklopiti i 2 do 3 puta s koncem omotati, dokle se mehke žile i vèz neosuše i neotvèrdnu.

2. Nasèci (Insekten), kao guge i kukci (Käfer), skakavci, lepiri i metulji, ose, stèršeni, muhe ili raki trebaju više troška, vremena i pozornosti, i mogli bi se malo po malo, i to za početak samo oni, koje su rědki, skupljati. Načelnik šumarski morao bi tu sbirku započeti sa svimi nasèci, koji su šumi škodljivi.

3. Ribe takodjer, koje se mogu osušene ili u jakoj žganici (spiritus, Weingeist) dèržati.

4. Vodokopne živine (Amphibien) mogu se u spiritu vinskom dèržati. Najpotrebnije bi bilo, da se vodeni gušteri i ribe iz jezerah i podzemnih vodah u pećinah (špiljah), od kojih jako rèdkih u karlovačkoj Krajni ima, s mrežami, i od zmijah ona otrovna běla němački Sandwipper nazvana s pracěpom hvataju. Za takav pracěp odsěče se rašljasta grana do 3 noge dugačka, koja se od *a.* do *b.* razcěpa, i onda kako kleštra služi. S tim se zmija uhvati, i dotle na zemlju pritištena dèrži, dok sama u jednu bocu (flašu), koja se pred njom dèrži, neunidje.

5. Ptice i

6. Četveronožne živine mogu se samo ondě skupljati, gdě se tko u městu nalazi, koi te stvari urediti zna. Medjutim more se koja okostnica (skelet) kroz lěčničko osobje sastaviti i u knjižnici dèržati.

Kod svih ovih stvarih moraju po mogućnosti imena u hèrvatskom, latinskom i němačkom ili u kojem drugom jeziku, od okolice, gdě su nadjene, i svojstva (Eigenschaften), na koliko su poznata, točno popisana biti.

Popis nemore se prije započeti, dok se sbirka ikoliko neumnoža, i doklem tko tamo nedodje, koi se s tim dobro upozna.

Nadzornik ovakovih sbirkah i knjigah mora pokazivajući ove stvari vèrlo pozoran biti, jer kako čověk ni u svakoga domaćega, tako još manje u svakoga stranjskoga věru položiti smije, jer imade ljubiteljah takovih stvarih, koji neće nikakve prilike propustiti, da sebi stvari rědke i od vrědnosti neprisvoje, da samo svoje sbirke s tim povekšaju. Takovim se ovaj čin nevidi da je grěh. I s toga se tù nemore dosta pazke preporučiti.

Što se pako tiče starinah i starih novacah, koji se od časa do časa po regimentah nadju, dobro jih je uvěk skupljati, ali takove male pojedine sbirke nikada nemogu biti od takove koristi, kao kad su sve u jednu sastavljene, gdě se mora jedna s drugom spodobiti, i koje se svakom pokažu, koi njih viditi želi. S toga bi dobro bilo, da se starine, kao do sad, i u napredak u museum zagrebački šalju. Za naravne stvari u ostalom je vrědno sbirke sakupiti, da svaka regimenta sazna, što ima u njoj.

Lovinac.

Iz knjige župe Lovinca (u Liki).

Priobćio **Ante Sabljar**, c. kr. kapetan u miru.

(Dalje.)

Na 1739. Tèrčaše Turci na Mazin, ki je bilo 30 jezer, nad kojim su bile 2 paše od Bosne i paša Kulenović od Vakupa, koji se utoboriše na Mazinu, blago zápliniše a robje povataše, požgaše ognjem sve kuće i ránu. Med njimi ostade samo jedan čardak imenom Ilića, u kome čardaku samo sedam Kaura' zapèrto biaše i ostaloga spola mužkoga i ženskoga drobniža za uteć od turski' ruku'. Turci od svi' strana' njih biahu obkolili, s ognjem, vatrom, puškami velikim i malimi, ali im ništa učiniti nemogoše, nego ji' mnogo pod njimi mèrtvi' ostade. Udari na nji' iz prika kapitan Dujam Došen s ništo malo svoga družtva u Privi Mazinskoj, razbi i raztira Turke, nikoliko turski' glava' odsiče, zadobi nikoliko dobri' konja' turski' i nikoliko turski' barjaka'. Rupiše Turci širom u polje do kamenoga križa sve porobiše i ognjem požgaše, vnogo kèršćanski' duša' u sužanstvo odpeljaše. Vratiše se Turci natrag i na Gubovča polju padoše u tabor, za kojim Turcim nikolike stotine naši' Kaura' prispilo jest. Udriše zorom na Turke, kada su već bili pomaširali, razbiše Turke i raztiraše širom preko medje. U tomu razboju Kauri mnogo turskoga dobitka zadobiše, Turaka' 3000 posikoše, 200 živi' u sužanstvo dopeljaše. Upade u sužanstvo Klučki beg i malo biše ranjen, koga bega ulovi Tadia Šarić od Lovinca. Prid ovim Kaurim biaše najstarii glavar kapitan Dujam Došen s mnogo pošteni' ljudi' i oficira' od Like. Od Kaura' pogibe porkulab Čukić, zastavnik Marinković i 50 vridni' Kaura'.

U ovome vrimenu umri cesar Karlo, na koje cesarstvo kruni se Maria Terezia njegova ćer, i učini mir s Turčinom. Ali od sedam drugi' kralja' bi nadskočena i napastovana, za uzeti joj krunu i cesarstvo. Ali ona s svojim vojnicim navlastito s Èrvatim od Krajine opri se svima njima. Videći pako kraljica svoje Èrvate i virne

---

[1]) Ta strěla i mamuza nalaze se u museumu u Zagrebu.

[2]) Vaterl. Pilger vom Jurend. 1823., str. 59, piše od takovog dogadjaja: „Im Jahre 1091 gab es in vielen Ländern unzählige Insekten, welche an der Dicke den Fliegen gleich, aber viel länger waren. Sie flogen kaum Klafter hoch über der Erde. Ihr Heer war so zahlreich, dass es sich im Fluge auf 2 bis 3 Meilen in die Länge und 1 in die Breite erstreckte, wodurch die Sonne verfinstert ward. — Vidi takodjer: Naturwunder und Länder-Merkwürdigkeiten von S. C. Wagner, 6 Theile. 8. pod slovom A: Ameisen wolke über Leipzig.

podložnike, podari svakim poštenjem, to jest plaćom, mondurom i oružjem, posla im principa Hildburgshausena, koi princip Ervate u red postavi; postavi oficire i odkaza im vikovične plaće za njihovu virnu službu; nikome rajnički' 12 a nikom 14, osobito kapitanom po 20. — Učini se 7 lit mir, i dura 7 lit sa svim kraljim, da svakome slobodno biaše ići po svim kraljestvim, ali nakon 8 lito diže oružje brandiburski kralj suproti našemu cesaru i kraljici, i tote Ervati Krajšnici svoju virnu službu izkazaše prama svome kralju; ali mnogo pogibe od oružja brandiburskoga, a većim dilom pomri od bolesti, ali vindar koji ostaše, vazda se dobro ponosiše pred neprijateljom, i ovi rat je dural 7 lita'. U šestom litu dodjoše Moskovci cesaru na pomoć, koji s cesarovom vojskom na svakome mistu Brandibura razbiše. U 7. litu biše se odvèrgo 1 viršt od armade moskovske i cesarske svojim korpom, budući od Brandibura podmitjen, i složi se s Brandiburom i udari na vojnike cesarske. O svèršetku 7. lita učini se mir, i posvoji Prajz Svanicu i Preslovu i svu Šleziu, i u njoj sva mista i gradove.

(Dalje drugi put).

Narodni dom.

Museum.

Pokloniše p. g. g.:

Bazja Vatroslav: 1 novac;

Bartulić Ognjoslav, slušatelj philosophie: 1 turski novac;

Bogović Mirko, odvětnik: 1 chamöu;

Breberin G.: 1 bakr. novac;

Degen Henriko, zvonolěvac u Zagrebu rodom iz Lubeka: 6 komadah starinah od měda i dèrva;

Goć Božo, tajnik obćine Božakovine: 12 sr. novacah;

Jabornek Franjo: 29 (10 sreb.) novacah i 1 gèrb na mědu;

Kociančić Stěpan, professor u Gorici: 4 novca;

Koporčić Mato, odvětnik: 15 nov. (2 sreb., 13 bakr.), i bakra iz Samobora;

Kozjak Gjuro, tèrgovac u Sisku: uspomeni novac Christophora Columbu;

Kömley, c. kr. činovnik: 3 petrefacta od Podsuseda;

Kukuljević Sakcinski Ivan, zem. archivar: sliku Julija Klovija, slikara Hèrvata;

Mirković, c. kr. kapetan u miru: 1 sr. ugarski novac;

Ostoić Hinko, djak: 1 školjku;

Pećnjak Florian, kućar Narodnog Doma: 1 1/2 sreb. novca;

Peleš Pavao, djak: 1 petrefact;

Praunsperger Aleksa, dr. pralěčnik: 3 ptice, naime: zebu (fringilla caelebs), sovu (strix muralis) i stèrnatku. (emberiza nivalis);

Radenić Mirko, grada Pećuha satnik (kapetan): 1 mamuzu (ostrugu) nadjenu na 16. sèrpnja 1852. u Pećuhu;

Sabljar Mijo, c. kr. major u miru: pèska (saldame) iz Lopara na otoku Rabu. (Dobar za staklanu);

Stanisavljević Dane, c. kr. financialni savětnik: 4 bakr. novca;

Stern Eduardo, tèrgovac u Zagrebu: lilinu od zmije (kaće, Schlangenhaut);

Šilobod Mirko, pèrvostolne cèrkve zagr. prevendar: 1 sr. novac;

Skalar Mijo, kapelan u Petrijancih: 2 novca nadjena u Petrijancih;

Vèrbanić Josip, věćnik grada Zagreba: 6 nov. (2 sr);

Vukić Pavao, djak: 1 sreb. novac. *D. R.*

— *Dobrovoljni prinesci za nabavljenje ormarah u localu družtva za pověstnicu jugoslavensku:* p. n. g. g. Babukić Věkoslav, professor: 30 kr.; Bogović Mikro, k. i g., 1 fr., Demeter Dimitrija dr., 1 fr., Kotas Antun, c. kr. major, 2 fr., Kukuljević Sakcinski Ivan, k. i g., 2 fr., Padavić Tomislav, slušatelj pravah, 30 kr., Pavelić Ivan, c. kr. major u miru u Gradcu, Ličanin, 1 fr., Petrović Gjuro, poštar, 1 fr.; Prica Maksimiljan, odvětnik, 30 kr.; Ratković, c. kr. kapetan sl. nar. 1. ban. reg. 5 fr.; Rogić Gjuro, pol. tamničar u Zagrebu 20 kr.; Severinac 1 fr.; Vakanović Nikola, odvětnik, 1 fr.; Vranicani Ambroz mladji, vlastelin, 3 fr.; — ukupno: 19 fr. 50 kr. srebra.

M. S.

Družtvo gospodarsko.

Blagajnica. Platiše p. n. g. g. članovi:

a) u ime utemeljiteljstva: Stojanović Ante, c. kr. podžupan Sveto-Ivanski, 10 fr. (10/100). — Svega do sad u ime utemeljiteljstva platjeno 450 fr. sr.[1]).

b) u ime prineska (po 4 fr. sr.):

za g. 1848. (nadalje): Deutsch Marko, gradjanin tèrgovac u Koprivnici. — Svega 28 fr. sr.;

za g. 1849. (nadalje): Deutsch Marko, k. i g. — Svega: 38 fr. sr.;

za g. 1850. (nadalje): Deutsch Marko, k. i g., Fèrgić Franjo, župnik u Velikoj; — ukupno; 8 fr. — Svega: 52 fr. sr.;

za g. 1851. (nadalje): Deutsch Marko, k i g, Fèrgić Franjo, k. i g., Schnapp Ferdo, gradjanin pekar u Zagrebu; — ukupno 12 fr. — Svega 72 fr. sr.;

za g. 1852. (nadalje): Belošević Arsenijo, vlastelin u Kali Varašu: Čaić Janko, vlastelin u Šipku, Jakčin Andrija, odvětnik u Zagrebu, Jakopović Gavro, c. kr. sudac u Severinu, Pikia Fabian, župnik u Magjerovu, Praunsperger Aleksa, dr., pralěčnik u Zagrebu, Schlosser Josip K., physik u Križevcih, Schnapp Ferdo, k. i g., Terzić Damjan, župnik u Skenderovcu, Variačić Mirko, vlastelin u Švetom Ivanu, Vranicani Ambroz star., vlastelin u Severinu; — ukupno: 44 fr. — Svega: 164 fr. sr.;

za g. 1853. (nadalje): Bužan Herman, savětnik c. kr. cassationog suda u Beču, Jakčin Andrija, k. i g., Jezerinac Franjo, nadzornik dobarah, Jurinić Stěpan, c. kr. obèrstlajtnant u miru, Neralić Vatroslav, župnik u Novom Gradu (*novi član*), Rogić Petar, župnik Levanske Varoši, Sviranić Franjo. z. kanonik, vice-arcidjakon i župnik u Požegi, SchlosserJosip K., k. i g., Tomić Trešćenski Daroslav, financialni nadsavětnik, vlastelin u Vivodini, Vukotinović Ljudevit, predsědnik c. kr. zem. suda u Križevcih, Zdenčaj od Zahromić-Grada Eduardo, vlastelin u Čanjevu, Zdenčaj od Zahromić-Grada Nikola, c. kr. savětnik, Zdenčaj od Zahromić-Grada Skender, vlastelin u Ravnu, Žigrović Ivan, nadzornik kod katastra u Križevcih: — ukupno: 56 for. — Svega: 117 fr. sr. *D. R.*

Matica.

Družtvo matice ilirske. Dne 19. i 20. ožujka bila je sědnica matice ilirske, u kojoj je ovo obavljeno. Na list g. Ante Kuzmanića, koi zahtèva, da mu se nagrada za prevod knjige: „*Das Buch der Natur*“, zakonito osigura, odlučeno je pisati istomu g., da ga matica nemože inače osigurati, nego kano što je bilo dosada, to jest, ako mu prevod odbor od književnosti odobri, da mu nefali nagrada. — Znajuć, da je g. Gaj tiskao već 11 tabakah Gjorgjićevih ljubeznih pěsamah, te se već mnogo godinah ništa o izdanju neradi, odlučeno je umoliti g. Gaja, ako nije nakanio sám izdati ovih pěsamah, neka jih matici ili pokloni ili u priličnu cěnu proda. — Na tužbu nekolike gospode, da neznaju računa o položenih novcih, javio je i dokazao g. pěneznik družtva, da su njegovi računi u najboljem redu, zato se ravnateljstvo raduje, što se članak od 15. veljače o. g. može kano suvišan smatrati. — Dělo g. Majara: „Uzajemnost slavenskoga govora“ šalje se natrag, jer okolnosti matičine nedòpuštaju izdati ga, premda se zasluga spisateljeva i lěpa naměra priznaje i pohvaljuje sa željom, da bi ga koi posebni domorodac izdao. — G. Mallin, umoljen, da ostane još predsědnikom ekonomičkoga odbora matice, jer odbor ima u njega osobito pověrenje, primio je po dužem otezanju ovu čast, pa to bi s radostju pozdravljeno. Odlučeno, da će g. Malin sutra sve novčane matičine poslove predati g. Jakiću, koi će ove kano odbornik nadalje rukovoditi. — Buduć da ima mnogo Vrazovih rukopisah, odlučeno je, da se izabere odbor, koi će jih pregledati, pa ako ima što važna, da se piše njegovoj sestri, kojoj je on ostavio njihovo vlastničtvo, nebi li jih htěla družtvu prodati. — Buduć da se mnogo tužabah pojavilo, da se knjige, koje se od matice utemeljiteljem razašilju, gube, pa buduć da Matica toga nereda dokinuti nemože, odlučeno je, da si po priměru česke matice svaki utemeljitelj u Zagreb po knjigu dodje, ili koga sám umoli, da mu ju pošalje, a g. Krešić tèrgovac primiti će knjige, da se kod njega dignu.

Blagajnica. *Platiše p. n. g. g. članovi u ime utemeljiteljstva:* Antonić Gjuro, župnik u Tèrnovcu 10 fr. (50/50) *utemeljitelj*), Ergotić Nikola, kapelan i obrednik presv. g. biskupa djakovačkoga 10 fr. (10/50 *novi član*), Filipović Ivan, učitelj, 15 fr. (20/50), Horvat Mirko, odvětnik, 5 fr. (25/50), Kvaternik Eugenijo, odvětnik 5 fr. (15/50), Lukić Božo 10 fr. (25/50), Mraović Skender, dr., 10 fr. (50/50 *utemeljitelj*), Rogić Petar, k. i g., 10 fr. (20/50), Solariček Franjo, odvětnik, 10 fr. (25/50), Stojanović Ante, k. i g., 10 fr. (25/50), Tordinac Juraj, tajnik presv. g. biskupa djakovačkog, 10 fr. (10/50 *novi član*).

Prekoredni dohodak. Za 12 exemplarah Kristiade c. kr. gymn. ravn. rěčkom poslanih 8 fr. sr. *D. R.*

[1]) 450 fr. sr. uloženo u 1. hèrvatskoj štedionici u Zagrebu. *D. R.*

Družtvo za pověstnicu jugoslavensku.

Blagajnica. Platiše p. n. g. g. članovi:

upisnu (po 1 fr. sr. nadalje): Billičić Andrija, c. kr. vèrhovni voj. commissar u miru (*novi član*), Frangipan Antigon, grof, u Videmu t. j. Udini (*novi član*), Lorenz Gašpar, c. kr. solarni hutemajstor u Halleinu kod Salzburga (*novi član*);

prinesak (po 2 fr. sr.):

za g. 1851. (nadalje): Filipović Adam, Frangepan Antigon, grof;

za g. 1852. (nadalje): Čegel Dragutin, Egersdorfer Skender, Frangepan Antigon, grof, Horvat od S. Pétra Petar, Lukić Božo, Švagel Dragutin;

za g. 1853. (nadalje): Billičić Andrija, Folnegović Franjo, Frangepan Antigon, grof, Kukuljević Sakcinski Ivan, Lajer Jošip, Lorenz Gašpar, Mraović Skender, dr.;

za II. razdio Arkiva g. 1852. (po 1 for. sr. nadalje): Babukić Věkoslav, Dall' Asta Josip, Dvoranić Josip, Farkaš Sišman, Gavrančić Mijo, Gvozdanović Toma, Halper Slavoljub, Ilakovac Toma, Ilić Sebastian (2 for), Iveković Stěpan, Jerko Mirko, Kátti Gjuro, Kombol Gašpar, Kombol Miho, Manzoni Ivan, Medanić Vinko Vatroslav, Mikoc Jakob, Mlinarić Stěpan, Pavletić Božo, Pavletić Jaćim, Poglajen Josip, Riesel Mijo, Rušnov Antun, Stojanović Ante, Suppe Faustin, Vèrbančić Slavoljub, Vukasović Zivko, Žanić Ivan.

(nadalje): Barabaš Ladislav, Čegel Dragutin, Egersdorfer Skender, Filipović Adam, Filipović Ivan, Folnegović Franjo, Frangepan Antigon: grof, (2 fr.), Gregurić Ivan, Horvat od S. Pétra Petar, Lajer Josip, Lukić Božo, Mekovec Ferdo, Šimunčić Skender, Švagel Dragutin;

za spomenik na grobničkom polju (nadalje): visoka c. kr. banska vlada od sl. županije osěčke, 3 fr. 10 kr.; Vèrbanić Franjo uslěd odluke v. c. kr. vlade banske i po nalogu c. kr. župana zagrebačkog 22 fr. 20 kr., Novak Mijo od sl. županije križevačke 34 fr. 32 1/2 kr.; — ukupno 60 fr. 2 1/2 kr. sr. — Svega 312 fr. 32 1/2 kr. sr. [1])

D. R.

Cěnik Tèrstjanski.

Vosak.

Smirskog . . .	cent	po	108 fr. — kr.	do	110 fr. — kr.
Bosansko-sèrbskog . .	„	„	104 „ — „	„	— „ — „
Mostarskog . . .	„	„	107 „ — „	„	— „ — „
Primorskog . . .	„	„	101 „ — „	„	— „ — „

Voće.

Rogačah	„	„	3 „ — „	„	— „ — „
Datulah	„	„	18 „ — „	„	16 „ — „
Smirskih smokavah . .	„	„	10 „ — „	„	11 „ — „
Limonah jedna škrinja .	„	„	2 „ 30 „	„	3 „ 30 „

[1]) 312 fr. 32 kr. sr. uloženo u 1. hèrv. štedionici u Zagrebu.

Kava.

S. Jago od Kube najfinije	cent	po	45 fr. — kr.	do	49 fr. — kr.
„ „ srednje .	„	„	49 „ — „	„	43 „ — „
„ „ proste .	„	„	37 „ — „	„	38 „ 45 „
„ „ biser-kave	„	„	52 „ — „	„	55 „ — „
Havanske fine . .	„	„	35 „ — „	„	37 „ — „
„ srednje . .	„	„	33 „ — „	„	34 „ — „
Portorico fine . . .	„	„	35 „ — „	„	38 „ — „
San Domingo . . .	„	„	29 „ — „	„	32 „ — „
Moke	„	„	34 „ 30 „	„	38 „ — „

Cukar.

Melis francezkog . .	„	„	19 „ 15 „	„	20 „ — „
olandskoga . .	„	„	18 „ 30 „	„	21 „ — „
Inglezkog finog . .	„	„	23 „ — „	„	24 „ — „
Havanskog bělog . .	„	„	19 „ 30 „	„	20 „ 30 „
St. Jago „ . .	„	„	19 „ — „	„	20 „ 30 „

Ulje.

S Abrucah	vedro	„	36 „ — „	„	— „ — „
Od istoka	„	„	36 „ — „	„	37 „ — „
Kèrfskog	„	„	40 „ — „	„	40 „ 30 „
Dalmatinsko-dubrovačkog	„	„	38 „ 30 „	„	40 „ — „
Finog i polufinog . .	„	„	43 „ — „	„	50 „ — „

Hrana.

Pšenice . .	star illi 2 vagana	„	4 „ 30 „	„	6 „ 30 „
Kukuruza	„	„	3 „ 10 „	„	4 „ 10 „
Raži	„	„	3 „ 15 „	„	3 „ 45 „
Ječma	„	„	2 „ 10 „	„	3 „ — „
Zobi	„	„	2 „ 10 „	„	2 „ 45 „
Pirinča Mant. i ost. .	cent	„	10 „ — „	„	12 „ 30 „
„ milanskog i piemontezkog	„	„	9 „ 20 „	„	9 „ 40 „
Muke 1. vèrste . .	„	„	10 „ 30 „	„	— „ — „
„ 2. „ . .	„	„	9 „ 30 „	„	— „ — „
„ 3. „ . .	„	„	8 „ 30 „	„	— „ — „
„ zadnje „ . .	„	„	6 „ 30 „	„	— „ — „

Vuna.

Nečiste	„	„	36 „ — „	„	38 „ — „
Oprane . . .	„	„	46 „ — „	„	56 „ — „
Jagnetje . . .	„	„	54 „ — „	„	55 „ — „

Pamuk.

Sv. Marte	„	„	26 „ — „	„	27 „ — „
Sjedinjenih dèržavah am.	„	„	33 „ — „	„	37 „ — „
Mako	„	„	30 „ — „	„	42 „ — „
Makedonskog . . .	„	„	28 „ — „	„	32 „ — „

Svila.

Turnovske i filipoljske .	funt	„	6 „ 45 „	„	7 „ 45 „
Rumeljske . . .	„	„	7 „ 30 „	„	8 „ — „
Piemontezke . . .	„	„	11 „ — „	„	— „ — „
Persijanske . . .	„	„	8 „ 30 „	„	— „ — „

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca travnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre: pri temp. (Jutrom u 6.)	liniah (Jutrom u 6.)	pri temp. (Po pódne u 2.)	liniah (Po pódne u 2.)	pri temp. (Na večer u 10.)	liniah (Na večer u 10.)	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra: Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	druge opazke.
	S	a	t	i	h					
1.	+3°. 8	331‴. 29	+9°. 6	331‴. 60	+4°. 5	330‴. 12	+ 3°. 3	+ 9°. 1	3°. 3	Izza jut. malo oblač. Poč. je prolětn. topl.
2.	5°. 0	328. 88	8°. 5	329. 50	6°. 0	331. 39	4°. 1	8°. 4	5°. 1	Cěl dan oblačno.
3.	4°. 5	331. 49	10°5	332. 44	4°. 6	332. 33	3°. 4	10°. 1	3°. 4	Izza jut. i okó pódne pomalo oblačno.
4.	4°. 5	332. 33	11°0	322. 23	6°. 0	331. 89	4°. 1	10°. 3	4°. 3	Jutrom lěpo, okó pódne malo oblačno.
5.	5°. 0	332. 49	11°0	333. 16	8°. 0	332. 02	5°. 0	11°. 0	8°. 1	Jutr. srednje ruke obl., okó pódne lěpo.
6.	8°. 0	331. 18	13°0	332. 42	9° 0	333. 26	8°. 4	12°. 3	8°. 4	„ „
7.	7°. 5	333. 49	13°5	333. 16	9°. 0	331. 49	7°. 4	13°. 3	9°. 0	Cěl dan lěpo.

Izvan večernog větarca, koje navadno duše, bila je ovog cělog tjedna tišina u zraku. 1. travnja u veče čulo se pèrvi put prolětno kreketanje žabah, dočim su nekoliko danah prije i lastavice se pokazale. Nizko gèrmje po vèrtih počelo se zeleniti, a pupoljci na dèrvljadi većoj nabrekoše na skori razvitak.

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu, nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 16. **U subotu 16. travnja (aprila) 1853.** **GODINA I.**

Geognostičko i botaničko putovanje

članovah družtva gospodarskoga gospode Ljudevita Vukotinovića i Josipa K. Schlossera u primorje hèrvatsko i ličku i otočku regimentu g. 1852.

Putovanje ovo, pod osobitim okriljem světloga bana preuz. gospodina Josipa barona Jellačića Bužimskoga, zaštitnika družtva gospodarskoga, urodilo je dobrim plodom. Izobilje prirodoslovnih krasotah u onoj okolici domovine naše toliko je, te su ova gospoda izjavila želju opet pohoditi iste preděle, ako ikako uzmognu.

U botaničkom obziru ima tù osobito puno rědkih stvarih. Naši prirodoslovci našli su tù puno bilja, koje u botanici još opisano nije.

Pobudilo je to u stranih učenih ljudih veliku pozornost, te su ova gospoda uslěd putopisa svoga, koi je u bečkom listu botaničkom obnarodovan, dobila više pisamah od botanikah iz Beča, Gradca, Salzburga, Tirola, Pruske i Švajcarske.

Isto takodjer nj. veličanstvo kralj saksonski Fridrik Augusto, koi je, kako znamo, osobiti zaštitnik botanike i koi je g. 1838. po Istriji, Dalmaciji i Cèrnoj Gori bilja radi putovao [1]), dostojao je rečenoj gospodi dozvoliti, pročitavši njihovo izvěstje, da mu smiju nabrano bilje hèrvatsko podněti.

Tim načinom došla je domovina naša na glas, i strani učeni ljudi obratili su pogled svoj na nju.

Tako su se takodjer uslěd članakah, koje g. Lj. Vukotinović o našoj domovini piše i izdaje u bečkih listovih geologičkih, prijavili nedavno ljudi, koji žele kod nas pregledati ona města, gdě ima kamenog uglevja i drugih rudah, da tako započnu raditi na polju obèrtnosti, koje je do sad kod nas dosta zanemareno bilo.

Od velike bi koristi bilo, da se mladež naša ozbiljno prikloni prirodoslovju. To je jedini put, kojim se može podignuti materialno stanje domovine naše.

Osim Rěke (Fiume) najznatnija su města za botaniku: Senj, Bag (Carlobago), Podprag, Sveto Bèrdo na Velebitu, Sveti Rok u Lici, Korenica, Plišivica u otočkoj regimenti, zatim Klek kod Ogulina. — U geognostičkom obziru pako: Bakar (Buccari), Kraljevica (Porto Ré), Vratnik više Senja, Žuta Lokva, Tèrnovac i Brušane kod Gospića, Pilar i Ričice kod Svetog Roka, Oštarija i Sladovac više Baga, Udbina u Kèrbavi i Plišivica u otočkoj regimenti.

[1]) U museumu našem ima na talijanskom jeziku knjiga o tom putovanju pod naslovom: „Relazione del viaggio fatto nella primavera dell' anno 1838 della Maestà del Re Federico Augusto di Sassonia nell' Istria, Dalmazia e Montenegro del Dottore Bartolomeo Biasoletto. Trieste 1841".

Gorjani.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od **Adama Filipovića** od **Heldenthala**.

Na župu gorjansku spadaju města: Gorjani, Tomašanci i Ivanovci.

Od cèrkve župne ima: do podžupne cèrkve u Tomašancih 4350 korakah ili 1738 hvatih geometričnih, ½ sata pěšice; do podžupne cèrkve u Ivanovcih jedno 5000 korakah ili do 2000 hvatih, ¾ sata pěšice; do Osěka 4 sata na kolih, ili malo više od 4 milje; do Djakova na kolih idući 1 sat ili 1 milja; do cèrkve župne Punitovačke k iztoku sunca 7470 korakah ili 2988 hvatih geom.; do cèrkve župne u Drenju k zapadu sunca 1 sat na kolih ili 1 milja.

Gorjani i Tomašanci leže na jednoj gredi iliti na malom bèrdašcu, koje kod Bračevac počima, a za Tomašanci se svèršiva, dugačko je 1 sat na kolih iduć. Ima tri ravna polja, samo gděkoju dolinicu izuzimajući.

Osobite uspomene gorah i bèrdah kod nas nema, nego od pol noći je selo najprije šljivici, livadami i tada spainskimi šumami okruženo. Pećine nigdi, špilje nigdi.

Na kraj atara (kotara) Gorjanskog i šume spainske od pol noći teče potok Vuka, koja tja ide kod Vukovara u Dunav. Na ovom potoku, koi ob lěto usahni, imadu Gorjanci dva mlina, a selo Budimci, koji su medjaši, imadu jedan mlin.

Drugi potok jest Mačuh, ¾ sata od sela k zapadu u lugu spainskom, ide iz Drenjanske župe, tada se koje u šumi koje u livadah Gorjanskih razlěvajuć izgubi; i na njem imadu Gorjanci dva mlina.

Tretji jest Balokan; izvira izvan Gorjanah od sunca zapada iz livade jedne, i izlěva se k iztoku kraj druma i po drumu idući u Punitovce; i na tom ima 5 mlinovah.

Četvèrti potočić jest Bara Bešina (nekoč Bešo bio je ovdi Turčin i nje gospodar). Ovaj potočić salěva se sa njivah Gorjanskih od sněga i kiše, teče kroz njive malo k iztoku, tada se kreni kraj Tomašanac, dodje pod Ivanovce, gdě veće neprisahni, i tada unidje u Jošavu, koja onda izpod Djakova teče i ide u regementu brodsku. Na ovome potočiću imadu Gorjanci jedan mlin, Tomašanci dva mlina, a Ivanovci dva. U ovih barah ili potočićih, koji se okó sèrpnja prisuše, ima u prolětje ribice sitne, bělicah i karasčićah [1]).

[1]) Kod prilike ove imam i ovo napomenuti. Kad je okó g. 1840. neko družtvo Osěčanah i Peštanac želilo kroz Slavoniju prokop ili kanal voditi, onda su po svom planu hotěli ga izmed gornje varoši Osěka i izmed Ritfale od Drave proséći, odande taj prokop voditi kraj druma carskoga blizu města Čepina, tada preko Vuke potoka polag sela

U župi ovoj raste čisto žito, suraž i ječam obilno, zob i kukuruz i sitna proha samo onda dobro, kada ob lěto kiša ugadja, grah i sočivo, a i krumpir dosta dobro, a kupus i rotkva obilnije. Grašak, salat i luk dobro napreduju. Hrana se druga nesije.

U šumah najviše je rastovo dèrvo, a bilo je i brestova mnogo, ali to gospoština dade i prodade pepelarom. Lipova dèrveta bilo je dosta, ali koje radi lika, koje Cigani radi koritah skoro sve izsěkoše. Druge fele dèrvetah nenalazi se u šumah, nego divje jabuke i kruške i glogovina, što sve svinje pojedu, a neki običaju i divje jabuke kupiti i za sirće (ocet) potrebovati. U svih ovoga preděla šumah ima vèrlo malo jasinova, a bukova dèrveta ni jedan komad.

Imade ovdě i različitog i lěpog voća za lěto i za zimu: jabukah i krušakah, orahah, trešanjah, višanjah, tunjah, oskorušah, bresakah i kajsijah; ali jabuka sèrdčika i kruška miholjača jest u najvećoj cěni. Šljivah ima toliko, da su naša sela s njima kao zidom obkoljena.

Marva se goji kod nas: konji, krave i volovi, — ovce i koze po manje.

Divje zvěradi ima: kurjakovah, lisicah, zecevah, jazavacah, divjih mačakah manje već, a kunah još se rědko nadje. Nadje se kad god i gděkoja sèrna, ali lovci mnogi više njim nego kurjakom škode.

Pticah nema osobitih, nego kao i u cěloj Slavoniji. Orli, vrane, gavrani, kobci, kanje, svrake, rode, vrebci, sěnice, vuge, krebedědi, divje patke (race), pliske, i kadkad divje guske i žeravi i t. d. Osobito trešnjam, groždju i šljivam škode čvorci, koji jatom lětju, i šta nepojedu, to obiju.

Rude kod nas u ovoj župi niti je kada bilo, niti ima kakve planine, u kojoj bi se mogle naći.

Razvaline u Gorjanih ima dvě. Pèrva je bivši grad nekadašnjih palatinah i banovah Garra. Toga su grada ostanci blizu pol sela za kućama, i imade šamce još blizu 5 hvatih duboke. Město, gdě je kuća gradska bila, jest u četvèrt, i ima samo četvèrt jutra, ali sva gradjevina i cigla davno je odnešena od seonikah naših. Sada je na ovom městu župnički šljivik. — Šanci se protežu još na dilje, i dok jih svih čověk obidje, može ½ sata potrošiti. Ovdě se vidi, da je bilo i predgradje obšamčano, u njemu su šljivici. U šljiviku porodice Gaše Perića, što vele naši, Gjuretini, bile su dvě zgrade zidane u duljini od 12 hvatih, jedna nuz drugu; i kada je ovaj rečeni gazda svoj šljivik sadio, izmed izoranih cigalah izoran je i veliki komad duvara (zida), koi je bio maljan, iz koga mi se čini, da je bio zid ono cèrkveni; s tim većma potvèrdjujem se u tom mišljenju, jer nuz otaj zid izorane su i kosti čověka golemog i krupnog, a u staro doba rado su tělesa mèrtvih svojih kod cèrkve ukapali. Od ovoga Garre još je uspomena u njivi na pol sata od Gorjanah nuz Ivanovce, i zove se Garrov Dol i spada na gospoštinu Djakovačku.

Druga razvalina jest zidina stara u gornjoj strani sela Gorjanah i vèrlo blizu one gradine, i pod imenom Kula poznata, 5 hvatih duga, 3 hvata široka, sada 4 hvata visoka. U tursko vrěme bila je ona kula Jaije Bega, kako g. biskup Petar Bakić 1725. g. u opisu ovih selah izpisuje († sèrpnja 1749). Kada vojska cesarska g. 1687. Turke iz Slavonije izbaci, onda carski vojnici ovu kulu šindrom pokritu upališe, i ona ostade pustoš do vremena g. Jos. Ant. Chiolnicha bis. († 1773.). On nadošavši na zid ovi, za onda još 5 hvatih visoki novi zid od prěsne cigle, načini ambar za hranu na 5 kanatah iliti tavanah, i jer se je hrana u těsnu kvarila, zato bi ova zgrada zanemarita, tako da je i krov nje strunio i upao, i seljani su zid obijali a svinje u nutra ležale. G. 1832. dodjem ja za župnika u Gorjane, i želeći ove razvaline sačuvati kao mali spomenik, da ga više vrěme i ljudi nekvare, umolim 1836. godine g. biskupa Josipa Kukovića, da meni i obćini ovu razvalinu pokloni, da ju u kuću božju obratimo, i on milostiv dopusti, a mi na zimu onu i prolětje 1837. odsěčemo radi ravnoměrja 1 hvat od ono 5, pokrijemo, tornićem ukrasimo, iznutra opravimo i Bogu na slavu S. Trijuh Kraljah posvetimo. Ali ta kuća izvana ostaje sasvim, kako je bila neopraona, da se nje starina viditi može. Nadpis ovaj sam metnio: Godine 1687. kuća turska. Godine 1837. božja".

Druge stvari ili razvaline uspomene vrědne nema u ovoj župi.

Kèrštenja knjiga počima g. 1717.

Narod, koga ima do 1700 dušah, sve samih Katolikah, osim nekoliko Čivutah, govori narěčje štokavsko.

Sva je nošnja jednaka.

Ima ovdě jedna škola pučka zidana.

Rukotvorni proizvodi, koji u tèrgovinu idu, ovdě se nikakvi nenalaze, ako nećemo ovamo pribrojiti, što naši sudari (pintari) po nekoliko hiljadih akovah koje gotova sudja, koje pako samo u gradji prodadu u Brod i u Osěk. — Žena pako i děvojka svaka zna presti, šiti, tkati, vezti i druge ženske poslove, ali to sve za domaću potrebu, a ne za tèrgovinu.

Ima u Gorjanih 6 kovačah, 2 kolara, 1 bravar, (špoljar), 4 sudara, 1 stolar, 1 lončar, 2 opančara, 2 čizmara, 1 dućan čivutski s malimi stvarmi, 2 ćurčije, 1 remenar i 2 mlinara.

Ostali seljani bave se s poljodělstvom.

Prirodni (naravski) zemljopis.

Od Ivana Filipovića.

Nebeska tělesa.

(Dalje.)

Sunčano kolo (Sonnen-System).

Osim naše zemlje ima još i više zvězdah oběžnicah sa svojimi družicami, koje takodjer od sunca primaju světlost, a stranom i svoju toplinu. Sve te zvězde okretju se okó sunca i čine skupa naše sunčano kolo.

U našem sunčanom kolu ima devetnaest oběžnicah i 21 družica, koje su do sad poznate; a repaticah opaženo je još mnogo više, kako neki kazuju, do 500, a kako opet drugi kazuju, i preko 1000 njih.

Izmedju oběžnicah ima 16 bolje poznatih, a medju njimi je suncu najbliži Merkur. Merkur je od sunca daleko samo 8 milionah miljah i světlost je na njemu, radi te blizine, sedam krat veća, nego li kod nas na zemlji, pa valjda je veća i toplina. Odavde se može dovesti, da u Merkuru mora da su sasvim drugčiji ljudi, drugčije životinje i drugčija raztež, nego li kod nas. Naše bi oči tolika světlost zasěnila, naše životinje i rastež tamo bi izgorěla, a naša voda tamo bi uvěk vrela. — Merkur je mnogo manji od naše zemlje; proměr mu je tek 600 miljah. Godina na Merkuru traje samo 88 danah; nu dani su uprav toliki, koliki i kod nas, budući da se Merkur istom bèrzinom, kojom naša zemlja, okó sebe okretje. — Gorah ima na Merkuru

Vuke, kraj širokog polja, kroz atar Gorjanski 10 min. od Gorjanah u onu istu Baru, u koju se salěva Bešina Bara, pak onda kraj Tomašanac, kraj Ivanovacah (obadva města župe Gorjanske), tada u živi potok Jošavu, kraj Djakova, kraj Piškorevac u Krajnu iliti Granicu, polag sela Perkovac izmed Čajkovac i Andrijevac, kraj Svilaja u Savu.

mnogo viših, nego li na našoj zemlji; najviša se uzdiže do 58000 cipelah visine.

Za Merkurom ide po redu Venus (Danica). Venus je najlěpša i najjasnija zvězda i poznata je svim pod imenom Danice, jutèrnje i večernje zvězde. Danica je daleko 15 milionah miljah od sunca, a 5 milionah od naše zemlje. Ona obidje sunce za 224 dana, dakle i njena godina je mnogo kratja od naše; nu dan je na njoj tolik, kolik i kod nas; jer se i ona za 24 ure okó sebe jednom okrene. Ona je samo nešto manja od naše zemlje. Proměr joj iznosi 1680 miljah. — Gore ove zvězde neizměrno su više od naših; dižu se šest miljah u visinu. Kako neznatne i malene su naše najviše gore naprama toj gorostasnoj visini! Samo dvě naše gore dižu se do jedne milje u visinu, a sve druge su niže. — Danicu i Merkura vidimo uvěk blizu sunca, i to kako sunce zadje i prije nego opet izadje.

Za Venusom je Tellus (Zemlja), koja se — tretja u redu — okó sunca okretje. O njoj ćemo poslije govoriti.

Mars (Davor) se vèrti okó sunca u okruglastom kolobaru, udaljenom 28 — 35 milionah miljah od sunca. On potrebuje skoro jednu godinu i 11 měsecih po našem računu, dok okó sunca obidje; a okó sebe okrene se za 24 ure i 39 časovah. Mars je takodjer manji od naše zemlje; proměr mu je samo tisuć miljah.

Flora, udaljena 46 milionah miljah od sunca, okretje se okó sunca za tri godine, trinaest sedmicah i šest danah. Flora je vèrlo mala oběžnica, nu pobližega nezna se o njoj još ništa.

Vesta, udaljena od sunca 49 ½ miliona miljah. Proměr joj iznosi 66 miljah, a svoj těk svèršuje za tri godine i osam měsecih.

Iris je isto toliko, koliko i Vesta, daleko od sunca, i za svoj oběg treba 10 danah više.

Hebe, 50 milionah miljah daleko od sunca, treba 4 sedmice (tjedna) više za svoj těk, nego li Vesta.

Astrea, u daljini od 54 miliona miljah od sunca, okó koga obilazi za 4 godine i 7 sedmicah.

Juno, udaljena od sunca 56 milionah miljah, trebuje 4 godine i 19 sedmicah, dok sunce obidje. Proměr joj je 312 miljah velik.

Ceres, ona je daleko od sunca 59 milionah miljah, i obidje okó njega za četiri godine i 31 sedmicu. Njezin proměr, vele, da je samo 35 miljah, a njeno povèršje pokriveno je magluštinom u vis do 100 miljah.

Pallas je uprav toliko, koliko i Juno, daleko od sunca, i trebuje samo 5 danah više za svoj těk, a proměr joj je 146 miljah velik.

Diana, odkrita istom godine 1848. u Irskoj, još nije pobliže poznata.

Od svih ovih malih oběžnicah još se nezna, da li se okó sebe okretju i kako, buduć da su premale i veoma daleko od nas.

Izza ovih najmanjih oběžnicah ide mahom najveća izmedju njih: Jupiter. Njega možemo lasno poznati po njegovoj jasnoj, žutoj světlosti. On je udaljen od sunca 108 ½ milionah miljah, a proměr mu je dug 19980 miljah. Buduć da se lagano okó sunca okretje, za hip ni 2 milje podpuno, zato mu treba za njegov 682 miliona miljah dugi těk okó sunca 11 godinah i 31 sedmica, dok ga navèrši. Nu okó sebe okretje se mnogo bèrže nego li naša zemlja, jer na njem se zaměnjuju dan i noć za 9 urah i 55 časovah (minutah). Zrak okolo Jupitra mora da je sasvim drugčiji nego li zrak naš, čini se, kano da je gust, kao naša voda. Godišnje dobe nemogu biti na njem vèrlo različite, počem mu ni iz daleka osovina tako koso nestoji, kao osovina naše zemlje; nu svaka doba traje tamo za naše tri godine. Dani na Jupitru traju jedva 5 urih, i nisu světli kao naši dani, jer sunce na Jupitru čini se da je 27 put manje, i světli 27 put slabije nego li na zemlji. Nu zato ima Jupiter četiri měseca.

Saturno je od sunca udaljen preko 190 milionah miljah i obidje sunce za 29 ½ godine. Okó svoje osovine okretje se tako bèrzo kao i Jupiter, za 10 ½ urih, te za to vrěme dan i noć se měnjaju. Proměr mu je deset krat veći od proměra naše zemlje, tako da bi se 928 naših zemaljah iz njega načiniti moglo. Nu kako tavno, kako hladno mora da je na njem! Sunce vidi se tamo, da je 90 krat manje nego li nam, a zima traje punih 7 godinah i 3 měseca. A pokraj toga je obavit jošte jako gustim zrakom. Nu najznamenitije je u Saturna to, da se okolo njega nalaze dva kolobara, koji nigdě nisu spojeni niti s njim, niti medju sobom. Srednji kolobar udaljen je 4594 milje od Saturna i širok je 1419 miljah; izvanjski je razstavljen od nutèrnjeg 387 miljah, a širok je 1927 miljah. Šta su ti kolobari, toga zvězdoslovci dosad još nisu mogli proučiti. Medjutim nepokazuju ništa pravilna na sebi, i jako su neravni i pouvijani.

Uran je još mnogo većma nego Saturno udaljen od sunca, naime 400 milionah miljah. On treba, dok okó sunca obidje, 84 godine i 4 sedmice. Toliko dakle traje jedna godina u Uranu, a tako dodje na svako doba 21 godina. Radi neizměrne mu daljine još se nije moglo proračunati, za koje se vrěme on okolo sebe okretje, i koliki su na njem dani i noći. Medjutim veličina mu je ipak već proračunana. Proměr mu iznaša 7500 miljah, dakle je 76 put veći nego naša zemlja. Naše sunce ga preslabo obasjava, 360 put slabije nego našu zemlju, jer toliko put manje vidi se naše sunce na njem.

Najzadnja oběžnica u našem sunčanom kolu jest Neptun. Premda su zvězdoslovci već mnogo prije bili izračunali, da negdi biti mora, ipak je istom 23. rujna 1846. g. pèrvi put vidjen bio. On je od sunca udaljen 626 milionah miljah, i trebuje za svoj těk okó njega 167 ½ godine. On i Uran su od prilike jedne veličine; nu buduć da je nedavno vidjen i pronadjen, nisu nam još ništa pobliže o njem doglasiti mogli zvězdoznanci. Nu kažu, da i on okolo sebe imade jedan kolobar.

To naše sunčano kolo nije jedino na neizměrnom prostoru nebeskom, već koliko god je zvězdah stajalicah, toliko ima na nebu i sunčanih kolah. Svaka bo stajalica posebno jest sunce, kao što je i naše sunce, te svaka ima isto tako za sebe svoje posebno kolo, svoje posebne oběžnice sa družicami, koje svojimi zrakami obasjavaju i griju.

Zvězdoslovci nas uče, da se opet sva ta bezbrojna sunca sa svojimi koli valjaju okó drugoga sredotočnoga sunca, koje se nalazi u mlěčnoj stazi — onoj bělej prugi na nebu. Kazuju i to, da se mnoga takova sredotočna sunca, sa svimi svojimi sunčanimi koli, vèrte opet okolo drugih sredotočnih sunacah. I tako se snuju i redaju ta kola bez kraja i broja, česa naš úm čověčiji ni shvatiti nemože. Dà, čověčiji úm svih tih veličanstvenih čudesah nebesnih nemože shvatiti, već se može samo čuditi i diviti nedostižnomu i bezgraničnomu svemogućstvu i nedosežnoj mudrosti Stvoritelja bezbrojnih tih světovah.

(Dalje drugi put.)

Pričice (pripovědke).

Od Milana Dimitreva.

I. Dub.

Jednom u prastaro vrěme dodju dva mladića, Jovo i Tomo, pred sud.

J o v o reče sudcu: „Kako sam se pred tri godine spremio na put, dao sam Tomi, svomu najboljemu prijatelju, pèrsten urěšen dragim kamenjem, da mi ga u pohrani dèrži, dok se vratim kući. — A sada neće ništa o pèrstenu da znade“.

T o m o, položiv svoju ruku na pèrsi, reče: „Prisižem na svoje poštenje, da mi o tom pèrstenu ni najmanje nije znano. — Moj prijatelj Jovo mora da je sišo s úma“.

S u d a c. „Jovane! imaš li kakova svědoka, koi bi ti to mogao potvèrditi?“

J o v o. „Baš na nesreću nemam nikakva, jer kod toga prizora nije bilo nikoga osim staroga duba (hrasta), pod kojim smo se razstali.“

T o m o. „Gotov sam priseći, da tako malo znam o dubu, kao i o pèrstenu.“

S u d a c. „Idi, Jovane, k onom dubu, te mi donesi grančicu od njegova stabla. A ti, Tomo, ostani ovdě.“

Jovan podje i budući da ga nije bilo dugo natrag, reče s u d a c: „Ala, Jovan dugo boravi; deder Tomo, pogledaj na prozor (oblok), da li ide?“

T o m o. „O gospodine! tako bèrzo nomože doći. — Taj dub je jednu uru odtuda udaljen.“

Na to poviče s u d a c: „O bezbožni, lukavi čověče, koi si hotio priseći, da tako malo znaš o dubu, kao i pèrstenu. — Ti znaš dobro i za dub i za pèrsten“.

Te na zapověd sudca bude u tamnicu bačen. I ovdě se je izpunila naša poslovica: *Laž ima kratke noge.*

Narodni dom.

Družtvo gospodarsko.

Z a p i s n i k sastavljen 31. prosinca 1852. u sělu odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za *Hèrvatsku i Slavoniju.* Prededsědnik: g. N i k o l a F a l l e r; — nazočni odbornici: g. g. P r a u n s p e r g e r A l e k s a, Č a č k o v i ć V è r h o v i n s k i J o s i p, P r i c a M a k s i m i l j a n, S t a n i s a v l j e v i ć D a n e, M a l l i n J a n k o, K o s K a r l o, — zatim jedan i drugi tajnik.

Pretresano bi:

1. Zahvalnica c. kr. gospodarskoga družtva krakovskoga, pisana 11. svibnja t. g., na poslanih mu odavle spisih i štampanih stvarih družtvenih. Na uzdarje šilje isto družtvo svoja pravila družtvena, zatim 3 svezka rocznika, obrićući, da će to isto svake godine pošiljati.

2. Gymnasija zagrebačka moli, da bi joj se iz museuma ustupile one sbirke, od kojih po dva priměrka ima u museumu. O d l u č e n o: neka se toj molbi dovoli uz zaměnu.

3. Vis. c. k. banska vlada dostavlja zemljoslovni i biljoslovni putopis g. g. Ljudevita Vukotinovića i dra. Josipa K. Schlossera o hèrvatskom primorju, o regimenti otočkoj i ličkoj u 416 priměrakah.

O d l u č e n o: da se ovaj putopis priloži gospodarskim novinam, te tim putem razdade medju članove.

4. Visoka c. k. banska vlada pod 29. t. m., br. 15,816, dovzaljuje, da se izdaju gospodarske novine.

5. G. c. k. župan zagrebački Josip Bunjevac dostavlja dopisom od 23. t. m. br. 8302 narodnomu museumu na dar: Lětopis c. k. geologičnoga dèržavnoga zavoda 1852. III. godište, svez. 2.“.

Sa zahvalnostju primljeno.

6. Visoka c. k. zem. vojnička commanda hèrv.-slavonska dostavlja dopisom od 27. prosinca t. g. br. 1468. imenik onih vlastnikah, koji bi radi prodati pod cěnu naznačenu svoje ovamo na izlogu poslane stvari, te ište, da bi se ne samo neprodane stvari što skorije povratile svojim vlastnikom, nego i istoj commandi objavili oni predmeti i njihovi vlastnici, kojima su pri izpitu nagrade prisudjene.

O d l u č e n o: visokoj vojničkoj commandi zemaljskoj poslati štampani popis nagradjenih predmetah, te ujedno odgovoriti: da će odbor putem svoga neděljnoga lista a i drugim shodnim putem razglasiti imenik stvarih, koje su na prodaju, i cěnah, koje se za te stvari ištu [1]) te onda da će pohititi, sabrane od prodanih stvarih novce, a ujedno i prisudjene nagrade svojim putem dostaviti, neprodane pako stvari i one proizvode, koji nisu na prodaju, — vlastnikom povratiti.

7. Napokon bude odlučeno: da se po smislu novoga zakona o družtvih podnese molba visokoj banskoj vladi za potvèrdu gospodarskoga družtva hèrv.-slavonskoga.

Cěnik Tèrstjanski.

Vosak.								
Smirskog . . .	cent	po	108 fr.	— kr.	do	110 fr.	— kr.
Bosansko-sèrbskog . .	„	„	104 „	— „	„	— „	— „
Mostarskog . . .	„	„	107 „	— „	„	— „	— „
Primorskog . . .	„	„	101 „	— „	„	— „	— „
Voće.							
Rogačah	„	„	3 „	— „	„	— „	— „
Datulah	„	„	8 „	— „	„	16 „	— „
Smirskih smokavah . .	„	„	9 „	— „	„	13 „	— „
Limonah jedna škrinja .	„	„	2 „	30 „	„	3 „	30 „
Ulje.							
S Abrucah . . .	vedro	„	36 „	— „	„	— „	— „
Od istoka	„	„	36 „	— „	„	37 „	— „
Kèrfskog	„	„	40 „	— „	„	40 „	30 „
Dalmatinsko-dubrovačkog	„	„	37 „	30 „	„	39 „	— „
Finog i polufinog . .	„	„	43 „	— „	„	50 „	— „
Hrana.							
Pšenice . .	star ili 2 vagana	„	4 „	30 „	„	6 „	35 „
Kukuruza	„	„	3 „	10 „	„	4 „	10 „
Raži	„	„	3 „	20 „	„	3 „	45 „
Ječma	„	„	2 „	10 „	„	3 „	— „
Zobi	„	„	2 „	10 „	„	2 „	45 „
Pirinča Mant. i ost. .	cent	„	10 „	— „	„	12 „	30 „
„ milanskog i piemontezkog	„	„	9 „	15 „	„	9 „	40 „
Muke 1. vèrste . .	„	„	10 „	15 „	„	— „	— „
„ 2. „ . .	„	„	9 „	15 „	„	— „	— „
„ 3. „ . .	„	„	8 „	15 „	„	— „	— „
„ zadnje „ . .	„	„	6 „	20 „	„	— „	— „
Svila.							
Turnovske i filipoljske .	funt	„	6 „	45 „	„	7 „	45 „
Rumeljske	„	„	7 „	15 „	„	7 „	50 „
Piemontezke . . .	„	„	10 „	30 „	„	11 „	— „
Persijanske . . .	„	„	8 „	30 „	„	— „	— „

[1]) Vidi br. 2. Gospodarskih Novinah. *Ur.*

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca travnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre						Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra			drugе opazke.
	pri temp.	liniah	pri temp.	liniah	pri temp.	liniah				
	Jutrom u 6.		Po pódne u 2.		Na večer u 10.		Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	
	S a t i h									
8.	+7°. 3	330‴. 01	+15°0	329‴. 61	+10°0	327‴. 29	+ 7°. 2	+15°. 2	+ 8°. 3	Toplina se bila ove osmice do 15°. Romir therm. podigla, drugi dan t. j. 9. travn. pade na 4°. 2, podiže se opet do 12°., i evo danas imamo 1°.5, dakle u nekoliko danah prom. od lětnog doba do zime. 9. travnja pad. je dosta ugodna kiš. prolětna, nu pronoći pad. sněg po gori, koga evo od juče i u polju imamo. U zračn. višini je po najviše zap. sěv. vladao, doč. se je u niz. nek. put. i jug pojav., no u obće vět. jakog nismo imali.
9.	5°. 3	325. 83	4°. 2	327. 09	4°. 2	329. 61	3°. 3	2°. 4	3°. 0	
10.	6°. 0	330. 03	7°. 4	331. 57	5°. 0	332. 23	6°. 0	7°. 1	2°. 0	
11.	3°. 0	332. 23	7°. 3	332. 65	4°. 0	332. 65	2°. 3	6°. 4	3°. 0	
12.	4°. 2	331. 60	12°0	330. 14	6°. 4	328. 77	4°. 0	12°. 1	7°. 2	
13.	5°. 2	327. 93	4°. 0	328. 25	2° 0	329. 19	4°. 4	3°. 2	0°. 4	
14.	1°. 4	328. 67	1°. 5	327. 62	1° 0	327. 62	1°. 0	1°. 0	0°. 2	

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

☞ S današnjim listom dobit će neki članovi „Izvěstje g. g. L. Vukotinovića i J. K. Schlossera.“

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 17. U subotu 23. travnja (aprila) 1853. GODINA I.

Severinska lěsa za širu (mošt) i saonice za kamenje.

Od člana **Ambroza stárijega Vranicana.**

1. U gospoštine Severinske kleti kod tèrsja ima dvě preše; u svaku stanu od prilike 4 štèrtinjaka (t. j. 4 lajta od 10 vedarah) tropa. Učinjeno je već više probah, kako bi se s manjim trudom i poslom moglo prešati. Napokon iznašo se način, koi najmanje truda stoji, najlaglji je i najmanje troška iziskuje. Evo ga: Načinile su se tri kadce, svaka popreko imade širine 4 ½ noge, visine pako 2′ i 3″; na svaku kadcu načinila se je lěsa, duga kako more stati, široka pako 2½′, kako ova prilika pokazuje.

Kad kola dodju i doveze se štèrtinjak iliti lajt, okrene se s vratcima na lěsu i otvore se vrata od lajta i tako trop skupa s vinom pada u lěsu iz lajta, a što sámo nemore padati, za ovo su načinjene malene kidače sa tri roga, nasadjene na kolac dug 4′, i onolike, da mogu kroz vrata od lajta ulěznuti. S ovimi se kidačami trop, koi još zaostane, iz lajta izkopa na lěsu, na kojoj se vaskolik ocědi i ostane na lěsi, vino pako pada u kadcu; kada se već dobro trop ocědio, nosi se na prešu, i ovako bez velika truda posao od ruke ide, jerbo već dobro suh trop na prešu se snaša; vino lije se u lajt i vozi se doma sprot. Za ovaj posao pako treba najviše 4—5 ljudih, koji sve ovo obavljati mogu, i tako se na dan i noć izprešaju 3 preše do 14 štèrtinjakah, k čemu se hoće 70 beračah na dan.

2. Gospoština Severinska imade malin (mlin, melin) na Kupi, preko koje ima slap 90° dug, 4° širok, 11′ visok, i ovaj slap je g. 1840. led tako raztèrgo, da se je sve ufanje činilo zahman ikad ga više zagraditi moći. Da bi se pako ovaj slap věndar zagradio, izmislim jednu stvar, po kojoj bi se kamenje od 60 i više centih s malim trudom moglo privući sa 6 ljudih, i to evo ovako: Napravile su se lojtre (lěstve) 5—6 komadah, 3—6° duge, široke 3—4 noge, i sance (saonice) odzgora 7 nogah duge a 3 široke. Ove smo sance metnuli na lojtre; na to 4 čověka od napèrvo, koji su sance vukli, 2 od zada, koji su sance odìigavali i rivali s kolcama; po čem svaka težina od 60 i više centih s malim trudom s jednoga město na drugo lahko se odvuče. Dèrvo pako najbolje i najjače jest bukovo za sance i lojtre, koje lojtre takodjer s vodom se moraju na suhom polěvati, za laglje povući. Da mi ovo nije na um palo, nikad nebi bilo moguće onako jak slap zagraditi i učiniti, kako je sada, jerbo na cěloj Kupi nema mu pára.[1])

O lanodělstvu u Inglezkoj.

Jezgra izvěstja savětnika ministarskoga viteza **Karla Kleyle-a.**

Velika množina tkanine lanene, a tako i sijanje u naše doba samoga lana u Inglezkoj obratilo je na sebe pozornost svih zemaljah. Austrija biaše prije jedna izmedju zemaljah, koje su najviše lana sijale i obradjivale.

No sada ovoj struci gospodarstva prěti kod nas sve to veća opasnost (pogibel) povodom golemoga napredka u Inglezkoj. A ipak je i zemlja i podnebje u mnogih krajevih austrijanskih veoma prijatno i za sijanje i obradjivanje lana, i lan je tako rekuć od starine jedna od najglavnijih strukah našega gospodarstva. Od predenja su negda živile mnoge hiljade ljudih, koji su sada ponajviše u golemu bědu i sirotinju ogreznuli. S punim pravom dakle naklanja austrijanska vlada najveću brigu toj struci obèrtnosti, i moja je najglavnija svèrha bila ta: da razvidim i proučim okolnosti i način, u kojih i kako se lan u Inglezkoj proizvodi.

Koji su god okolnosti poznavali, bili su te misli, da gojenju lana u Austriji pogibel prěti:

1. odatle, što se uvozi predja iz Inglezke, i
2. od popravljenoga načina, kako da se lan moči, koi je način najprije u Belgiji, a zatim i u Inglezkoj uveden.

Što se god makinah tiče, u tome su Inglezi pèrvi izmedju svih narodah. Jevtinoća želěza (gvoždja), — izobilje kamenitoga ugljevja u Inglezkoj glavni su doduše temelj gradjenju makinah, ali neumorna doslědnost i duh practični Inglezah silni su podpori kao u svakoj tako i u toj stvari. Tako su oni u obèrtnih strukah, za koje u drugih zemljah imade mnogo boljega gradiva, i kao n. p. u pravljenju stvarih od nada (čelika), ipak daleko naprednji od drugih Inglezke predionice (fabrike, gdě se predja prede) služe se makinami, i zato nema nade, da će ta struka obèrtnosti igdi procvasti, ako se ondi, gdě se istom začela, nebude krěpko čuvala i branila od premožne sile obèrtnosti jur ojačale i razvite.

---

[1]) Dodajemo ovdě, da je član g. Ambroz st. Vranicani s ovim sastavkom poslao dva vèrlo lěpa modela, naime od lěse s kadcom i od saonicah za kamenje zajedno s lěstvami. — Dajemo ovdě u dèrvorezu samo priliku od lěse, jerbo sve drugo može se bez dèrvoreza iz opisa dovoljno razuměti. Modeli se mogu viděti u pokušalištu družtva gospodarskoga „Vili" u Tuškancu. *Ur.*

Zato je u Austriji neobhodno potrebito, da se povišena carina (malta) udari na uvoz inglezkoga platna.

Ako se je inglezko predivo uredjenjem tvornicah (fabrikah) već znatno podiglo, a ono će se poboljšanim načinom močenja podići još većma, i ta će obèrtnost u gospodarstvu važno městò zauzeti. Ne samo obradjivanje nego i proizvadjanje sirovoga lana napredovat će u Inglezkoj sve to većma, a na kopnu će sve to većma propadati. Od velike je dakle potrebe, da način, kojim su Inglezi u tom postupali, pozorno gledamo i njihovim putem udarimo.

Inglezka je prije za svoje predionice dobivala lan i to lošiji ponajviše iz ruskih pokrajinah, a lan finiji iz Belgije. U Inglezkoj samoj malo se je lana sijalo. U Irskoj se je g. 1757., prije nego je pèrva predionica s makinami uredjena bila, sav domaći lan potrošio bio, a osim toga uveženo je još iz inostranih krajevah lana do blizu 140000 funt. sterlingah u vrědnosti. G. 1816. pako već se je ta obèrtnost u Irskoj tako podigla bila, te se je, uz svu povećanu potrebu lana za domaće predionice, opet izvezlo u inostrane zemlje lana u vrědnosti od 72000 funt. st. G. 1841. prelo se je tamo na 260000 vretenah, i polja, na kojih se je lan sijao, iznašala su preko 80000 acres-ah [1]). Do godine pako 1849. spàlo je sijanje lana na 60000 acr., premda je broj vretenah na 400000 narastao.

Okoline i razměri poljodělstva u Irskoj dadoše povod, te se tamo sijanje lana znatno pomnoži. Ukinutje pako carine na žitak i meso otvori inglezka tèržišta i zemljam inostranim.

Time je Irska, koja je dosad svoje poljodělstvene plodove, a osobito marhu, u Inglezku uvozila, počela sad natěcanjem inostranih proizvodah sve to više i više gubiti, a dohodci od zemlje počeli su padati po tom, što se je svět na gomile stao seliti iz Irske. Već odprije je nužda i běda svake godine neki dio pučanstva iz zemlje u Ameriku gonila. Ali sad biva to seljenje u veliko, jer se sad ljudi više nerazstaju težko s domovinom kao nekad, buduć da u novom svome zavičaju na milione svojih zemljakah nalaze.

Godine 1841. brojila je Irska 8 milionah i 200000 dušah; službena izvěstja pokazuju, da se je izselilo iz same Irske 1,100.000 dušah, a iz Inglezke 500.000, a izmedju ovih 500.000 bili su ponajviše Irci, koji su se u Inglezkoj na brod ukèrcali. U Irskoj bilo je 1851. god. 6,000.000 dušah, a tako pučanstvo spàlo je tamo za 10 godinah za 2,200.000 dušah. Sad Irac više teži za Amerikom, nego li za svojom domovinom. Ako se je čověk prije brinuti morao, kako da se prenapučena Irska uzdèrži, a ono se sada bojati mora, da sasvim bez pučanstva i pusta neostane. Dakako da se ponajviše u Ameriku sele ljudi čvèrsti, zdravi i za posao sposobni, a slabi, bolešljivi i stari ostaju kod kuće. Dok tako nestaje ljudih za posao sposobnih, nadnica sve to većma raste i sirotinja lišena svojih hraniteljah sasvim na vrat pada sirotištem. Prinesci za sirotinju, koje vlasteli i posědnici zemaljah platjaju, svake godine rastu golemo, a dohodci od zemaljah golemo padaju, jer pródja biva sve to kukavnija a nadnica sve to veća. U tih okolinah morali su se dakle bèrže bolje uhvatiti kakve takve nove koristnije struke zemljodělstva. Do godine 1841. naraslo je sijanje lana do 83.000 acres-ah. Té godine podigne se pod zaštitom principa Alberta družtvo pod imenom: ***Royal Irish Flax Society***, koje družtvo nadje najbolji odziv i podporu sa svih stranah u naroda. Ovo družtvo svu svoju pozornost obrati na Belgiju, gdě se je obdělavanje lana popelo bilo do najvećega savèršenstva. Bude najmljen belgijanski jedan lanodělac, da g. 1841. i 1842. kao technički učitelj družtva praktično uči lan obdělavati. Što se god moglo u tu svèrhu učiniti učeći i pišući, — bude učinjeno. Nu uz pèrkos svoj podpori i premda se je sve to više lana trošilo u predionicah, — ipak se je sijanje lana za više nego 20.000 acres-ah od god. 1841. do 1849. umanjilo. Taj priměr više nego ikoi drugi dokazuje nam jasno veliku propast Irske, jer s rastućega mèrtvila u zemlji sve to većma propadajućoj postigla je běda ne samo lanodělstvo, nego još više sve ostale struke zemljodělstva.

Družtvo se je takodje velikim naporom trudilo popraviti način, kojim se lan moči, učeći najprije potrebovati vodna močila (Wasser-Röste [1])), nastojeći revno zavesti iznadjena g. 1847. močila s toplom vodom i uredivši do god. 1851. do 20 zavodah s takvimi močili, u kojih se lan od 6—7000 acres-ah obradjuje. Vodna močila Belgijanacah upotrebljuje na dva načina, naime u tekućoj i stojećoj vodi. U tekućoj se vodi moči slabija fela lana měseca rujna iste godine, a fela bolja istom měseca lipnja dojduće godine. Močenje na taj način na sgodnom vremenu traje 6 danah a kadkada i 20. — U stojećoj se pako vodi moči odmah po žetvi. Vrědnost namočenoga lana ima se naprama vrědnosti zelenoga jedno na drugo računajući obično kao 3 : 4, a vrědnost obradjenoga lana kao 2 : 3.

Močenjem dakle u tekućoj vodi bolja se kudělja dobiva nego li močenjem u stojećoj vodi; nu kao što rekoh uz pèrvi način ostaje dobri lan do druge godine nenamočen.

Način, koi je Schenk iznašao, osniva se na tom jednostrukom, nu radi svojih poslědicah vèrlo važnom temelju, naime: da se može toplina vode močeći prema okolinam i potreboći upraviti, t. j. umnožiti ili umaliti.

Močenje u vodi bilo je naprednije od močenja na rosi, budući da sada nije više stojala od vremena vlaga, koja je jedan temelj i uvět svakoj gnjiloći. Močenje s toplom vodom učinilo je, te i toplina, drugi uvět gnjiloće, stoji od vremena. Schenkov je način uzroke, po kojih biva močenje, sasvime volji čověčjoj i upravi podvèrgnuo, te čověk može s njimi po okolinah i potrebah upravljati. Time je, ako se pozorno postupa, uzpěh siguran, i kako izkustvo uči, posao sám znatno pokratjen. Ako si prije, da dobru kudělju dobiješ, toplo vrěme měseca lipnja dojduće godine čekati morao, a ono sada možeš po Schenkovom načinu i po hladnom vremenu sasvime dobro močiti. Ovaj posao, koi je prije najmanje 6, a kadkada i 20 danah trajao, može se obaviti po Schenkovom načinu za 60 urih. A dok si dosad za močenje nekoliko neděljah (tjedanah) izměnice sad više sad manje trebovao, — steže se sad sva ta izměna samo na nekoliko urih. Osim toga može se močenje s toplom vodom i u zimi obavljati, pa tako nedolazi kó prije — ponajviše u vrěme poljskih poslovah. Po Schenkovom načinu može poslenik, pošto lětom svoje poljske poslove obavi, — po zimi koristna posla imati.

Napokon treba i na to paziti, da po Schenkovom načinu sěmena lanenoga nimalo nepropadne, kao što to ponajviše biva močeći po starom načinu. Vrědnost sěmena od lana u tekućoj vodi močenoga čini 1 ¾ funt. ster. od 1. acres-a, a od lana u stojećoj vodi močenoga do 2 funt. ster. od acres-a, a pri tom valja pamtiti, da zeleni lan manje vrědi nego li modri. Po izkustvu, koje su učinili sa Schenkovim načinom u Irskoj, dobije se sěmena od prilike 8 bushelah [2]) od acres-a jednog, što obično vrědi 4 funt. st. — Dobitak je dakle od ovoga sěmena lanenog još jednom tolik, kolik od lana močenoga u stojećoj vodi, a i vlakno sámo nije gore od lana močena u tekućoj vodi. Dobar,

[1]) Jedan acres iznaša 1125·1 □ hvat.

[1]) Osobita sprava za močenje lana.

[2]) Jedan bushel = (4.7) osmine bečke.

zdrav, zrio i dobro uzčuvan lan treba dulje da se moči, nego li lan nezrio i oštetjen. Lakše se dakle moči lan, ako se nezrio počupa. Dokle je močenje od vremena stajalo, trebala je tá olakšica, jer se je više putah moralo i po manje močiti, samo da nebude premnogo. — Gdě se je mahom po čupanju močilo, tù se lan radi množine poslovah osobito na nesgodnom vremenu ni grebenao nije, samo da se što prije do močenja dospije, te se je i sěme radije žèrtvovalo, samo da se topli dani za močenje uhvate.

Sada, gdě je svih tih smetnjah nestalo, može lan na njivi ostati, dok stabalice za dvě tretjine svoje duljine nepožute i dok usěv neotvèrdne, te světlomèrke boje nenategne. Onda vlakno imade svu svoju jakost a sěme svu svoju vrědnost. Ako hoćemo, da močenom lanu ostane sva njegova jakost, nevalja ga dugo močiti, ali ga valja močiti tim dulje, čim finiji hoćemo da bude. Jednom rěči: čověk može ovdě po volji postupati i dobiva laneno sěme, da se vlakno ni najmanje neošteti.

Laneno sěme trebuje se za sijanje, za pravljenje ulja i za kèrmu. U Inglezkoj se nepravi od njega ulje, nego se ponajviše kao kèrma trebuje. Do sada se je svake god. uvozilo u Inglezku lanenoga sěmena i pogačicah od lanenoga ulja do 20,000,000 fr. sr., a od toga se skoro do polovica za kèrmu potrošila. Pa od kolika je napredka za zemlju, ako se što više dobiva sěmena, to nam najbolje dokazuju brojevi, koji se nalaze u izvěstju irskoga družtva za pospěšivanje lanodělstva i to za god. 1850.

Izbrojivši tako practično dokazanu korist toplih močilah, moramo priznati, da bi trebalo, da se svi lanodělci late toga načina, sve kad bi taj postupak stajao velika troška i truda.

Nu ista močila dadu se tako jednostručno i jevtino urediti, a postupak s njimi tako lasno naučiti i prigledati, da bi se čověk uprav čuditi morao, kad se topla močila posvuda na bèrzo uvela nebi.

Mi imademo priměr pred očima, i to u veliko, koi priměr daje nam Inglezka. Ovaj je postupak practično pokušan i uzpio, a time je razpèršio svaku sumnju, kao da nevalja. Nami netreba tek pokušavati, nego samo činiti, što je pokušano i uzpělo.

Ali prije svega moramo još malo okom svèrnuti na močenje putem chemičnim, koje se sad opet s više stranah oglašuje i preporučuje.

Izmedju svih pojavah iste vèrsti ponajviše je u oči udario postupak gosp. Claussena. Claussen veli, da nije nikakvo močenje od potrebe, dapače da je lanu škodljivo, buduć da svaka voda daje neku boju i nejednaku jakost lanenome vlaknu.

Po njegovom načinu ima se:

1) Suhi lan najprije stupicom otući i tako mechaničnim načinom od dèrvenastih česticah očistiti; a kad je očistjen, onda se već može trebovati za stvari najkrupnije, kao za rusko platno, konope i t. d.

Na svaki je način time lan i obsegom i težinom lakši postao, te se dade s manjim troškom razvoziti.

Napokon je lan time priredjen, te se može dalje prèradjivati bilo to načinom chemičnim bilo močenjem, niti više toliko prostora u posudju zauzimlje.

Sprave toplih močilah mogu sada u istom prostoru tri put toliko lana namočiti, koliko su prije močile, jer manje vremena močenju trebuje, a u sudove se manje dèrvah a više lana metje.

2) Iztučeni lan mora se čistiti od smoličine, koja pojedina vlakna spaja jedno s drugim.

To čistjenje biva močeći gnjiloćom, ali nebiva onako, kako bi valjalo, buduć da se neki dio od iste smoličine u vodi neda raztočiti. Da se dakle lan sasvim od smoličine očisti, treba ga u vodi, u kojoj ima ½ postatka grizke sode, pune 3 ure kuhati, a zatim metnuti u malo okiseljenu vodu, 1 dio sumporine s 500 dělah vode.

Po tom valja lan, da za predionice gotov bude, samo još osušiti i na običnì način oćešljati.

3) Nu ako hoćemo, da preradimo lan na spravah predilnih od vune i pamuka, onda ga treba toliko dugo, koliko treba, izrezati, u razkvašenoj običnoj sodi sada s kiselinom ugljenom (Kohlensäure) sasvim namočiti i nakvasiti, a zatim metnuti u vodu, u kojoj 1 dio kiseline sumporne dolazi na 200 dělah vode. — Sumporna kiselina sdruži se sa sodom, ugljena pako razvije se kao gaz i razdre tanke cěvčice lanenih žilicah. Kad se dobro izsuši, onda se hyperchloridom od magnezie poběli, a po tom je valjan za makine i predionice od vune i pamuka te se može na njih preraditi.

Priredjeni na taj način lan Claussenov može se sám osebice il poměšan s vunom il pamukom i s istom svilom obradjivati.

Gospodin Claussen pokazao mi je sav taj posao u malom putem dr. Ryana; lan je bio poběljen i sasvime gotov za četvèrt ure. Namočeni u vodi lan napeo se je hitro uz neprestano kiptanje skačućih mjuracah (mehurah) i zadobio sasvime oblik i mehkoću pamuka. Zatim bude u bělilo zamočen te za nekoliko časakah zadobi bělu boju poput najboljega pamuka. Na izlogi u Londonu bilo je priměrakah te nove lanene obèrtnosti od svih stupanjah od sirova neobdělana lana do bojadisanih tkanihměšovinah od vune, pamuka i svile.

Gospodin Claussen obrekao mi je podpunu malu sbirku svih tih priměrakah, da će mi dati, nu do sad toga učinio nije.

Da dokaže, od kolike je koristi način njegov, — ovako računa:

6 bačavah (1 bačva 1812 funt.) lana skupa sa slamom daje 2 bačve otučena lana, koje vrěde — bačva po 12 funt. st. — 24 funt.; — chemične uměse, koje su od potrebe, stoje 5 funt.; — trošak na posao 6 funt. — Svega skupa 35 funt. sterl. za dvě bačve ili 4 pence na funtu (= 10 kr. na ing. ili 12½ kr. na austrijansku funtu).

A vrědnost najboljega pamuka iznosi 8 pence-ah na funtu.

Premda je lan tako izradjen, kako on veli, čist i běl kano i pamuk, i premda ga se, kad ga obradjuješ, manje gubi nego li pamuka, zato mu itak vrědnost samo sa 6 pence-ah na funtu uzimlje; a još time 5% dobitka izkazuje.

Kad bi cěna lanene slame s 14 funt. na bačvu odveć nizko i udarena bila, kao što mnogi govore, te bi se na 5 funtih povisiti morala, još bi ipak 36% čistoga dobitka bilo, kad bi se funta po 6 pence-ah prodala.

Jednom rěči: kako sad stoji cěna, laneno predivo svakako je jevtinije od pamučnoga.

Lan se obradjuje na taj način jednostručno, na bèrzo i bez ikakve težkoće. Chemični življi, što su k tome od potrebe, — svagdě se mogu dobiti, a buduć da jih mnogo netreba, puno i nestoje. Glavno je dakle sada pitanje: da li lan tako obradjen toliko vrědi, koliko pamuk? To ima izkustvo odlučiti.

(Konac drugi put.)

Kratki pregled proizvodah naravskih Austrije.

Od **Milana Dimitreva.**

I. Carstvo rudno. Gledajući na rude, Austrija je najbogatija dèržava europejska. — Godišnji trošak na rude (veli Meynert) iznosi do 14 mil. forin. — Zlato

kopa se u Ugarskoj, u Salzburgu, u Štajerskoj, u Tirolu i nešto manje ga se dobiva iz Česke. — Godišnji proizvod ovoga najdragocěnijega kova iznosi do 603.000 dukatah (cekinah). — Srebra se najviše kopa u Ugarskoj, Erdelju, Českoj, Galiciji, Tirolu, Salzburgu i u Štajerskoj. — Žive (živoga srebra) najviše ima u Kranjskoj, a manje se je dobiva iz Koruške, Ugarske, Erdelja; Meynert veli: da je god. 1847. proizvela se 3641 centa. — Bakra (kufra) najviše se dobiva iz Ugarske; ima ga takodjer u Erdelju, Štajerskoj, Iliriji, Tirolu i Mlětačkoj, i ukupno se svake godine proizvodi 50.000 cent. — Kositra ima jedino u Českoj, i na godinu dobiva se do 1000 cent. — Olova se najviše kopa u Koruškoj (Villah), Ugarskoj, Erdelju, Tirolu, Vojničkoj Krajini, Galiciji, Štajerskoj i Mlětačkoj, koja ga donosi do 85.000 cent. — Želězom je obilna Štajerska (Eisenerz), Koruška, Česka, Ugarska, Erdelj, Lombardija, Slezka, Galicija, Tirol, Austrija, Salzburg. — Različite vèrsti (fele) zemlje, od najprostije zemlje tja do najfinijega porcelana, ima u izobilju. — Dragoga kamenja, kao: opalah ugarskih (kod Vörös-Vágosa), lěpih granatah (iz sěverne Češke), kristallah (medju njimi najglasovitijih Marmaroških diamantah iz Ugarske i Osdolarskih diamantah iz Erdelja), karniolah, berillah, kalcedonah, krisolitah, ametistah, smaragdah, cèrnih turmalinah, jaspisah, obsidianih i t. d. ima u najlěpših spodobah. — Jantar (Bernstein) nalazi se u okolici Lavovskoj (Lemberg). — Soli se najviše kopa u Karpatskih gorah, i najglasovitija su města: Vilička i Bohnija u Galiciji. Austrija ima izmedju svih europejskih dèržavah najviše soli.

II. Carstvo rastlinsko. — Različiti proizvodi iz carstva rastlinskoga stoje ponajviše od položaja pokrajinah i od podnebja. — Najplodnije su pokrajine: Ugarska, Banat, Galicija, Moravska, Česka, Lombardo-Mlětačka kraljevina i t. d. God. 1846., veli Meynert, da je bilo u carstvu austrijanskom (osim Krakova) posijanih jutarah zemlje do 98,104,637. — Voće je najglavniji proizvod carstva. Računaju se na godinu do 4 mil. vaganah voća. — U gornjoj Austriji i u Koruškoj dobija se do 100.000 akovah (vedar) mošta. — Pitomijih voćakah ima u južnoj Tirolskoj, u Lombardo-Mlětačkoj pokrajini, u Dalmaciji, i to osobito: narančah, smokavah (figah), kestenah (maroni), olivah i t. d. Što se tiče tèrgovine rastlinske, najživahniji je promet s duhanom, koga se do 70.000 cent. proda. — Zatim s lanom (725.350 cent.), koi se skoro u svih pokrajinah s najboljim uzpěhom sije. — Dalmacija donosi čivit (indigo). — I množina lučca (Knoppern) izvozi se iz Ugarske, Hèrvatske, Slavonije i t. d. Skupni proizvod rastlinske tèrgovine iznašao je god. 1845. do 1500 mil. forintih.

III. Carstvo životinjsko. U tako obdělanom kraju, kao što je Austrija, treba da bude i gojenje životinjah s gospodarstvom spojeno. — Rogate marve ima najviše u gorastih prědělih, gdě se na godinu do 13 mil. glavah odgoji. — Konji se po svih krunovinah goje, i na godinu odgoji se do 30 mil. konjah, koji su različite vèrsti. — Naša cesarevina imade šest vojničkih ergelah: u Mezöhegyesu, Babolni, Radaucu, Biberu, Ossiahu i Nemošicu; zatim tri ergele carskoga dvora: u Lipici (u Primorju), Kopčanu (u Ugarskoj), Kladrubu i Stelnici (u Českoj), — i napokon imade do 250 posebnih ergelah, što se ponajviše nalaze u Erdelju i Ugarskoj. — Ovacah ima najviše u Ugarskoj, Slezkoj, Moravskoj, Českoj. Broj ovacah u čitavom carstvu računa se do 35 mil. komadah, a godišnji proizvod vune do 700.000 cent. — Kèrmakah imade u cesarevni do 7 mil. komadah. Najveći dio njih těra se iz Serbije i Bosne u Ugarsku na pitanje. — Peradi ima u izobilju. — Pčelarstvo těra se manje ili više u svih krunovinah; po Meynertu bio je proizvod god. 1846. (izuzamši Ugarsku i Erdelj) do 58,270 cent. meda i 24.940 cent. voska.

Boljim još uzpěhom těra se svilarstvo. — I najbolja svila pravi se u Lombardo-Mlětačkoj krunovini, južnoj Tirolskoj, Slavoniji, Iliriji, Primorju, Vojničkoj Krajini, Dalmaciji. Svile se je proizvelo god. 1846. do 289,200 cent. — Ribe imade naša cesarevina u ozobilju, i s njom se u veliko tèrguje.

Iz svega dakle vidi se, da je cesarevina austrijanska vèrlo bogata na naravnih plodovih, i nebi s gorega bilo, kad bi se i u našoj domovini okó rudarstva i gojenja rastlinah i životinjah pomarljivije nastojalo. Jer čim se više dobije ploda od zemlje i od radnje, tim bolje po dèržavu i žitelje joj, i tim lakše napreduje narod u prosvěti i izobraženosti.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Rujan (september.)

Okapaj celer, listje do sèrdca otrěbi, duboko odkopaj, nožem sve korěnje poreži do jednoga korěna, i to onoga, koi uprav u zemlju siže, dobrom zemljom opet zaspi (zasiplji), a na suhom vremenu dobro zalěvaj.

Ako hoćeš da režeš na prolětje kelja běloga i cèrvenoga, posij sada u rede sěme kano spinaču, u prolětje će dobro porasti; reži ga i kuhaj, ić će ti u tek i prijati želudcu.

Karvijol, razsad sada razsadjuj na gusto. (Šta imaš kasnije s njim činiti, opisat će se poslije pod slovom K.)

Endiviju veži. Zrele komuške od boba pospravi na suho město.

Povèrtje zimno, ukret, kupus, korabu, salatu razsadjuj. Poděli na komade salatu. Češnjak zimni, ako ga posadio nisi, sadi, a tako isto i cèrveni luk, te ga pokrij suhim gnojem ili listincem.

U tu svèrhu pribavi sada suha gnoja i listinca; s listincem možeš prikriti i razsad zimni, ukret, kupus, salatu. Na prolětje očisti table i okopaj.

Povèrtje svake vèrsti, koje trebaš za zimu, u povèrtnjak ili u staklenik pospravi.

Table, s kojih si rod skinuo, izštihaj, ali ništa negrabljaj; time ćeš okrenuti jaja vèrlacah i buhačah u vis, te će preko zime poginuti.

Voćke. Možeš još očiti od spavajućega oka.

Voćke mlakom vodom i kefom operi i očisti od mašine (mehna).

Dèrva u rastelnjaku prigledaj, nedaj travurini naokolo rasti, te marljivo čisti.

Kèrtice, vèrlce, ose utamanjuj. (Kako valja kèrtice hvatati, opisat će se pod slovom K.)

Zrěli rod oberi i odnesi na svoje město, a nemoj čekati, dok ti sasvim na dèrvu dozrije, jer se onda neda dugo čuvati.

Sad već kopaj jame za dèrvje, koje kaniš na prolětje saditi, ali kopaj onako, da sěnica od jednoga dèrva nebude padala na dèrvo drugo.

Na visokih voćkah poběleži suhe grane, kako da jih měseca sěčnja ili veljače lakše nadješ i odrežeš tik uz živo dèrvo.

Bolestnome dėrvu odkopaj korěnje, pa onda naokolo postavi pažuvine, okrenuvši travu dolě a zemlju gorě, te ju tako zaspi.

Zimni rod možeš obrati i nečekaj s njime sněga.

Naranče, limune, dėrvje, cvětje, koje zime kod nas podněti nemogu, nosi polagano u staklenik, a staklenika odmah nezatvaraj, nego mu ostavi zraka. No prije, nego sve ovo učiniš, nepolěvaj jedno 5 — 6 danah, da ova raztež nedodje mokra u nutra. Kada jih treba polěvati, pošto si jih već unio, gledaj na listje, to jest, jedan list prigni medju pėrstima, pa ako pukne, netreba polěvati, ako li pako kao suhi samo prigne se, onda polěvaj, i ovako čuvaj i nastoj okó svega u stakleniku.

(Dalje drugi put.)

Nešto o tome, kako bi trebalo gojiti blago.

Razgovor izmedju župnika i seljakah: Mladena i Ranka.

Polag A. Nikolića.

Župnik. Bratjo! ja sam imao priliku razuměti, da su u nekih občinah glavari (načelnici) svoje občine na to sklonili (nagnuli), da iz občinskih novacah nabave dobre bikove, pa ove bikove o občinskom trošku da izdėržavaju, a bikovi občinskimi da se poslužuju.

Mladen. To je i kod nas naš glavar govorio, ali mi se nemogasmo složiti, da nabavimo bikove, no govorasmo, da nabavimo dva angira (pastuha) za potrebu občinsku.

Ranko. O tome, istina, biaše razgovora, ali pri razgovoru i ostade. Mi rekosmo, da se dogovorimo, pa se jednako dogovaramo, a ništa netvorimo (nečinimo). Sva je prilika, da će pri razgovoru i ostati.

Župnik. I ako vam glavar ostavi na volju, da se dogovarate, neće biti ništa ni od bikovah ni od angirah.

Ranko. Tako je. Da je naš glavar zapovědio, da nabavimo bikove i angire, pa da je odmah i naredbu učinio, kako ćemo jih nabaviti, mi bismo do sad imali i bikove i angire, a ovako nigdě ništa.

Župnik. Za Boga, vidite li, kako su vam slaba i kėržava goveda? Vidite li, kakvi su vam konji nejaki i neugledni?

Ranko. Sve to vidimo i razumėmo, da nam nevaljadu ni konji ni goveda, i opet istinu da kažem, mi toga nepopravismo, dok nam stariji nezapovědi, pa i kad nam zapovědi, mučno će što biti, dok nas na naše vlastito dobro nenatěra.

Župnik. Znate li vi, odkuda to biva, što su vam goveda slaba i kėržava, i da su vam konji tako nejaki?

Mladen. Ja mislim, da to odtuda biva, što su nam goveda i konji od takve slabe i nejake fele (fajte).

Župnik. To nije; to ima uzrok.

Ranko. Kako to?

Župnik. Eto vidiš kako: vi ste vaša goveda i vaše konje, dėržeći jih neuredno i nemarljivo, dotěrali do toga, da pohėrdjaju. Dakle fela vaših konjah i govedah morala je pohėrdjati, kad jih vi neuredno dėržite. I tako hėrdjavoj feli vašega blaga uzrok je neuredno dėržanje.

Ranko. Šta se razuměva pod tim neurednim i hėrdjavim dėržanjem blaga našega?

Župnik. Razuměva se to, što vi svoje blago pustite, da samo sebi hranu traži, pa ili ono imalo paše ili neimalo, vi se o tome slabo brinete; dakle pėrvo i pėrvo zbog slabe i hude hrane mora marha da pohėrdja. No ma kakvu dobru hranu to blago imalo, kad ga bije kiša, hladan větar i mećava, tá mu hrana nemože prijati. Podaj ti čověku, ili, što je još gore, podaj dětetu šećera (cukora) i ma kakve jestvine da jede, pa ga iztěraj na mećavu bez krova i zaklona da leži, pa ćeš se uvěriti, kako će mu prijati. Tako isto nemože prijati ni blagu nikakva hrana, ako to blago nema tople štale. — Drugi je dakle uzrok, zašto vam je blago pohėrdjalo, što ga neuredno bez štale ili barem bez zaklona dėržite. Sad dolazi još i tretji uzrok.

Ranko. Kakov je to?

Župnik. Tretji je uzrok, što vam je blago pohėrdjalo, taj, što vi junicah neoddvajate od junacah i bikovah; što nedėržite omadi (t. j. mladih, nešto više od godine starih konjah), i ždrebacah razlučenih od omicah i kobilah. Tù se izměšaju krave i bikovi, junice i junci godišnjaci; tù se izměšaju omadi ždrebci, omice i ždrebice i angiri. U ovoj směsi po nagonu naravi (prirode) mora se dogoditi prerano párenje, pa poslije vičete, što vam se junica ili ždrebica okopilila. Tako vam pohėrdjaju i junice i junci i ždrebice i ždrebci, pa ti poslije nevalja ni jedno ni drugo. Ako budete tako radili, doć ćete s vašim blagom do toga, da će se strani ljudi čuditi, kakov izrod od blaga vi imate i dėržite.

Ranko. Sve je to prava istina; sve ja to dobro razuměm i uvidjam, ali opet neznam, kako ćemo se pomoći. Po vaših rěčih sudeći, ja se sad plašim, da neće nikakve pomoći biti i u onih občinah, koje su nabavile dobre bikove i angire, te bi tako i nam u zalud muka bila, ako bi i mi bikove i angire ma kako dobre fele nabavili.

Župnik. Nabavite vi ma najodličnije fele bikove i angire, vi nećete svoje stoke (blaga) poboljšati, ako ju onako dėržite, kako ste ju do sad dėržali. Vi ćete samo trošiti u zalud, a nećete se ništa pomoći.

Ranko. Šta nam dakle činiti treba, te da našu stoku poboljšamo?

Mladen. Kažite nam, kako Vi svoju telad podižete, jer ja se moram čuditi, kad vidim vašu junad kakva su krasna i krupna?

Župnik. Dà, ja imam junad od godine, *koja su veća od vaših kravah*. Ko hoće da ima dobru i odličnu junad, tù nije dovoljno imati samo dobrog i velikog bika, nego i dobre, ne odveć male niti sitne i prematore krave, i što je najglavnije, *dovoljne i dobre hrane!* Jer steone (bredje, breje) krave moraju ne samo svagda mnoge i dobre hrane imati za ono tele, što nose u tėrbuhu, nego moraju od dobre i snažne hrane imati i dovoljno mlěka za svoju telad, koju otele, i osim toga od te hrane moraju dobivati snagu i za svoje odėržanje, pa i mlěka za domaću potrebu.

Vi ćete opaziti na vaših kravah, da su one ponajviše na občinskom izpustu preko cělog lěta gladne. Već ova hėrdjava (zločesta) hrana satari (zatira) tele još u utrobi materinoj. Dakle tele još u utrobi zakėržavi.

I budući da poslije ove hude lětnje hrane još gora (gorša) zimska hrana dolazi, to morate dobijati telad sasvim jadnu. Dakle već na svět dolaze mėršava i kėržava telad.

Nije čudo, kad takova krava nema mlěka, i kad zbog toga ono jadno telence zakėržavi.

Sve ovo, što sam vam kazao za kravu i za tele, sve to važi i za kobilu i za ždrebe.

Pri ovakovom stanju, da krava ni toliko hrane nenalazi, da sebe odėrži, a kamo li jadno tele da odoji, još ima ljudih, koji kravu muzu. Oni nepaze na to, je li krava sita ili ne, hoće li što mlěka biti teletu ili ne, samo za svoju potrebu hoće da imaju mlěka. Ė, pa kako će takovo tele da ojača?

Lěpa je stvar imati dobru kravu muzaru; dobra krava daje smoka cěloj kući; ali ko hoće da ima hasne od krave, to jest, koi hoće, da mu krava daje dovoljno mlěka, i pored toga da podigne od te krave i dobro tele, taj mora dobro kravu něgovati i hraniti. Što ju bolje hraniš, sve ćeš više hasne od nje imati; što joj snažniju (krěpčiju) hranu polažeš, to će ti više mlěka dati. Sva dakle hrana, koju ti kravi polažeš, ništa drugo nije nego ulog, od koga će ti nagrada teći. Ja bih smělo mogao kazati, da je lakše i probitačnije, to jest, jevtinije i koristnije jednu kravu dėržati nego stotinu ovacah, a jedna dobra krava može ti toliko mlěka dati, koliko daje na hėrdjavoj paši sto ovacah. Ja zato ovo govorim, što imam ovakovu kravu, koja daje na dan 15 okah (poličah) mlěka. No hajde da rečemo, da je ovakova krava velika rědkost, da uzmemo, da dvě, hajde makar i tri krave toliko mlěka daju, koliko sto ovacah, opet morate mi priznati, da je lakše dėržati tri krave nego stotinu ovacah.

Vi sami znate, kako vaša poslovica kaže: „Ko hoće da kúpi kravicu, treba najprije da načini štalicu." Dakle prije svega postarajte se za dobru štalu; jer bez štale nećete podići čestite stoke.

Najprije dakle treba imati štalu, pa onda dobre i snažne kėrme za blago, i kad to imaš, dėrži blaga prama dobroti i množini kėrme.

Postarajte se, da posijete děteline, koju najmanje tri puta preko lěta morete kositi, pa ćete imati i preko lěta děteline, da kravam polažete, i preko zime dobroga i snažnoga sěna.

Ko ima dosta posijane děteline, taj može svoje krave preko cěle godine u štali dėržati; jer ima čim krave hraniti. Ovakovi gazda pušta svoje krave iz štale, samo da se sprodju, a zimi jih i lěti u štali uredno dėrži i hrani.

Vi, koji nemate dosta paše za stoku, posijte děteline, dėržite jedno tri krave ovako, kao što vam rekoh, dobro i uredno, pa ćete se uvěriti o koristi, koja odtuda proiztiče.

Nemojte teladi mlade puštati na pašu, jer telad dobivaju proliv od zelene trave, a to jih slabi.

Malu telad do pol godine dėržite svagda u štali vezanu, pa jim po malo tricah (mekinjah, posijah) i dobroga sěna podajte, pa ćete tako dobiti snažnu i jaku junad.

Malu telad puštajte jutrom i večerom i u pódne, da sisaju, inače neka su vam u štali vezana.

Odmah, kako se tele oteli, naučite ga, da ono dvě sise sisa, a dvě sise možete slobodno musti; tako nećete škoditi ni

kravi ni teletu. Ali kad vam ovo pravilo (regulu) preporučujem, podrazumĕvam svagda dobro i uredno dèržanje krave, to jest, da krava ima dobre i dovoljne hrane.

Što je konju zob, to je kravi odlična hrana, a to je: dĕtelina, trice, repa ili krumpir.

Vi dèržite kobile, od tih kobilah imate ždrebad; ali vi nikada nedajete kobilam i ždrebadi zobi, pa kako će kobile imati dovoljno mlĕka, kako li će ždrebe bez zobi snažno da napreduje?

Nemojte ukratiti kobili, koja ždrebe doji, zobi; nemojte umaliti ždrebetu, ovsene jarme, pa ćete viditi, kakvu ćete omad i kakve ždrebce dobiti.

Vežite ždrebad preko zime u štalu, pa jih uredno češite, dobra jim sĕna polažite, i uredno jim svaki dan ovsene jarme podajte, pa ćete i od te male ždrebadi dobiti ždrebce ugledne, jake i odlične.

Nĕga i dobra hrana daje snagu (jakost) svakoj životinji, a bez toga nema ništa.

Želiti samo, da imate dobru stoku, a nečiniti onoga, što k tomu treba, tako se, bratjo, neide k cilju.

Piškorevci.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od člana **Matije Gerdjana.**

Na župu Piškorevačku spadaju mĕsta: Piškorevci, Budrovci i Mali Perkovci.

Od cèrkve župne ima do Osĕka 6 satih.

U Piškorevcih ima ¼ sata daleko od zapada bèrdašce Matijevac zvano, gdĕ neki stanovnici imadu vinograde, u kojih vèrlo slabo vino rodi. Od sĕvera leže bèrdašca: Orišje i Čipluk, ¼ sata od sela daleko.

Od pol noći više sela Budrovac leže bèrdašca: Štèrbinci i Vitika, ¼ sata od sela daleko. Izpod poslĕdnjega bèrdašca izvira potočić Ribnjak i blizu ovog sela od iztoka teče u potok Jošavu, i od velike je koristi ovoj obćini, osobito poradi napajanja marhe, jerbo nikad nepresahne. Od iztoka, takodjer ¼ sata daleko od sela, leži bèrdo Jošava, gdĕ žitelji istoga sela vinograde imadu i vino podobro rodi.

Novi Perkovci leže na malo povisitom mĕstu; od zapada preko potoka Brežnice ¼ sata daleko leži bèrdo i selo Dragotin.

Blizu sela Piškorevac ¼ sata od sĕvera i zapada k jugu protĕče potok Kaznica, koi izpod bèrda i sela Pridvorje zvanog izvira i kroz selo Gašince kraj Selacah i Djakova na ¼ sata daleko i kraj Piškorevac teče, a izza Budrovac u Jošavu utiče. Stanovnikom bližnjim od dobre je koristi, jerbo mnogi vodenice na njem imadu; premda kadkad, navlastito u prolĕtje, jako se razlije i zemlje jim i livade potopi i naplavi; u lĕtu pako, kad je suša, često sasvim presahne.

Kraj sela Budrovac na blizu ¼ sata od iztoka k jugu teče tihi potok Jošava, koi kod sela Satnice proztiče i kraj Djakova na ¼ sata daleko od sĕvera i iztoka, zatim izpod bèrda i vinogradah Jošava zvanih, od iztoka izza Budrovac i Strizivonja u brodskoj Krajini utiče u Bigj. Stanovnici spomenutih obćinah, kakono i sela Gjurgjanac imadu na njem mnoge lĕpe i hasnovite vodenice, jerbo nikad skoro nepresahne.

Na blizu kraj sela Novih Perkovac od zapada k jugu teče potok Brežnica, koi kod sela Brežnice u župi Levanskoj Varoši izvor svoj imade, u lĕtu često presahne i u brodskoj Krajini izpod Strizivonja utiče u Bigj.

Proizvodi poljski rastu u Piškorevcih: pšenica, koja ipak nije sasvim čista i najbolje fele; surаž iliti napolica, sama raž, ječam; kukuruz dobro napreduje, jerbo je zemlja tusta, tako zvana cèrničina; zob i olaj iliti repica i lan.

Vino u bèrdašcu Matijevcu slabo rodi, nego mnogi Piškorevčani u Tèrnovačkoj gori vinograde imadu.

Piškorevčani iz prostranih šljivikah proizvode malo dobre šljivovice, nego mnogo više rakije.

Stanovnici u Piškorevcih dèrže dosta marve, naime: konjah, (koji nisu najbolje sorte, jerbo tù nema obćinskih hangirah), volovah, kravah, ovacah više, kozah pomalo, a svinjah najviše.

Zvĕradi mnogo nema, jerbo nema u ovom hataru šume; zecevah takodjer dosta slabo.

Pticah sgrabljivih, vranah, garvanah, čavkih, svrakah, kobacah, vrabacah i drugih manjih ima.

Rudah nema.

U Budrovcih su proizvodi, marha, zvĕrad i ostala jednaka s gori opisanimi, samo što stanovnici sela Budrovac imadu u bèrdu Jošavi više vinogradah i vina srednje kakvoće; kakono takodjer više voća, naime: bresak, trešanj, orahah, jabuk, krušak i. t. d.

Sva gore opisana protežu se i na selo Malo Perkovce, samo što Perkovčani imadu vinograde u Tèrnovačkom bèrdu i nešto malo blizu svog sela na bèrdašcu od zapada; i jerbo jim je položaj viši, proizvode više i bolje pšenice nego li suraži.

U ovoj župi nema nikakvih razvalinah ni spomenikah. — O selu Starih Perkovcih to jedino znadem: Kad su nekoč selo Stare Perkovce, koje ½ sata odavde u Krajini leži, tèrali u red, sustaviše se ovdĕ tri obitelì, imajuće na okolo svoja zemljišta. Te tri obiteli zovu se Hadrić, Ferić i Šarčević i od ovih se je poslije selo ovo umnožalo.

Najstariji zapisnik ove župe jest od g. 1758.

Narod, kog ima do 3200 dušah, sve samih Katolikah, osim nekoliko Židovah, govori narĕčje štokavsko.

Sva je nošnja jednaka, samo se kod Židovah razlikuje.

U Piškorevcih i Budrovcih ima svagdĕ po jedna škola pučka.

Ženskog spola, osim poljskoga posla, jedina je i najveća zabava: predenje, tkanje, šivanje, pletenje i vezenje; žene većom stranom znadu sáme od kojekakvih travah načiniti razne boje, s kojimi vunu ofarbaju i prave pregače, ponjavce i lĕpe čilime. — Mužki su skoro svikolici dèrvodĕlci i većom stranom sámi kola prave.

Ima u ova tri sela raznih zanatlijah, najviše kovačah, lončarah, opančarah, stolarah, ćurčijah, kožarah, lagvarah.

Punitovci.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od **Matije Zubanovića.**

Na župu Punitovačku spadaju mĕsta: Punitovci, Beketinci, Vuka i Široko Polje.

Od cèrkve župne ima do Virovitice 4 sata.

U Punitovcih je: od pódne: polje Kèrčevina i Pašina šuma; od zapada: polje Benetinci i Kandija šuma; od sĕvera: polje Punitovci, Vuka voda, koja iztiče u selu Pauče spajiluka djakovačkog, i Vuka šuma; od iztoka: lĕpo polje i Cèrna Bara šuma.

U Beketincih je: od pódne: polje Poljana i Mlaka bara; od zapada: polje Mèrčinci i Stare Vodenice; od sĕvera: polje Trešnica i voda Davidovača; od iztoka: polje Petruš i voda Loncija, koja samo onda biva, kada se snĕg topi.

U Vuki je: od pódne: polje Ograde; od zapada. Turin Grad od g. pukovnika Turina po 4000 rabotarah u vrĕme rebellije magjarske 1848. načinjen, šume Vuka i Rastovac; od sĕvera: polje Bĕle Klade, rĕka Vuka na okolo i šuma.

U Širokom Polju: od pódne: polja Trešníce i Brizik; od zapada: polje Vratolomci; od sěvera: polje Ostruge; od iztoka: polje Linija, na okolo šuma.

Šume su: u Punitovcih: Pašina, Kandija, Vuka, Sonički Lug, Cèrna Bara, Ključ kod sela Vuke; u Beketincih: Siče; u Vuki: Ključ.

U Punitovcih i Vuki jest rěka **V u k a**, a u Beketincih bara **M l a k a**.

Sije se u ovoj župi: pšenica, ječam, zob, kukuruz, i sitna proja, ali vèrlo malo. Samo u Beketincih i Širokom Polju i raž.

Marva se goji slědeća: konji, goveda, svinje, koze i ovacah malo.

Pticah tù ima svake vèrsti.

Šuma je rastova, brestova i grabova.

Narod, koga ima do 1900 dušah, sve samih Katolikah, a samo do 70 iztočnoga zakona, govori u Punitovcih i Beketincih narěčje štokavsko, a u Vuki i Širokom Polju narěčje bosansko.

U Punitovcih ima škola pučka.

Nošnja je jednaka, samo se u Beketincih razlikuje po věrozakonu.

Žene znadu tkati, šiti, plesti, iverati i presti.

Ima: u Punitovcih 2 kovača, 2 kolara, 2 sudara i 1 dèrvodělac; u Beketincih 1 kovač, 1 sudar i 1 dèrvodělac; u Vuki 2 kovača, 1 kolar, 1 opančar, 1 sudar i 1 dèrvodělac; u Širokom Polju 2 kovača, 2 dèrvodělca, 1 stolar i 1 sudar.

Semelci.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od **Josipa Sticingera**.

Na župu Semeljačku spadaju města: S e m e l c i, K e š i n c i, K o r i t n a, F o r k u š e v c i, V u č e v c i, D o p s i n S t a r i, D o p s i n N o v i i K o p r i v n a.

Od cèrkve župne ima do Virovitice 3 sata.

Sva města na župu Semeljačku spadajuća leže u ravnici, šumami obkolitoj i prosěčenoj.

Bèrda, gore, pećine ili špilje u ovom okolišu nema.

Znamenitiji potok, koi malu stranku župe ove protěče, jest **V u k a**, koja, koliko mi je znano, kod města Paučja u sl. županiji osěčkoj izvira i kod Vukovara u Dunav utiče. Drugi manji potočić, koi stranom Semeljačko, stranom Koritsko polje protěče, jest **O s a t n a**, koi se niže Koritne u Vuku salěva.

Siju se u městih na župu ovu spadajućih razne fele žitka, naime: žito čisto ili pšenica, suraž (suměšica t. j. napolica od pšenice i raži), čista raž, ječam, zob, kukuruz, sitna prova, za gojenje marhe grahorica i dětelina. Osim toga sije se lan.

Ima ovdi, premda u ravnici, vinogradah i znamenitih šljivikah.

Marva se goji: krave, volovi, konji, ovce, koze, a osobito svinje.

Od zvěradi nalaze se: kurjaci (vuci), lisice, zecevi, jazavci i vidre, premda rědje.

Od pticah: orli, jastrebi i kobci razne vèrsti, garvani, vrane, čavke, a osobito mnogovèrstne manje ptice pojeće.

U šumah ima dèrvje ponajviše rastovo i grabovo, osim toga, akoprem rědje, brestovo, bukovo, klenovo, ukraj potokah pako vèrbovo.

U svoj okolici župe ove nema, koliko je meni znano, nikakve razvaline ni starih gradovah ni spomenikah.

Naroda ima do 4400 dušah, medju kojimi preko 700 iztočnog zakona i do 20 Židovah, svi su drugi Katolici. Svikolici župljani ilirskog naroda, osim t. j. nekoliko Němacah, Magjarah i Židovah, govore narěčje štokavsko.

Obstoji u Semelcih škola pučka.

Što se nošnje tiče, u městih onih, gdě je znamenit broj stanovnikah gèrčko-nesjedinjenog věroizpovědanja, razlikuje se ženski spol od katoličkih ženah u nošnji time, da preko skutah ili košulje, s kojom su sámom žene običajno oděvene, nose još kakvu god suknju. U ostalom kao i u mužkog spola opazljive razlike nema.

Ženski spol u obće zabavlja se s uredjivanjem i pripravljanjem lana, s predenjem, tkanjem i šivanjem.

Ima u městih župe ove različitih zanatlijah, od kojih prosti puk potrebu imade, naime: u Semelcih 3 kovača, 2 kolara, 2 stolara, 1 lončar, 2 opančara, 1 remenar, 1 čizmar i 1 ćurčija (kèrznar); u Kešincih 2 kovača, 1 kolar i 1 opančar; u Koritnoj 2 kovača i 1 kolar; u Forkuševcih 1 kovač; u Vučevcih 1 kovač i 1 tkalac. Isto tako i po drugih městih župe ove.

Pričice (pripovědke).

Od **Milana Dimitreva**.

II. Zlatna udica.

Neki kraljević zaželi lovit ribu. — S toga mu načine krasni prut, na kojem je visila zlatna udica. Kraljević, došav k jezeru, baci udicu i odmah ulovi ribicu. — Baciv drugi put dodje velika štuka, i prekinuvši povraz (žnoru) odè sa zlatnom udicom. — Na što kraljević reče: „Tako nemam ništa za svoju zlatnu udicu, osim ove kukavne ribice! — Dajte mi gvozdenu (železnu); jer zlo rádi, koi mnogo sádi a malo dobiva.“ —

Od to doba postala je poslovica, koja valja o svih bogatih igrah, a osobito o lutriji: *„Igrač lovi zlatnom udicom, a za zlato měnja nevolju i bědu“*.

III. Slěpac.

Andrija, slěpi mladić, išo je jednom pomoćju svoga štapa veoma polagano i opazno kući iz cèrkve.

Luka, razuzdani seljak, posmihavajuć mu se reče: „Hajde da se okladimo (vadljamo) za deset forintih, da ću ja bèrže tèrčat nego ti.“

Na što mu slěpi Andrija odgovori: „Dobro, ali mi moraš dati, da ja izaberem put, koi mi je poznat, i doba, u koje ćemo poći.“

Luka smijuć se privoli i odmah svih, koji tù biahu, uzme za svědoke.

Tad slěpac reče: „Dakle dobro! O dvanaestoj uri ob noć poć ćemo u grad.“

Udari dvanaesta ura. Noć biaše tamna, a put idjaše kroz veliku šumu.

Andrija, komu je dan i noć sve jedno, dodje pred zoru u grad.

Luka zabludiv u šumi potucaše se od dèrva do dèrva; sad bi pao na korěn, sad bi se zapleo u tèrnje; i tako dodje do města, kad već sunce biaše visoko.

Ne samo da je ovaj razuzdani mladić slěpcu platio deset forintih, nego su mu se još seljaci rugali.

IV. Sedam štapovah.

Neki seljak imaše sedam sinovah, koji bi se medju se često prepirali te razdorom i svadjom zanemarivali svoj posao. A što više, neki zločesti ljudi gledali su neprestano, da jih razdvoje i tako da si njihov imetak prisvoje.

Vidivši otac neslogu sinovah zazove jih jednom preda se, i pokazavši jim sedam svezanih štapovah reče: „Tko od vas ovaj snop štapovah slomi, njemu ću dat sto forintih srebra.

Oni jedan za drugim napinjahu sve sile, te napokon svaki od njih reče: „To nije moguće, odveć su čvèrsti.“

„Ipak nije ništa lagljeg“ odgovori otac i razvezavši snop slomi štap za štapom bez svakoga napora.

Na što mu sinovi zaviču: „E, to je lahko, tako bi nas svaki učinio.“

A otac reče: „Kako je s ovimi štapovi, tako je i s vami, dětco moja. Dok budete složni, nitko vas neće nadjačat; a

kako sě jedan od drugoga oddvojite, bit će vam tako, kao i ovim štapovom, koji sad leže slomljeni na zemlji.“

Narodni dom.

Družtvo gospodarsko.

Zapisnik od sěla odbora upravljajućega poslovi gosp. družtva za Hèrvatsku i Slavoniju dne 28. veljače 1853.

Pretresano bi:

1. Članak učionicah za rád i o tom, kako bi se one u našoj zemlji što većim óbsegom podigle i zavele, i kako pribavilo, što k tome treba, — bude po tajniku g. Klinggräffu čitan te onda predan uredničtvu gospodarskih novinah, da ga obnaroduje. [1])

2. To isto učinilo se je s razpravom pod naslovom „Lučac i njegova mušica (Die Knopper und ihre Wespe)“, koju je razpravu sačinio član odsěka šumarskoga g. Josip Morvaj, šumar sl. nar. križevačke krajiške regimente.

3. Povodom tim, što je c. k. dèržavno družtvo za šumarstvo dopisom svojim od 19. sěčnja t. g. br. 4. pozvalo ovdašnji odsěk šumarski, neka bi po smislu dotične ministarske naredbe sabirao věsti (data) šumarsko-statistične, predlaže načelnik istoga odsěka, neka bi ovaj odbor: 1. c. k. povèrenstvu za provisorium zemljarine zamolio, da ono naputi područne sebi povèrenike od procěne šumah, koji su i onako dužni šumarsko-statističně věsti sabirati i podnašati na porabu c. k. glavnoga upraviteljstva od katastra, neka bi ovi pověrenici ujedno na spodobni način iste věsti šumarsko-statističně spisivali i u priloženi priměrak na porabu odsěka šumarskoga; — 2. neka bi se od toga priměrka naštampalo 1239 komadah, da se time olakša sabiranje i sastavljanje věstih šumarsko-statističnih dotičnim pověrenikom od procěne šumah, koji su svikolici odbornici odsěka šumarskoga.

Odlučeno: odsěk šumarski na to opomenuti, da bi najspretniji i najprečiji put k tome bio, kad bi on sám nezposredno obvezao svekolike pověrenike kao svoje odbornike na to, da oni podnose uz rok što kratji odsěku svoja šumarsko-statistična izvěstja, koja bi onda odsěk dostavljao dèržavnome družtvu za šumarstvo.

4. Član g. dr. Aleksa Vancaš, c. k. lěčni i banski savětnik, javlja, da se njegov brat izpisuje iz družtva gospodarskoga.

Ova prijava uzvratja se toga radi, jerbo se po propisu družtvenih pravilah nemože iz družtva valjano izpisati nitko, tko nepovrati svoje diplome, te ujedno sám pismeno neočituje, da se želi izpisati.

5. Dopis visoke c. k. banske vlade od 31. sěčnja t. g. br. 860, kojim se ište mněnje odbora o priloženih knjižicah pod imenom:

1. Kako se najbolje těra svilarstvo - od Jos. Höpfnera (na němačkom jeziku).
2. Del Mal del Segno Calcinaccio o Moscardine. Malattia che afflige i Bachi da Seta d. Augustino Bassi a Lodi.

[1]) Vidi br. 10. ovih Novinah. *Ur.*

Obadvě knjižice predane su odbornikom g. g. Janku Mallinu i Aleksi Praunspergeru, da jih izpitaju i prispodobe dělcu Hlubekovome, štono ga je družtvo gospodarsko na hèrvatskom jeziku putem štampe na svět izdalo.

6. Preosvěšteni g. episkop karlovački Eugen Joannović ište, neka bi mu se obznanila cěna gospodarskih novinah, kako da jih uzmogne preporučiti svěštenstvu svome.

Odlučeno · preosvěšt. g. episkopu dostaviti jedan priměrak novinah, odkuda se može i cěna viditi.

7. Vis. c. k. banska vlada dostavlja dopisom svojim od 4. t. m. br. 1331 dvě svote od 25 fr. i 14 kr. sr. sakupljene od razprodanih priměrakah dělca Hlubekova na hèrvatski prevedena o dudarstvu i svilarstvu.

8. Podružnica varaždinska javlja izvěstjem od 28. sěčnja t. g. tamošnju žitnu cěnu na porabu uredničtva gospodarskih novinah.

S hvalom primljeno.

9. Programm i poziv k predplati na književno-artistično dělo pod imenom: „Ungarn in Bildern“, koje izdaje Franjo Kubinyi i Vahot.

Pozvani su odbornici, da podpisnike kúpe za isto dělo.

10. Javi tajnik, da je iz Ljubljane stigao uprav takav nepovoljan odgovor kao prije iz Gradca na poziv ovoga odbora: neka bi se amo za ovdašnje vèrtlarstvo družtveno najmio jedan dobro izučen mlad pomoćnik vèrtlarski, koi bi pomagao učiti vèrtlarstvo.

Cěnik Tèrstjanski.

Ulje.						
S Abrucah	vedro „	36 fr.	— kr.	do	— fr.	— kr.
Od istoka	„ „	35 „	—	„ „	36 „	— „
Kèrfskog	„ „	40 „	—	„ „	— „	— „
Dalmatinsko-dubrovačkog	„ „	36 „	—	„ „	37 „	30 „
Finog i polufinog	„ „	43 „	—	„ „	48 „	— „
Hrana.						
Pšenice	star ili 2 vagana „	4 „	30	„ „	6 „	35 „
Kukuruza	„ „	3 „	10	„ „	4 „	10 „
Raži	„ „	3 „	20	„ „	3 „	45 „
Ječma	„ „	2 „	10	„ „	3 „	— „
Zobi	„ „	2 „	10	„ „	2 „	45 „
Pirinča Mant. i ost.	cent „	10 „	—	„ „	12 „	30 „
„ milanskog i piemontezkog	„ „	9 „	20	„ „	9 „	40 „
Muke 1. vèrste	„ „	10 „	15	„ „	— „	— „
„ 2. „	„ „	9 „	15	„ „	— „	— „
„ 3. „	„ „	8 „	15	„ „	— „	— „
„ zadnje „	„ „	6 „	20	„ „	— „	— „
Vuna.						
Nečiste	„ „	36 „	—	„ „	38 „	— „
Oprane	„ „	56 „	—	„ „	56 „	— „
Jagnetje	„ „	54 „	—	„ „	55 „	— „
Svila.						
Turnovske i filipoljske	funt „	6 „	45	„ „	7 „	45 „
Rumeljske	„ „	7 „	15	„ „	7 „	50 „
Piemontezke	„ „	10 „	30	„ „	11 „	— „
Persijanske	„ „	8 „	30	„ „	— „	— „

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca travnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre — Jutrom u 6. — pri temp.	liniah	Po pódne u 2. — pri temp.	liniah	Na večer u 10. — pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra — Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	druge opazke.
	S	a	t	i	h					
15.	+1°. 2	328‴. 93	+5°. 0	330‴. 03	+1°. 4	331‴. 18	+ 0°. 2	+ 3°. 4	+ 0°. 3	15., 17. i 21. bilo je srednje ruke oblačno, a 16. travnja vas dan vedro, no u veče opet jako oblačno, sve druge dane ove osmice bilo je cěl dan posve oblačno. 12. je izza jutra rano i u veče kisa padala, vĕtar je ponajviše sěverno-zapadni vladao u zraku, nu u nižini bio je većim dělom osobito izza jutra i okó pódne miran zrak bez větarah.
16.	1°. 2	331. 60	7°. 0	332. 33	2°. 0	332. 54	0°. 3	5°. 0	1°. 3	
17.	1°. 0	333. 49	5°. 2	334. 22	1°. 4	333. 91	0°. 0	4°. 0	0°. 1	
18.	2°. 0	332. 33	9°. 0	330. 97	7°. 0	330. 56	1°. 1	8°. 2	6°. 4	
19.	3°. 0	332. 21	8°. 0	332. 42	5°. 2	333. 86	2°. 3	6°. 4	5°. 0	
20.	5°. 0	330. 14	12° 0	330. 03	8°. 2	329. 98	4°. 4	12°. 2	8°. 0	
21.	6°. 0	328. 98	9°. 0	330. 14	6°. 2	329. 72	5°. 0	7°. 4	6°. 3	

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 18. U subotu 30. travnja (aprila) 1853. GODINA I.

Izvěstje

o skupštini družtva za razprostiranje spravah i makinah gospodarstvenih, dana 10. sěčnja 1853.

Od člana **Metella Ožegovića** od **Barlabaševca**, zastupnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju u istoj skupštini.

„Slavno Družtvo! U slěd danog mi mnogo štovanog naloga, da u skupštini družtva za razprostiranje spravah i makinah gospodarstvenih dana 10. sěčnja t. g. urečenoj zastupam slavno družtvo, nisam propustio ovomu mene toliko odlikujućemu nalogu zadovoljiti i svèrhu obće koristnu, koju si je gore spomenuto družtvo za svoju zadaću odabralo, polag mogućnosti unaprediti.

Poslije mog duljeg bolovanja za dužnost dakle svoju dèržim slavnom družtvu objaviti, da je ovdě priložena tiskana osnova statutah skupštini za odobrenje prodložena bila, koje osnove sadèržaj s onimi proměnami, kako su iste na posebnoj artiji naznačene, poslije sědnicah mnogih bi primit.

Tako od moje strane, kako i od strane više drugih članovah družtvenih izražena bi istina želja, da se svota jedne actie umali na 100 for. sr., i tako prilika pruži manje imućnim gospodarom takodjer stupiti u isto družtvo, zatim da se broj odvětah, koi jedan član imati može, na 10 ograniči, jerbo inače nekolicina imućnijih actionerah, koji posěduju veći broj actiah, može imati cělo družtvo u svojoj vlasti. Na poslědku da svakomu actioneru prosto bude, odvět svoj pověriti ma komu kao zastupniku, sve ako ovaj i nije član družtva. Al' svi ovi predlozi ostadoše bez uzpěha s razloga toga, što zasěcaju u načela ustanovljena već kod priašnjeg sastanka. Jedino je primljen k §. 26. onaj dodatak, polag kojega će zastupniku takova družtva gospodarskoga, koje actiu posěduje, dozvoljeno biti, ako i nije sám actioner, još zastupati i druge actionere.

Budući tako statuti družtva ustanovljeni, odabrano bi privremeno ravniteljstvo, dok se statuti družtva od visoke vlade nepotvèrde. Članovi ovog ravniteljstva jesu p. n. gg. ministarski savětnik vitez Kleyle, grofovi Fries i Zichy, zatim dr. Neumann, napokon zakupnik i upravitelj nekoliko spailukah g. Smallbones Inglez. Ako bi jedan ili drugi odbornik zaprěčen bio, opreděljen je za ravnitelja g. grof Stockau. Osim toga pako preporučeno bi svim nazočnim članovom, da nastoje pribaviti čim više podupirateljah toga družtva. U slěd česa odvažio sam se i ja sa nekoliko vlastelah hèrvatskih, koji se nalaze u Beču, na to, da jednu actiu istog družtva uzmem, te da si tako pribavim mogućnost, odsutne vrědne članove iz naše domovine i interesse našega gospodarstva kod budućih skupštinah istog družtva zastupati i slavnom družtvu i drugi put, ako bi od potrebe bilo, koristiti. U ostalom sa slabimi silami osobnosti moje vazda na službu pripravan ostajem sa svim štovanjem Slavnog Družtva u Beču 26. veljače 1853. pokoran sluga Metell Ožegović, s. r."

(Pravila iliti statuta družtva za razprostiranje spravah i makinah gospodarstvenih slědit će drugi put.)

Primetbe na članak:

„Prispodoba poljodělstva ostalim granam obèrtnosti. Od K. S."

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

U Tèrstu 23. travnja 1853.

U broju 15. „Gospodarskih Novinah" čitao sam članak: „Prispodoba poljodělstva ostalim granam obèrtnosti od K. S." Članak ovaj ima hvale vrědnu naměru: poljodělca u poljodělstvu od koréna podučiti. Nu ipak se ja nemogu s njime posve slagati, nego mu moram nešto malo prigovoriti.

G. spisatelj veli u početku 62. strane vašeg lista: da je poljodělac u obće sám kriv, i da kao marva samo životari i za sretna se dèrži, ako se najesti i naspavati može. Na ovo moram ja primetnuti, *da se nitko izučen rodio nije*, a poljodělcu barem u našoj zemlji još nitko nije dao prilike šta boljega se naučiti. Reći će tko, da su prijašnji kmeti mogli viditi, kako je ponekoi vlastelin svoje zemlje na umětni način obdělavao; ali ja velim, da su kmeti već odrasli bili i samo na to mislili, hoće li skoro sunce zaći, da se toga děla bèrže bolje oslobode i kući da idu. — Drugi će mi prigovoriti, da je Krajšnik u stranskih zemljah priliku imao bolju naprednost u poljodělstvu viditi, koja je naprednost sastojala u boljem obdělavanju zemaljah. Nu Krajšnik imao je veliku službu, a ono malo vremena, kad posla imao nije, obratio je sve svoje misli na ženu i děcu, o kojih je dan i noć sanjao. — Ja sam imao u 1. rumunjskom regimentu (Orlatu u Erdelju) u ohobaskoj kumpaniji u selu Bučumu jednog „Ganz-Invalid-kaprola", koi je od g. 1814. sve svoje stèrni kosom kosio, i nije nikad žeteocah k tomu upotrebljavao; ali od tog vremena do g. 1836., od kada ga vidio nisam, ni jedan od njegovih susědah ili okolišnjih vojnikah ili drugih seljakah nije ga naslědovao. — Veli Němac vèrlo korénito: „Was der Hansel nicht gelernt hat, wird der Hans nie lernen."

Zato je zadaća gospodarskog družtva, nastojati o tome, da se mladež u narodnih učionicah u poljodělstvu poduči, koje se samo sa dozvoljenjem vlade postići može. Ja o tom mislim ovako:

Zemlja, koju je družtvo već kúpilo, može, ako samo 5—6 ralih ima, služiti za poljodělstvo i sve gospodarske grane, naime: za vèrt, voćnjak, vinograd, šumu, dudinjak, za hranjenje bubah, gojenje pčelah, ovacah, konjah, kravah, i t. d. izvan svakojakog žita. U ovom slučaju morala bi se kèrma za marvu i hrana za dělatnu družinu kupovati. Izvan zagrebačkih učenikah morali bi se od cěle Hèrvatske i Slavonije svi narodni seljski učitelji godinu danah ovdě practično gospodarstvo učiti, prije nego jim se pověre učionice; a nebi s gorega bilo, da se i mladićem, koji se pripravljaju za stališ duhovnički, prilika poda, te da ovdi izuče sve, što spada na gospodarstvo.

Svako selo ili obćina morala bi dèržati jednu narodnu učionicu, u kojoj bi mogla mladež obadvojeg spola u narodnom jeziku učit se: štiti, pisati, računati i gospodariti. (U gori napomenutom regimentu bila je skoro u svakom selu jedna narodna učionica uvedena). Svaka učionica morala bi imati barem jednu ral zemlje, gdě bi se moglo sve, što treba, u malo sijati i saditi.

Nauk morao bi se samo u zimi dèržati, a u lětu samo neděljom opetovati: a poljodělstvo i druge gospodarske grane mogla bi děca izměnice cělog tjedna těrati, da se practički obuče u svakom dělu. Pčele i bube morale bi se gojiti.

Nadalje veli g. spisatelj pozivljući se na g. professora Stökhardta: „Da je chemija svakom poljodělcu potrebna.“ Ali, ako je k ovomu zanatu chemija potrebna, tako je i mechanika i naravoslovje.[1]) Nu to je pèrvo nemoguće, a drugo je i suvišno[2]); jer dok poljodělac pèrve elementarne učionice svèrši i ove tri struke znanja izuči, odrasti će, i bit će mu 15—18 godinah, i onda neće težiti za poljodělstvom, nego će se požuriti, da si u kojoj makineriji kakvu takvu službu nadje. Ja mislim, da će bit rědkih izjatjah, kao što se je pred nekoliko godinah slučilo u Bregenačkoj gori (Bregenzer Wald) u Vorarlbergu[3]). — Jedan ondašnji stanovnik imao je sina, koi je na toliko već bio napredovao u naucih, da se je morao pred otcem izjasniti, hoće li dojduće godine da uči medicinu ili theologiju. Otac pozove nekoliko prijateljah na večeru, pred kojimi upita sina, šta će dakle da bude: da li duhovnik ili doctor. Na što mu sin odgovori: „Vater ich bleibe auf der Alm (auf den Alpen)“ to jest: ja idem u goru na stěnu.

Bez dvojbe je temeljito poznavanje chemije svakome dobrom poljodělcu od potrebe, da može razlučiti svoje zemlje po njihovih vèrstih, koje jesu: ljutica (cèrnica, Humusboden), žutica (Lehmboden), u kojoj je više ilovače nego li pěska, pěskulja (Sandboden), u kojoj je više pěska nego li ilovače. Ali u tome se može u kratko uputiti, kao što je to Leibitzer u svome u četiri svezka sastavljenom i pred 15 godinah izdatom vèrtlarstvu practički izveo[4]), — koi je i meni u gospodarskoj theoriji služio za priměr. Ovo malo ću vam u kratko opisati; no prije toga dopustite mi, da iz mojeg kućnika, kojemu nije bilo sudjeno izaći na světlo, primetnem nešto malo, što spada na svojstvo i različnost (Beschaffenheit und Verschiedenheit) zemlje, da se poljodělac s chemičnim lučenjem zemlje tim lakše upozna.

(Konac drugi put).

[1]) A i jest tako. *Ur.*
[2]) Sudeći po sadašnjem napredku znanja naravoslovnoga u obziru gospodarstva niti je nemoguće, niti suvišno. *Ur.*
[3]) Dakle ima ipak izjatje. *Ur.*
[4]) Za petnaest se je godinah nauka o poljodělstvo promenila znamenito, a to ide odtuda, što znanje narovoslovno golemo napreduje. *Ur.*

O prometu domaćih sirovih proizvodah.

Od člana **Nikole Švajcara**, kapelana u Daruvaru.

Proizvodi hèrvatsko-slavonski sirovi ponajveći jesu: žitak i trave; vino i rakija; predivo: lan i konoplja; razno voće premda zadosta neoplemenjeno; živina: marha, ovce, koze, svinje i konji; šume uz šišarstvo; gradivo zidarsko; ugalj kameniti, sumpor, sadra (gyps), kosti; i još k tome čahure (galete), med, vosak i t. d. Od ovih su nekoji, koji jedino pojedinim tèrgovcem i obèrtnikom prometa radi ostaviti se moraju, kao: žitak, vino, rakija, predivo, šišarstvo, sumpor (žveplo), galete, med i vosak; ostali pako i od ovih nekoji zaštitu gospodarskog družtva poboljšanja radi iziskuju, kao: trave, vino, rakija, predivo, voće, marha, ovce, koze, svinje, konji, šume, gradivo zidarsko, proizvodi lončarski, ugalj kameniti, sadra, kosti, svilarstvo, pčelarstvo. Od ovih poslědnjih su opet nekoji, koje mora zaštita gospodarstvena pomnožane i unapredjene sigurnog prometa i većeg dobitka radi povući u krug svoga děla; i to su osobito: voće glede zazimske priprave; živina glede mesa, vune, loja i kože; gradivo zidarsko glede olakšanja za kúpljenje; ugalj kameniti glede izprodaje; sadra i kosti glede ojačenja poljah. Vidimo dakle napose, što će gdě i kako najbolje pruditi.

Voće. Odasvud se viče: samo voćariti, samo pitomiti voćke, samo u škole pučke uvesti nauku o voćarstvu! tako da nekoji misle već: spašeno je gospodarstvo a i domovina, ako seljani znali budu oplemeniti voćne stromove. Istina, po urednih i razno oplemenjenih voćnjacih suditi se može lahko na naprednost dèržave; ali po svem tom još nije zadosta učinjeno za voćarstvo; jer bar polag obstojećih okolnostih vèrlo malo prudi za povećati dohodak gospodarstveni; imaju bo i sad seljani i gradjani dosta voća, pak koliko se novacah iz njega izvadi osim kod gděkojih varošah? Na trešnju uzlazi svatko, tko se samo popeti može i prohtě mu se trešanjah; krušku trese, komu volja; jabuke se u mnogih okolicah i neobiraju, ili već u kasnu jesen gděkoja baka baci pokoju u svoju slamnatu postelju; jedine šljive prodju u rakiju, koja se već kod kotla većinom i popije, — ili pokoju lěsicu na suncu osuši baba, da za lěk ili za děcu imade; orahe, kad čobančad dobro omlati, gospodar tek otresti dade, i sa 4—5 debalah dobije 1 ili 1 ½ měrova, koji možebit do Božića još uztraju. Kajsiah, brěsakah, mandulah, smokavah, mušmulah, — toga nije okusio ni čiča Šijak ni kúmek Horvat. Svinje pako po voćnjaku i šljiviku imadu najveću slobodu a gazda i kuća malo odtuda hasne. Na što dakle tolika skèrb za voćarstvo, pitat će mnogi od čuda, kad nema koristi od njega?

Zemlja hèrvatsko-slavonska sa svojim podnebjem najugodnija je za voćarstvo, i Italiji i Levanti neko ostanu njihove naranče, citrone, limuni, orožčići i masline, a mi ćemo ostati kod našeg platnog raznog voća, koje nam može kroz cělo lěto dobro i razno služiti. Samo se brinimo, da s istim pukom voće dobro za zimu učinimo i spremimo, pa ili doma po naših gradovih ili po susědnih dèržavah uz platnu cěnu razprodamo. Dakle

a) Začin voća utemeljimo u domovini! Nije ovdě město učiti, kako da se voće začini — kako ga valja sušiti, usapiti i variti (dürren, einsüden, kochen), nego je dosta, da ove načine preporučim; a družtvo gospodarsko da se pobrine polag mogućnosti svoje o uvedenju tih načinah med cělo pučanstvo, koje — uz izdati pismeni nauk začina i spreme voća — město,

sredstva i osoblje proiznaći može najprikladnije. Polag mog mněnja najuzpěšnije bi bilo:

Da se kod svake poglavite učionice pučke, koja se nahodi u městu poglavarstva obćinskoga, ustroji na trošak cělog obćinskog pučanstva (sudim polag sadanjeg razděla podžupanijah u odděle obćinske), sušana za voće polag izkusnog tvorila, na koju bi sušanu pravo imala sva sela iste obćine i u kojoj bi seljani svoje voće polag razděla vremena i nauke učiteljeve sušiti mogli. Dakako, da bi prostor sušane najmanje na 15 měrovah proteći se morao. Istim načinom varenje voća — pekmeza — polag reda nauke gospodarstvene, a i usapljenje (Dunst-Obst) ne samo theoretički nego i praktički; zatim kako treba spravljati i preko zime i dulje čuvati i odpremati prěsno, suho, usapljeno i vareno voće; sve bi to od učitelja ne samo děca školska nego i drugi svět pozváni naučiti mogli. Time bi se naš svět naučio glavni proizvod voćarski ne samo gledě pitomljenja ceniti, nego i gledě prometa bez velikog troška unaprediti, stalni dobitak iz voća izvaditi, a i samomu sebi mnogi ugodni okušaj kroz neugodno zimsko i prazno prolětno vrěme priskèrbiti. Koliki bi pako postótak narastao u blagostanju domovine i vrědnosti voćarah? Uzmimo, da bi jedna obćina preko lěta prodala samo 100 centih suhih šljivah po 4 for. = 400 for. srebra; 50 cent. suhih krušakah i jabukah po 3 for. = 150 for.; 50 cent. brěsakah, kajsijah, tunjah, trešanjah, višanjah po 5 for. = 250 for.; 100 cent. cèrnog i bělog šljivnog pekmeza po 10 for. = 1000 for.; 25 cent. inog finijeg pekmeza po 20 for. = 500 for., to bi osim usapljena voća bilo do 2300 for. sreb. dobitka. Nebi li se time i trošak na sušanu i ostala nekoja potrebita sredstva smoći mogla? A ni učitelju nebi to zadavalo prekoměrnoga posla, kad bi se učiteljstvo tako uredilo, da mu je taj posao dužnost; a i sám bi odtuda imao koristi, to od roditeljah školske děce to od pomoći svojih učenikah u praktičnom njihovom podučavanju, a više putah i od odraslih věžbenikah; a utěha je najveća onomu, koi se nazivlje učiteljem, ako je zaista takov, da može i hoće neveže iz ljubavi u čemu uputiti.

b) I razprodaju voća valja nam utemeljiti, jer badava ćemo saditi i učinjati, i seljak pogděkad u Ošek, Varaždin ili Rěku putovat sa svojim učinjenim voćem neznajući za pravu cěnu tamošnju, ako javnost a osobito družtvo gospodarsko kao organ gospodarstva nebude objavljalo obstojeće cěne i napominjalo vrěmena shodnog za privažanje učinjenog voća. Za to postići treba: da družtvo pozove tèrgovce naše domovine, koji se bave izvažanjem voća ili tèržtvom, da jave: 1. Koliko od prilike centih različno učinjenog voća napose prometju preko godine. 2. Koliko bi se moglo prometnuti. 3. Za koliko je u postotku više ili niže naše učinjeno voće spram inozemnoga. 4. Iz koje je okolice ili města naše zemlje najurednije i najbolje učinjeno voće, i koje vèrsti, kojeg li načina poimence. 5. Koje se učinjeno voće stransko kod nas i u pokrajinah, kamo naša tèrgovina dosiže, najbolje promiče. Polag ovih može još upravljajući odbor izabrati izvèrstnije knjige ili spise o začinu voća, ili naložiti, da članovi takove potraže i naznače; družtvo pako imalo bi se postarati, da se izda vrědni spis o svih načinih začine voća; što bi se moglo najlaglje pospěšiti kroz obdare od 50, 20 i 10 for. sr., koji bi se obdari putem dobrovoljnih podpisah sakupiti mogli. Osim toga u novinah gospodarskih imao bi se postavljati u svoje vrěme cěnik voća osobito od zime do lěta.

O lanodělstvu u Inglezkoj.

Jezgra izvěstja savětnika ministarskoga viteza **Karla Kleyle-a.**

(Konac.)

Ja sam dakle smatrao za važnu stvar, da saznam, da li se Claussenov način gdě potrebuje u veliko. Claussen mi kazá, da jedna tvornica u Inglezkoj, koja po njegovom načinu posluje, nedaje ulaziti u svoje radionice, nu da kani blizu Corka u Inglezkoj g. Dargan iz Kildinara podići veliku tvornicu, koja će obradjivati lan od 6000 acre-ah.

Practično oživotvoren je Claussenov način samo u jednoj tvornici; a kako sam na sve strane propitkivao i doznao, ovaj način još nije našao tolikoga odziva, kolikomu su se s početka nadali.

Ovaj se način počesto opada i zato, što vele, da se na taj način gradivo pogoršava; i. g. Claussen sám spominje jedno pismo od nekoga Belgijanca, u kom se veli: Pretvorenje pamuka u lan, a ne lana u pamuk, dostojno je, da bude odlikovano imenom velikoga iznašastja.

Nu ako se jednako u svem pamuku tkanivo (Webestoff) dobiti može s manjim troškom od lana nego li od pamukova dèrveta, s obèrtnoga vidika koristno je i pretvaranje lana u pamuk, dok se god potrebuje pamučno tkanivo.

A potrebovat će se dotle, dok mu god cěna bude manja nego li lanenu tkanivu. — Što laneno tkanivo više stoji, tome je uzrok taj, što se laneno tkanivo, inače samo po sebi jevtino, obradjuje s tolikim troškom, trudom i gubitkom gradiva, te tako skuplje biva, nego li pamučno tkanivo već sámo po sebi skupo. Kad bi za rukom pošlo, te bi se obradjivanje lanene tkanine dotèralo do toga, da nebi stajalo više, nego što stoji obradjivanje pamučne tkanine, tad bi lanena roba postala jevtinija od pamučne, i svatko bi ju njezine jakosti radi volio uzimati nego li robu od pamuka. Dotle pako neće doista nijednom obèrtniku na um pasti, da način Claussenov zavèrgne zato, što pamuk nije toliko jak, koliko lan sám. No pri tom novom načinu najbolje je to, što može do toga dovesti, da vèrlo dobru vrědnost dobije i kratko vlakno, koje se u lanodělstvu upotrebiti nedade. Koliki je pako odmet kod lana i kako mu je neznatna vrědnost, to je svakome dovoljno poznato. Koliki bi dakle dobitak to bio, kad bi se na taj način, t. j. pretvarajući ovo prekratko vlakno zbilja mogao pamuk naduměstit.

Napokon dostojna je ta stvar i s narodno-gospodarstvenog vidika osobite pozornosti. Ako se sirovnivo (Rohstoff) tako sigurno i jevtino kod kuće dá proizvesti, kao i u inostranstvu, onda će gospodarstvo i obèrtnost uz domaće proizvode znatno ojačati i okrěpit se. Ako obradjivanje lana po Claussenovom načinu metnemo sasvim u kraj, i ako se u obzir uzme samo jednaki trošak močenja s pamukom, udara u oči nesigurnost prometa pamučne robe u dèržavah na continentu, te pokazuje, koliki bi se dobitak mogao postići domaćom zaměnom pamuka!

Ista inglezka obèrtnost pamučna nazire u naglej proměni cěne od pamučne robe i u procvětu obèrtnosti amerikanske pogibel vèrlo ozbiljnu za svoj obstanak i napredak. Continent Europe pabirkuje (nachlesen) pamuk kasnije nego li Amerika i Inglezka. Zašto nemogu predionice pamuka na continentu, sve ako su tako i uredjene, proizvoditi viših brojevah predje? Zato, jerbo nema pamuka od najboljega svojstva. Kako bi se to sasvim drugčije preokrenula borba, kad bi se surovnivo (surovo gradivo) proizvodilo kod kuće, kad bi se način Claussenov s uzpěhom mogao podići proti pamuku.

Obèrtnost bi ovdě i gospodarstvo jedno s drugim ruku o ruku napredovala.

Mi smo u Austriji doživili blagotvorni uticaj tvornicah od repnog šećera u zemljodělstvo. Vidimo, kako svi fabrikanti i poljodělci složno i u jedino štite i pomažu obèrtnost lanenu. Nebi li to isto, i to u jedan mah bilo takodjer i s obèrtnostju pamučnom, kad bi taj novi proizvod zaměnio pamuk, ma bilo samo nekom stranom?

Sva ta razmatranja pokazuju nam na koncu to, da put, kojim je g. Claussen udario, zaslužuje, da ga čověk što većma uvaži i prosléduje. Nu dok se god taj način po većem měrilu neuzpotrebi practično, nemože se reći, da je zbilja do česa doveo. Već se, ima tome jur više godinah, u Němačkoj, Francezkoj i Inglezkoj traži način chemični za obradjivanje lana. I već su više putah mislili, da su dospěli do cilja; nu svagda trud biaše u zalud. Moram napomenuti, da mnoge dèržave němačke, kako mi rekoše, Pruska, Saska i Brunsvik, nisu odobrile Claussenova načina, budući da močenje uporavom lučilah nije ništa novoga. Usuprot su Inglezka, Amerika, Austrija i Rusija povelje (privilegija) za taj način poděljivale. Po svemu sudeći, ja nemogu da to smatram za stvar jurve rěšenu, nego preporučujem, da se nebi štedilo novca, koliko treba, da se jednom putem pokusah to konačno razpravi. Nije nimalo stalo do čověka, koi ga je iznašao, niti do toga, da li je stvar nova. Tù samo prosto ide o to:

Mogu li se proizvoditi iz kratkog lanenog vlakna laneni cottoni, koji su pamuku sasvim jednaki?

Ako su takovi cottoni svojstvom pamuku sasvim jednaki i ako je cěna manja nego li cěna od pamuka, onda je prepirka odlučena.

Budući da se Claussenov način dade s malimi pripravami pokusiti, a fabrikanti od pamuka rado će pristati te obraditi proizvod tako dobiveni, mali bi trošak dovoljan bio, te bi se mogao taj pokus učiniti. Valjalo bi se dakle porazuměti s g. Claussenom, budući da mu je i onako povelja za Austriju poděljena.

Ali ako se chemičnim načinom nadoměstiti može močenje, zar da se zato nezavedu močila toplom vodom? Schenkov način je, kako već rekoh, jur podpuno za shodan pronadjen i vèrlo je jednostručan.

Prije nego lan dodje u močilo, razstavi se sěme od slame. K tome su od potrebe dva gladka (ravna) želězna valjka, izmedju kojih prolaze krajevi lana dva tri put sa strane. Tako se sěmeni kapci (mahune) razdrobe i sěme napolje (van) izpadne. Korěne krajeve dèrži poslenik u rukuh, te tim prěči, da se nezapletu i nezamèrse stabalca.

Dolnji se valjak těra kretalom, gornji imade prostora, te svom svojom težinom pritiskuje dolnji, nebudući s njim ikakvom spravom u savezu.

Ta je težina tolika i tako razredjena, da upravo razdrobi sěmene kapke neoštetivši sámoga sěmena.

Sěme zatim dodje kao i žito u mlin s okni i rešeti, da se sasvim očisti. Sěmeni kapci (ljuska) napareni i s turnipsom poměšani potrebuju se za kèrmu. Drobljenje samo onda podje za rukom, kad je lan posve suh.

Lanena se slama velikom pomnjom razredjuje. Rukoveti se razvežu, jedne boje i dužine stručci metnu se zajedno i opet se u svežke povežu. Razredjenje je posao važan, budući da lan različitoga svojstva treba i različito vrěme, dok se namoči.

Žile se lanu osobitom spravom odrežu. Potom močenje začme. To biva u okruglastih dèrvenih bačvah, koje su 240 akovah (vedar) velike. One su tako visoke, da u njih lan komice (osovce, senkrecht) stajati može i još za 6 palacah vodom pokriven bude. Imadu dva dna; na gornje probušeno metne se lan, a izmedju dánah stóje parne cěvi, kojimi se voda ugrije.

U sredini svake bačve ima cěv, kroz koju se voda ulěva, i ona dosiže do pod gornje dno, tako da ulivena voda odozdo dolazi u bačvu. Odtok vode jest pri kraju bačve.

U te se bačve lanena slama s korěnimi krajevi nizimice, u rukovetih komice pravilno poreda. Rukovetih nije slobodno stiskati, tako da može voda prosto izmedju njih prolaziti. Rukoveti se gore pokriju probušenim poklopcem, koi se pritisne križkom (Kreuzbalken), da ga ulivena voda dizati nemože. Zatim se ulije hladne vode, i odmah ili svakako ne dugo po tom toliko se pare u cěvi pusti, kako da za 8 od prilike urih toplina vode skoči na 90° Fahrenheita ili 25.7° Reaumura. U nekih takovih spravah izpira se lan nadolivenom hladnom vodom, koja opet odtiče pri kraju od bačve. No treba dobro paziti na to, da nebi lan dulje vremena stajao u hladnoj vodi, jerbo to zateže uzkisivanje (fermentatiu). Kad toplina skoči na 90° po Fahrenheitu, valja ju dan i noć uzdèržati u toj visini. A to se postigne time: za koliko se voda razhladi, ako se za toliko pare napusti u cěvi. Moram napomenuti i to, da se para nesmije napuštati u vodu, jer se time nebi mogla voda najednako ugrijati. Voda, u kojoj se moči, da nebude tvèrda.

Močenje se od prilike za 60 urih dovèrši, a dulje traje s lanom zrelim nego li nezrelim, dulje s lanom zdravim i dobrim, nego li s oštetjenim. Mora se pako dovèršiti prije, ako je lan naměnjen robi prostijoj i krupnijoj, a kašnje, ako je za robu finiju

Ako se upotrebi toplina manja od 90° po Fahrenheitu, traje močenje dulje. Kad je lan jak i krupan, dobro je, da se močenje na dva puta obavi. Kad 30 urih mine, izvadi se lan iz bačavah i sasvim se osuši. Zatim se opet složi u bačve i opet se 30 urih na način pèrvašnji nastavi močenje. Dakako da se tako trošak pomnoži podobro. Jedino sigurno znamenje, da je lan močen, jest kao i kod svakoga drugoga močenja to, ako se vlakno od stabalca lahko guli. U tu se svèrhu uzme nekoliko stručakah iz bačve, razlome se na dva města razstavljena jedno od drugoga za tri palca, te se pokuša dèrvenasta kora natežući razdružiti od vlakna. Ako to posve lasno nepodje za rukom, valja močenje nastaviti. Kad je lan dosta namočen, rukoveti se iz bačavah izvade i na zraku osuše. Za to su uredjene osobite suše poput sušah za crěp. Rukoveti se razvežu, stabalca se razastru i pometju izmedju dvě letvice (štange), koje su na krajevih gužvami povezane.

Medju dvě a dvě letvice metnu se od prilike 4 funte, a zatim se obzorno (horizontalno) u suši pověšaju. Suše moraju da budu na městu otvorenu i da jih po svoj dužini zrak može propuhivati, kako da se lan što prije osuši. Lan ostane 3 dana u suši. Ako vrěme prija, dosta je za sušenje; ako li vrěme zgodno nije, treba sušiti na městu umětno ugrijanu. Dulje od tri dana u suši ga ostaviti nije dobro, jerbo to mu jakosti škodi. Kada se umětno suši, valja bit na oprezu, i toplina nesmije bit veća od 100° po Fahrenheitu = 30·2° po Reaumuru, jer veća toplina, nego li ovolika, škodi takodjer dobroti lana. Osušeni se lan zatim složi u snopiće, ili se pako pometje u suše otvorene. Tako ostane 6 neděljah (tjedanah), prije nego se tuče. No nije ga dobro odmah po sušenju tući.

Sa sušenjem je močenje na taj način dovèršeno. Obično se i tučenje lana s močenjem ujedno obavlja; nu to amo nespada. Troškovi takvoga zavoda, bez spravah za tučenje lana, računaju se u Irskoj na čupanje 200 acreah = 140 austr. jutarah na orudje i sprave do 410 funt. st., a na sgrade do 640 funt. st., dakle skupa 1050

funt. st. = 10,000 fr. u onom slučaju, ako je voda pri ruci. U obće neće račun premalen biti, ako se za Austriju uzme onaj isti, koi se uzima u Irskoj. Jer sve ako se želězo, a osobito sprave,dobivaju za manju cěnu u Irskoj, nego li u Austriji, ipak su druge stvari i nadnica kod nas jevtinija nego li u Irskoj.

10,000 fr. sr, to nisu doista preveliki novci za zavod, koi bi obradio 8 do 10 tisućah centih lana. Tá svota (summa) obsiže u sebi takodjer troškove za sve magazine i sgrade, gdě se dobìva sěme i gdě se lan suši. A to su sve stvari, koje se potrebuju, obradjivao se lan na ovaj ili onaj način za predionice. I iste bačve za močenje bit će od potrebe kod kakvoga mu drago chemičnoga načina. Ako bi se dakle i uzelo, da će se Schenkov način nadkriliti kakvim načinom chemičnim, i onda bi doista $^{9}/_{10}$ učinjenih troškovah koristilo i drugomu tomu načinu.

Nu jedva da će se naskoro kakov način chemični zavesti i utvèrditi. Dapače jedva i može u obće biti način kakov, koi bi stajao manje troška, nego li je način ovaj. Dà, nadali se mi još tolikome uzpěhu novih načinah, svakako valja močenje po Schenkovom načinu pospěšivati po mogućstvu. A u sadašnjih okolnostih neda se o tom dvojiti tim manje, jerbo se onaj način napada odasvuda, a jedva da je u veliko i pokušan; ovaj je pako svestrano promotren, posvuda odobren i za shodan pripoznat.

Napomenusmo već prije, kako je irsko družtvo za obdělavanje lana u kratko vrěme uredilo 20 močionicah. A tim je posao valjano razděljen, tako da odatle i poljodělcu i fabrikantu dolazi korist.

Medju obadvojicu dolazi sada močilac, koi od poljodělca odkupi surovi plod na njivi, i prinedivši ga proda fabrikantu. Pèrvoga oprašta težkoga, kadkada zaludnoga posla, a drugome izruča bolje tvorivo.

U Irskoj su se Bog zna čemu nadali od te razredbe posla, a to će isto bit i u drugih zemljah.

Pa ipak i to imade zlu svoju stranu, koju treba napomenuti ne zato, da bi se dobro pokraj zla zaboravilo, nego da bi se zlo što višma ublažilo i zlu doskočilo. Posrednici, t. j. močioci pri napredku lanodělstva dospiju naprama poljodělcem i fabrikantom u položaj tako prijazan, da bi ovaj svoj položaj lasno mogli i na zlo upotrebiti. Lanar može svoj zeleni lan samo močiocu prodati, fabrikant nalazi lan, što mu ga treba, samo u močioca.

Močioci se medju se nenatiču, jerbo su močionice jako udaljene jedna od druge. Sbilo se je dakle, te je močilac više putah premalenu cěnu udario na lan zeleni, a močenu lanu cěnu preko měre povisio. Pa nepouzdanje lanarah irskih i inglezkih naprama močionicam učinilo je na mnogih městih to, da ovi neće više da prodaju lana, već ga daju za stanovitu cěnu na svoj vlastiti račun zelena močiti.

Nu to nije dosta. Tko znade, kakove prevare bivaju u mlinih, kad sámi poljodělci na svoj račun melju, taj će doista svoj žitak prodati, te brašno si kupiti. Kod lana se to isto može reći, što se tiče zloporabe, samo što lanari još svoga nemočenoga lana nemogu prodati, kao što žitar prodaje svoj nesamljiveni žitak.

Poslědica pako tome jest, da lanar ostaje močiocu u rukuh, dokle god lan sije.

Što neki tvèrde, da sa zloporabe močiocah lanodělstvo u Irskoj propada, čini mi se, da nije temeljito. Čim se više množe predionice s makinami, tim se više traži i potrebuje lana močena, a močionice, sve ako od poljodělacah u poveliku cěnu lan kupuju, ipak pri tom dobrano dobivaju; nu malaksanje lanodělstva pogibelju prěti njihovomu poslu svekolikome. Na koliko ja prosuditi mogu okoline u Irskoj, uzrok je nazadku te struke obćeniti nazadak cělokupnoga gospodarstva. Da to još očevidnije dokažem, navodim samo to, da se mnoga dobra u Irskoj prodaju putem dražbe za osamnaesterostruk, dapače i četèrnaesterostruk iznosak dohodka, a time zemaljska glavnica donosi više, nego li 6% kamate, a u Inglezkoj se dobiva novca na tèrgovačke poslove uz 3% kamate. Ostaviti se močionicah poradi tobožnih zloporabah, to bi toliko bilo, koliko neložiti vatre bojeći se, da se što neupali. Najsilnije pospěšilo za ove zavode, to je savez i porazumljenje uzajamno gospodarah i fabrikantah; Irska je to jasno dokazala i ja sam s velikim veseljem razumio, da su se družtva gospodarsko i obèrtno u Beču dogovarala, kako da takovo družtvo sklope.

Na koncu dodajem još nešto o lanodělstvu.

Inglezka si je u tom Belgiju uzela za priměr; no budući da se u Irskoj lan u veliko sije te nam puno nauka daje, od potrebe je, da u kratko navedem pravila, kojih se u Irskoj dèrže.

P o d n e b j e. Podnebje treba da je vlažno. Najpogibelnija je postojana suša u proletje, dokle lan sasvim nezaseni zemlje.

Z e m l j a. Lanu najbolje prija suha duboka ilovača (ilo, Lehm), pod kojom ima gnjile (Thon). U Irskoj smatraju za neobhodno potrebitu d r a i n a g u.

Lahka pěskovita zemlja i težka gnjila nevalja.

R e d s ě t v e. Lan se nesmije prije nego li poslě deset, ili najviše osam godinah sijati na istoj zemlji. Krumpir, zob i lan, to je najnaprednije za Irsku.

Izza lana dobro je sijati žito ozimo. Tako je škodljivo sijati dětelinu s lanom, osobito kad je podnebje vlažno.

K a k o s e o b r a d j u j e z e m l j a. Zemlja u jesen duboko uzorana ostaje preko zime u brazdi; zatim se pozubi (povlači), u poprěko poore, pozubi i uvalja, dok se sasvim nesatare u prah. Svaki put, kad se zemlja pozubi, marljivo se od korova (drača) očisti. Povèršje je posve ravno; slogovi u polju škode, zašto lan onda nije svuda jednako visok.

Lagana zemlja ore se samo pred zimu. Piščavina i pogačice od olaja (Rapsöhl) najbolji su gnoj lanu. Gnojenje s djubretom, guanom ili s kostjenom mukom (meljom) nije dobro, jerbo lan prenaglo raste i vlakno nemože ojačati.

U s ě v. Najbolje je sěme ono, što se kod kuće dobiva od sěmena iz Rige. Svake druge godine valja sěme obnoviti. Sěme se sije ili širom šakimice ili na gusto u rede. Vèrlo je potrebito, da se sve jednako posije, a to zato, da lan jednako raste. Ako je usěv gustji, daje i finije vlakno a manje sěmena; ako li je pako usěv redji, daje krupnije vlakno a sěmena više. Obično se uzimlju $2^{1}/_{2}$ bushela na imperial acre = 2.1 měrova (vagana) na jutro austrijansko. Sije se što ranije na dobru vremenu u pèrvoj polovici travnja měseca.

Sěme se udèrlja lahkom dèrljačom (branom) na 1 palac duboko.

P l ě t v a. Kad je lan 3—4 palca visok, plěvi se pèrvi put. To biva rukom, najbolje dětinjom i to dětcom, koja na kolěnih puze. Kolěna se kèrpami obaviju.

Plěvi se usuprot větru, da větar pognuti lan opet podigne. Nije slobodno plěviti na suhu vremenu, a plěviti valja, dok polje nebude posve čisto.

Č u p a n j e (pukanje). Za obično močenje lan se čupa, kad od prilike na polak požuti, i prije nego li sěme u ljuski izgubi zelenu boju.

Za močenje u toploj vodi lan se stopèrv onda čupa, kod barem dvě tretjine dèržka požute i sěme se malo zagasi i nešto otvèrdne.

I g. Claussen voli sazrěli lan, i veli, da je od potrebe, da listnog zelenila (chlorophylla) nestaje dozrěvanjem lana.

Doba zrělosti drugá je polovina měseca lipnja (jun.).

Ako je lan polegao i ako su ga probile cèrvene piknjice (pěge), treba ga prije čupati, da se nebi pokvario.

Lan valja čupati, kad je vrěme suho; a pri tom se dadu kratka stabalca od dugih lahko razlučiti, ako se lan tik glavičicah prihvatja, tako da ostanu kratka. Kratka se tada po drugi put čupaju. Rukoveti se na tla plosno polažu, zatim se povežu u snopiće jednake dužine, nu tako, da korěnje dodje jedno na drugo.

Dvanaest snopićah složi se u hèrpu i to po šest sa svake strane; korěnje dolě mora bit petnaest do šesnaest palacah jedno od drugoga razdaleko, a glavičice treba da su jedna na drugu naslonjene.

Bolji još način, kako se počupani lan suši, jest od Courtrai-a, gdě se rukoveti nepovezane dvě a dvě poput slova A i u duge rede poredaju. Tek kad je lan suh, poveže se u snopiće, složi se ili u plasti (stogove) ili u sušah otvorenih.

Prije, nego se lan složi u plasti, treba da je dobro suh, a za to u Irskoj trebaju 15 do 20 danah.

Kolicina lětine. Kako glase izvěstja irskoga družtva za lan od g. 1849., dobili su u 19 različnih okružjah severne Irske 40—45 cwts slame lanene na jednom imp. acre-u, odakle se dobivaju popreko 4½ cwts na imp. acre-u = 5·1 centih na jutru austrijanskom otućenog lana i jedan quarter = 4·7 měrovah sěmena.

Da li lan zemlju troši i slabi? Mislio je odprije svět, da lan zemlju vèrlo troši i slabi. Nalazimo počesto u starih ugovorih zakupnih tú pogodbu (uslovje), da nije slobodno lana sijati. No budući da se izza lana dá sijati žitak ozimi s vèrlo dobrim uzpěhom, dovoljno nam je svědočanstvo, da se zemlja ipak netroši i neslabi lanom toliko, koliko usěvom ozimim. Onaj dio od lana, koi se obradjuje u tvornicah, nema više nego li 2% mineralnih česticah u sebi. Nu glavičice i sěme imadu u sebi mnogo dusika (Stickstoff) i kiseline phosphorne. Ovi dakle življi u lanu, kao i u svem drugom bilju, iztrošni su, te slabe zemlju. Ali ako se i sěme i glavičice pokèrme i dobivenim odatle gnojem pognoji isto zemljište, gdě je lan bio, onda se sijanjem lana jačina zemlje neće mnogo iztrošiti i oslabiti.

Dapače ako se zemlja duboko uzore, kako je to sijući lan od potrebe, i ako se marljivo korov plěve, time će se napredak drugoga usěva pospěšiti znamenito. *Pr. l. F.*

Tèrnava.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od **Antuna Kellnera**.

Na župu Tèrnavačku spadaju města: *Tèrnava, Lapovci, Kondrić, Dragutin, Majar, Hèrkanovci i Svetoblazje.*

Od cèrkve župne ima do Osěka 6½ satih.

U Tèrnavi ima: od iztoka podobro uzvisita šuma i gora *Lipik;* od juga ravnica, polje i šuma *Ravan* zvana; od zapada bèrdo *Kujnak;* od sěvera bèrda *Běla Zemlja* i *Magjarevac.* Pod ovima leži město Tèrnava s južne strane.

U Lapovcih: od iztoka, malo i juga šuma *Ravan;* od juga k zapadu gora *Děl.* — Město Lapovci leži na lěpom uzvisitom polju.

Kondrić je město na brěgu *Rakovac* zvanom, ima lěp i zdrav položaj, obkolito je od iztoka, sěvera i zapada šumom takodjer *Rakovac* zvanom; od juga ima otvorenu dolinu.

Dragutin je město na lěpom, ravnom, uzvisitom polju, obkolito šumom brěgovitom, samo od iztočno-južne strane otvoreno, nu ipak dosta nezdravo.

Hèrkanovci leže pod brěgom *Lisnik* zvanom.

U Tèrnavi u městu neprotiče, nego na medji hatara od juga ima potok *Sveržnica.* Izvora ima četiri u okolici i městu Hèrkanovcih pol sata od Tèrnave udaljenih. Zovu se izvori: 1. *Kusovac*, 2. *Graška*, 3. *Božina Voda*, 4. *Jelica Voda.* Ovaj se isti potok ondě u Hèrkanovcih, gdě se u jedno slěva, zove *Rěka.* Utiče u potok Bidj kod sela Andrijevac u brodskoj regimenti.

U Lapovcih u městu neprotiče, no ima s južne strane potočić *Duboki Potok* zvani, koi samo od dobre kiše i dosta sněga vodu dobiva.

U Kondriću u městu neprotiče, nego od juga kroz dolinu teče potok *Breznica*, kojega su izvori u selu Breznici [1]). Utiče Breznica u Bidj.

U Tèrvavi sije se: pšenica, raž, ječam, kukuruz, zob, lan i vèrlo rědko repica. Raste krumpir, kupus, luk i. t. d. povèrtlina.

Marva goji se rogata, goje se konji, a osobito kèrmci, ponešto kozah i ovacah.

Dosadjuju vuci, lisice i jazavci; nalazi se i po gdě koi zec.

Od pticah: vrebci (i premnogo njih), vrane, garvani, čavke, zebice, sěnice, jastrebi i ine male običnc ptičice.

Od dèrvlja: dub (hrast), cer, bukva i grab.

Ima ovdě gradje svake vèrsti. Na južnoj strani u podobroj množini vina do 8 gradih lahkoga; podosta i dobre šljivovice, jabukah, krušakah dobre vèrsti i podosta, suhe šljive i kalotine, t. j. suhih jabukah, krušakah.

U Lapovcih, Kondriću i Dragutinu ima to isto što i u Tèrnavi, s tom jedino razlikom, da u Kondriću i Dragutinu ima vinogradah vèrlo malo a vino vèrlo slabo.

Rudah nema. U Lapovcih ima dosta i dobroga pěska i hèrdjavog bělog kamena (Kalkstein), koi se na zimi i větru razpada.

Naroda ima preko 2200 dušah, medju ovima ima do 800 gèrčko-nesjedinjenoga věroizpovědanja i 5 Židovah, ostali su Katolici. Narod govori narěčje štokavsko. U Dragutinu su Štokavci iz Bosne.

U Tèrnavi ima škola pučka.

Nošnja se nerazlikuje.

Presti, tkati, šiti i u tu svèrhu lan opravljati, to je posao ženskoga spola po zimi; lětom za taj posao malo jim vremena ostaje, moraju bo žene s mužkima sve poljske poslove odbavljati. Plesti, iverati neznaju.

Ima: u Tèrnavi 4 kovača, 1 kolar, 2 lončaca, 3 sudara (pintara), 1 krojač i 1 čizmar (šoštar). Dèrvodělci samouci više manje svi su; upravo izučenog ove vèrsti zanatlije nema. — Zatim ima: u Lapovcih 1 sudar, 1 kovač, 1 lončar; u Dragutinu 1 sudar, 1 kovač, 1 lončar.

Města: Majar, Hèrkanovce i Svetoblazje, u kojima su Pravoslavni brojem preteżniji, opisat će obširnije pravoslavni župnik Majarski.

---

[1]) Selo ovo spada na katoličku župu Levansko-Varošku i na pravoslavnu župu Nabèrdje.

Levanska Varoš.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od **Stěpana Marjanovića.**

Na župu Levansko-Varošku spadaju města: Levanska Varoš, Musić, Slobodna Vlast, Ratkov Dol, Borojevci, Čenkovo. Milinci, Poučje, Breznica, Nabèrdje Kèrstjansko, Nabèrdje Rišćansko.

Od cèrkve župne ima do Osěka 7 satih.

Levanska Varoš leži na malo uzvišenom městu. S desna je i s lěva bèrdinami obkoljena.

Gore imenuju se tako kako i bèrda, izmedju kojih je znamenitije bèrdo Děl od juga i zapada, zatim Križice od juga i sěvera. Druga su manje znamenita, kakono: Erganj i Jurkovac od zapada, Vragodol i Pavino Bèrdo od juga, Cerova Poljana, Leljenkovac i Kordešica od sěvera; Gèrbenica od zapada, Ljunjak, Strana Ječmišta i Petrovac od juga, tako isto i Rodinjak; Zelenika od zapada, Torne od iztoka, Ladinac, Radanovača i Uselice od sěvera, Magjarsko Bèrdo od juga i sěvera, Banovac od iztoka, Galde od iztoka i zapada, Garevine, Savina Kućerina, Zaraslice, Blažinac od juga, Stèrjačak od zapada. — Pećinah i špiljah nema nikakvih.

U Slobodnoj Vlasti preko mekotah ili zemaljah i kroz livade teče potok Bazovac. Glavni mu se izvor zove Bazovac, odkud i ime svoje nosi, s drugimi takodjer izvori: Ribnjak, Vukoljevac i Šakojevac. Utiče pako kod Levanske Varoši u Breznicu.

Borojevci imadu potok Rankovac tako od izvora Rankovca nazvan; utiče u Pačicu kod Imbrijevacah.

U Breznici je potok Breznica od istoga izvora Breznice nazvan, i tud se i selo zove Breznica. Ovi izvor, ako je velika suša, presahne, ali drugi izvor, koi se zove „Vrělo", u koi pèrvi izvor utiče, nepresahne nikad. Ovo vrělo, koje u sebi ima sumpora i gvoždja, služi ljudem město kupelji. Jošt se je u vrěme blaž. uzpomene Antuna Mandića, biskupa djakovačkog, znalo za to vrělo; ali po smèrti njegovoj i ovo je izumèrlo, gdě se tek g. 1845. ponovi vrělo ovo kušati. I zbilja, mnogi su se i mnogi izlěčili, koji su 10 i više godinah neizkazani bol u rukama i nogama tèrpili i mislili, da već nikad ozdraviti neće. Iste se rane svakojake vèrsti krěpostju ove vode i kala za nekoliko danah sasvim zacěle; jednom rěčju, ovo vrělo po neki način tvori čudesa. Imam još to primetiti, da je ovo vrělo lětom hladno kao led, a ob zimu malo tišije. — Potok Breznica utiče u Bigj.

Ima jedno jezero idué u Borojevce na Babinom Bèrdu.

Proizvodi, koji se ovdi nalaze, jesu: raž, pšenica, ječam, zob i kukuruz.

Marva, kakono: krave, volovi, konji, po nešto ovacah, kozah i svinjah.

Izmedju zvěradi: kurjaci, lisice, jazavci, zecevi i gdě koja sèrna.

Izmedju pticah: vrebci, svrake, vrane, gačci [1]), gavrani, žune, vuge, žutovoljke, zebe, bravenjaci [2]), drozdovi, kosovi, bèrljci (čvorci) i gdě koi gèrdelac (štiglec.)

Dèrvetje: hrast, bukva, grab, glogovina i gdě koi cer.

Ima tù vinogradah, šljivikah i voćnjakah.

Rudah nema nikakvih.

U župi ovoj dvě su gradine: jedna u livadi spajinskoj kod Levanske Varoši od cèrkve župne 517 koračajah daleko. U njoj se je prije nekoliko godinah nalazilo više starinah.

Druga je pako gradina idué u Ratkov Dol na bèrdu.

Naroda ima preko 2500 dušah; preko 1500 gèrčkonesjedinjenog věroizpovědanja, do 20 Židovah, drugi su Katolici. Narod govori narěčje štokavsko.

U Levanskoj Varoši ima škola pučka.

Nošnja se nerazlikuje.

Zabava ženskoga spola većom stranom sastoji u tkanju, šivanju, pletenju, vezenju i predenju.

Ima: kovačah 5, bačvara 3, a lončar 1.

[1]) Cèrne vrane, koje su malo manje od prave vrane a veće od čavke.

[2]) Branjuzi. *Ur.*

Kukavica.

(Stara pěsma.)

Ptica imade,
Svak' za nju znade,
Kad zima prodje,
A lěto dodje,
Ovako pěva:
„Kuku! kuku!"

Ja pěvam, veli,
Po mojoj feli,
Ljude da budim,
A žene nudim
Na poso koi:
„Kuku! kuku!"

Jer tko neradi,
Kad trava mladi,
Kad dodje zima,
Ništa neima;
Vapije za tim:
„Kuku! kuku!"

Ja zato letim
Pred Gjurgjem svetim
Pěvajuć svima
Ustma mojima:
Na noge ljudi!
„Kuku! kuku!"

Na muštru vojak,
U školu dijak;
Idite sada
I vi se vazda
Učite dobro:
„Kuku! kuku!"

A koji zlate
Pèrstene znate,
Nek zlato glade
Za ljude mlade,
Prodat će bèrže:
„Kuku! kuku!"

Brijač nek brije,
A krojač šije,
A kovač kuje,
Na dlane pljuje
I platju prima:
„Kuku! kuku!"

Sěč koi znade,
Znat mu valjade,
Da traži kolje
Što može bolje
Za gradju koju:
„Kuku! kuku!"

Brodar nek brodi
Po hladnoj vodi,
Nek nosi robu
Ljudma na probu
Za dobit platju:
„Kuku! kuku!"

Tko bašču ima,
Kad prodje zima,
Razsad nek mladi
Po njojzi sádi
I drugo zelje:
„Kuku! kuku!"

Vina tko ima,
Nek toči svima;
Al' nek nevodi,
Nit krivo hodi,
Već pravo žive:
„Kuku! kuku!"

Mlinar nek melje
I nema želje
U svoje sudje
Usuti tudje,
Nek pravo žive:
„Kuku! kuku!"

Težak nek ore
Koliko more
I usěv sije,
Što može prije,
Da raste bèrzo:
„Kuku! kuku!"

Drugi nek radi
Po vinogradi',
Nek lozu riže
I pusti niže,
Pak brazde kopa:
„Kuku! kuku!"

Pastir nek pazi,
Dok stignu mrazi,
Ovce po polju,
A stegne volju
Zaklati koju:
„Kuku! kuku!"

Koi pak služi,
Nek se netuži;
Jer njemu gazda
Platit će vazda,
Kad služi věrno:
„Kuku! kuku!"

A žene starje
Prije neg mladje
Nek guske sade,
Da plode mlade
U vrěme ovo:
„Kuku! kuku!"

Žene pak mlade
Nek drugo rade,
Cvětove vezu
Na lěpom bezu
I platno běle:
„Kuku! kuku!"

Nek uzmu lonce
I muzu ovce,
Pak sire prave
Mastne i zdrave
Za čeljad svoju:
„Kuku! kuku!“

Ptici rečenoj
Na rěči njenoj
U vrěme ovo
Za svako slovo
Zahvalit treba:
„Kuku! kuku!“

Dosětljivost izbavi dětetu otca.

Pričica.

Idjaše neki car u šetnju, pa u putu sretne děte neko s knjižicami pod pazuhom u školu iduće.

Caru se dopadne děte, pa ga zapita: Kuda ćeš děte?

Děte. Hoću u školu.

Car. A šta ti je to pod pazuhom?

Děte. Ovo su knjige, koje ja čitam i učim.

Car. Učiš li se baš dobro?

Děte. Baš dobro se učim.

Car. Kad se dobro učiš, evo ti jedan dukat na dar, pa se i u napredak dobro uči.

Děte. Ja nesmijem toga primiti, jer će moj otac misliti, da sam ja ukrao, pa će me biti.

Car. Kako nebi uzeo, kad ti ja dajem?

Děte. Nesmijem ja toga uzeti.

Car. Znaš li ti, ko sam ja?

Děte. Ja neznam.

Car. Ja sam car, more, pa uzmi taj dukat, kad ti dajem.

Děte. E baš onda nesmijem; jer carevi daju stotinama i hiljadama, pa ako reknem mom otcu, da sam jedan dukat od cara dobio, on će baš onda misliti, da sam ukrao.

Car. A čiji si ti?

Děte. Petra N.

Po ovome okrene se car, vrati se kući i dozove Petra N. i upita ga: Je li ono tvoje děte, što ide u školu?

Petar. Jeste.

Car. Kad si njega tako naučio, a znaš li ti šta?

Petar. Ja neznam ništa, jer knjige nisam učio.

Car je mislio, da će u otcu osobito naučenog čověka naći, kad je děte onako pametno, pa kad se u tome očekivanju prevari, razsèrdi se i zapověди naložiti vatru, da Petra spále.

Videći Petar, da će da pogine, zamoli cara, da mu dopusti, da se još jedan put s dětetom vidi.

Car mu dopusti.

Kad dodje děte i razabra, zašto će mu otca da spále, zamoli ono cara, da toga neučini, nego govoraše dalje děte: Ja znam, gdě je moj děd moga otca otac sahranjen (zakopan), pa izkopaj njegove kosti i spáli, što on nije moga otca učiti dao; on je kriv, što moj otac nije naučen, a moj otac nije, vidiš, kako on mene u školu šilje.

Na ove dosětljive rěči car se umilostivi, pokloni dětetu otca i obdari ga lěpo. *Č. S.*

Cěnik Tèrstjanski.

Kava.

S. Jago od Kube najfinije	cent	po	45	fr.	—	kr.	do	49	fr.	—	kr.
„ „ srednje .	„	„	40	„	—	„	„	43	„	—	„
„ „ proste .	„	„	37	„	—	„	„	38	„	45	„
„ „ biser-kave	„	„	52	„	—	„	„	55	„	—	„
Havanske fine . .	„	„	35	„	—	„	„	37	„	—	„
„ srednje . .	„	„	33	„	—	„	„	34	„	—	„
Portorico fine . . .	„	„	35	„	—	„	„	38	„	—	„
San Domingo . . ,	„	„	29	„	—	„	„	32	„	—	„
Moke	„	„	34	„	30	„	„	38	„	—	„

Cukar.

Melis franceзkog . .	„	„	19	„	15	„	„	20	„	—	„
olandskoga . .	„	„	19	„	30	„	„	21	„	30	„
Inglezkog finog . .	„	„	23	„	—	„	„	24	„	—	„
Havanskog bělog . .	„	„	19	„	30	„	„	20	„	30	„
St. Jago „ . .	„	„	19	„	—	„	„	20	„	30	„

Hrana.

Pšenice napolice	star ili 2 vagana	„	4	„	20	„	„	—	„	—	„
Kukuruza . . .	„	„	3	„	10	„	„	—	„	—	„
Raži	„	„	3	„	20	„	„	—	„	—	„
Ječma	„	„	2	„	10	„	„	—	„	—	„
Zobi	„	„	2	„	10	„	„	2	„	45	„
Pirinča Mant. i ost. .	cent	„	10	„	—	„	„	12	„	30	„
„ milanskog i piemontezkog	„	„	9	„	20	„	„	9	„	40	„
Muke 1. vèrste . .	„	„	10	„	15	„	„	—	„	—	„
„ 2. „ . .	„	„	9	„	15	„	„	—	„	—	„
„ 3. „ . .	„	„	8	„	15	„	„	—	„	—	„
„ 4. „ . .	„	„	7	„	—	„	„	—	„	—	„
„ zadnje „ . .	„	„	6	„	20	„	„	—	„	—	„

Vuna.

Nečiste	„	„	36	„	—	„	„	38	„	—	„
Oprane . .	„	„	56	„	—	„	„	56	„	—	„
Jagnetje . . .	„	„	57	„	—	„	„	58	„	—	„

Svila.

Turnovske i filipoljske .	funt	„	6	„	45	„	„	7	„	45	„
Rumeljske . . .	„	„	7	„	15	„	„	7	„	50	„
Piemontezke . . .	„	„	10	„	30	„	„	11	„	—	„
Persijanske . . .	„	„	8	„	30	„	„	—	„	—	„

Pamuk.

Sv. Marte	„	„	26	„	—	„	„	27	„	—	„
Sjedinjenih dèržavah am.	„	„	33	„	—	„	„	37	„	—	„
Mako	„	„	30	,	—	„	„	42	„	—	„
Makedonskog . . .	„	„	28	„	—	„	„	32	„	—	„

Voće.

Rogačah	„	„	3	„	—	„	„	—	„	—	„
Datulah	„	„	8	„	—	„	„	16	„	—	„
Smirskih smokavah . .	„	„	9	„	—	„	„	13	„	—	„
Limonah jedna škrinja .	„	„	2	„	30	„	„	3	„	30	„

Vremenoslovna (meteorològička) motrenja měseca travnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre — Jutrom u 6. — pri temp.	liniah	Po pódne u 2. — pri temp.	liniah	Na večer u 10. — pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra — Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	druge opazke.
	S a t i h									
22.	+5°. 0	329‴. 51	14°. 2	329‴. 08	+6°. 0	329‴. 09	+ 4°. 2	+14°. 4	+ 6°. 1	Ove je nedělje 22., 26. i 27. jako, a 23. i 24. pako srednje ruke oblačno bilo, 25. i 28. je cěl dan vedro nebo bilo, 26. izza jutra i u veče kiša romi-njala, no blizu po pódne padala je sa žapadnog sěvera podrobo kiša i solika jedno pol sata, inače nisu nikakvi jaki větrovi u zraku vladali.
23.	8°. 0	328. 98	10°. 0	330. 35	9°. 0	330. 00	8°. 3	9°. 2	8°. 2	
24.	8°. 0	329. 51	11°. 0	331. 49	6°. 0	332. 23	8°. 2	10°. 4	5°. 3	
25.	7°. 0	331. 60	14°. 0	329. 30	7°. 2	330. 03	7°. 5	14°. 1	6°. 3	
26.	8°. 4	329. 72	9°. 2	329. 71	11°2	328 46	8°. 0	7°. 3	10°. 3	
27.	6°. 0	329. 09	9°. 4	330. 20	6°. 2	330. 40	5°. 4	9°. 2	6°. 0	
28.	8°. 0	330. 76	11°. 2	330. 45	9°. 2	330. 67	7°. 3	10°. 4	9°. 1	

Observatórium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 19. **U subotu 7. svibnja (maja) 1853.** **GODINA I**

Uvedimo nauk o poljodělstvu u narodne učionice seoske.

Od **F. D.**

U Raevom Selu.

Izkustvo nas uči, da je umno poljodělstvo u našega puka gustim zastèrto mrakom. Vrěme je, da jedan put i našemu puku zora zori; doba je, da se probudi, da progleda kao što su progledali i drugi narodi prosvětjeni; da više nerekne: „Nije mi ni děd ni praděd drugčije polja radio, pa je dobro živio, živit ću i ja"; nego da nauči, kako valja s više věštine a manje troška polje raditi, gospodariti i više prihoda brati.

Mladež treba već iz mala rukovoditi, da joj se u mlada sèrdca usade bolja načela, koja će već puštati korěnje takovo, da ga poslě nikakov opak nauk, nikakva stara vračarska poslovica izkorěniti neće.

Město, gdě se mogu mladeži u sèrce i u glavu uliti ovakva spasonosna načela, gdě joj se može s najboljim i najsigurnijim uzpěhom predavati nauk gospodarstveni, — jest narodna učionica seoska. Ako se tù bude predavao nauk ovaj, to će 1) svakomu, bio on imućan ili siromak, put biti otvoren, da može nauk taj bez troška slušati i slast njegovu okusiti, a 2) roditelji će skloniji biti, te će děcu svoju i godinu danah dulje ostavit u nauku, nego da je drugamo s velikim troškom šalju u školu.

Iz narodne učionice seoske mogli bi se sposobniji mladići izabrati za viši nauk gospodarstveni.

Valjalo bi ustanoviti, da mladež četiri godine ide u školu, i četvèrte godine — osim daljeg nauka kèrstjanskog, boljeg věžbanja u pisanju, višeg računa — kao poglaviti predmet ovog tečaja školskog sluša i uči věšto umno poljodělstvo t. j. nauk od gospodarstva.

Trud i učitelja i učenikah okrunio bi se uzpěhom još boljim, kad bi se stvar mogla učenikom i practički pokazati. Za nauk practički valjalo bi komad zemlje odlučiti ili za obćinsku korist ili za uživanje učitelju. Na ovom komadu zemlje moralo bi se učenikom pokazivati, kako valja težačkim orudjem služit se, orati, kopati, sijati i t. d.

I za rastilo različitoga dèrvlja trebalo bi blizu učionice izlučiti komad zemlje, gdě bi se učenici practično učili voćke ucěpiti i podhraniti i t. d.

Po mome mnenju ova su nuždna bila, da se navedu ovdě; moglo bi se još mnogo toga u stvari spomenuti, no to nespada ovamo. Vèrhovno nadzirateljstvo učionicah znat će razsuditi, što još i kako činiti valja.

Svemogući Bože, daj mi doživěti, da pupoljak prosvěte premilog mog naroda osobito u poljodělstvu viděti mogu, jer onda ću bit osvědočen, da će i procvětati i sretan biti. — Gdi gospodarstvo i tèrgovina cvěta, ondě je i sreća kod kuće. — Bože užeži narod ovaj slavni ognjem svetoga duha tvoga, da uvidi, što mu treba za živiti sretno!

Primetbe na članak:

„*Prispodoba poljodělstva ostalim granam obèrtnosti. Od K. S.*"

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

U Tèrstu 23. travnja 1853.

(Konac.)

Ovo, što slědi, priobćujem vam iz mog rukopisa „*Kućnik*" i to iz poglavja „Poljodělstvo, vèrtlarina i gojenje dèrvlja."

Uvod.

Sva rastlina, koja se metje u zemlju, da plod nosi, hoće da ima: světlosti, zraka, topline i vlage.

Kako je god zemlja različita, tako je isto i světlost i zrak različan. Zrak je po podnebnom položaju vrućji ili studeniji, blažji ili oštriji. — Světlost je nejednaka, jer se u nekih okolicah magle dižu čestje i gustje (dichter) nego li u drugih. — Zemlja, zrak i světlost obstoje dakle tako, kako jih je Bog stvorio, niti se mogu proměniti; zato se mora sětva svakojake rastline vladati po njih. Ali toplina i vlaga dar su božji, po kojem rastlina napreduje, ako nam se u pristojno vrěme pruži, a rastlina zaostaje i očekivana ploda nedaje, ako nam se dar taj uzkrati.

Ako poslije usěva tiha kiša pane, da se zemlja skroz i skroz namoči, a poslije kiše ako nastane ugodna toplina, uzkisne zemlja dobro obdělana, a sámo uzkisnutje (Gährung) čini, da rastlina napreduje, jer time izprobuši se zemlja na toliko, da rastlina može lahko i bez ikakve pačke rązširivati svoje korěnje. Iz toga slědi, da je zemlja samo onda plodna, kad se toplina i kiša měnjaju, a niti jedno niti drugo dugo netraje.

Pa baš po tom može se suditi, da dobra zemlja s pěskom poměšana tako sipka biti mora, da može voda i korěnje kroz nju lahko i bez pačke probijati, no ipak tako čvèrsta, da se u njoj rastlina dèržati može, bez da zrak do korěna prodre.

Ali buduć da su zemlje, što se tiče dobrote, vèrlo različite, naime: jedna je tako dobra, da u njoj napreduje sve, što u nju baciš, a druga je tako zločesta, da u njoj ništa neće da napreduje, zato nauk poljodělstveni učiti mora, kako da se i najzločestija zemlja popravi i poboljša umětnim načinom, da bude ravna zemlji već od prirode najboljoj.

Da ovu svèrhu postigne, mora kućnik znati: kakove je fele (naravi) dobra zemlja, kakova je zemlja, koja

je dobra, kakova li ona, koja je zločesta; na kakvi se način može zločesta zemlja poboljšati, napokon, kako se moraju sve zemlje obdělavati, da se poljodělcu trud naplati. A ovo uči nauk poljodělstveni.

Poljodělstvo.

Kućnik mora sve ovo dobro znati, ako kani kućno gospodarstvo uspěšno voditi. Osim marljivosti trebaju mu k ovom dělu dobra marva, dobar alat (orudje) i dobri dělači; a osobito je k tomu nuždan pozor i temeljit razbor, da svako dělo čini u pristojno vrěme, jer će mu svaki trud biti u zalud, ako bude dělo obavljao u nevrěme. — „Tko pluga neostavi, njega neće ni sèrp ostaviti“, veli se rěč.

Različnost zemlje.

Od zemlje u obće.

Zemlja je u strogom smislu ona běla ili žuta ilovača, u kojoj ima vèrlo malo pěska, tako da se u njoj niti nepozna, i koja duboko u zemlji leži. Gornja je kora zemlje više ili manje plodna, pokako ju sunce obasjava, i pokako duboko toplina i vlaga u nutar može probijati. Po větru, daždu i zraku, po starodavnih poplavah světa i po svakdašnjih poplavah tekućih rěkah i jarákah gornja se kora zemlje više ili manje poměšala s pěskom. Zato su zemlje u ravnicah najplodnije, na brěžuljcih manje plodne, a na stèrmovitih bèrdih posve neplodne, jer dažd odapere i ono malo, što imade plodnoga, prije nego u nutar probiti može, da ju uplodi.

Ravnica, koja se proteže od jednog brěžuljka prama jugu, ili jugu-iztoku, ima najbolju zemlju, i ova se zove od prirode (naravi) vruća zemlja, kojoj netreba gnoja. — Ništa neutiče toliko u plodnost zemlje, koliko izilazeće sunce, koje na njoj rosu usiše.

Ravnica, koja je na uzvišenom brěžuljku, gdě dažd nemože lahko odtěcati, spada pod vèrst dobrih, vrućih zemaljah i rědko će trebati gnoja, ako razměrje ilovače k pěsku plodnost podupire.

Brěžuljak, koi se pomalo uzdiže, i brěg, koi previsoko neleži, i s travom su i dèrvljem obrasli, dobri su za svaku rastlinu. Ova vèrst zemlje zove se studena zemlja, koja potrebuje više ili manje gnoja, i to pokako se jedna ili druga fela žita na njoj sije.

Kućnik mora dobro izviditi, kakva je koja zemlja, i mora znati prosuditi, koja se fela žita na njoj može sijati.

Prirodno poznavanje zemlje.

Zemlja, na kojoj raste divji tamjan, dobra je za dětelinu; gdě se nalaze kamilice, napreduje pšenica; a gdě raste ražni kukolj (sagafilje, Kornblume), tu će raž napredovati. Topole (?) su znak dobre vèrtlarske zemlje; a gdě jagode rastu, može uzpěvati voće i drugo šumsko dèrvlje.

Gdě raste mašina, paprut, setinac (Bimsenkraut) i ostalo gèrmuljasto i ružno granasto dračje, tù je zemlja zločesta, koja se ipak često orajuć i gnojeć pretvoriti može u najplodniju zemlju.

Kakvoća i dobrota zemlje može se prosuditi i pò mirisu. — Ako izza duge suše pane dažd, razprostire se ugodni, ljubki miris od dobre prirodno plodne zemlje. Ovaj je miris oduran i neugodan, ako zemlja ima u sebi ili pod sobom blata ili tvarih (Stoffe) mineralnih.

Kakvoća zemlje i svojstvo joj može se i spoznati i po ukusu, jer svaka zemlja ima nešto osobitoga u svojoj kiselini. — Ako dakle malo zemlje izkopaš i u posudi s vodom dobro poměšaš, te onda od njezinih grubijih dělah procědiš, imat ćeš ukus ili žmah od zemlje. Od dobre je zemlje voda mekana, tusta i sklizava, od zločeste pako lagana, kamenita i spengasta (spužvasta, schwammig).

Zemlja se može spoznati i na način slědeći. Izkopaj grabu od prilike jednu cipelu duboku, za dva dana baci izkopanu zemlju preokrenutu u istu grabu i ugazi je dobro. Ako izkopana zemlja u grabu sva neide, znamenje je, da je dobra zemlja, jer u njoj ima mnogo vlage i masti, i zato na zraku nabrekne. Ako li izkopana zemlja grabu posve zapuni, znamenje je, da je mèršava i zločesta.

I slědeći način služi za poznavanje zemlje. Ako se iz različitih okolicah uzme jednaka količina zemlje od raznih felah, koje se sve posebice osuše i vagnu, te onda na vlažnom zraku ili na rosi jednako vrěme ležati puste, tad će ona, koja više gnjiline (Humus) u sebi ima, biti teža (žmekša) nego li zemlja mèršava, jer će pèrva više vlage uvlačiti u se.

Umětno poznavanje zemlje.

Dobrota zemlje stoji od razměrja, u kom se gnjilina (Humus), ilovača i pěsak poměšani nalaze u njoj. Zemlja, u kojoj ima polovica ilovače, polovica pěska i 20 do 30 dělah gnjiline, najbolja je zemlja. Zato treba znati, n. p. koliko ilovače, koliko pěska i koliko gnjiline u sebi ima.

Što se tiče gnjiline, koja je samo ravnicam prirodna, nebi baš trebalo izvidjati, koliko je se nalazi u zemlji, budući da joj se količina saznati more na gore rečeni način, kao takodjer iz svakojakih travah, koje na ugaru (Brachfeld) rastu, ili iz sětve prošastoga lěta.

Za izviditi dakle, kako se ima ilovača k pěsku, to jest koliko dělah ilovače i koliko pěska ima u kojoj zemlji, uzme se 1 funta zemlje, koja se od korěnja dobro otrěbi i prosuši, onda u mužaru na prah stuče i u kalajsani (glasirt) lonac metne, u koi se naliju 3 funt. potočne ili kišne vode (kišnice, daždevice); sad se ova voda i ove zemlje sa štapićem měšaju dotle, dok se zemlja u vodi dobro razstavi; onda se procědi ona mutna voda u drugi lonac, koi se dèrži kod vatre, dok uzkipi; kad uzkipi, lonac se od vatre odmakne, po drugi put procědi i ono malo pěska, što legne na dno, primetne se onomu od pèrvoga lonca, u kojemu se je već odprije raztanjene zemlje pěsak slego bio na dno; sad se pěsak dobro osuši, pa vagne, i što u njemu od jedne funte fali, toliko je vagala ilovača.

A tko je rad znati, koliko ima i gnjiline u zemlji kojoj, neka uzme takodjer 3 funt. vode na 1 funt. zemlje, i kad se ova neprestano měšajuć posve raztopi, nek je pusti jedan minut mirno, i onda nek odcědi ono cèrnkasto i piknjasto, što gori na vodi kao mast pliva, pa kad se zemlja slegne, nek i ostalu zemlju odcědi, prosuši i vagne, i što joj od jednog funta fali, to je iznosila gnjilina.

To je jezgra od chemije, koju poljodělac znati mora; sva ostala chemia suvišna je; i da se poljodělac o potrebi gnojenja sám uvěri, može mu se još malo pridati: „Kako je god pogača bez kvasa uměsena čvèrsta i neprobavljiva (unverdaulich), baš tako je i zemlja bez gnojenja ili poměšanja s gnjilinom čvèrsta i neplodna“.

Iz ovoga slědi, de je gnoj, koi je dobro otrulio, samo po uzkisnutju došao do tog stupnja, i da je svaki gnoj kiseo, po kome i zemlja pognojena uzkisne i sipka biva. Ovo sam htio zato da napomenem, da je kvas dobar gnoj, i da se on može od posijah (osěvakah), činiti, što je meni u pomanjkanju maršećeg djubreta [1]) dobru pomoć dalo.

[1]) Ja dèržim, da se djubre zove, dok nije sagnjilo, sazorilo, a kad sazori, da se na zemlju izvoziti može, onda da se zove gnoj.

I ovo je druga zadaća gospodarskoga družtva, koju bi time imalo rěšiti, da sve poslove na kućnika spadajuće izda u jednoj knjigi, iz koje bi se ne samo mogo podučiti poljodělac, nego bi i drugim zlužila na korist. 1. Svi učenici nisu tako sretni, da dobiju službu, a neki će se naći, koji će se iz vlastitog nagona dati na poljodělstvo ili vèrtlarinu. 2. Sbiva se često, te bi žcnska, koja je u gradu odrasla, imala priliku na selu (ladanju) dobiti službu, ali izvan ženskog děla i kuhanja neznade ništa, a kako se kruh peče, ni iz daleka nerazumije, a to je baš najvažnija stvar na selu, gdě se pekarski kruh dobiti nemože.

Vèrbica.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od **Ivana K. Maljevca.**

Na župu Vèrbičku spadaju města: ***Vèrbica, Gjurgjanci, Mèrzović, Stari Mikanovci, Novi Mikanovci.***

Od cèrkve župne ima do Osčka 4 sata.

Vaskolik preděl sastoji od samih brěžuljakah ovdi ondi šumom pokrivenih.

Druge vode ovdě nema osim potočićah sasvim neznatnih.

Proizvodi poljski: čisto žito ili pšenica, suraž, suměšica t. j. napolica od pšenice i raži, raž, ječam, zob, kukuruz, sitne prove takodjer ponešto, za marvu dětelina i grahorica, lana slabo.

Vinogradah ima slabe kolicine i kakvoće.

Šljivike ima ovaj preděl krasne.

Goji se marva svakojaka, ovacah prilično, svinjah dosta.

Od zvěradi nalaze se ovdě: kurjak, lisica, zec, jazavac.

Od pticah: oró, jastreb, kobac i t. d.

Šume su većom stranom hrastove, grabove i městima cerove; nalazi se ponešto i klenovog, bukovog i brestovog dèrvetja.

Samo u Starih Mikanovcih nalazi se jedan nasip i šamac sasvim zapustit, za koi puk pripověda, da je pravit u vrěme turskih ratovah.

Naroda ima preko 2800 dušah, medju ovima preko 20 Pravoslavnih, do 10 Židovah, ostali su Katolici. Govori narod naréčje štokavsko.

U Vèrbici ima pučka škola za Vèrbicu, Gjurgjance i Mèrzović. Zatim ima pučka škola u Starih Mikanovcih i u Novih Mikanovcih svagdi po jedna.

Nošnja je jednaka.

Ženski spol zabavlja se ovdě kao po ostalih městih predenjem, šivanjem, tkanjem i t. d.

Ima: u Vèrbici 2 kovača, 1 kolar, 1 sudar, 1 stolar, 2 opančara, 1 tesar (Zimmermann); u Gjurgjancih 1 kovač, 2 kolara; u Mèrzoviću 3 kovača, 2 kolara, 2 sudara; u Starih Mikanovcih 4 kovača, 1 opančar, 1 ćurčija, 1 krojač, 1 kolar, 1 sudar, 1 lončar; u Novih Mikanovcih 1 kovač, 1 ćurčija.

Ako kazniš (kastiguješ, pedepšeš) děte, kad kaznu (kaštigu, pedepsu) zaslužuje, to ga otčinski ljubiš.

Od **Petra Zoričića,** učitelja.

Děte je uvěk děte, bilo ono kraljevske ili prostačke kèrvi. Děte nema još izkustva niti nutèrnjeg osvědočenja, i zato samo ono rado čini. što mu je ugodno, a svakoj se tegobi uklanja, gdě samo može. Dužnost je dakle odgojitelja, da děte sili, da se već iz mala priučava podnositi svaku tegobu a osobito pokoravat se tudjoj volji. Da kako. da moraju pri ovom silovanju i načini sa svim priměreni biti ćudi děteta. Tako su u děce blage ćudi dovoljne lěpe rěči ili opomene, u nekoje pako děce nepomažu ništa gole rěči. Děci živahnoj, ponajviše dèrzovitoj i opornoj, jedva da je na pameti opomena za onaj čas, koi je opomeni dao povoda. S takovom děcom treba postupat strožije, a i šibat ju, kad već nehasnu druge kaštige. Žali Bože, da je zavladala ta predsuda u bogataša a baš već i u siromaka, da se tobož ugušuje šibom svaka bolja ćud i da je to velika sirovost u sadašnje prosvětjeno doba, ako se opaka děca tělesno kaštiguju. Da kako, da šiba nepopravlja, već da kvari ćud, kad se upotrebljava na zlo, tako n. p. onaj vèrlo grěši, koi svoje děte oštro i tělesno kaštiguje radi svake pogrěške, koja svoj izvor ima u lahkoumnosti ili u nesmotrenosti děteta. Za takve malene, ili pravo rekuć nikakve, pogrěške ima otac sto i sto lagljih načinah, kojimi može kaštigovati děte; onomu pako pozlatio bi šibu, tko se njom služi, kad je děte oporno, zlobno i neposlušno.

Čujmo, kako se kaštiguje opornost i u kraljevskom dvoru. Bit će tomu dvě tri sedmice (tjedna), što se je imao mali kraljević od dvanaest godinah (princip od Valesa, najstariji sin kraljice inglezke i naslědnik krune) nešto na pamet naučiti; nu taj mu posao nije baš išao od sèrca. Stojeći pred velikim oknom, kojemu staklo dosiže ćak do tlih od sobe, dèržaše u jednoj ruci knjigu, a pèrstima druge ruke piso bi po staklu. Odgojiteljica, kèrstjansko ozbiljna gospodična Hillyard, opomenù ga, da se prodje igre i da se uči. Mali joj kraljević odgovori: „Ja neću.“ „Ako nećete,“ reče gospodična „morat ću vas poslati u kut.“ A mali joj princip odgovori na to: „Ja neću ni da se učim, ni da idem u kut; ja sam kraljević od Valesa,“ i opiruć se proruši nogom staklo od okna.

Na to se digne gospodična Hillyard, i reče: „Sire! da mi se odmah naučite, što vam je zadano, il ćete u kut. „Ja neću“ odgovori mali princip sèrdito i proruši opet jedno staklo. Gospodična pozvoni, na što dvoranik u sobu stupi. Ovomu naloži gospodična, da ide kraljevićevu otcu principu Albertu, i da mu javi njezinu prošnju, neka bi se nj. kraljevska visost k njoj potrudila, budući da se s njime ima nešto važnoga o sinu razgovarati. Brižni otac dotèrči odmah i kad mu odgojiteljica sve pripovědi, što se je sbilo, okrenuv se k sinu pokaza mu neki nizki stolac i reče: „Sědi ovdě, dok ja dodjem.“

Zatim ode u svoju sobu i donese sobom sveto pismo. „Slušaj“ progovori otac kraljeviću, „što veli sveti apostol Pavao tebi i ostaloj děci tvoje vèrsti, i tim stade čitati pismo Gal. 4, 1 i 2: „Ali velim: dok je naslědnik mlad, ništa nije bolji od roba, ako i jest gospodar od světa, nego je pod zapovědnici i čuvari tja do roka otčina.“

„Istina je“ nastavi princip Alberto „ti si princip od Valesa, i možeš biti danas sutra, ako se dobro vladao budeš, ugledan čověk, dà, ti možeš po smèrti tvoje matere, koju da nam Bog još dugo uzdèrži, kralj od Inglezke biti. Ali sad si još děte, i moraš tvojim zapovědnikom i čuvarom u svemu pokoran biti. Nu slušaj, da ti sad još nešto kažem, što mudri Salomo u svojih poslovicah 13, 24 veli: „Tko šibu štedi, taj mèrzi svoga sina, a tko ga rado ima, taj ga šiba.“ Zatim povuče otac šibu i prošiba oštro budućeg naslědnika krune Inglezke, i postavi ga zatim u kut, pa mu reče: „Da mi ostaneš ovdě, i da mi se učiš, što ti je zadano, dok se to gospodični Hillyardi svidilo bude. Nezaboravi nikad, da si sad podčinjen nastojnikom i odgojiteljem tako, kao što ćeš i u buduće podčinjen biti zakonu od Boga danu.“

Ovo je doista valjani način gojenja u duhu kèrstjanskom; — neka se unj ugleda i gradjanin i seljak.

Seljak i psi.

Od **Lj. P. Nenadovića.**

U pustari nekoj — jednoga seljaka
Zateku sněgovi i zima opaka.
Težko vrěme dodje, i seljak ostane
Bez pripreme zimske, bez hlěba i hrane.
On zakolje ondě dvě debele ovce,
Al pojede i njih i izprazni lonce.
Kad sněgovi počnu padati sve gore [1]),
On zakolje vola iz pluga, što ore.
Onda pas najstarji režeć se protegne
I mladjima psima uzdišući rekne:
„Već iz ove kuće treba u svět poći,
Jerbo može skoro red i na nas doći,
Hajde da běžimo, dok je za ranije,
Pojest' će nas gazda — ovdě šale nije.“

1) Gorje.

Jedan glas o Gospodarskih Novinah.

Od člana **Nikole Švajcara.**

Gospodarske Novine mnogo većma diraju ljubitelja narodne obèrtnosti i narodnoga gospodarstva, nego li list periodični, koi je družtvo gospodarsko do sad izdavalo na světlo. Gospodarske novine prednašaju čestje nove pomisli i mnenja, dajući time povoda, te čověk misli i razmišlja, kojim bi se načinom poboljšati dalo gospodarstvo naše, kojeno je tako zaostalo i okorělo; pa tako čitatelj i motritelj misli na sve strane: što je uzrok ovome zaostatku i okorělosti ovoj?

Iskreno govoreći, članci nekoji, osobito od *Kleyle-a*, *Sabljara*, *Coste*, *Vukotinovića*, *Prasničke*, *Kling-gräffa*, *Tomića*, *Müllera*, od *K. S.* i. t. d. vèrlo pobudjuju pozornost svakoga gospodara, sileći ga na popravak, poboljšanje i napredak.

Medjutim ima i čitateljah, kojim se nedopada, što se u Gospodarske Novine uvlače članci, koji nespadaju na struku gospodarstvenu. [1])

Mnogim se nedopadaju i mnogi razgovori, koji su gotovo u svakom listu. No, što se toga tiče, mislim ja, da *intelligentia* mora šutiti, ako su „Gospodarske Novine“ i koliko razprostranjene medju pukom. [2])

Pěsmice u gospodarskih novinah trebalo bi samo da su gospodarstvene, n. p. vèrhu kojega cvěta, koje biljke, kojega stroma, koje doline i t. d., tako da svojom milinom i ugodnostju ljubav užižu prama stvari, na priměr novinah „Listovi Frauendorfski (Frauendorfer Blätter)“, koje su svakome ljubitelju krasote bez razlike striša veoma vrědne. [3])

I toliki oglasi od zavodah: matice, pověstnice, od museuma, od spomenikah i. t. d., — koji oglasi, budući obširni, otimlju mnogo prostora pogděkojemu članku gospodarstvenom, — mogli bi izostati lahko i priobćivat se drugdě. [4])

Ovo predstavljam ne kao kritikù vèrhu gospodarskih novinah, nego kao mnenje pojedinih članovah i štiocah razsudjenja radi. Radujemo se ipak veoma, što je bar do toga došlo, da se izdaju „Gospodarske Novine“. Vrěme će valjda i naše oblake raztěrat izpred sunca.

Ja, koi najveću slast i spokojstvo i najmiliju zabavu nalazim na prirodnom polju, uzeh sada — kad i onako u našoj samo tako prozvanoj *Podružnici Pakračkoj* tja od časa podpisivanja nikakve dělatnosti nema — da priobćim světu neke članke o nedostatku našega gospodarstva. Počeo sam s člankom „*O prometu domaćih sirovih proizvodah.*“ [5])

[1]) Nije se rodio, koi bi svim ugodio. *Ur.*

[2]) A i jesu već po mnogih obćinah i kod mnogih seljakah. Dobili smo mnoge dopise, u kojih se upravo zahtěvaju takovi razgovori. *Ur.*

[3]) Mislimo, da nismo s pěsnicami dosadjivali. Pěsmice, ako i budu u listu, bit će o naravi (prirodi) i gospodarstvu. Želimo samo, da bude što više pěsnikah u toj struci. — Ako takvih pěsnikah nema, nije krivo uredničtvo, nego su krivi članovi i čitatelji t. j. predbrojnici gospodarskih novinah, koji za narav tako slabo mare. *Ur.*

[4]) Zato su već nekoliko putah Gospodarske Novine izišle na cělom tabaku. *Ur.*

[5]) Vidi br. 18. Gospodarskih Novinah. *Ur.*

Cěnik Tèrstjanski.

Kava.

S. Jago od Kube najfinije	cent	po	45 fr.	— kr.	do	49 fr.	— kr.
„ „ srednje .	„	„	40 „	—	„ „	43 „	— „
„ „ proste .	„	„	37 „	—	„ „	38 „	45 „
„ „ biser-kave	„	„	52 „	—	„ „	55 „	— „
Havanske fine . .	„	„	35 „	—	„ „	37 „	— „
„ srednje . .	„	„	33 „	—	„ „	34 „	— „
Portorico fine . . .	„	„	35 „	—	„ „	38 „	— „
San Domingo . . ,	„	„	29 „	—	„ „	32 „	— „
Moke	„	„	34 „	30	„ „	38 „	— „

Hrana.

Pšenice star ili 2 vagana .	„	„	4 „	30	„ „	— „	—
Kukuruza . . .	„	„	3 „	10	„ „	— „	— „
Raži	„	„	3 „	10	„ „	— „	— „
Ječma	„	„	2 „	10	„ „	— „	— „
Zobi	„	„	2 „	10	„ „	2 „	40 „
Pirinča Mant. i ost. .	cent	„	10 „	—	„ „	12 „	30 „
„ milanskog i piemontezkog	„	„	9 „	20	„ „	9 „	40 „
Muke 1. vèrste . .	„	„	10 „	15	„ „	— „	— „
„ 2. „ . .	„	„	9 „	15	„ „	— „	— „
„ 3. „ . .	„	„	8 „	15	„ „	— „	— „
„ 4. „ . .	„	„	7 „	—	„ „	— „	— „
„ zadnje „ . .	„	„	6 „	20	„ „	— „	— „

Ulje.

S Abrucah . . .	vedro	„	35 „	—	„ „	35 „	30 „
Od istoka	„	„	35 „	—	„ „	36 „	— „
Kèrfskog	„	„	40 „	—	„ „	— „	— „
Dalmatinsko-dubrovačkog	„	„	35 „	—	„ „	38 „	— „
Finog i polufinog . .	„	„	41 „	—	„ „	48 „	— „

Svila.

Turnovske i filipoljske .	funt	„	6 „	45	„ „	7 „	45 „
Rumeljske . . .	„	„	7 „	15	„ „	7 „	50 „
Piemontezke . . .	„	„	10 „	30	„ „	11 „	— „
Persijanske . . .	„	„	8 „	30	„ „	— „	— „

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca svibnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre — Jutrom u 6. — pri temp.	liniah	Po pódne u 2. — pri temp.	liniah	Na večer u 10. — pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra — Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	druge opazke.
	S a t i h									
29. trv.	+7°. 2	331‴. 08	+15°. 0	330‴. 60	+8°. 0	330‴. 00	+ 7°. 0	+15°. 3	+ 7°. 4	Toplina je od 29. trav. sve više i više rasla, te tako 4. svib. stepen lětne vrućine skoro stigla. Jutrom je bilo 30. trav. i 2. svib. a 30. trav. i oko pódne posve oblačno, u veče 1. i 5. svib., inače je bilo skoro vas dan vedro, ili s gděkojim oblačkom na nebu. Ove je skoro cěle sedmice jug vladao, koi nam najposlije sa zapada 5. svib. kišu dovede. Dèrvljad su u cěloj okolici zag.prozel., a voćke su većim dělom u cvět.
30.	9°. 2	330. 24	12°. 2	329. 72	10°. 0	330. 03	9°. 1	12°. 3	9°. 4	
1. svib.	10°. 0	331. 08	16°. 0	330. 70	11°. 0	332. 12	9°. 3	16°. 4	9°. 3	
2.	11°. 0	333. 17	16°. 0	332. 66	10°. 2	332. 23	10°. 3	16°. 2	9°. 4	
3.	12°. 2	332. 12	16°. 4	331. 60	13°. 0	331 60	12°. 0	17°. 0	12°. 2	
4.	11°. 4	331. 81	17°. 0	330. 70	13° 2	331. 29	10°. 3	17°. 4	12°. 4	
5.	11°. 4	330. 56	16°. 0	329. 58	10°. 2	331. 18	10°. 2	16°. 2	9°. 3	

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 20. **U subotu 14. svibnja (maja) 1853.** **GODINA I.**

O svilarstvu.

Od K. S.

Siaset se je, osobito u naše doba, o toj stvari pisalo, te se može reći, da je u tom području nastao život osobiti. Posvuda skoro čine se o tom positni pokusi, a tko jih učini, skoro se uvěri, da svilarstvo nema tolikih težkoćah, koliko se čini sudeći po tolikih nastavah i naukah o svilarstvu. A svilarstvo može tèrati **svatko**, bio koga mu drago reda i zanata, — jerbo k tome netreba mu mnogo niti vremena niti pozornosti, t. j. ako neće da sám daje svilu presti. Kani li pako to, onda mora svilarstvo tèrati u veliko, ako hoće, da odatle dobitka izvadi. Ali drugčije je svakako probitačnije stegnuti se na to, te prodavati čahure povećim predilištem. Dakako da su prije svega od potrebe dudinjaci ili dudovi. No, ako čověk u ruke uzme kakvu razpravu o svilarstvu, — a takovih razpravah ima dosta, — onda ga popane briga i muka. Tù ti ima sila težkoćah, koje treba ukloniti, barem po tih knjigah. Po njih bi trebalo, graditi osobitu kuću za bube, stajati kod njih čitav dan, hraniti jih i něgovati, te paziti, da svagda jednaka toplina bude u sobi. Dà, trebalo bi ustajati svako jutro uprav o 4. uri, te hraniti jih, i koješta drugo. Moja naměra nije suprot ovim knjigami stvar možda nacèrtati, kao da je lakša, nego li jest u istinu. Bože sačuvaj! Ali šta ćemo, kad u istinu i nije drugčije. Brinući se od nekad o ovu stvar, čitao sam kojekakvih razpravah o svilarstvu, pa mal' da me nisu sa svom mojom naklonosti k tom poslu od njega poplašile. Već kao djače uzgojio sam toliko gusěnicah, iz kojih su se izlegli najlěpši lepirići, — pa zar da nebih mogao gojiti i bubah? To u sebi pomislim. Zato si naručim nekoliko dudah postarih, a nekolika starja dudića nadjem u městu, gdi prebivam, na šetalištu pod drugim perivojnim dèrvljem, i pošto u prolětje dobijem i jajah od bubah, započmem svoj posao. S pèrvine nehtědoše mi se jaja izleći ni na povelikoj toplini měseca svibnja; — bilo je tomu prošlo preko osam danah, odkako sam jih bio poizvèrgnuo, te kadkad i na sunce metao. No jedno jutro stade na artiji gmizati i gmiliti — bube se běše izlegle, te si jih jedva i viditi mogao. Ja se uzradujem tome, ali ujedno i zabrinem! Jerbo po knjigah, koje sam čitao, morao bih bio tek učiti, kako da gojim i něgujem takove bubice, a k tome bi trebalo puno vremena. Pa ja niti sam učio, niti imao kad učiti. S toga ostavim s pèrvine bube u svojoj sobi, te bih zatvorao, kad bi kud izlazio, brižljivo sva vrata, da za Boga ništa nebude bubicami. Uz to bih jim na dan dva do tri put davao hrane, ali ova hrana nije bila svagda frižka, jerbo se je morala iz daleka donositi, te toga radi samo jednom na dan donosila.

No na moju veliku radost napredovahu bube prekrasno postajući od dana do dana sve to veće, jedrije i jače. Pošto se moji poslovi umnožiše, — ne toliko baveći se s bubami koliko s zvanjem svojim, — i pošto mi bube uprav dosadiše u mojoj potěsnoj pisarnici, prenesem jih u drugu zabitnu malu sobicu, gdi bi jih dva do tri put na dan hranio. U ostalom nisam se za njih brinuo nimalo, niti bih jutrenjega sna sebi radi njih prekidao, — dapače bih više putah odputovao, te me nebi bilo kod kuće po čitav dan. Onda bih bube samo u jutro rano hranio i vrativ se kući kasno u večer, — pa i s tim su bile one zadovoljne. Htěo sam baš navlaš **sám** oko njih nastojati, da proučim život jim i narav a tako i način, kako da se oko njih nastoji.

Uz to bi rasle moje bube sve to više, i svlačile kožicu redovito i lahko, — te poslije 6 tjedanah od prilike doživih ja tu radost, te mi se stadoše neke bube zamatati ili zapredati, a malo poslije i sve ostale; niti mi je, koliko ja znam, za rastenja ijedna buba poginula. Time je bio ovaj tobož toliko težki posao dovèršen, — a šta je sve bio taj posao? Na dan 2 do 3 puta neku kolicinu listja od dudah metnuti bubicami! Doista svako děte moglo bi tako odhraniti bube, kao što su meni i onako baš děca listje dudovo donosila. Časa dakle gojenjem bubah nisam potratio nimalo, a niti me je stalo to troška ikakova. Istina, imao sam glavni temelj svilarstva — starih dudovah — gotov pri ruci, te sam jih mogao odmah upotrebiti. Eto, to sam dakle sám izkusio u tom poslu i uvidio, da vlastelinu i poljoděłcu nijedna struka poljoděłstva nije toliko probitačna, koliko svilarstvo, koje mu raznovèrstne osobite koristi donosi.

Kad bi bilo dosta dudovah, kad bi bilo dosta već i javnih (občinskih) dudikah, odkuda bi svatko pod malu cěnu dobivao listja, koliko mu treba, onda bi dakako i svatko mogao hraniti kukce.

Koliko bi to koristilo pojedincu, a posredno dèržavi, — svakome u oči udara. Ako i nije svila sad toliko skupa, koliko je bila u doba Rimljanah, gdi se još s zlatom na jednako prebijala tako, da je nekad cesar Marko Aurel prodavao svoju svilenu oděću, da time napuni svoju izpražnjemu blagajnicu, da se cesar Aurelian uztezao suprugi svojoj kupiti svilenu opravu zato, jerbo je preskupa bila, dapače da je još věka 16. Jakov I. kralj škotski posudjivao svilene čarape, da se u njima pokaže poslaniku inglezkome, zato se opet nepravi svile toliko, koliko bi se praviti moglo, osobito po onakih zemljah, gdi su svi glavni temelji za tu obèrtnost pri ruci. Iz Italije pako, Francezke, Španjolske, Levanta, Kitaja i Indije donosi se u promet i tèrgovinu europejsku svake godine do 74000 tovarah (svaki po 150 funt.) ili 11,100000 funt. Gdě svilarstvo nenapreduje, tù su krivi tome jedino poljoděłci i gospodari. Oni bi imali

zametnuti dudike, jerbo imaju za to zemlju. No tko jih sad ponajviše zametje? Da li poljodělci? Bože sačuvaj! Poljodělci slabo mare za to, — a itak bili bi jim dudovi za njihovo gospodarstvo od prekoredne koristi — i negledeć na svilarstvo. Netreba jim se bojati, da će njihovu ostalome gospodarstvu ovi dudovi nauditi. Neki dobro znani, vèrli oekonom William Löbe veli o tom:

Dudovi se daju saditi s osobitim uzpěhom, i trebalo bi, da se ovoga prekoristnoga dèrvlja više sadi nego li dosad. Dud je ne samo sa svojim krasnim, zelenim listom milovidan, nego je i listje mu dobra hrana za svilene bube, osim toga veoma tečna hrana. Dud raste u pèrhloj zemlji puno bèrže, nego li ikoja skoro druga vèrst listnatoga dèrvlja. Dèrvo dudovo je radi svoje mehkoće prikladno za kojekakvo tesarsko i stolarsko dělo, — a kora mu i lik može se upotrebiti na konope i papir, a kad dud sasvim ostari, onda je dobro gorivo. Odatle se vidi, da je dud, i negledeć na svilarstvo, jedno od dèrvlja najkoristnijega, zato nemožemo dosta nagovarati i poticati poljodělce, da sade i něguju dudove; tå i onako neškode poljem dudovi, ako se polja s njimi ili s živicom njihovom ograde. Isto tako može se dud saditi u perivojih, kraj cestah i putevah, na podnožju od gorah, a i usred krumpirištah, kupusištah i repištah; jerbo na pognojenoj zemlji dud prebèrzo raste, pa ako se jedan od drugoga podaleko razstavi i usadi, nemože sěn od njih nauditi rastu usěvah. Ako se posade na rědko na livadah, čuvaju jih od žara sunčanoga. Na groblju, na javnih městih, na tavanih od gorah (Bergabhänge) i na krajevih od poljah može se dud napredno saditi.

Da vidimo sada, što čověk pouzdan i věrodostojan, pruski školski savětnik Türk u Potsdamu izvěštuje o tom, kako je došao do svilarstva. Ima tome već 10 godinah, piše on měseca prosinca god. 1836., kako mi je neki učitelj u Stückenu — selu kod Potsdama — nekim osobitim povodom prijavio, da mu svilarstvo svake godine donosi čista dobitka 120 do 150 talirah. Ja se nakanim o istini te prijavi uvěriti se na licu města. To se zbude měseca svibnja iste godine. Dodjem iznenada u jutro okó osme ure u učionicu i zatečem tù učitelja medju djaci u poslu, a suprugu mu i kćer u drugoj sobi, kad su baš bube hranile; u sobi neopazim nikakove nečistoće, nikakva smrada, niti zraka okužena.

Učitelj mi pokaže svoje veoma točno uredjene račune. Istina. — Za poslědnjih šest godinah imao je na godinu dobitka 120 do 150 talirah.

Istoga toga dana pohodim drugoga svilara, učitelja u Zinni, — pa i tù nadjem to isto.

Türk je bio sám zametnuo velike dudike, i těrao svilarstvo u veliko, a sad ga těraju njegovi baštinici u Klein-Glienicku.

Na koncu još nešto, što izvěštjuje Rammlov *). Izmedju svihkolikih strukah obèrtnosti, — veli on, — s kojimi su se ikad ljudi bavili, nema nijedne, koja bi truda i nastojanja dostojna bila toliko, pa itak toliko prezirana bila, koliko svilarstvo. Ali ipak jedva proti ikojoj grani obèrtnosti da ima u naroda toliko predsudah, i jedva da ikojoj drugoj toliko štetnih običajah na putu stoji, koliko baš svilarstvu.

A šta je uzrok tim predsudam? Da li su ti uzroci pomanjkanje prilike ili zemljišta? Ni jedno ni drugo. O dudu veli isti spisatelj: „Kao sto se svi plemenitiji plodovi prirode odlikuju od prostijih rodovah time, da se dadu malim trudom uzdèržati i do najmanje svoje čestice čověku korist donose, isto to može se reći i o dudu.

*) Seidenzucht und Maulbeerbaum. Eine Denkschrift für den Grundbesitzer und Landwirth. Berlin 1840.

Listje dudovo daje veoma dobru, naprednu i tečnu hranu govedima, ovcam i kozam; a mladi janjčići pitomih stadah jedu ga najradije, i najbolje jim prudi. Ako se na jutro zemlje uzme 180 dèrvetah, koja na tolikom komadu imadu dosta prostora i světlosti, pa ako se uzme na dvadesetogodišnje dèrvo rod od 30 funt. listja, onda će to izněti svega skupa 5580 funtih. Po tom bi nasad dudovi na 10 jutarah donio 59.730 funtih listja.

Koliku bi korist izvaditi mogao onakov gospodar, koi, daleko od rěkah i nizinah na mèršavoj visini nemože dobiti ni slabije fele sěna. Netreba mu se bojati, da će mu se kupovi od listja osušiti, te time pokvariti. S izkustva znamo, da čim je bolje osušeno listje dudovo, tim bolje prija marvi. Od kakove hrane dobivaju krave toliko mlěka, da već za nekoliko danah daju za tretinu, a kadkad i za polovicu više mlěka nego li prije. Obično se bere listje dudovo s dèrva, ili se kupi, kad već opadne, jerbo ga dèrvo strese samo, kad mraz nastane.

Drugo, na što se je dosad slabo pazilo, jest, kako da se u gospodarstvu upotrebljuje murva. Poznato je doduše, da se je iz nje izvadjao takov syrup, koi nije gori od nikakva drugoga, ali je sva prilika takodje, da se od ovoga ploda, puna šećernih česticah, dobiti može proizvod još plemenitiji, nego li je syrup.

Od tolike je dakle koristi dudovo dèrvo, sve ako se i negleda na svilarstvo. Gdi nema šumah i dèrvah, tu će dud nadoměstiti čitavim obćinam dèrva kao gorivo; dud će nakloniti stadom hrane, a sladkoćom i tečnostju svoga ploda podat gospodarstvu možda novu priliku poduzetja i dobitka. A koliku korist obećaje dud, ako se upotrebi za svilarstvo! I koliku je korist donio već u tom pogledu drugim narodom!

Svakako je istina, da nijedna struka poljodělstva nije toliko probitačna, koliko svilarstvo sámo po sebi, i negledeći na druge koristi, koje poraba dudova dèrva donosi. Nu vidli smo, od kolike je koristi gospodaru i osim svilarstva poraba dudovah; zato se nemože dosta napreporučati gospodarom, da sade dudove, gdigod ima prazna prostora, i da ogradjuju svoja polja i vèrte živicom dudovom. *)

Nešto o povodnji (povodnju).

Od Milana Dimitreva.

Ovdě mi neka bude slobodno progovoriti o uzrocih povodnje, i o načinu, na koi bi se ova nesreća u napredak, ako ne sasvim, a ono barem ponešto odvratila.

Izvor vodah jest ponajviše na visokih gorah, na kojih se razprostre atmosphärna oborina (Niederschlag) magnetičkom silom najviših vèrhovah gore privućena; što je vèrlo lahko, buduć da ju usiše mahovito bilje. — I jer je voda najbolje raztočilo, s toga si mnogi izvori izpod mahovine i šikarja prodru put u ravnice, i ondě se steku mnogi izvori u potočić, dok više njih nesačine najposlije rěku. — Kad su već jednom poplavljena polja, i gdě nemože voda da oditče, nastanu tako nazvane bare (mlake). — U takovih městih treba s vèrha od gore ili brěga tja do podnožja izkopati jame, 3 do 4 cipele široke i 1 cipelu duboke, te jedna od druge mora biti daleko 8 do 10 hvatih (klaftrov). Kod svake kiše moraju

*) Preporučujemo opet zemljakom našim dělce „Nauk o svilarstvu i dudarstvu. Spisao dr. Fr. Ž. Hlubek", koje dělce na naš su jezik preveli krajiški učenici u Gradcu, a izdalo ga na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju. U istom dělcu ima 4 kamenopisne tablice, koje je družtvu našemu u 2000 otisakah na dar poslalo c. kr. družtvo gospodarsko za Štajersku. Cěna je dělcu 12 kr. srebra. Može se dobiti kod tajništva družtva gospodarskoga i u knjižari Franje Župana u Zagrebu. Ur.

se jame očistiti, tako da sva voda u njih ostane i da nikuda neodtiče, dok nebudu jame vèrhom pune.

Korist otih jamah hoću da pokažem priměrom, o kojem se može svatko osvědočiti.

Neki vèrtlar imenom Vincenc Fechter kupio je obćinsku šumu kod Raudnice na Labi (Elbi) u Českoj prije 12 godinah. — On se naskoro uvěri o slaboj koristi ote nevaljane šume i nakani ju pretvorit u oranicu. — Pošto je već šumu izkèrčio (ausrotten), dao je s vèrha izkopati takove jame i posred njih nasaditi voćakah. — Mnogi njegovi susědi čudiše se njegovu poslu govoreći mu: „Da je koi mladi bogatir ovaj brěg dao nasaditi voćem, nebi se čudili, jer je znano, da ovakvi ljudi grade kule po zraku, budući da si ništa nedadu od nikoga dopovědati. Mi bi rado znali, kako će ovdě voće uzpěvati, gdě je prije bilo samo šikarje. Ala Fechteru! ti si valjda poludio!“ — No god. 1843. govorili su sasvim drugčije, jer su viděli, kakov mu lěpi plod donose njegove jabuke, trešnje, šljive, kruške i t. d., iz kojih prodavajuć stotine dobiva. — Ona lěpa pšenica, koja je rasla na poljanah, gdi je prije gèrmlje i šikarje bilo, uvěrila je njegove susěde o koristi takovih jamah.*) — U jesen treba da se jame očiste i nagomilana zemlja ukloni.

U obće, što se tiče povodnje, ima se na to poglavito paziti, da se voda dolazeća u ravnice u jednu obćenitu jamu sabere, a ondanle opet drugamo izvede, da tako uvěk bude odticala.

Izvěstje

o skupštini družtva za razprostiranje spravah i makinah gospodarstvenih, dana 10. sěčnja 1853.

Od člana **Metella Ožegovića** od **Barlabaševca**, zastupnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju u istoj skupštini.

(Nadalje.)

Pravila družtva za razprostiranje poljodělstvenih makinah i spravah u cesarevini austrijanskoj.

I. Svèrha družtva. §. 1 — §. 6.
II. Firma, imućstvo i uprava družtvena. §. 7 — §. 18.
III. Glavna skupština. §. 19 — §. 28.
IV. Upraviteljstvo. §. 29 — §. 34.
V. Trajanje i razvèrgnutje družtva. §. 35 — §. 38.

I. odsěk.

Svèrha družtva.

§. 1. Družtvo ima taj zadatak, pribavljati poljodělcem cesarevine austrijanske u lahku cěnu dobre i valjane sprave i makine, koje su obnadjene kao prikladne za pospěšenje poljodělstva.

§. 2. U tu svèrhu nastojat će družtvo doznati poljodělstvene makine i sprave, gdi god kakove jesu, i pokuse, koji god gdi bivaju, o njihovoj valjanosti i udesnosti, — te će domaće poljodělce na takove pokuse po mogućstvu poticati. Isto tako izdavat će družtvo oglase i opise takovih pokusah i naručivati izkušenih spravah za druge.

§. 3. Družtvo će pomagati i podupirati pravljenje poljodělstvenih spravah i makinah.

§. 4. Družtvo će na svoj račun i na veliko kupovati samo onakovih spravah i makinah, koje su kao valjane pronadjene i ujedno na daleko razprostèrte, — pa će jih davati poljodělcem pod cěnu što jevtiniju.

§. 5. Sva pitanja članovah družtvenih o makinah i spravah poljodělstvenih rěšivat će — pribavivši potrebita k tome izvěstja, — svagda bez svake naplate uz jedinu naknadu skopčana s time potroška u gotovu.

§. 6. U svih strukah svoje dělatnosti nastojat će družtvo dovoljiti ponajprije željam svojih članovah, pa onda željam drugih poljodělacah, a jednim i drugim po redu, kojim mu se oglase.

II. odsěk.

Firma, imućstvo, uprava družtva.

§. 7. Firma družtvena glasi ovako:

„Družtvo za razprostiranje poljodělstvenih makinah i spravah (Verein zur Verbreitung landwirthschaftlicher Maschinen und Geräthe)“, i ova firma upisat će se kod c. k. tèrgovačkoga suda u Beču.

§. 8. Za podpis firme, družtvo obvezujući, od potrebe je podpis dvojice upraviteljah i jednoga činovnika družtvenoga u tu svèrhu istome tèrgovačkome sudu imenice naznačena.

§. 9. Družtvo će u život stupiti s glavnicom od 30000 fr. najmanje, i 200000 fr. najviše.

§. 10. Budući da družtvo osim priličnih kamatah od glavnice nekani postići dobitka nikakova, s toga na sprave i makine na svoj račun pribavljene neće udariti nikad cěne veće, nego li iznosi naknada potroška u gotovu s pribitkom od 6% kupovne cěne.

§. 11. Pribitak je odredjen prije svega na namirenje upravnih trošakah, zatim na to, da se odatle izvade kamati od glavnice, koji nikad više od 5% nesmiju iznositi.

§. 12. Ako što preostane, da se neděli kao čestnica medju članove, nego nek se pribije reservnome fondu, iz kojega se imaju namiriti nedostatci, gubitki glavnice, i koi se zatim ima obratjati na to, kako da se obali cěna spravam i makinam poljodělstvenim.

§. 13. Svake godine zavèršit će se računi o upravi imućstva družtvenoga, i slobodno će biti svakome članu družtvenome četiri tjedna prije glavne skupštine pogledat jih.

§. 14. Član družtva može biti svatko, tko god u glavnicu družtvenu uloži najmanje 500 for. sr. — Svakome je članu slobodno uložiti i više takovih svotah po 500 fr. sr.

§. 15. O svakoj uloženoj svoti izdat će upraviteljstvo prijamnicu (dionicu), te ju uručiti članu družtvenome.

§. 16. Svaki član družtveni vlastan je, prijaviv to prije upraviteljstvu, kad mu drago pogledati upravu imućstva družtvenoga i knjige, koje će sastaviti i voditi upraviteljstvo.

§. 17. Dionice nemogu se ustupom (cessiom) ili naledjom (girom) prije nego tek onda preněti na drugoga koga, kada budu podpuno izplatjene. Svakome slědniku (girataru) slobodno je dionicu dati na svoje ime prepisati uz naknadu trošakah s tim prepisom skopčanih. — Družtvo priznaje za svoga člana samo onoga, na čije je ime izdana dionica.

§. 18. Izgubljene dionice mogu se usmèrtiti putem c. k. tèrgovačkoga suda u Beču po zakonih za měnice u tu svèrhu obstojećih.

III. odsěk.

Glavna skupština članovah družtvenih.

§. 19. Redovite glavne skupštine neka bivaju svake godine měseca sěčnja ili veljače, a osim ovih mogu bivati i glavne skupštine prekoredne.

§. 20. S povodah nepredvidjenih i ujedno na svèrhe neodgodne može upraviteljstvo sazvati i prekorednu glavnu skupštinu.

§. 21. Na glavnu skupštinu ima se pozvati svaki član družtveni, i vlastan je na nju doći.

*) Ovaj vèrtlar doglasio je ovaj svoj pokus u svojem prevažnom dělu: „Grundideen zur Obstbaumzucht nebst einer Anleitung Zwetschken, Pfirschen, Wein zu treiben, Orangerie- und Feigenbäume zu ziehen, Ananas zu treiben, Melonen im Freien zu kultiviren. — Anhang: Spargel zur Winterszeit zu treiben.“

§. 22. Svaka glavna skupština, da bude pravomoćna sa svojimi čini, ima se, — naznačiv město i dan, gdi i kad će biti, — oglasiti trideset danah prije putem bečkih novinah, a ujedno imadu se objaviti i važniji predmeti, koje kani upraviteljstvo predložiti.

§. 23. Glavnoj skupštini ostavlja se:

a) izabiranje upraviteljstva;

b) odlučivanje o predlozih, koji směraju na proměnu pravilah zavisnu svagda od odobrenja javne oblasti;

c) rěšenje računah položenih za predjašnju godinu i glavnoga izvěstja upraviteljstvenoga;

d) odredjenje ostatka, koi ima pripasti reservnome fondu i obaljenje pribitka (§. §. 11. i 12.)

e) odobrenje poslovnikah po upraviteljstvu predloženih i ustanovljenje platje činovnikom družtvenim;

f) uzimanje novacah pod zajam, izuzamši věresije, koje su za obavljanje poslovah družtvenih od potrebe;

g) odluka o razvèrgnutju družtva.

§. 24. Glavna skupština odlučivat će ponajprije o predlozih upraviteljstva, te zatim věćati o predlozih, koje učine pojedini članovi družtveni, i to ponajprije o tom, da li je predlog silan, pa onda o samom predlogu budi odmah, budi ostavljajući upraviteljstvu, da ga učini u pèrvoj dojdućoj skupštini.

§. 25. Glavna skupstina odlučuje po razměrnoj većini glasovah pritomnih. Svaka takova odluka krěpostna je za članove družtvene, koji nisu došli na skupštinu.

§. 26. U glavnoj skupštini ima svaki član družtveni toliko glasovah, koliko uložakah ima na ime njegovo. Za těla moralna i družtva, koja su članovi družtveni, glasuju njihovi po njih izabrani zastupnici. Pojedini članovi mogu svoje glasove preněti na svoje zastupnike; ali ovi zastupnici da budu ili sami članovi družtveni, ili zastupnici těla ili družtva, koje je član družtveni.

§. 27. Glavna skupština vodi zapisnik i izabire izmedju pritomnih članovah svojih trojicu, koji će i zapisnik u njezino ime pravomoćno podpisati i o poslovanju i položenih računih odobrice (absolutorium) izdati.

§. 28. U razprah, koje bi možda nastale o poslovih neprelazećih preko granicah družtvenih pravilah, podvèržu se kako pojedini članovi družtveni, tako i družtvo cělovito naprema njima presudi suda obraničkoga (Schiedsgericht), koi ima sastojati od dva obranika izabrana izmedju članovah družtvenih, i od jednoga pročelnika, kojega će imenovati obranici, i koi ima rěšiti razpru konačno tako, da nebude města nikakvu drugome utoku ili prizivu.

(Konac drugi put.)

Lěpo ti je, kad čověk zna čitati i pisati.

Od **I. F.**

Neki siromašan seljak imao je brata, koi je otišo po světu. Prodje svojih dvadeset godinah, a brata mu nema te nema. Svi su mislili, da je već davno umro. Najedanput dobije seljak pismo. Nu neznajući sám čitati, otidje do kèrčmara, da mu ga on pročita. Pročitavši kèrčmar najprije za se pismo, reče seljaku: „Moj dragi Stanko! u ovom pismu stoji, da vam je prije nekoliko tjedanah umro brat, i da vam je u svojoj oporuci (testamentu) ostavio 50 škudah. Nu vi morate umah poći i sámi ote novce primiti."

„A kamo, gospodaru, da idem po te novce?" zapita Stanko.

„U Zlatni Prag, preko 100 miljah odavle", odvrati kèrčmar.

„Šta! 100 miljah tamo, a 100 ovamo: to je 200 miljah!" reče seljak Stanko. „Tà to bi me put i danguba skoro više stala, nego bih dobio."

„A vi znate šta?" reče kèrčmar „dajte meni ovaj list i prodajte mi vaše právo za 30 škudah, pa vi možete ostati kod kuće, a ja ću već gledati, kako ću dobiti te novce. Nu vi da mi nikome živu pod suncem nekažete za našu pogodbu. Hoćete l' na to da pristanete?"

„O, drage volje!" odvrati mu seljak.

Kèrčmar odè na to u svoju sobu, donese 30 škudah i izplati jih Stanku; a Stanko mu se sèrdačno zahvali i veseo vrati se kući.

Tek poslije mnogo godinah izpovědi na smèrtnoj postelji kèrčmar, koi je medjutim radi zla gospodarenja bio pao u veliku bědu i sirotinju, kako je prevario siromašnogà Stanka; jer je u pismu stajalo:

„Tko ovaj list donese u Zlatni Prag i pokaže ga tèrgovcu gospodinu Svobodi, dobit će od njega 2000 škudah."

Te 2000 škudah dobio je dakle kèrčmar, i protraćkao jih je do svoje smèrti.

Da je Stanko budući još děte dobro upotrebio školsko svoje vrěme, i da je naučio lěpo čitati i pisati, doista nebi bio ovako gèrdno prevaren, i postao bi bio možebit imućan čověk.

Tako vam ima i sad mnogo ljudih, koji se — nu zalibože prekasno — kaju, što su zlo upotrebili školsko svoje vrěme, i što se u mladosti svojoj nisu naučili ništa. Takovi vam ljudi dodju često u ruke varalicam i zločestim ljudem, koji jih tada nemilice varaju i gule, i oni vam neuživaju na světu mnogog dobra, koje bi drugčije vèrlo lako mogli uživati, da su bili pomnjivi i marljivi u mladosti svojoj.

Museum.

Nj. eminencia cardinal *Viale Prela* posětio je dne 9. o. m. museum. Pratiše ga: preuzv. g. nadbiskup zagrebski *Gjuro Haulik* od *Várallye*, pr. g. biskup djakovački i srěmski *J. G. Strossmayer*, i dva tajnika. Boraviše u museju od ³/₄ na 12 do ¹/₂ 1 sata.

Izmedju mnogih stvarih, koje su mu najvećma udarale u oči, *jest od izloge družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju g. 1853. svila hèrvatska i slavonska.*

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca svibnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre — Jutrom u 6. — pri temp.	liniah	Po pódne u 2. — pri temp.	liniah	Na večer u 10. — pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra — Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	*druge opazke.*
	S	a	t	i	h					
6.	+7°. 1	330'''. 56	+11°. 4	326'''. 78	+8°. 0	328'''. 98	+ 6°. 0	+12°. 0	+ 8°. 3	Posve oblačno je bilo pèrve dane ove sedmice, inače pako do danas većim dělom vedro nebo. 6., 7. i 8. padala je izza jutra i u veče kiša. Větar je cělog ovog tjedna s juga, no samo u noći od 7. na 8. svib. s zapadnog juga jako, druge dane pako poslabo duvao. Toplina je velika nastala, tako da se posve već u lětnoj dobi ćutimo.
7.	8°. 4	326. 68	14°. 0	328. 67	10°. 2	327. 51	8°. 0	14°. 1	10°. 2	
8.	8°. 3	327. 51	15°. 2	329. 46	12°. 1	329. 92	8°. 4	15°. 3	12°. 0	
9.	9°. 0	331. 29	11°. 0	332. 33	9°. 0	332. 23	10°. 2	11°. 3	8°. 4	
10.	11°. 3	332. 75	17°. 4	333. 17	14°. 0	333 17	12°. 0	18°. 1	14°. 0	
11.	12°. 2	333. 91	18°. 0	334. 22	15° 0	333. 37	12°. 4	18°. 4	15°. 0	
12.	12°. 3	332. 44	17°. 0	332. 75	14°. 2	332. 33	12°. 4	17°. 2	14°. 0	

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni **Dragutin Rakovec**. — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 21. **U subotu 21. svibnja (maja) 1853.** **GODINA I.**

Utemeljitelj i član družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju preuzvišeni g. Gjuro Haulik od Várallye, nadbiskup zagrebački, izvolio je ono 15 cekinah u zlatu, što ga je prigodom izloge proizvodah g. 1852. dopalo u ime pèrve nagrade za vino njegovo Sopnicu s gospoštine vugrovečke od g. 1848., pokloniti družtvu gospodarskomu za nagrade lětošnje izloge proizvodah.

Član presvětli g. grof Gjuro Drašković od Trakostjana, c. k. feldmarschalllieutenant, izvolio je pokloniti družtvu ono 8 cekinah u zlatu, što mu je prilikom izloge proizvodah g. 1852. prisudjeno bilo u ime druge nagrade za vino njegovo Klenovnik od g. 1848.

Novi članovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, *koji su se g. 1853. upisali:*

P. n. g. g. 5. Rogić Petar, župnik Levanske Varoši;
6. Tèrnski Ivan, c. k. oberlieutenant u Zagrebu.

Preminuše članovi:

Amhof Karlo, šumar u Pleternici (član odsěka šumarskoga);
Rastić Dane, baron, c. k. brigadir u Gospiću.

Izvěstje

o skupštini c. k. družtva gospodarskoga za Štajersku d. 5. i 6. travnja 1853.

Od počastnog člana dra. **Franje Ž. Hlubeka**, zastupnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju na istoj skupštini.

Slavno družtvo gospodarsko! Slavno družtvo učinilo mi je tu čast, te me odredilo, da ga zastupam u glavnoj skupštini c. k. gospod. družtva za Štajersku bivšoj dne 5. i 6. travnja t. g., i da ga izvěstim o razpravah i poslědcih iste skupštine.

Želeći odazvati se ovome častnome pouzdanju, evo šiljem priloženo pod ¹/₁ izvěstje upraviteljstveno osrednjega odbora, a pod ²/₂ izvěstje o predtečnom i o glavnom sělu, te ću napomenuti imenice ponajvažnije predmete:

1. Gojenje livadah od velike je potrebe ne samo u Štajerskoj, nego u svoj cesarevini našoj; a naredbe, koje je ovdašnje družtvo učinilo, kako da se napušta i izpušta voda, pokazale su se činom kao podpuno dobre i valjane; pa dobro bi bilo, kad bi se po svih krunovinah naměstio po jedan osobiti livadar (Wiesenbaumeister), koi bi imao raditi po takovu naputku, kakav je od prilike priklopljeni naputak pod ³/₃.

Što se je u toj struci učinilo, opisano je u broju 6. od II. godišta družtvenoga neděljnoga lista (Wochenblatt).

U ostalom pokazalo se je tom prilikom, da je od potrebe osobiti zakon za gojenje livadah i za uporavu vode u tu svèrhu, te je upravljajući odbor za to vrěme, dok neizidje ovaki zakon, molio, neka bi se ustanovilo: da, ako privole dvě tretine vlastnikah od dotičnih livadah, — da i ostali privoliti moraju.

Dobro bi bilo, kad bi takovu prošnju podněla sva gospodarska družtva naše cesarevine, jerbo bi time stvar veću važnost dobila.

2. Red družinski, u pogledu kojega izvěstje upraviteljstveno napominje nešto o dotičnoj osnovi podnešenoj visokoj dèržavnoj vladi, i u broju 1. od I. godišta neděljnoga lista obnarodovanoj. I i u tom poslu bilo bi dobro, kad bi sva gospodarska družtva suglasno radila.

3. Od kolike je koristi arrondiranje zemaljah i imanjah, dovoljno je poznato; no ovdi su pristojbe, koje

se od prenosa platjati imaju (Umschreibgebühren), velika zapreka izměni zemaljah; zato bi dobro bilo, kad bi visoka vlada blagovolila bar posredno na ruku ići tome arrondiranju.

4. Onih 60 do sad izučenih poljodělstvenih učenikah počimlju blagodatno uticati u poljodělstvo; samo bi trebalo obćenito nastojati o to, da učenici, imajući dobra svědočanstva, budu bar za neko vrěme oprošteni od službe vojničke, jerbo će inače učilišta poljodělstvena a i druge nižega reda učionice gospodarske ostati bez uzpěha.

5. Želeći bolje orudje poljodělstveno po zemlji što bèrže razprostèrti, pribavio je upravljajući odbor od preostalih dohodakah neděljnoga lista 40 plugovah i branah, koje će se bezplatno razdati vèrlim poljodělcem od reda seljačkoga po svih krajevih zemlje; time će se nakloniti prilika kolarom, kovačom i drugim zanatnikom, da se nauče praviti bolje orudje.

Što se tiče pojedinih predlogah, oni će se objaviti putem neděljnoga lista. Iz izvěstja o lanodělstvu vidi se, da se u nas manji poljodělac tek onda nakaniti može lan u veliko sijati i obradjivati, ako bi mu se cent otučena i suha lana bar po 3 fr. platjao.

Zahvaljujući se slavnome družtvu na častnome pouzdanju, ostajem s velikim štovanjem Njegov u Gradcu 15. travnja 1853. vazda na službu pripravni član dr. *F. Ž. Hlubek* s. r. professor i tajnik. [1])

Gnojište (djubrište) zlatna ruda poljodělca. [2])

Mili seljaci! Vi svi dobro znate, da zemlju valja gnojiti (djubriti, tustiti). Bez gnoja u zalud čověk polje obradjuje (obdělava); bez gnoja nema roda ni dobra, ni jedra, ni bujna. To zna svaki seljak, zato i gnoji njivu; niti je tko čuo poljodělca, da je reko: „ja imam preveć gnoja“, nego svaki bi ga rad imati još više.

Ali da gnoj bude od koristi, to jest, da od njega bude rod što bolji, treba, da gnoj priredimo, kako valja.

I baš to, kako se gnoj priredjuje, glavna je stvar ovdě; jerbo gnojište bit će poljodělcu zlatna ruda samo onda, ako svoje gnojište sagradi i gnoj u njemu priredi valjano.

Hajde dakle, da vidimo, kako treba sagraditi gnojište i gnoj u njemu prirediti.

Zašto je seljaku potrebito gnojište?

Zato, da na njem čuva gnoj, dok ga nevozi na njivu. Ali nek pazi osobito, da gnoj uzčuva tako, da mu nepogine nimalo snage (jakosti), jer gnoja loša i zločesta nije ni vrědno na polje izvoziti.

Gdi da bude gnojište?

Gnojište neka bude vazda blizu štale i to ondi, gdě ima hlada, i kud mogu kola lahko odlaziti i dolaziti, i kamo ni sa strěhe ni od drugud nedopire voda.

Gnojište mora bit u hladu zato, jerbo na suncu gnoj odozgó lahko osuši se i izvětri, ter tako niti posve sagnjije, niti prepèrhne, a dolnje se vèrste t. j. steralji od gnoja često tako užežu, da puno gnoja izgori. — Kišu pako, što kaplje sa strěhah, i svaku drugu vodu treba odvratjat od gnojišta zato, jerbo se vodom gnoj izplaka, gnojnica bez potrebe umnoži, pa, ako potraje kiša, puno gnojnice odteče. A to je velika škoda, jer, što na taj način propadne, više vrědi, nego što ostane.

Koliko da bude gnojište, kakvo da mu je dno, kakve li da su mu stranice?

Veličina gnojišta ima se ravnati po množini marhe.

Svakako mora bit gnojište toliko, da gnoj u njemu nikad nedodje preko 4 stope (cipele) u visinu.

Dno i stranice od gnojišta moraju nadalje bit takove, da nepropuštaju ni vode ni gnojnice; a to zato, da se nebi preveć gnojnice nakupilo, i da nebi iz zemlje u gnojište prodirala voda.

Kako se može učiniti, da niti dno niti stranice od gnojišta nepropuštaju ni gnojnice ni vode?

To se može učiniti, ako se i dno i stranice od gnojišta natèrpaju za 1. stopu (cipelu) od prilike s glinom, ilovačom ili drugom kojom mastnom zemljom, i ako se ova zemlja čvèrsto nabije. Takova nabita vèrsta od gline ili ilovače nepropušta ni gnojnice ni vode. Razborit seljak će osim toga ovu vèrstu popločati škrilom ili pločom od kamena ili starimi opekami (ciglom), a to je dakako još i bolje, jerbo se tim lakše vaditi može gnoj, kad se vozi na polje.

Kakvo još da bude dno od gnojišta?

Dno od gnojišta mora još na jedan kraj poniže biti, da može odticati suvišna gnojnica; jerbo ako toga nije, leži gnoj ovdi ondi duže vremena u gnojnici, te nemože posvuda jednako uzavrěti i uzkipiti.

Kuda da se odvodi gnojnica, što odtiče?

Gnojnicu, što odtiče, valja svoditi u jamu, koja je ili ozidana ili tako napravljena, da vode nepropušta. Jamu ovu treba na najnižoj strani gnojišta, gdi se suvišna gnojnica sakuplja, načiniti tako, da možeš odanle gnojnicu vazda kàlati (cèrpsti, grabiti). Imućnija gospoda zemaljska (spahije) naměste u ovoj jami i sisaljku (šmèrk, Pumpe), kojom se diže i vadi voda.

Kako se još ima prirediti gnojište da valja?

Ovako. Napravi oko gnojišta jarak pol stope (cipele) dubok i ozidan, da se u njemu skuplja kapnica od kiše i od sněga, što pada sa strěhah i po dvorištu, jerbo gnoj, kog izplaka voda i kog mnogo vode razvodni, nevalja ništa, niti vrědi, do se na polje izvozi.

Da razuměmo još bolje, što do sad rekosmo, evo prilika takovog gnojišta.

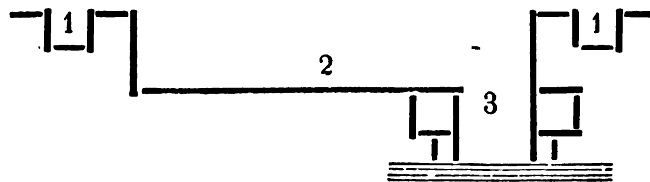

1 je jarak, kojim odtiče kapnica,
2 je dno od gnojišta, a
3 je jama za gnojnicu ozidana.

Kada već znamo, kako se priredjuje gnojište, daj, da vidimo, i kako se valjano pripravlja gnoj. Pitanje je dakle:

Što se ima činiti s gnojem na gnojištu?

Pèrvo i pèrvo jest, da gnoj po gnojištu jednako razastèrt bude i da je svagda prilično vlažan (fajhten). Da treba gnoj jednako razastirati po gnojištu, to se sámo po sebi razumě; jerbo samo u gospodara loša i hèrdjava vidit ćeš gno-

---

[1]) Priloge k ovome izvěstju nahode se u localu gospodarskoga družtva. Ako dopusti prostor ovoga lista, priobćit ćemo barem jezgru ovih prilogah. *Ur.*

[2]) Polag dělca „Die rechte Behandlung des Stalldüngers, oder: Des Bauers Goldgrube ist die Miststätte. Von Anton Wimmer, Secretär des landw. Kreis-Comités von Niederbayern etc. Vierte Auflage. Landshut, 1853.“ Ovo nam je dělce poslao počastni član našega družtva g. dr. Franjo Ž. Hlubek, professor poljodělstva na Joanneumu u Gradcu i tajnik c. k. družtva gospodarskoga za Štajersku. *Ur.*

jište uzrovano poput rovine svinjetje. A vlažina (fajhtnina) je gnoju potrebita zato, da se gnoj, što leži odozgó, neosuši, osobito na toplom vremenu ili na vètru, i po tom samo prazna slama ostane. Zato polèvaj više putah gnojište gnojnicom, i to svaki tjedan najmanje jedan put. Ovo polèvanje gnojnicom tim je koristnije, što baš gnojnica ponajviše u sebi ima onu mast, koja zemlju hrani i plodi. Zato je gnoj tim jači i tustji, čim si ga marljivije gnojnicom a u lètu i vodom polèvao. S toga gledaj, da ti ni kap od gnojnice nepropane, jerbo se i gnoj, koga na polje izvezeš i u zemlju zaoreš, po toplini, po zraku, po vlagi i po kiši pretvorit mora u gnojnicu, pèrvo nego zemlji hrana postane i učini, da plod što naprednijì donosi. Pam'tite dobro: „Sve, sto hoćete, da vam plod u zemlji goji, mora bit takovo, da ga može voda lahko raztopiti.“

Tko dakle pusti gnoj, da ga izapira voda, tko pusti odticati gnojnicu pokraj puta ili kud joj drago, taj je sigurno tako zločest gospodar, kao i onaj zločesti kuhar (sokač), što dá juhi izkipèti.

Kako visoko može gnoj natèrpan biti na gnojištu?

Netèrpaj ga ni preplitko ni predebelo. 4 stope (cipele), to mu je prava mèra; jerbo ako gnoj leži preplitko, sporo kipi, ako li je pako predebelo natèrpan, onda nejednako kipi, i to tim nejednačije, čim je hèrpa veća. I zato je u velikih hèrpah gnoj na dnu posve mastan, dočim je u sredini jedva počeo mekšati, a na vèrhu je još suha slama.

Na što treba još paziti kod gnoja?

Treba se pobrinuti, da gnoj čvèrsto nalegne jedan na drugi i da mu sok neizhlapi t. j. neotidje u zrak. Jerbo ako gnoj nije čvèrsto sbijen, onda krozanj zrak prolazi te izsuši ga. Na to nek osobito paze oni seljaci, koji podmetju gnoju bujadi. Da izbègneš ovome zlu, moraš kadkad ponešto zemlje po gnoju posuti (posipati), ili sitnije blago napustiti, da gnoj ugazi.

Što se pako tiče onoga, da gnoj neizhlapi; neka svaki gospodar pamti ovo: „Kako ti stane zrak oko gnoja zaudarati ili upravo smèrditi, znamenje je, da je u gnojnu hèrpu ušao zrak, koi najbolju snagu (jakost) gnoja sad napolje (van) tèra, da u zalud propadne. Zato treba ovome zlu doskočiti. A kako? to će nam kazati odgovor na pitanje slèdeće.

(Konac drugi put).

Izvèstje

o skupštini družtva za razprostiranje spravah i makinah gospodarstvenih, dana 10. sècnja 1853.

Od člana **Metella Ožegovića** od **Barlabaševca**, zastupnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju na istoj skupštini.

Pravila družtva za razprostiranje poljodèlstvenih makinah i spravah u cesarevini austrijanskoj.

(Konac.)

IV. odsèk.

Upraviteljstvo.

§. 29. Upraviteljstvo ima svoje sèdilište u Beču, i sastoji od petorice članovah družtvenih.

§. 30. Upravitelji obavljaju poslove družtvene bezplatno. U glavnoj skupštini i u sèlih upraviteljstvenih predsèda upravitelj po dobi službe svoje najstariji, a ako u tom pogledu nema starijega, onaj upravitelj, koi je izabran s više glasovah.

§. 31. Upravitelji podpisuju firmu (§. 7.) družtva, i zastupaju družtvo po svem obsegu §. 1008. obćenitoga gradjanskoga zakonika kao njegovi punovlastnici u svih poslovih, koji nisu priuzdèržani glavnoj skupštini.

§. 32. Po izmaku svake godine imadu dvojica izmedju pet upraviteljah iz upraviteljstva stupiti, i to pèrve i druge godine izmènice po kocki, a od tretje godine počamši po starini službe. No, koji izstupe, mogu se opet izabrati.

§. 33. Upraviteljstvo ustanovljuje predtečno sebi i družtvu poslovnik, i postavlja za obavljanje družtvenih poslovah pomoćno osoblje, koje bude od potrebe, a jedno i drugo imat će poslije odobriti glavna skupština.

§. 34. Da se uzmogne kakova valjana odluka stvoriti, od potrebe je, da u sèlu upraviteljstvenom budu nazočna tri upravitelja Odluke se kroje, ako je nepar broj nazočnih, po većini glasovah. Ako li su pako glasovi prepolovljeni, onda postaje odlukom mnènje one polovice, ka kojoj je pristupio glasom svojim predsèdnik.

V. odsèk.

Trajanje i razvèrgnutje družtva.

§. 35 Vrème, dokle družtvo trajati ima, ustanovljuje se za sad na 5 godinah, i to od ono doba počamši, kada pravila u višnjega mèsta budu potvèrdjena.

Glavna skupština, koja bude 4. godine, imat će odlučiti, da li družtvo ima i nadalje ostati ili ne.

§. 36. Čim glavna skupština odluči, da se družtvo ima razvèrgnuti, ima se to odmah prijaviti visokome namèstničtvu.

§. 37. Vlastitost družtva prodat će se putem dražbe. A dražba ima se oglasiti u bečkih novinah.

§. 38. Što se pronadje imućstva družtvenoga pri razpustu družtva, odatle će se namiriti ponajprije svi dugovi družtveni, a ostalo razdèliti jednako na sve dionice. *)

Kako moraš hraniti slavulja, kog uhvatiš.

Od člana **A. Š.**

Kad bi znao, da će ovi moj članak ikoga potaknuti na to, da lovi slavulje, iskreno izpovèdim, da ga nikad nebisam bio piso. Slavulji, kao god i sve druge ptice ove fele, koje imadu jednak kljun a spadaju u rod repomigah (motacilla, Grasmücke) i hrane se samimi kukci i mušicami, neškode nikakvoj stvari ni rastežì. I zato su slavulji ptice posve hasnovite.

Pišem dakle za one, koji svakako hoće slavulja da imadu, a to pišem zato, da takovi ljubitelji slavuljah nemuče jih i nesatiraju. Ulovi slavulja, pa ako ga neznaš hraniti, poginut će.

Slavulja uhvatit veoma je lahko. Najlaglje ga možeš uhvatit na mrežicu uprav za to načinjenu. Ja sam ga jednom uhvatio i na sèničinu spružalku (spružnicu).

Slavulje je najbolje loviti početkom travnja (aprila), kad nekoliko danah napèrvo sami muškarci dodju i još spárcni tisu. Takov se slavulj mnogo laglje ukroti nego li onaj, što si ga ulovio mèseca svibnja (maja), jerbo ovaj ima već paricu. Svètujem ipak svakoga, da prije, nego ide loviti slavulja, ima dosta pripravnih meljnih (múčnih) cèrvah (Mehlwürmer) ili frižkih mravinjih jajah, koja se mogu naći u jakih slamnatih mravinjacih koncem mèseca ožujka, ako je ovaj mèsec lèp i topao.

Kad sve ovo imaš, pripravi šibnatu kèrletku dugačku i prostranu, metni joj na pod suhe zemlje ili sitna pèska. Slavulj će tad misliti, da je na zemlji. Stavi kèrletku u mèsto tamno, ili još bolje, pokrij ju zelenom koprenom i metni u kèrletku prebrojena mravlja jaja ili cèrve, samo jim prije glavu satri. Uhva-

---

*) Metnusmo u novine ove sva pravila od početka do kraja zato, jerbo je družtvo naše gospodarsko kao tèle cèlokupno sa 500 fr. sr. takodjer član t. j. actionar družtva za razprostiranje poljodèlstvenih makinah i spravah u cesarevini austrijanskoj. — A što se tiče cèlog našeg družtva, tiče se i svakog pojedinog mu člana. *Ur.*

tjena slavulja položi sad pazljivo u kèrletku, zatvori ju i pusti na miru. Sad mu još netreba pijalca, jer bi se u njem smočio i zasmradio. Za jednu, dvě ure idi gledat, je l' pojio cèrva il' jaje. Ako je pojio, gladi bradu; to je znamenje, da će ti ostat živ. Sad mu podaj i vode a i cèrvah ili jajah, dok mu se hoće jesti. Nevèruj, da će mu to škoditi; nije on kao čovek, da bi više jio, nego što probavit (prekuhat) može. Ako imaš dosta mravljih jajah, daj mu samo ovih, bit će ti zdrav i veseo i pěvat će ti za 8 danah. Meni je jednom slavulj jedan pojio 20 cèrvah i više, pa nije poginuo. Ako nemaš dosta mravljih jajah i cèrvah, a ti skuhaj kokošje jaje, skoši mu polovicu i primešaj malo mravljih jajah ili cèrvah; priviknut će i na ovu hranu. Za nekoliko danah skoši mu malo neslane kuhane govedine ili sèrdca, oli daj mu neslana frižka sira. Sira ti neće svaki rado jesti, ali koi ga jede, bit će ti najzdraviji i labko ćeš ga hraniti.

Ako vidiš, da tvoj sužanj 5—6 urih neće da jede, primi ga polahko u ruku, otvori mu pazljivo kljun i metni mu u nutar 1 ili 2 cèrva mèrtva; on će jih progutnuti. Ako li za dugo vrěme još neće da jede, daj mu još cèrva ili jajeta.

Ovako valja postupati sa svakim slavuljem, koi se uhvati měseca svibnja il' kašnje. Kog si pako uhvatio poslije 20. svibnja i ako ti kratko vrěme zatvoren budući sám jede, za takvog slavulja znaj — a rědko ćeš se prevariti — da je ženska. Ženska je uvěk krotja i odmah jede. Ja sam imao takovu žensku lěpu škuru, koja je umah jela, ali u dva dana sněla mi u kèrletki jaje.

Ako ti tvoj uznik za 8 danah, kad je na miru, ništa nečvèrguli, znamenje je, da je žensko. Svaki muškarac već za 8—10 danah koliko toliko čvèrguli.

(Konac drugi put.)

Kratke věsti.

Zemaljski odbor u Moravskoj podupire gospodarsko družtvo moravsko. **Zemaljski je odbor u Moravskoj u sělu svom d. 6. travnja odredio družtvu gospodarskom moravskom iz domaćeg zemaljskog fonda 2800 fr. sr. podpore za godinu 1853.; a po imenu:**

1500 fr. sr. za to, da se utemelje škole od poljodělstva u Moravskoj;
300 fr. sr. za historičko-statistički odsěk istoga družtva;
300 fr. sr. za odsěk vèrtlarski;
100 fr. sr. za to, da se kopaju starine historičke;
600 fr. sr. glavnomu odboru istoga družtva, da jih obrati, na što mu drago.

Barometer Hohnbaumov. Stigli su barometri Hohnbaumovi, i svaki je već naručitelj svoga dobio. Pozivamo još člana g. **Petra Rogića**, župnika Levanske Varoši, da nam javi, kojom bi mu se prilikom njegov barometer mogao poslati. *Ur.*

Cěnik Tèrstjanski.

Kava.

S. Jago od Kube najfinije	cent	po	45 fr.	— kr.	do	49 fr.	— kr.
„ „ srednje .	„	„	40 „	—	„ „	43 „	— „
„ „ proste .	„	„	37 „	—	„ „	38 „	45 „
„ „ biser-kave	„	„	52 „	—	„ „	55 „	— „
Havanske fine . .	„	„	35 „	—	„ „	37 „	— „
„ srednje . .	„	„	33 „	—	„ „	34 „	— „
Portorico fine . . .	„	„	35 „	—	„ „	38 „	— „
San Domingo . . ,	„	„	28 „	—	„ „	31 „	— „
Moke	„	„	34 „	30	„ „	38 „	— „

Hrana.

Pšenice star ili 2 vagana .	„	„	3 „	45	„ „	6 „	10
Kukuruza . . .	„	„	2 „	30	„ „	3 „	45 „
Raži	„	„	3 „	10	„ „	3 „	30 „
Ječma	„	„	1 „	50	„ „	2 „	30 „
Zobi	„	„	1 „	45	„ „	2 „	30 „
Pirinča Mant. i ost. .	cent	„	10 „	—	„ „	12 „	30 „
„ milanskog i piemontezkog	„	„	9 „	20	„ „	9 „	40 „
Muke 1. vèrste . .	„	„	10 „	15	„ „	— „	— „
„ 2. „ . .	„	„	9 „	15	„ „	— „	— „
„ 3. „ . .	„	„	8 „	15	„ „	— „	— „
„ 4. „ . .	„	„	7 „	—	„ „	— „	— „
„ zadnje „ . .	„	„	6 „	20	„ „	— „	— „

Pamuk.

Sv. Marte	„	„	26 „	—	„ „	27 „	— „
Sjedinjenih dèržavah am.	„	„	33 „	—	„ „	37 „	— „
Mako	„	„	30 ,	—	„ „	40 „	— „
Makedonskog . . .	„	„	28 „	—	„ „	31 „	— „

Voće.

Rogačah	„	„	3 „	—	„ „	— „	— „
Datulah	„	„	24 „	—	„ „	— „	— „
Smirskih smokavah . .	„	„	9 „	—	„ „	12 „	— „
Limonah jedna škrinja .	„	„	3 „	45	„ „	5 „	— „

Ulje.

S Abrucah . . .	vedro	„	33 „	—	„ „	— „	— „
Od istoka	„	„	34 „	—	„ „	35 „	— „
Kèrfskog	„	„	38 „	—	„ „	40 „	— „
Dalmatinsko-dubrovačkog	„	„	34 „	—	„ „	36 „	— „
Finog i polufinog . .	„	„	40 „	—	„ „	47 „	— „

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca svibnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre — Jutrom u 6. Satih: pri temp.	liniah	Po pódne u 2. Satih: pri temp.	liniah	Na večer u 10. Satih: pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra — Jutrom u 6. Satih	Po pódne u 2. Satih	Na večer u 10. Satih	druge opazke.
13.	+12°. 0	332'''. 03	+18°. 0	332'''. 10	+14°. 3	332'''. 44	+12°. 2	+18°. 4	+14°. 0	
14.	10°. 4	331, 81	13°. 4	333. 07	11°. 2	332. 16	10°. 3	13°. 3	11°. 2	Ovoga je tjedna većim dělom oblačno. Větar je samo okó pódne ponešto i ponajviše od zapada duvao. Od 15. do danas pada skoro svaki dan ponešto kiše; zato se je i zrak ohladio i toplina je u njem danas skoro za polovicu manja, nego li početkom ovog tjedna bila.
15.	10°. 0	332. 33	9°. 4	332. 44	9°. 4	332. 04	10°. 0	9°. 5	9°. 2	
16.	10°. 2	331. 60	12°. 0	331. 60	11°. 0	330. 77	10°. 1	12°. 3	10°. 4	
17.	10°. 3	330. 03	13°. 0	329. 30	10°. 0	329 00	10°. 2	13°. 3	10°. 0	
18.	10°. 1	328. 66	13°. 2	329. 29	10° 2	328. 51	10°. 0	13°. 0	10°. 1	
19.	10°. 3	330. 14	14°. 2	330. 77	11°. 4	330. 35	10°. 2	14°. 1	10°. 3	

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec**. — Tiskom **Franje Županа** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 22. U subotu 28. svibnja (maja) 1853. GODINA I.

Pčelarstvo.

Od K. S.

Mnogi će, znam, pomisliti: tà ja to sve dobro znam i netrebam u tom učitelja! — Ja sam već počesto opazio, da poljodělac misli, da sve zna i poznaje, što god biva blizu i okolo njega, i da ponosito i pospèrdno gleda na onoga, koi se usudi kazati mu što god o tom ili ga učiti i uputjivati. No ako čověk uzpèrkos tome podsměhu i toj spèrdnji razloži mu stvar valjano, te poljodělac uvidi, da mu se itak razlaže koješta, što je njemu novo i od velike potrebe, — onda nema čověka, koi bi opet nauk radije prihvatjao nego li poljodělac. Zato i mi hoćemo, ovu stvar potanje da razložimo, ma bilo to mnogome već i poznato.

Za čudo je zaista, da se u nas pčelarstvo još tako slabo těra i něguje, a nijedna struka poljodělstvena nije kadra uz tolicni potrošak vremena, radnje i glavnice (kapitala) toliki plod donositi, koliki pčelarstvo. Tà dobro znamo, da pčela bez svake něge u pustinji u starom dèrvu posědne i tù takav med i toliko ga nanese, kakav i koliko i u nas kod kuće. Hèrdjavo misli, tko misli, da treba stvari najprirodnije (najnaravnije) umětno něgovati. Dapače možemo reći, da su više škodile nego li koristile toliko knjige, koje su se o pčelarstvu napisale, i u kojih je svagda novi način, nova kakova systema o něgovanju pčelah na svět izlazila. Gdi priroda (narav) sama radi, tù netreba umětnosti. Prije još, nego su se pčele gojile i hranile u osobitih kućicah, — kao danas kod nas, — posědale bi one po poljih i po šumah, gdi bi prilično město, kakvu rupu ili šuplje dèrvo uhvatile, pa zar misliš, da nisu možda onda svojih šesterouglastih stanicah onako pravilno gradile kao što i sad grade, ili da su možda manje meda nosile, nego li sad nose? Ako čověk pomisli, da su se naši stari, koji šećera (cukora) i syrupa nisu imali, — morali samo s medom zadovoljiti, — ako pomisli, kako su rado i koliko medice (medovine) pili, i koliko su meda na to pitje potrošiti morali, onda mora uviditi, da se je prije bez svake umětnosti više meda proizvodilo, nego li se sad sa svom věštinom i uměćom proizvesti može, pa nego li se u istinu i proizvodi.

Mi nesměramo ovdi dokazivati, kako da se što veća korist izvadi iz pčelah, ili kako da se postupa s košnicami (ulišti, tèrnkami*). To svaki sám najbolje može naučiti, a u toliko se goje pčele i u nas, te će svatko naći blizu sebe po kojega pčelara, i od njega se naučiti načinu, kako valja s pčelami i s košnicami postupati. Tko prebiva u plodnom kraju, kamo velike bure nedopiru, ili u takovom kraju, gdi ima livadah u izobilju, i gdi se sije puno děleline i rěpice; taj će dakako od pčelah veću korist imati nego li onaj, tko prebiva u kraju neplodnom, na visini, na udar větru i nepogodi.

*) Kako valja pčele gojiti, to je vèrlo dobro i svakomu razumljivo opiso Josip Marić, župnik, u Kolendaru za puk od g. 1848. pod naslovom „Nauk od pčelah“ — O gojenju pčelah pisaše jošte u listu gospodarskoga družtva od godinah priašnjih članovi: Andrija Brebrić, vlastelin (†), i Antun Sabljar, c. kr. kapetan u miru. *Ur.*

Tko nastoji oko pčelah, ima samo na to paziti, da mu bez koristi nepropadnu dvě veoma koristne stvari, kojih narav sama bez pomoći naše silu proizvodi, dakako ponajviše u gromadi raznostručno poizměšanoj, — a te su stvari med i vosak. Ove dvě stvari neka skuplja čověku na korist onaj stvor, koi je na to odredjen.

A to je sasvime drugčije, nego li biva u ostalih strukah poljodělstva.

Zato se baš može reći, da, tko zanemari pčelarstvo, osobito ako ga zanemare pomanji i najmanji poljodělci, — da se mogu mnogo više kriviti, nego li ako neobradjuju druge koje koristne grane ili drugoga kojega uzgrednoga posla poljodělstvenoga. Jerbo svaka druga grana stoji više vremena, ili više truda, radnje i napora tělesne snage, ili potrebuje više potroška u gotovo nego li pčelarstvo. Tko zanemari pčele, veliki je razsipnik, jerbo smo vidili, kako su naši stari med uživali bez svoga truda, budući da su med dobivali samo štednjom i něgovanjem pčelah, koje su za njih radile.

No sad su okoline mnogo bolje i povoljnije za něgovanje pčelah, nego li su bile n. p. prije nekoliko desetak godinah. Jerbo se sad sije od dana do dana sve to više děteline vèrsti jedne i druge, t. j. cèrljene i běle, više se sije a tako isto i usěvah uljonosnih, i to ponajviše ondi, gdi se dětelina sije za sěme, jerbo takova dětelina bolje uzbuji i dulje u cvětu ostane nego li dětelina za zelenu kèrmu. A osim toga biva to i ondi, gdi se od usěvah uljonosnih ne samo olaj (brassica napus) ili rěpica (brassica campestris) sama, nego jedno i drugo zajedno sije. Jerbo obadvoje procvěta redomice jedno za drugim tako, da jedno i drugo ukupno i s jednom i drugom vèrsti děteline izmedju njih, — svagda dovoljnu priliku podaje pčelam, da one mogu med nositi, budući da svako dětelište, kako se već na njem dětelina sije za sěme ili za kèrmu, i kako se po tom kosi, — dva ili tri puta raste i cvětava. Grašak (grah, oblić, Erbse), grahor (grahorica, grahorina, Wicke), vučak (Lupine), a tako i sve tako zvano lepirovo bilje prepuno je takodje meda.

Uz neposrednu korist, koju pčele pčelarom donose, ima još neka prevelika korist i za one, koji pčelah nemaju, korist, na koju možda malo tko i misli.

Pčela, to jest, pospěšuje plodnost svoj koristnoj rasteži time, što joj olakšava cvětu, te može začimati, i to dakako, svagda tim više, čim je puniji cvět meda, čim bliže je pčelam i čim pčele lakše mogu do njega.

Zato voćnjak, u kom ili uz koi ima puno košnicah, — radjat će svagda bolje, nego li voćnjak, ma bio još na toliko dobru městu i něgovan, ako je pčelam daleko. Ovo kadkad i u oči udara, a mnogi se pravome uzroku nedomisle.

Posvuda ima, kao što je znano, životinjice vèrsti prerazličite, koja pomaže cvětu, te začme lakše, bèrže i sigurnije.

A to biva koje time, što pčele rujući ga, kad med traže, stresu prašinu od cvěta s prašnjakah na matericu od stabla (tako zvanu „bradavicu"), koje time, što gmižući po cvětu same se manje ili više oprašе, te onda prašinu opet simo tamo sa sebe strasu. A to je u naravi tako sve premudro uredjeno, da bez te životinjice doista mnoga rastež osobito sazdana (gebaut) nebi ni mogla začeti. To dobro znadu svi vèrtlari; zato ne samo tudje pčele rado puštaju u svoje rasteljnike (Pflanzenhäuser), nego baš radi toga i sami pčele dèrže i goje. Po tom u istinu ima svaki gospodar od vèrta ili polja, koi nema svojih pčelah, zašto da zahvalan bude svojim susědom, koji pčele dèrže, jèrbo ovi to rade ne samo na korist svoju, nego upravo i na korist obćenitu. A baš pčele pomažu začetku cvěta ponajviše, koje radi svoje znatne veličine i neumorne radinosti, koje radi svoga potèrpkoga, premda tankodlakavoga těla.

Nije doduše moguće točno naznačiti, kako pčele děluju na cvět. No, da děluju i to preznatno děluju, — o tom se neda sumnjati, osobito kad vidimo, kako je narav posvuda odredila. S toga se može samo slutiti, kolike stotine vaganah (měrovah) žita ili uljnoga sěmena, osobito pako sěmena od děteline, i kolike vagane voća svakojaka čini možda onaj višak, kojemu je po mnogih krajevih — i neznano — uzrok tiha radnja pčelah. Jer ako uzmemo, da na lěpu vremenu svaka pčela izmedju hiljadah iz jedne košnice za jedan dan možda stotine cvětovah pohodi, te na svakom po koi čas ostane; a ono ćemo lasno uviditi, koliko pčele olakšavaju i pospěšuju začetak rasteži.

Zato: tko jedno čini ili hoće, neka nezapušta ni drugoga, t. j. s drugimi rěčmi: *Tko voćku něguje i oko nje nastoji, neka već radi toga dèrži i pčele.*

Koliki dobitak daju u obće pčele i najmanjemu zemljodèržcu ili poljodělcu, — to nam pokazuje izkustvo i priměr pčelarah.

Jedan izmedju najglasovitijih pčelarah, koi ima sám do 1000 košnicah, — a ujedno i jedan izmedju najboljih književnikah u taj struci g. Ehrenfels — proračunao je dobitak čisti od 150 košnicah popreko na 1000 forint. rajnskih, koje čini od jedne košnice 3½ talira pruska.

Ali da uzmemo samo 3 talira, a na jednoga pomanjega zemljodèržca po 10 košnicah, kome od njih nebi bio znatna i ugodna pomoć u gospodarstvu mu takov uzgredni dobitak od 30 talirah na godinu. A do 10 košnicah može svaki, koi god u prolětje ma samo s jednom košnicom počme, — za 4 godine lasno dotèrati, budući da se pčele same množe i razplodjuju.

Odsěkom (popreko) može se uzeti, da mala u pčelarstvo uložena glavnica, sve kad bi tko s početka i sve košnice kupiti htěo ili morao, probitka donosi na godinu 20, počesto i 30 postotakah, a u veoma dobrih godinah još i više. A što je pri tom glavna stvar, ove lěpe postotke (postotke, kojih i najmarljiviji poljodělac iz zemlje izvaditi nemože) dobiva pčelar, *netrebujući k tome nikakove zemlje,* a netrošeći više od 2 do 3 postotka prave radnje i vremena. Dapače više potrošiti i nemože, jerbo niti on, niti tko drugi nije kadar obaviti posla, koi je tù od potrebe, nego ga mora ostaviti neumornom radinu, životinjici, koju je Bog na taj posao stvorio i odredio. Njemu netreba nego upravo *brati*, što ista životinjica ne toliko posije, koliko sakupi, te joj od toga ostaviti samo toliko, koliko joj je od potrebe, da preživе do druge dobe.

Osobito priliči pčelarstvo *seoskim zanatnikom*, koji sědeći rade, ili koji bar nemoraju često po poslu na dugo i daleko od kuće odlaziti. Zato se izmedju tih zanatnikah ponajviše čizmari, koji se ponajčeštje daju na pčelarstvo. A već krojači to malo kad čine. U red pèrvih idu i kovači, stolari, mlinari i t. d. ili drugi, koji se nebave s poljodělstvom. Svi ovi nalaze u pčelarstvu najugodniji odmor od svoga posla i zabavu. *Zametjite dakle poljodělci pčele. ma bilo to s početka samo s jednom jedinom košnicom. Ako i malo prionete i prilegnete tome poslu, umnožit će se ova košnica; pa ćete imati od toga ne samo veliku zabavu, nego i dobitak velik.*

Nešto o svilarstvu.

Od **Antuna Sabljara**, c. k. kapetana u miru.

Što je gojenje bubah (hranjenje kukcev) u novije vrěme popustilo, mislim, da su tome krivi liferanti i lihvari (užuraši). U Križevcih, gdě ima pet svilanah, platjao se je do 1840. g. funt čahurah (galetah) od pèrve vèrsti po 40 kr., a g. 1841. spade cěna čahuram pèrve vèrsti na 20 kr.

Dok sam živio u Križevcih, idući u šetnju imadoh često priliku čuti, što seljaci, koji hraniše kukce, vratjajući se iz Križevac kući, med sobom divane. „Vkanili su nas, zahman smo delali i t. d." to su jim bile rěči. Trebalo bi dakle ukloniti svaki povod, da se ovakove rěči iz ustah seljakovih nikada nebudu čule. Onda će svilarstvo procvasti. — To je isto valjda i gospoji Jelisavi dobro poznato bilo, ali ona se nije usudila tu istinu u vašem listu kazati. Ja pako mislim, da to nije grěh, ako mi pogrěške, što su se uvukle u domaću obèrtnost i koje joj napredovat nedadu, odkrijemo světu, nebi li liferanti izgubili priliku lihvariti.

A k tomu, kako ja mislim, vodi samo jedan put. Koi je taj put, kazat ću, samo ću prije još nešta napomenuti.

Što god ja pišem o kakvoj proměni, koja bi se imala uvesti u obučavanju puka, to se ima razuměti tako, da to biti mora s dozvolenjem visoke vlade. Družtvo gospodarsko ima predloge odobravati, a svaki pojedinac dužan je predloge činiti, t. j. predlagati, koji su načini najbolji za postići svèrhu.

Mnogi će mi možda prigovoriti: „Prodji se ti toga, ti si soldat, šta te briga za gospodarstvo." — Ovim odgovaram: Krajiški vojnici, medju koje sam i ja spadao, razlikuju se od regulaških time, što su oni i poljodělci i vojnici, i što je c. kr. vlada od officirah iziskivala znanje poljodělstva, bez kojega znanja naopako po officira u Krajni. — Osim toga, što su nam neka gospoda poglavari prilikom njihove visitacie preporučivali, da sěme krumpirovo sijemo, osvědočio sam se 1841. g. u Topuskom, da ollinju i Mandalinju još nije bilo pokošeno sěno. Velim sěno, jer je trava na livadi bila tako požutila kao najzrelija vlat. A koga da to nepodbode na to, da iz petnih žilah gospodarsko družtvo podpomaže u razširivanju razumnijega poljodělstva, čime se ne samo blagostanje puka, nego i blagostanje dèržave povekšava i caru služi. Kog to nepodbada i koi toga neuvidja, taj nije kadar ništa temeljito kuditi, ma kako skladno on poětisirao.

No da sve vratim k svilarstvu.

Kad bi se posvuda zavele učionice seoske, mogle bi se u njih sagraditi svilane u svakoj po jedna, gdě bi

se ustanilo 5 do 10 kotlovah, naime polag množine stanovnikah u selu živećih. Ovdi bi seljaci sami svoju svilu preli. Izvan toga mogo bi svaki imúćniji t. j. bolje stojeći kućnik u svojoj kuhinji imati jedan takovi kotao. — U Križevcih zna svaka odrasla děvojka svilu presti, a drobnija děca, to mužka to ženska, okretju kolo, na kome je vitó, gdě se predena svila namata. — Istina, da si děvojke preduć ruke dobrano ofure, nu to jim lěpoti lica ni malo neškodi, paće imadu tù priliku pěvajući lěpe pěsme izgladit si gèrlo.

Kad bi dakle svaki kućnik svoju svilu sám dao presti, išli bi kupci od sela do sela, pa bi svilu kupovali. Kućnik, koi je bube gojio, znao bi proesapiti, šta ga čahure (galete) a šta predja stoji, i kad bi vidio, da mu se trud i trošak neplatja s onim, što mu kupac nudi, zadèržao bi predju do druge godine, i nebi se bojao, da će mu se čahure progristi, čime bi cěnu pósve izgubile.

Kako se sěme od bubah dobiva i kako se bube još u čahurah (kožurcih, galetah) živeće umaraju, prije nego se progrizu, to ću drugi put opisati. Sad da vam kažem nešto o domaćoj svili, koju sam vidio u Erdelju.

U pèrvoj romanskoj regimenti služio je kapetan **Mamula**, koi je onamo od Banatjanah došo. Budući pensioniran, nastani se u Hunyadu. Još prije, nego je u mir stupio, umèrla mu gospoja, ženica tiha, al' radina i provèrtna. Mamula se upozna s nekom udovicom, kod koje je stanovao i zaruči se s njom 1823. g. Nu nesreća je htěla, te je ondě nemilo poginuo. — Sěděći jednu večer sa svojom zaručnicom u hladu pred svojom avlijom (dvorištem) na klupi uličnoj, nad kojom je bio krovčić naslonjen na dva stupca i na tarabe, dodje bivolski čopor s paše. Zaručnica se diže i odleti u avliju, zovući Mamulu, da ide za njom. Nu ovaj nehtěde, već ostà pred klupom. Bivolski bak (bik), videći na Mamulinoj glavi cèrljenu kapicu (koje boje bivoli netèrpe), poleti k njemu. Mamula, stojeći za jednim stupcem nije imao ništa u ruci, čim bi se branio, i nemogavši više na avlinska vrata uzmaći, potèrči niz ulicu, da se spasi u avliju suseda svoga. No ni tù nije mogao otvoriti vratah. Tù ga dostigne bak, udari ga u ledja, obali ga na tla i stane mu po golěnih (Schienbein) nemilice gaziti, i prije nego bivolar priskoči, da ga oslobodi, prebije mu obadvě golěni. Nebiaše više za njega lěka; noge mu pocèrniše i deveti dan preminù. — Po smèrti njegovoj dobijem ja nalog, da licitiram njegove već popisane stvari, medju kojimi je bilo, mislim, 15 od prilike motovilah svile spredene i već ofarbane. Glavnih je farbah bilo: cèrna, cèrljena, modra, žuta, a i zelena. Krasne su to bile farbe, da si čověk lěpših želiti nemože, i kako su mi pripověđali, tá je svila u Banatu bila farbana, gdě se je pokojna gospoja bavila s tkanjem svile.

Vaše novine ove godine svědoče, kako lěpo naše krasotice vezti (sticken) znadu; a da umiju i tkati fini bez (platno) i dugajlije (platno u osnovi poměšano s pamukom i s lanom), i da su mnoge i mnoge žene samouke zdrava mozga i bistre glave, to je stvar već oddavna poznata, a po tome sudeći nebi se težko naučile i svilu tkati. Vidio sam u Dubrovniku na jednom malom stančiću (kleinen Webestuhl) pantlike tkati ne za prodaju, nego zabave radi za svoju porabu. — Istina je, da je nošnja od svile luxus; ali imućni ljudi nose, što mogu kupiti i platiti, i njima se to pristoji, i bolje da svoju robu sami nose i deru, nego li da ju prodaju na kvar.

Buduć da naše domorodkinje znadu pèrteninu (Leinenzeug) mastiti s cèrnom, modrom i žutom bojom*), te bi jim samo malo nauka trebalo, da se nauče i svilu farbati tako, da farba ostane stalna.

Četiri su glavne farbe: cèrna, cèrljena, modra i žuta; cèrljeno i modro čini farbu ljubičnu ilíti violičnu, a modro i žuto čini farbu zelenu. Cèrno se farba s šišaricami i zelenim vitriolom, cèrljeno s broćem (rubia tinctorum, Färberröthe, Krapp), modro sa čivitom (Indigo), žuto sa žutikom (berberis vulgaris, Berberitze) i rujevinom ilíti rujem (rhus cotynus, Sumach), izvan da ima i žutih galetah. Ima još i drugih stvarih, s kojimi se sukno, svila i platno farba; ali meni poznate nisu.

Farbanje je stvar chemička, koja bi iziskivala veliko dělo, kad bi htěli farbanje opisati u svih mogućih směsah. No kako se glavne farbe vèrzu, to bi mogo u kratko u vašem listu opisati koi chemik, pa bi se do mala naše děvojke poprimile farbanja svile, a ako ju nebi baš same i tkale, naselio bi se naskoro u svaku najmanju varošicu po jedan tkalac, koi bi svilu tkao. — Samo na ovaj način može se svilarstvo podići na stupanj najviši.

Ja znam, da kod nas ima dosta gospojah i ženah, koje to dělo razumiju. Koja dakle pisati znade, molimo ju, da nam to opiše. — Pa kad bi to učinila gospoja **Jelisava** ili druga koja domorodkinja, neznam, nebi l' mi se otvorila žila poëtička, te bi joj zapěvao kao negda Petrarka svojoj Lauri:

Blažena mati, koja ju rodila
I blažen danak, kog se pojavila.

Gnojište (djubrište) zlatna ruda poljoděleca.

(Konac.)

Kako se može sačuvati gnoju snaga (jakost), da neizhlapi?

Najbolja ti je stvar za to **zeleni vitriol**, što ti ništa drugo nije, nego gvozdena (želězna) sol sa sumpornom (žveplenom) kiselinom poměšana, t. j. onaj isti vitriol, iz koga se děla cèrnilo za vunu i drugo predivo.

Kako i kad da se upotrebljuje taj zeleni vitriol?

Zeleni vitriol upotrebljuje se ponajbolje ovako. Na tjedan jedan put, dakle n. p. svaku subotu, uzme se stanovita množina toga vitriola, kome se pokrupniji komadi raztuku, — te se baci u jamu, gdě se gnojnica kùpi, pa onda se kakvim god dèrvetom uzměša nekoliko putah. Za uru il' dvě, pošto se vitriol u gnojnici raztopi, polije se s ovako pripravljenom gnojnicom gnoj posvuda i to dobro. Onda ćeš osětiti, da neudara više gnoj, makar još toliko prije smèrdio, a to ti je znak, da je vitriol privuko na se gnojnu snagu, te joj neda više u zrak hlapiti niti smrada razprostirati.

Koliko vitriola treba za to?

Množina vitriola zavisi od množine gnoja, t. j. čim je više gnoja, tim više treba vitriola. Znade li n. p. seljak, da na svu godinu dobije odonuda 50 vozih gnoja, od kojih se svaki voz uzeti može po 20 centih, — onda mora isti seljak na godinu 2 centa i 4 funta vitriola baciti u gnojnicu, pak ju onda izliti na gnoj, i to zato, jerbo baš ovoliko vitriola treba, da uzmogne privući na se onu gnojnu snagu, koja postaje, kad gnoj uzkipi.

---

*) U Dubrovačkom maste ilíti farbaju žene sa svakojakom farbom rašu (ellenbreit Casimirartig gewebt), koju one same tkaju. *Spisatelj.*

Reč „raša" tumači **Vuk** u svome rěčniku ovako: „**Raša**, f., kao rijetko sukno u četiri nita, kojega se mnogo če u Dubrovniku, pa se najvećma plavetno prodaje seljacima za čakšire ili (kao što se onamo govori) gatje." *Ur.*

Šta stoji zeleni vitriol, i koliko se dobiva, ako se on potrebuje?

Prostoga zelenoga vitriola, — finoga za to netreba, stoji cent od prilike 5 fr., — dakle funt je po groš. Ako dakle seljak na godinu dobije 50 vozih gnoja, onda znamo, da mu treba svakoga tjedna 2 funtá vitriola, dakle da mu treba na tjedan do 2 groša na gnoj potrošiti. — „Tà nisam poludio, da svakoga tjedna po 2 groša, ili ako mi je veće gnojište, 3, 4 i do 8 groših na gnoj bacam“, pomislit će mnogi seljak, koi ovo čitao bude. Ali, čekaj, dragi prijatelju, i nesudi prenaglo! Da vidimo prije, koliko ćeš dobiti, ako svake nedělje 2 groša na gnojište potrošiš; pa ako ti se i onda uzvidi, da posao nevalja, okani ga se u ime božje, te čini slobodno po starom običaju, kako ti je děd i praděd činio. Nu i poslije ćeš viditi kod pametnoga suséda (komšije), čemu vitriol koristi, pa ćeš se onda i nehotice na pravi put povratiti.

Veliku, dà, preveliku korist donosi zeleni vitriol po tom, što priteže snagu gnojnu, ter joj neda, da bez koristi u zrak hlapi; jer ako se zemlja pognoji gnojem, što je nasoljen zelenim vitriolom, dat će ti doista za tretinu više žitka, a do četiri puta više sěna, nego li kad ju gnojiš suhoparnim gnojem.

Ako ti n. p. koja njiva obično nosi 6 vaganah žita, a koja livada (sěnokoša) 5 centih sěna, a ono ćeš dobiti s iste njive do 8 vaganah žita, a s iste livade do 20 centih sěna, ako sad njivu i livadu pognojiš s onim gnojem, koga si zelenim vitriolom marljivo polěvao, sve ako nisi ni za šaku više gnoja uzeo. Uzmimo, da si na njivu i livadu skupa 10 vozih gnoja izvezo, i da si po propisu u taj gnoj od prilike 45 funtih vitriola priměšao, to te je stao vitriol 2 fr. i 5 groših. No budući da si za to 2 vagana žita i 15 centih sěna više dobio, — time si već dobio 20 fr. 46 kr., računali mi vagan žita samo po 4 fr. i cent sěna po 1 fr.

A da to nije malen dobitak, svatko će uviditi, tko znade, da je 20 fr. više novca nego li škuda. — Tko pako hoće, da ovoliko dobije, mora i činiti, što k tomu treba, i što mu se ovdi světuje.

Da li je bolje izměšati na gnojištu gnoj konjski s gnojem govedjim i u obće s gnojem od marhe rogate, ili svaki gnoj napose smetati?

Što se toga tiče, to zavisi od zemlje, koju gnojiti imaš. Ako tko ima njivah i livadah fele različite, dakle zemlju lahku iliti pèrhku i težku iliti tvèrdu, treba svakako, da gnoj konjski i gnoj od rogate marhe svaki napose smetje, i da vrući i oštri konjski gnoj izvozi na njive i livade, kojima je zemlja težka i tvèrda, — blažiji pako gnoj od marhe rogate na njive i livade, kojim je zemlja lahka i pèrhka. Ako je pako zemlja na svih mu poljih posvuda jednaka, to jest ili sve težka ili sve lahka zemlja, onda je najbolje, vas gnoj jedan s drugim izměšati. No treba, ako mu je išto stalo do toga, da zemlju svoju upitomi — a za tim mora svaki gospodar ići — da ugodi zemlji s onakvim gnojem, kakvoga treba. Ako tko n. p. ima sve težku zemlju, neka gleda dobiti gnoj pèrhak i slamnat; neka neštedi plěve i bujadi, i neka neostavlja gnoja na gnojištu, dok mu sasvime mastan bude. Imali pako sve pèrhku zemlju, onda je najbolje, ostaviti gnoj, dok uebude zdravo mastan.

Šta da se čini s gnojem na polju?

Ovdi dèrž' se ovoga: „Pravi gospodar ide odmah s plugom za gnojem.“ Jerbo ničemu nevalja gnoj izvezti i razastrěti, pa nezaorati ga.

Ako si prisiljen gnoj na polje izvezti, a nemaš kad, da ga odmah zaoreš, to ga onda ti neraztiraj, nego ga stèrpaj u veću hèrpu na polju. Nemoj nikad gnoja dublje podoravati nego li 3 palca u zemlju, ma ipak gledaj, da ga svagdě zemlja pokrije, jerbo ti je ružno viděti oranicu, gdě na više městah gnoj van viri, a i znamenje ti je to velike nemarnosti.

Daj da sad još na koncu sberemo u jedno sve, što smo govorili o gnojištu, o gnoju i o gnojenju. Dakle:

1. Gnojište neka bude vazda blizu štale i to ondi, gdě ima hlada, i kud mogu kola lahko prolaziti, dakle odlaziti i dolaziti, i kamo ni sa strěhe ni od drugud nedopire voda.
2. Gnojište mora bit onoliko, da gnoj na njemu nikad nedodje preko 4 stope u visinu.
3. Dno i stranice od gnojišta moraju bit takove, da nepropuštaju ni vode ni gnojnice.
4. Dno od gnojišta mora na kojoj nibud strani poniže biti, i na najnižem městu mora imati za gnojnicu jamu, koja vode nepropušta.
5. Oko gnojišta treba da je jarak pol stope (cipele) dubok i ozidan, da se u njem skuplja kapnica od kiše i od sněga, što pada sa strěhah i po dvorištu.
6. Gnoj na gnojištu mora bit jednako razastèrt, vazda prilično vlažan, 4 stope visoko, al' čvèrsto natèrpan.
7. Vitriolom zelenim valja se služiti, da gnoj neizgubi snage (jakosti).
8. Na polju valja gnoj odmah, ali ne preduboko, zaorati i podobro zemljom pokriti.

Sad znate, mili seljaci, kako treba prirediti gnojište i kako se gnojem služiti. A vaša neka bude briga, da činite, što vam je kazano na vašu korist. Pomislite sami: Kad bi tko siromaku golu i ozeblu darovao toplu haljinu, vi bi ste rekli: „A to je dobro, to je krasno dělo (lěp čin)!“ — Ako li siromak nebi obuko darovane si dobre haljine, nego bi opet jaukao od studeni, Vi ga doduše nebiste žaliti, nego bi rekli: „To je budala, to je nevaljanac.“ I pravo biste rekli. Ako dakle tko od vas hoće, da mu gnojište bude zlatna ruda, nek priredjuje gnojište, kako valja, i nek pripravlja gnoj, kako treba; jerbo tko hoće da žanje, mora prije sijati, kao što se Bogu svemogućemu mora skrušeno moliti onaj, tko hoće, da mu Bog usliši molitvu i da mu dá sreću i blagoslov.

Museum.

G. Samuel Epstein, gradjanin zagrebački, povodom je tim, što ga je grad Zagreb naimenovao gradjanom svojim, zakladi narodnoga museuma darovao 25 fr. srebra.

*) 25 fr. sr. uloženo u 1. hèrvatskoj štedionici u Zagrebu.

D. R.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec**. — Tiskom **Franje Županа** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na svĕtlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cĕna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 23. **U subotu 4. lipnja (junija) 1853.** **GODINA I.**

Što nami najvećma treba?

Od **Jelisave Prasnićke**.

U Biškupcih (kod Varaždina) 31. svibnja 1853.

Najvećma nami trebaju učionice pučke dobro uredjene. Dok se god kod nas nebudu učionice pučke marljivije nadgledale, dok se god kod nas nebudu učitelji pošteno platjali, nećemo ni mi ni siromaški puk naš od njih imati koristi prave. Nemogu se dosta načuditi, kako je to moguće, da je tomu tako kod nas, pa baš kod nas, gdě svaki i najslabije glave čověk već uvidja, da nismo kadri ni u gospodarstvu ni u čemu drugomu zdravo napredovati, dok se god siromaški puk naš koliko toliko neizobrazi. Ali kako da se izobrazi, kad slabo tko za njega, t. j. za učitelja mu mari? Neusudjujem se ovdi potanko i obširno opisati pravog stanja i kukavnog života učiteljah naših, jer se bojim, da bi nam se inostranci rugali videći našu nebrigu za naš puk, pa bi se onda i ja i svi mi još većma morali zasramiti. Napominjem ovdi uzgred stvar tú samo zato, nebi li se duša našla, koja bi se smilovala, na uboge učitelje pogledala i radi njihove platje na shodnome městu progovorila po koju rěčcu. Nevěrujem, da bi naša vlada s nami tako maćuhinski hotimice postupala. Tome je netko drugi kriv. Da mu Bog milostivi oprostio grěh taj najveći. Ako promislimo veliko i doista težko zvanje učitelja, pa ako sad na um uzmemo kukavnu mu platju, moramo i nebotice žaliti svakog věšta mladića, koi si ovaj gorki kruh odabere. Kad pako još vidimo, da učitelji i te kukavne platje već godinu i više danah dobili nisu, kad vidimo, da jim tako rekuć glad iz očiuh, lakat iz rukava a palci iz obuće vire, mora zaista svakog čestita čověka zaboliti sèrce, i on tada sám sebe i nehotice pita: da li je to želja našega milostivog cara i gospodara, ili je tome uzrok nemarnost nekojih ljudih? — Nemojmo se, gospodo, nimalo čuditi neprikladnosti, nesposobnosti, nebrigi i nehajstvu, a kad i kad i bezobraznosti pogděkojih učiteljah. Veli se rěč: „Sila Boga nemoli.“ Kako možemo zahtěvati, da učitelj bude marljiv u svome zvanju, kad nedobije po godinu danah ni krajcara platje? može li mu se zaměriti, ako zanemari školu, da si na drugi koi način zasluži zalogaj kruha? Smilujte se, gospodo, našemu mladomu naraštaju; promislite, da svake godine izlazi sila mladeži iz pučkih školah; uzmite na um, da će taj naraštaj, ako ne vami, a ono vašoj děci od kakve takve koristi biti; da su to vaši budući susědi, i da će morda gděkoi od njih popeti se i do činovnika, drugi opet, da će bit věrne sluge ili službinje děce vaše, koja će vam onda zahvalna biti i vas blagosiljati, što ste jim odhranili čestite i razumne ljude, i što ste jim izobrazili puk, medju kojim i s kojim živiti moraju.

Buba

(kukac svileni, gusěnica svilena).

Od **A. V. G.**

Kako je to něžna i tanka, mehkana i natopla stvar — svila! Tanka i mehkana, da nemože bolje, — ujedno je i jedra i jaka, da joj para nema. Izmedju svih tkaninah svila je tkanina ponajjača i najčvèrstja; za nit svilenu, da ju razkineš, treba ti skoro tri put toliko snage, koliko za nit lanenu iste debljine, a dva put toliko, koliko za nit konopljenu iste debljine. Svila je teža od vode; što zlato medju kovovi, to je svila medju tkaninami, tkanina najsjajnija, najteža i najjedrija. — Već oko 274. godine po narodjenju Isukèrstovu bila je svila tako skupocěna, te se za funt svile davao funt zlata; i sve svilenine, štono se spominju u Gèrkah i Rimljanah, bile su samo napol svilene a napol lanene. Oprave od „běle svile“, koju su egipatske i židovske gospoje priredjivale, bile su nešto lanene, nešto pamučne [1]). Kao što su Kitajci sve do věka izza Isukèrsta svilu pravili skrovito i nikome drugome znano, tako da se je buba tajimice iz Kitaja izněla, isto tako nisu oni izvozili nikad svile nepriredjene, nego bi ju prije priredili i otkali, — a u drugih zemljah morali bi ju opet činkati, ako bi ju htěli snova tkati za koprene i za druge tanane i prozračne stvari, kako to ukus i potreba domaća iziskuje. S toga je bila svila toliko skupa, pa baršun i svila takova oděća, kojom su se samo velikaši oděvali. Sve do daleko u srednji věk bila je takodje svila oděća samo knezovah i velike gospode. Karlo veliki, silni cesar, nosio je kao osobiti nakit samo svilen pas preko svoje lanene ječerme. A sedam stolětjah poslije toga, — pregledajući vojsku svoju snimio je německi cesar Karlo V. svoj šeširić od baršuna, da nebi na kiši pokisnuo. Kako se je izza toga do danas sve proměnilo velikim napredkom i razvitkom obèrtnosti narodah! Sad se već i službinje svilom oděvaju, a děca nose i haljinice od baršuna.

Domovina svile — to je Kitaj. U sěvernom kraju ove goleme zemlje rastu, ima tome nekolike hiljade godinah, — a osobito u pokrajini Seriki [2]), prebujne šume běloga duda, a na listu ovoga dèrvlja snuje čudnovata predilja, da ju jedva i vidiš, — nalik na gusěnicu, koja svojom predjom donosi čověku dar skupocěn. I u Indiji živi buba napolju, te Indijancem netreba drugo, nego samo snimati s dèrvlja čahure (kokone t. j. predju, u koju se buba zaprede), te razmatati jim niti. Tako se valjda dugo vremena dobivala svila; no kad se umnoži potreba, stadoše ljudi bubu umětno něgovati, i onda opaziše, da se takvom domaćom něgom bubah dobiva mnogo tanja

---

1) 1 Mojs. 41, 42. nazivlje se „bělom svilom“ pamuk.
2) Odtuda i latinsko ime „sericum“ za svilu.

i lěpša svila. Osobito primiše se žene toga posla, i Kitajci pripovědaju, da je carica Si-ling-chi, — supruga velikoga cara Hoangti, koi je 2700 god. prije Isusa živio, — izmislila način, kako da se bube goje kod kuće, — da je ona s svojimi gospojami i děvojkami bube hranila dudovim listjem u carskom dvoru, te na izgled svima čahure sama odmatala i svilu prela. Kao što su kitajski carevi nastojali poljodělstvo i vèrtlarsto dotěrati do savèršenstva najvećega, isto tako trudile su se carice podići svilarstvo, koje se malo po malo razširi po svih krajevih zemlje, te postade izvor blaga mnogim porodicam. Iz Kitaja „iz zavičaja neizcèrpljiva svile" samo mogla se svila dobiti; Gèrci i Rimljani dobivali su svoju svileninu iz Indije preko Perzije putem karavanah, — a tolicno su znali o postanku svile, te su mislili, da svila raste poput pamuka na dèrvu.

Puno stolětjah bilo je svilarstvo Europi tajna (skrovnost), — pa sa svim trudom i nastojanjem nije joj za rukom pošlo dohvatiti ga i spoznati. Na iztočno-rimskom dvoru u Carigràdu, gdi se osobito razkošno živilo, — počeše najprije velikaši carstva svilom se oděvati, te doskora taj običaj zavlada posvuda. No budući da je Justinijan car, — kao i njegovi prednici, — skoro bez prestanka boj bijo s Perzijanci, te tako perzijanski tèrgovci nedonašahu više svile, zapovědi car, da brodovi idu arapskim morem dolě u Indiju, i da uprav iz Indije svilu donose. Dok su još o tom razmišljali, kako da se oživotvori ova za onda vèrlo směla naměra, nadodjoše na dvor carski dva kalugjera (redovnika), koji su kao kèrstjanski poslanici prošli bili Perziju i Indiju. Ovi redovnici donesoše pèrvi čahure u Europu, pripovědajući, kako treba bube gojiti, hraniti i něgovati, i pokazujući, kako bi se lasno moglo zametnuti i podići svilarstvo u carskih dèržavah. Oni donesoše i sěmena od duda sa sobom, ali běše zaboravili doněti i jajah od bubah. Zato jih nagovori car, neka bi opet pošli u Indiju i Kitaj, te odtuda jajah od bubah doněli. No u Kitaju udarena je bila kazan (kaštiga) smèrtna na izvoz jajah od bubah preko medjah carstva; ali se redovnici mudro domisliše, te posakriše jaja u svojih izšupljenih štapovih, i tako se sretno vratiše u Carigrad god. 555. poslije Isusa. I u Gèrčkoj primiše se ponajprije plemenite gospoje svilarstva; po nalogu carevu budu osnovane pèrve svilarnice u glavnom gradu Carigradu, u Atheni, Korinthu i Thebenu, pa tako se udomi u Gèrčkoj uměća, kako da se svila prede i tke, koju uměću sačuva si Gèrčka do věka dvanaestoga. Tek za Rogera I., kralja napuljskoga i sicilijanskoga, dospě ova tajna Gèrkah i do drugih; ovaj bo kralj, osvojiv mnoge gradove gèrčke, odvede žitelje tih gradovah sa sobom u sužanjstvo. Nu Napulj opet čuvao je brižljivo ovu tajnu svilarstva, kojim do skora jako obogati, i tek věka šesnaestoga budu sadjeni dudovi i u Italiji gornjoj, a osobito vojvoda Philibert od Savoje zauze se za svilarstvo; bio je to pravi vladar mira, koi ujedno u Piemontu i maslinu (uljiku) i dud (murvu) něgovaše. Odtada postade Italija zavičaj svile, te se još i sad odlikuje svojimi tvornicami, koje prave najbolju svileninu.

Za vèrloga kralja Henrika IV. bude o početku věka 17. svilarstvo zavedeno u Francezkoj. Znajući, od kolike je koristi njegovoj zemlji svilarstvo, naredi ovaj veliki kralj, te se zasade dudovi na milione, a time procvati svilarstvo u Francezkoj na toliko, da su ne samo ostala u Francezkoj ona četiri miliona franakah, štono jih je prije za svilu platjala i slala u zemlje inostrane, nego je dapače dobivala u to ime Francezka nekoliko milionah iz zemaljah inostranih. Za slavoljubivoga Ludovika XIV., — ponajviše nastojanjem njegova ministra Colberta, — umnože se svilarnice u Francezkoj na toliko, da su još i danas najobilniji izvor blaga Francezkoj. A da je Lyon največi i najznamenitiji grad za Parizom, tome je uzrok njegovo svilarstvo.

Kadno Ludvik XIV. poreče izrok (edict) od Nantesa, te time uztegnu zaštitu protestantom, koju su po onom izroku uživali, poběgoše mnogi Hugenotti, i to najbolji obèrtnici iz Francezke; a u Němačkoj bili su dobro došli, naime Fridrik Vilhelm, veliki knez izbornik, primi protestante Franceze oběručke. Tim povodom podigoše se u Berlinu i Potsdamu svilarnice, te i u Bavarskoj i na Rajni rěci zasadišo se dudovi na hiljade. Osobito krěpko podupirao bi Fridrik veliki ovu toliko znatnu struku obèrtnosti, ne samo umnožavajući dudinjake, nego podižući i velike tvornice i nalažući, da se puk uči zabadava, kako treba postupati s dudovi i kako bube něgovati, — a tako i odredjujući povelike nagrade onim, koji bi se s svilarstvom bavili. Tako isto radio je i knez izbornik Karl Theodor u rajnskom palatinatu i u Bavarskoj. Po tih pripravah i podporah sudeći mislio bi bio dakako čověk, da će Němci dotěrati do toga, te će kod kuće proizvoditi toliko svile, koliko jim treba. Ali tome nije tako. Njihovo svilarstvo daleko je zaostalo izza svilarstva njihovih susědah Francezah, Milanezah i Piemontezah; radi česa se němački obèrtnici veoma tuže. Dud napreduje tamo prekrasno, premda je presadjen iz toplijih zemaljah, kao što je Kitaj, Japan i Perzija; a gdi dud napreduje, tù može i buba živiti, jerbo list od ovoga dèrva, to joj je hrana najmilija.

Čudnovato je, da nijedna druga gusěnica, osim bube, nejede lista dudova; jedina buba podnosi njegovu slinu nalik na gumu. Ali neljubi dèrva s cèrnim rodom, nego ljubi samo běli dud. Ovi běli dudovi imadu u sebi mnogo šećera (cukora), pa te iste lěpljive sline nalik na gumu ima u listu. Ova slina, to je pèrvi temelj svile, koi mala bubica izprede na divne niti. Buba, to jest, ima uzduž hèrbta dva kanalića osobita, gdi se nakupi smolenina, koja na zraku bèrzo otvèrdne. Kad hoće bubica da prede, onda izidju napolje kroz dvě rupice izpod ustašca male kapljice od te smolenine, koje bubica na list prilěpi. Onda miče glavom simo tamo, te tako one kapljice, koje teku jedna za drugom, izvuče do u dvě pretanane niti, koje opet u isti par (hip) prednjimi nožicami sprede u jednu nit. Takva nit dulja je više putah od pol milje! Ostali lepiri (metulji) noćnjaci naprema bubi prosti su zanatnici, koji predu u krupno i nalik na pust (Filz), te iz takove predje nema konca; jedina buba — jest umětnik divan.

Jaja, od kojih bube postaju, to su mala okrugla zèrnca nažuta s jednom sivom piknjicom na vèrhu. Jedan jedini lot zèrnacah ima 20.000 jajah, medju kojimi dakako ima mèrtvih ili gluhih, iz kojih se nevale bubice. Na toplini od 18° R. izvale se jaja za 4 do 8 danah, te mali cèrvići, jedva što se izvale, stanu odmah žderat. Kao i druge gusěnice mnogo žderu i bubice, te požderu za dan dva put više hrane, nego li jim čini sva njihova težina. Budući da jim je zavičaj zemlja topla i blaga, gdi za kratkoga njihova života nikada nedaždi, ljube one i srednju toplinu, čist zrak i sušu; ovo troje od prevelike je potrebe, da mogu napredovati. Odkako se izvale, pa dok se nezapredu, svlače kožicu za 4 do 6 danah četiri puta; no ako jim fali hrane ili topline, zategne se to, te se one svlače tek za 10 danah, jerbo treba, da su pri svoj snagi svojoj, ako hoće, da staru oděću svoju svuku a obuku novu i lěpšu. To doba, kad se bube svlače, pogibelno jim je, te mnoga bubica onda zaglavi. Kako se približi dan za svlačenje, onda leže one ukočene i nemičući se, niti žderu 24 ure. No kad svuku razpuklu kožicu, onda žderu opet i to drugi dan pohlepnije nego li prije, kao da hoće da nadoměste, što su zanemarile. Kad god se svuku, postaju bělje,

gladje i veće, a izmedju četvèrtoga svlačenja i zapredanja žderu tri put toliko, koliko su žderale sve vrême prije. Osam od prilike danah izza četvèrtoga svlačenja pokaže jim se pod vratom jaka cèrljen; onda prestanu žderati, běže nemirno simo tamo, te traže prikladno město, gdi bi se zaprele. Sad jim je tělo, kad ga gledaš prema světlu, prozračno poput zrela běloga grozda, a mehkano poput těsta; obruči na tělu upadnu, a koža oko vrata smreška se. Ako su našle, gdi će se zapresti, onda pèrvi dan opredu se spolja (izvana) na krupno, (t. j. opredu tako zvani kentenar, Flockseide), a drugi dan zatim u ovoj krupnoj predji predu na tanje, t. j. opredu jednu nit neprekidnu od 1000 do 1200 stopah (cipelah) dugačku. Zatim opredu iznutra od lěpljive (klebrig) vlage pustasti (filzartig) svod (boltu), u kojem poslije 4 do 5 danah buba postane čahura. Ali već poslije pèrvoga dana zaprede se buba tako, te joj više nemožeš viditi radnje.

Time je buba svoju blagodatnu radnju dovèršila, pa onda pridolazi čověk, te kolěvku bube pretvori u grob joj. Da uzmogne svilenom kućicom okoristit se po volji, mora prije ubiti domaćina iste kućice; a ubija ga vrućom parom od vode. Pristavi, to jest, kotao s vodom, a na kotao, čim voda uzavre, metne sito s čahurami, te čahure pokrije tako, da nemože para napolje (van). Za četvèrt (fèrtalj) ure, pošto se više nečuje nikakva praska, stvar je gotova; zatim se donesu druge čahure na vatru, i tako dalje, dok se zaguše sve čahure. Izza toga razastru se na ponjave (vilahne), da se osuše, te se onda ili odmah odmataju ili prodaju svilarom. Na 1 funtu svile treba 10 funtih čahurah, a na 1 lot jajah bubinih može se uzeti 45 funtih čahurah. Odatle se vidi, od kolike je koristi posao svilarstva. Neki zakupnik (arendator) u Lombardiji dobio je prije nekoliko godinah na svilarstvu 2200 talirah; od toga je dao polovicu svome gospodaru za listje, jaja i město, a preko 1000 talirah ostalo mu je čista dobitka.

Dakako, da valja svagda pridèržati nekoliko dobrih čahurah, od kojih će se izvaliti lepirići i nova jaja. Ako hoćeš, da dobiješ samo bělu svilu, treba izabrati i běle samo čahure, a za žutu svilu žute samo čahure. Koje imadu u sebi ženska lepira, one su veće i na sredini ponešto ugnute, a na jednoj i drugoj strani zaokrugljene; a čahure s mužkim lepirom u sredini su više ugnute, na krajevih više zašiljene (zašpičane) i u cělom manje. Već poslije 14 danah izleže se lepir, obično tri ure po zahodu sunčanom. No ovaj je lepir ptić noćnjak, koi nepodnosi světla, te voli tminu. Krila su mu kratjana, te na njih pèrhati nemože, kaljavo-běla i izšarana sa žutimi i zagasitimi prujami iliti strěkami. Lepir, kad hoće, da izleti, prospe iz sebe oštar sok da time umekša ono město, kuda će izletiti. Još onaj isti dan páre se mužko i žensko; zatim cèrkne mužko, a žensko izvali za dva dana nekolike stotine jajah, te onda i ono cèrkne i završi svoj život, koi je svega skupa jedva dva měseca trajao. I ovaj kratjani život na veliku korist bude čověku, koi se posvuda prirodom koristi. Kitajcu je buba od koristi tolike i životu mu od tolike neobhodne potrebe, te on nemože ni budućega života po smèrti pomisliti bez svilarstva. Kitajac misli, to jest, i věruje, da gorostasni dudovi rastu na nebu, da bube duge za lakat tamo sěde na dèrvlju, i da čahure donose stostruki dobitak.

Pa tako se i tù vidi, kako je uzko spojen život čověka sa životom životinje i bilja, pak je ipak uznešen vikoko nad golom prirodom. Što buba neznano i povedena golim nagonom prirodnim oprede, to čověk prede, znajući zašto, po drugi put; zato je njegova predja bolja i krasnija nego li predja bubah i paukah, kao što mu je i kuća njegova umětnije složena nego li kućica od pčele.

Družtvo svilarsko u Štajerskoj.

Svilarsko družtvo u Štajerskoj imalo je 19. svibnja glavnu skupštinu. Poslije kako je grof Karlo Gleispach kao ravnitelj družtva otvorio sělo kratkim govorom, podnese poslovodja družtva dr. Hlubek izvěstje o dělanju družtva i račune za godinu 1852. a medju ostalim ovo što slědi:

Na zemljištu družtva u Baierndorfu pokraj Eggenberga umnožao se broj dudićah uzgojenih iz sěmena za 40.000 komadah, a odraslog dudovog dèrvja i gèrmja presadjeno je 1057. Od 80.000 stabalah dudovog dèrvja i gèrmja, što je družtvo ustupiti moglo, razposlano je 12.838 komadah, i to: gg. grofu Pálffy-u, g. Grillu u Maribor, g. J. Egghardu u Fohnsdorfu kod Judenburga, g. Rošaku u Schwanbergu, g. Wolfu u Wildonu, g. grofu Kotulinskomu, svilarskomu družtvu u Innsbrucku, a najposlije i ravniteljstvu južne želěznice, da jih pokraj ceste zasade.

Od godine 1843 do 1852. razposlane su u svemu iz družtvenog zemljišta 92.000 dudovah, a posredovanjem ravniteljstva presadjene su već, od kako družtvo obstoji, 293.000 dudovah

Svilarstvo jednakim korakom ide s umnoženjem dudovah, t. j. čim više sadi se dudovah, tim većma napreduje svilarstvo.

Godine 1852. proizvedene su galetah 3000 funt., od kojih je svilarski zavod družtva proizveo 276 funt. Najznamenitiji proizvoditelji bili su g. 1852. g. g. Josip Hoepfner, Karlo Königshofer, J. Gilly, grof Pálffy, grof Gleispach, C. Hofkellner, Geissler, dr. Kessler i Verlis. U practičnom nauku bila su osim 7 carskih i 3 stališka stipendista, 16 učiteljskih kandidatah i 20 osobah drugih stališah.

Dohodci družtva iznosili su 1940 fl. 33 kr., a troški 1295 fl. 20 1/4 kr. i time je ostalo 645 fl. 12 3/4 kr. viška. Ravnitelj družtva predloži, da skupština odredi, kakvi da se kamati za godinu 1852. članovom izplate. Obzirom na priznanje, što je štajerskomu družtvu svilarskom u dio palo od visokoga ministerstva dne 22. travnja p. g. te isto tako radi priobćenog uzpěha družtvene dělatnosti, učini grof Vilhelm Khünburg još slědeće predloge: a) da se ravniteljstvu radi dosadanjeg poslovanja od strane cělog družtva zahvalnost izjavi, b) da se dioničarom (aktionerom) kamati samo 4 po % izplate, i c) da se višak, to jest onaj peti postotak obrati na podporu i poticanje manjih i lošijih gospodarah na svilarstvo.

Predloge ove podupirao je i g. Pittoni i time budu sve predložene točke jednodušno primljene i odobrene; zatim predloži g. grof Gleispach još i to, da se ravniteljstvo povlasti, da može tri ili četiri pitomka o trošku svilarskoga družtva primiti u zavod; a to može tim lakše biti, jer još ni sad stigla nije dozvola, da se mogu i nadalje primati c. k. stipendiste. I to bude odobreno.

Tko je pazljivim okom motrio tiho dělovanje i napredak štajerskoga svilarskoga družtva, taj se je osvědočio, da su po ovom družtvu već 293,000 dudovah na Štajeru presadjene, osim toga bit će mu i to poznato, da su 3000 otisakah obuke o sadjenju dudovah i gojenju bubah za puk seljakom razdane, zatim da su se: 17 carskih, 30 staliških stipendistah i 32 učiteljska kandidata u svilarstvu podučavala, a osim ovih imalo je na stotine ljudih svih stališah sgodnu priliku taj isti nauk slušati.

Družtvo je uzidalo i veliku svilanu, na koju je potrošilo 3500 fr.; svilarsko je družtvo podpomagalo zavode u Innsbrucku i Nikolsburgu; i sve ovo je učinjeno, a actioneri nisu ništa više nadoplatjati morali, niti se je kakov dug pravio, dà što više poslije 10 godinah slobodno će bit gospodi actionerom, da si sami opredèle postotke od ulogah činećih 10.950 fl. Komu je sve ovo poznato, taj će se lahko osvědočiti, da u cěloj Stajerskoj, a može bit u cěloj Austriji, privatnog družtva nema, koje bi bilo postiglo toliki uzpěh za 10 godinah s tako neznatnom glavnicom, koja je vèrhu svega još i pupilarno osigurana. Zato ima ovo družtvo i cělo pověrenje visokog dèržavnog upraviteljstva.

Konačno moramo još i to primetiti, da su članovi upraviteljstva, koji bi po zakonu pravilah sada odstupiti imali, naime g. g. Ignac Dissauer, Ludvik Rochel i dr. Hlubek, oprošeni, da i nadalje poslove vode. Ujedno su izabrani za računovodstvo g. g. Ivan vitez Azula, vitez Horstig i Ivan Manker. (Wochblt. der k. k. Steierm. L.-Ges.)

Drugi glas o Gospodarskih Novinah i još nešta.

Od **Antuna Sabljara**, c. k. kapetana u miru.

Jam sam pripravan i nadalje za Gospodarske Novine po mojoj mogućnosti što to doprinosti i pisati članke ne

samo na poljodělstvo, nego i na cělo gospodarstvo spadajuće. Primit ću bez ikakve strasti i svojoljubja svaki koristni izpravak mojih mislih, dapače očekivam od domoljubah oštroumnijih i izkusnijih svako oprovèrgnutje bez predsudah kao zaměnitost (uzajemnost), koja je duša gospodarskoga zavoda.

Ali oprostite, ako odpèrto očitujem, da ja glas o Gospodarskih Novinah od člana g. Nikole Švajcara u br. 19. posve odobravam, moleći, izpuštajte u napredak sve, što nespada na gospodarstvo i na družtvo gospodarsko.

Članci statistični dobri su, jerbo cověk sazna, što ova il' ona okolica proizvodi.

I proměne u museumu zanimaju.

Gledè pěsamah slažem se posve s g. Š. — U obće traže štioci u Gospodarskih Novinah muževnu ozbiljnost.

Ali sam se obradovao čitajući u istom broju članak učitelja g. Petra Zoričića. Dogodjaj ovi, koi se nedavno slučio, može mnogomu duhovniku dobro doći, te ga može lěpo uvèrstiti u koi govor. I ja mislim, da otac mora dětetu pokazati prije šibu, pa onda plug i motiku, ili sèrp i preslicu.

Ljudi naravski, — a to su sva dětca, koja netèrpiše nikad ni bolesti, ni glada, ni žedje, — nemaju od prirode ni malo ćuti, a i neznadu, što će to reći: ćutiti ili osećati.

Tù mi pade na um nešto, što mora da je i vami poznato. Prije dvě hiljade i nekoliko godinah dogodile se u gèrčkoj zemlji, te je neko děte razuzdano samo zabave radi jednoj vrani izkopalo oči. Kad su to čule starešine, dadoše odmah smaknuti děte nemilosèrdno, sudeći ovako: Kad se dětetu nesmiluje zvěr, ono će, kad odraste, i čověka ubiti; pogibelno je dakle udo čověčanskoga družtva, te nevrědi, da živi.

Prije desetak godinah i više sbilo se u Bavarskoj, te su dětca igrajući se našla na polju vola ležeća, koi valjda od umora nemogaše se ni maći. Děca s oběsti il' prokšije nemoćnome volu izrežu iz bedra komad mesa. To je, čini mi se, povod dalo, te se je u Monakovu (München) sklopilo družtvo, koje nastoji oko toga, da se živina nemuči (Verein gegen die Thierquälerei).

Nebi škodilo, da se i kod nas sklopi takovo družtvo, jer kočijaš i volar mlati bičom po marhi bez potrebe, samo iz navade, niti on pita, je li ju to boli il' ne. Zato preporučujem roditeljem, a osobito majci ove rěči:

Pokaži mu šibu u desnici,
A u lěvoj jušicu u žlici.

Pèrva u našoj zemlji proba Hussey-eve makine za stèrn kositi.

Poziv na sve gospodare.

Ovoga měseca (no kojega dana, obznanit ćemo drugi put) bit će na Botincu (blizu Zagreba), imanju (dobru) podpredsědnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju gosp. Ambroza ml. viteza Vranicana-Dobrinovića proba Hussey-eve, u Inglezkoj poboljšane, makine za stèrn kositi (Hussey'sche Getreide-Mähmaschine). Kosit će se ovom makinom 12 ralih jaroga ječma (Sommergerste).

Želiti bi bilo, da onom prilikom dodje onamo što više gospodarah i da budu kod te pèrve u zemlji našoj probe; jer ova makina mogla bi od velike koristi biti osobito našoj zemlji, gdě ima tako malo ljudstva, a težaci gdě su tako skupi (dragi).

Tajništvo družtva gospodarskoga *).

*) Molimo i druga domaća uredništva, da ovaj poziv primu u svoj list. *Ur.*

Vremenoslovna (meteorologička) motrenja měseca svibnja 1853.

Dana	Teg barometra parižke měre — Jutrom u 6. — pri temp.	liniah	Po pódne u 2. — pri temp.	liniah	Na večer u 10. — pri temp.	liniah	Temperatura u zraku polag Reaum. thermometra — Jutrom u 6.	Po pódne u 2.	Na večer u 10.	*druge opazke.*
	S	a	t	i	h					
20.	+ 9°. 2	329'''. 90	+10°.4	331'''. 18	+ 9°. 2	331'''. 49	+ 9°. 1	+10°. 3	+ 9°. 4	
21.	9°. 2	331. 18	11°. 0	331. 49	10°. 3	331. 12	9°. 3	11°. 2	10°. 2	
22.	11°. 0	330. 77	14°. 2	331. 91	11°. 4	332. 44	11°. 0	14°. 3	11°. 2	
23.	12°. 0	332. 86	16°. 0	333. 07	12°. 0	332. 75	12°. 0	16°. 0	11°. 2	Od 26. do 31. svibnja bilo je većim dělom mutno vrěme, zadnje dane je dosta kiše palo s gèrmljavinom. Vètrovi su osobito zapado-južni i zapado-sěverni vladali, nu jakog větra smo imali samo 26. i 30. Toplina je u ovoj periodi do 19°. 4. narasla bila, nu na koncu opet opala.
24.	13°. 0	333. 13	16°. 0	332. 56	12°. 4	333 07	13°. 2	16°. 1	12°. 3	
25.	13°. 2	332. 23	15°. 3	331. 49	11°. 3	332. 33	13°. 3	15°. 4	11°. 1	
26.	11°. 2	330. 56	16°. 0	330. 56	10°. 4	331. 08	11°. 4	16°. 0	10°. 3	
27.	14°. 0	331. 18	14°. 4	331. 60	14°. 0	331. 60	12°. 4	18°. 0	14°. 0	
28.	14°. 3	331. 70	15°. 0	332. 23	14°. 2	331. 80	14°. 3	19°. 4	14°. 4	
29.	14°. 0	331. 60	14°. 2	331. 18	14°. 0	331. 39	14°. 4	19°. 3	13°. 3	
30.	14°. 0	330. 24	15°. 0	329. 61	13°. 0	331. 14	14°. 3	17°. 1	12°. 0	
31.	14°. 0	330. 14	12°. 2	330 77	14°. 0	330. 87	12°. 3	16°. 2	16°. 2	

Observatorium meteorologički gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Županа** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

O povih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 24. **U subotu 11. lipnja (junija) 1853.** **GODINA I.**

Ima tome već nekoliko danah, što se na vèrtu nadbiskupa zagrebačkoga preuzv. gosp. Gjure Haulika od Várallye pod gradom nadbiskupskim u Zagrebu k cvatnji pripravlja tako zvana agave americana foliis variegatis. Tvèrde najstariji ljudi, kojim je vèrtlarstvo mila zabava, da je ovu agavu zajedno s velikom orangeriom biskup zagrebački Maksimiljan Vèrhovac 1780. g. kupio iz Štajerske od grofa Wurmbranda. Činimo pozorne sve prijatelje naravi i vèrtlarstva na ovaj rědki pojav, po svoj prilici pèrvi u Zagrebu. No da razpèršimo sve predsude i krive misli, što se raznose u obće o agavi, smatramo za svoju dužnost, te priobćujemo ovdi iz pouzdanih izvorah o njoj nekoja, nebi li se s njome svět boljma upoznao.

Agave americana. Lin.

A. Š. Agave americana. L., krivo aloë nazvana, nahodi se kao rastež domaća u Meksiku, Antillah i Jamaiki. Spada po razredbi botaničkoj od Linnéa u red 6. (hexandria monogynia). Naliči u mnogom na aloë, no Linné ju je pèrvi razlučio od aloah. Agave poznata je u staklenicih od Europe malo ne već 300 godinah. Pèrva agave cvala je u Europi 1680. g. na vèrtu vojvode toskanskoga, druga u Rimu kod kardinala Farnese-a 1685. g., tretja u Madridu 1693. g.

Agave se je udomila već u poludnevnoj Španiji i Portugaliji, gdě se ponajviše sadi za živi plot; za ovo se trebuje i u Meksiku. Korěn joj je prevelik i dèrži se sa žilami svojimi čvèrsto u zemlji; odmah iz korěna těra listje jako, dugo i debelo. Listje od jednoga korěna u Meksiku zauzima počestò prostor od više hvatih (klaftrih); tamo je jedan list obično jedan hvat dug; listi su po jednu cipelu (stopu) široki i pol cipele debeli; rubi su svakome listu narezani i tèrnjavi; na kraju ima svaki list jedan tvèrdi i debeli tèrn naput šila. Ovaj tèrn služi Amerikancem za čavle ili za sulice na strělici, i zato radi tih svojstvah svojih agave je plot jak i dugotrajan proti svakome neprijatelju. Listje joj je boje (farbe) zelene kao more (morje), i kao prašinom posuto (posipano).

Negda je svět mislio, a i sad još mnogi ljudi misle, da agave samo svako sto godinah cvate. Medjutim da prije ili kašnje udari u cvět, to stoji od podnebja, gojenja i něgovanja, jer se sad već jamačno (sigurno) zna, da agave može za 20 do 30 godinah doći u cvět, pače u Americi i za 8 godinah.

Druga pričica, koja ide od ustah do ustah o agavi, jest: kad klas od cvěta, — koi je klas med listjem u korěnu sakriven, — prodre, da, vele, pukne ko puška. Istina je to: kad ovaj cvětni klas kroz rečeno debelo listje prodre, da se mnogi list razpukne, te onda nastane škripež i jek i sva se agava uztrese.

Tretji misle: kako agave ocvate, da pogine. No to nije istina, što je i dokazao glasoviti botanik barón Jaquin, koi tvèrdi, da je 1760. g. vèrtlar carski u Beču jednu agavu ocvalu preko zime něgovao u velikom stakleniku, pak da je druge godine ne samo opet cvala, nego i zrelo sěme doněla, pače i živo potěrala iz korěna.

Od dana, kad se pèrvi put pomoli cvět, pa dok se cvět čisto razvije, prodju, pokako je već vrěme ugodno ili neugodno, 2 do 3 měseca. Dakle će agava nadbiskupa zagrebačkoga najlěpše cvasti koncem m. sèrpnja ili m. kolovoza.

I to nije istina, da se onaj medeni sok, što curi iz cvětja, u apothekah potrebuje kao sok aloin. Tko rado med liže, može se o tom osvědočiti. Mi mislimo, da ipak med nije, akoprem Amerikanci iz soka onoga, što curi iz narezanog listja, prije nego klas cvětni prodre, dobiju preugodno, rezko i sladko pitje, koje oni pulque zovu, a iz ovoga i vino i žganicu prave. No Amerikanci imadu čitava jutra zemlje agavom nasadjena. Aleksander Humbold pripověda, da jedna agave, prije nego joj klas cvětni prodre, vrědi 12 fr. sr. Od pulque-a se je španjskoj vladi platjalo, kao kod nas od vina i šljivovice, tako da je vlada španjska 1793. g. od pulque-a dobila jedan i pol miliona forintih čiste daće. I drugčije je agave Amerikancem od velike koristi. Oni još i listje agavino suše i trebuju ga na města dasakah. Zatim dadu, da izagńjije, i kad meso od nje odpadne, dobiju predivo, iz kojega se dadu presti i tkati najfinije stvari, pače iste se čipke (Spitzen) i tako zvane blonde (Blonden) od toga prave i nalik su na svilene. Osim toga kuhaju još listje i jedu ga. Ako listje nekoliko vremena zakopaju u zemlju, kažu, da miriše kao dinja i da ima tek kao citrona pocukrena.

Kad klas cvětni prodre, ima u Americi do 8 palacah u proměru, a ovaj nadbiskupa zagrebačkog ima u proměru do 3 palca. Cvětni klas izraste u Americi do 2 hvata visoko.

Lan u Gornjem Zagorju.

Od člana **Stěpana Ivekovića.**

Buduć da je na izlogi proizvodah i plodovah g. 1852. kod družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju pèrvu nagradu od 3 dukata zlatna stekao lan Gornjega Zagorja županije varaždinske podžupanije klanečke, poslan iz Tuhlja po članu g. Gjuri Švaglu, negda župnom pomoćniku ondi, a sad župniku Svete Nedělje kod Samobora *), neće bit suvišno priobćiti obćinstvu, kako se lan kod nas obradjuje, tim većma, što je i odbor gospodarskoga družtva već u pozivu na izlogu to isto zahtěvao, t. j. da se priobći način obradjivanja svake versti ploda na izlogu poslana.

Lan, latinski: linum usitatissimum, němački: gemeiner Lein, polag Lineé-a spada u red: pentandria pentagynia. Kod nas děli se na dvoje, naime na *zimščak* i zove se *turščak*, i *lan* to jest *lětni*, koi, ako se sije u stèrnište, zove se *lanšak.*

a) *Turščak* sije se u jesen; zadnji je rok sětve kraljevski post t. j. 19. kolovoz; ako je jesen topla, može se s koristju i kasnije sijati; tako sam ga n p. ja na Miholje t. j. 29. rujna s uzpěhom sijao.

Turščak hoće zemlju dosta čvèrstu, da tako lahko nepozebe; zato ga je najbolje sijati u cělinu ili u dětelište. Ako od suhe zime i zlih větrovah nepozebe, čega se je bojati sve do Jemehnice (Blagověsti) t. j. 25. ožujka, najbolje platja dělo i trud, daje dobro predivo i najbolje sěme za ulje (olje, zejtin).

Kod nas ljudstvo, što ima pomanje zemlje, podkapa ga ili u rěpu ili u kukuruz; no tako u ovom kako i u onom, koi se usije na zemlju nagnojenu, izraste mnogo korova. — Najveći neprijatelj kako jedne tako i druge vèrsti lana jest ljuljka (lolium), a više putah se u lan uvuče korov „viline kose, latinski: cuscuta europaea, němački: Flachsseide" zvani. Od korova nema lěka do ovoga: sije se u čistu zemlju čisto sěme i to bolje je sěme 2, 3 godine staro, nego li ovoga lěta; a kad već korov naraste, treba ga plěti (plěviti).

b) *Lan*. Naliči sasvim turščaku, no nije dobro lana sijati u jesen, jerbo pozebe; turščak pako u prolětje posijan neće dozoriti, nego uvěk cvate, i jedno već dozori i sěme mu izcuri, dok drugo od koréna mlano těra.

Lan se sije u zemlju jaku, koja nije frižko djubrena, no dobro je priredjena; a prija mu bolje nego turščaku rahla zemlja. Sije se, ako je i kako moguće, do 25. ožujka (sušca).

Lan, koi se kasnije usije u stèrnište, zove se *lanšak,* i može dozoriti do Margetinja t. j. 13. sèrpnja. Od kasnijeg usěva ili ako nadodje jesen, sěme od lanšaka nedodje na hasnu, jerbo nedozori; no stablo za predivo ipak valja.

Ako će čovek da ima finije predivo, mora jednu i drugu felu lana sijati na gusto; rědko sijanje dá više sěmena, no predivo grubo.

Kad je već posijano, netreba drugo ništa, nego prije, kako počme cvasti, plěti ga.

Kad počme listje odpadati — što kod nas vele: *„da mu rubačica odpada"* — onda je vrěme pukat ga, i to za dobiti finije predivo, nešto prije, za dobiti pako bolje sěme, kad sasvim listje odpadne, i znamenje je podpune zreloće.

Čim je izpukan, umah se, ako je moguće, još istoga dana odtepu iz njega glavice, to jest sěme. Za ovo imadu kod nas stanovita dèrveta „rihel" zvana nalik na češalj 1 ½ do 2 cipele širok sa zubci pedanj dugimi; taj se rihel uděla u težku klupu ili u stěnu (duvar), pa mogu 2—3 težaka vèrhuncima od turšaka ili lana po zubcih udarati dotle, dok sve sěme izpadne. Ove se glavice ponjavami bolje prosuše, nogama staru i sěme se od plěvah polenjem (?) na kakovom koritu očisti. Ove plěve navadno měša siromašni svět medju drugi žitak za kruh.

Kad je sěme iztepeno, onda se stablo na rosu prostre (jerbo kod nas posvě malo u vodi kvase konoplje, a kamo li lan). Za ovaj posao nisu sve livade jednako dobre; livada malko šašovita najbolja je, jer na takovoj za nekoliko danah šaš potěra, te tako dulje rosu u sebi zadèrži; na osušnih pako livadah, osobito ako nastane suša, te nema dovoljne rose, može lan progorěti, po čemu je kèrhko predivo i malo ga ima.

Rok rošenja zavisi (stoji) od vremena; ako ima mnogo kiše, može se za dvě nedělje dovoljno narositi, drugčije navadno po 3 nedělje leži; medjutim bolje je predivo, ako se od same rose nego li od kiše kvasi.

Mi, kad se vrěme približava, da bi moglo lakno odpuštati, više ga putah pregledamo, 2—3 struka uzmemo u ruke, staremo jih, te ako vidimo, da lakno, to jest kosu od stabla, lěpo odpušta, i satèrto stablo, pozderje zvano, lasno odpadá od lakna, to je znamenje, da je dovoljno rošen, i da je vrěme iz rose dići ga.

Ovako rošen lan sveže se u snopove i spravi se na město, gdě se može dobro prosušiti. Kad ima čověk vremena, načini sušionicu (navadno vèrh ognja kakovu lěsu), na kojoj kad se dobro prosuši, u stupi se tuče, zatim u tèrlici tare i kad se na greben omakne, — (to jest, kudělja od čistog prediva odluči) — onda je do predenja sve gotovo.

Ovo predivo, čim dulje stoji, i ako se k tomu ponešto uljem napusti i više putah omakne, tim je finije. Dobra prelja iz funta prediva sasvim fina načini predje za 5 rifah platna.

Lan ili lanšak kasno sijan, tako da se u kasnu jesen izčupa, nije probitačno u jesen rositi. Ovakov lan ili lanšak spravi se kroz zimu, i na prolětje — najbolje měseca svibnja, kojega měseca rosa bolje predivo načini, — prostre se na rosu.

Turšak vèrlo dobro platja trud poljodělcu, jerbo sve, što raste, može se obratiti na korist; daje sěme, kojega, kad urodi, više stotinah vaganah Kranjci iz Zagorja u Ljubljanu voze; — daje fino predivo srednje kudělje, jahlice zvane, i proste kudělje; — plěva dobra je za priměšati siromašnijim u kruh, drugim za kèrmke; — isto pozderje vèrlo dobro je na vèrh slamnatog krova pometati, jerbo větar mu nemože verha tako lasno raztèrgati, niti može kiša promočiti; pače i oko mladog dèrvja dobro ga je pometati, jer prěči, da trava oko istog odviše naraste i tad vlagu u sebi bolje dèrži. Jedino može se dogoditi, da 3—4 godine redomice pozebe; no ipak, ako neurodi turšak, lan malo dá prediva, zato ga i svět mnogo manje od turšaka sije.

*) Samo molimo, da bi nam ili član g. Gjuro Švagel ili drugi tko javio, tko je steku tú nagradu, t. j. tko je nagradjeni lan proizveo, da mu upr. odbor može poslati dopitana 3 dukata u zlatu. *Ur.*

Petrijanci.

Župa u Hèrvatskoj, nadbiskupiji zagrebačkoj.

Od člana **Mijata Skalara.**

Na petrijanečku župu — od grada Varaždina prama zapadu ležeću i uru od istoga grada oddaljenu — spadaju slědeća města, naime: tergovište Petrijanci, zatim sela Družbinec, Marje, Nova Ves i Stèrmec. Simo računa se takodjer dobro Zelendvor sa dva svoja morova Komar i Marje g. grofa Franje Draškovića

Trakostjanskoga. Ova župa ima 2484 stanovnika kajkavskog podnarěčja, — samih Katolikah do jednog jedinog Žida.

Tèrgovište Petrijanci sa svojimi njivami uzeto s gledišta starinah od prevelike je važnosti za pisce narodne pověstnice i ljubitelje starinah, i svakako zaslužuje, da nanj svoj pozor obrate. Na ovom městu mora da je negda pod Rimljani bila prostrana i glasovita varoš; nu pod kakovim imenom? toga iz ustah puka doznati nemogu, a sredstvah k tomu potrebitih pri ruci nemam, da ga sám potražim. — Za dokaz onoga, sto tvèrdim, služe mi razni rimski spomenici, kojih ovdě u izobilju ima, kano: rimski put, rimski studenci (zdenci, bunari), rimsko kamenje, rimski novci; novacah ima na njivah oko Petriance i na vèrtih toliko, te bi čověk zbilja morao na tu misao doći, da su Rimljani po svojih gradovih novce sijali. — Puk ovdě malo za rečene rimske znamenitosti mari, i ako mu se gdě god izpod pluga ili lopate slučajno pokažu, često jih ostavi; osim ako mu se što dragocěna zablista, to hajdade pobere; što poslije u šake dodje Židovom, koji za tim letju kao pčele za medom. I ja sam povelik broj spomenutih novacah sakupio, i poslat ću jih sgodnom prilikom u naš narodni museum. Nadalje da imenovano město mora da ima u svojoj utrobi siaset (množinu) sakrivenih dragocěnostih, vidi se odtuda, što su kopajuć prije 45 godinah podrum kod Mate Hudjeka slučajno izkopali veliki želězni lanac, a u njem preko 200 rimskih dukatah zlatnih, zatim klupko suhoga zlata do tri funte težko, i žensko odělo (oprava) od zlata i srebra poput (na način) ribjih ljuskah. Dukate je, kao što se glasa, ponajviše razgrabio svět, a ostale dragocěnosti rese bečki museum.

Ima ovdě takodjer velika razvalina obkopana od grada Komara — negda bana hèrvatskoga Nadažda, a sada g. grofa Franje Draškovića. U ovom gradu dèržo je Nadaždi — kao što puk pripověda — hèrvatski sabor.

Župa petrijanečka leži na prostranom polju ¾ sata od Drave — štajerske granice prama sěveru, i nema u gospodarskom obziru baš skoro ništa osim oranicah i obćih pašnikah, od kojih jim je Drava svojimiběsnimi valovi jur više stotinah ralih silom otela i na Štajer preněla. — Zemlje su ovdě većom stranom prudnate, a ostale pěskovite. Polag svega toga věndar ono, što je narav poljodělcu ovdě uzkratila, podobro nadoměštaju ruke i brižljivo spravljanje i upotrebljavanje gnoja. — Ovdě se sije: pšenica, raž (hèrž), zob, kukuruz, helda (hajda) i poněšto ječma. I ovi poljski proizvodi izplatjivaju i nadoknadjuju vinograde, sěnokoše, šume i ostale potrebštine zemljodělacah.

Mnogi Petriančani hrane bube (svilene kukce), što jim trud obilno platja. — Pčelarstvo je ovdě u cvětu i vèrlo lěpo napreduje.

Nekoji tèrguju žitom, kad jim vrěme dopušta, a gděkoji i marhom.

Zanatom se malo tko de professo zabavlja; za domaću věndar porabu imade u svakom selu tkalacah, kovačah, čizmarah, postolarah. Ženski spol predenjem i šivanjem rublja preostalo od poljodělstva vrěme si krati.

Pticah od osobite vèrsti ovdě nikakovih nema. Ako koja divlja guska ili patka (raca) kadkada simo i zabludi, naskoro ju nadje smèrtonosno tane (kugla) i tako je nestane bez traga.

Četveronožne divlje zvěradi ovdě malo ima. Zecevi su rědki kao běle vrane. Kadkada se i koj pojedini vuk iz susědnog Štajera preko Drave potajno ovdašnjoj marhi u pohode dovuče i mnogo joj straha zadade, nu seljaci, nemogući toga nepriličnog nepozvanog gosta dugo podnositi, naskoro se u jedno slože, te ga junački u svoj stari zavičaj protěraju.

Makine za košenje u Inglezkoj.

Jedva da su se ikoje makine poljodělstvene za kratko vrěme toliko usavèršile i toliko se posvuda razprostèrle, koliko makine za košenje. Valja znati, da se je tamo od kolovoza 1851. počamši do kolovoza 1852. do 1500 makinah za košenje za 300.000 fr. sr. od prilike razprodalo Izmedju 15 različitih vèrstih iste makine, koja je najbolja, to se do sad neznade, premda su s njimi činili pokuse u oči najizvèrstnijih gospodarah i mechanikah. Sa dvě takove makine, to jest, s makinom od Hussei-a i od Garret-a, činili su pokuse u Ugarškom Altenburgu, i tù su uvidili, da bi se dale još poněšto popraviti; nu to će učiniti možda novo družtvo za razprostiranje poljodělstvenih makinah. U Inglezkoj, gdi je nadnica veća, a gdi su makine jevtinije nego li u nas, pokazalo se je mnogo putah, da se makinami prištedi polovica radnje i troška, — dapače gdigdi s onim, što se pèrvi put tako prištedilo, pokrili su troškove nabavne za makinu.

(Hlubek.)

Samouk graditelj mlina u Hrastovnici blizu Siska u Hèrvatskoj.

Prije pet godinah palo je na um nekome prostaku (imena mu neznam) u selu Hrastovnici blizu Siska, sagraditi takov mlin, koi bi bez ikakve physičke snage, to jest, bez vode, větra, maršeta ili kakve makine, svaku uru mogao samlěti po 2 vagana žitka (žita). Mlin taj nalik je na uru. Taj je čověk, (kao što mi kaže brat moj, koi mu je susěd) sagradio mlin, ali s tom razlikom, da taj mlin na město 2 vagana malje samo 1 vagan za uru, i to ne onako fino, kao što je on bio namislio. Čověk taj, nepostignuvši svoje naměre, sišo je s uma. Buduć da se stvar ta tiče gospodarstvenog probitka i narodne slave, usudjujem se ja iz vlastitog nagona sl. gospodarsko družtvo i visoka poglavarstva pozorna učiniti na spomenuto iznašastje. Nije li dužnost naša pobrinut se, da se rečeni čověk potraži i ako je moguće, izlěči? nebi li dobro bilo spomenuti mlin pregledati i ako svèrhi odgovara, dopremit ga ma bilo u Zagreb, da ga svět vidi, i da se još, sto fali, dometne il' popravi. Meni se čini, da čověk nije imao s čime mlin svoj sagraditi onako, kako je bio naumio, i kako bi valjalo. Čověk taj ima i dva sina, jedan je od njih isto tako věšt i pun dara kao i otac mu. Ovaj sin je kroz pet godinah otcu pomagao mlin graditi. S toga bi vrědno bilo, pobrinut se i za ovog mladića, nebi li mu se kako pružila prilika, da uzmogne bistru svoju glavu još većma razbistriti? Ja mislim, da bi se za svèrhu ovako plemenitu našlo još i sad u domovini našoj ljudih, koji bi htěli po koju krajcaru il forintu žèrtvovati. *)

Janko Dobranić,
gradjanin, krojač zagrebački.

Ogled po světu.

Novi gorostasni telegraph (hitrojavnik, hitroglasnik, bèrzojav) Bretov.

Telegraph pod morem, koi će svezati Francezku s Algirom, i koi će graditi i u dělo staviti vlada francezka, ugovorivši (uči-

*) Mi od svoje strane preporučujemo ovu stvar visokoj c. k. banskoj vladi i dotičnim poglavarstvom. A nebi li se tko našao u okilici sisačkoj, koi bi nam i mlin taj i sve druge okolnosti potanje opisao? Ur

nivši pogodbu) s g. Walkins-Bretom, jedan je dio gorostasnog onog telegrapha, što je izmislio g. Bret, kako će Inglezka moći obćiti s Iztočnom Indijom i s Australijom. Ovaj telegraph ide iz Londona kroz Kalè, Pariz i Grenoble, i preko Alpah prostire se duž obalah piemontezkih sve do mora od Spezzie. Ovdě ulazi u more, prolazi kroz svu Korziku sve do zalěva Sv. Bonifacija, gdi se opet krije pod morem, i izlazi na otoku Sardinije, i protezat će se od sěvera do juga. Kod pomorja Tenalde po tretji put ulazi u more i ide, dok nedodje izmedju Bone i medje od Tunisa i nestigne do obale afrikanske. Duž ove obale produžit će put svoj preko Tunisa i Tripolja, dirat će velike gradove na iztoku: Aleksandriju, Kair, Jeruzolim, Bagdad, prolazit će kroz Indostan, stignut će u Kalkutu, Malaku, Singapore, i najpošlije nešto izpod vode a nešto suhim, dirnut će zadnje svoje město, pošto je prošo indijanski ocean, što razstavlja Aziju od Australije. — Posao ovi ima se svèršiti za tri godine.

Novo iznašastje, kojim se para (Dampf) zaměnjuje s. electričkim magnetizmom.

Prirodoslovac Page iznašao je u Ameriki nedavno način, kojim se para zaměniti može s electričkim magnetizmom. Sprava, kojom se sada čine pèrva kušanja (probe), ima snagu (jakost) od 8 konjah. Tù spravu pokretje jedan točak (kolo, kotač) i jedan jambor (jadrilo, jedrilo) naput točka, i cěvi od sisaljke obične sprave u kolih od železnice. Ovo je iznašastje od prevelike koristi. Nema više straha, da će se razpèrsnuti, neće se toliko trošiti za kameni ugalj (kamenito uglěvje), niti tèrpiti dim i dosadni smrad od uglja. Naprotiv vidit će se po moru ili po zemlji leteća kola, koja će prosipati světle zvězde. Kola će gromovom bèrzinom ići, i silne izkrice iz njih skačuće padat će pod točkove. Prizor je po noći doista veličanstven, kao što o tom piše Ampère u svojih nedavno izdanih Promenades en Amérique. Evo kako piše Ampère. „Javljen je — veli učeni professor — način, kojim će nestati dima, koi je toliko dosadan, kod čověk putuje parobrodom ili železnicom . . . . Iznašastje parobrodah a elice oprostilo je već brodove od točkovah, koji su jih mnogo gèrdili, kao što je obruč gèrdio najlěpšu oděću žensku. Ako se dakle primi iznašastje Page-ovo, brod a elice, gonjen electričkim magnetizmom, ići će bez točkovah, bez uglja, bez dima, i letit će po moru kao tajnom nekom snagom i nevidivom dušom. — Što najviše pada u oči služeći se electričkim magnetizmom po načinu g. Page-a, jest to, što valjak gvozdeni stoji u zraku sám bez podpore kao i Muhamedov glasoviti grob. Sila mu je takova, da je jednoga od gledaocah, koi se popeo na dasku, što počiva na rečenom valjku, dignuo u visinu s daskom. Drugi jedan nastojao je opet zadèržati snagom svojom čarobni valjak, ali nebiaše mu moguće, nego mu se činilo, kao da se bori s tajnom nekom voljom i čarobnom snagom."

Poljodělac kao čarobnik (copèrnjak) pred sudom.

Plinio pripověda, da je neki seljanin po imenu Furio Kresinić (us) zato čarobnikom bio proglašen, što je na svojoj malenoj njivi više pridělao, nego li njegovi susědi na svojem prostranom zemljištu. Kresinić nije ništa mario za blebetanje svojih neprijateljah. I baš to mučanje utvèrdilo jih tim više u krivom njihovom mnenju, te nisu dotle mirovali, dok bi Kresinić pred sud pozvan, da se ondě opravda. Dodje na odredjeni dan i sudu predstane. Nu sobom zajedno donese plug, branu, motiku, par volovah i svoju zdravu i marljivu kćer. — Sudci pogledavši ga nasmiju se, te mu u oči kažu, da nije zato na sud pozvan, da bi sudci njegovo orudje pregledali, nego zato, da se osvědoče, je li on zaista čarobnik, pa ako jest, da se kazni (kaštiguje). Kresinić na to hrabro odgovori: „Gospodo! ovo, što ovdě vidite, i moje marljive ruke, to je sva moja čarobija (coprija)." — Mudri sudci akoprem pogani uvide, da se tim načinom zbilja može na maloj njivi više pridělati, nego li na njivi velikoj, ako se slabo i nemarno obradjuje; zato pohvale marljivoga Kresinića, i bez svake ga pedepse (kaštige) odpuste. — Marljivo radeći i pravo živeći — može obogatit svatko."

(Šolski prijatel).
Pr. č. M. S.

Museum.

Skupio g. Mijo Sabljar, c. k. major u miru.

Priložiše p. n. gg.:

a) na sbirku numismatnu:

Jilk, činovnik kod kaptola zagr. u Toplicah Varaždinskih: 1 sr. i 1 bakr. nov.;
Močnaj, c. k. commissar financialni od okružja 1 bakr. rim. usp. n.;
Eckhardt Alfred: 2 račun. od měda n.;
Bölöde Tomo, c. kr. nadporučnik od reg. nadv. Leopolda: 1 bakr. n.;
Mlinarić Stěpan, kateketa u Varaždinu: 2 sr. i 1 bakr. n.;
Nesmeri Ana, u Ivancih: 1 hèrv. križar g. 1849.;
Nesmeri Ivan, c. k. pristav u Ivancih: 1 sr. i 1 bakr. n.;
Keresztháry Eduard, c. k. kot. sudac: 1 bakr. n.;
Schlehta Mijo: 1 sreb mlět. n.

b) na knjižnicu:

Turčinović Josip, tajnik: Comitis Vincentii Sacco Institutionum Juris civilis commentaria. Bononiae, 1728.;
Vuković Stěpan, župnik u Ivancih: 1. Kreuterbuch mit schönen, künstlichen und leblichen Figuren und Conterfeyten. Frankfurt am Mayn, 1588. Fol.; 2. Cosmographey oder Beschreibung aller Länder. Basel, 1564 Fol.;
Risek Petar, župnik u Lepoglavi: 1. Missale Romanum. Venetiis, 1578.; 2. Missale Romanum. Antverpiae, 1596.; 3. Missae Defunctorum. Monachii, 1664.; 4. Missae in agenda Defunctorum. Augustae Vindelicorum, 1735.; 5. Missae pro Defunctis Clari Montis Częnstochoviensis, 1738.;
Köhl Ivan, provisor u Trakostjanu: Der Aufmerksame, ein vaterländisches Volksblatt von Ignaz Kollmann. 1. Jahr. Grätz, 1818.

c) na sbirku od slikah i starinah:

Turčinović Josip, k. i g.: 1 sliku S. Marije na koži s okvirom od Paulinah u Lepoglavi;
Zagurska Ana u Varaždinu: 1 izgoréli novac;
Risek Petar, k. i g.: 1. staru sliku S. Marije žalostne; 2. S. Ivana Nep.; 3. S. Pavla Pustinjaka; 4. staru zastavu od g. 1752.; 5. i 6. dvě slike S. Marije od voska (jedna pod staklom lěpo urešena); 7. maloga Isusa spavajućega meg cvětjem od voska pod staklom; 8. komad starog svěčnjaka; 9. komad mědenog pojasa od nekog svetca;
Nesmeri Ivan, k. i g.: sliku od Carigrada u okviru.

č) na sbirku rukotvorah:

Turčinović Josip, k. i g.: dèrveni sudić od 1/4 vèrča, kog je načinio Štefan Bogadi, seljak iz Bednje;
Vuković Stěpan, k. i g.: solenku, koju je 1851. načinio neki seljak u Ivancih.

ć) na sbirku mineralogičnu:

Miščević Glišo u Novom Marovu: 5 komadah okamenjenih iz Radoboja;
Keresztháry Eduard, k. i g.: okamenjeno dèrvo;
Vuković Stěpan, k. i g.: okamenjenu naranču nadjenu u potoku Bistrici kod Ivanec;
Eckhardt Petar, c. k vèrh. commissar financialni: kamen litographni.

d) na sbirku zoologičnu:

Vuković Stěpan, k. i g.: jednu sovu.

dj) na sbirku rědkostih:

Boleslavski Janko, vice-arcidjakon i župnik na Ljubešćici: okrugle kamenčiće i zèrno stakleno, štono je 30. svibnja 1853. g u okolici Ljubešćičkoj ledom omotano med tučom (grådom) iz zraka palo na zemlju. *D. R.*

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

O povih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 25. **U subotu 18. lipnja (junija) 1853.** **GODINA I.**

Novi članovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su se g. 1853. upisali:

P. n. g. 7. **Dallinger Janko**, provisor u Klenoviku.

Poljodělac treba da poznaje prirodu (narav), a osobito gamad (insecta).

Od **K. S.**

Premda se je mnogo učinilo a i sad se čini, kako da se podigne poljodělstvo, itak se dovoljno necěni prirodoslovje, t. j. poznavanje stvarih, usred kojih živi i radi poljodělac, i koje mu mogu biti od prevelike koristi. Razborit gospodar osigura svoje sgrade (stanja) od vatre, svoje usěve od tuče (grȁda), sve ako je u mnogih krajevih tuča prerědko, a kadkad jedva u 50 godinah jedan put. No svake godine čine štetu tolicni stvorovi, te jih jedva možeš i okom zaměriti, i od ove životinjice prěti pogibelj ne samo poljem i usěvom, nego i žitu u hambaru. Čitava polja, najlěpše voćnjake, čitave šume upropastila je toliko putah takova gamad (insecta). Tako n. p. u Mannsfeldu u Němačkoj izčeznu prije nekoliko godinah klas sa svih skoro poljah, gdi je raž bila, niti su ljudi znali, kako se to dogodi Po danu nisi mogó ništa od toga viditi, ali svaku noć bi nestao po koi dio od valovitoga klasja. Neuka seljaka popao bi strah, misleći, da je nečastivi tù pèrst svoj unio, te da mu polja zatire. A nemožeš mu ni zaměriti, jerbo bi se tù bio i mnogi drugi zabrinuo, videći, kako mu polje i plod propada neznanim nekim noćnim dělom. Nu tko je bio taj zli duh? Nedužni kebar (zabrus gibbus) — nebudući od roda nečastivoga, nego po prirodi i nagonu svom izjedao bi po noći klas, a po danu se skrivao pod kamenje, da ga neopeče žar sunčani. Nepazeći i nepoznavajući ove gamadi, dogodilo se je, te se ovaj kebar umnoži i razplodi toliko, da je čitave poljane s usěvom zatiralo. U to prizvaše iz Halle-a nekoga professora prirodoslovja, i on jim iznadje krivca ovome zlu; te stadoše natèrivati ovu gamad i zatirati. No usěv je bio propao, a s time propalo nekoliko hiljadah talirah, i to jedino po neznanstvu. Znamo takodjer, da čitave voćnjake napadnu gusěnice, da do mala izjedu dèrvlje do gola, koje onda stoji tù bez lista i cvěta, te se počesto posve osuši i odamre. Tako više putah i dèrvljad kraj cestah ogoljena nedaje ti osěna, no vrědja ti oko i sèrdce. Kazali smo gore, koliko putah čitave šume postanu plěn malenog kebra, koi, kao požar gorski, pohara i zatare sve, čega se god dočepa, te izza sebe ostavi tužnu pustoš, gdi je malo prije još krasna zelen našemu oku godila. No gospodar nema se ove gamadi samo u svojih šumah bojati, u svojih voćnjacih, u vèrtu i na svojih poljih; — ne, — kad već misli, da je sve žito (žitak) ovèrhao (ovèršio) i pod krov spremio, i od tata sahranio i sačuvao, — onda mu se još uvlači pogibeljan neprijatelj, — maleni sitnjušni kljunak, koi provèrti sad u ovo sad u ono žitno zèrno malenu jamicu, te tu snese jaje svoje. Tako se zametne u zèrncu samom opasni toliko hambarom **žižak**, za kojega mnogi gospodari misle, da postaje od česa drugoga.

Ali ne samo ove struke gospodarstva pogibaju po gamadi, nego pogiba i domaća marva, koja je gospodaru od tolike koristi, — kao krave, ovce i konji. Mnoga gamad, kao n. p. obadi i muhe, umetnu svoja jaja u kožu ove marve, pa nesnaga, koja se iz tih jajah izleže, jede onda mast iste marve, a to dakako nije marvi na dobro nikakovo; dapače mnoga gamad snese svoja jaja u nosu marvi, a tako dopru jaja do u glavu, i pošto se izlegu, uzroče počesto bolesti vèrlo pogibeljne.

Ako gamad, kao što se poricati nemože, može gospodaru toliku štetu počiniti, te mu za malo vremena zatrěti najlěpše usěve i žito pod krov spremljeno, — a ono nemožemo se načuditi, što se je do sad malo, dà premalo, nastojalo o tom, kako da se pokaže naukom put poljodělcu, občuvati se od tih neprijateljah, koje toliko putah pogazi u prahu, a da i neznade. Bach u svojoj knjizi o kebrih piše ovako: „Od poljodělca nemože se čověk nadati, da on brani svojinu svoju; jerbo malo kad i poznaje svoga neprijatelja, naravi mu i radinosti, a to bi morao znati svakako, da ga uzmogne uzbijati. Dokle god poljodělac misli, da gusěnice gèrbe rastu iz dèrva, i da šteta, koju jabukam, kad su u cvětu, čini stanoviti kljunak, dolazi od studene magle i mraza prolětnjega; dotle nema nade, da će poljodělac dignuti ruku, te svoju dèrvljad braniti od proždèrljivosti svojih neprijateljah. Pa sve, kad bi ga vlada na to silila i primoravala, nebi bilo od koristi; nego to se može postići jedino tim putem, ako ga naučiš. Gospodarska družtva, čini se, kao da na to mnogo nepaze. Pohvalno je dakako i dobro, ako pokušamo zavesti nove fele voća, zelja, žita i t. d.; no bolje je svakako občuvati i něgovati, što već imamo i što se pokazalo kao dobro i koristno. A najbolji put, kojim se može narod naučiti o škodljivoj gamadi i o načinu, kako ju valja iztrěbljivati, — to je škola. Děci nije još glava prepunjena kojekakvimi predsudami i krivimi misli, — zato će ona dragovoljno primati nauk o toj

stvari. A zbog toga trebalo bi osobito u sěmeništih učiteljskih, da se toj stvari naklanja pozor osobiti, da uzmognu učitelji nekad od koristi biti i u tom pogledu svojim obćinam.“

Koliko Inglezi dèrže do toga, možemo uviditi iz nekoga veoma zanimiva članka, što slědi:

„Kad nastane toplo vrěme, pojavi se i gamad. Po zimi nemamo s njome posla, ako ne u staklenicih: jerbo gamad ljubi preko svega toplinu, a na studeni je drěmna, troma i neškodljiva. No cvět i list, — koji su sami děca topline, — donose nam sa sobom u družtvu sve te pakostne cèrviće, koji nam za to, što smo jim po zimi davali mirnu logu (Lager), poharaju po lětu njive, polja i dèrvlje.

Nu, *sad* je i hora razboritomu vèrtlaru osvěstit se, te iztrěbiti svoje neprijatelje! Lov na ovu gamad měseca *travnja* bolji je, nego li lov na fazane měseca *listopada;* a onaj lov na gamad isto je tako zabavan no manje pogibeljan, nego li lov na fazane, jerbo se nitko nema bojati, da će time prestupiti lovačke zakone, koji su pravedni ponos čověčnoj i izobraženoj Inglezkoj.“

Ali, — reći će prijatelj Miško *Starověrac*“, — šta da počme vèrtlar s *takimi* neprijatelji? Tà ove gamadi čověk i nevidi!“ Kupi si lupu (mikroskop, sitnozor), i uči se potrebovat ju. Pij koju čašicu vina *manje*, pa eto ti novacah za tu lupu. „Nek bi bilo, — nek bih ju i imao, — ali kako da ja znadem, kako ću jih i gdi tražiti? Kako da ja razlikujem, koju gamad učena gospoda *prijateljem* nazivlju, koju li *nepriateljem*? Tà ja sam svagda čuo, da je sva ta nesnaga bez razlike pakost vèrtlaru!“ — To si zlo čuo, Miško, — ti moraš učiti entomologiu! „Ja učiti entomologiu? A šta je to?“ povikne uplašen bědni čověk! — To ti je, moj mili prijane, nauka, koja uči, kako valja razlikovati *jednu* gamad od *druge*, *koristnu* od *škodljive*, život jim proučiti, gdi se sakrivaju, šta žderu, kako se plode, i da li jih treba něgovati ili zatirati. Ako učiš entomologiu, — znat ćeš sve to, — ako li neučiš, a ono nećeš znati ništa. „Dà, — mili gospodine, ja věrujem, da je sve to istina, ali ja toga nemogu više učiti, to nije moguće.“

Dakako, da nemože! Jerbo je bědni čověk već ostario. To bi se bio morao učiti za mladosti.

No nije li šteta, da toga neuči mladić u školi? Da puk nezna ništa od historie prirodne? Da siromašna děca, koja se moraju poslije hraniti od rukuh svojih, neuče stvarih takovih, koje su jim za život, a i za čitavu zemlju od koristi? Koliko milionah žitnoga zèrnja propada, kojim se hrani siaset nesnage, a siromaščad gladuje? Pa zašto to? Zato, — ne što su poljodělci lěni, nego što su *neuki*, što nepoznaju neprijateljah, koji jim svojinu haraju; što se nisu učili zatirati ove sitnjušne pakostnice.

A uprav poljodělcem treba, da poznadu život i običaje gamadi. Oni bo žive ondi, gdi ta nesnaga hara ponajviše, — oni imadu mal' da ne uvěk s njome posla, a imali bi najbolju priliku i put najsgodniji zatirati gamad, ali neznadu, kako i čime? Kad bi jim čověk samo to kazao, da je neka gamad čověku od koristi, a druga vèrlo škodljiva, nebi oni toga drugčije razuměli, nego da u jedan red idu pčele, a u drugi red sva ostala gamad. No poslědica tome bila bi, te bi oni stali zatirati svu gamad osim pčelah, a to bi zlo bilo.

Uzmimo jedan priměr. U prolětje napadne na dèrvlje siaset gusěnicah, koje se sakriju pod kožicu nalik na paučinu, te oglodju i izjedu list. Ove gusěnice postaju od pèrstenjaka (Ringelspinne), kojemu se jaja lasno vide, budući da po zimi leže obavita u okruglastom zavoju oko granah. Tù bi valjalo, da vèrtlari odmah priskoče, te ove zavoje potraže i iztrěbe.

No odatle bi pomislio neuk čověk, da mu netreba drugo raditi, nego zatirati sve jednolike zavoje, koje nadje po zimi na granah, — misleći, da time zatire sve gole gusěnice. Ali sačuvaj Bože! Jerbo ima osah (ichneumonah), od kojih se čahure tako isto (premda uk čověk razliku poznaje) obaviju oko granah, ili na okrug slegnu; a ove ose — to su najbolji prijatelji čověku, koji zatiru gusěnice, gdi jim redovito čověk lahko doskočiti nemože, t. j. na vèrhu, u sitnih jamicah i pukotinah i t. d.

Takvih priměrah mogli bismo na stotine napomenuti; no toga netreba, jerbo to svatko vidi: ako hoćemo, da doskočimo škodljivoj gamadi, da je to samo time moguće, ako poznamo život joj. A to opet nije moguće bez nauka. Nauk pako nepristoji se za nijedno doba koliko za mladost i za školu.

Obično navode tri uzroka, zašto se različite struke historie prirodne neuče u pučkih školah: 1) da nema za to učiteljah; 2) da nema knjigah za seosku děcu razumljivo pisanih; 3) jerbo su k tome skupocěni kipovi od potrebe. Ako su to uzroci, a ono se moramo čuditi, da se smatraju kao prepona takvome dobrome dělu. Trebalo bi postavljati učitelje takove, koji su dovoljno izučeni; trebalo bi naručati knjige takove, — pa će se one i napisati, akó se samo mogu jamačno razprodati; a za kipove postarala bi se vlada, ako su već od potrebe

No ako i ima škodljive gamadi, koju treba progoniti i zatirati, — a ono ima i dosta gamadi, koja je čověku od prevelike i bitne koristi, i koja mu donosi, — da on i neradi ništa, — veliku hasnu ili zabavu, dapače, — ako on iole prigleda, — imućstvo i bogatstvo. Počesto se je već zametalo pitanje, na koju je svèrhu gamad, i kakov joj zadatak odredio stvoritelj? Na to se je odgovaralo, da je gamadi sudjeno, bujnome rastu šumah granicu položiti. Tako barem odgovaraju ljudi redovito, a i ljudi učeni; i neodgovaraju bez svakoga temelja; jerbo motreći, kako se prebèrzo plodi ova gamad, i kako je prekorědno prozdèrljiva, — baš bi čověk i povoda imao pomisliti, kao da je svemogući stvoritelj, — sazdavajući ovu životinjicu, — na to ju i odredio! Tako bi se moglo nekako odgovoriti, kad bi u obće takovo pitanje uputno bilo, i kad nebi bilo samo po sebi neskladno.

K čemu je bilje? Tà korov prekrije svagda njive i polja i vèrte, koje obradi čověk s velikim trudom i znojem, a koliko se nesreće dogodi po bilju otrovnom! K čemu je u obće životinja, budući da čověk ni jednoga časa nije siguran, neće li mu kako tako naškoditi? U nekih krajevih ima ljute zvěradi, hyenah, lavovah, vukovah i medvedah, koji bez prestanka napadaju na život čověku; u nekih ima opet zmijah i škorpionah i siaset otrovne gamadi svake vèrsti, od kojih mora běžati čověk, — čověk, — gospodar světa, — běžati od takve gamadi, da mu život nebude u pogibelji od takove kadkad malene, ali po njegovoj misli užasne nesnage!

Zašto je dakle Bog, stvoritelj světovah, stvorio ovu dosadnu gamad, koja nas izabrane, — gospodare světa, — bez prestanka progoni, naša děla nam zatire, i koja nas same grize i ujeda? Zar se usudjuješ tako pitati, ti čověče, u tvojoj ludosti, koi sám tu stojiš i živiš poput praška prema neizměrnoj veličini sazdanih světovah!

Lan u Moslavini.

Napisao, kako čuo od neke žene na Ludini u Moslavini, član **D. R.**

Lan se u Moslavini sije u bolje pěščenoj zemlji, koju si čověk za taj posao već izabere.

Lĕtno predivo sije se pèrvi krat predi Gregora, drugi krat o Josefovu, tretji krat Velikoga Tjedna pred Vuzem (Uzkèrs), četvèrti krat o Filipovu, a peti krat o Trojakih (Duhovih).

Zimec (zimac, zimščak) sije se o Bartolovu u jeseni med Mešami (Gospami) i to je kao šesta sĕtva.

Sije se na sloge i dva krat se hita (baca) iz ruke, i to najpredi se ide po jednom jarku, a potle po drugom.

Siju predivo same žene.

Zemlju predi jedno lĕto gnojimo, pak onda tri krat oremo, jedan krat vlačimo i jedan krat valjamo.

Sĕme uzimljemo ovoga lĕta, dakle jedno lĕto staro; drugo nevalja.

Čuvamo sĕme ovako: najpredi glavice na koberu ili na plahtah prežimo, onda sušimo (zesušimo), onda spravimo.

Sĕme je dobro, koje je žuto, a koje se škuri, ono nevalja ništa, neće da izidje. Zločesto sĕme smèrdi po plĕsnivoći (udara po plĕsni).

Sĕme čuvamo u lagvu ili škafu. Da bi pri zemlji bilo sĕme, ono bi stuhtenilo.

Nepritelji lana jesu muhači (buhači); oni hote u lan ulĕzti, kad izidju vretenca, to jest, kad mu (lanu) tjedan dan prodje, kad izidje. — Mi metjemo jalševinu u slog, zabodemo u zemlju grančicu, pak onda otidju.

Med lanom raste ovaj drač: kolenac, mačak i ridjac. Kolenac i mačak propne se, a ridjac ide jednako kao predivo gorĕ. — Mi taj drač plĕvimo.

Najbolje je Gregorovo predivo, a za sĕme Filipovsko.

Predivo se puče, kad se nadje prežka u glavicah i kad glavice počmu pucati. Puku predivo muževi, žene i dĕtca. Svaka žena ima svoj jedan ili i više slogovah. Tako isto i muževi i dĕtca.

Kad pučemo, metjemo ručice na prekriž (prekèrst) i odmah premimo doma (kući), t. j. svežemo ručice u gèrsnice (velike snopove) i vozimo doma.

Onda rihlamo i glavice, koje odpadnu, sušimo na suncu, i kad se prežaju, moraju se glavice batinom tući, da sĕme iz glavicah van izcuri. Orihlano pako predivo slažemo u močanice t. j. dvanaest tučajev (ah) u jednu močanicu, a dvanaest močanic(ah) u jednu kitu.

Onda dodje predivo u močilo u vodu, u koju se predivo pribode, da ga nije vidĕti iz vode. Sve se na hèrpe u vodu shita (sbaca), pak se onda samo pritisne.

Lĕtni lan mora pet noćih u vodi biti; a koi je pèrvo reda izvadjen, ništa nije.

Zimec mora osam noćih u vodi biti.

Onda se izvadi, doveze doma i prostre na ledinu i tamo se suši po tjedan dan ili kad kako.

Kad se sasuši, onda se pobere, tuče i suši opet na suncu po jedan dan, kada je jako sunce.

Onda se tare u tèrlici med Mešami, ili i predi oko Sv. Jane, što je bolje.

Onda se miče na grebenu; s čim je gustji greben, lĕpše se miče i bolje je.

Onda se kudĕlja steplje na vreteno, da pozderje van (napolje) ide, što je još u nutra; a povesmo se na greben natakne i zavija.

Onda se prede, kako se uredi; dobra žena odmah (taki) ide prest, i prede, dok si nesprede, što već ima.

Kad se sprede, onda se preja (predja) na mahalo maše, a što se na jedan krat smaše, zove se predeno.

Predeno se bĕli odmah po Božiću za muža dva krat a za ženu tri krat.

Kad se predja sasuši, naime jedan dan vani (napolju), a jednu noć u sobi (hiži), onda se vija na vitlo u klupka.

Onda se snuje na snovaču.

Onda se tke.

Djakovo.

Župa u Slavoniji, biskupiji djakovačkoj.

Od . . . .

Na župu Djakovačku spadaju: tèrgovište *Djakovo* i mĕsta *Satnica, Selci, Viškovci.*

Od cèrkve župne ima do Osĕka 5 satih.

Djakovo leži na ravnici nešto malo uzvišenoj, a ona tri druga mĕsta takodjer na ravnici. U župi ovoj nema špiljah nikakvih.

U Djakovu je jedina rĕka *Jošava*, koja dĕli atar Djakovački od Viškovačkog i Gjurgjanačkog Izvire više Ugarova dola, a utiče u Bigj. Na njoj ima 14 vodenicah. Jošava rĕka protiče i kroz atar Satnički. U Satnici je takodjer potok *Sarviz*, koi izvire kad Drenja, a utiče u Kaznicu kod Selacah. — Kroz atar Selački protiču rĕke *Breznica* i *Kaznica*. Breznica izvire kod sela Breznice, a Kaznica kod sela Pridvorja. Obadvĕ utiču u Bigj. — Mĕsto Viškovci opasno je rĕkom Jošavom.

Proizvodi poljski po cĕloj župi: pšenica, smĕšica i suraž, ječam, zob, kukuruz, lan, nešto olaja i konoplje.

Vinogradi žiteljah Djakovačkih većom su stranom u bèrdu Tèrnavačkom, Pridvorskom i Nabèrdjskom, nu ima jih dosta i oko Djakova, gdĕ su brĕžuljci; — vinogradi žiteljah Satničkih izvan župe većom su stranom u bèrdu Pridvorskom, a žitelji Selački i Viškovački imadu vinogradah i oko sela nešto po brežuljcih i u bèrdu Tèrnavačkom.

Rakije se oko Djakova dosta proizvadja, osobito šljivovice; u Satnici proizvadja se više rakije nego vina, i to sama šljivovica; i u Selcib i Viškovcih ima više rakije nego vina.

Od marve ima u ovoj župi: najviše svinjah i rogate marve, pak onda konjah i nešto kozah, a u Viškovcih i nešto ovacah.

Zvĕrad: zecevi, lisice, kurjaci i po gdĕkoja sèrna; jelenah ima samo u zvĕrinjaku spahinskom.

Pticah ima od svake vèrsti, koje pod ovim podnebjem živĕti mogu.

Dèrvlje: šljive, jabuke, kruške, breske, kajsije, trešnje, višnje.

Rudah nema.

Razvalinah župa Djakovačka i gradinah nema, niti drugih spomenikah starih vremenah, osim u Djakovu: 1. Zidina jedna prastara kod dvora biskupskog prama zapadu, koja ondĕ mĕsto ograde služi. Ova je zidina još od turskih vremenah, a gdĕkoji vele, da je prije još zidana, nego što su Turci amo došli. 2. Ovdašnja župna cèrkva, koja je mošea bila, dok su Turci ovdĕ stanovali. I obličje njezino pokazuje, da je za mošeu zidana. Samo toran je kašnje nadozidan. U Selcih je pako cèrkva jedna od najstarijih u cĕloj biskupiji. Zidana je, kako kažu, prije nego što su Turci amo došli. A zidovi su i sada još tako čvèrsti, da bi jih s velikim samo trudom moguće bilo razrušiti.

Naroda ima do 5000 dušah sve samih Katolikah, samo je do jedno 40 stanovnikah drugoga zakona. Govori narod narĕčje štokavsko.

Nošnja je posvuda jednaka.

Kod poljodělacah ženskoga spola zabava je: tkanje, šivenje i predenje, a u Satnici i ponešto vezenje; kod zanatlijah: šivenje, predenje i vezenje.

Majstorah ima: od svakog zanata, imade bo ovdě dva cěha, němački i ilirski; lončarah i opančarah ima najviše.

Ogled po světu.

Podmorski telegraph u medjuzemnom moru.

Podmorski telegraph u medjuzemnom moru, kog po nalogu vlade piemontezke i francezke gradi měrač inglezki John Brett, poći će iz luke Venere kroz južnu obalu zalěva (golfa) od Špecie do sěverne obale od Korzike (122 kil.), po tom preko ovog otoka (204 kil.) upravo izpod mora kroz zalěv Sv. Bonifacia (14 kil.) i preko sardinskog otoka do pomorja Teulade (324 kil.) Poznata sposobnost i věština g. Bretta i mogućni načini družtva inglezkih dionikah, koje je on sastavio za gradjenje *podmorskog telegrapha za občenje s Algirom i Indijami*, jamči nam, da će se dělo svèršiti sa svim tim, da prostorina podmorskog ovog puta iznosi 133 kilometra. Budući da se sardinska vlada u ugovoru, kog je učinila s g. Brettom, obvezala sagraditi telegraph iz Genove u Špeciu, a rečeni grad spojava već telegraph s Parizom i Londonom, tako će pomorje Teulada po telegraphu u savezu biti s Londonom. G. Brett se je izjavio, da misli produžiti telegraph do francezkih zemaljah u sěvernoj Afriki; ako to bude, inglezka će vlada kasnije telegraph onaj dovesti s Maltom u savez, da iz Malte šalje po telegraphu u Loudon glasove iz iztočnih Indijah i iztoka, koji bi lahko mimoići mogli austrijanske telegraphe.

Dok Sardinija od strane svoje nastoji, da sa železnicami i s telegraphi poštu iz Indijah privuče na svoju zemlju, ni Austrija od strane svoje nespava ni nestoji s prekèrštenim rukama. Ona je sagradila gvozdene putove od jadranskog mora pa do sěvernih medjah cesarevine, i ovi se trakovi na dva města sastaju sa železnicami sěverne Nemačke (u Oberbergu i Bodenbachu), produžuje telegraphe svoje k iztoku do Zemuna, a naberzo će telegraph dovesti čak i do Kotora. G. Brett se obvezuje, da će dovèršiti telegraph izmedju luke Venere i pomorja Teulada u 18 měsecih, pošto se ugovor potvèrdi (dakle do jeseni 1854. g.), čim telegragh izmedju Zadra i Kotora i do Budve stupit će u život još ove godine. Za sada nemamo se bojati sardinskog nastojanja u ovom obziru; jer se nadamo, da će Inglezka postarat se, da spoji jonske otoke s austrijanskimi telegraphi i prije, nego što g. Brett dovèrši sa svim posao svoj. (*Austria*).

Museum.

Priložiše p. n. gg.:

Kranjsko histor. družtvo. 1. Mittheilungen des historischen Vereins für Krain. 7. Jahrgang. Laibach 1852.; 2. Verzeichniss der Mitglieder des historischen Vereins für Krain. Laibach 1853.

Štajersko histor. družtvo: Mittheilungen des histor. Vereins für Steiermark. 3. Heft. 1852.

Carska akademia znanostih u Beču: 1 Ex. der Sitzungsberichte philos.-histor. Classe, VIII. Band 3—5. Heft IX. 1. 2. 1 Ex. der Sitzungsberichte math. naturw. Classe, VIII. Band 4.—5. Heft IX. 1. 2. 1. Ex. der Denkschriften math. naturw. Classe, III. Band 2. Heft IV. 2. Lief. 1 Ex. des Archivs für Kunde österr. Geschichtsquellen, VIII. Band 1. 2. Heft. 1 Ex. der Fontes rerum austriacarum V. Band. 1 Ex. des Notizenblattes 1852. Nr. 11—24 m. Titel. 1. Ex. Almanach für 1853. 1. Ex. feierl. Sitzung. 1 Ex. Druckschriften-Verzeichniss d. Akademie.

Kralj. družtvo za sěverne starine u Kodanju (Koppenhagen): 1. Verkehr der Normannen mit dem Osten; 2. Rapport des Normands avec l'Orient; 3. Jahresversammlungen in den Jahren 1848—1852.

Carska ruska akademia naukah (kroz carsko rusko poslanstvo u Beču): Опытъ общесравнительной грамматики русскаго языка. Санктпетербургъ. 1853.

Valentinelli Josip, čuvar knjižnice S. Marka u Mletcih: 1. Specimen Bibliographicum de Dalmatia et agro Labeatium, auctore Josepho Valentinelli. Venetiis 1842; 2. Della biblioteka del Seminario di Padova, di G. Valentinelli. Venezia 1849; 3. Bibliografia Dalmata di G. Valentinelli. Venezia 1845.

Giačić Antun Srećko dr. (kroz filialno histor. družtvo u Rěci): 1. Register über die Rubrickhen diss Vrbars (od města Pazina u Istrii) Rukopis od 1578 do 1660; 2. Della Riunione dell' Istria al imperio dell' Austria; discorso del signor marchese Giov. Paolo de Polesini. Trieste 1814; 3. Analisi istorica ragionata del Feudo della Contea di Pisino. Rukopis; 4. dva tal. kupovna lista.

Bergmann Josip, c. k. savětnik i čuvar: Vorarlberg im 30jährigen Kriege.

Billek, pukovnik otočke regimente: 2. dio od gosp. Franje Bach-a sastavljene pověstnice otočke regimente.

Safařík Pavel Josip: Památky hlaholského písemnictví. V Praze 1853. (Svoje dělo).

Bogdan N. u Zlatnom Pragu: 1. Приятелское писмо отъ Блъгарина къ Грьку, pisal Bogdan N. v Zlatnom Prazie 1852; 2. Дѣтинскьи подарокь 1852.

Kosta Henriko: 1. Die Herzogin von Angouleme von Heinrich Costa. Laibach 1852; 2. Das Continentalsystem von Heinrich Costa.

Karadžić Vuk Stefanović: Српске народне пpиповиетке od njega izdate. U Beču 1853.

Mikovec Ferdinand B., urednik Lumira: Matěj Hutsky, malíř arciknížete Ferdinanda Tirolského, spisao isti Ferd. B. Mikovec. V Praze 1853.

M. S. — D. R.

C ě n a.

Podružnica varaždinska. Cěna žitka (hrane) i vina na neděljnom vašaru u Varaždinu dne 9. lipnja t. g.

	U srebru				
	fr.	kr.	do	fr.	kr.
Pšenica magjarska	3	—	—	3	36
Pšenica hèrvatska	3	24	—	4	—
Raž (hèrž)	2	48	—	3	12
Napolica, zmes běla	3	—	—	3	24
Kukuruz	2	36	—	2	48
Ječam (jačmen)	—	—	—	—	—
Hajda (elda)	2	—	—	2	24
Zmes cèrna	2	48	—	3	12
Zob	2	—	—	—	—
Bažulj	3	24	—	4	—
Krumpir	—	—	—	—	—
Vino lagano od g. 1852.	4	—	—	5	—
Vino težko od g. 1852. s boljega bèrda	5	30	—	7	—
Nadnica težakah oko Varaždina bez hrane	—	20	—	—	30

*) Dne 2. i 9. lipnja t. g. bilo je preko 300 kolah žitka najviše pšenice i kukuruza na ovom vašaru, i sve razprodato većom stranom u naše Zagorje a to drugo na Štajer.

S. V.
predsědnik.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 26. **U subotu 25. lipnja (junija) 1853.** **GODINA I.**

Preuzvišeni gospodin utemeljitelj i član družtva gospodarskoga nadbiskup zagrebački Gjuro Haulik od Várallye p. n. izručio je tajništvu družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju 100 fr. srebra u ime prineska za g. 1852. i 1853. *)

O bolestih tèrsa. *)

Bolesti iliti nepravilni pojavi, koji se na tèrsu opažaju ponajviše, — to su ovi:

1) Kad prerano požuti mu list. Ovo se pojavlja osobito kod starih tèrsah na mèršavoj zemlji. Neki vinari vele, da je toj bolesti uzrok to, kad dolnja zemlja vinograda nepropušta vode.

2) Kad postanu izrasti (kvèrge) na dèrvetu, koji se pojavljaju osobito kod mladoga tèrsa na zemlji čvèrstoj, kad je godište kišovito.

3) Kad pocèrvene krajevi od lista, a to biva měseca sèrpnja ili kolovoza na nesgodnom vremenu, osobito kad zaměnice izza kiše pekne sunce.

4) Pikec, t. j. kad postanu na grozdju više ili manje tamne piknjice, — a to biva redovito, kad sunce izza kiše pripeče uprav grozdju.

Ovoj bolesti uzrok je prejako kidanje listja.

5) Kad je grozdje, na vid zrelo, uvenulo i sgèrčeno, a podpuno sazrelo još nije.

Ovo biva redovito na velikoj suši, osobito, kad s tèrsa spadne list ili věnac.

6) Suha bolest postaje onda, kad se vinogradi zapuste, te se negnoje, i korěnje jim ostane u mèršavoj zemlji.

7) Vodena bolest, t. j. kada dèrvo raste prebujno, a malo se na njem roda i nejednako pojavlja.

Prejaka i prečvèrsta zemlja, — ako uz to dodje još vlažno vrěme, — obični je uzrok toj bolesti.

8) Suha bolest na věncu postaje odatle, kad věnac (kruna) s korenjem nije u pravom razlogu.

9) Mrazom nastaju počesto pukotine, koje se zato zovu pukotine mrazne.

10) Brada na grozdju — to su dugi, tanki končići, koji se oběse iz pojedinih grozdovah, i koji nisu drugo nego vilina kosa (cuscuta europaea), kojoj je korěn grozdovih; no ova bolest rědko se gdi pojavlja. ³)

Koja su insecta škodljiva, i kako se iztrěbljuju?

Od **K. S.**

Žižak (calandra granaria, Korn-Rüsselkäfer).

Ova malena i jednu samo pruju duga nasmedja kebrica jest ona životinjica, koja toliko štete čini po hambarih. Ona snosi od prolětja počamši do u lěto svoja jaja pod spoljašnjom (izvanjskom) kožom žitnoga zèrnja. Zametak (kožurak), štono odatle postane, izruje i izdubi zèrno, te se u njem pretvori u bělu bubicu, iz koje se poslije 5—6 neděljah, izza kako su jaja snešena, izvali kebrica, koja se takodjer od zèrnja hrani. Onaj zametak pako, štono u zèrnu postane, — to je onaj pagubni cèrni žižak. Budući da se za kratko vrěme žižki pretvaraju, zato se legu dva put na godinu, te tako postane sijaset kebricah, budući da jedna kebrica iznese 100 do 150 jajah. Ove kebrice neostaju gore na vèrhu žita, nego se ukopaju nekoliko palacah u žito, jerbo veoma ljube toplinu. S toga ostaju na gomile skupa, i to ponajviše na strani prema suncu. U jesen sakriju se u jamice i šupljine, osobito na dimnjacih; no premda jako ljube toplinu, ipak jim neškodi ni najljutja studen i zima, nego na prolětje izgmižu napolje, te opet s nova stanu harati. Ima različitih načinah, kako se progoni žižak. Neki gospodin Malncurry veli, da je najbolji način, kojim se može žižak zatèrti, ako se kadulja mirisna (Muskateller Salbei) u cvětu prospe na žito; a drugi opet vele, da treba prije, nego se žito u hambar unese, hmelj u hambaru sušiti, jerbo se time odgoni žižak od žita, koje se

---

¹) Napominjemo ovdě, da je osim toga preuzvišeni g. nadbiskup družtvu, da može bit dionikom družtva za razprostiranje spravah i makinah poljodělstvenih, dao prosaste godine 100 fr. sr., i da ima družtvo u ime najma znameniti dohodak od 85 fr. sr., što teče družtvu od blizu 6 ralih zemlje, koje je preuzvišeni g. nadbiskup za života poklonio družtvu. *Ur.*

²) Čujemo odasvud, osobito iz Zagorja, da se je pojavila bolest u vinogradih. Pita nas svět posvuda, kakov je lěk od te bolesti. Mi mu neznamo odgovoriti, dok nam se nekaže, kakva je to bolest, jerbo ima do 10 takovih bolestih. Molimo dakle sve prijatelje gospodarstva, da nam jave, gdi se na tèrsu pokazuje ta bolest. Činimo pozorne štioce naše, pod koi broj od brojevah ovdi navedenih bolest ova spada. Tko zna ime narodno koje bolesti, neka nam javi. *Ur.*

³) U nas je u mnogih vinogradih kod Karlovca i Zagreba bila 1852. g. *Ur.*

poslije unese, dapače da ga posve nestane, ako je tù prije i bio.

Obično kažu, da se ovako može najbolje iztrěbiti žižak. Neka se ovèršeno žito donese u prozračan hambar i razgèrne jedan ili dva palca visoko i na jednako, da nebude na jednoj strani više nego li na drugoj, onda uzmi oguljena luka cèrvenca, pa ga razreži u nekoliko komadah, i umetni ove komade u razgèrnuto žito, jedan od drugoga do pol lakta daleko, te tako učini tri put na isti način, pošto tako ostaviš žito nekoliko danah. No valja svagda uzimati frižka luka. Poslije toga možeš žito opet u jedan kup sgèrnuti. Isto tako preporučuju, da je dobro granja od bazge (zove, sambucus nigra, Flieder) metati na žito. No najbolje je ipak *čistoća i red, i ako se žito više putah premetje, neprestani propuh zraka*, a prije svega najbolje je, ako se žito *predugo nedèrži niti ostavlja u hambaru*; jerbo počesto se dogadja, da žito, koje 4—5 godinah ostane u hambaru, bude posve izjedeno, budući da se žižak na milione razplodjuje, te zèrnje u golu plěvu pretvara.

Buhač (muhač, haltica, Erdfloh oder Flohkäfer.)

Ovo je maljušna kèbrica, od koje ima vèrstih različitih, i koja je ponajviše zelena poput kova (metalla), te imajući noge skakućice hitro skače, i u zametku i poslije žive na cvětu, ponajviše na kèrstašicah (Kreutzblumen), kao na šebojih (Levkoyen), ukretu, repi i t. d. Ova maljušna kebrica čini na vèrtu od měseca travnja do lipnja štetu veliku, jerbo redovito napadne kao plěva, te izjeda bilje dok je još mladjano i slabo.

Ova životinjica progoni se i zatire obično, braneći za vrěme bilje nekoje od navale tih insectah. A to biva time, da bilje, koje žele občuvati, pospu frižkim konjskim gnojem iliti balegom. Isto tako posiplju toga radi bilje s prašinom s cestah. Neki vele takodje, da treba bilje posipati s prahom sumpornim Izmedju svega povèrtja izjedaju buhači ponajradije kanarski dragoljub (tropaeolum canariense, kanarische Capuzinerkresse); zato bi se najbolje čuvalo bilje, kad bi se oko njega sipalo ovoga cvěta. Neki su takodje preporučivali, neka bi se gredice, na koje napadnu ova insecta, polěvale oštrim varivom pripravljenim od dnbana, listja orahova i meda, ili od takove směse, koja sastoji od 30 okah (poličah) vode, 2 funta cèrna sapuna, 2 funta sumpornoga cvěta (Schwefelblüthe). No, kako rekoh, na sve ove načine možeš ove dosadne goste za neko samo vrěme s ovoga ili onoga města protèrati, ali jih nemožeš iztrěbiti i posve zatrěti. To možeš samo na jedan način. Budući da ova životinjica, kao svaka skoro druga pomanja insecta, ide i hèrli za *bělim*, a ti prevuci poběljene daščice ili papir kakov s lěpkom, te jih metni tamo, gdi ima ponajviše buhačah. Ove će bušice poskakati na pomenute daščice ili na papir, te se tù prilěpiti, pak ćeš jih onda tako dobiti sve malo po malo pod svoju ruku. No uz to valja ovdi, kao i svagdi, gdi hoćeš da se obraniš od insectah, paziti na to, da bude čistoća i red na vèrtu, jerbo je to glavna stvar, da ti se insecta pagubna nezakote i maha nepreotmu.

Požderuh (zabrus gibbus, Vielfrass).

Ovo je onaj kebar, o kojem smo već u br. 25. ovoga lista govorili, i koi čitave njive i usěve pohara i zatare.

Ovaj kebar, boje sjajno-cèrne, 6—7 prujicah dug, žive kadkad u golemoj množini na poljih, gdi ima puno kamenja, pod koje se može na lětnoj vrućini zavući. Zametci od tog kebra izjedu korěn različitome žitu, te se onda vlati osuše; kebar pako sàm napadne na klas; s toga je on neprijatelj dvostruko pogibeljan. Budući da je ovaj kebar povelik, zato ga možeš progoniti i zatirati, ako ga uhvatiš i ubiješ. U ostalom ima ga mnogo i na velike hèrpe samo ondi, gdi je zemlja prekrita kamenjem. Ako se kamenje ukloni, a ono neće imati kebar svoga utočišta na vrućini, te će do skora takova polja ostaviti.

Jeloloč (pisar, bostrichus typographus, der gemeine Borkenkäfer.)

Ovaj je kebar jedan izmedju najvećih ove vèrsti, 2—2½ pruje dug, i ima ga boje različite i svakojake od světlo-smedje do cèrne. Boriku osobito i jeliku je ovaj kebar vèrlo opasan neprijatelj, i često pohara i zatare čitave šume, jerbo se i on u veliko razplodjuje, te se plod jedne ženice u dvě godine razmnoži na hiljadu, i ako se tome nedoskoči, može u tri godine narasti do na milione.

Kebar dolazi u prolětje, i snese u rovinah, koje si načini u kori, svoja jaja, iz kojih se za dvě do tri nedělje izleže zametak, koi ždere nekoliko tjedanah, a onda se dva do tri tjedna prije, nego će se izleći, u bubu pretvori. U svem treba mu je, dok se od jaja počamši posve razvije, — već kako je dobro ili zlo vrěme, — 10—16 tjedanah, tako, da se počesto kebri iste godine po drugi put izlegu; drugčije pako prelěžu zametci preko zime. Jaja su kolik zèrno makovo i sjajno-běla. Svaki zametak projede sebi sa strane glavne rovine osobitu rovinu, koja se sve to više širi, i kojoj na kraju leži buba zamotana. Odovuda ide kroz koru jedna vèrtljina (provèrtina, bušotina, Bohrloch,) kojom ulazi i izlazi kebar. Rovine, koje se načine u liku, jesu počesto tik jedna uz drugu, ali nepružaju se nikada jedna preko druge. Lik pako i kora time se tako izrešetaju, te nemože više sok odozgo dolě silaziti, i onda dèrvo stane odozgo sušit se i odamirati. — Onda četice (Nadeln) opadnu, a izrešetana i prošupljena kora lahko se oguli. No dèrvo se može još upotrebiti, ako ga zarana posěčeš. Ali najbolje je takovo bolestno dèrvo odmah izgorěti. A to je i najbolji način, kojim se može obraniti čověk od haranja ovih insectah, ako dobro pazi, te, kako se pojavi trag ovome pakostnome gostu u dèrvetu, *dèrvo odmah posěče i spali*, jerbo sve ako i redovito ovaj kebar napada samo na dèrvo, koje je već bolestno ili posěčeno, a ono ima priměrah, da napada na posve zdravo dèrvlje, dapače čitave i najbujnije šume pohara i zatare.

Vrani vodar (hydrophilus piceus, der schwarze Wasserkäfer).

Ovo je veliki, posve cèrno-sjajni vodeni kebar 1⅓ palca dug i ¾ palca širok, kojega često u stojećoj vodi ima sila, i koi kvar čini žderući ne samo male ribice, nego napadajući i poveće ribe, te projedajući jim velike šupljine. Isto tako pogibeljan je zametak ovoga kebra. On ima jedanaest obručah, plosnato u sredini izbuljeno tělo, i veliku glavu s dugačkimi vilicami. O dvě pripepine odstraga, kroz koje i diše, može se on, kad glavu dolě skuči, gore na vodi dèržati. Ovaj vèrlo gadni zametak izkopa sebi, kad mu dodje vrěme, da se zamota, jamu na kraju vode u zemlji, zamota se tamo i izidje onda za neko vrěme kao podpuni kebar. Ovaj kebar žive i u vodi i na suhu, i pèrha vèrlo dobro, ali letiti dobro nemože.

Ribnjakah nemožeš oprostiti od ovoga nezvanoga gosta, nego ako ga pohvataš. A hvata se osobitom mrežom, koja se provuče kroz ribnjak, kao i kad se riba lovi. Osobito treba na oko uzeti města prikrita gèrmljem ili vodnim biljem, naime na krajevih, jerbo tu ponajviše boravi ovaj kebar. Loveći ribu uhvati se obično

i silu ovih kebarah i zametakah, te se počesto opet u ribnjak pobaca. No baš loveći ribu, kad se, to jest, iz ribnjaka vode izpusti, bila bi najbolja sgoda očistiti ribnjak od ovoga riboždera i od roda mu.

(Dalje drugi put).

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. Venanciju Sladkovic.

(Dalje.)

Listopad (october).

Georgine iz zemlje digni, osuši, na suhom městu u pěsak zakopaj i tako jih čuvaj. (Što dalje s njimi činiti valja, slědit će pod slovom G.)

Povèrtje za zimu nosi u povèrtnjak (povèrtelnjak) ili u pivnicu (podrum), i to kad je vrěme suho; mokra unositi nemoj, jerbo tad na bèrzo truje.

Korěnje, mèrkvu, peršun, celer pospravljaj. Peršuna svega neizkapaj, bit će ti u prolětje na korist.

Endiviju zimsku unosi, t. j. pošto si ju izčupao s korenjem i zemlju malko otreso, pooběsi ju u podrumu za korěnje; ovako ju možeš najdulje sačuvati.

Žutu rěpu, mèrkvu možeš sad za sěme razsaditi, ali na takovom městu, gdě nema miševah, inače sadit ćeš njima; kažem ti, da je puno sigurnije u prolětje.

Voćke. Kùpi koštice voćne, samo od voća dobra i zrela; ali umah nit sij nit sadi, jerbo ti kroz zimu miševi i kukci većom jih stranom pojedu, kao što su i meni, i ovako sam ja za cěle 3 godine s mojim poslom bio zaostao, dok nisam našo boljega načina. (Kakov je to način, opisat ću pod slovom D.)

Kako list opadne, možeš presadjivati dèrvlje; no puno je bolje presadjivat ga kasnije, a najsigurnije u prolětje. (Kako? to ćeš viditi pod slovom D.)

Zimsko voće obiraj i unosi. Oleander metni u staklenik.

Naranče nek imadu još i sad dovoljno zraka.

Table izpražnjene štihaj, vozi gnoj, zimsko povèrtje nosi u povèrtnjak. Kupe od zemlje prekapaj. Ako je vrěme mokro, neradi na vèrtu. Sve orudje pospravi na suho město.

Studen (sesvečak, november).

Dèrvlje, što nemože zime podněti, omotaj slamom ili mašinom (mehnom); a cvětje, kanoti: tulipane, hiacinte, pokrij listinom.

Artićoke pokrij gnojem. Artićokam, koje imadu preziniti u povèrtnjaku ili u pivnici, obreži malko listje i dugačko korěnje, te jih usadi u pěsak, a odavle u prolětje na vèrt za ranu porabu.

Jagode očisti, repove jim poreži, jer preguste nevaljadu.

Ukret (kelj), korabu, kupus, endiviju pospravi za porabu zimsku; ako nemaš gdě, izkopaj na vèrtu jamu, u toj jami usadi komad do komada, preko jame metni nekoliko dèrvah, kad stane smèrzavat se, korusnicom(?) nadkrij; odavle možeš u zimi vaditi izpod sněga.

Zimski razsad na vèrtu čuvaj od zecevah i to ovako: okolo table il' gredice ponastavi motke, na kojih se je sušila slanina; vidit ćeš, da će ti to pomoći.

Kopaj jame, u koje kaniš na prolětje saditi voćke.

Izštihaj na vèrtu sve prazne table, a poslije vozi na njih gnoja.

Voćke. Dèrvlje možeš presadjivàti, ako imaš jamah u lětu izkopanih, tako da je u njih od kiše i sunca dublje strunula zemlja.

U voćaru, gdě treba, izvedi (izpeljaj) grabe, jarke, da voda može odticati, jerbo ako se voda u voćaru zaleži, škodi dèrvetu.

Misěve těraj, dèrvlje mlado od zecevah čuvaj.

Dèrvlje, što nevalja, izkorěnjuj, jame ostavi otvorene, možeš tù u prolětje novo dèrvlje usaditi.

Kad je već list s dèrvlja opao, možeš dèrvlje krečem (vapnom) pokrečiti isto tako, kao što se kreči soba; kreči osobito ono dèrvlje, što je mašinom (mehnom) obučeno; na ovaj ćeš način zatèrti štokakve kukce, cèrve, mašinu istu i sve, što se tamo naseljiva, da prezimi. U prolětju s pèrvom kišom spadne i kreč i sve, što je na dèrvetu s njime, a dèrvo dobije lěpu i gladku koru. Ovog krečenja boje se i zecevi.

Da ti se na vèrt nenasele žabe, iz pištolah čisto pod noć amo tamo pucketji; žabe se tog pucketanja boje i neće se na vèrtu nastaniti.

Listinca kùpi i priredjuj za buduće pokrivanje razsada.

Od stabla povadi šibice iz korěnja těrajuće, kanoti od šljivah, krušakah, jabukah, trešanjah i mladih bresakah; ove šibice prenesi u rastilnjak u školu. To je način najbolji i najpreči, kojim se mogu imati mlade šljive.

Gradju tvog vèrta ogledaj, a što je pokvareno, popravi umah.

Ako su dani topli i lěpi, možeš još očiti (oculirati) i maleno dèrvlje i barase (špalire) rezati

Tèrsje i smokve (fige) pogni na zemlju, ili barem koliko toliko, kako već možeš, i pokrivaj suhim gnojem.

Da ti do smokve miševi nedodju i dèrvo neizkvare, poreži kèrpe od staroga sukna na 2 pèrsta širine a pedanj dužine, napusti jih uljem terpentinskim, te jih pooběsi po dèrvetu više korěnja.

Ako se vani smèrzava, naloži malo staklenik i gledaj, da toplina nebude manja od 5 gradih.

Žuto listje s dèrvlja oberi i pazi, da nebude u stakleniku ničesa, što je previše trulo il' mokro.

Okolo prozorah (oblokov) i vratah, i kuda god može hladan vètar unići, gledaj, da sve zatvèrdiš, iz vana (iz na polja) prozore zakriješ slamom, koju si sàm baščar mora znat urediti. Velike vrućine ili vlage (fajhtnine) u stakleniku netèrpi, jerbo to dèrvetu jako škodi. Světlost je pako življenje i dèrvetu i svakoj stvari u stakleniku. Pazi, da nebude veća toplina od 8 gradih. Ako se listje od narančah i limunah stane sukati, zalěvaj jih pomalo samom vodom, koju dèrziš u stakleniku, ne pako izpod leda da je nosiš.

Možeš još štihati, ako nije zemlja mokra.

Motke (štange) od bažulja i ostale kolce pospravi na suho město.

Kèrtice i vèrlce hvataj na konjski gnoj. (Kako? to ćeš viditi pod slovom V.)

Prosinac (gruden, december).

Na vèrtu sve dělo počiva, osim štihanja, ako je vrěme suho i lěpo. U povèrtnjak ili u sobu, gdě imaš cvětje ili povèrtje, kad je lěpo vrěme, puštaj frižkoga zraka.

Jame za špargu možeš prirediti. (Kako? to ćeš viditi pod slovom Š.)

Plotove, zidine, tarabe okolo vèrta popravljaj.

Vozi gnoj, zemlju, pepeo za kupe od zemlje.

U povèrtnjaku pivnici sve, što je trulo, oberi i ukloni, jerbo jedno, ako je trulo, pokvari drugo.

Čisti sěmenje, koje si u lětu pokupio i prihranio.

Ako je vrěme lěpo a zemlja suha, možeš sijati razsad, koi zimu tèrpi, kao: repu okruglicu, korěnje svake fele, salatu, debeli bob, grašak i t. d. Ovakva sětva zove se sětva spavajuća.

Voćke. Narančah i limunah nepresadjuj do prolětja; bolje je.

Mladome dèrvlju u rastilnjaku, da bolje raste, krune poreži, buduće će ti godine bolje tèrati.

Dèrvlje, koje se mora nakoliti, dobro poveži, medju vezilo, dèrvo i kolac metni vazda slame, da se na velikom větru kora dèrvetu netare (neriba).

Ako si u jeseni mladog dèrvlja u rastilnjak nasadio, i nema sněga, nadkrij gredice slamom, listinom ili mašinom, da mladome korěnju smèrzao (smèrzlina) nenahudi.

Ako je zemlja pomèrzla, vozi na vèrt gnoj, zemlju, pepeo, kolje i t. d.

Ako su od jakog větra vezila na dèrvlju popucala, s nova poveži.

U stakleniku žuto i trulo listje umah ukloni; pazi na potrebitu toplinu, koja da nebude veća od 4 do 8 gradih. Světlosti puštaj u staklenik. Ako se smèrzava, s tiha loži.

Ako si prošaste godine sve učinio, čisti sěmenje i slamu za pokrivanje veži, i novome se prolětju veseli!

Opazka.

Gazda, koi je rad imati od svoga vèrta pravu hasnu, neka rujna (septembra) měseca prazne table izštiha, po njih frižkoga gnoja navozi, gnoj ovaj razgèrne i živim sitnim krečem (vapnom) dobro pospe. Ovako nek ostanu do m. studena (novembra). Měseca studena neka opet table izštiha, gnojem i sitnim krečem pospe. Ovako nek ostanu preko zime. U prolětje nek opet izštiha, pozubi fino, sije il' sadi:

1. godine na zemlji s nova pognojenoj: salatu, ukret, kupus, endiviju, spinjaču, blitvu (Mangold), pori, měsečnu rotkvicu i celer;

2. godine na ovu tablu: luk svake fele, krastavce, krumpir (korun) i ostala, koja imadu korěnje u zemlji;

3. godine, jerbo je manje gnojno: korěnje, mèrkvu, peršun, kres, bob, repu, grašak;

4. godine može još roditi: grašak, bob, leća (sočivica), korěnje, peršun, salata i t. d.

Kako se ova s table makmu, valja opet gnojiti kao i pèrve godine.

Pučke učionice u c. kr. podžupaniji Sveto-Ivanskoj (u Hèrvatskoj).

Istvěstje člana ....

Po smèrti c. k. podžupana Sveto-Ivanskog barona Alfreda Rukavine světli je ban ravnanje podžupanije Sveto-Ivanske rujna m. 1851. g. pověrio c. kr. banskom pèrvome perovodji, prije grada Oséka velikom biležniku, a za tim načelniku g. Anti Stojanoviću, rodom Osěčaninu (družtvenom članu), koi istom podžupanijom upravlja od listopada m. 1851. g.

Ovo godinu danah i tri měseca opazismo, da je g. Ante Stojanović jedan od velikih prijateljah prosvěte ubogog našeg puka, koi je, osobito u Hèrvatskoj, u svakom pogledu zapušten. G. Stojanović je polag svih zaprekah, koje vladaju u ovih predělih, gvozdenom doslědnosti, rek bi, vlastitom rukom i velikim trudom položio neoborivi temelj narodnoj prosvěti pučkoj u c. kr. podžupaniji Sveto-Ivanskoj, koja se proteže od Novog Marova do Dubrovčaka, ilíti od Zagorskih krajevah do dolnjih Posavskih predělah punih 5 postajah (štacijah).

U podžupaniji Sveto-Ivanskoj ima 16 župah (far). U župah: Sveto-Ivanskoj, Vugrovečkoj, Bèrckovljanskoj i Lupoglavskoj već su odprije pučke učionice bile. U svakom glavnom městu ostalih 12 župah on je g. 1852. zaveo 13 novih učionicah pučkih, i to: po jednu na Bistrici, u Bedenici, Humu, Hrašćini, Sv. Nikoli, Kašini, Moravčih, Cerju, Dubrovčaku, Oborovu i Nartu, a u župi Prozorskoj, koja broji preko 4000 dušah, dvě učionice pučke, naime: u Dugih Selih i Ježevu. A najvažnije jest to, da je te učionice ne samo utemeljio, nego, izuzamši tri samo učionice, sve druge već i otvorio, tako da mladež u njih već sluša nauke propisane.

Naměravam ovim člankom dostavit do obćega znanja način, kojim se je rečeni gospodin služio utemeljujući i otvarajući učionice pučke.

Ja sam bio na više městah prigodom utemeljivanja i otvaranja pučkih učionicah po rečenom gospodinu, zato ću da napišem ono, što sam čuo i vidio, a nešto i doznao.

Župe podžupanije Sveto-Ivanske spadaju pod 3 vice-archidiaconata (podjašprištije), naime: Vugrovečki, Zelinski i Bistrički.

Vugrovečkim vice-archidiaconatom upravlja župnik Vugrovečki g. Martin Pécsy, Zelinskim ilíti Sveto-Ivanskim župnik Ljubešćički g. Ivan Boleslavski (član družtveni), a Bistričkim župnik Bistrički g. Mirko Tumpić (član družtveni).

O ovoj gospodi mora se s osobitom pohvalom priznati, da su revni promicatelji prosvěte pučke; ova su gospoda željno želila, da se pučke učionice svuda utemelje.

Pomoćju i podporom ove gospode izveo je g. podžupan Sveto-Ivanski važno ovo dělo. On je na temelju banske naredbe od m. lipnja 1852. g. razaslao službena pisma na gg. podjašprište, župnike i obćinska glavarstva s tim pozivom i nalogom, da na rok ustanovljeni dodju u glavno město svake župe, a ujedno da narede dotične gospoštije, obćinske starešine i starešine od kućah. Za svaku župu bi opreděljen dan.

Na ustanovljeni rok izašo bi g. c. kr. podžupan glavom u město urečeno. Tù su sakupljena bila — osim onih, koji su imali službeno doći, — sva one okolice gospoda i velika množina obiteljskih starešinah.

Ja ću opisati, kako je utemeljena pučka učionica u Oborovu, městu, koje leži nuz Savu. Za město skupštine bio je odredjen dvor župnika Oborovačkog g. Adolfa Horvata (družtvenog člana).

Zorom došli su obćinski starešine, panduri, glave porodicah i ostalo obojega spola žiteljstvo. Malo kasnije dodje i načelnik obćine Oborovačke s tajnikom, zatim prispiju sva gospoda, koja se nahode u župi, mnoga gospoda iz susědstva a i prekosavska. Oko 10 urih stigne g. podžupan s podjašprištom Vugrovečkim. Najprije bi obdèržavana svečana služba božja s pozivom Duha Svetoga.

Po službi božjoj dèržana bi skupština. Začelje zauzè g. podžupan, a ostala gospoda posědaše okó stola po dostojanstvu i starešinstvu. Skupštinu otvori g. prednsědajući podžupan govoreći ovako:

Slavni moji Posavci!

Carska je zapověd, a i naredba je světloga bana našega, da se pučke učionice utemelje u svakoj župi. Da sam ja vas u tu svèrhu ovamo sazvao, bit će vam poznato, buduć da ste preko vaših starešinah primili takvu moju naredbu, koju ste vi dužni sveto obdèržavati. S veseljem sam med vas došao, i s veseljem vam javljam, da ću danas za župu vašu ovdě u Oborovu utemeljiti učionicu pučku. Time će se i carska zapověd i banova naredba izvèršiti, i izpuniti davna vaša želja, kojom ste čeznuli za učionicom.

Moji dragi! Skrajnje je već vrěme, da se i vi Hèrvati na svoje noge podignete, da se svojim očima po

světu obazrite; da si u tu svèrhu u svojoj sredini učionice pučke podignete i da si iz svog vlastitog značajnog vrěla pribavite znanje i izobraženost onu, koja vam je kao gradjanom i Slavjanom od potrebe.

Danas će se učionica, — koju će dětca odredjena iz sredine vaše polazit morati, — za župu Oborovačku utemeljiti, list utemeljenja sastaviti, podpisi svih vas i vaših starešinah, kao i imeni i pečati našimi ukrěpiti i onda světlome banu za potvèrdjenje podněti. U ovom će listu vaša imena bit ubilěžena, po čemu će zahvalni naši potomci znati, da ste jim vi pradědi a i dobročinitelji bili.

Sad ja vas svečano pitam: Jeda li vi hoćete i želite, da se u Oborovu utemelji narodna učionica?

Odgovor seljakah: Njihovo dobro gospodstvo, gospodin vicecomeš, kak se njim vidi, da je po nas dobro, tak hočemo mi vse dragovoljno izpuniti; vem to je vre z davna naša velika želja, da nam se naša deca pismo vučiju; mi smo pripravni za to vse stroške drage volje podnašati.“

Ja sam se, moji Posavljani, i nadao, da ću od vas dobiti takôv odgovor. Sad ćemo samo, prije nego se list napiše, porazgovorit se o tom: Koliku da vašem učitelju odredimo platju?

Zapověd je světlog bana, čestiti moji Posavci, da se imadu postaviti učitelji dobri i izobraženi, no da se i učitelju dade dovoljna, pristojna platja i to u gotovom novcu, da nebude morao od kuće do kuće prosjačiti; da mu se odredi stan, i da mu se opreděle dèrva i za njega i za školu.

Pristajete li dakle na to, da se učitelju, koi će vam ujedno i organista biti, platja iz obćinske kasse 300 fr. srebra, a osim toga da mu se dadu potrebita dèrva i prost stan?

Odgovor seljakah: „Njihovo dobro gospodstvo, to je baš pravo i dobro, mi na to vši pristajemo, samo prosimo, da se postavi človek, koj bude dobro vučil.“

Uvěreni budite, da je i samim višjim oblastim stalo do toga, da se postave učitelji dobri i valjani.

Nadalje pitam vas: Eda li ste pripravni stan za učionicu i učitelja svojim troškom podignuti?

Odgovor seljakah: „Mi smo se na pèrvi glas s našim glavarom G è r g o m K o s a k o m od toga vre razgovarali, i mi bumo takov stan, kak stigne naredba, na naš strošek napravili.“

To je krasno, to je pošteno od vas, to vam služi na čast. — Sad ćemo sve to, o čem smo govorili, staviti na pismo, a to ćete pismo onda i vi ili podpisati, ili polag svojih imenah, koja će vaš tajnik podpisati, svojom rukom križ (kèrst) staviti. Medjutim, dok to pismo gotovo bude, izidjite malo iz sobe.

Tako je govorio i postupao gospodin podžupan.

Poslije toga su, — buduć da list od utemeljenja ima bit sastavljen u četiri istopisa, — četvorica od mladje gospode okó stola posěla, a g. jim je podžupan ono, što mora doći u list od utemeljenja narodne učionice pučke, u pero dictovao.

Budući ovo svèršeno, bude ono, što je u listu, svim nazočnim jasno i svečano pročitano, za tim sva četiri istopisa podpisana i ukrěpljena pečati nadzirateljstva, obćinskog poglavarstva i obćinarah, a od strane podžupanije uvěrodostojena.

S malimi priměrnimi razlikami postupalo se je ovako utemeljujući sve ostale učionice pučke.

Isti měsec lipanj 1852. g. još ni minuo nije, a već su sve učionice pučke u svih rečenih župah utemeljene bile.

Na izmaku m. lipnja 1852. g. biše svi ovi listovi podnešeni visokoj banskoj vladi, da jih potvèrdi, i u istinu biše potvèrdjeni měseca rujna 1852.

Sad je istom nastao najmučniji posao. Učionice su na papiru gotove bile. Sad je trebalo, da slovo (rěč) stupi u život. U predělih, gdě obitavaju bogati seljaci, ili gdě ima kakva javna sgrada (stanje), koja bi se upotrebiti mogla za učionicu, tù nebi bio posao tako mučan i tegotan. Želja podžupanova dovoljna je tù za oživotvorit slovo stavljeno na papir. No u Sveto-Ivanskoj podžupaniji, osobito u gornjih brěgovitih krajevih, gdě vlada žalost, běda i siromaštvo, gdě su ne samo sela jedne i iste župe raztrešena u daljini od 2 ure, nego gdě su iste kuće, što spadaju k jednom selu, udaljene kadkad na po ure jedna od druge tako, da jedna kuća sama ko pèrst stojî na jednom, a druga na drúgom brěgu obkoljena šumom, gdě osim cèrkve gotovo nikakvog drugog središta ni obćinskog stanja nema, gdě se svaka stvar i najmanja stvoriti, ustrojiti i napraviti mora — tù je doista posao mučan i premučan. No našeg kotara načelnik nije se dao ničim smesti, ničim preplašiti. On je imao za sebe oblast i dobru volju gospoštijah i seljakah. On se je bio tvèrdo nakanio dělo s dobrim uzpěhom započeto i dovèršiti, to jest, utemeljene učionice početkom školske godine 1852/3 otvoriti pod svaku cěnu.

Jedan članak lista od utemeljenja glasi, da se sgrade učioničke podignut imadu polag osnove svojim putem izradjene i odobrene. To je on svojim putem odmah i započeo. No, da se u isto doba u tako kratko vrěme iste sgrade podignu, to nije sbog kratkoće vremena i velikog siromaštva moguće bilo ni pomisliti. Zato je on na sve načelnike obćinske izdao najstrožije naredbe, da nek a gledaju, da se bez svakog štentanja i oklevanja svi stanovi za učionice shodni privremeno najmu, poprave, prirede, očiste, oběle i obskèrbe klupami, stoli i ostalim, što za učionicu treba. Oko izvèršenja ove naredbe on je sám glavom nastojao i s revnosti dotičnih načelnikah obćinskih sve mu podje za rukom. Stanovi su bili najmljeni, priredjeni i potrebitim obskèrbljeni. Kako bi koi glavar stan priredio, odmah bi to službeno najavio g. podžupanu, koi bi onda dan za otvorenje učionice ustanovio i to g. podjašprištu i župniku dao na znanje.

A odkuda učitelji? — Zavladalo je bilo mnenje, da nije hasne utemeljivati učionicah, kad nema sposobnih učiteljah. Da ovo mnenje temeljito nije, to se je i ovdě pokazalo činom. Velikome trudu i obzirnosti osobito gospode podjašprišta Vugrovečkog M a r t i n a P é c s y-a i našeg kotarskog načelnika, — koji su na sve strane, gdě su doznali, da ima učiteljah, privatnim putem pisali — podje zaista za rukom, te su za sve utemeljene učionice dobili takove učitelje, koji će svome znanju zaista odgovarati. Ali je i platja učiteljah dobra: 300 do 400 fr. sr. u gotovom novcu, prost stan, dèrva, priličan vèrt, na više městah do 4 rali zemlje, a u Cerju čitavo selište.

Medju to bi gg. župnici, porazuměvši se s gg. načelnici obćinskimi priměroma prostoru najmljenog stana děcu obojega spola poimence za učionicu popisali i označili.

Budući sve priredjeno, otvorene su redom učionice s velikom svečanosti.

Na urečeni dan došla bi gg. kotarski načelnik, podjašprišt, obližnja gospoda zemaljska, obćinski činovnici, starešine kućah, roditelji s dětcom i velika množina župljanah (farnikah). Najprije bi se obdèržavala služba božja uz gruvanje topovah, a poslije evangjelja bi g. podjašprišt ili g. župnik s prodikaonice shodno na puk dèržao slovo. Govori, koje su ovim prigodami dèržali u Vugrovcih g. podjašprišt M a r t i n P é c s y, a u Oborovu g. župnik A d o l f H o r v a t, (družtveni član), oni su doista krasni i uzvišeni. — Po službi božjoj, — pod kojom g. novi učitelj orgulao i pěvao, a svakolika

mladež odredjena za učionicu na odděljenom městu stajala u redu, — učitelj bi mladež pratjenu od roditeljah uveo u učionicu, tù poredao i učionicu svečano otvorio. Timi bi prigodami shodno slovo dèržali ili g. podžupan ili g. podjašprišt. Sad još hoću, da navedem ù kratko govor, koi je naš g. podžupan dèržao u Oborovu. Evo ga:

Slavni Posavci!

Ono, što smo prije nekoliko měsecih ustanovili, sada se evo oživotvorava. List od utemljenja narodne ove učionice Oborovačke odobrila je visoka banska vlada. Ja ovime narodnu učionicu Oborovačku otvaram i prigodom ovom kazat ću nekoliko rěčih i vami i novom učitelju i ovoj velikog ufanja odabranoj mladeži. — Vami nalažem strogo, da najtočnije izpunjavate sve ono, što je za uzdèržavanje učionice i učitelja neobhodno potrebito i što se preko vaših poglavarah naredjivalo bude. Da mi nikakve tužbe, nikakva prigovora nebude. Děce, koja su za nauk evo odredjena, da mi se nijedan neusudi od učionice odvratjati pod izlikom, da ju trebuje doma za čuvanje purah il marhe. Da mi se nitko neusudi dětetu, koje polazi učionicu, hranu i oděću uztezati za to, što ovo za kuću privídno ništa neposluje. Ja ću ovakve prekèršaje najstrožije kazniti. Dèrva da ste učitelju točno davali. Potrebne knjige, tablice i pisma mora svaka kuća dětetu kupiti; to će i onako samo nekoliko krajcarah iznositi. Jeste li me dobro razuměli?

Odgovor seljakah: „Jesmo, njihovo gospodstvo, mi to bumo vse izpunili.“

Ovo je, vidite, vaš novi učitelj, koi je po vlasti odredjen, koi je iz vaše obćine rodjen, I kojega ste i vi s veseljem primili. Ja hoću i zapověđam, da vi njega ne školnikom, nego učiteljem zovete, da njemu, kojega je zvanje i težko i jedno od najuzvišenijih, svako poštenje u svakoj prilici i na svakome městu izkažete, kao što i ja svakog učitelja visoko cěnim i štujem.

Vami, gospodine učitelju, predajem evo ovu dětcu, budite joj i otac i majka. Vaše je zvanje težko, no i veoma odlično. Vaš će trud potomstvo blogosiljati. Spomenite se dužnosti vaše sproću domovine i bit će vam sve lahko. Preporučujem vam, budite s děcom strogi, no blagi i uztèrpljivi. Vi jim imate u svemu dobar priměr davati. Ljutostju i razjarenostju nećete postići ništa. Vi morate tako postupati, da vas děca ljube i štuju, a ne da vas se boje. Sve treba s razlogom činiti. Ja nedopuštam, da vi samovoljno, naprašito i bezrazložno děci nauk ubijate u glavu. Visoke vlade a i moja zapověđ jest, da vi ovoj děci ne samo pamet naukom obogatite, nego da joj i sèrce oplemenite. Šta basni učena glava, kad je sèrce prazno, izopačeno. Znanosti bez poštena sèrca i značaja čověku su na škodu. Vi ćete děcu tako podučavati, da od nje budu bogobojazni Kèrstjani, pošteni i věrni gradjani, dobri gospodari i brižljivi roditelji.

Vama pako, děco moja, preporučujem, da si učitelja kao otca štujete, da budete poslušni; u učionici i izvan učionice vladajte se tako, da svatko odmah spazi, da ste vi oni, koji u učionici svaki dobar nauk slušate. Osobita je moja želja, da stare uvěk i svuda veoma počitujete i da u učionicu marljivo dolazite.

Vama, gospodo, koja ste ovu svečanost poveličali vašom nazočnostju, izražujem toplu zahvalnost, i molim vas, da kano pravi zapuštene naše domovine sinovi mladjani ovaj zavod podupirate.“

Ovako se je postupalo utemeljujući i otvarajući učionice u podžupaniji Sveto-Ivanskoj.

Kako pèrvi izpiti minu, javit ću uzpěh dosadanjeg podučavanja.

Za sada moram samo još to napomenuti, da naš g. podžupan učitelje svakom prilikom odlikuje i u velikoj jih časti dèrži. On učionice iz nenada polazi, dětcu izpitava, obdariva, oko nabavljanja knjigah nastoji, jednom rěči, najveći svoj pozor na učionice obratja. Šta više, on je izdao na više obćinah naredbu, da neděljom i u shodne dane svi starešine i prisežnici obćinski učionicu polaziti moraju, tako da će one, koji u čitanju i pisanju napredovali nebudu, iz službe odpraviti.

Ovakvo postupanje mora uroditi dobrim plodom, tim više, što si je naš g. podžupan odabrao za devizu: *„pučke narodne učionice.“*

Kako se u Kraljevici (Portoré) tèrsje sadi?

Napisao, kako čuo, član **Mijo Sabljar**.

Loza vinova se zove tèrs, koi se razprostre po ružu.

Ruža se zovù tèrsją, koja su visoka i na način sěnice (Laubartig) svezana i izvedena. U Rěki se to zove: brajda.

Baras sastoji od dva reda nizkoga tèrsja.

Red (lozah, eine Reihe Weinreben).

Tèrta je vinova loza više godinah stara.

Rozgá je vinova loza jednu godinu stara.

Za saditi tèrsje izkopa se rov skróz (jarak kroz cělu duljinu) 1 ½ noge duboko i još nešto širje. Sada se odreže jedna rozga s ½ pednjica ili s 1 pednjicem (pednjic, pedanj, u Banovini pedalj, eine Spanne) staroga tèrsja, postavi se u rov tako, da onaj komad staroga tèrsja ravan na dnu leži; po njoj se za 4 pèrsta visine izvadjene zemlje posipa; onaj del novoga ili mladoga tèrsja, koi je izrasto iz starijega, prigne se i izpravi u visinu, pak on put se starog ili mladog gnjoja na žile od tèrsa i okolo njega metne i s nogom malo sbije i poravna; po gnjoju se opet zemlja metne do vèrha i zaravna; od tèrsja nesmiju više nego dva oka iz zemlje viriti.

Tèrs se sadi o Miholji, to jest, kad list opada, i to 4 dana kašnje, neg je mlaj měsec, do punog měseca, 1½ noge jedan od drugoga i red od reda 3 noge daleko (kad i kad i više). Svako 8 do 15 danah kašnje, neg je sadjeno, ali svigdar maom (mahom) za rosum (kišom, daždom) okopavati se mora. Što se okaplja od Jurjeve do Ivanje (24. lipnja-junija-) potla svakog dažda, to je bolje, zač (zašto) se rosa do žilah procedi i tèrs raje raste, i to kroz pèrvo leto.

U drugom letu se tèrs očisti, to jest, najbolji od trih dolnjih pupak se pusti i koliko moguće niže, drugo se više tretjega pupka odreže, kraj njega se kolac udari, i kad malo uzraste, sveže se uz njega. Od listopada do ožujka (marta) se reže, od 8 danah prije do 8 danah potle užbe (užba, uštap, Vollmond). — U drugom letu se tèrsje o Jurjevo omiša (praši), ki more, i drugi put oko Velike Gospe, to je potla rose u celom mesecu kolovozu. I tako se postupa svake doiduće godine u budućnosti.

Od drugoga leta moraju se svako leto, kad se okaplja, one žilice, koje su vèrhu zemlje i malo pod njom, otèrgati.

Ako se maum (odmah) po obrezanju tèrsja nemože valje saditi, mogu se rozge u jedan mac (snop, Bund) složiti i jednu nogu u zemlju zakopati od dolnjeg kraja. Na Margareti 13. sèrpnja je već sadjeno i primilo se je; ako je malo suho, mora se polevati, kad se u letu sadi.

Kod odrezivanja gleda se najjača rozga ali dvi na jačoj grani i ostave se, a druge, kao i vèrh, se obrežu.

Prirodni Pojav.

Objavio ga član **K. V.**

U Hèrtkovcih (varadinskoj regimenti) ima baš u městu blizu cèrkve oko 20 komadah hrastovih dèrvetah od 100 i višo godinah, po svoj prilici još od pèrvog vremena missionarah rimskih, koji su medju Arbanase, a sadašnje Klemente pošiljani.

Medju rečenimi sam hrastovi naišo na dva hrasta jedan nuz drugog stojeća, koji su svu moju pozornost na sebe povukli, a to zato, što od rečena dva hrasta, od kojih svaki ima truplo, pažbu i ostala na dèrvo spadajuća i svaki je dobro obskèrbljen granami i ogrankami, — od jednog se je i drugog dèrveta pojedna grana pružila, i ove dvě grane, premda su iz dva dèrveta proizašle, srasle su se sasvim, te su iz svoje sredine opet iztèrale neku granu, koja se doduše sad već suši, a to po svoj prilici zato, sto je u gustoti, i zato nije imala potrebita zraka, pa je već odamèrla i usahnula.

Museum.

Priložiše p. n. gg.:

Haulik od Várallye Gjúro, nadbiskup zagrebački: 1. Park Jurjavés. In Commission bei Carl Gerold et Sohn in Wien. 1853. 2. Dva uzpomena novca, jedan od měda a drugi od směse, kovana prigodom uzvišenja biskupije zagrebačke na nadbiskupiju. Te je novce kovao izvèrstni medailleur C. Radnicky. Na jednoj strani ovih uzpomenicah izrezana je pèrvostolna cèrkva zagrebačka s nadpisom:

ECCLESIA. CATHEDRALIS. ZAGRABIENSIS.

U segmentu je gèrb nadbiskupov i ime medailleurovo. Na drugoj strani nalazi se slědeći nadpis:

DEO. O. M. AVSPICE
AVGVSTO. FRANCISCO. IOSEPHO. I.
REGNOR. DALM. CROAT. ET. SLAVON.
PERVETVSTIS. VOTIS. BENIG. ANNVENTE
ECCLESIA. CATHEDR. ZAGRABIENSIS
AVTHORITATE. APOSTOLICA
PII. P. P. IX
IN. METROPOLITANAM. EVECTA
ANNO. REP. SAL. MDCCCLIII
PRIMO ARCHI. EPISCOPO.
GEORGIO. HAVLIK. DE. VARALLYA.

Baronica Rukavina od Vidova Grada Cecilia rodj. Wohlgemuthova, udova barona Gjure Rukavine od Vidova Grada, c. kr. feldzeugmeistera, kommandirendera u Temišvaru, c. kr. tajnog savětnika i t. d.: zlatnu kolajnu za hrabrost, 2. mali kèrst Leopoldova reda, 3. tako zvani „Armee-Kanonen-Kreutz od g. 1813. — sve od pokojnoga svoga supruga, viteza od Temišvara;

Baronica Burits Renata rodj. Schönthal, udova c. kr. oberstlieutenanta: uzpomenicu c. kr. maršala grofa Radetzkoga;

Šuflaj Konrad, dr., odvětník: 6 sreb. i 19 bakr. nov., i 9 kom. rudah;

Krieger Antun, odvětnik: 10 sreb. i 20 bakr. nov;

Schweighoffer, knjigovodja dr. Lj. Gaja: uzpomenicu izloge londonske 1851.;

Hugobauer Franjo, gradjanin zagr.: 3 nov. (2 su rimska iz Siska);

Stojanović Miloš, slušatelj 8. razreda: 2 sreb. i 1 bakr. nov.;

Demetrović J., tèrgovac u Virovitici: 1 bakr. nov. od 515. g.;

Milić Gjuro, c. kr. perovodni pomoćnik u Jastrebarskoj: 2 nov. (1 sreb.);

Šarić Mato, c. kr. financialni činovnik: 1 Wiener-Stadt Banco-Zettel od 2 fr.;

Rogić Petar, župnik Levanske Varoši: 3 nov.;

Bèrlić Torkvat, upravitelj spajilukah: 16 nov. (nek. sreb.);

Junk Srećko, zlatar u Zagrebu: 1 caméu;

Čivić Rohrski, c. kr. pukovnik: 1 sreb. rimski novac izkopan u Lešćih sl. nar. ogulinske reg.;

Philipović Gjuro, c. k. adjunct kod bojne pisarnice: 58 nov.;

Zèrnić Stevo, c. kr. poručnik u miru: 1 bakr. nov.;

Kukuljević Sakcinski Ivan: 1. Il Ritratto di Venezia, dal Domenico Martinelli. Venetia 1684; 2. Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen von Ignatz Aurel Fessler, 1 Heft, Leipzig 1847; 3. Extractus Juris Hungarici summarius a Thoma Csepcsányi. Pestini 1829; 4. Romilda, dramma per musica. Bologna 1746; 5. Officium Rakoczianum. Budæ 1794; 6. Ourika. 13. édition. A Paris 1826; 7. Planum Tabulare s. Decisiones Curiales. Posonii 1800; 8. J. V. Hofstetter L'Anecdotier moderne. 1. Lieferung. Wien; 9. La Finta Frascatana, dramma. Bologna 1748; 10. Dr. Ignaz Wildners theoretisch-praktischer Commentar der auf dem letzten ung. Reichstage zu Stande gekommenen Credits-Gesetze. 1. u. 2. Heft. Wien 1841; 11. Alex. Kubinyi sen. Enchiridion Lexici Juris regni Hungariæ. Posonii 1798. 12. Rukopis: Vor- und Nachtheile einer Trennung der mit Ungarn verbundenen Theile von Croatien und Slavonien;

Stànisavljević Dane, c. k. savětnik financialni: jednu tursku povelju iz džamie u Izačiću;

Padović Tomislav: Pogled Tersata od kalvarie u Rěki i 5 nov.;

Brajković, lěčnik u Varaždinskih Toplicah, jednu zmiju i guštera iz one okolice. *M. S. — D. R.*

Krystallographne figure: (Dopis). Ja sam pribavio 120 krystallographnih figurah na priměr c. kr. cabineta mineralogičkog u Beču za 24 fr. 40 kr., dao sam prije nekoliko nedèljah u zagrebačke novine němačke staviti poziv, da prinose domorodci ovu malenu svoticu, no ni glasa o tome više.

Ovdě su u Beču dala p. n. gg.: Ožegović od Barlabaševca Metel 5 fr., Pejaković 1 fr., Jakomini 20 kr. a ja sam dao 1 fr. — dakle svega: 7 fr. 20 kr. sr.

Nebi li sramota bila, da se ostalih 17 fr. 20 kr. sr., ova malena svotica, nesakupi u cělom Zagrebu od nekih vatrenih znanstvenih ljudih? Ja mislim, da bi to bilo za napredak museuma, a i na čast. Dajte dakle, gledajte!

U Beču. *Dr. Tkalec.*

(Dopis). Iz cěle sbirke 120 komadah brojeće šaljem evo 37 komadah. Ja sam jih uzo od stolara pod tom pogodbom: ako se ostalih 17 fr. 20 kr. sr. ikad sabere, da on ostaje dužan ostalih 85 komadah napraviti. *Dr. Tkalec.*

Odgovor. Primili smo poslanih 37 komadah. Za nabavljenje ovih krystallographnih figurah izručiše tajništu p. n. gg. Clemens Josip, kanonik zagrebački 5 fr., Korbélyi Josip, exactor u Čičah 2 fr., ukupno: 7 fr, što s priašnjih 7 fr. 20 kr. čini svega: 14 fr. 20 kr., fali dakle još: 10 fr. 20 kr. sr. *D. R.*

Družtvo gospodarsko.

Blagajnica. Platiše (po 4 fr. sr.) p. n. gg. članovi:

za g. 1848. (nadalje): Berke Augustin, kapelan u Garešnici. — Svega: 32 fr. sr.;

za g. 1849. (nadalje): Berke Augustin, k. i g. — Svega: 42 fr. sr.;

za g. 1850. (nadalje): Berke Augustin, k. i g. — Svega: 56 fr. sr.;

za g. 1851. (nadalje): Berke Augustin, k. i g. — Svega: 76 fr. sr.;

za g. 1852. (nadalje): Berke Augustin, k. i g., Čačković Vèrhovinski Franjo, prisědnik c. kr. zem. suda u Zagrebu, Filić Matija, vice-archidiacon i župnik u Feričancih, Holjac Antun, kapelan u Dubici; Jellačić od Bužima Gjuro, baron, c. kr. brigadier u Zagrebu; Kalabar Franjo, kanonik zagr., Kulmer Franjo.

baron, savětnik c. k. dèržavnog věća, Lentulaj Benko, c. kr. podban, Lentulaj Mirko, banski naměstnik u miru, Lentulaj Pavao, prisědnik c. kr. zem. suda u Zagrebu, Mihalinčić Stěpan, župnik kod Sv. Ivana; Miković Ivan, župnik u Ladini, Tušak Josip, vice-archidiacon i župnik u Sladoevcih. — Svega: 216 fr. sr.;

za g. 1853. (nadalje): Berke Augustin, k. i g., Cèrnadak Gjuro, gradjanin tèrgovac u Zagrebu, Čačković Vèrhovinski Franjo, k. i g., David Dragutin, župnik u Križevcih, Filić Matija, k. i g., Gajdek Tomo, župnik u Velikoj Erpenji, Gèrgesina Ivan, župnik u Turnašici, Jellačić od Bužima Gjuro, baron, k. i g., Kovačević Josip, župnik u Gradini, Kulmer Franjo, baron, k. i g., Kušec Franjo, kapelan u Bedenici, Ladányi Vilelmo, vlastelin, Lentulaj Benko, k. i g., Lentulaj Mirko, k. i g., Lentulaj Pavao, k. i g., Miković Ivan, k. i g., Puc Nikola, prisědnik c. kr. zem. suda u Zagrebu, Šavor Josip, župnik na Bisagu, Tèrnski Ivan, c. kr. oberlieutenant. — Svega: 193 fr. sr. *D. R.*

Matica.

Blagajnica. Platiše p. n. gg. članovi u ime utemeljiteljstva: Adamovič Mijo, kapelan u Drenju, 10 fr. ($^{30}/_{80}$), Cèrnadak Gjuro, k. i g., 5 fr. ($^{40}/_{80}$), Cèrnadak Mirko, c. kr. kapetan, 10 fr. ($^{30}/_{80}$), Fodroczy od Fodrovca i Borkovca Skender, c. kr. ministarski perovodja, 5 fr. ($^{56}/_{80}$ utemeljitelj), Mrazović Mato, odvětnik, 10 fr. ($^{20}/_{80}$).

Prekoredni dohodak. Od Sabljara Mijata, c. kr. majora u miru, za rasprodane m. travnja knjige 8 fr. 20 kr. sr.
D. R.

Družtvo za pověstnicu jugoslavensku.

Blagajnica. Platiše p. n. gg. članovi (po 2 fr. sr.):

za g. 1851. Kulmer Franjo, baron, k. i g.;

za g. 1852. Cèrnadak Gjuro, k. i g., Kalabar Franjo, k. i g., Kulmer Franjo, baron, k. i g., Pachmann Dane, Topalović Mato, professor u Djakovu, Vukotinović Ljudevit, predsědnik c. kr. zem. suda u Križevcih, Zdenčaj od Zahromićgrada Eduardo, vlastelin;

za g. 1853. Cèrnadak Gjuro, k. i g., David Dragutin, k. i g. Francul Franjo, kapelan u Sisku, Gajdek Tomo, k. i g., Polovina Ivan, čuvar Dvorane, Stražimir Ivan, župnik u Zelini, Zdenčaj od Zahromićgrada Eduardo, k. i g.;

novi članovi (platiše po 1 fr. upisne i po 2 fr. sr. za g. 1853). Sović Skender, duhovni pomoćnik kod pr. Trojice u Halozah, Šuflaj Konrad, dr., odvětnik u Zagrebu;

za II. razd. Arkiva g. 1852. Benković, David Dragutin, Francul Franjo, Hèržić Franjo, Kalabar Franjo, Kulmer Franjo, baron, Matiašić Gjuro, Pachmann Dane, Vukotinović Ljudevit, Zdenčaj od Zahromićgrada Eduardo;

prekoredni dohodak: od Sovića Skendera za pèrve knjige Arkiva 1 fr. 30 kr.;

za spomenik na grobničkom polju (nadalje): od Kollára Jána (†) 1 dukat razměnjen: 5 fr. 10 kr. sr. — Svega: 317 fr. 42 kr. sr. *) *D. R.*

*) 317 fr. 42 kr. sr. uloženo u 1. hèrvatskoj štedionici u u Zagrebu.

Cěnik Tèrstjanski.

Vosak.

Smirskog	cent	po	105	fr.	—	kr.	do	107	fr.	—	kr.
Bosansko-sèrbskog	„	„	100	„	—	„	„	—	„	—	„
Ukrajinskog	„	„	105	„	—	„	„	—	„	—	„
Afrikanskog	„	„	95	„	—	„	„	—	„	—	„
Mostarskog	„	„	103	„	—	„	„	—	„	—	„

Kava.

S. Jago od Kube najfinije	cent	po	45	fr.	—	kr.	do	49	fr.	—	kr.
„ „ srednje	„	„	40	„	—	„	„	43	„	—	„
„ „ proste	„	„	37	„	—	„	„	38	„	45	„
„ „ biser-kave	„	„	52	„	—	„	„	55	„	—	„
Havanske fine	„	„	35	„	—	„	„	37	„	—	„
„ srednje	„	„	33	„	—	„	„	34	„	—	„
Portorico fine	„	„	35	„	—	„	„	38	„	—	„
San Domingo	„	„	28	„	—	„	„	31	„	—	„
Moke	„	„	34	„	30	„	„	38	„	—	„

Cukar.

Melis francezkog	„	„	19	„	15	„	„	20	„	—	„
olandskoga	„	„	19	„	30	„	„	21	„	30	„
Inglezkog finog	„	„	23	„	—	„	„	24	„	—	„
Havanskog bělog	„	„	19	„	30	„	„	20	„	30	„
St. Jago „	„	„	19	„	—	„	„	20	„	30	„

Hrana.

Pšenice star ili 2 vagana	„	„	3	„	30	„	„	6	„	15	
Kukuruza	„	„	2	„	30	„	„	3	„	45	„
Raži	„	„	3	„	—	„	„	3	„	30	„
Ječma	„	„	1	„	50	„	„	2	„	30	„
Zobi	„	„	1	„	45	„	„	2	„	30	„
Pirinča Mant. i ost.	cent	„	10	„	—	„	„	12	„	30	„
„ milanskog i piemontezkog	„	„	9	„	20	„	„	9	„	40	„
Muke 1. vèrste	„	„	10	„	15	„	„	—	„	—	„
„ 2. „	„	„	9	„	15	„	„	—	„	—	„
„ 3. „	„	„	8	„	15	„	„	—	„	—	„
„ 4. „	„	„	7	„	—	„	„	—	„	—	„
„ zadnje „	„	„	6	„	20	„	„	—	„	—	„

Ulje.

S Abrucah	vedro	„	32	„	—	„	„	—	„	—	„
Od istoka	„	„	34	„	—	„	„	35	„	—	„
Kèrfskog	„	„	33	„	—	„	„	34	„	—	„
Dalmatinsko-dubrovačkog	„	„	33	„	—	„	„	35	„	—	„
Finog i polufinog	„	„	38	„	—	„	„	45	„	—	„

Svila.

Turnovske i filipoljske	funt	„	6	„	45	„	„	7	„	45	„
Rumeljske	„	„	7	„	15	„	„	7	„	50	„
Piemontezke	„	„	10	„	30	„	„	11	„	—	„
Persijanske	„	„	8	„	30	„	„	—	„	—	„

Pamuk.

Sv. Marte	„	„	26	„	—	„	„	27	„	—	„
Sjedinjenih dèržavah am.	„	„	33	„	—	„	„	37	„	—	„
Mako	„	„	30	,	—	„	„	40	„	—	„
Makedonskog	„	„	28	„	—	„	„	31	„	—	„

Voće.

Rogačah	„	„	3	„	—	„	„	—	„	—	„
Datulah	„	„	24	„	—	„	„	—	„	—	„
Smirskih smokavah	„	„	9	„	—	„	„	12	„	—	„
Limonah jedna škrinja	„	„	3	„	45	„	„	5	„	—	„

Vuna.

Nečiste	„	„	36	„	—	„	„	38	„	—	„
Oprane	„	„	56	„	—	„	„	56	„	—	„
Jagnetje	„	„	57	„	—	„	„	58	„	—	„

Poziv.

U utorak d. 28. lipnja (jun.) o. g. bit će (ako posluži vrěme) na Botincu (blizu Zagreba), dobru podpredsědnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju g. Ambroza viteza Vranicana-Dobrinovića, proba Hussey-eve makine. Kosit će se 12 ralih ječma. Pozivaju se na probu svi gospodari i prijatelji gospodarstva.

U Zagrebu 25. lipnja 1853.

Tajništvo družtva gospodarskoga.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 27. **U subotu 2. sèrpnja (julija) 1853.** **GODINA I.**

Izvěstje

o pèrvoj u Hèrvatskoj i Slavoniji kušnji (probi) Hussey-eve makine za košenje stèrni, učinjenoj dana 28. lipnja 1853. na Botincu (blizu Zagreba), imanju p. n. g. podpredsědnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju Ambroza viteza Vranicana Dobrinovića.

Dana 28. lipnja pokušana je na Botincu, imanju podpredsědnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju g. Ambroza viteza Vranicana Dobrinovića, Hussey-eva makina za košenje stèrni (žita, žitka).

Na probi je bilo, osim domaće gg. činovnikah i ljudstva, 37 osobah, naime p. n. gg.:

1. Bunček V., pravoslovac,
2. član Egersdorfer Ignat, vlastelin, c. kr. měrnik,
3. član Faller Nikola, vlastelin, predsědnik od katastra, i predsědnik družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju,
4. član Ferrić od Hudoga Bitka Alberto, vlastelin, glavar obćinski,
5. Gvozdanović, kasnar,
6. član Gaj Ljudevit, dr., vlastelin, c. kr. savětnik,
7. Jeszenszky Josip, nadzornik gospoštinah grofice Jelisave Erdödy-ce,
8. član Keglević Janko, provisor u Ljubljanici, gospoštini grofice Jelisave Erdödy-ce,
9. član Klinggräff Karlo, vlastelin, kr. pruski kapetan i. s., tajnik družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju,
10. član Korbélyi Josip, računovodja gospoštinah grofice Jelisave Erdödy-ce,
11. Križnjak Jernej, pravnik,
12. i 13. Kübel Josip, vlastelin, s gospojom,
14. Lanšćak Juraj, pravoslovac,
15. član Lentulaj Benko, vlastelin, c. kr. podban,
16. i 17. Lenz Karlo, s gospojom,
18. Lučić Mirko, dohodar (Rentmeister),
19. član Němčić Gostovinski Janko, vlastelin, c. kr. podžupan Samoborski,
20. član Nikolić Nikola, vlastelin, c. kr. poštar,
21. Pavleković Stěpan, vlastelin,
22. Peer Franjo, gradjanin zagr., nam. predsědnik tèrgovačke i obèrtničke komore u Zagrebu,
23. član Perok Ivan, provisor u Želinu, gospoštini grofice Jelisave Erdödy-ce,
24. Pogorelec Jakob, gradjanin zagr., zemljodĕrżac,
25. član Presl Franjo, vlastelin,
26. Rössler Josip, pregledalac računah gospoštinah grofice Jelisave Erdödy-ce,
27. Rusak Marko, župnik u Novih Čičah,
28. član Smodek Matija, dr., c. kr. professor u Zagrebu,
29. član Schramm Karlo, provisor na Brezovici, gospoštini feldzeugmeistera grofa Gyulaya,
30. Schulze Dane, makinista iz Karlovca,
31. Verhas Matija, c. kr. kapetan u miru,
32. Weiss, tèrgovac,
33. član Vessely Ivan, kasnar na Brezovici,
34. član Zengeval Franjo, vlastelin, savětnik c. kr. banske vlade,
35. član Žigrović Franjo, savětnik c. kr. banske vlade.

Sprava, koja služi za košenje, pokazala se je i ovdě posve izvèrstna.

Kušnja biaše učinjena na njivi posijanoj ječmom (jačmenom). Premda je ta njiva u ravnici, nije nimalo bila priredjena za ovakvu kositbenu makinu, jer duboke brazde i ponešto preuzki složići ne samo prěčiše košenje upoprěko, nego su još i makinu istu u svom već za samo oko ugodnom poslovanju obustavljali.

Mislimo, da će gospodi zemaljskoj ugodno biti, da jim se ta makina pobliže opiše, i zato ćemo ju u kojem god budućem listu i u prilici (figuri) priobćiti.

Kad god bi veliki točak (kolo) koseć upoprěko zapao u brazdu, makina bi stala, ter bi se noževi odmah zapušili (zabèrtvili) i trebalo bi jih, prije nego se podje dalje, očistit od vlatja, što je ostalo med njimi. Moralo se je dakle kosit samo diljem slogovah, ali pri tom poslu, premda — kako rekosmo — njiva zlo priredjena biaše, ukazala se je ta makina jako dobra i kosila je čisto.

Vlatje od žita pada sve na jednu stranu, i odkosi (Schwaden) mogli bi se mnogo pravilnije bacati iz ormara, kad bi se sasvim izostavila sprava, koja je odtraga (to jest, podac prikvačen, koi služi tomu, da bude na strani otvor za izbacivanje odkosa), i kad bi se odkosi upravo straga van (napolje) bacali iz ormara, jerbo se okretanjem odkosa na stran pravac (Richtung) pojedinih vlatah proměni, ter tako kadkada nešto poměšano padaju na tle.

Buduć da ova makina, kako se je pokazalo lani u Altenburgu, pokosi za jednu uru 1 ral i 290 □ hvatih (klaftrov) žita, zato bi za veću gospodu zemaljsku bila sigurno od prevelike koristi; nego mogla bi bit od koristi i manjim gospodarom, da se više njih, koji u susědstvu živu, zajedno složi i takvu jednu makinu naruči, jer bi jim se ona odmah pèrve godine podpuno izplatila.

Ali naravno, kako kod svake stvari, tako je potrebito i kod te makine, da joj se čověk i priuči, i da se nauči, kako njom upravljati valja. Tako n. p. spazili smo već kod ove pèrve kušnje, da se noževi moraju micati već prije, nego dospiju do vlatja, jer drugčije makina lahko zapne, pak se onda dangubi, dok se očisti.

A u ostalom sámo se po sebi razumě, da će makina ta svagdě bit mnogo koristnija i poslovanje njezino tim napredníje, čim njiva već prigodom pèrvoga tega (obradjivanja) bude bolje k tome priredjena.

Čověk onaj, koi sědi na makini, ter grabljami baca van pokošeno žito, veli, istina, da bi volio bit u tamnici, nego li zasebice (podjedno) raditi taj posao. Ali, premda je posao taj mučan, — i to tim više, što ljudi u tom još nisu ni uvěžbani, — sasvim tim bi se tome doskočit moglo, kad bi se onaj, koi gore sědi, više putah

izměnio, jer kod takvoga posla onaj, koi gore sědi, nemože počinuti i odabnuti, kad hoće, budući da makina nestaje, nego i njega sve jednako sili, da radi, dočim kod običnoga posla, baš i u največoj pripekli, može se odmorit, kad hoće. K tomu bi se istomu tomu čověku nad glavom mogla načinit na makini sěnica budi od rogoza, budi od platna. A mučan je posao i za onoga, koi goni konje, jer na makini nema zanj sědala; ali on se ipak može pomoći lahko time, da uzjaše na konja.

Naši se svejednako tuže, da u nas nema težakah, i da je nadnica odveć skupa; bilo nam je dakle jako za čudo, što na ovu kušnju nije došlo još više gospodarah, kako bi se čověk mogo bio nadati uzamši u obžir važnost ove stvari. Šteta, što ljudi naši u tom poslu još nisu uvěžbani, ter se je tako prebijo jedan nož, pak nije makina mogla dalje raditi, da bi bili věrovanje njezino mogli viděti i gospodin podban i gospoda banski savětnici, koji biahu došli, kad već makina nije poslovala.

Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju. [1]

Svilarstvo u Križevcih (u Hèrvatskoj).

Priobćuje **Milan Dimitrev**.

O koristi svilarstva neću ni da govorim, jer je dosta o toj stvari pisano, i svakim danom sve to većma pokazuje se korist svilenih bubah. Već od svoga pèrvoga začetka i zavedenja u Europi těralo se je svilarstvo s največom brižljivosti, kojoj je nagrada bila korist neizměrna.

U sadašnje doba može se reći, da svilarstvo podobro napreduje i u Austriji, što se vidi iz izvěstja gospodara nekog od g. 1850., koi veli: „Sadašnje svilarstvo u kraljevini lombardo-mletačkoj, u Primorju i u Tirolu južnom odsěca do 75 milionah forintih. — Ugarska s vojničkom Krajinom proizvodi do 6000 centih svile t. j. do 600·000 for. vrědnosti. — Ove bi pokrajine mogle proizvoditi svile za 60 milionah forintih, jer tù dobro napreduje dud (murva), i ima oranice do 7 milionah ralih. — Kad bi se 4 miliona ralih dudovi zasadila, tako da bi na ral došlo po 16 dèrvetah, tad bi se dobila 64 miliona dudovah, koji bi u svojoj 20. do 30. godine dali 125 milionah čiste svile, t. j. 60 milionah for. godišnjega dohodka. — Za Hèrvatsku i Slavoniju može se uzeti 11 milionah, za Dalmaciju 2 miliona, za Erdelj 6 milionah, za Kranjsku i Korušku 2½ miliona, za dolnju i srednju Štajersku 5 milionah godišnjega dohodka. — Polag ovoga moglo bi svilarstvo odsěcati u Austriji do 90 milionah forintih godišnjega dohodka [2]), a do 9 milionah ljudih imalo bi 50 danah u godini koristnu zabavu.

Ova sam naveo kao uvod, da može čitatelj prispodabljati. Sad da kažem nešto o svilarstvu u Križevcih, i to onako, kako sam čuo ondi od upravitelja svilare.

U Križevcih, gdě su bile prije 4 svilare, sada je samo 1 carska, koja je u rukama veletèržca Hofmanna. U ovoj svilari ima 20 kotlovah (do g. 1835. prela je na 50 kotlovah). Lane je kupila 72 centa čahurah (galetah), a svile je izprela do 5½ centa. Druga svilara, negda Janka Bubanovića, izprela je lane do 4 centa svile; no lětos neprede, jer joj je gospodar umro. Lětos, kako rekoh, samo je jedna svilara i ova je prodala 14 funtih bubinih jajah. Premda je ova godina močvarna, zato opet svět čahure svaki dan na cente nosi u svilaru. Tek što je svilara otvorena, imade evo već u njoj do 50 centih čahurah, a koliko će toga još biti, kad istom prispiju galete iz Podravine i ostalih predělah. Šteta samo, što nisu galete skuplje, već je samo po 36 kr. sr. funt najlěpših galetah. Děvojke, što su kod predenja svile, děle se na troje, t. j. na *prelje*, na *okretalje* i na *dvorilje*. Prelje dobivaju na dan po 20 kr., okretalje po 15 kr., a dvorilje po 10 do 12 kr. sr.; osim toga ima *zbiraljah* (izbiraljah), što razabiraju dobre čahure od zločestih. — Kad čověk dodje u svilaru, ala, kako je tù lěpo viděti poslene děvojke tananu svilu predué. To je križevačkih děvojakah plemenita zabava, kojom se osobito odlikuju; jer čim se otvori svilara, eto ti sa svih stranah gèrnu děvojke, da se upišu za taj posao, kog su, rek bi, od majke i babe s mlěkom usisale. — S veseljem možemo se nadati, da će se napresti puno svile. Koliko? to ću ljubiteljem gospodarstva javiti.

Kupčina.

Župa u Hèrvatskoj, nadbiskupiji zagrebačkoj.

Od **Bogumila Kupskoga**.

Ova župa, kojoj isto ime pokazuje, da je suseda poznate naše Kupe, jest kao majka bez dětce, neimajući nikakovih područnih poda se spadajućih městah, broji preko 1500 žiteljah samih Katolikah osim 2 Žida, i imade od davna svoju narodnu učionicu. Čitava je kao u jednom kupu složena, počamši od potoka *Kupčine*, koi se u Kupu izlěva i od koga župa ime ima, pa u jednakom potezu, bez znamenite iznimke, proteže se uzduž Kupe, od koje je četvèrt ure udaljena. Leži na samoj ravnici bez ikakvih brežuljakah, i sačinja oni prostor, koi od pónoćne strane graniči s *Bratinom* i potokom *Velikom*, koi ju děli od *Jamnice* i njezine *Kisele Vode* [1]), od iztoka ima bistru i ugodnu Kupu, preko koje je banska granica, od pódne potok *Kupčinu*, koi ju luči od *Šišljavića*, a od zapada počima domaća šuma, za kom su razni pomanji potočići i susědne šume: *okićka*, *cvětkovička*, *draganička* i t. d.

Kaže se o ovih žiteljih, da su se tamo doselili od nekad od *Kravarskoga*. Zauzeli su po svoj prilici město takovo, koje biaše šumami i dèrvetjem obraslo, što pokazuju još i dan danas obična imena raznih městanacah blizu kućah, kao: *kèrč*, *dèrvoseča*, *žiravinac*, *lazi*, *gèrm*, *kèrčevine* i t. d., koje su si oni kèrčenjem i snaženjem za stanovanje priredili.

Narěčje jim je sadanje kajkavsko, kao i narěčje susědnih městah, no opaziti je, da ima i danas toliko i toliko rěčih, koje su upravo ilirskoga porekla, kao: go-

---

[1]) G. Dane Schulz, makinista u Karlovcu, koi je Husseyevu makinu na Botincu ravnao, misli na njoj učiniti neke proměne, ter prilagodit makinu našim okolicam, (kao što su to učinili u Altenburgu i t. d.); čujemo, da će onda bit opet proba. I ako se nadje, da proměna g. Schulza valja, onda će on iste makine i sàm graditi u priličnu cěnu i već se u napred preporučuje gospodi zemaljskoj. — Drugi upravitelj makine, po kog smo u Beč bili telegraphirali na družtvo za razprostiranje spravah i makinah poljodělstvenih, nije došo, jer nije mogo od posla. *Ur.*

[2]) Čini nam se, da je ovdi u računu faljeno; zato molimo, da bi g. dopisatelj izvolio ovu pogrěšku izpraviti. *Ur.*

*) I jamnička kisela voda naše je gore list, blago naše domovine, niti je tako loša stvar, kako si možebit tko misli; — ona bi mogla Hèrvatskoj na čast biti, — lěpo bi se bilo šetati po njezinih šumicah i po obali naše Kupe — samo Bog bi dao, te bi se prijatelji našeg doma zauzeli za to: da nepropada stvar sveta na očigled světa! . .

spodinja (gazdarica), pir (svatba), junaci i t. d. — Nošnja jim je takodjer narodnoga značaja. u mužkaracah cèrna prikratka kabanica cèrveno i bělo nakitjena, a u ženah na glavi na město poculice tako zvani „*čèrljeni rubec*“ na kraju izlazeći u běle končane resice, što ga one same tkaju i za to priređe. Nalik na ovu nošnju nosi se sav ženski spol uzduž Kupe sve gore preko Karlovca, koi, Bog znade, odkale svoj početak imade.

Način života u žiteljah od starine bio je posve patriarkalni, koi u sadanje doba malaksava. i vidi se, da, gdě stara sloga, jedinost i poslušnost prestaje, da ondě svaki dan na gore ide. Tome su živi svědoci jošte kuće, koje se po starom načinu vladaju, te sve druge daleko pretěču.

Imade župljanah, koji umiju zanate, kao: zanat kovački, stolarski, tesarski, brijački, krojački, postolarski. — Više njih na gusle lěpo igra.

Na Kupčini ima podobrih mlinah, radi kojih mora se podosta široka voda pregraditi, što puno truda stoji. Jedan mlin dèrži 20 i više kućah; ovaj mlin zajedno popravljaju i redomice malju. Ovakovi u družtvu jedan mlin imajući zovu se „*Ketuši.*“

Izmedju govedah, što jih hrane, najbolji su jim běli i veliki volovi. Ovu vèrst marve najviše cěne, i mnogi bi radije u čem drugom oskudicu podnosio, samo da imade dobre volove. Ponajviše mlade volove kupuju, služe se s njimi nekoliko godinah, poslije jih podhrane, gděkoji s kukuruzom podpitaju i prodadu s lěpim dobitkom. A tako isto odhranjuju se u městu više put lěpi mladi konji, koji se takodjer skupo prodadu, odkuda skèrbnome gospodaru za razne kućne potreboće lěpa pomoć. Najposlije sgoda je za kèrmke, koji se mogu po šumah pasti, i naizměnce po prilici svake druge il' tretje godine dobro žiriti, buduć da obično malo koje lěto žir rodi.

Malo tko pčele dèrži.

Šta se zemaljah tiče: zemlje svaka kuća ima podosta, ali su mnogi komadi slabi. Svoja zemljišta děle u tri razreda: u pèrvi red postavljaju zemlje, koje okolo Kupe leže, što jih često Kupa, kad se razlije, namulji i kao pognoji, s toga bi ove po istom svom položaju najobilniji rod davale; u drugi red dolaze zemlje, koje su bliže kućištah, koje ipak, jerbo se marvljivije obradjuju i čestje gnoje, rodom sve ine pretěču; a u zadnji red spadaju komadi, koji su bliže šume, na kojih osim hajde (helde) i prosa drugo niti neće da radja.

Na ovih zemljištih raste pšenica, a ponajbolje kukuruz, koi se tamo redovito sadi, i na nekih komadih, koji se čestje gnoje, izraste velika i debela. Med kukuruzom sade krumpir, bažulj, tikve, bundeve. Zatim siju ječam, koi od nekoliko godinah često pofali. Raž, hajdina i proso obično dobro platjaju.

Livadah ima dobrih, na městih, što bi okom pogledao, vide se same sěnokoše, al' jim žalibože više putah poplàv Kupe i Kupčine smèrtni udarac zadaje. Gdi ima lěpe otave, i dětelina dobro uzpěva. — Iz carstva rastnoga jedino je sěno, koje gospodari prodati mogu, i to najviše u „Slap“ pod Sredičkom na Kupi, gdě družtvo Zamaničko karlovačkih tèrgovacah dèrži svoje volove, koji na městu. gdě je Kupa plitka odviše, prolazeće iz Siska u Karlovac ladje vuku.

Vinograde svoje imadu u okićkih gorah pod Plešivicom, koje se vino, kao što je poznato, množinom i dobrotom izmedju inih vinah naše domovine odlikuje. Tèrsja su od Kupčine do tri sata udaljena, zato, kada jih idu obradjivat, odprave se od kuće s potrebitim troškom na jednu il dvě nedělje danah, dok se sav posao svèrši.

Šuma městna žiteljem dakako od velike je koristi; no da se zloporabe nedogode, samo uz dozvolu obćine slobodno je pojedinim hrastove sěći za gradjenje kućah i drugih sgradah. — A za čuvanje i poboljšanje šume redomice postave se stanoviti komadi šume kroz tečaj od nekoliko godinah kao pod zabranu tako, da se u njih za to vrěme niti šta sěći, niti goveda na pašu upuštati nesmiju, dok odredjeni rok izmine. Zatim ide red na drugi komad, onda na tretji i t. d. — Kada dobro žir rodi, mogu žitelji, koji svojih kèrmakah nemaju, ako to odluči obćina, inostrance puštati na žirenje za stanovitu platju.

Pastiri goveda pasu ponajviše u družtvu i u lětne dane pasu jih po šumi, gdě u odredjenih městih za pódne imadu svoja plandovišta. Odkuda se k večeru kući vrate, te kravam gazdarice zelene trave „koštrive“ po kukuruzih nažanju, i u jaslih podmetnu, da dadu više mlěka. — Brižljive gospodinje mogu podobro sira i masla naspraviti, odkale preko kućnih potreboćah što god se i u obližnjem gradu Karlovcu prodati može.

Divljači ovdě ima, i budući da su tolike šume na kupu, dakako da i vukovah nefali. Ovi više putah na govedih počine veliku štetu. Dobar bi jih strělac kadgod jedan dan po dva do tri ubio. U okićkom lugu imade i sèrnah, koje se zimom love. Ima takodje lisicah i zecevah — A od raznih pticah vidi se ovdě kadkad orao, čaplja i štrok, kako se po livadah šetju, zatim žerjavi, jastrebi kad prolitju i t. d. — Osobito napomenuti valja divlje patke (race), kojih oko vode dosta imade. Kad je kod nas povodnja, kad čověk pred očima sve kao móre vidi, onda ima patakah na jata, kako sad plivaju po vodi, sad s jednoga na drugo město prelitju. Naši lovci imadu prikladne čamce „jagarince“ nazvane, koji jednoga il najviše dva čověka mogu nositi, pa ustanu ranim jutrom, odvezu se kao velikim morem, dovuku se izza živicah do plovećih patakah, i povrate se kući s obilnim dobitkom. — A tako isto imadu sgodu ribu loviti; ribah imade u Kupi, Kupčini i drugih manjih potočićih. Na udicu love krape (šarane), na sag i mrežu somove, štuke, karase i t. d. Neki ribu trovom truju, a drugi vilami bodu, a neki opet i iz puške strěljaju. Kad se voda po travnicih razlije, i kada ribe izadju na pašu, onda prije nego uzmakne voda, jarke pregrade tako, te se ribe, koje na suhom ostanu, lahko pohvataju. — Koi želi viděti i čuti manjih pticah, treba samo, da se do šume i po šumi prošetje, ondi će naći golubovah, gèrlicah, kako lěpo poju, pisanih děteljah, šojkah, žunah, kosovah i t. d., — česa pastiri lětom puno nalove. —

U obće može se jamačno reći, sudeći po životu ovdašnjega puka, da mu patriarkalni život najbolje prija, i da mu je i najblagodatniji. — Gdě je pametan i razborit gospodar, koga je rěč u kući sveta, koga svi slušaju i njegove naloge najtočnije izvèršavaju, ondě nemože gospodarstvo da sretno nenapreduje. Tako isto gdě je u kući — jedna — dobra gospodinja, kojoj, kad je od potrebe, doda se u pomoć koja snaša, ona sve za sve skèrbi i opravlja kod kuće, a druge idu izvan kuće na radnju; a usuprot, gdě svaka za se gospodari, svaka svog pastira na pašu odpravlja, a i poslije druge štokakve malenkosti obavlja, tù zaostane sila drugih posalah, jerbo se tekar o 10., 11. uri odpravi od kuće na poljsko dělo, a po pódne hiti čim ranije kući — tù se dakle malo radi, a bez děla nema jela . . . Uzmimo nadalje, kada jedan od kuće na vojsku otidje, gdi cěla kuća u skupu žive, nemože li mnogo lakše biti bez onoga, nego li koja inokosna obitelj, kojoj s jednim čověkom sve pomanjka? — Čudnovato je zaista, kako neki ljudi mogu kuditi patriarkalni život i uznositi nad njega osebujkarenje, gdě bi svaki sám za se mogao biti. —

To mi se tako vidi, kao da bi tko tvèrdio, da je bolje izvan družtva živěti nego li u družtvu, — a bělodano jest, da sva carstva, kraljestva, dèržave, županije, obćine nisu ino, no družtva, a da kamo li da u jednoj kući nebi družtva trebalo, da jedan drugoga pomaže, brani, uči i t. d.; pa onda veli se: da slogom rastu male stvari . . da više rukuh više može . . a i sám je Bog čověka stvorio za družtvo! . .

To samo, to je krivo, da više putah, i koji patriarkalno žive, nemadu blagoslova i sreće, jer nema onakova načina patriarkalnoga, kako bi morao biti, nema poslušnosti, gospodarskog ugleda ni vlasti, neima reda kućnoga, reda družinskoga, a gdě toga nije, dakako da tamo sve zlo ide. Što nam Bože daj! i onda, upamo se, bit' će bolje po naš narod.

Pèrvi dakle uzrok siromaštva, ubožtva našeg puka po mnogih městih jest neradinost, koja dolazi od onoga, što gore rekoh, i kojoj bi se živac podsěkao, kad bi se zaveo kućni red i stroga vlast pospodara. A drugi uzrok je neznanstvo; mnogi bi lakše živio, da si umije kako pomoći. Zato sretan i presretan uzpěh našim „gospodarskim novinam“, koje lětos pèrvi put svět ugledaše, one su vrědne zlata i srebra, velika jim je zadaća, uzvišeni cilj! Samo to treba, samo to, da si naši domoljubi i rodoljubi to dobro k sèrdcu uzmu, da neštede podpore na ovakovu spasonosnu stvar! da neštede novca, uma, pera i t. d. svaki po mogućstvu svome, — pa će dati Bog bolje!

Upravljanje s vinom.

Priobćio član **Mijo Sabljar.**

I. *Na način kanonika Balasa u Bakru*:

Najprije se izbere grozd za grozdom i pusti se, da kroz tri dana malo uvene.

Sad se iztisne (preša) ili gazi.

Pusti se 3 do 5 danah, da kipi.

Prelije se u drugi sud.

Kašnje 15 danah se metne u boce (butelje).

II. *U Prosěku* (2 milje k zapadu od Tèrsta):

Skinu se zdrave, zrele jagode, gaze se, i pusti se to, da kroz 24 ure uzkipi; onda se svako jutro i svaku večer kroz 6 danah, to jest 12 putah, u dobro izapran sud prelije; tad postane vino čisto i spravi se u boce. Ako nebi bilo vino šesti dan već čisto, tako se to prelěvanje još ponavlja, dok nebude vino bistro. To se jako pěni.

III. *U Primorju:*

Tamo se mošt kašnje 48 urih iz jednoga suda prelije u drugi, i to se prelěvanje ponavlja svakih 48 urih kroz 3 do 4 nedělje u dobro izapran sud, dokle god nije čisto; onda dodje u butelje ili se pusti u sudu.

IV. *Na način kanonika Vrinjanina u Grižanih:*

On dèrži mošt 2 do 3 dana u sudu; kad mošt počme kipit, postavi 18 do 20 bocah na stol, u svaku bocu po jedan lěvak (traktur), u koga može stati 1 oka (polić kod Zagreba, vèrč u Primorju, mezana u Liki, Mass). U lěvak postavi drugi lěvak od modrog propuštajućeg (probijajućeg) papira (Fliesspapier), i u njega lěva u jutro mošt, pusti ga s mirom, da se procědi; u večer trop iz lěvka opet u sud natrag postavi i novi mošt u lěvak metne, da se opet do jutra procědi. To čini dotle, dok bocu nenapuni; onda ju začepi, zapečati i u pivnicu (vinicu, podrum) postavi. Kod svakoga nalěvanja mora se uzeti drugi papir probijajući. Tako će se birsa odlučiti i vino postaje vèrlo ugodno za pitje, a nije ni škodljivo.

V. *Način, kako biskup na otoku Hvaru u Dalmaciji pravi bistri sladki pěnjač (Schaumwein):*

Kroz vreću od debele vune, u koju se metne neka množina bumbaka (pamuka), procědi se mošt, ter tako postane bistar.

VI. *Vodica u Primorju hèrvatskom:*

Mošt se prelije svaki drugi dan kroz 3 do 4 nedělje iz jednog suda u drugi. Takovo vino nekipi, nego uzdèrži svoju ugodnu slast; čim se više pretače, tim manje kipi, ali se ipak pěni i ljubko je za pitje. Kad na taj način 10 do 14 putah uvěk u čist sud pretočen postane čist ili bistar, metne se u boce, i ove se začepe s novim čepom, koi se prije u novom vinu nakvasi, sveže kanafom, i ako je moguće, obavije smolom vrućom.

O bolesti tèrsa.

Dopis. Čitajući u br. 26. Gospodarskih Novinah članak „O bolesti tèrsa“ s pozivom, da vam se priobći, je li se gdě koja i kakva bolest na tèrsu pojavila, hitim vam priobćiti ovo, što slědi:

Na koliko sam opazio u okolici križevačkoj, mogu reći, da su se na licu lista (t. j. na gornjoj strani lista) pojavile nekakve cèrvenkaste piknje (točke), a na naličju (t. j. na dolnjoj strani lista) da se je pojavila běla gnjiloća. Kako mi kažu ljudi, bit će tomu uzrok prevelika kiša, za kojom je obično sunce pripekalo. Ova bolest tèrsovoga listja zove se pikac (pikec). Nadalje vidio sam grozdićah, da su pocèrnili i povehli.

U Križevcih 27. lipnja 1853.

Milan Dimitrev.

Ogled po světu.

Grád od gvozdja (želěza).

Gvozdje u našem stolětju pored svega zlata, što kopaju u Australiji i Kaliforniji, najkoristnije je od svih rudah. Ne samo da se putovi i brodovi grade od gvozdja, nego takodjer i cèrkve, sela i čitavi gradovi. Velika tvornica gvozdja u Bristolu, gradu inglezkom, gradi kuće u velikom množtvu i ima čitave magazine, tako da za srednju cěnu mogu se kupiti kuće od različite veličine. Premnogo ovih kućah šalje se u Australiju, gdě iz pohlepe za zlatom nemaju kad vaditi kamenja iz zemlje, da grade kuće. Došljaci, koji se svaki dan sve to više tamo umnožavaju, kupuju ovakve kuće, a time čine, da promet'nost i tèrgovina Inglezke veća i naprednija biva. Tù nedavno poslana je biskupu od Melbourne-a cèrkva od gvozdja, u kojoj ima klupah za 700 ljudih i stoji samo 1000 lir. sterling. Još su i druge cèrkve naredjene za ona města. Malih kućicah premnogo imade u magazinih gradioćah ovih; ima jih i od dvě komore, svaka komora ima u dužinu 16, a u širinu 12 noguh, i stoje 35 lirah sterling. Pojedine komade od kuće mogu ljudi, i što nisu věšti, lahko i za kratko vrěme sastaviti. Stroj ovih kućah nije bez ukusa.

Na tamnici c. kr. nar. varaždinskog puka (regimente) krili se běli barjak!

Iz Bělovara 23. lipnja. Znamo, da ćete drage volje i na radostnu porabu kasnijeh pověstničarah zabilěžiti u vaš list 17. dan lipnja, kadno se na tamnici c. kr. varaždinskog puka běli barjak uzé kriliti, javljajući bělom světu, da u tamnoj kući nema ni jednog jedinog uznika!

Znamenit je to zaista dogodjaj, da je u narodu od šesdeset i dvě hiljade dušah zlih dělah u toliko ponestalo, da sudije nemadu komu suditi. Sjajno je to svědočanstvo, da narod u dobroti i poštenju napreduje, a da je poglavarstvu do toga napredka vèrlo stalo. Velik je to pomicaj, kad može u narodu nastati doba, gdě se u tudje dobro nedira i izkèrnjem o glavi neradi.

Slava dakle mudrom upravljanju, slava zavodu krajiškom, što nam u boino doba vitezove radja, a u miru od dobra junaka dobra i družna čověka načinja!

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 28. **U subotu 9. sèrpnja (julija) 1853.** **GODINA I.**

Izloga proizvodah poljodělstvenih i rukotvornih za godinu 1853.

Měseca listopada (octobra) o. g. bit će opet izloga proizvodah poljodělstvenih i rukotvornih. Na predlog odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, učinjeni u tom poslu visokoj c. k. banskoj vladi, stigo je slědeći odgovor:

„C. kr. banska vlada. 9962. Upravljajućem odboru gospodarskog družtva. Obzirom na unapredjenje domaće obèrtnosti, koju je ovozemno družtvo gospodarsko prošle godine izložbom domaćih proizvodah potaknulo i koje nastojanje dosta je povoljnim uzpěhom urodilo, odobravam osnovu onostranom predstavkom od 31. svibnja t. g. meni predloženu, ter na nastavljenje izložbe takodjer u tekućoj godini směrajuću, — dočim u ime i svèrhu opreděljenih nagradah iz zemaljskih sredstvah 800 fr., slovom osam stotinah forintih u srebru i naime iz zaklade tèrgóvačke dozvoljujem i kod ovozemne glavne blagajnice doznačujem, koje će (novce) gospodarskog družtva predsědnik na svoju po g. c. kr. banske vlade podbanu vidimovanu namiru podignuti.

Zajedno odredjujem, da mi se razredjenje pojedinih nagradah naknadno na odobrenje predloži.

U Zagrebu 26. lipnja 1853.

Jellačić *s. r.*
Ban."

Visoka je dakle banska vlada blagovolila za lětošnju izlogu doznačiti 800 fr. sr., što po sadašnjem coursu čini od prike 160 cekinah (dukatah) u zlatu. Dodajući k tome ono 15 cekinah u zlatu, što jih je preuzvišeni g. nadbiskup zagrebački Gjuro Haulik od Várallye poklonio družtvu za ovogodišnje nagrade, ima 175 cekinah u zlatu, koje družtvo gospodarsko može obratiti i obratja na nagrade za izlogu 1853. Čim stigne visoka potvèrda světloga bana, kojom odobrava razredjenje pojedinih nagradah, razglasit ćemo umah programma za izlogu, makar u listu prekorednom. U poslu ovogodišnje izloge radi družtvo gospodarsko složno sa sl. tèrgovačkom i obèrtničkom komorom u Zagrebu.

Živi plot (živica).

Od **Milana Dimitreva.**

I. Od koje je koristi živi plot i kakve vèrsti dèrvetje uzimlje se za takov plot?

Živi plot ili živica pruža poljodělcu veliku korist u ogradjenju livade ili polja, i budući da mnogo dèrva prištedi, zaslužuje obću pozornost. — Živog plota nije slobodno poredati svojvoljno, što je dosad često bivalo, nego mora se saditi po pravilih sigurnih iz izkustva uzetih, tako da gospodaru korist donosi. — Vèrsti dèrvetja, koje se uzimlju za takav plot, jesu: *suleka* (Sauerdorn), *bresta* (Ulme), *grabar* (Hage), *běli glog* (Weissdorn), *cèrni glog* (Schwarzdorn) i *bagrena* (Akazie) No bagrena nije baš najbolja, jer se odveć razraste, tako da čitavo korěnje pruža po livadi ili polju.

II. Kakova zemlja u obće treba da bude za mladice, koje se uzimlju za živi plot?

Kod mladicah, koje bi imale služiti za živi plot, ima se najviše paziti, da se od prilike presade u onakovu zemlju, u kakovoj su odgojene. Niti je suvišno, onu zemlju, na kojoj su mladice, dobro protražiti i prispodobiti s onom zemljom, u koju se mladice pre-

sadjuju; jer od zemlje mnogo zavisi to, kako će mladice rasti; zašto uvěk treba gledati, da se mladica neusadi niti u zemlju predobru niti u prezločestu.

III. Kakova zemlja treba da bude za svaku vèrst dèrvelja?

Mladica dakle mora se presaditi na onakovu zemlju, kakova njezinoj naravi godi. Po tom pravilu mora suteka imati ponajbolju zemlju; brest može se saditi na suhoj ili pěskovitoj zemlji; grabar na močvarnoj ili pěskovitoj poměšanoj s običnom zemljom; běli i cèrni glog može se saditi na ilovači. — Ove vèrsti zemaljah ili su odmah pri ruci, gdě se ima dotična mladica presaditi, ili se tamo donesu. — Valja paziti i na to, da bude zemljište prilično vlažno ili suho. — Kada je već sve tako gotovo, neka se izkopa brazda uzduž livade ili polja, i to 3 stope široka a za jednu stopu odkopana, i ovdě se imadu posaditi mladice, kako ćemo niže viděti.

IV. Koje je doba godine najbolje za presadjivanje mladicah?

Presadjivanje mladicah zavisi od zemljišta. Na zemljištu suhom najbolje je presaditi mladice u jesen, a na vlažnom u prolětje. Od ovoga obćenitoga pravila izuzimlje se samo drenovina i liguster; akoprem se oba mogu presaditi u prolětje ili jesen: zato ipak drenovini bolje prija, ako se presadi u jesen, a ligusteru, ako se presadi u prolětje.

V. Kakove moraju biti mladice i kako se presadjuju za živi plot?

Mladice, koje bi trebalo presaditi za živi plot, moraju biti debele ko mali pèrst, i imati više kořenah. — I kada već imamo mladicah, neka se izkopaju brazde, kako smo već gore kazali. — A onda treba jih razměrno presaditi uzduž brazde i to u dva reda; izmedju jednog i drugog reda mora biti 3/4 stope prostora.

VI. Da li su mladice odmah stalna ograda?

Mladice nisu odmah stalna ograda, njima treba s pèrva druge ograde, da jim marva nemože nauditi A da se to prepreči, treba da gospodar načini nekakav plotić za vrěme, dok se pomognu. Ovaj plotić nemora Bog zna kakov biti, no može se kakovo tèrnje pobosti pred mladice, da bude mala zaštita od marhe.

VII. Da li ogradjene mladice trebaju još kakve druge pazke?

Kad su već mladice ogradjene, treba jih više putah pregledavati i čistiti od drača, i uvehle mladice treba drugimi naduměstiti. Pèrvoga prolětja poslije presadjenja treba jih obrezati i očistiti. — A m. kolovoza neka se živi plot s jedne i s druge strane obsěče, tako da je čitav plot širok jednu stopu. — Drugoga prolětja (dakako poslije presadjenja) treba da se odzgora obreže za jednu stopu. Takovim čistjenjem i čestim prigledavanjem razrastu se mladice u živi plot.

VIII. Kad su već mladice živi plot, šta se ima paziti?

Kod živoga plota ima se paziti, da nebi kakov komad od koje usahle mladice ostao u zemlji, jer bi on time prečio druge rastućim kořenjem; s toga treba, da se živi plot měseca sèrpnja više putah prigledava i čisti. — Čistjenje kod živoga plota najveća je pazka, dok je jošte mlad.

IX. U koje doba živi plot ostari?

Ako je živi plot već tako ostario, da bi za nekoliko godinah sasvim usahnuo. Onda treba da se u prolětje do kořena obreže, i s njim se postupa kao s mladicami. Najveća starost živoga plota jest 40 godinah, i ako se prije do kořena neobreže, uvehne sasvim.

Slovo na zemljake.

Evo vam, mili zemljaci, devet malih naputakah o živom plotu; mogo sam i više toga napisati, no želio sam, da vas čim kratje u toj stvari uputim. Latite se dakle sadjenja živih plotovah, o kojih ćete se koristi naskoro osvědočiti, i uviděti, da vam šumari žele dobro i blagostanje vašoj kući. Imam vam ovdi još i to kazati, da, za živi plot nasaditi, najbolje su mladice od grabra. — Sěme za odgojiti mladice grabrove možete m. listopada brati.

Kako se diže živi plot od gloga (Crataegus axyaxantha), od koje li je koristi? [1])

Od člana **Julija Schapera.**

Znano je, da su od velike koristi dobre živice, budúć da je ograda od njih jevtina, dugo traje i dobro brani. Ali od osobite su vrědnosti ovdi u našoj zemlji, jer kad bi se tù gèrmje za plote i ograde odviše sěklo i trošilo, nestalo bi najposlije kolja za vinograde, što već i sad podobro osětjamo.

Navadne ograde iziskuju mnogo posla, netraju dugo, a za svakih 10 hvatih (klaftr.) potrebno je 80 kolacah i 1½ voza šibarja za pleter.

Videći dakle prečastno moje poglavarstvo [2]) veliku štetu, koju prouzrokuju navadne ograde, nastoji i misli već više godinah, kako bi se dići mogli živi ploti t. j. živice, i ja sam s njegovim dopuštenjem počeo 1842. g. u gospoštini Sisačkoj živice sadit, a u tom me je poslu dobrovoljno podpomagao tamošnji provisor g. Josip Teklić.

Način moj razlikovao se ponešto od naputka g. kapetana Schenka. Način, ko što ga on u svom dělu preporučuje, daje, istina, lěpših i sličnijih živicah, al' treba pri tom i više troška, tako da je način ovaj samo ondi dobar, gdě su manji komadi. Moj je način ovaj: U prolětje, kad studen neprečí, prokopam uz svu njivu, koja se ima ograditi, jarugu, da imade pol drugu stopu (Schuh) širine, a stopu dubljine. Da se pako posao taj obavi što bèrže i jevtinije, izmislio je g. Teklić veoma prikladan i lahak način: Protegne se najprije uzica (Schnur), pa uzduž ove uzice napravi se plugom brazda s desna i brazda s lěva; sad se izbacuje busen (Rasen) napolje (van), ter tako se načini jarak, najmanje 4 palca dubok; što pako još treba, može se zatim bèrzo izkopati.

Mladice, odredjene za živicu, 1 do 2 od prilike palca u debljini, prerežu se sad oštrim nožem popreko na tri palca nad kořenom, a na isti način prerežu se popreko i veršci od kořenja, da time sigurnije potěrati mogu klila.

Na to povučem po sredini jarka opet uzicu, i uz nju pometjem mladice na 6 i 6 palacah daleko jednu od druge, pokrijem kořenje zemljom odkopanom iz jarka, ter zatèrpam pomnjivo sve rupe. Na taj način usadjena mladica proviriva iznad zemlje na tri palca. To je posao pèrve godine pri dizanju živice, samo što još kasnije valja čupati drač, koi bi se u živici pokazao. Druge godine na prolětje sve se šibiće, koje van u širinu rastu, odrežu tik do stabalca, isto tako na široterajuće šibice od onih granah, koje u nutar rastu; one

---

1) Iz Lista Měsečnoga g. 1845.

2) Naime prečastni kaptol zagrebački.

šibice, koje se u unutèrnjem medju sobom kèrste i premrežuju, okrešu se na vèršku na toliko, da pleter, koi se je zametnuo, sada se već uzdiže na palac visine nad zemljom. Druge godine činim to isto i ostavljam visinu živice na 2 stope, a u prolětje tretje godine na 3 stope. Živice, koje sam ovako dizao, tako su već sada unutèrnjimi granami prepletene, da gotovo ni ptica kroz njih nemože proći. Sad ću jih do prolětja 1845. g. podkresati na visinu od 4, a širinu od $1\frac{1}{2}$ stope, ter tako se nadam, da ću do 1846. g. dobiti ogradu, koja ne samo da će mnogo polěpšati okolicu protežući se uzduž poštarske Sisačke ceste, nego će i biti neprobitna, tako rekuć, stěna za mnogo godinah, buduć da glog svake 50. godine ulazi u proměnu (turnus). [1])

Sad je živica gotova na 700 hvatih dužine, i trošak, koi je bio potrebit, može se lahko proračunati polag toga, što se je pol drugi dan tlake uzeti morao, da se 70 mladicah u šumi udaljenoj pol drugu uru, izkopa, dopremi do města, gdě je živica zametnuta, priredi i usadi. Na 700 hvatih dužine usadjeno je u istinu 7400 mladicah, i tako potrošeno je malo manje od 150 danah tlake. K tomu dabogme dolazi još prokapanje jarugah i čistjenje mlade živice od drača, što se za lětno doba učiniti ima barem jedan put. Kušanja radi bio sam i posijo sěmena na neku dužinu. Al zabacim ovaj način, zašto sěme godinu danah leži u zemlji, izvèrženo je proždèrljivim miševom i drugim nepogodam, tako da u najsrednjijoj sgodi samo gděgdě i pojedince proniče.

Svaki gospodar može polag svojih okolnostih lahko proračunati, šta će za 50 godinah — buduć da glogova živica pri nekoj samo pomnji i nastojanju toliko od prilike trajati može — šta će ga, rekoh, stati i truda i gradje (materiala) navadna ograda, koja njive manje brani, izvèržena je zlobi ljudih, koji, kradeć kolje za vatru, ogradu takovu neprestano kvare.

Na koliko je probitačna takova živica, osobito za ograditi groblje, to je pokazao g. vicearchidiakon u Sisku, F r a n j o K a l a b a r [2]), dok je još bio župnik u Granešini, nedaleko od Zagreba. Navada je, kao što znamo, da se ogradjivanje groblja razděljuje medju župljane (farnike), tako da svaka kuća komad, koi joj pripade, polag mogućnosti i volje svoje ogradjuje; jedni poudaraju u zemlju debele, više hvatih visoke, hrastove daske, drugi grade svoj komad uzduž pribijenimi gredicami i t. d.; i na taj način napravi se ograda raznovèrstna i za oko vèrlo neprijatna. Gospodin župnik, koi svagda nastoji za svačim, što je lěpo i dobro, učini oko cěloga podosta velikoga groblja živicu dići. S početka mèrmljaše mnogi župljani, što moraju svoje mèrtve skrivati za divjom šikarom, al' živica poslije lěpo poraste, podrezuje se marljivo, tako da ju je lěpota gledati, i sada župljani slave i uzveličavaju začetnika živice, hvaleći se pred drugimi občinami, da nigdě nema lěpšega groblja, a pri tom nemoraju sad na ogradu niti šta trošit, niti je popravljat. — Zaista lěp priměr i vrědan, da se i drugi unj ugledaju!

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

Dosada smo čuli, što imamo kog měseca raditi na vèrtu; sad da slušamo, kako valja upravljati sa sěmenom, povèrtjem, dèrvljem malim i velikim. Da laglje svatko sve to nadje i pročita, odabrao sam slova. Pod ovimi ću slovi onim redom, kako slěde, kazati sve, što je meni znano. Dakle:

A.

Artićoke.

Možeš jih imati iz sěmena, što se dobije iz Italije, jerbo kod nas malo kad dozoriti može. Sij sěme u vrući djubreni krevet pod stakla; razsad presadjivaj na 3 lakta široko i to u dobru zemlju.

Drugo: možeš artićoke umnožiti iz panjugah od korěnja těrajućih. Panjuge od stabla odreži s malim korěncem i presadi; iziskuju često (gusto) i dobro polěvanje, dok porastu.

Glavice, kad počmu pokazivat se, lěpše 3 do 4 ostavi, ostale odreži, da one, koje ostaviš, punije narastu.

Potle kako si za kuhinju glavicah odrezao, za koi su posao dobre, kada počmu žutěti, odreži čitavo stablo čak do korěna, da mogu těrati lěpše panjuge; odavle na prolětje presadjuj mlade, da se umnože.

Artićoke, što su na vèrtu, kroz zimu ogèrni zemljom naput (na način) krumpira; u prolětju jih otvori; odmah ti těraju.

Budući da se u ovakovo osipavanje više putah znadu kroz zimu, kad jih imade, nastaniti miševi i puno štete počiniti, zato, kad nastaje zima, mlade artićoke s korěnjem povadi, listje i korěnje malko prireži i usadi u tvome povèrtnjaku, odavle pako u prolětje na vèrt.

Opazka. Ako koja artićoka već kasno u jeseni rodila nije, nemoj je odrezati; nežali truda, već ju zemljom ogèrni čak do vèrha, vèrh pako il' slamom, il' mašinom, ili listinom dobro zakrij, u prolětje uzmi sve ovo u kraj, — i eto ti rana roda za kuhinju.

Artićokah od 3 godine starijih nedèrži, i zato svake godine sadi od panjugah nove artićoke.

Akacia (bagrena).

Pokùpljeno sěme, dobro zrělo, prije nego što se ima u prolětje saditi, namoči u vodu i tù nek prebude 10 do 12 danah. Uto (za toga) priredi zemlju na male gredice. Na ovih gredicah ponapravi jamice na isti način, kako jih praviš za grašak. Od nakvašenoga sěmena po 5 do 6 zèrnah u svaku jamicu pometji, zagrebi i umah polij, preko godine više putah od travurine očisti, puštaj u vis rasti, ter malene grančice po stabalcu těrajuće obrezivaj.

Ako si rad od akaciah imati živi plot, a ti po uzici (žnori) izkopaj jamu na lopatu duboku i toliko široku, ostavi jamu otvorenu, vadi iz rastilnjaka akacie, korěnje malko prireži i na dlan daljine jedno stabalce od drugoga sadi. Ostavi tako godinu danah da raste, samo od travurine marljivo čisti. Druge godine, ako hoćeš, da ti budu gustje, poreži jih na dlan visoko nad zemljom. Živi ovakov plot bio bi jako dobar, samo što stoji puno truda; jerbo jedno, čověk se s ovim bodećim dèrvetom vàs izgrebe, a drugo, uzima za vrěme mnogo prostora, zašto sve dalje i dalje iz korěnja těra. Zato je bolji živi plot od gloga ili od mladih dudovah. (To ćeš čuti pod slovom G. i D.)

Alaun.

Možeš ga malko priměšati brašnu (melji, muki), bit će ti kruh mnogo lěpši i rahliji. To čine pekari i žene, što kruh peku. Neškodi zdravlju.

(Dalje drugi put).

---

[1]) Molimo, neka nam tko obznani, kakva je ta živica sad. *Ur.*
[2]) Sadašnji kanonik zagrebački.

Kakvo je vrěme měseca lipnja 1853 u Zagrebu bilo.

			Měsečne četvèrti I.	II.	III.	IV.	Cělog měseca
I. Težina zraka polag barometra pri 0°. R., u parižkih liniah.	najveća		10. lipn. 331'''. 29	15. lipn. 331'''. 71	27. lipn. 330'''. 53	5. sèrp. 333'''. 8	333'''. 8
	najmanja		13. „ 328'''. 32	20. „ 327'''. 27	1. „ 326'''. 67	1. „ 328'''. 51.	327'''. 27
	srednja		325'''. 78	330'''. 12	328'''. 50	331''' 13	328''', 5
II. Toplina zračna polag Romirova thermometra.	najveća		9. lipn. + 20°. 6	19. lipn. + 19°. 0	27. lipn. + 22°. 4	1. sèrp. + 25°. 3	+ 25°. 3
	najmanja		6. lipn. + 13°. 2	17. lipn. + 11°. 8	22. lipn. + 10°. 4	4. sèrp. + 11° 0	+ 10°. 4
	srednja		+ 15°. 77.	+ 14°. 69	+ 14°. 65.	+ 14°. 13	+ 15°. 93
III. Vrěme.	bilo je danah	vedrih	0	0	0	2	2
		napol vedrih	8	5	6	4	23
		oblačnih	0	2	1	2	5
	medju istim bilo je danah sa	maglom	—	—	—	—	—
		kišom	— 3	4	2	1	10
		sněgom	—	—	—	—	—
		tučom	—	—	—	—	—
		gèrmljavinom	—	—	—	—	—
	Kakov je větar ponajviše vladao		južni zapad	južni zapad	séverni zapad	južni iztok	južni zapad
	Koliko je palo u višini parižkih liniah na jednu stopu zemaljskog prostora	sněga	—	—	—	—	—
		kiše	12'''. 02	29'''. 28	10'''. 20	3'''. 40	54'''. 90
		skupa					

1. Kalendar Austria slutio je, da će měseca lipnja 1853. g. biti vrěme: „Od 1. do 6. proměnjivo sad kiša sad sunce, od 7 do 14., ako větar duše od sèvera ili zapada, lěpo vrěme, ako li pako s juga puše, kiša; od 15. do 20. jasno, topli dani; od 21. do 27. kiša, větar; od 28. do 30. nestalno vrěme, větar."

1. Polag Stolětnog kolendara bilo bi imalo m. lipnja ovakvo vrěme biti: „Do 4. čèrsta studen, od 5. do 9. kiša, po izměni sunce; 26. kiša; 28. prekrasno prijazno vrěme; 30. oblačno.

3. Narod kaže: „Kad na Ivandan (24. lipnja) kiša pada, da će malo oraliah biti, i da će kiša još četiri tjedna padati. — No baš 24. lipnja kod nas je puno kiše palo, pa ipak imamo, hvala Bogu, vèrlo ugodno vrěme evo sada.

U Zagrebu 9. sèrpnja 1853. Observatorium meteorologički.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 29. **U subotu 16. sèrpnja (julija) 1853.** **GODINA I.**

Programma

za izlogu poljodělskih i obèrtnih proizvodah u Zagrebu, koju će prirediti gospodarsko družtvo hèrvatsko-slavonsko godine 1853.

Nenadani uzpěh, kojim je urodila pèrva pokušana takova izloga god. 1852., prekoredni i preživahni odziv, kojim je prihvatjen i podupiran pèrvi taj pokus u našoj zemlji, zadao je ovome gospodarskome družtvu tu dužnost, ter je ono nakanilo ozbiljno i razborito napredovati ovim spasonosnim putem. A napredovat može tim sigurnije, jerbo je uvěreno, da će to dělo odobriti i pomagati, koliko uztreba, visoka zemaljska oblast, kako to dokazuje i visoka ministarska naredba od 16. ožujka t. g., priobćena gospodarskome družtvu ovdašnjom tèrgovačkom komorom, koja uz našu težnju pristaje s pohvale dostojnom revnostju. Ova visoka naredba potrebuje, da bi se visokome ministarstvu podnělo izvěstje o tom, kako da se ovdi ustroje izloge obèrtne, a toj visokoj naredbi dovoljila je tèrgovačka komora izvěstivši, da je ona već practično putem izloge po gospodarskom družtvu lani priredjene uvidila, od kolike su koristi takove poměstne izloge.

Po odluci odbora upravljajućega poslovi gospodarskoga družtva započet će se javna izloga ove godine měseca listopada. Nijednome proizvodu domaće obèrtnosti, nijednoj umotvorini naše domovine doduše nije put presěčen na ovu izlogu, dapače se svikolici gospodari i drugi zemljaci bez razlike pozivlju, neka jih donose na ovaj javni vidik; ali zato opet s osobitih razlogah neće se zasad s nagradami darivati nego proizvodi slědeći:

Samorodi (Rohprodukte).

Primětba. Vino, ovaj glavni proizvod i rod naše zemlje, napominje se ovdi samo uzgredno i predtečno, jerbo na izlogi měseca listopada neće mu biti města, nego je o roku, kada će se kušati i prosudjivati, i kada prisudjivati tri za njega odredjene nagrade, ustanovljeno, što slědi, a potanje ustanove o tom oglasit će se kašnje.

Tko god hoće, da se s vinom natěče o nagradu, neka jedno vedro (akov) mošta tekuće godine 1853., pošto ga jednom ili dva put pretoči, pošalje stopram měseca ožujka god. 1854. ovamo na izpit u valjano priredjenom sudiću, kojom prilikom od volje mu je pridodati i poslati vina u bocah (flašah) od tri godišta, t. j. 1851., 1852. i 1853.

Uzrok ovoj naredbi napomenut će se, kako rekosmo, u oglasu, koi će kašnje izići.

Pèrvi samorod na izlogi měseca listopada ove godine bit će:

1. *Žito*, a vèrsti, koje će se nagradjivati, kukuruz, pšenica, raž, ječam, zob i proso. — Od nijedne vèrsti neka se nešalje manje od 1 ½ vagana; a gospodarsko družtvo tvèrdo s ovime obriče dotičnome gazdi, da će mu poslanu kolicinu žita preuzeti pod cěnu običnu i tekuću.

Za svaku pomenutu vèrst žita, kojega vrědnost sudit će se po težini mu, — odredjena je

po jedna nagrada.

2. *Neobdělana svila.* Za priměrak (muštru) neka se pošalje barem po jedan funt čahurah (galetah), a tri ručice odmotane svile.

Za svilu su odredjene tri nagrade.

3. *Lan.* Za priměrak neće se primati manje od pet funtih lana.

Za lan su odredjene tri nagrade.

4. *Konopaljah* — kako krupnih za uža, tako i tanjih za platno. Priměrci treba da imaju po petnaest funtih.

Odredjene su takodjer za njih tri nagrade.

Proizvodi obèrtnosti:

1. *Sukno*, proizvedeno u našoj zemlji, dobit će

dvě nagrade.

2. *Platno*, domaće, otkano od domaćega lana ili konopaljah domaćih, dobit će

dvě nagrade.

3. *Ustrojene kože* dobit će

dvě nagrade.

4 *Staklenina* dobit će

dvě nagrade.

5. *Vunenina iliti vunena roba.*

Izloga obèrtna lanjske godine pokazala nam je, da bi vunenina iliti proizvodi (roba) vuneni mogli veliku korist donositi i zemlji i proizvodnikom, kad bi se narod poticao na to, ter u veliko pravio robu vunenu, s kojom bi se i pazariti moglo.

S toga je nakanilo gospodarsko družtvo podići ovu struku obèrtnosti, a osobito něgovati i podizati pravljenje prostiračah (Teppiche) i takovih tvarih (Stoffe), od kojih se prave bisage i t. d., i toga radi naznačiti měru, od kolike i kakovi treba da budu ovi proizvodi, da se uzmognu u pazar metnuti, ter korist donositi.

S obzirom na ovu odluku bit će nadareni nagradami:

A. prostirači za pod, — a tako i *pokrivači za postelju* i *za stol*:

a. dva i pol lakta dugi, jedan do poldrugi lakat široki:

b. dva lakta dugi, jedan i četvèrt lakta široki;

c. dva i pol lakta dugi, jedan i tri četvèrti lakta široki:

tri nagrade.

B. Te iste tvari, t. j. onakove, od kojih naše Graničarke prave torbe, bisage, šarenice, pregače i t. d.

od vune, koju one same nabojadišu — na veće komade (in fortlaufender Elle), a široke po volji, ali ne uže od jednoga lakta:

tri nagrade.

6. *Mlěvo* (meljivo):

a. fino brašno pšenično,
b. ječam otučeni,
c. fino brašno hajdeno,
d. prosena kašica.

U ostalom, kako već gore napomenasmo, primat će se i drugi svakojaki proizvodi obèrtnosti, věštine i umětnosti, koji i nisu naznačeni u gornjih redcih, sa svom prijaznostju, ter će jim se ne samo po njihovoj vrědnosti i jezgri ustupiti prikladno město u izložištu i pozor světa na njih svratjati, nego se s ovime najuljudnije pozivlju izrěkom svi zanatnici, tvorničari, umětnici i t. d., kao n. p. nožari, bravari, tokari, stolari, makiniste i t. d., neka izvole svoje rukotvore poslati ili doněti na pomenutu javnu izlogu, da uzmogne viditi i razabrati gospodarsko družtvo, da li bi bilo na probitak zemlji, kad bi se u napredak i takovi rukotvori s pokojom nagradom nadarivali. A osim toga, ako se donesu na javnu izlogu, mogla bi jim se olakšati koristna prodaja.

U obće za sve predmete, koji se pošalju na ovu izlogu, bila jim naměnjena nagrada ili nebila, ustanovljena su ova pravila: Predmeti treba

1. da su obilěženi imenom, prebivalištem proizvodnika, i ako se budu prodavali, stalnom cěnom, koja se za njih ište;
2. da bude uz njih svakako i neobhodno potvèrda dotične oblasti o tom, da su domaći i vlastiti proizvod domaćega pošiljača, i da je ostalo njegovo izvěstje istino;
3. da se na trošak i pogibelj proizvodnika dopreme do *Narodnoga Doma* u Zagrebu, i da se opet odatle odnesu.

U Zagrebu 31. svibnja 1853.

Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

Popis

nagradah (præmiah), koje je odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju u svome sělu od 3. sèrpnja o. g. ustanovio za izlogu proizvodah 1853. godine.

Glavnica, koja se ima obratit na nagrade, dolazi:	
a) od visoke c. kr. banske vlade, koja je za to doznačila 800 fr. sr., što čini u zlatu	160 ÷
b) od utemeljitelja i člana družtva gospodarskoga preuzvišenoga gosp. Gjure Haulika od Várallye, koi je prisudjenu si prigodom lanjske izloge nagradu poklonio družtvu i odredio za nagrade izloge ovogodišnje. Poklon taj čini	15 „
Sva dakle glavnica, koja se može obratiti na nagrade izloge ovogodišnje, čini	175 cekinah u zlatu.

Iz ovoga odredjene su slědeće nagrade:

I. Za vina:

1. hèrvatska . . . . tri nagrade od:	a) 12, b) 5, c) 3.	20 ÷
2. slavonska . . . . tri nagrade od:	a) 12, b) 5, c) 3.	20 „
3. krajiška . . . . dvě nagrade od:	a) 10, b) 5.	15 „
4. primorska . . . . dvě nagrade od:	a) 4, b) 2.	6 „

II. Za žito:

1. kukuruz bèrzac (cinquantin)	jednu nagradu	3 „
2. pšenicu	jednu nagradu	2 „
3. raž (bèrž)	do. do.	1 „
4. ječam (jačmen) .	do. do.	1 „
5. zob (ovas) . . .	do. do.	1 „
6. proso (žito) . . .	do. do.	1 „

III. Za svilu:

1. odmotanu . . . . dvě nagrade od:	a) 8, b) 6.	14 „
2. čahure (galete) do. do. od:	a) 4, b) 2.	6 „

IV. Za laneno vlakno . . . tri nagrade od:	a) 4, b) 3, c) 2.	9 „
V. konopljeno vlakno . . . tri nagrade od:	a) 3, b) 2, c) 1.	6 „
VI. Za sukno (čoju) domaće prosto . . . . dvě nagrade od:	a) 3, b) 2.	5 „

VII. Za platno:

1. laneno . . . . jedna nagrada od:		4 „
2. konopljeno . . do. do. od:		3 „

VIII. Za kožu ustrojenu dvě nagrade od:	a) 2, b) 1.	3 „
Iznos .		120 ÷

Prenos . 120 ÷

IX. Za robu staklenu iz staklanah domaćih . . . . . . dvě nagrade od:
a) 3,
b) 2.
5 „

X. Za robu vunenu, naime:
1. za prostirače (sagove, Teppiche) iverane, i to: za pod, za postelju (krevet) i za stol (tèrpezu) tri nagrade . . . . od:
a) 6,
b) 5,
c) 4.
15 „

2. za tkaninu iveranu, kano što se upotrebljuje za bisage, torbe, torbake, pregače, i t. d., no da nebude saŝivena, nego da se pošalje nje na lakte (rife, refe), t. j. više lakatah . . tri nagrade od:
a) 8,
b) 7,
c) 6.
21 „

XI. Za meljivo:
1. najfiniju melju (brašno, muku) pšeničnu jedna nagrada od: 5 „
2. fino tučeni ječam „ „ od: 4 „
3. finu hajdenu melju „ „ od: 3 „
4. hajdenu kašicu „ „ od: 1 „
5. prosenu kašicu „ „ od: 1 „

Svega: 175 cekinah u zlatu.

U Zagrebu dne 3. sèrpnja 1853.

Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

Nekoliko rěčih o svilarstvu u Krajini.

Od **Ferde Rusana.**

U Virju 9. sèrpnja 1853.

Svilarstvo, ta najpoglavitija grana obèrtnosti naše, nije se ni iz daleka popela na toliko do vèrljca savèršenosti, da bi se o njemu tako lahko moglo zamučati, kako o izcědjenom lagvu, i zato sam i ja naumio, poslije višegodišnjeg u tom poslu izkustva, (na što me jedino potaknù dužnost prama obćem domovine dobru i ljubav k domaćem blagostanju), prosboriti nekoliko rěčih na polju gospodarstva.

Znade se dobro, da je proizvod čauricah, odtuda i presne svile, najprije u slavonskoj Krajini god. 1761., a zatim god. 1764. i u varaždinskoj Krajini i t. d. u život stupio, ter do dana današnjega izmed ostalih krajevah domovine naše i najbolje uspio, premda bi se mogli poslije 89 godinah nadati u obće boljim plodovom, nego što nam jih to sadašnjost odkriva.

Vlada je učinila u tom obziru svoje, — vladi čast i poštenje, nu sad nam valja i seljana — s pomoćju vlade i poglavarstva dakako — na to dovesti, da nebude sám sebi neprijatelj, da nemèrzi na hranjenje bubah, da neprezire razsadjivanje i gojenje dudah, ter da se neprotivi razvitku onoga bilja, koje može njegovom gospodarstu pribaviti podporu a domovini ponos.

Da je naša domaća svila čvèrstja nego i ista talijanska, da je naše podnebje, hvala Bogu, prijaznije tom proizvodu nego i isto talijansko, — pošto u nesnosnoj sparini bube ponajvećma tja u zapredanju izvèržene tolikim bolestim, a osobito žutici, ginu, kao što sam to kako u Talijanskoj, tako i doma opaziti priliku imao, — o tom dvojbe nema, to je već na svaku ruku dokazano; samo cěna čauricah u nas, ona mi se nikako nedopada; proizlazila ona iz kog joj drago vrěla, ona nikako svèrhi, za kojom težimo, odgovarati nemože.

Kod svilanah obstoji, kao što mi se čini, slědeći proračun: Razdělivši čaurice u 6 vèrstih, ustanove cěnu za pèrvu vèrstu, na funtu od prilike 37 kr., za drugu 29, za tretju 24, za četvèrtu 22, za petu 20, za šestu napokon (od koje bi 14 funtih čauricah jednu funtu svile imalo donositi) na 12 kr. u srebru, to skupa sbrojeno iznosi 144 kr. Iznosak taj, ako se razšestori, t j. razděli na 6 dělah, naime koliko ima vèrstih od čauricah, to će jim izići proměrna cěna od 24 kr. neglede na kakvoću i dobrotu čauricah.

Takova cěna oduzima svakomu marljivomu i věštomu gojitelju bubah volju, a svilanam bolji začin i napredak.

U gospodarskih novinah od 2. sèrpnja 1853. čitam u članku: *„Svilarstvo u Križevcih“* medju ostalim: „Ugarska s vojničkom Krajinom proizvodi do 6000 cnt. „svile, t. j. do 600,000 for. vrědnosti“ i t. d Neka izvoli gospodar, što nam račun taj do znanja stavlja, proizvod Ugarske odbiti od proizvoda naše Krajine, da vidimo, što će mu, u razměrju dèržavah, na Ugarsku spasti?

Medjutim, da se čaurice platjaju kao u Talijanskoj, na to ja neidem, to ne; u Talijanskoj su druge, a kod nas opet druge okolnosti, koje će svaki iskusni gospodar pogoditi lahko, i netreba mu si s time mnogo glave tèrti; nu ustanoviti nam valja ipak onakovu cěnu, po kojoj nebi niti prodavalac, a niti kupac čauricah gubio, tèr su tada obadvojica a i mi svi dobili.

S radostju mogu čitateljem gospodarskih novinah priobćiti, da je lětos u svilani g. tèrgovca Totara u Virju tolika radinost nastala, kolike još nikada bilo nije, gdě se pobojasmo, da će nam se sva nada u kišovatom vremenu raztopiti.

Ogled po světu.

Sprava Ericsson-ova.

Ima tomu pol godine danah, što je obća pozornost obratjena na novo jedno iznašastje u Americi, koje će, rekao bi, korenitu proměnu prouzrokovati u prometnosti. Ràdi se o tom, kako da se vodena pàra (Wasserdampf), kao dělajuća sila, zaměni s atmosphärnim zrakom, koi se zrak silom toplote raztanji. Pèrvi je na tu misao došao razumni Švedac g. Ericsson, koi već od dvadeset godinah traži bogataša kakovog, koi bi shvatio važnost začete misli njegove i dao mu napred novca neobhodno potrebita, da posvědoči dělom, što mu je u glavi. Do sada je nailazio sve na ljude, koji mi nisu věrovali, koji su kazali, da je sve, što on snuje, sanjaria, i pored svega truda i muke svoje nije mogao ništa učiniti ni u Švedskoj, ni u Inglezkoj, ni u Americi, baš kao ni Fulton, kad je prije pedeset godinah došo k pèrvom konsulu Napoleonu i pokazao mu osnovu parnoga svojega broda (parobroda). Ni posebni ljubi, ni vlade nisu se usudile dati napred potrebitog troška, da stalni měrač (ingenieur), naime Ericsson, pripravi kušnju (probu) svoju u veliko. Najposlije nadje se bogati tèrgovac iz New-Yorka (Amerike sěverne), po imenu Džoa Kitching, koi povèrova g. Ericssonu i osloni se na njegov razum, tèr obeće, da će mu dati polovicu potrebitog troška, nek sagradi (načini) lěpi brod, kojim će posvědočiti silu novog iznašastja. Videći drugi bo-

gatuni, da smioni ovaj tèrgovac stvar podupire, pokesaše se izmedju sebe, ter sastaviše drugu polovicu troška tako, da pomoćju njihovom iznašastnik sada pri ruci ima sve, što mu je od potrebe, da iznašastje svoje dovede k poželjenom koncu.

Dana 12. sěčnja (Jan.) o. g. nisu više nimalo sumnjali u New-Yorku o stretnom uzpěhu *brodenja pomoćju toplote*. Brod je sa spravom svojom, koja je napunjena bila toplim zrakom, za probu bio već više putah u širokom moru čineći dvanaest miljah za uru; to je bèrzina dovoljna i za najbolji parobrod. Ali glavna stvar pri tom iznašastju jest, što će se upotrebljujući toplotu zraka prištediti mnogo i premnogo goriva. Obični parobrod troši šesdeset i do sedamdeset toneladah kamenog uglja (kamenitog uglěvja) za 24 ure, a ovaj brod troši samo šest. Zato po načinu Ericssonovom troši se manje uglja devet putah, i po tom moglo bi se ploviti oko cělog světa, a nebi trebalo nigdi stati goriva rádi. Ne samo što bi se time znamenito umalili troškovi brodenja, već bi se odtuda imala i ta korist, što bi se města za goriva odredjena mogla upotrebit na drugo što. Dodaj k tomu, da je sprava u ovom brodu mnogo prostija nego u drugih parobrodih, dakle da i mnogo manje stoji; dosta je i polak (polovica) ljudih, da rade okolo vatre, a tako isto treba i manje mechanikah po sadašnjem načinu. Neostaje sad drugo, nego da se ovo iznašastje razprostrani i da se osigura preveliki trud g. Ericssona.

Iz svega ovoga slědi, da se ovdi nerádi o kakvom iznašastju, koje bi samo na papiru bilo, ili o misli onakovoj, koja se radja u toplih radionicah, n. p. iz glave kojega izučenog akademika, nego da se rádi o takovom iznašastju i o takovoj misli, kojoj, videći joj dělo, valja sumnjivac glavu da pokloni. I ako brod g. Ericssona dodje iz Amerike u Europu za deset danah, kao što se on nada, to će i najveći jogunica i silom priznati istinu i reći, da će ime iznašastnika Ericssona živiti kod praunukah u istoj slavi, u kojoj žive i ime Fultonovo i Guttenbergovo.

Parobrodi, telegraphi (bèrzojavi, hitroglasnici), želěznice učiniše u pèrvoj polovini devetnaestoga věka, ter je nestalo i vremena i dalečine. Druga polovica, rekao bi, da neće bit najzadnja u izvèrstnostih prometnosti, i rěč nemogućnost izbrisana je iz znanosti.

Krasni brod g. Ericssona, koi je sagradjen u New-Yorku za osobitu kušnju (probu), dobio je ime „Ericsson“, kao što se zove iznašastnik mu; u dužinu ima 78 stopah i nosi 2200 toneladah. Ima samo dva jambora, jedan kotao i kola kao i obični drugi parobrod, od kog se s vana (s dvora, s polja) nerazlikuje, već što ima četiri cěvi, koje su visoke četiri stope; na dvě cěvi izlazi dim, a na dvě izlazi zrak iz sprave. Tko dodje u bród, da ga vidi, taj se začudi nevideći, kao u parobrodih, gèrdnih kotlovah, koji zapremaju mnogo města. Sprava je malena i nahodi se u dnu broda; ozgo od kormana iliti timuna (Steuerruder) pa do prove (Vordertheil des Schiffes) ništa nema. Iznašastnik svojski čuva svoju spravu, da je nevide. Da nebi tko saznao za njegovu tajnu (skrovnost), g. Erricsson dao je graditi cěvi i druge potrebite stvari u dvanaest tvornicah (fabrikah) različitih. Svaki je majstor dobio priměrak (muštru) od komada, što ima skovati, i to pokazuje věštinu švedskoga měrača, jer kako je sve komade dobio, on jih je vèrlo lahko sastavio. Zna se samo to, da jedna ili više pećih grije gvozdene cěvi, u koje ulazi izvanjski zrak. Ovaj zrak silazi u malu jednu cěvčicu, a iz ove u drugu, koja je vèrlo velika, gdě se zrak raztanjuje i sgustjava. Troši se toliko zraka, i zrak izilazi tako silno, da sbog studeni u sobi, gdě je sprava, thermometer (toploměr) pokazuje pod zerom.

S toga treba grijati (kuriti) pomoćju cěvih ono město, gdě su ljudi, što rade okolo sprave, i to će se čudno činiti svim onim, koji su pregledali komore drugih parobrodah, gdě su sprave.

U ostalom važnost znamenitog ovog iznašastja procěnit će naskoro i Europa.

Svaki dobitak u prirodi (naravi), posvědočavajući moć razuma, preuznosi slavu božju i hvali stvoritelja.

(*Bilancia*).

Perva kušnja s brodom Ericssonovim. Poznate su već poslědice pèrve kušnje, kojoj je podvèrgnut bio parobrod Ericssonov, sagradjen u Americi po novom iznašastju. Po novom načinu ovom topli zrak zaměnio je pàru, koja je dosad gonila brod, i tim je vèrlo mnogo zaštedjeno u gorivu. Ericsson je u zalěvu (zatonu, Meerbusen) New-Yorka dva puta sa svojim brodom išo na put dosta daleki. Ali male ove šetnje nisu bile dovoljni dokaz, nego je valjalo viděti, hoće li nova sprava moći odolěti oluji morskoj. I ovo je pokušao s najpovoljnijim uzpěhom.

Na 15. veljače u tri ure po pódne pustio se Ericsson u široko more. Brodivši šest urih podiže se silni větar tako, da su se za njega jako pobojali bili. Premda je i voda i větar silan bio, on je opet sve zapreke sretno nadvladao i poslije dva dana, učinivši osamdeset miljah, stignuo kod ustja Potomaca. Za svake 24 ure potrošio je samo pet toneladah kamenog uglja.

Ovo se doznalo iz izvěstja, koje je poslao vladi amerikanskoj colonell neki, što je poslan bio, da prati brod ovaj kapetana Ericssona. Evo izvěstja tog, koje vadimo iz časopisa „*Commercial Advertiser di New-York*:“

Kad sam iskao dopuštenje, da se odvezem na brodu, kog topli zrak goni, imao sam pred očima to, da se uvěrim o novoj sili, i na sreću oprostio sam se sumnje, koju imadoh o ovom iznašastju. Ja sam mislio, da s novom spravom nije tako moguće putovati kao s parnom spravom. Ali na veliko moje čudo, na 30 i više urih puta sprava nikad zapela nije, a ni točkovi, premna jedna od ovih sbog silnoga větra više putah vode nezahvatjaše. Opazio sam, da se ništa u spravi nije poremetilo, kao da je brod u luki stojao. Sisaljka je vèrlo dobro radila i ako se brod naginjao. Čuo sam bio, da veliku vatru lože; sidjem dolě i na čudo opazim, da je tamo takova uměrena toplota, kao u kakvoj pivnici (konobi, podrumu) i da samo jedan čověk kad i kad baci u peć kamenoga uglja. U svaku od osam pećih malih na 80 časovah (minutah) baca se 65 funtih uglja. Brod je bio na udaru i větru i oluji, od kada je pošao iz Sandi-Hooka, pak dok nije stignuo do ustja Potomaca. Uz najveću oluju brod je činio za jedan čas 6 do 7 uzalah na konopu (vuzlov na štriku). Suvišno je govoriti a bèrzini njegovoj na tihom moru; velim samo, da je uzpěh bio najpovoljniji i da je kušnja dobrim plodom rodila. Razmislivši svestrano stvar kažem, da je kušnja Ericssonova potvèrdila poběda novog iznašastja, i nadam se, da nije daleko čas, da će se naběrzo i za našu pomorsku službu upotrebiti, ter ćemo sačuvati brodove naše, da do njih nedopre neprijateljsko zèrno (tane), i pogodivši baš u kotao neodemo u lagum (Mine) uprav onda, kad na našoj strani biaše poběda. Imam čast

Joëna Sand
zapovědnik pomorske snage od sjedinjenih dèržavah.

M. D. Popravak. U br. 27. „Gospodarskih Novinah“ u članku „Svilarstvo u Križevcih“, u redku 25. čitaj: *Polag ovoga moglo bi svilarstvo odsěcati u ovih pokrajinah austrijanskih do 66 ½ miliona forintih godišnjega dohodka.*“

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 30. **U subotu 23. sèrpnja (julija) 1853.** **GODINA I.**

U poslu izloge 1853. godine.

„C. kr. banska vlada. 10,704. Upravljajućem odboru gospodarskog družtva u Zagrebu. Podneskom vašim od 3. o. m. predloženi popis onih nagradah, koje za ovogodišnju izlogu opreděljene obstoje, zadobiva ovim odobrenje od c. kr. ban. ove vlade.

U ostalom na onaj dalnji predlog, da se stanovita novčana svota u svèrhu nagradjenja domaćih zanatničkih umětnih proizvodah, koji bi se na ovogodišnju izlogu poslali, — dozvoli i iz zem. zakladnih novacah doznači, — nemože se još za sada dovoljni obzir uzeti, pošto novčana sredstva zemaljskih zakladah osobitu štednju preporučuju.

U Zagrebu 10. sèrpnja 1853.

Město světlog bana
podban
Benko Lentulay s. r.“

Misli i predlozi gospodarski.

Od **Jelisave Prasničke** rodjene **Bertićeve**.

U Biškupcih (kod Varaždina) 9. sèrpnja 1853.

Svaki čověk, koi je ikoliko izobražen, uvidja lahko, da je svakomu narodu, koi hoće da bude sretan i prosvětjen, i koi u světu napredovat kani, od potrebe obèrtnost i književnost (industria i literatura). Ali da se ljudi tako slabo brinu za načine, kojimi se sve to postići može, — to je nešto, česa ja nikako nedokučujem. Prije nekoliko danah imadoh čast biti u jednom družtvu, gdě su razglabali moj članak o pučkih učiteljih. Povela se rěč o tome, koliko bi puku koristiti mogle učionice *dobro* uredjene; ali, rekoše neki, mi se moramo prepisah strogo dèržati, niti nam je slobodno išta preinačiti. Na što jim ja odgovorih: Da bogme, da se treba prepisah dèržati, jer da svatko preinačuje, gdě i što mu volja, porodio bi se metež u upravi školskoj. No pitam ja, zašto se nepobilěže nedoslědnosti i mane i čedno nepodnesu shodnome městu, ter nejave zle poslědice takovih mahnah? A oni mi odgovoriše: Veli se rěč „Nije dobro na sve zube govoriti.“ — Ja tù posve drugčije mislim, ja sudim, da je to baš u interessu upraviteljstva, da svojim putem sazna, kako se njegove naredbe razumiju, tumače, izvèršuju, kako li one na puk děluju. Po mome mnenju sveta je dužnost svakog dèržavljana, da vladi u njezinom upravljanju ide na ruku. Ja sam imala priliku već toliko put osvědočit se, da se vlada naša otčinski za nas brine, tako je n. p. gledè učionicah već prije dužeg vremena izdala naredbe, tako se je opitala, što je tome uzrok, da svilarstvo u nas tako slabo napreduje, i kako bi se tù pomoći moglo? i t. d. Sve to su znamenja, da vlada na nas misli, da nam želi pomoći; no čini mi se, da je na nami krivnja; mi bismo si morali bolje k sèrcu uzeti one rěči iz svetoga pisma, gdě nas Stvoritelj opominje: *„Skèrbi si sám, i ja ću ti pomoći.“* Kad mi sámi malo radimo, kako će nam vlada više dati; kad ništa neprosimo, i nedobijemo ništa. Tà veli se rěč: *„Koi prosi, onaj nosi.“* Ostavimo se dakle već jednom toga nezreloga mučanja i glavom il' očima klimanja, pokažimo kao dobra i iskrena dětca svomu dobromu otcu rane naše, kažimo mu, kako nas peku i molimo za lěk shodni. Približava se evo vrěme glavne skupštine gospodarskoga družtva, u kojoj će se opet povesti rěč o mnogih zaprekah gospodarstva. Budi dakle i meni dopušteno, da i ja u svoj čednosti navedem jednu takvu zapreku. Ja mislim, a i nevaram se, ako reknem, da govorim od sèrca hiljadu i hiljadu ljudih: da je način, kako se kod nas ceste grade, velika zapreka gospodarstva. Znamo još od vremenah Verböczievih, od kakve su koristi takovi težaci, i koliko bi koristi mogli doněti, kad bi se što boljma upotrebili. Nebi li bolje bilo i po dèržavu i po nas, da dèržava preuzme sve veće ceste, kao što je već glavne preuzela? Kad bi se to učinilo, ostali bi seljaci kod kuće, i mogli bi one dane, što badava potrate idući od kuće na cestu, raditi kod kuće. Uzmimo samo, da 12 ljudih ide 2 ure daleko, već su zaštentali 24 ure iliti cěli dan; a šta, ako uzmemo, da svake godine na taj način hiljade i hiljade urih u zalud prodju? Uzmimo obično vrěme, u koje se takvo skupo vrěme potrati, n. p. od Gjurgjeva do Miholja, pa pitajmo još za uzrok, zašto su kod nas težaci tako skupi. Nebi li bolje bilo, da dèržava svimi cestami upravlja? S vremenom bi se tù nastanili ljudi, koji nemaju ni kuće, ni kućišta, ljudi, koji moraju od děla svojih rukuh živěti, pa bi imali tù zimi i lěti posla, a nebi, kao što to sad biva, živěli u gradu, ter tù prouzrokovali skupoću (dražinu) u životu svag-

danjem, a zimi, kad zaslužbe nema, a glad těra, nebi bili prinukani kradjom i štokakvim opakim načinom hranit se. To je jedan od uzrokah, zašto nam sad gospodarstvo zaostati mora. Pače, ako to tako uztraje, odgojit ćemo za 15—20 godinah golemo jato proletaracah, kao što jih ima u Parizu i Londonu, a naši će nas potomci proklinjati videći, da su od nas naslědili tu baštinu! Neka nitko nemisli, da sam ja stvar pretěrala. Koi to misli, onaj nezna, kako puk naš živi. Ja imam svaki dan dosta prilike sadašnji mu život motriti. Istina je, da puk naš ima dosta prilike i novacah si zaslužiti, ali, što danas nadnice zasluži, to sutra na predpregi ili na javnoj cesti, a što mu tù preostane, u kèrčmi doma potroši, ter kad dodje zima, nema ni novca ni zaslužbe. Seljak kod kuće zimuje, ali nadničar, koi mora platiti konak, gorivo i hranu, kako će on? Nemojmo se čuditi, ako gdě kukuružnjak razlupa, ili po koju puru, gusku ili zimski kuk s tavana (nahižja) odnese. — Velim dakle opet ter opet, da je za sreću, prosvětu i napredak našega naroda potrebita obèrtnost i književnost. Obèrtnost neće kod nas pravo procvasti, dok se nebudu marljivi i věšti gospodari na svakom javnom městu odlikovali. Tà kod nas bi se tim veći obzir uzeti morao na dobre gospodare, jer vidimo, da mnogi ljudi, imajući svoja vlastita imanja, tako slabo za njih mare. Ako to nadalje tako uztraje, poljodělstvo će sve to na gore ići i mi ćemo od godine do godine sve to skuplje živěti. Nije moguće dulje šutiti i gledati našu sigurnu propast, ter zato se usudjujem sl. družtvu gospodarskomu još jedan put toplo preporučiti, da se kod glavne skupštine u pretres uzme: kako bi se mogla bolje izjednačiti nadnica? jer dočim se ovdě od Miholja do Gjurgjeva sila težakah dobiti može po 10 kr. sr., platja se lěti težák po 40 kr. sr., a sad u žetvu mora mu se dati još jedan krat na dan jesti i holba vina. Kad se mora u tu cěnu žeti, sěno sušiti, kukuruz okapati, po što će moći proizvoditelji (producenti) žito i sěno prodavati? po šta će morati potrošitelji (consumenti) jedno i drugo platjati? Ima, žalibože, ljudih u nas, koji misle, da se to njih nimalo netiče, samo kad je njim dobro, pa se těše time: kad nestane kruha, da će žemljičke jesti, a neuvidjaju, il neće, da uvide, da je upravo poljodělstvo najcvèrstji temelj blagostanja svake dèržave. Zašto mi jevtinije dobivamo dělo kojeg majstora od drugud, pa baš i iz stranih dèržavah? Zato, jerbo kod nas meštri skupo živu, ter naravito i svoje dělo skupo cěne. Kad čověk kaže težaku: da je nadnica prevelika, odmah odgovori: hranite me, pa ću vam za 20 kr. raditi. Al' svaki gospodar voli u gotovom novcu platiti nego hraniti težaka.

Što evo pisah, pisah u interessu našega gospodarstva. Drugi neka sude, imam li pravo il' krivo, a poglavarstva nek pomognu, koliko mogu.

Koja su insecta škodljiva i kako se iztrěbljuju?

Od K. S.

(Dalje.)

Hrušt (hrošć, melolontha vulgaris, Maikäfer).

Tko ga nepozna? Ovaj kebar žive skoro po svoj Europi na dèrvlju po šumah i po vèrtih, na livadah, njivah, u perivojih i t. d., i ima ga često od měseca travnja (aprila) počamši do lipnja (junija) siaset. Ovaj kebar ide u red najškodljivijih insectah zato, jerbo izjeda ne samo list i pupoljke, nego i zametak mu izjeda korěnje bilju po poljih i šumah, i to za 3—5 godinah, t. j. dok ostaje zametak u zemlji, gdi hrušt snosi jaja svoja. Svaka ženica snese od prilike 40—60 jajah, i to ponajviše na dva različita města. To biva měseca svibnja (maja), a 4—6 neděljah poslije razviju se zametci, koji u zemlju dublje prodiru, osobito kad svlače kožicu, na velikoj vrućini ili po zimi, ter se onda često nekoliko stopah (cipelah) duboko ukopaju. Redovito na izmaku četvèrtoga lěta prodiru najdublje, ter se onda pretvaraju u okruglastoj i plosnatoj jami u žutjkastu ljilju (Puppe), iz koje se měseca sěčnja (januara) izlegne kebar, koi je još onda posve mehkan i bělkast, pa onda do měseca travnja obično ostane u zemlji, no na lěpih toplih zimnih danih izidje gděkoi napolje, ter leti okolo.

Kad čověk pomisli, koliku neizměrnu štetu počini hrušt, nemože se načuditi, da sila ovoga kebra svake godine opet s nova dolazi. Nebi li se moglo na put stati ovoj životinji, da se neplodi i nemnoži toliko? Dakako da bi se moglo! Reći će možda tko: da to biva dovoljno, ter da se svake godine zatre njih nekoliko milionah. Istina! Ali to sve nije dosta; jerbo drugčije nebi se moglo svake skoro godine toliko hruštah pojavljati, niti bi oni mogli harati vèrtovah, poljah i šumah. Po mnogih krajevih, gdi ima dosta šume, ima još i danas taj običaj, ter ljudi progone drugi uzkèrsni (vuzmeni) dan věverice. To jest, podigne se čitava obćina, staro i mlado, ter prodju uz viku i buku, oboružani s koječim, s vilami, motikami, sěkirami i t. d., kroz šumu, progoneći bez milosti svaku věvericu od dèrva do dèrva, dokle neizmogne, ter se nemože više běgom spasiti. Onda ju uhvate i ubiju. Ovaj običaj postao je svakako onda, kad je ove životinje bilo sila (siaset), i gdě je od potrebe bilo, na taj način progonit ju. Nu sad toga više netreba. Zato bi bolje bilo loviti hrušte i ovaj lov više putah ponavljati.

Premda su pokušavali, opet nije za rukom pošlo, hrušta upotrebiti i obratiti valjano čověku na probitak (hasnu). Istina, potrebuju ga za hranu kokoših, ali veoma rědko, — isto tako suše ga gdigdi, i daju kravam, ter vele, da po tom mlěko biva bolje. Prave takodjer ulje i kolomaz od hrušta, a tako i smedju boju, pa netko je pravio od nje dapače i tako zvanu berlinsku modricu (Berlinerblau). No sasvim time nije se, koliko znamo, u veliko nigdi upotrebljavao.

To nam opet dokazuje, da se svět slabo brine o insectih, jerbo drugčije bi bio i hrušta na što upotrebio. Trebalo bi ga barem bolje progoniti i zatirati, ter na to upotrebiti čitave obćine. Onda bi se hrušt rědko gdě vidjao.

Kebri, o kojih smo dosad govorili, najopasniji (najpogibelniji) su poljodělcu; a osim ovih ima jih i još druge vèrsti, od roda tako zvanih kljunakah (Rüsselkäfer), koji veliku štetu čine po dèrvicih, ili tako zvanih vrezakah (Bockkäfer), od kojih zametci u dèrvu žive, ter se počesto u konjih od krova (Sparren des Daches) nastane; pa ipak jih nema toliko, niti su toliko opasni, ili su pako tolicni, ter jih jedva možeš opaziti i poznati.

Izmedju ostalih insectah najpagubniji su izza hruštah oni lěpi lepirići, štono sjajem svoje boje toliko gode oku našemu, i to dok su još gusěnice. Da pogledamo sad pojedine lepiriće.

Grizlica (Kornmotte).

Već gore medju kebri, govoreći o žižku, napomenuli smo žitnoga moljca (grizlicu), kojemu je zametak zloglasni *běli žižak*. Grizlica pojavlja se počesto u hambarih, a osobito u onakvih, gdě ima staroga žita; ona sleže měseca svibnja (maja) ili lipnja (junija) 80—90 jajah, koja umije vèrlo věšto pripojiti zèrnju žitnomu.

Dvanaesti dan izvali se gola bělkasta gusěnica iz jaja, ter započimlje svoj pagubni posao, pritežući k sebi zèrno jedno po jedno putem končićah, koje od sebe sama napravi, ter jih okolo noseći i malo po malo izjedajući. Ako ovih insectah ima sila, onda mogu preveliku štetu počiniti, jerbo sve do jeseni neprestaju zèrno jedno po jedno zatirati. Onda traže, — da se čuvaju od zime, — kakvu rovinu ili šupljinu u gredi ili u platnici (trenici), izglodju jih ponešto, prirede si tù obitalište, i ogreznu u zimni san, gdį se ukoče kao da su mèrtve. Měseca ožujka ili travnja pako uzkèrsnu opet kao smedjo-cèrljene čahure, a měseca svibnja ili lipnja kao lepiri. Od svih moljah čuva najbolje red i čistoća, niti će moljci uzeti maha, gdě je jedno i drugo.

Da bude po hambarih sve u redu, od potrebe je, da žito s lihvarske (užuraške) naměre neostane godine i godine u hambaru, da se pod svagda čisti, da se žito počesto premetje, i da bude u njem svagda propuha.

Od ostalih moljacah, t. j. onih, koji se kote u kožnatih opravah na veliku bědu ljudma, nema boljega lěka nego li nespaljeni pepeo od dèrva.

Izmedju lepirah opasan je takodjer

Zavijač (Obstwickler).

Mnogi se je dakako čudio, kad je, razrezavši jabuku ili krušku, u nutri našao malenu cèrljenu cèrnoglavu gusěnicu, a s polja (s vana) nije bilo ni traga, kako je u nutar došla. Ovaj lepirić, to jest, snese svoja jaja měseca svibnja na cvětu; zatim stane plod rasti, ter raste, dok sazori, a medjutim ostane u njem onaj pagubni cèrvić, koi mu poslije odvratja gostoljubje zlim i jadom.

Zlatorepka (Goldschwanz).

Ovaj lepir ima běla krila, zlato-žutjkasti tèrbuh, i na stražnjici vunu nalik bojom na hèrdju. Od jajah mu postąnu sad na listu, sad na dèrvlju okruglasti kupovi s onom vunom obrasli. Gusěnice izgmižu stopram u kasno lětno doba napolje, cèrno-sive su, i poznaju se osobito po onoj resi (Zäpfchen), štono ju imadu na četvèrtom i poslědnjem obruču svoga těla; a osim toga imadu na hèrbtu dvě cèrljene strěke, a na svakoj strani po jednu bělu strěku.

Pèrstenak (Ringelspinner).

Ovaj lepir paguban je time, što svoja jaja leže na vèrhu voćakah, ter tako jajah mu nemožeš lahko spaziti i iztrěbiti. Gusěnice, štono su vèrtlarom poznate pod imenom „Livreeraupen", imadu po sebi cèrljenih, žutih i modrih strěkah, i žderu od ranoga jutra do kasne noći. Zato one do mala ogole često čitavo dèrvo.

Smedje, duguljasto-okrugle čahure nemaju nikakvih osobitih bilěgah. Lepir, koi poslije 3 tjedna od prilike na vidělo izlazi, ima krila skoro sasvim cèrljeno-žuta, od kojih krila gornja imadu svako po dvě strěke, a krila dolnja svako po jednu samo žutjkastu strěku.

(Konac drugi put).

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

B.

Bagrena (akacia).

(Vidi slovo A.)

Bažulj (pasulj, počanj).

Bažulj možeš više putah saditi; dobro ga je saditi na vèrtu u město nepotrebitog šimšira (zelenike, Buchsbaum) na uzicu (žnoru), dat će ti lěp baras (špalir). Usij ga u grabicu kano spanać (španak, špinac). Bažulj je i oku povoljan i za kuhinju hasnovit; ali samo čepak (čepek), a ne koi visoko raste, jerbo ovaj čini preveliki hlad. Može se sadit okó malih voćakah, koje su naskoro presadjene i u okrug okopane. U tu okruglinu usadi 4 jamice i gledaj, da bude hlada, nećeš morat dèrveta zalěvat.

Bèršljan.

Penje se po dèrvetu, zeleni se zimi i lěti, a listje mu je dobar lěk (vračtvo). Listje na bělom vinu kuhano metju po tri puta na dan toplo na rane, koje su nekojim na nogi; bolestnik takov mora sve ovo vrěme bit u postelji (krevetu) i po pol ure hladno dolě a toplo gorě metati; za 8 danah ozdravit će.

Bèršljan je dobar i za onoga, kog u stegnu tèrga u kostih, ili koi drugu kakvu muku tèrpi. Takov nek najprije uzima, da se pročisti. Za taj posao dobro je uzimati *folia sene* (Senfblätter); dobiju se u miriodarah (materialistah) jevtino; 1 lot može se na dva puta na bělom vinu u čistom lončiću kuhati, i to toliko, da ga bude za dobru čašu (kupicu); odcědi ga i popij na tašte (tešće), i to na dva puta za uru. Ovakovo uzimanje mora duže vremena trajati.

U isto doba uzme se bèršljana, metne se u poveći lonac, u lonac nalije se běla vina i to se kuha. S ovim se boleća stranka pari, kako se već može podněti, al' bolestnik mora bit u postelji. Pošto je bolestnik stranku boleću napario, nek ju omota kèrpami, da znoj poberu na se. To valja po 2—3 puta na dan činiti. Čělo ovo vrěme neka bude bolestnik u postelji, ter za kratko bit će mu dobro.

Bube svilene (svilopreici).

(Vidi slovo S.)

Buhači (buheri, muhači).

Protěrat ćeš jih, ako s razsadom posiješ *madiu sativu;* razsad dodje napolje, u ona ostane, žuto cvate, ima puno sěmena, koje, kako je šta zreloga, ima se kupiti; dat će ti najfinije ulje (zejtin).

Ili uzmi vagan trestja od češljara, nalij 3 akova (vedra) vode, neka stoji 6 danah, s ovom vodom polěvaj razsade, a kad si potrošio vodu, nalij je opet.

Ili metni ulja na běle tanjire; za kratko vrěme bit će ti puni buhačah i možeš jih uništiti.

Ili uzmi vode, koliko treba, razpusti u njoj dovoljno soli, i s tim polěvaj, da na razsadu voda stajala bude.

Il lajno (govno) od kokoših razmoči u vodi i s tim polěvaj.

Prosti ljudi izkopaju cělinu, nametju gore granja i upale ga; ovako jaja buhačah izgore i razsad je u sigurnosti.

Najbolje je takvo sěme sijati na městu, do kog rano nedopire sunce.

(Dalje drugi put).

Bolest grozdja.

Tajna g. Maspere o lěku proti bolesti grozdja.

Časopis *Corriere del Lario* od 22. lipnja o. g. donosi slědeća razjasnjenja tajne g. Maspere o lěku proti bolesti grozdja.

Valja napomenuti, da je najkoristnije prihvatit se posla, kad je vrěme suho.

Kažu, da ljudi, kojih se to tiče, obilaze bèrže bolje vinograd, nebi li gdi naišli na ospe; ali buduć da sc bolest još nije sasvim pojavila, zato su mnogi uzeli za ospe nekoje izmete pupah, što su blizu vèrža (vèršike) nove mladice ali na starom tèrsu.

Ne, nisu to prave ospe, koje treba čistiti, one se pokazuju upravo na vèržu, to jest, na onoj košuljici (rubačici), koja je pri dnu okolo nove mladice i dok onu košuljicu nepokrije debela plěsan (plěsnivoća) i dok se nepokaže kao veliki vèrž, koi izgleda kao srebro, ospa se nevidi. Pričekajte i vidit ćete.

I ja sam se mučio idući tamo amo po vinogradu, dok sam naišao na loze (tèrse) sasvim bolestne, da se ospa opaziti mogla i da jih odmah lěčim; ali nisam jih mogao naći. Pričekajmo dakle, kažem vam opet, doći će tomu vrěme u sèrpnju, kolovozu ili rujnu, kako je koi položaj vinogradah. S ovim se neveli, da bolest nije već obćenita svuda, i evo kako sam se prošastih godinah uvěrio o tome po izkustvu.

Tek (komaj) što se bolest pojavi, vèrž novih mladicah, město da se pokaže kao obručić od plěsni, jedva je malo pokriven, i ospa tada nije izpupčena, nego je sakrivena pod košuljicom. Digni onu košuljicu, odkrij tim mladicu i početak ospe pokazat će ti se naput (kao) ljage (maće, Makel) kavene boje (farbe), i ova će biti vèrlo malena kao vèrh od igle gotovo ili kao malo zèrno od leće, po većoj ili manjoj debljini mladice, ili kako je bolest veći ili manji mah uzela.

Tèrs bi se u ovom stanju bolesti vèrlo lahko mogao izlěčiti, kad bi se ona maća s ono malo plěsni ostrugala; i ja sam ovako radio i posao mi je dobro pošao za rukom. Samo bi čověk mnogo dangubio, kad bi morao oguliti svaku mladicu, da je nadje.

Ali, kad se jednom (jedan krat) nadje ospa ili maća, nebojte se, već ju ostružite, ili lagano mladicu osěcite, sve dok se bolest poznaje, a ja vam jamčim (dobar stojim), da tèrsu od one rane ništa biti neće.

Molim onu gospodu, što stanuju ne daleko od Coma, da jave u *Corriere del Lario,* kad opaze plěsan ili ospu, da ja s izkusnimi ljudmi poći mogu tamo; poslědice objavit ću u istom časopisu.

I to valja napomenuti, da se bolest nerazprostire na jedan put po svem vinogradu, ili upravo dèržeći se sve jedne brazde, nego preskakiva i kao po volji napada sad ovu sad onu felu vinovih lozah. Po tome treba svaki dan prohodat se po vinogradu i paziti, je li se ona kao vitica (pèrsten) od plěsni dobro pokazala, a to nestoji mnogo truda, buduć da se i poizdaleka opazit može.

Ovo nekoliko rěčih razjasnjuje tajnu proglašenu.

Lětina.

U Djakovštini 10. sèrpnja 1853.

A. T. B. Lětina dobro stoji, samo je u žitu na nizi grahor cèrveni preoteo, i tako će mlogi sav, mlogi polu usěva štetovat. Ječam već kose, žanju i vèrše. Gdě nije bilo stoklasa, dobro platja. Zob dosta slabo stoji. — Mloge su livade pokošene i sěno spravljeno. Al' gděkoi je izgubio sěno, kad je prije Petrova kosio, dok su još kiše udarale. Većina još nije pokosila okolo Djakova livadah, osobito u nizi, jer voda u njima leži. Čija je livada na brežuljku, taj je imao odkos, kakvog i nepamti, dobar. — Šljive su rodne, tako da je rakija od 10 gradih sa 10 fr. sr. od akova (vedra) na 6 fr. pala, a bit će je ove jeseni i po 4 fr. sr. — Marva po obilnoj paši ugojena oku lěpotom čistoće i těla svoga ugadja. — Kukuruz svuda dobro stoji, samo ne u nizi, jer su mu vode nahudile. Ljudi za sad dvojače (po drugi put oru), pa će onda žeti, ter napokon kositi. Samo da Bog dá lěpog vremena! — Voće je u obće obilno urodilo. — Kod tolikih olujah i burah, hvala Bogu, nije bilo tuče ni leda u ovoj okolici, koja bi znatnu stravu počinila, gděgdě samo je čvèrknula nekoliko jutarah. — Šume su žirom, bukvicom, divjim voćem prerodne, u slěd česa je cěna svinjah skočila. — Slavonski paur (seljak) lěpo će se pomoći. Samo da ga ima tko světovat, da ove godine i na gorje vrěme pomisli i hrane sačuva! — Vinogradi su rodni, al' — jer još posvud ni ocvali nisu, — bojat se je, da grozdje nedozrije. Al' ako sazrije, bit će dosti vina po 1 fr. 36 kr. sr. akov.

Dopis.

Iz Monfalcona 30. lipnja 1853.

A. S. Da su se u podžupaniji Sveto-Ivanskoj podigle škole, to je dika podžupanu, vice-archidiakonom, župnikom, gospodi zemaljskoj i puku. Neka potraže po selih, pa će se jamačno naći načinah, kojimi će se uzmoći i po drugih selih sagraditi škole.

Kad sam ja u Ohabu (u Erdeljskoj) bio došao, bila je ondi pisarnica (kancelarija) i stražarnica od pletera, malena, tamna i studena. Odmah sam spazio jedno zlo. Kumpanija je, naime svaka kuća, morala četvèrt hvata (fèrtalj klaftra) dèrvah svake godine privoziti: kapetanu 22 ½, oberlieutenantu 18, unterlieutenantu 18, stražmeštru 6, pisarnici 6, straži 6, narodnoj školi 6, učitelju 6, — skupa 88½ hvata. Ona tri pèrva platjahu za 1 hvat 1 fr. 20 kr., što je iznosilo 78 fr. na godinu. Ja sam dao zapověd officirom, da novce za dèrva polože u kumpanijsku kassu, što je u tri godine iznosilo 234 fr., a nitko nije toga ni najmanje počutio. S ovimi novci sagradio sam pisarnicu i stražarnicu, aps (uzu, rešt) i na podu magazin, sve od čvèrstog, stalnog materiala, i u pisarnici 3 prozora (obloka, pendžera) sa želěznom rešetkom. Do godine kašnje sagradio sam za stražmeštra kuću od 3 sobice, kuhinju i komoru, i polag svega toga dvě je zadnje godine ostalo u kumpanijskoj kassi do 100 fr. gotova.

Jelisava se je pojavila! O da ju Bog nadahnuo, da o bojadisanju (farbanju) što god izvèrstna piše. Věre mi, složio bi joj pěsmu u slavu makar i malena bila!

Biležke.

Člana **Mijata Sabljara.**

Děli vinske preše u Primorju.

1. Kopanja;
2. Valtuki: na kojih kopanja stoji;
3. Četiri strělice: koje su u valtukih čvèrsto zarezane;
4. Igle: koje idu kroz zadnje 2 strělice u sredini prerezane;
5. Šiba: tram, koi trap pritište;
6. Svěća: dèrveni šaraf, koi prolazi kroz pèrvu stranu šibe;
7. Osmek: kojim se šiba gorě i dolě pomiče;
8. Kotec: daske četverouglasto složene, u koje se trop za prešu nametje;
9. Vanjkuš iliti baba: daska debela, koja se na trop postavlja;
10. Dedek: furek, koi se med babom i šibom metje;
11. Preče: dèrva, koja kotac skupa dèrže; dulje preče dèrže se u strělice zarezane;
12. Peza: tèrh, koi se dolnje strane svěće dèrži i šibu dolě vuče.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Céna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 31. **U subotu 30. sèrpnja (julija) 1853.** **GODINA I.**

Odgadja se glavna skupština družtva gospodarskoga za g. 1853.

Odlukom odbora upravljajućega, učinjenom u sělu d. 3. sèrpnja o. g., odgodjena je glavna skupština ovogodišnja do m. listopada (octobra) o. g. Obslužavat će se pako m. listopada izloge radi, koja će se započeti istoga měseca. Dan skupštine i rok izloge obznanit ćemo drugi put.

Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju dobio je u poslu sadjenja duhana dopis slědeći:

„C. k. financ. zem ravnateljstvo hèrv.-slavonsko. 9255. Nota. Poznato je, da je naměra nj. c. k. apostolskoga veličanstva, da se u onih krunovinah, u kojih se je nedavno uveo monopol s duhanom, sadjenje duhana pospěši do toga, da bude obilat izvor teciva onim stanovnikom, koji duhan sade, da se saditelji potiču na oplemenjivanje svojega proizvoda (duhana), ter da se — poděljujući priměrne nagrade onim, koji svoj duhan prodaju dèržavi, — pospěši blagostanje proizvodnikah. Za svèrhe monopola veoma puno treba sirovoga materiala, a svaki ga dan treba sve to više, ter se mora duhan tudji u pomoć uzimati i kupovati; koje nebi bilo od potrebe, kad bi se više duhana sadilo, budući da ima u cesarevini austrijanskoj prostranih krajevah, koji su osobito prikladni za sadjenje duhana. Zato novci, koji za duhan idu u zemlje inostrane, imadu se smatrati kao dobitak, koi je našemu domaćemu gospodarstvu izmako, a tako su gubitak za narodno blagostanje i za imućstvo narodno.

S toga bi bilo veoma želiti, da se stanovnici ove krunovine u onih krajevih, gdě je zemlja i podnebje prikladno za sadjenje duhana, pozovu, neka bi ovaj sád ozbiljno gojili, i duhana više nego dosad sadili, — a tako isto da se upute saditelji, neka bi bolju felu duhana sadili, ter oko duhana, dok ga predadu dèržavnome upraviteljstvu, boljma nego li dosad nastojali, kako da uzmognu dobiti više duhana i boljega, koi bi onda dakako mogli i bolje prodati.

No da se ova svèrha postigne, od potrebe je poticati stanovnike na sadjenje duhana, razložiti jim korist s tim sadjenjem skopčanu, ter izpraviti krive misli, koje možda o tom u puka vladaju.

U tom pogledu može slavno družtvo gospodarsko najboljma dělovati, ter u tom pomagati dèržavno upraviteljstvo. A ovo c. k. financialno zemaljsko ravnateljstvo nastojalo bi potrebito sěme od duhana pribaviti i nakloniti, i izdati razgovětni naputak o sadjenju duhana; a ako bi slavno gospodarsko družtvo k tome, da se ovaj naputak sastavi, što pomoći i pridoněti moglo doglašujući ovome ravnateljstvu što god iz svoga izkustva, — ovo bi ravnateljstvo to s velikom hvalom primilo.

U Zagrebu, 18. sèrpnja 1853.

Plachetka s. r.“

U slěd ovoga dopisa priobćujemo evo „Nauk za duhan sadeće ljude Hèrvate, Slavonce i Medjumurce“, koi je po svom mnogogodišnjem vlastitom izkustvu spisao vrědni naš zemljak **Luka Gèrloci**, Križevčanin.

Nauk za duhan sadeće ljude Hèrvate, Slavonce i Medjumurce.

Po vlastitom izkustvu spisao **Luka Gèrloci**, Križevčanin.

Poglavje pèrvo.

I. O sètvi duhana do vremena presadjenja.

§. 1. U svakoj zemlji, u svakom kotaru mora se drugdà duhan sijati za presad, u toplih predělih ranije, u hladnih sbog mraza za 4 do 6 neděljah (tjednov) kasnije. Prolětni mraz vèrlo mu škodi.

U onakvome kotaru, gdě niti je prevruće, niti jaka zima, može se s početkom ožujka (sušca) měseca posijati, a u hladnome kotaru 6 neděljah danah kasnije.

Istina je doduše, da se u mèrzlom predělu duhan može i u gnojne slogove (gredice) sijati, jerbo se je bojati, da kasnije mraz i zima nenadodje, pa onda nebi bilo sigurno duhana na zemlju presaditi. Toga radi ovako dugo čekajući presad proraste i već se potrebovati nemože.

Tko ima dosta vèrta i na gnojnici slogovah, dobro će učiniti, — neka je zemlja makar kakova, — ako četiri puta u različno doba sěme za presad posije, naime: u početku i polovici travnja, ili najranije: u početku i polovici ožujka (sušca).

Postupak ovaj duhan sijućim ljudem mnogo hasne donosi, jer:

a) ako tiho prolětno vrěme dugo podèrži, može se rani presad rano presaditi;

b) budući da su i onako hladne i rosne noći, rano presadjenog duhana netreba zalěvati;

c) prije nego što nastupi jaka lětna vrućina, duhan već na pol izraste, ter tako ojača, da sbog listja, koje okolo korěna hlad čini, sunce mu škoditi nemože;

č) listje ranije presadjenoga duhana prije sazrije; čega radi netreba ostaviti toliko nezrělih i nevaljalih listah, koji bi s drugimi poměšani sve pokvarili, ili barem u manjoj cěni bili;

ć) mnogo je laglje za lěpoga vremena nanizani duhan posušiti, i bolje u lopatice ga povezati, nego na vlažnom vremenu u kasnoj jeseni ili zimi okolo povlačiti; najposlije

d) valja duhan u različno vrěme sijati, jer ako bi možebiti poradi ružna vremena pèrvi ili drugi zasijani presad poginuo, može se drugim kasnije posijanim presadom kvar takov nadoměstiti.

§. 2. Gnojne slogove, u koje se duhansko sěme sijalo bude, valja načiniti na vèrtnoj zemlji za kakvim stanjem, ili u dolini pod kakvim brežuljkom k poldnevu. To biva na dva načina. Pèrvo: gnojni slog ima se s daskami obdělati, da se može, ako je od potrebe, pokriti staklom, papirom u ulju (zejtinu) močenim, daskami, tèrskom (tèrstikom), rogozom ili slamnjačom. Drugo: da gnojni slog sasvim odkriven bude, i samo onda, kad je sěme posijano, svèržjem se prikrije, da ga kokoši i ostala perad nerazgreblju.

U ostalom se slogovi gnojni jedni i drugi pripravljaju jednako, i to ovako:

a) Město, na kome kaniš načiniti gnojne slogove, pet cipelah duboko izkopaj i zemlju napolje (van) izbacaj.

b) Ova jama treba toliko duga i široka da bude, kolik je komu gnojni slog potrebit; slog pako neka bude velik na razlog zemlje, u koju hoćeš duhan da presadiš. Ral zemlje, ako se sadilo bude onako, kao što ću kazati, iziskuje 20,000 batvicah (betev) presada; za koje gnojni slog treba da bude tri hvata (klaftra) dugačak a četiri cipele širok, ili dva četverouglasta (četverokutna) hvata velik.

c) U izkopanu jamu mora se stari, dobro prežali, zrěli konjski, ili ako njega bilo nebi, ovčji ili maršeći gnoj tvèrdo ugaziti, zatim s gnojnom ili drugom berežnom, kalnom vodom iz mlake dobro politi. Može se takodjer priměšati drobno stučene hrastove kore.

č) Na ovaj gnoj naspi (nasiplji) za cipelu visoko dobre tuste zemlje; nego je sbog smetišta i kamenčićah prosij, a poslije s pepelom od izgorěla kocenja duhanskoga dobro poměšaj.

ć) Akoprem sbog ovoga zemlje nasipanja gnojni slog viši postane od ravnice, ništanemanje, da mu nagla kiša nenaškodi, valja dvě cipele daleko okolo njega izkopati priličnu grabu, kojom će voda odticati.

d) Gnojni slog mora se još pred zimu pripraviti, da gnoj može kroz zemlju izhlapiti i plod noseći zrak u sebe uvlačiti.

dj) Svake druge godine frižki gnoj u jamu sipaj, stari već skoro u zemlju obratjeni gnoj izkapaj i s njime druge vèrtne zemlje posipavaj. Osim toga, prije nego što zima nastupi, valja zemlju na gnojnom slogu dobro prekopati i po njoj druge toliko nasuti, koliko se u jami sleglo. — Tko svake godine nov gnojni slog pripravlja, njemu netreba više od 2—3 cipele gnoja sipati.

§. 3. Na ovako pripravljenom gnojnom slogu sije se dojdućega prolětja sěme duhansko, i to ovako:

a) gornju samo zemlju pol palca duboko prekopaj, dolnju pako zemlju ostavi tvèrdu, da nedobije presad predugog i pretankog korěnja, od kog bi oslabio, a kod pukanja svakako bi se tèrgalo korěnje;

b) tko hoće, da mu sěme laglje i berže nikne, neka ga 24 ure prije poškropi vodom, u kojoj se razmočila zemljana sol;

c) da sěme, koliko je moguće, jednako u zemlju padne, valja ga poměšati s dobrom zemljom, kojoj se jošte dodati može žutoga drobnoga duhana;

č) po ovom jednako posijanom sěmenu prosij dobre čiste zemlje na pol palca visoko, a po tom je s tiha pritisni rukom ili malenim valjkom;

ć) za nekoliko danah poškropi malo gnojni slog gnojnom, potočnom ili kišnom vodom; ako li se bojiš velike zime, nemoj nimalo polěvati;

d) da sěmenu ili istom presadu mraz nenaškodi, pospi sasvim tanko gnojni slog ovčjim gnojem. No najsigurniji način, kojim se može sačuvati presad od velika mraza, jest ovaj: postavi na svaki kraj gnojnoga sloga posudu vode, ter nanj oběsi uzduž okolo sloga debelu od slame pletenu gužvu. Da se pako gužva zemlje nedodirne, podupri je sred gnojnoga sloga roguljami na cipelu visoko.

dj) akoprem onomu, što gnojni slog pokriva staklom, daskami ili rogozom, netreba ni ovčjega gnoja, ni slamnate gužve, zato ipak nikad neka nezaboravi, kad je lěpo vrěme, gnojnoga sloga razkriti, da do presada, koliko je največma moguće, dopre frižki zrak, koi mu je od tolike koristi; jerbo vavěk onaj presad, koi nepokriven u gnojnome slogu raste, jači je i bolji od onoga, koi se na istom gnojnom slogu preveć skèrbljivo pokriven čuva.

§. 4. Za sačuvati, da nečine štete cèrvi dèrvojedi, — koji ne samo što presadu škode, već su i uzrok, da sav presad duhanski trune, — valja pripravljajući sěme i sijući ga uzeti na um slědeća, koja sam ja 7 godinah danah duhan sadeć izkusio:

a) po gnoju posuta zemlja ima se svake godine s pepelom od duhanskoga korěnja, ili

b) s duhanom na prah stučenim, ili

c) s prahom češljarskim poměšati, ili

č) nikli na gnojnom slogu presad polěvati vodom, u kojoj se je kuhalo kocenje ili listje duhansko; najposlije

ć) svake godlne drugi slog posijati. No ovaj poslědnji način nije tolike preporuke dostojan, jer zadaje više posla i neprilike poradi města, gnoja i zemlje.

§. 5. Kad na presadu pet listićah već naraste, kad pèrva dva lista po dva su pèrsta široka, vrěme ga je presaditi, jer ako proraste, težko se drugdě primi, što mu i poslije toga vazda škodi.

§. 6. U oči onoga jutra, kog misliš presad pukati, ako gnojni slog nije dosta mokar, polij ga vodom, koje (stranom) da se laglje puče presad, koje da se bolja zemlja dèrži korěnja.

Najbolje je presad čupati u jutro, kad rosa s njega padne.

Izčupani iz gnojnoga sloga presad zajedno sa zemljom, koja se dèrži korěnja, metni u vedricu ili drugu posudu na dno, i to malo poležce, ter ulij u nutar toliko vode, da se klice nedodirne.

Na ovaj način može se presad nekoliko danah bez škode čuvati. Najbolje je, ako se onaj isti dan pukanja i posadi, gdě mora rasti.

Poglavje drugo.

Od presadjenja do tèrganja duhanskoga listja.

§. 1. Najbolja zemlja, na kojoj misliš duhan saditi, treba da leži pod brežuljkom u dolini k poldanu okrenutoj, izmedju kućah ili šume, kamo dolazi sunce i zrak, a nagli větrovi da mu nemogu škoditi. Osim toga mora se okolo duhana kukuruz posaditi barem od sěvera, odkale se je najviše bojati větra. Kukuruz pèrvu větra silu uzbija, ter větar nemože tako lahko duhana potèrgati. Dobro je takodjer, ako blizu duhana imade kakova mlaka ili druga voda ležeća, no najbolja je voda, jer iz ležeće vode svakojaki zrak vlažni iztruja, i može se zalěvati, što mnogo duhanu ugadja i hasni.

Tko ima više zemaljah, dobro je svagda zemlju proměniti, ili, ako zemlje nemože ostaviti neposijane da počiva, a ono barem svake druge godine s čim je drugim posijati.

§. 2. Akoprem najbolji duhan iziskuje zemlju debelu i vlažnu, to ipak, kad je godina ugodna, na svakoj zemlji dobro rodi. Najbolja je za duhan vèrtna zemlja. S nova orana i dobro pripravljena zemlja ugadja mu, premokra škodi mu; jer od nje dobije zaudarajuće (smèrduće) ulje i debelu sol. Toga radi dobro je, ako zemlja za duhan odlučena u nizi neleži, da mnogomu daždu i vlagi nebude podvèržena, jer od toga presadjeni duhan ponajviše kisne i gnjije. Nizko ležećoj zemlji može se pomoći, ako se navadni jarki prekopaju, da voda odticati može.

§. 3. Čim zemlja poslije čestog (gustog) oranja, prekapanja, dèrljanja (vlačenja) redja biva, tim bolji duhan na njoj izraste. Zemlju za duhan valja tri puta orati: pèrvi put u jesen, drugi put nastajuće zime, a tretji put nekoliko danah prije, nego što se duhan sadi. Ugri oru slogove široke, mi Hèrvati na 4 brazde, da zemlja više naraste, a i bolje je za vlažnu zemlju. Na palce i cipele neće se nami měriti. No kako bilo da bilo, treba samo složno i pametno saditi.

Onaj isti dan, kada se doore, treba slogove i povlačiti (podèrljati), da brana (dèrljača) kojekakvi škodljivi drač i korěnje, što je podorano, napolje (van) iznese, a pobrano valja u kraj baciti, veliko pako grudje razdrobiti.

§. 4. Čim je zemlja gnojnija, tim je duhan na njoj rasteći lěpši, deblji, teži; čim je mèršavija, tim je duhan za pušiti laglji.

U nekih dèržavah nikad zemlje za duhan negnoje. Gdě ima mnogo zemlje, tamo prazna po tri, četiri godine počiva. Ali to samo Ugri čine; a Hèrvati, Kranjci i Štajerci moraju iz svake grude svake godine vaditi što veću hasnu. No mokra i hladna zemlja mora se dobro gnojiti, jerbo duhan više i finijega ulja i soli dobije, i zato po mirisu i tečnosti biva mnogo vrědniji.

Ovčji je gnoj najbolji, za njim maršeći, a najposlije konjski. Konjski preporučuje se samo za hladnu zemlju.

Duhansko kocenje, cvět i obtèrgano sěme daju takodjer dosta dobar gnoj, ako jih čověk, kad je listje već potèrgano, drobno sasěčka i podore.

No može se od kocenja mnogo veća hasna uzeti, naime:

a) gdě ima malo dèrvah, služi kocenje i korěnje duhansko na města najboljih dèrvah:

b) može se sa stabaljem bèrzo peć ugrijati;

c) pepeo od duhanskoga stabalja tako je hasnovit, da svaku i najgoru nečistoću odapere i odběli, pače istu boju (farbu) pojede;

č) bolne noge ili rane, ako se izapiraju lugom od duhanskoga pepela, čiste se i bèrže céle:

ć) pepeo od duhana ili žverc (čadjevina) iz lule dobar je proti grizu (ujedu) zmijinu;

d) ako se pepelom duhanskim pospe město, gdě se zmije (kače) jadovače iliti otrovne nahode, ostave město, i kad bi samo listje duhansko onamo metnuo, volile bi kroz vatru ići, nego kroz pepeo ili listje duhansko, ter prije se čověk u sve zlo povrati, nego zmija na ono město, gdě joj duhan smèrdi.

Istina je, da ništa na světu, što u zemlji raste, onako jako zemlje neizsisa, kao duhan. Toga radi nikakov pripravljeni gnoj, osim naravskoga, nemože se za duhan preporučiti, zašto svaki nenaravski gnoj kasnije sagnjije. Gnoj za duhan treba da je dobro gnjio, a nije ga slobodno odmah, kako se na zemlju doveze, podorati, već ga valja nekoliko danah po zemlji razbacati, i budući da je gnojiti baš na koncu jeseni najbolje, a bojati se nije, da će gnoj na vrućini sunčanoj izhlapiti, sol pako i ostale zemljane stranke, što se zadèrže u gnoju, zimi se od dažda i sněga razstavljaju i zemlju plodniju čine, — zato svaki skèrbni gospodar gnoj pred zimu izvožen što najdublje podore.

§. 5. Tko duhan sije i presadjiva, valja, kao što već rekoh, da gleda na vrěme i po njemu da se vlada. Gdě je dakle toplije, ondě se ranije, a gdě hladnije, ondě se kasnije duhan sádi. Gdě može biti, najbolje i najranije se duhan sadi početkom svibnja (rožnjaka) měseca, i to kad je dan oblačan, ter ako je moguće, poslije kiše, a nikad po suši. Presadjuje se pred večer, i tada se mora presad svako jutro i na večer marljivo zalěvati.

Nije u nas dobro duhana jako na gusto saditi, jer korěn korěnu škodi; niti je dobro duhana jako k jarku presadjivati, jer po jarku nemože se od listja bez kvara hodati. Nevalja takodjer reda suprot redu saditi; zašto mu tad nemože větar listja tako lahko kidati. Batvo od batva treba barem na dvě cipele da bude daleko. Presad valja gustje posaditi i za pet neděljah danah, kada već duhan u korěnju ojača, slabiji popukati, da jedan drugome, kad rastu, nepači.

Duhan sadeć paziti valja, da se duhan jako nepritište i dugo njegovo korěnje nepovrědi. Da pako korěn izraven u zemlju dodje, treba okruglim, odozdó podoštrenim dèrvetom načiniti jamicu, ter u nju korěnje od presada tja do pèrvih listićah posaditi i šakom pritisnuti. Može se takodjer okolo svakoga batva načiniti rukom jamica na način zdělice, tri pèrsta široka, da se okolo kocena dèrži voda, kada se zalěvalo bude.

Tko bi htio s time mučit se i presad dva puta presaditi, nebi mu trud badava bio, pače bi mu se dobro izplatio. Izrasto bi list mnogo lěpši, veći, deblji i

teži, dobio bi na vagi više i veće cěne duhana, samo bi ga morao zadnji krat prije konca lipnja (klasna) měseca presaditi, pak s pèrva presad marljivo polěvati, da se primi.

Tko je rad duhan drugi put presadjivati, neka ga prije dobro polije, da na svakome batvu nešto malo zemlje ostane.

§. 6. Od marljiva zalěvanja izraste ponajviše mnogo i to dobra duhana; zašto presad nije u zemlji duboko, i zato se od malo vrućine posuši i uvene. To sam vidio i izkusio sám kroz sedam godinah, da mi je duhan, kog poradi daljine vode zalěvao nisam, uvenuo; a kog sam toga radi, što je voda blizu bila, mogao zalěvati, da mi je nadoměstio i posušeni duhan. Najviše pako u tome stoji, što onaj duhan, koi se zalěva, mnogo ranije sazrije, dokle ja na polju, nego li nepolěvani.

Kada već listje toliko naraste, da mu batvo ima dosta hlada, onda mu lětna velika vrućina nemože tako lahko škoditi, onda već ni zalěvati netreba.

I prekoměrno zalěvanje škodi duhanu; zemlja od zalěvanja kisne i postane prěsna, izgubi duhan listje, nemože se čuvati, zaudara i vås je duhan ružan.

Za zalěvanje duhana valja uzeti kakvu god barovitu, mlakovitu ili kišnu vodu, no nikada zdene vode. Još bolja je gnojnjičina napravljena od gnoja. Od nje lěpši i bolji duhan raste.

Duhan valja, kao što već rekoh, u jutro i pred večer zalěvati. No zalěvanje pred večer većma se preporučuje.

§. 7. Kada na presadjenom duhanu dva, tri nova lista izrastu, onda ga treba pametno malom motičicom okapati; no motika da se korěnja nedodirne, inače bi se duhan posušio. Okapa se duhan tri tjedna (nedělje danah), poslije kako se presadi, no ne po suši, ni po vrućini, ni odmah poslije kiše.

Kad bi se duhan, poslije kako već na pol izraste, svakih 14 danah mogao okopati, ili barem od drača i trave oplěviti, bio bi u jakosti mnogo bolji od drugoga, koi nije ni okopan ni oplěvljen.

Kada duhan već na pol izraste i više listah ima, valja svaki kocen do najdolnjega lista kao kukuruz zagèrnuti.

§. 8. Mnogovèrstne nesretne stvari, kanoti: cèrvi, pužići, gusěnice i drugi ovima podobni kukci duhanu odviše škode. Od ovih neprijateljah može se duhan sačuvati ovako:

a) od gusěnicah: okolo svega duhana samo za dlan široko konoplje posij;

b) od kojekakvih cèrvah: zemlju s prahom češljarskim ili s pepelom duhanskim iz kocena žganim zagnoj;

c) posadjeni duhan zalij vodom, u kojoj je kuhano duhansko listje, ili ga

č) stučenim duhanom pospi (posiplji).

Osim sijanja konoplje najlaglji je i najsigurniji lěk proti kojekakvim neprijateljem rečeni duhanski pepeo, ili, ako njega nema, drugi pepeo. No to se mora posuti po tihu vremenu u jutro izza rose, prije nego što zadnji krat zemlju za duhan vlačiš (dèrljaš) ili prekopati želiš.

Kada se duhan poslědnji put okapa (okopava), onda valja od svakoga batva iliti kocena dolnje liste, ako su zamazani ili poderani, pokidati. Isto tako treba i divje nepotrebne prirastke (izdanke) potèrgati i duhan oplěviti. Izvan toga svaki tjedan moraš prigledati i pokidati izdanke, koji iz kocena ili izmedju listja izrastu i ponajviše bolju hranu batvu otimlju, što čini, da je tad listje manje i slabije.

To isto biva, kad se na jednom duhanskom stablu ostavi mnogo listah. Tada list listu, kao god meštar meštru, lončar lončaru, hranu grabi i škodi. No ako se nebi presadu cvět i sěme obtèrgalo (u koi cvět najbolje ulje otidje), treba obtèrgavati stopram onda, kada se na vèrhu cvět pokaže.

Na jednom kocenu može se najviše 10—12 listah ostaviti, i to na visokom i jakom kocenu i vèrlo gnojnoj zemlji.

Kada je već listje na pol izraslo, onda je lahko zdravije i bolje liste ostaviti, a druge gorje obtèrgati. Ostálo listje bit će veće, bolje i deblje, pa će čověk moći skuplje duhan prodati i imat će veću hasnu, nego kad bi sve skupa pustio, da raste.

Prije nego što duhan zacvate, valja mu vèrh odsěći četiri pèrsta više poslědnjeg ostavljenog lista, i onaj zarezak odozgo ilovačom ili drugom zemljom zamazati, da kocen u sèrčini neiztrune, i da sunce soka iz kocena tako vući nemože.

Kad odrezivaš vèršike i izdanke, čuvaj se, da stabla neoguliš, i moraš po redu prije izdanke, a poslije vèršike gladko odrezivati, da stablu nenaškodiš, jerbo bi preveć soka izcurilo iz kocena, kad bi se sve na jedan put odrezalo ili obtèrgalo.

Izdanke, obtèrgane vèrške i nepotrebno obtèrgano listje možeš na suncu posušiti, na prah stući, za dojduću godinu čuvati i s njim posipavati presadjeni duhan, da ga obraniš od kojekakvoga zla, cèrvah, gusěnicah i t. d., kao što je već kazano u §. 8.

§. 10. Da duhansko listje zrěliti počne, poznaje se po žutini na kraju i po měhurih. Ovakovo listje ima se odmah obtèrgati po svih batvih, i zeleno ostaviti; ter zato treba duhanu čestje (gustje) prigledati, jerbo listju odmah škodi, ako prezrije, a i ako zrělo nije.

Zrěloće slěde ća su znamenja:

a) najprije nikne iz zemlje gděgdě salitra na spodobu šparge ili voščike:

b) listje izgubi svoju zelen;

c) okolo listja osětja se miris kao od lěpka;

č) vèrh se k zemlji prigne;

ć) listje se lěpi za pèrste;

d) listje po sebi dobije světle měhuriće i piknjice, nalična pako stranka počne se světliti.

§. 11. Ne manje i ono kocenje, što je za sěme odlučeno, ima se od zaperakah i gnjila listja očistiti, a zdravo listje ostavit na stablu, dok je i sěme na njemu. Za sěme valja ostaviti najbolje kocene, uz svaki kolac udariti i likom privezati, da mu větar nenaškodi. Mnogo pak netreba ostavljati, jer na jednom kocenu toliko ima sěmena, da se može 30 ralih s presadom njegova sěmena posaditi.

§. 12. Mnogo u tome stoji, da sěme niti premalo, niti preveć nesazrije. Prezrělo sěme mnogo je laglje i slabije; kada se posije, kasno i posve malo ga izklija, i ono, što izklije, za presad je slabo i opadljivo, nezrělo pako zaplěsnivi, i ako se posije, ostane slabo i jalovo.

Dobro zrěloga sěmena ova su znamenja:

a) kada na kocenu stojećI list ponajviše žutjkast postane i sasvim dolě visi;

b) kada glavice sěmenske gděgdě samo i to posve malo izpucaju, i

c) jako k zemlji vise.

Prezrělo je sěme, kad izpadne iz glavice, čim se je čověk dodirne.

Kada je dakle sěme dobro zrělo, onda glavice skupa s dèržki od kocena odreži, u kitice poveži, u što god jednu na drugu metni, i tako jih nekoliko danah dèrži, dokle god budeš od njih neugodnu duhu (miris) osětjao (ćutio).

Poslije kako je već ovim načinom sěme u zèrnje obratjeno, imaju se kitice oběsiti u hladovito město,

kuda zrak nemože, ter onda stopèrv dolě skinuti, kad sěme, ako se tek potrese, sámo napolje (van) izpada. Najposlije valja sěme iz glavicah iztepsti, od plěve očistiti i na suhome městu u zděli dèržati, često proměšati i tako do sětve čuvati.

Poglavje tretje.

Kako se s duhanom postupa (baratje), poslije kako je več obtèrgan i kući dovezen, sve do vremena onoga, dok posledǌi put kisne i dobar za prodaju postane.

§. 1. Zrělo duhansko listje, na rečeni način s kocena obtèrgano, valja na suncu po suhoj ledini, ili po zemlji, rogozom, tèrstikom ili slamom posutoj, prostèrti; zatim nekoliko urih često prevratjati, dok se od sunca dobro neugrije i neuvene; no paziti treba, da se odviše neposuši. Tim načinom na suš metnuto listje nek se po dužini i širini svojoj razvine i jedan list na drugi u kupčiće po 60—80 listah složi.

Zatim treba sred štaglja, naslona ili druge kakove od sunca i dažda sigurne krovnjače (hute) prostèrti slamnatu postelju, tad u košarah ili u čemu drugomu, kako se listje oštetilo nebi, kupce duhana tamo doněti i kup do kupa tako pometati, da vèrški od listja gorě, dèržki pako dolě okrenuti budu. Sav kup duhana rogozami ili slamom, odozgo pako daskami pokrij, zatim ga dèrvljem a i kamenjem barem dotle pritisnuta dèrži, dok se od listja dèržki nestanu znojiti (potiti). Koliko se duhan ovako pritisnut znojiti mora, to zavisi od veće ili manje vrućine, a i tustoće duhana. Obično se znoji 4—5 danah. Treba ipak marljivo prigledati, jer da se duhan upali, veoma bi lahko sangnjio.

Tri su osobita znamenja, po kojih se pozna pravo vrěme ukisloga duhana, naime:

a) kad duhan stane neugodno zaudarati kao gnjila trava;

b) kad iz listnih dèržakah počne voda curiti, i

c) kad na ruci u sredinu kupa utaknutoj poćutiš jaku vrućinu.

Netom što opaziš ova znamenja, razmetji vàs kup, ter ako je prilično, ostavi duhan na prostome zraku, dok se sasvim neosuši i neohladi.

§. 2. Ohladjeno listje tankom dugačkom iglom na vèrpcu (špagu) naniži, i nanizano na pokrivenom městu oběsi, gdě ga větar propuhivati može. No ipak niti sunce, niti kiša do njega da nedodje. Veoma bi koristno bilo, kad bi nanizano listje jednaki presuš i jednaku boju (farbu) dobilo. Toga radi ima se duhan često prevratjati i listje na gusto stojeće više put proredjivati.

Duhan, koi se suši pod sěnom i u hladu, nije, istina, tako lěp za oko, kao onaj, koi je vazda visio na suncu; no ugodnije miriše, ter je jači i puniji.

Najbolje je, kad čověk pred večer ili u zoru izpod hlada napolje (van) na zrak duhan iznese, ter ako vidi, da je vrěme tiho, vani ga ostavi; jerbo sunce i noćna magla daje duhanu lěpu boju. — Netreba se bojati, da će jesensko već slabo sunce iz duhana jakost izvući. Samo dažd i větar listju škode, jer od kiše postaje cèrnopiknjasto, a od větra rado se dere.

§. 3. Budući pako da to prenašanje listja čověku, koi ima mnogo duhana, puno truda zadaje i vèrlo ga štenta, zato neka onaj, komu mnogo duhana rodi, ako drugčije s mukom i trudom većeg děla neće da kvaruje, a jevtinije prodavat ga nemisli, za sušenje duhana napravi krovnjaču (hutu); nego ja još ni sám pravo neznam, kakovu krovnjaču, jerbo vidio nisam.

§. 4. Duhan, ako mu vrěme služi, t. j. ako suho i lěpo vrěme podèrži, treba da bude cěla četiri tjedna nanizan. Inače se po vremenu vladati valja.

Ako je listje u sěni visilo, sasvim požuti; ono pako, koje se na sunce i maglu više putah iznašalo, jetrene je boje i za pèrste rado se lěpi.

Kad su dèržki od duhana dobro suhi, onda je vrěme duhan s vèrpce kidati; samo nevalja, da je duhan tako suh, da bi listje šuštilo, nego mora bit vlažan; i netreba ga kidati već onda, kad je magleno ili kišovito vrěme. Tad je laglje list izpraviti i u lopatice složiti. Vlažni list treba dlanom zdravo ugladiti, list na list složiti i s predjom ili drugim čim povezati. U lopaticu metje se 60, najviše 80 listah. Zelenoga ni gnjiloga duhana med lěpo listje nemoj měšati, jerbo ti jedan zločesti list deset dobrih pokvari i kúpce odbija.

§. 5. Duhan, složen u lopatice od 40—60, kadkad i 80 listah i povezan metni čvèrsto u prešu 2—3 cipele visoko, i to tako, da vazda jedna lopatica preko druge s vèrškom listja preko polovice dosiže, kocenje pako sve napolje (van) da je okrenuto. Prešu valja daskami pokriti, odozgo kamenja nametati, da se dobro pritisne. No pazi, da se duhan u preši neupali. Da se je duhan upalio, pozna se, ako jako zaudara, ako u njega turiv ruku osětiš, da je vruć. Tad ga odmah širom razmetji, da se ohladi. Kada se već sve razmetane lopatice ohlade, tad ga s nova na hvat (klafter) visoko u prešu složi, i pazi, da se po drugi put neupali; što ako bude, opet duhan razastri. To valja činiti dotle, dokle god duhan neskisne i neopočine. Duhan, složen u lopatice, ako je bio dosta zrio, i ako se nije odviše vlažan slagao, zadaje kod kisanja manje posla i truda, ter kad i kad i sám rado opočine, niti ga onda razmetati treba.

§. 6. U preši neka duhan ostane, dok se na lopatice ili na bale od 2—4 cente prodavao nebude.

Većoj hasni iz zemlje, nego koju duhan daje, nitko se nek nenada; treba samo s njime po prepisu i naravski postupati, i na um uzeti, da sěme duhansko ništa nekošta, da sav drugi posao oko duhana, osim oranja, okapanja i zalěvanja, nije težak, nego takov, da ga mogu i slabi ljudi obavljati.

Evo dakle mog naravskog nauka za duhan sadeće Hèrvate, Slavonce i Medjumurce, vrědnu bratju mile moje domovine! Preporučujem svim ovaj način, jerbo iz izkustva znadem, da je dobar. Bez nauka i reda nema u torbi novca ni hlěba; malo se gdě juha bez soli dobra kuha; gdě su děvojke, ima i cvětja; gdě su pčele, ima i meda; gdě je vode, ima i leda; no toga svega nema, gdě nema reda; red i snaga (čistoća) prevažu na světu blaga; sloga u vodi prebiva, med dobrim ljudma zlo se nerazvija i t. d.

Poglavje IV.

Zle navade, koje u Hèrvatskoj i Medjumurju vladaju kod sijanja duhana.

§. 1. Sěme duhansko se kadkada dugo ostavlja na stablu ili kocenu; ako se tad čověk i malo takne sěmenske glavice, odmah sěme izpadne; i to zato, jer sěme prezrělo oslabi, i kroz najtanje njegove žilice, koje sěme dèrže, sok se u meso od glavice i kocena povrati. — Sěme prezrělo većim dělom oslabi, i ako se takovo posije, iz njega slab i opadljiv presad naraste, osobito u našoj domovini Hèrvatskoj i u pěsčenom Medjumurju.

To isto i s onim sěmenom biva, koje se posije vlažno (vuhko), nesuho i nezrělo, koje je plěsnivo, ili se pak čuva na městu, gdě ga větar preveć propuše, ili gdě je sasvim utušeno.

§. 2. Više putah se pako sěme sije prerano ili prekasno, niti se pazi na to, gdě i kako koje město

leži; ili se uvěk sije na jednom slogu; kada se jako rano sije, ili na jednom gnojniku, tada se i u prolětje gusto krat směrzne; kad se kasno sije, ili tada stopèrv, kada se rani presad već směrzne, onda drugi presad dodje prekasno, jer se nemože prije saditi, nego u velikoj vrućini, u kojoj se ili posuši, ili se s mnogim večernim zalěvanjem primi istina, nu duhan izraste tako kasno, da listje dozoriti nemože, ter zeleno i nezrělo obtèrgava se. Takovo je listje nevaljalo i za prodaju neprikladno; tim načinom u zalud sva muka i trošak.

To isto biva, ako se sěme na više slogovah i to na novih na više krat neposije; jer presadom jako škodeći buhači i kojekakovi cèrvi zaostaju na starih slogovih, poradi česa ništa od presada neostane, a to tim manje, ako na presadjeni već presad udari zlo vrěme.

§. 3. Někoji duhan sadeći ljudi običavaju zemlju, koju s duhanom zasaditi misle, samo jedan put na lěto uzorati, ili motikom prekopati, k tomu zemlju nagnojiti, posadjena duhana nezalěvati; na takovoj prěsnoj, nepriredjenoj zemlji posadjeni duhan netečan je, nevaljan i nepostojan; k tomu još, kad je lěto močvarno, duhanu korěn zakisne, i od nagle kiše s korěnom prehiti se i slegne.

§. 4. Ako se duhan tek jedan put okopa, i stablo se do pèrvoga lista neogèrne, onda mu svakojaki drač preotimlje hranu, i tako mnogi duhan neizplěven ostane, drač pako kolik duhan naraste, stablo utuši, ter tako čini, da duhan isto tako kao i drač miriše.

§. 5. Imao sam i ja do sada navadu, ter nisam niti zaperakah (prirastkov), koji iz kocena i izmedju listja rastu, niti suvišnog i prebujnog listja, niti vèršakah od kocenja obtèrgao, ali opazih, da nisam dobro napredovao godine 1846. — A to je naravno, jer ove nepotrebne i suvišne stranke mnogo izsisaju dobre hrane, koja prihodi duhanu iz korěna po kocenu, i poradi toga takodjer listje kasnije dozrěva, i nedoraste do one debljine i veličine, koju bi drugčije dostiglo.

§. 6. Isto tako ima još i sada malo kod nas duhan sadećih ljudih, koji bi pazili na zrěloću duhana; s veće strane običavaju, kako koi list dozori, sve obtèrgati; tim načinom biva, da nezrělo listje počimlje gnjiti, směrditi i dobromu listju škoditi; duhan takov poměšan je, i gledè dobrote i vrědnosti svoje najslabije je cěne, gdě bi drugčije naš hèrvatski duhan mogo bit pèrvi.

§. 7. Ne manje duhan sadeći ljudi i u tom fale, što listje odmah, kako ga obtèrgaju, na niti nanižu, prije nego mu dadu na kupu skisnuti. Ako se to zanemari, jako je škodljivo, osobito debelu listju, jer se to u tom slučaju neda dugo dèržati; najmanja mokrina, ili suša sasvime duhan pokvari tako, da izgubi sav svoj miris, kim se svaki dobar duhan mora odlikovati.

§. 8. Občenita je navada duhan na gusto navadjati, i za tim na plotove, ili pod strěhe kod stěne věšati, niti poslije toga koi put preokrenuti ga ili pregusto listje razrediti; od tuda dohadja, da takov duhan više manje pogine. Mnogi pako duhan na tavan oběse, gdě ga dim obilazi i nasmradi tako, da neugodna mirisa nikad neizgubi. Isto tako i to duhanu škodi, kada se na takovo město oběsi, da nakisne, ili se větrom raztèrga.

§. 9. Kada se duhan s níti snimlje, lopatiča i do prodaje čuva, na mnogih městih se krivo s njime postupa. Jedni ga n. p. s čistom ili za to pripravljenom vodom poškrope; drugi ga onda, kada ga s niti snimlju, namaču s onom vodom, u kojoj je krovni ritak opran ili kuhan, — po čem oni misle, da se duhan laglje lopatiča, ili da postane cèrnomanjast.

Nu lakho se može dokučiti, da se i jedni i drugi varaju; jer takovo listje svoju naravsku dobrotu gubi, biva vodeno, pikasto, ter se nemože dobro prodati, — duhan takov vonja (mistelt), uvěk je modar, plěsniv i gnjije, ter nevalja za tèrgovinu. — Mnogi takodjer običaju list s kocenom u nutar okrenuti, da lopatice budu dulje i širje. Ali to samo oni čine, koji su radi s uzkim kratkim perjem prevariti tèrgovce, jer se šklički od duhana za kratko vrěme nedadu dosta posušiti, mokrinu i plěsan u sebi dèrže, i tako duhan pokvare.

§ 10. Ovima su spodobni i oni, koj batvice preduge s listom odrězivaju, misleći, da će duhan tako više vagati i veći jim dobitak doněti; koji nezrělo, gnjilo listje u sredinu lopatice sakrivaju i lopatice s dedelim listjem ili slamom vežu, i kada duhan u balle spravljaju, debelo dèrvlje uzimlju, koje više putah 12—20 funtih važe.

Ali ove sve lukavštine škode samo prodavcu, jer se pri kupovanju pazi na felu i dobrotu duhana; zato oni, koji čist, zdrav i razredjen duhan imadu, svagda ga bolje prodaju, nego li oni, koji svět hoće da varaju.

Poljodělstvo.

Od **L. Beckedorffa,**

predsědnika kr. pruskog dèržavnog collegia oeconomičkog.

„Omnium rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Cicero de officiis I. 42.

hèrvatski: Izmedju svih posalah, kojimi se što stěče, nema posla, koi bi bio plemenitiji, obilatiji, ugodniji, i dostojniji čověka, nego li poljoděľstvo.

Cicero o dužnostih I. 42.

Ove glasovite rěči slavnoga Rimljana dovoljno su poznate; ali neka jim bude město i ovdi na čelu. Ovih krasnih rěčih istinu pisac ne samo sasvime priznaje, nego se je o tom i sám uvěrio izkustvom od dvadeset i više godinah.

U naše doba počeli su poljoděľstvo zvati zanatom, ter brojiti ga medju ostale zanate. Mi nismo nakanili, bože sačuvaj, ovdi nizvèrgavati zanatah, niti poricati onih blagodatih, koje iz zanatah izviru narodom, a niti netajimo, da u samom poljoděľstvu ima nešto nalik na zanat, da je ovaj zanat u poljoděľstvu stvar glavna pojedinome poljoděľcu i svoj dèržavi, za koju se těra poljoděľstvo; ali sasvim time razlikuje se poljoděľstvo od svih drugih poslovah i zanatah toliko i toli bitno, da svakako svoje osobito město zauzimlje medju poslovi i zanati.

Ponajprije treba napomenuti, da je poljoděľstvo temelj i pèrvi uvět (pogodba) svoj drugoj radinosti, koja bez poljoděľstva nebi imala šta obradjivati. A tako isto poljoděľstvo je temelj svemu životu ljudskome, jerbo ga hrani i daje, što mu je od potrebe — tome životu.

Već radi toga jest poljoděľstvo po najširjem smislu svom posao najplemenitiji, najpotrebitiji i najprěči, ter svakako pèrvo ga město ide medju poslovi i zanati na zemlji.

Ali poljoděľstvo neodlikuje se samo svojim pèrvenstvom i znamenitostju od ostalih poslovah, nego se razlikuje od njih svojimi svojstvi. Tako ostáli zanati obradjuju svagda samo jednu istu stvar, koju dobivaju kao gradivo ili tvorivo manje više sirovo ili mèrtvo, ter obradjujući pretvaraju ju onako, kakva treba da bude za porabu. No tako nije u poljoděľstvu. Poljoděľstvo nebavi se sa stvarju mèrtvom, koju bi po volji obradjivalo i pretvaralo; njegovo područje i njegov predmet — to je živa, samostalna, samorodna priroda (narav). Trebovati, upravljati, odredjivati, podpomagati prirodu i sile joj, to je posao i zadatak poljoděľstva. Poljoděľstvo ništa ne-

proizvodi samo svojom rukom i radnjom, niti što luči niti sastavlja, niti oduzimlje niti dodaje; jednom rěči, ništa nepretvara niti preradjuje; nego pomaže samo prirodu samotvornu, koja radja tajnim putem, ter rod svoj daje čověku, koi ju je pomagao, na porabu koje mu drago vèrsti.

Po tom osobitom svojstvu poljodělstva vidi se, šta mu sve treba, da úrodi dobrim uzpěhom. Da uzmogne poljodělac pomagati prirodu, kad ona radja i proizvodi, treba mu poznati i zakone i uvěte, po kojih ona radja i proizvodi. Bez toga mu je u zalud sva njegova radnja. S toga poljodělstvo treba da bude uporavljeno (applicirano) prirodoslovje.

Različite vèrsti zemlje, chemična joj i prirodna svojstva, različite měšovine zemlje, različiti spojevi česticah zemaljskih proměni podvèrženi, uticaj zraka, topline, electričnosti i onih živaljah, od kojih zrak sastoji, u one spojeve i ujedno u organični život, kojemu je ista zemlja zavičaj, zakoni, po kojih se ovaj organični život razvija i obrazuje, uvěti, po kojih ovaj život uzpěva, a tako isto hrana, od koje se taj život hrani, pa chemično i physiologično svojstvo bilja i životinje: sve ovo treba poljodělcu dobro poznati; dakle geognosiu, oryctognosiu, chemiu i physiku, botaniku i zoologiu, physiologiu bilja i životinje, a osim toga mechaniku, statistiku, hydrostatiku i hydrauliku, dakle vaskoliki obseg prirodoslovja, t. j. široko područje onih znanostih, koje trebaju poljodělstvu, ako hoće, da se s nizine dosadanjega nesigurnoga običaja podigne do visine sigurnoga uzpěha pomoćju znanosti i nauka.

Pa opet sve i znajući sve ovo, t. j. prisvojivši si sve ove nauke, nije još čověk vèrl i sretan poljodělac. Treba mu još drugih svojstvah, koja se nedadu niti naučiti niti steći, ako nema uz to dara prirodnoga, t. j. ako nema onoga dara, štono se zove practična věština. A ova věština nije to samo, ako se uvěžbaš i uputiš u kakov posao, ili ako još toliko pojedince izkusiš, niti ako umiješ na sve motriti; istina, i ovo treba poljodělcu, ali mu treba još i dar osobiti, kojega mu nemože dati nego priroda sáma, t. j. dar, da umije čověk svaku stvar poznati, shvatiti i rukovati ne samo cělovito, nego ujedno i u podpunom savezu svih čestih njezinih.

Priroda bo, ma koliko bila i činila se jednoista i postojana u svih svojih tvorovih, ipak je u svakom svom tvoru svagda nova, vlastita i osobita. Priroda ne stvara obrazacah (typah), nego stvara pojedinke (individua), od kojih se svaka razvija i obrazuje na način svoj osobiti, ter zato, da se razvije i obrazuje i druge uvěte iliti temelje potrebuje. Zato practična věština stoji ponajviše u tom, da čověk umije shvatiti iliti razuměti onu pojedinku po svih joj doticajih iliti uvětih, kako jedan utiče u drugoga, poznati, ter po tom u istini stvar rukovati.

No ove practične věštine treba ponajprije vraču, vračio on lěkom ili uměrenostju (Diaet). Jerbo svagda ima posla s pojedinim tělom, koje valja da shvati po svih mu duševnih i tělesnih vlastitostih kao cělinu nerazdělnu, ter da po tom nastoji u to tělo uticati.

Ta ista věština treba i odhranitelju. Jèrbo i on nema nikad posla samo s dušom čověka u obće, ili s duševnimi silami, naklonostmi i sposobnostmi, nego ima posla svagda s licem osobitim, u kojega je měra i razmèr onih prirodnih sposobnostih, a uz to njihov odnošaj k cělovitomu tělu posve drugi, nego li u ikojega drugoga lica; ter zato je i od potrebe, da se s takovim licem postupa na način osobiti, ako hoćeš, da se ono pristojno razvije i obrazuje, potakne ili stegne, okrěpi ili ublaži.

Pa i istome poljodělcu treba toga sretnoga dara prirodnoga. Nijedan kusić (komadić) zemlje, koi obradjuješ, nije mèrtro tvorivo, koje bi mogao po volji preraditi, nego i on ima svojih vlastitostih osobitih, koje treba poznati i uvažiti. Različite měšovine zemlje, kojih ima kadkad i na sitnijih prostorih, a po tom različita plodnost pojedinih čestih, i različita prirodna sposobnost za rod ove ili one rasteži, stanoviti razmèr istih čestih jedne prama drugoj, osobito prirodno svojstvo zemlje, podnebesni (klimatični) i městni joj položaj, način prijašnjega mu obradjivanja, pa uz to pučanstvo, promet, tèrgovina i kultura toga kraja, gdě jest imanje i zemljište; sve ovo podaje i naděva tome imanju značaj osobiti, kao osobitoj samostalnoj cělini, koju valja cělovito takodjer shvatiti, ter onako obradjivati, kako je pomenutim doticajem (okolnostim) najshodnije. Da li treba žito sijati, ili marvu dèržati, ili rastež za promet saditi, ili proizvoditi tvorivo za poljodělstvene uzgredne obèrte, da li to sve valja, da bude glavna stvar i kao središte poljodělstva, da li s obzirom na ovu glavnu svèrhu valja zemlju na jedan način ili na više načinah obdělavati, u koliko razredah da se ovi načini porazděle, po kojih razměrih da se različite rasteži sade u tih razredih, koji rodovi da se zaměnjuju, koje vèrsti marve da se dèrže, kako da se hrane, i kako da se od njih korist bere i t. d., sve ovo čini se, kao da je na volju ostavljeno gospodaru; no ako hoćeš da uživaš zemljište, kako se uživati daje po svojoj vlastitosti, t. j. po svom svojstvu i po sastavu svih svojih čestih, onda nije sve jedno, prigèrlio ti način jedan ili drugi, porazredila se polja ovako ili onako, zaměnjali se rodovi kako mu drago, sadila se rastež ova ili ona, i obratjao se plod i u novac pretvarao ovako ili onako; nego sve valja onda raditi onako, kako to ištu osobite vlastitosti i razměri zemlje, a tako ima za svako pojedino imanje upravo jedan jedini priměrni mu način, kako ga treba obradjivati.

A baš se rádi o tom, da se iznadje ovaj način; — no za to nije dovoljno, ma još toliko ti poznavao različite načine gospodarenja, koje theoria razlikuje jedan od drugoga, niti je dovoljna sama practična okretnost, niti još toliko točan račun osnovan na prirodnoj plodnosti pojedinih poljah, i na razměru ovih poljah jednoga prama drugome; nego na to treba još one practične věštine, onoga prirodnoga dara, o kom gore govorismo, t. j. da umiješ shvatiti stvar kao osobitu cělinu, i ujedno po savezu svih čestih joj i doticajah, ter ju onda po tom rukovati, dara, velim, koi treba věžbati, ter věžbajući dotèrati do pravoga savèršenstva, no koi mora biti tù već od prirode, niti se može naučiti.

(Dalje drugi put).

Ogled po světu.

Lěk proti bolesti tèrsa (vinove loze).

Službeni list napuljski priobćuje slědeći glas: Iz Pati-a, u pokrajini Mesinskoj, stiglo je slědeće izvěstje, i priobćujemo ga s velike važnosti njegove i sbog neopisane koristi, koja odtuda poteći može.

U obziru bolesti tèrsa veoma se radujem, što priobćiti mogu pouzdani lěk (vračtvo), na koi je ovdě došao neki težák (seljak) Ante Lopez.

Domišljati težák, videći, da je bolest udarila u mnoge loze (tèrse) u vinogradu, *namisli glavnu lozu prirezati ostavivši samo za tri podlanice, dakle jednu podlanicu nad městom, gdě visi grozd; i ostále loze odrezo je do polovine.* Tek (komaj) što je loze ovako prirezao, udari iz njih veliki sok i poslije tri dana opazi

težák, da su loze oprostile se od tako rečene *plěsni (plěsnivoće)*, i da opet napreduju. Odmah je Lopez otišao javiti stvar ovu gospodaru vinograda, koi, kad se uvěrio o istini njegovih rěčih, zapovědi, da se i s ostalimi lozami, koje su bolestne, onako postupa, i doista kušnja (proba) je željenim plodom rodila i za rukom pošla. Ovaj način lěčenja priobćen je i ostalim vlastnikom zemaljah, koji se odmah poslužiše ovim načinom, i na podpuno zadovoljstvo trud jim je naplatjen bio.

Starešina onoga kotara odredio je nekoliko izkusnih gospodarah, preporučivši jim, da izpitaju, hoće li rečeni lěk pokazat se onako dobar, kao što se veli. Gospodari ovi, pošto su zrelo stvar izpitali, podněli su izvěstje svoje i u njemu su potvèrdili u dělo stavljeni lěk, koi se na zadovoljstvo upotrebio tako, da su sad sve bolestne loze u městu i okolini njegovoj oslobodile se bolesti.

Sprava za šivenje (šivanje).

Iz Londona javljaju pod 22. lipnja u *Journalu des Debats:* U magazinih g. Nicholsa, tèrgovca i krojača londonskoga, može čověk viděti spravu (makinu) za šivenje, koju je iznašao měrač g. Mills.

Ovom spravom za jedan čas igla osam stotinah putah zahvati, i ne samo da se šije (šiva) upravo, nego i krivo i na zasuk, i to tako izvèrstno i čisto, da ruka ljudska nikada takvo što učiniti nebi mogla.

Što se ovom spravom sašije, to je tako čvèrsto, da će se prije roba poderati, nego li konci popustiti.

Ova sprava neopisanom bèrzinom šije, zato je g. Nichols za měsec danah sašijo 450 parah gatjah, osim druge oděće (oprave). Nema sumnje (dvojbe), da iznašastje g. Millsa neće učiniti veliku proměnu u svemkolikom zanatu krojačkom i šavačkom.

Stol samokretni.

Mislimo, da je već svaki čuo o iznašastju ovom. Da bi pako kretanje stola dobro za rukom pošlo, stol valja da bude lagan, i ako je moguće, okruglat, od orahovine, ili što je još bolje, od jelovine, noge da počivaju na ravnom podu, ili bolje još na vunenoj ili svilenoj šarenici (Teppich). Ljudi, koji čine ovu kušnju (probu), ako je moguće, da budu jednakog rásta, i dlanove da dèrže lahko naslonjene na srědi stola; ruke jednako jedna od druge da odstoje; mali pèrst od ruke da tiče mali pèrst suséda, i to tako, da mali pèrst desne ruke počiva na lěvom malom pèrstu suséda, koi se nahodi s desna. Dok se kušnja čini, mora vladati najveća tišina; oči svih moraju bit upèrte na srědu stola, i svaki mora o tom samo misliti, na koju će stranu poći stol, kad dobije životnu snagu. Svi najposlije moraju se pritèrpiti i na miru biti najmanje za dvě ure neprekidno. Ako se rečene osobe vladaju onako, kao što smo kazali, stol će se micati može bit za 30—50 časovah ali vazda prije dvě ure. Kad kušnja ova za rukom podje, onda iste ove osobe mogu učiniti, da se za nekoliko časovah miče i kretje svaki drugi stol.

Ladje samokretne.

Časopis *Neue preussische Zeitung* dobio je iz Jarmena (u Pomeraniji) izvěstje tako važno u pogledu samokretnih stolovah, da čověk mora zaželiti, da ovaj pojav ozbiljno i bez predsude izpitaju učeni ljudi. Može biti, da će slědeći dogodjaj potaknuti učene ljude, da i nadalje čine kušnje u ovom pogledu. Izvěstitelj ovoga dogodjaja biaše jedan od onih ljudih, koji nikako nisu htěli dopustiti ni priznati, da se stol sám kretjati može. Da bi se uvěrio, predstavi družtvu jednom, koje nije sumnjalo o istini pojava, da se prikuje za ladju daska, i pomoćju žive baterie nek učini, da se nekretje prikovana daska, nego da se kretje ladja, koja se može lahko micati i upravljati, kad je voda tiha. On reče, da će sumnja njegova u tom obziru onda samo prestati, ako podje za rukom predložena kušnja: a medjutim okladi se (vadlja se), da neće. Ali na čudo njegovo kušnja podje za rukom. Sedam različitih osobah udje u ladju i sědeći okolo prikovane daske učiniše lanac, a nevěrovnik stade na kormanu (timunu). Za pèrvih 20 časovah išla je ladja 50 noguh niz vodu, malo poslije poče se vèrtiti, tako da je ona s umnožavajućom se bèrzinom od 3 časa u naokolo obišla (180 stupanjah). Po věštom upravljanju kormana brod je najposlije išao upravo, i za 40 časovah rečeno družtvo u ladji učinilo je pol milje uz vodu, a za 26 časovah isti put niz vodu. Silni narod svèrvio se je bio na obalu, da gleda kušnju i s prevelikom radostju pozdravi kušatelje, ter mnogi i od naroda udjoše u ladju, pa i njima kušnja podje za rukom kao i pèrvim. Nevěrovnik, osvědočivši se dělom o istini, a netemeljitosti sumnje svoje, izgubio je okladu (vadlju), i želi, da se učeni svět što prije koristuje kušnjom ovom, koju su dosada dèržali za šalu. Pravedno je rečeno, da su i pèrvi parobrod tobožnji naučenici svuda dèržali, da je šala. Nek se učene glave zabavljaju marljivo i koristno s pojavom ovim!

Vatra (oganj) bez dèrvah.

Nitko neće reći, da věk naš nije čudnovat věk. Poslije kako je iznašo, da se sám stol miče, iznašo je i drugo nešto, divnije može se reći. U *Pressi* parižkoj stoji slěděće pismo, upravljeno uredniku rečenoga lista:

„Prije osam danah imali ste dobrotu naštampati u vašem listu pismo, u kom sam ja izjavio bio samo *misao*, a sad mogu vam javiti *dělo*; stvar ova potvèrdjena je izkustvom.

Pomoćju izkusnoga i razumnoga mechanika, g. Beaumonta, mogu vas uvěriti, da ću do kratkog vremena biti u stanju světu na ugled izněti spravu, koja će potvèrditi sve misli, koje sam izjavio u pismu mom od 29. ožujka, naime o mogućnosti, *da se trenjem i bez svakoga goriva* dobije toliko toplote, koliko je nuždno za potrebu domaću i za one potrebe prometnosti (industrie), za koje se svět služi parom (Dampf). Uvěren sam doista, da sam světu odkrio novu silu od neprocěnjene vrědnosti. Primite, gospodine uredniče, izjavljenje poniznih mojih ćutjenjah.

Dr. *Aleksander Mayer*,
glavni urednik Lěkarske Presse.

Bilěžke.

Člana **Mijata Sabljara.**

Godine 1847. uhvatili su kod Bakarca 3 miliare (3000 centih) lokarad (scombri). 5—6 komadah malih lokarad čini 1 funtu.

Za osoliti lokarde treba na svaku centu po 25 funtih soli.

Računa se, da je onda okó 15. svibnja do 340 centih uhvatjeno, i do 30 centih frižkih lokarad razprodano, ostálo osoljeno.

Samo jedna barka uhvatila je 15. svibnja 75 centih, i najstariji ljudi nemogu se tako bogatog lova sětiti, kakov je ove godine bio.

U početku se prodavalo 100 komadah po 15 kr., kašnje centa po 50 kr. u Rěku, a u Kraljevici po 25 kr.; neka gospoja je 2 1/3 centa za 50 kr. kupila.

Neki ribar u Bakarcu, kao takodjer drugi neki u istrijanskom seocu Iki, kad su za se već dosta nalovili bili, podjoše opet u more, uloviše opet punu barku, i onda zadnji lov taj iztresoše na brěgu, da se i siromašniji ljudi pomognu, ter da svak nosi, koliko hoće.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 32. **U subotu 6. kolovoza (augusta) 1853.** **GODINA I.**

U komadu VII. razděla II. zemaljsko-vladnog lista za kraljevine Hèrvatsku i Slavoniju — koi je komad izdan i razposlan dne 2. kolovoza 1853., — izišo je slědeći

„Privremeni služinski red za ladanje u kraljevini Hèrvatskoj i Slavoniji.

§. 1. Pogodba za službu dobiva svoju krěpost kaparom danom po gospodaru i primljenom po služinčetu.

Ista nesmije nadilaziti dvadesetog děla godišnje platje ugovorene u novcu i može se uračunati u istu.

§. 2. Uvěti (pogodbe) za službu zavise od toga, kako se obadvě strane slože u tom.

Uvěti, koji se neslažu s dobrim kućevnim redom, ili koji su proti stanovitim prepověднim propisima, ništetni su i imaju se kazniti i na gospodaru i na služinčetu.

§. 3. Gdě se u ovom služinskom redu napominje gospodar, valjaju dotična ustanovljenja i od njegova zastupnika, ako pojedina izmedju istih nisu takova, koja se izklopno protežu samo na gospodarovu osobu.

§. 4. Ako je služinče primilo kaparu od više gospodarah, dužno je stupiti u službu kod onoga gospodara, od kojega je najprije primilo kaparu.

Ostalim gospodarima, ako nisu ništa znali za prijašnje okaparenje, ima služinče povratiti dobljenu kaparu i naknadit štetu, koju mogu dokazati.

Izvan toga ima se služinče priměreno kazniti, no ako tom prigodom učini što god, što je po kaznenim zakonima zabranjeno pod kazan, ima se s njim postupati polag istih.

Gospodar, koi je znao za prijašnje okaparenje, pada takodjer pod priměrenu kazan i gubi pravo na danu kaparu. Ništanemanje ima ju služinče povratiti, a ista se predati obćinskoj pěneznici (§. 43).

§. 5. Tko zavede služinče, da nestupi u službu, za koju se je okaparilo, ili da odkaže ili ostavi službu, u koju je već stupilo, podvèržen je priměrenoj kazni i jemči za štetu, koja odtuda nastane gospodaru.

§. 6. Kada se načini pogodba za službu, ima gospodar u ustanovljeno vrěme služinče primiti, a isto stupiti u službu.

§. 7. Ako se gospodar krati primiti služinče, gubi kaparu i mora služinčetu platju i hranu, ako je pogodba imala trajati godinu danah, naknaditi za četvèrt godine, inače pako za měsec danah.

No gospodar može odstupiti od pogodbe s istih uzrokah, s kojih bi imalo bilo pravo odpustiti služinče, prije nego prodje vrěme od službe. U tom slučaju ima mu se povratit kapara. Ako gospodar nemože primiti služinčeta sbog kakova slučaja, koi se je sbio u obziru njegove osobe ili njegovih gospodarstvenih okolnostih, ima to dati istomu odmah na znanje, i ne samo ostavit mu kaparu, već ako bi pogodba imala bila trajati godinu danah, i dati mu još platju od jednoga měseca, inače pako od četèrnaest danah.

§. 8. Ako se služinče krati stupiti u službu, ima se polag kakvoće okolnostih kazniti, i ako zahtěva gospodar, istim prisilnim sredstvima primorati, da stupi u službu. No gospodar može i u tom slučaju odstupiti od pogodbe i zahtěvati, da mu se uz povratu kapare naknadi šteta, koja mu je učinjena time.

Ako nije služinčetu sbog dulje trajućih preprekah, nastalih bez njegove krivnje, moguće stupiti u službu, mora se gospodar zadovoljiti povratom kapare. Ako je pako prepreka samo mimogredna, dužno je služinče, kad se ukloni ista, stupiti u službu svoga gospodara, ako on to zahtěva.

§. 9. Trajanje vremena službe ustanovljuje se u obziru one služinčadi, koja je najmljena za radnje poljskoga gospodarstva, na godinu danah, a u obziru ostale služinčadi na tri měseca. Od ovog ustanovljenja može se istina odstupiti osobitim dogovorom, no takav dogovor mora se učiniti u pismenoj pogodbi ili pred načelnikom obćine, inače nema se na to uzimati obzir.

§. 10. Služinče dužno je gospodaru biti poslušno, marljivo i věrno, poštovati ga i vladat se prema njemu pazljivo i iskreno.

Mora sa svojbinom gospodarovom obhoditi pristojno, slagati se s drugom služinčadi i uklanjati se svakoj svadji, klevetanju i ogovaranju gospodara i njegove obitelji.

Ima se podvèrći kućevnom redu, kao što ga ustanovi gospodar. Zapovědi, opomene i ukore gospodarove mora primati směreno i čedno.

§. 11. Služinče je dužno polag naredjenja gospodarova točno i neutrudljivo opravljati sve usluge, za koje se je dalo najmiti, i one, koje se mogu pravično i razborito razuměti pod iste. Kod razprah medju služinčadi, tko izmedju njih ima opravljati ovaj ili onaj posao, odlučuje jedino volja gospodarova. Isto ono služinče, koje je najmljeno samo za stanovite poslove, mora, ako uzhtě gospodar, preuzeti i druge poslove, kada služinčad, odlučena za to, bude po bolesti ili inako preprečena k tomu, ili ako to silno zahtěvaju druge okolnosti, kao što su n. pr. neodgodne poljske radnje.

Služinče nesmije se podnipošto uklanjati radnji na praznicima dotèrgnutim. Po neděljama i zapověđanim praznicima moraju se opravljati obični kućevni kao i takovi poslovi, koji se nemogu odgoditi bez pogibelji. No time se ipak nesmije učiniti uštèrb pohodu službe božje.

§. 12. Služinčetu nije bez dopuštenja gospodarova dozvoljeno po drugoj osobi dati opravljati poslove na-

loženih mu. Nesmije bez dopuštenja gospodarova u vlastitom poslu odaljiti se od kuće i izostati preko dopuštena vremena. Proti zabrani gospodarovoj nesmije služinče primati pohodah u obće ili od stanovitih osobah, i najstrožije zabranjeno mu je pod kazan bez dopuštenja gospodarova dati kome prenoćiti.

§. 13. Služinče ima se kloniti svakoga troška neprimĕrena njegovu stališu na haljine, zabave i ine stvari, i gospodar je vlastan zabraniti takav trošak.

§. 14. Služinče ima kod svake prigode brinuti se za korist svoga gospodara i koliko stoji u njegovim silama, uklanjati od njega gubitak i štetu.

Napose ima pazljivo postupati s vatrom i svĕtilom, kloniti se pušenja u štagljima, štalama i na tavanu (nahižju), ili na drugim mĕstima nesigurnim od vatre, i nesmije tamo ići odkritim svĕtilom.

Ako opazi, da tko od ostale služinčadi varaj, da nije vĕran, ili da krade, ima to prijaviti gospodaru. Za štetu, koju učini, jemči polag ustanovah obćega gradjanskoga zakonika. Ako učini kakovu prevaru, što god pronevĕri ili ukrade, ima se s njim postupati polag kaznenoga zakonika.

§. 15. Bez znanja i dopuštenja gospodarova nesmije služinče izvan kuće, gdĕ služi, čuvati svoje odĕće (opravah), pèrtenine (rubja) i druge imaštine. Mora tèrpiti, da mu gospodar u nazočnosti njegovoj i svĕdoka kojeg pregleda škrinju, sanduk (kovčeg) ili ine shrane.

§. 16. Služinče je dužno, kad izstupi iz službe, sve stvari, što su mu bile predane, da ima pazku ili brigu nad njima, ili da jih čuva, ili koje su mu inače bile povĕrene, uredno povratiti gospodaru, i na njegovo zahtĕvanje pokazati mu sve, što sobom uzima kao svoje.

§. 17. Kada služinče stupi u službu, postaje članom kućanstva i time se stavlja pod osobiti nadgled njegova gospodara. Gospodar ima nastojati, da se služinčad vlada pošteno i pristojno tako u kući kako izvan kuće, i on je na tu svèrhu kao i za uzdèržanje kućevnoga mira i reda, i zato, da uzmogne steći onu poslušnost, koja mu ide, vlastan, ako ostanu bez uzpĕha ozbiljne opomene, ukori ili ina blažija uputna sredstva, upotrebiti i strožija sredstva kućevnoga zapta umĕrenim i zdravju služinčeta neškodljivim načinom.

Ovo pravo kućevnoga zapta nesmije se ipak u nikakvom slučaju protegnuti do zlostavljanja, čim bi se služinčetu mogla učiniti tĕlesna šteta, inače ima se postupati po kaznenom zakoniku. Gospodar je napose dužan tĕrati služinčad na to, da polazi službu božju svake nedĕlje i svakoga praznika.

§. 18. Gospodar nesmije služinčetu nalágati, da rádi više i teže, nego što može raditi polag svojih silah.

§. 19. Gospodar ima ugovorenu platju davati u ustanovljeno vrĕme.

Ako se nisu naročito dogovorile stranke, kakva i kolika ima biti platja, ima se dati platja obična u mĕstu za služinče istoga razreda.

Darovi i pokloni na vino, koje je gospodar osobitim povodom iz dobre volje kadikad dao kojem služinčetu, neobvežuju ga, da jih mora davati i nadalje.

Ako nije ugovoreno vrĕme platjanja, platja iztiče polag roka običnog u mĕstu, a gdĕ nema nikakva običaja u tom obziru, ako služba traje cĕlu godinu, svaki četvèrt godine, inače ako svaki mĕsec, i ima se tako davati.

§. 20. Hrana, gdĕ ide, mora biti zdrava i dovoljna. Osobiti uvĕti o kakvoći i kolikoći hrane zabranjeni su.

Odĕća i pèrtenina, ako je ugovorena, mora se davati takva, kakva se pristoji za služinčad.

Odĕća i pèrtenina, koja služi samo za ures, ili nije primĕrena služećem razredu, nesmije se ugovoriti.

§. 21. Ako oboli služinče, ima gospodar skèrbiti, da bude podvoreno i lĕčeno, a troškovi izdani u to ime mogu se odbiti od platje samo onda, ako je služinče obolĕlo po svojoj krivnji. Ako bolest traje dulje od četiri nedĕlje danah, ima se sa služinčetom, kad prodje to vrĕme, — ako se služinče odpusti iz službe (§. 28. pod 11.) a nema imetka, — postupati kao sa svakim drugim siromakom, koi nije u službi, i zato se ima to u pravo vrĕme prijaviti načelniku obćine.

§. 22. Ako se može pokazati, da je gospodar bio kriv, što je obolĕlo služinče, ima isti bez štete pravah za naknadu inače idućih služinčetu izključno skèrbiti, da bude isto podvoreno i lĕčeno, a nesmije mu zato ništa odbiti od platje.

§. 23. Gospodar može dati bolestnika lĕčiti u svojoj vlastitoj kući, no može ga metnuti i u javnu koju bolnicu ili u drugo kakvo mĕsto, ako je to moguće bez bolestnikove pogibelji.

§. 24. Pogodba za službu može se obostranim porazumljenjem uništiti u svako doba.

§. 25. Smèrtju gospodara gasne pogodba za službu samo onda, ako njegovi naslĕdnici neće da ju nastave. U tom slučaju imaju pako odlazećemu služinčetu, ako je s njime pogodba bila sklopljena na godinu danah, platju i ugovorenu hranu naknaditi za tri mĕseca, inače pako za mĕsec danah.

Ako je služinčetu bilo odkazano već po pokojniku, ide naknada istomu samo za ono malo vremena, što bi imala bila još trajati pogodba.

§. 26. Ovo ustanovljenje ima i u slučaju, gdĕ kućanstvo (gospodarstvo) kupovnom, promĕničkom, zakupnom ili inom pogodbom prelazi na drugu osobu, valjati u obziru služinčadi najmljene za kućanstvo.

§. 27. Ako nije naročito ugovoreno, da se po prošastju ugovorenoga vremena nema produžiti pogodba, prošastje vremena ukida pogodbu samo poslije predhodnog odkaza.

Odkaz se ima kod cĕlogodišnje službe učiniti najkasnije šest nedĕljah, inače pako najkasnije četèrnaest danah prije, nego prodje vrĕme od službe.

Ako nijedna stranka neučini odkaza u pravo vrĕme, pogodba je po mučanju ponovljena na ono vrĕme, koje je prije bilo ustanovljeno po istoj.

§. 28. Gospodar može odpustiti služinče bez odkaza i odmah:

1. ako je služinče s kakova mu drago uzroka podpunoma nesposobno za opravljanje one službe, za koju je najmljeno bilo;

2. ako grubo prekèrši svoju služinsku dužnost, napose ako je postojano neposlušno i uporno proti zapovĕstima svoga gospodara ili nadglednika postavljenoga nad služinčadi;

3. ako rukostavno, psovkama ili ogovaranjem uvrĕdi gospodara, njegovu svojbinu ili nadglednika postavljenoga nad služinčadi, ako ostalu služinčad potiče proti gospodaru, ili jedno proti drugomu, ili u obće ako pakostnim načinom traži, da smete kućevni pokoj;

4. ako krade, vara ili pronevĕruje, ili ako nastoji, da na to zavede ostalu služinčad, ili ako neprijavi gospodaru opažene prevare, pronevĕre ili kradje svojih drugovah;

5. ako je opomenjeno bilo, da obazrivo obhodi s ognjem (vatrom) ili svĕtilom, a ono toga ipak nečini, povĕrenu mu živinu zlim dvorenjem kvari, ili zlostavlja, ili iz pakosti, obĕsti, ili grube nemarnosti oštetjuje vlastništvo svoga gospodara;

6. ako na račun gospodarov bez njegova znanja uzajmi novacah ili robe;

7. ako bude zatvoreno dulje od osam danah;

8. ako se poda pijanstvu, igri, ili drugoj kojoj razuzdanosti ili nećudorednosti, napose ako nastoji, da na to zavede dětcu ili rodbinu gospodarovu;

9. ako bez dopuštenja gospodarova izostane preko noći, ili tudjincima dade prenoćiti, ili ako inače grubo prekèrši kućevni red;

10. ako svojom krivnjom dobije kakvu primljivu (okužnu) ili gadnu bolest, i

11. ako bez gospodarove krivnje boluje preko četiri nedělje danah.

U svim tim slučajevima ima gospodar odmah učiniti prijavu načelniku obćine.

Služinče ima u ovim slučajevima tražiti platju i hranu samo do onoga časa, kad ga je gospodar odpustio, no bez štete gospodarova prava na naknadu, ako bi mu išla kakva.

§. 29. Služinče može ostaviti službu prije vremena bez odkaza:

1. ako bez štete svoga zdravlja nemože dulje opravljati svoje službe. Kad služkinja koja zanosi, to sámo nedaje joj prava ostaviti službu;

2. ako gospodar prekorači granice domaćega zapta, i ako bi time život ili zdravlje služinčeta moglo doći u pogibelj;

3. ako gospodar traži zavesti služinče, da što god učini, što je proti ćudorednosti ili zakonima, ili ga nebrani proti sličnom napastovanju od ostale služinčadi ili osobah, koje polaze kuću;

4. ako gospodar naměrava poduzeti put, koi dulje traje nego vrěme od službe, ili se preseli u drugo město odaljeno preko šest miljah, a hoće da uzme sobom svoje služinče proti njegovoj volji.

No ovi uzroci moraju prijaviti se načelniku obćine, a ako bi gospodar protuslovio, dokazat se dostověrno.

Bez dopuštenja načelnika obćine nesmije služinče ostaviti službe izim u slučaju očevidne pogibelji ili oštete.

U slučajevima naznačenim pod br. 2. i 3. ima se služinčetu naknaditi platja i hrana za ostalo vrěme od službe, a ako to traje dulje nego četvèrt godine, barem za četvèrt godine.

U slučajevima naznačenim pod br. 1. i 4. može se tražiti platja i hrana samo do onoga časa, kad je služinče izstupilo iz službe.

§. 30. Služinče može svoju službu ostaviti prije vremena, no ako je pogodjeno na cělu godinu, samo onda, ako odkaže istu šest neděljah danah napred, inače pako, ako ju odkaže samo četèrnaest danah napred, a to u slědećim slučajevima:

1. ako služkinja za udaju, a sluga za stečenje vlastita gospodarstva ili vlastita obèrta dobije probitačnu priliku, koju bi služinče izgubilo, ako bi izdèržalo vrěme od službe;

2. ako primanje kakova naslědstva ili drugi kakav važan posao zahtěva, da služinče ostane dulje vremena u drugom kojem městu;

3. ako roditelji služinčeta sbog proměne svojih okolnostih, dogodivše se stopram, izza kako je služinče stupilo u službu, trebuju isto za vodjenje svoga gospodarstva ili pako za svoju dvorbu, i nemogu čekati ga, dok izteče vrěme njegove službe.

I ovi uzroci moraju javiti se načelniku obćine, a ako tomu protuslovi gospodar, dostověrno dokazati se. Bez dopuštenja načelnika obćine nesmije se služinče odaljiti.

Pod obdèržavanjem ovoga propisa može služinče u slučaju nužde zahtěvati, da se odpusti i prije, nego izteče odkazni rok od šest neděljah i odnosno od četèrnaest danah, ako město sebe stavi drugo sposobno služinče i s njime se sbog hrane i platje za to vrěme pogodi bez štete gospodarove.

§. 31. Gospodar, koi bez zakonita povoda (§. 28.) odpusti služinče prije, nego izteče vrěme njegove službe, nemože se istina prisiliti, da ga proti svojoj volji opet prime, no dužan je naknadit mu platju i hranu za ostalo vrěme njegove službe, ako bi to trajalo preko tri měseca, za četvèrt godine.

§. 32. Služinčad, koja bez zakonita povoda samosilno ostavi službu prije, nego izteče pogodjeno vrěme, ima biti prijavljena načelniku obćine, po istom progonjena i na gospodarovo zahtěvanje istom silom primorana, da se vrati u službu.

Izvan toga ima se priměreno kazniti i dužna je naknaditi štetu nastalu time, što je nezakonitim načinom ostavila službu.

Ako pako gospodar neće da uzme natrag služinčeta, koje mu je uteklo, može město njega uzeti drugo služinče, a od utekloga zahtěvati, da mu naknadi, što je po tom više potrošio.

§. 33. Tko uzme u službu služinče, ili mu dade konak, a o njemu zna, ili bi barem iz okolnostih morao sumnjati, da je uteklo, ima se priměreno kazniti i dužan je nerazdělno s utekliim služinčetom naknaditi štetu, koju je služinče učinilo gospodaru svojim běgom, kao takodjer ono što je više potrošio, primivši u službu drugo služinče.

§. 34. Svako služinče mora se obskèrbiti služinskom knjigom, koju će mu uz položenje bilěgovine od 6 kr. dati njegova zavičajna politička oblast, ako se nenalazi nikakova prepreka ni o tom, da je služinče vlastno najmiti se, ni u nikakvom drugom obziru. Ako nije ista zajedno politička oblast i onoga města, gdě služinče boravi, ima se poslědnja na molbu služinčeta obratiti na pèrvu oblast, da ju ista ovlasti, da uzmogne dati služinčetu pomenutu knjigu.

Služinčad dolazeća iz zemaljah, gdě neobstoje služinske knjige, dobiva takove na temelju svojih putnih izkazah od političke oblasti svoga boravljenja.

Izdane služinske knjige imaju se točno zabilěživati.

§. 35. Gospodar nesmije primiti služinčeta, koje nema služinske knjige, inače bit će kažnjen.

Gospodar ima istu knjigu uzeti u pohranu, kad služinče stupi u njegovu službu.

§. 36. Kada služinče izstupi iz službe, ima obćinski načelnik na temelju ustmenog ili pismenoga svědočanstva njegova gospodara napuniti stupce služinske knjige, podpisati ju, a prinešeno pismeno svědočanstvo gospodara zadèržati.

Svědočanstvo o věrnosti, věštini, marljivosti i ćudorednosti ima se samo na toliko upisati, na koliko glasi na korist služinčetu.

Ako pako u obziru jedne ili druge vlastitosti neglasi na njegovu korist, ima se dotični stupac napuniti samo potezima.

Ako su u svědočanstvu navedene okrive i sumnje, koje po iztragi učinjenoj na zahtěvanje služinčeta obćinski načelnik nadje za netemeljite, može poslědnji polag ploda ove iztrage, no jedino pod naročitom opazkom „po učinjenoj iztragi" napuniti stupac.

Gospodar, koi navlaš dade služinčetu neistinito svědočanstvo, ima se bez štete odgovornosti za škodu odtud proiztičuću priměreno kazniti.

§. 37. Služinske knjige javne su izprave. Tko jih pačinja ili krivotvori, ili za svoju dalju hranu služi se tudjom služinskom knjigom, ili svoju služinsku knjigu ustupi drugomu na tu svèrhu, s tim će se postupati po kaznenom zakoniku.

§. 38. Ako se izgubi služinska knjiga, ima se to

javiti političkoj oblasti, u čijem kotaru boravi služinče. Ista ima nalazeće se okolnosti brižljivo razviditi, i ako razvidi, da nije sumnje, da je knjiga u istinu izgubljena, izdat novu služinsku knjigu, ili ako ju je izdala druga politička oblast, učiniti, da ju izdade ova.

U novoj služinskoj knjigi ima se naročito primetiti, da je sugubka.

§. 39. Politička oblast bdije nad služinskim poslovima i izvèršuje ovaj služinski red. Za podporu pri tom služe joj občinski načelnici, koji imaju polag zapověstih političke oblasti paziti na zapt, red i ćudorednost služinčadi, a osobito nadgledati služinčad bez službe.

§. 40. Tko dovadjanje služinčadi těra kao posao, ima se priměreno kazniti.

No da uzmogne služinčad laglje dobiti službu, a da ju mogu gospodari bèrže naći, ima se u staništu občinskoga načelnika izložiti kazalo na ugled, u koje se upisuju služinčad tražeća službu i gospodari, koji se jave za služinčad.

§. 41. Razpre medju gospodarima i služinčadi, što proizlaze iz služinske pogodbe, imaju se po političkoj oblasti prěkim putem razpravljati i rešavati.

Ista ima i ine tužbe i žaobe u služinskim poslovima opravljati prěkim putem i presudjivati o prekèršajima propisah ovoga služinskoga reda.

§. 42. Kazni, kojima se prěti u ovom služinskom redu, imaju se izvèršivati globom, zatvorom ili tělesnim kažnjenjem. Globe nesmiju kod služinčadi nadilaziti izneska od 5 for. srebra, a kod drugih osobah izneska od 25 for. sr.

Zatvor može se produljiti do 14 danah i polag ustanovah kaznenoga zakona pooštriti postom.

Tělesno kaznit može se samo služinčad. Ta kazan sastoji kod mladićah, koji nemaju 18 godinah, i kod ženskih glavah u šibanju, a kod odraslih osobah mužkoga spola u batinjanju i može iznositi najviše 15 udaracah.

Samo izza kako izjavi lěkar, da ta kazan nemože nauditi zdravlju kažnjenika, smije se ista ovèršiti, no nikada javno.

§. 43. Globe se imaju čuvati u občinskoj pěneznici i razlučeno zaračunjivati. One su izključivo odredjene za podporu služinčadi bolestne ili siromašne, koja nije za posao.

§. 44. Uredska činjenja prenešena u tom služinskom redu na občinskoga načelnika, mogu se preněti na drugu koju osobu vrědnu pověrenja, ako to zahtěvaju okolnosti.

U Zagrebu dne 11. sèrpnja 1853.

Jellačić *s. r., ban.*"

Poljodělstvo.

Od **L. Beckedorffa**,

predsědnika kr. pruskog dèržavnog collegia oeconomičkog.

(Dalje.)

Istina, ovaj dar pokazuje se ponajbolje u tom, kako tko ustroji svoje gospodarstvo, kakov način izabere i kako porazredi česti (strane) pojedine; ali toga dara treba takodjer radeći na ovaj ili onaj način i u obće upravljajući s čitavim gospodarstvom, jerbo i ova uprava neda se stući na jedan ter jedan kalup, nego po naravi svojoj svake je godine drugačija. Nijedna godina nije drugoj posve jednaka; svaka se odlikuje svojim osobitim značajem po nastupu godišnjih dobah, po proměni vremena, po razměru topline i studeni, po uticaju (jakosti) světlosti, po redovitom pravcu větrovah, po daždjenju, po pojavih electričnih, jednom rěči po onih dogodjajih i uticajih, od kojih zavisi na čudnova i osobit način plodnost zemlje, kakva je iste godine. Sve ovo treba ne samo motriti i poznavati, nego po tom valja da se upravlja u malom i u velikom poljodělac radeći i poslujući.

Baš po tom, kako se obavlja, biva poljodělstvo prava umětnost, radeći i tvoreći na osobitu svèrhu, po poznanih pravilih i prema naravi predmeta t. j. zemlje i prema okolinami; a po tom biva svako dobro uredjeno gospodarstvo pravo živo ustrojstvo (organisam), kojemu su temelj doduše zakoni obćeniti, jednostručni, stalni, ali koi zato opet u istini razvija se, raste, napreduje i obrazuje se na način osobiti.

I baš po tom dobiva radinosl i vaskoliki posao poljodělca onu osobitu milinu, kojom se odlikuje izmedju svih drugih poslovah i radnjah na ovom světu. Jerbo radnja poljodělca svagda je druga, nova, različita i osobita prema svome predmetu. A ovaj predmet nije drugo nego priroda sama, — t. j. živa, mnogolika, svagda inolika, pa opet jednostruka, postojana, pravilna, vèrna priroda. Izpitati tajnu joj radnju, poznati věčno stalne zakone, kojim ju je podvèrgnuo stvoritelj, proučiti slobodu, kojom se ona kretje medju ovimi granicami, pokorit se ovim zakonom bezoporno, ovu slobodu prirode razborito stražiti, upravljati, ter ju na svoju korist obratjati, — to je zanimivi zadatak, dostojni posao pravoga poljodělca i njegova umětnost, koja se dovoljno izučiti nemože nikada. Pa zato poljodělstvo nije samo zanat, komu treba ponajviše věžbanja i izkustva, nego je i nauk, koi obsiže prostrano i obilato područje znanostih; poljodělstvo je umětnost, kojoj treba osobiti dar i osobita practična věština. Poljodělstvo je napokon takodjer osobiti zanat, osobiti samostalni način života, koi osim věžbanja, izkustva i učevna razbora i practične věštine potrebuje još i osobitih svojstvah značaja i osobitoga moralnoga ponašanja.

Svi poslovi i zanati trebuju obćeniti moralni temelj, na kom da se osnivaju, i bez kojega nema napredka ni obstanka, no svakome takvome poslu ili zanatu, da se těra dostojno i obavlja, treba ponajviše još nekih osobitih svojstvah značaja, koja svojstva opet ište osobita narav posla. Zato svaki red i posao svaki, osim moralnih zakonah svima skupnih, ima i svoje osobite dužnosti i svoju osobitu razboritost, koje nisu ino no obćenita načela uporavljena na osobite okoline života, no kojim se njihov osobiti značaj odlikuje baš raznovèrstnom naravju tih okolinah.

S toga ima i osobita poljodělstvena moralnost i osobita razboritost poljodělstvena, koja odatle potěče i na njoj se osniva; dva nauka, kojih još nitko temeljito razložio nije, ali koji, treba, da se uče na naših učilistih poljodělstvenih, kao što se uči i obćenito gospodarstvo dèržavno i poljodělstveno pravoslovje.

Mi nesměramo ovdi jezgre tih naukah samo poglavito nacèrtati, ali nemožemo da neizrazimo te želje, neka bi se toga dostojnoga posla čim prije latio koi věšt čověk, koi dobro poznaje poljodělstvene doticaje.

(Dalje drugi put).

Vatra u Krapini.

U Krapini 4. kolovoza 1853.

O. V. S. Moram vam obznaniti strašni požar, koi se je dogodio 3. kolovoza u 9 urih na večer. Upališe se sgrade (stanja) g. Weisera vise od 30 hvatih (klaftrov) dugačke. Ova vatra sěvala je na strah stanovnikah krapinskih, jerbo su iskre goruće padale po zemljah namastira (kloštra), a i na isti namastir. Najvećma su se bojali stanovnici, da se nebi upalile štale namastirske, koje su na brežuljku vèrh Krapine; da su se ove upalile, sva bi sad Krapina bila pepeo. Kod ove vatre odlikovali (izkazali) su se neki gradjani (purgari), osobito g. Nikola Vogl, koi je još i drugi dan ravnao špricaljku. Marljivi bili su i žandari, ovi su i puškami i rukami pripomagali. Najveća bila je sreća větar, koi je u bèrda i prama namastiru těrao vatru. Još dok ovo pišem, marljivo glavarstvo s ljudstvom svojim gasi vatru.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 33. **U subotu 13. kolovoza (augusta) 1853.** **GODINA I.**

Gazdasági Lapok, magjarske Novine gospodarske, o pèrvom pokusnom žnjevenju učinjenom u Hèrvatskoj s poboljšanom žitokosnom makinom Hussey-a.

Putem ovdašnjih dvojih političkih časopisah i „Gospodarskih Novinah“ biaše hèrv.-slav. gospodarsko družtvo pozvalo obćinstvo na pokusno žnjevenje, koje se imaše dèržat na njivi od 12 ralih posijanoj ozimcem na Botincu, imanju gospodina viteza Ambroza Vranyczany-Dobrinovića mladjega, predsědnika *) hèrv.-slav. gospodarskoga družtva i najbogatijega posebnika u ovoj zemlji, s poboljšanom žitokosnom makinom Hussey-a dovezenom iz Inglezke. Biaše za to odredjen dan 28. lipnja t. g. Taj dan dodje na odredjeno město osim činovnikah gospodarskoga družtva više posědnikah zemaljskih, nekoliko činovnikah gospodskih, nekoliko gradjanah zagrebačkih i nekoliko ženskih glavah. Njiva odredjena za žnjevenje po ovdašnjem hèrdjavu običaju imaše slogove samo dva koraka široke, sám pak ječam jedno s drugim biaše visok do tri noge, pun plěvela (korova), rědak ali ravan. Pod makinu uhvatiše dva tusta švajcarska vola, jer konjah nemogoše upotrebit s toga, što se bojahu zujenja makine. Buduć da se gosti skupiše prekasno i da je mnogim trebalo pokazivat sastav makine, moglo se je počet raditi tekar okolo pódne. Na makinu sědě čověk jedan s grabljami, a drugi uzě gonit volove. Zatim nastá intermezzo. Dok činovnik vlastnikov razredjivaše svoje ljude tumačeći svakomu njegov posó, dotle biaše vidět na svakom pritomcu ozbiljnosti, znatiželjnosti i dvojbe. Sad se makina počě micat i to ponajprije unakèrst preko slogovah, svi ostasmo začudjeni nad dobrim i shodnim poslovanjem makine, koja u širini od pet nogah žnjaše žito lěpo i uredno, ostavljajući za sobom stèrn (stèrnjiku) šest palacah visoku.

Medjutim porad nejednaka hoda volovah, jer jih volar po ovdašnjem obćem običaju samo bičem gonjaše; k tomu poradi poskakivanja makine svaki čas preko uzkih slogovah i premnogih razorah (brazdah); a tako i poradi neuměće onoga čověka, što sědjaše na makini i nesnimaše u svoje doba na stranu žita iz nožicah (škarah): ovim pravcem više putah zapinjaše makina i ostavljaše po razorih za sobom stèrnjiku dulju od noge. Tè već čusmo: *„nisu za našu zemlju makine; nebu s toga nikaj; hočemo mi pri starom ostati.“*

Poslije toga podje makina diljem slogovah, i tù opet žnjaše dobro i uredno, zapinjuci rědje i onda samo, kad bi volovi poradi toga htěli stati, što bi gončin volio ogledat mnogobrojnu pritomnu gospodu, nego li pazit na svoje blago, ili onda, kad bi onaj čověk, koi imaše grablje, zanemario povući na stranu požnjeveno žito, jer bi se tad zubi od nožicah zagatili mnogim žitom i korovom, ter bi jih valjalo čistiti rukom. Pokus trajaše više od ure, i u to doba podjè makina diljem slogovah četiri puta, a unakèrst jedan put. Poslědnji put, budući se ljudi bolje uputili u posó, radila je makina bez svakoga zapinjanja; raztrešena zèrnja za njom nebì viděti i grabilac spravljaše požnjeveno žito bolje u redu. Uzpěh dosadašnjega žnjevenja nebì zabilěžen s toga, što se prigodom čestjega zapinjanja makine poradjahu podulji razgovori i razprave, ter toga radi makina dulje vremena stojaše bezposlena.

Tom prigodom potačě tajnik družtva i tú osnovu: „da bi bilo shodno, da se sastavi dionično (actionarno) družtvo, koje bi imalo više žitokosnih makinah i potrebitih tomu věštih ljudih, ter bi na zahtěvanje dotičnikah uzimalo na se žnjevenje u sgodnu cěnu.“ I doista, ako promislimo, s kolikom je mukom, s kolikom nesigurnostju i s kolikim prekorednim troškom skopčano ovdě svako poveće poljsko dělo poradi pomanjkanja, neuměće i dražine težakah, tako bi se u istinu svaki gospodar mogó samo radovat sklopljenju takova družtva. Takovo bi družtvo imalo neprocěnjeni upliv na sve gospodarsko obćinstvo, ter bi se od njega mogó očekivat još i taj dobrotvorni uzpěh, da bi tad i těsnosèrdni, nerazumni i svaku makinu prezirući gospodar, spoznavši se po malo s napredkom vremena, uporavio u gospodarstvo veći napor, veću razuma snagu i veću brigu.

Poslije pódne opet pošetasmo na lice města, da vidimo opet, kako će radit makina; ali eto, bèrzo nam bì želja bezuzpěšena, jer na jednom točku od makine biaše već izbijen jedan zub, česa radi postade bezkoristna za nekoje doba. Mi dakle čim s većom radostju putovasmo k dragocěnoj makini, tim se s većom žalostju od nje odělismo. Vašu pak, gospodine urednice, dobrotu molim, da nezaměrite, što sam prisiljen toga radi zaglavit ovo moje kratko izvěstje *).

U Čičah, blizu zagrebačke Velike Gorice
dne 2. sèrpnja 1853.

Josip Korbélyi.

*) Naměstnoga predsědnika. *Ur.*

*) Radostno je na svaki način, da se i hèrvatskih naših sugospodarah pozornost počima budit prema gospodarskim makinam. I ako možebit pèrvi taj pokus i nije odgovorio posvema svakomu očekivanju, tomu uzroka netreba doista tražit u neshodnosti makine, nego u neuměći onih

Sud

vèrhu dělah o svilarstvu izdatih na světlo po gg. dru. Bassi-u u talijanskom, a Josipu Höpfneru u němačkom jeziku.

Dra. **Alekse Praunspergera**, pralěčnika, člana glavnog upravljajućeg odbora.

Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, budući pozvan od visoke c. kr. banske vlade, da prosudi děla o svilarstvu izdata na světlo po gg. dru. Bassi-u i Höpfneru, izvolio je meni naručiti, da rečena děla pročitam, proučim i mnenje svoje podnesem o tome: da li bi morda probitačno bilo jedno il' drugo dělo prevesti na naš jezik.

Uslěd ovoga naloga imadem čast mnenje svoje izjaviti ovako:

Iz děla Jos. Höpfnera vidim, da on děla dra. Bassi-a preveo nije, koje dělo jedino o tome piše: 1. kako se u bubah leže bolest *calcinaccio* ili *muscardino* ili *segno*, němački: *Bauchsucht* a ne *Starrsucht*, ili da se bolje izrazi narav bolesti, naški: *lišaj* ili *vapnena bolest*; 2. kako se može ista bolest preprěčiti i izlěčiti. G. Höpfner načinio je samo izvodak (extract) o tome, kako se bube najbolje hrane. I sám g. Höpfner kaže u svome predgovoru: da se on nije upustio u bolest bubah opisanu po dru. Bassi-u, a to zato, jer se bolest ova, hvala Bogu, kod nas još pojavila nije, i ako bi se u većem broju pojavila, misli on, da bi vèrlo težko bilo bolestne bube izlěčiti. — To i ja mislim.

Medjutim na koncu dělca svoga metnuo je g. Höpfner sastavak jedan o popravljanju i umnožavanju djubreta, koi mi se sastavak toli zanimiv i dobar vidi, da bi ga vrědno bilo priobćiti i u naših *Gospodarskih Novinah*.

Razabrao sam iz važnog inače i vèrlo znanstvenog děla dra. Bassi-a: da bolest od bubah, *calcinaccio* zvana, biva samo po smèrti bubinoj kužna, i ako takova mèrtva buba ostane dugo vremena ležeć na listju il' drugdě, da sve okolo sebe okuži. S toga nebi suvišno bilo za one, koji kukce hrane, metnuti u *Gospodarske Novine* slědeću opazku: Buduć da se je u Talijanskoj pojavila u bubah bolest *calcinaccio* ili *muscardino* (naški *lišaj* ili *vapnena bolest*) zvana, koja se bolest pozna po tome, što mèrtvu bubu malo poslije smèrti obaspe (obsiplje) nekakva fina, běla prašina nalik na vapno, i tá prašina sve okolo sebe okuži: zato neka oni, koji bube hrane, paze, da mèrtvih bubah zajedno s listjem kamo god nebace, već da jih skupa s listjem metnu na oganj ili zakopaju u zemlju, město pako na daski ili lěsi, gdě je mèrtvac ležao, da dobro otaru il' operu.

U ostalom mislim, da za sad nebi trebalo ni jednog ni drugog děla na naš jezik prevoditi, buduć da je nedavno troškom gospodarzkoga družtva izašlo na světlo izvèrstno dělo o svilarstvu začastnoga člana našega družtva g. dra. Fr. Žav. Hlubeka, prevedeno po pitomcih krajiških u Gradcu.

---

koji njom upravljahu. Practičnu korist žitokosnih makinah potvèrdjuje u veliku priměr Amerike, a potvèrdjuje ju i Inglezka, gdě se makine u kratko doba posvud razprostreše.

Primětba ured. časopisa „Gazdasági Lapok".

Bilěžke.

Milana Dimitreva.

Zèrno do zèrna pogača,
Kamen do kamena palača.
Nar. posl.

U svakom kraju ima manje više različitih vèrstih (felah) voća i t. d., kakvih u drugom kraju nema. Popisivanje vèrstih voća i t. d., to je veliko dobročinstvo, i ne samo za jezikoslovje no i za znanost neprocěnjeno blago. Dèržeći se ovoga naumio sam napomenuti nekoje fele grozdja, jabukah i krušakah, koje se nalaze u okolici križevačkoj. — Ja nisam svih vèrstih popisao, jer k tome treba više rukuh i više očiuh. Dobro bi bilo, kad bi koi rodoljub iz križevačke okolice moj pokus u toj struci dovèršio. U obće takovim popisivanjem voća, poljodělstvenog orudja i t. d. našoj bi se lexikalnoj oskudici mnogo doskočilo. Lěpo bi bilo, kad bi iz svakoga kraja naše domovine stigle bilěžke ovim slične; jer tim jedino načinom moglo bi se temeljito nazivoslovje ustanoviti. Slava budi članu g. M. Sabljaru, koi je u tom poslu pèrvi put pokazao. — Svaki neka nešto doprinese, pa će bit dosta.

I. Kruške u okolici križevačkoj.

1. „*Črešnjevke*", to su kruške, koje dolaze s trešnjami; one su malene i boje (farbe) žute.
2. „*Petrovke*", to su žute, malene kruške, koje dolaze o Petrovu.
3. „*Slučice*", to su lěpe kruške, kad sazriju, boja jim je žuta, a dolaze o Iliiji (po starom koledaru).
4. „*Steničarke*", to su kruške velike, žute s cèrnimi točkami, mirišu, dolaze pred Veliku Gospu (Veliku Mešu).
5. „*Velikomešnjače*", to su kruške nalik na steničarke, samo što su malo tanje, i dolaze o Velikoj Gospi.
6. „*Margaretače*", to su male kruške, dolaze o Sv. Margareti.
7. „*Mandaljenke*", to su male, lěpo cèrvenožuto bojadisane kruške, koje dolaze o Sv. Mandeljini.
8. „*Tepké*", to su povelike kruške, zelene boje, a iznutra kao da su gnjile.
9. „*Grozdenke*", to su žute kruške, lěpe spodobe, dolaze o berbi.

II. Jabuke u okolici križevačkoj.

1. „*Žetvenke*", to su cèrvene malene jabuke, i ték jim je rezak, dolaze najprije.
2. „*Ozobenke*", to su malene žute, sladke jabuke, dolaze, kad se zob žanje.
3. „*Lisičnice*", to su jabuke malene, boje bèrdjave, ték jim je sladak.
4. „*Jišuke*", to su jabuke běle, okrugle, ték jim je sladak, dospěvaju u jeseni.
5. „*Mandafije*", to su jabuke žute, okrugle, téka kiseloga.
6. „*Božičnice*" (*pogačnice* u Podravini), to su velike cèrvene jabuke.
7. „*Zelenike*", to su kisele vèrlo velike jabuke, i jest najbolja vèrst za čuvanje u zimi.

III. Grozdje u okolici križevačkoj.

1. „*Ranina*", to je bělo grozdje, ima mehko zèrnje, sazrije najprije.
2. „*Kosovina*", to je cèrno grozdje, ima maleno tvèrdo zèrnje.
3. „*Lipovina*", to je bělo grozdje, ima maleno mehko zèrnje.

4. *„Braničevka“*, ima zèrnje lěpo prozračno, i jest najbolja za zobanje.

5. *„Kozjak“*, *běli i cèrni*; spodoba mu je zèrnja duguljasta, najkasnije dozori.

6. *„Šipelina“*, to je bělo grozdje, ima veliko zèrnje.

7. *„Zelenika“*, to je bělo grozdje, i zèrnje mu je uvěk zeleno, najbolje je u zimi.

Ogled po světu.

Lěk proti bolesti krumpira.

Težák neki u Rusiji došao je slučajno do slědećega važnog iznašastja. U proletje g. 1850. stavio je u sobu dobro ugrijanu nešto krumpira; poslije tri nedělje osušio se krumpir sasvim i težák ga metne u zemlju onako suha. Kad dodje jesen, na udivljenje svoje ne samo da je plod obilat bio, nego su i krumpiri bili prosti od bolesti, kojom otrovani biše svi ostáli krumpiri. G. 1851. pokuša opet to isto, i opet s dobrim svèršetkom. Sad to priobći i susědu svome, pa i on je tako radio i nije se pokajao. Kúpio je krumpirah stranom bolestnih a stranom već gnjilih, ter jih je dèržao u toploj sobi měsec danah. Po tom velike krumpire razsěče na četvero, a male na dvoje i pusti, da se suše još za jednu nedělju. Metne jih u zemlju, no, kao što se činjaše, bez svakog ufanja, jer su tako okorili bili, da se ni klica opaziti nemogaše. Sa svim tim poslije nekog vremena proklijaše i tako napredovaše, da su za tri nedělje prije sazrili od drugih; plod biaše od izvèrstne vèrste i svako gomolje dade po devet krumpirah. Dočim su po okolnih njivah krumpiri propali bili od bolesti, kod rečenog su težáka svi do jednoga zdravi ostali.

Poljodělstvo.

Od **L. Beckedorffa**,

predsědnika kr. pruskog dèržavnog collegia occonomičkog.

(Konac.)

Ovdi ćemo pako samo mimogred napomenuti neka glavna svojstva, koja osobito trebuju poljodělcu, ako hoće, da těra svoje gospodarstvo valjano i s uzpěhom. A to su koje onakva svojstva, za koja mora biti dar od prirode, koje onakva, koja se stěču jakostju svoje vlastite volje i postojanim věžbanjem.

Ova svojstva jesu osobito slědeća:

Mirna razboritost, t. j. navada, zrelo i sa svih stranah promotriti stvar svagda, gdě se rádi o tom, da se odlučiš odrěšito o uredbah postojanih. Nesmotrene odluke, naime ako se tiču ustrojstva gospodarstvenoga, ter ako se poslije moraju měnjati ili poricati, ili ako se dèrže i brane tvèrdokorno, takove odluke same sebe ljuto kazne, i povuku štetu i gubitak veliki za sobom.

No ako si se, izpitavši mirno stvar, na što odlučio, onda treba, da to izvèršiš

Postojanstvom i čvèrstom voljom. Kao što poljodělcu treba prije svega, da bude stèrpljiv, t. j. da mirno čeka uzpěh svoga děla, koi uzpěh stoji (zavisi) ponajviše od okolnostih njegovoj vlasti nepodvèrženih, isto tako nevalja, da klone odmah duhom, ako mu jednu godinu ili više godinah posao nepodje za rukom; niti valja, da zato svèrne s puta, kojim je jedan put udario poznavši, da je to put dobar. Onda mu treba dapače napor podvostručiti, ter ići za ciljem naměrenim čvèrsto i postojano.

No ako poljodělcu treba, težeći za svojimi dobro promotrenimi naměrami, tvèrda postojanstva, a ono treba mu takodjer i

Sèrčanosti i da se nikad neizgubi. U poljodělstvu ima često slučajevah takvih, gdě treba u bèrzo na što se odlučiti, gdě treba odmah s města narediti, što je shodno i potrebito, gdě bi nastale najgore poslědice i šteta prevelika, kad bi čověk zatezao, dvoumio neznajući, šta da počme.

Osim toga treba poljodělcu

Dar, da zna zapovědati. To jest da umije svagda na valjan način propisati, što valja, tako da se svagda dobro može i rado izvèršiti. Ovaj je dar od tolike potrebe, pak opet rědko ga gdě ima osobito u mladjih poljodělacah. Korěn mu je pravičnost i pravda, — svojstva, koja trebaju ponajviše svakome, koi ima vlast nad drugimi; a u životu pokazuju se ova stvojstva, kad tko dobro poznajući čověčje ćudi umije jih razborito upraviti. Neka poslovica kaže: „Tko nezna slušati, nezna ni zapovědati“; a to je prava živa istina. No u istinu slušati zna samo, tko zna podpuno i dobro izvèršiti, što mu se naloži, i tko sluša rado i dobrovoljno zapověd. Tko je tako slušao, ter je još pripravan slušati, taj će uměti kloniti se svake surovosti i krupnoće, svakoga nepotrebitoga i preoštroga prigovora i svakoga uvrědnoga korenja prama svojim područnikom; pa gdě i mora koriti po zaslugi, neće nikad premašiti měre pravedne.

Ima neki način prijazan i neka pravična misao, koja nikada nevrědja područnikah, nego jih potiče na poštovanje i oddanost k svome gospodaru. Tko si je ova dobra svojstva prisvojio, ili tko jih je od prirode dobio, tome će malo kad biti od potrebe hvatjati se strogih měrah. Jedna jedina ozbiljna rěč, oštar pogled, dapače ukoran muk (mučanje) učinit će više, nego kad bi još toliko psovao, vikao, běsnio, gèrdio, kao što to žalibože često čine nerazumni nadzornici i upravitelji. No gdi se hèrdjavo i nepravedno zapověda, tù se i sluša hèrdjavo i nemilo; i tù se rádi manje i gore, jerbo se rádi zlom voljom i sèrdito.

S ovim darom (zapovědanja) je u savezu što točniji

Red. No red, oko kojega valja poljodělcu nastojati, jest trostruk. Red se, to jest, tiče koje nutèrnjega gospodarstva, gospodarstva kućnoga i dvornoga, koje gospodarstva spoljašnjega (vanjskoga), t. j. poljodělstva, koje računarstva, koje je ne samo pažnja svega gospodarstva i redà mu, nego i duša i temelj gospodarstva, jerbo tek putem računa može se znati, šta vrědi koje dělo i plod toga děla, i šta i koliko k čemu treba.

Ovaj se red pako pokazuje u gospodarstvu time, ako se svaki posao obavlja u svoje vrěme, ako svako čeljade ima pri gospodarstvu svoje stanovito područje, svako dělo svoju stanovitu měru, svaki prostor svoju stanovitu naměru, svaka stvar svoje město prilično, i ako se ova uredba dèrži neprekidno, ter tako i bez prestanka nadgleda. No drugčije je s gospodarstvom spoljašnjim. U ovom gospodarstvu nemože se čověk dèržati svagda onoga reda na dan i uru stegnutoga; ovdě bo vrěme, měra i red poslovah stoji ponajviše od okolinah, ter svaki dan ima po pravilu svoj red osobiti. No sasvim time možebit i treba, da bude i u ovom nepostojanom različju neko pravilo, treba, da i ovdě red bude, ali samo na drugi način. Pa ima veoma malo načelah, i tá su načela veoma jednostručna, po kojih valja uredno těrati gospodarstvo Tri su takova načela, i evo jih:

Čini sve u svoje vrěme i svojim redom!

Čini sve podpuno i dobro, koliko god ti je uzmožno! Zato

Čini sve dovoljnimi načini i snagom dovoljnom!

Ova tri glavna pravila, koja, premda kratka, protežu se preko prostrana područja, ova, velim, pravila obsižu, što god zasěca u uredno gospodarstvo; i gospodar, koi se dèrži podpuno tih pravilah, doistine je

čestit gospodar; osobito, ako ima uz sve još nešto, što se zove

Štednja (šporljivost). Niti skupac niti razsipnik neće daleko dotěrati u gospodarstvu. Onaj uzteže gospodarstvu, što mu treba, a ovaj to razsiplje. — Od potrebe je dapače strogo se děržati puta izmedju štednje i darežljivosti. Ako štediš u pojedinih poslovih i u malom, imat ćeš punu kesu i punu ruku za veliko i za čitavo gospodarstvo. Prava je štednja, ako se nelakomiš, nego, što treba, rado i dovoljno trošiš, gdě se rádi o tom, da se poboljša, ili razborito razširi ili nadopuni gospodarstvo; jerbo, što god potrošiš na to, da se umnoži i nadopuni inventar, da se izkěrče, uzgoje i poboljšaju zemlje, da se valjano za porabu uzděrži orudje, dapače što potrošiš na nove gradjevine, sve ti je to uložena glavnica, koja će ti doněti obilate kamate. Dok god poljodělac ima priliku, ter može, što si je prištedio, s koristju uložiti u svoje imanje, bio bi razsipnik, kad bi tu štedjevinu uzajmio na obične kamate.

Osim svih tih svojstvah, koja dosad napomenusmo, treba poljodělcu još jedno svojstvo, koje, ako su sva ona svojstva u poljodělca, sámo po sebi pridolazi; a to je, da bude poljodělac

Kućevan. Dobru poljodělcu treba da bude kuća i polje njegovo najmilije obitalište. Tko se je naučio, ter traži sebi oporavu i veselje samo izvan svoje kuće, taj nije za poljodělstvo, i kome je pri poljodělstvu dug čas, pokazuje, da nije shvatio svoga zadatka. Věrl gospodar neostavlja svoga gospodarstva rado bez velike potrebe u radne dane (po dělatnicih). No uz to prosto mu je po volji družiti se i zabavljati sa svojimi susědi, ter svaki dan otvariti vrata svoja dobrodošlu prijatelju ili polazniku.

To su najglavnija svojstva, kojimi treba da se odlikuje poljodělac, ako hoće, da izvěrši zadatak svoj, i da pri tom bude sretan i zadovoljan. Ovdě smo napomenuli samo svojstva ona, koja se tiču posla mu gospodarstvenoga, neobzirući se na njegov drugi položaj prama porodici mu, obćini, družtvu i děržavi. A niti smo napose tù napomenuli onih moralnih svojstvah, koja trebuju svakome redu i zvanju, misleći, da i za poljodělca valjaju dužnosti, koje se pristoje za sve ljude bez razlike.

Pa na sreću život poljodělca jest takov, ter on može izvěršivati mnoge krěposti, kojih čuvati i izvěršivati nije lahko drugome zanatu i redu.

Već život na selu sám po sebi, i negledeć na posao poljodělstveni, postojano prebivanje na čistom zraku, i usred različitih proměnah zraka, krěpeći i jačeći tělo, podaje i duhu obilniju krěpost i okretnost, bistroumje i krěpčiju i zdraviju misao. Zlovoljnih poljodělacah ima malo.

No ponajviše mora posao sám po sebi, neprekidni i pouzdani obhod s prirodom, s bogatom, pa opet toli jednostručnom, s raznolikom, pa opet toli pravilnom, s neizměrnom, pa opet toli věrnom, sa slobodnom, pa opet toli poslušnom prirodom, — obhod velim s takvom prirodom mora krěpit i uznositi sèrce i dušu onih, koji se s njom bavė neprestano.

No ako u obće poslovanje i revno dělanje čuva čověka od moralnih zabludah, koliko ga mora čuvati od toga zanat i posao onakov, koi ga toliko potiče na radnju neumornu. No uz to čuvaju poljodělca od zabludah svi ostáli doticaji njegovi na način osobiti. Na selu, hvala bogu, nema prilike onim zabavam šumnoga života družtvenoga, niti onim javnim i privatnim veseobam, u obće nema prilike lahkoumnoj i bujnoj razkoši, štono po gradovih, osobito po većih, bivaju opasne dobrim običajem, imućstvu, a osobito čestitom i sretnome životu porodičnom, koi je najčvěrstji temelj prave sreće i dobra. Prosti i čistji običaji, život pravilniji, zadovoljniji kućevni život, iskreniji život porodični, — svi ovi temelji i podpore sreće na ovom světu postaju lakše i čuvaju se boljma na selu nego li u meteżnom životu gradovah.

Isto tako razměri prama susědom, prama obližnjoj okolici i prama područnikom bivaju na selu prijazniji, iskreniji, saučestitiji; pa u bědi i nevolji dobiva i daje poljodělac poljodělcu dobrovoljno pomoć i podporu.

Osim toga se znatno odlikuje posao poljodělstveni time, što u njem nema skoro nikakva povoda zanatničkom revnovanju, onoj zavisti, kojano u drugih zanatah razdvaja drugove jednoga s drugim, ter počesto i sěme neprijateljstva medju njih posije. Poljodělac nema se bojati natěčaja drugovah svojih; niti on ima kakove tajne zanatničke, koju bi krijo od svoga suséda; on nema radionice, koju bi mu trebalo skrivati od njegova polaznika; on rádi sve na očigled, i krov njegove radionice — to je svod nebeski. Dapače na svoju korist mora poljodělac želiti, ter i sám, što god može, učiniti, kako da se u njegovu kraju podigne poljodělstvo, kako da napreduju běrzo i krěpko svi poljodělci, jerbo će na taj način promet oživiti i mah uzeti, a tèrgovina se razširiti. Niti ćeš lahko naći priměra tome, da bi kad čestitu gospodaru zavidili ili ga ogovarali susědi njegovi; dapače ga hvale i u priměr se njegov ugledaju, a on se opet time slavi i ponosi, ako može u pomoć priskočiti susědom svojim dobrim savětom i naukom.

Izmedju svih sklonostih najgadnija i najpagubnija sklonost, koja se obično ponajčvěrstje zakoréni u duši čověčjoj, to je sebičnost, samoživost. Blago onome, kome njegovi doticaji nedaju toliko prilike, ter ga nepovodi ovaj hèrdjavi, pa opet toli prirodni nagon; a još više blago onome, koga njegov položaj povodi na to, ter može biti nesebičan, odricati se sám sebe i žèrtve prinositi. A u tom sretnom položaju jest osobito poljodělac. Kako ga njegovi ponajbližnji razměri prama susědom, njegovoj okolici i područnikom njegovim do toga dovode, da bude čověčan, milosèrdan i nesebičan, to smo već prije napomenuli. No osim toga njegov ostali položaj prama obćinam i većim družtvom, kojim je on udo, prama njegovom okružju, prama njegovoj pokrajini i prama svojkolikoj domovini, — ovaj, velim, raznoliki položaj povodi ga i pozivlje na to, da pokaže činom svojė domoljubje, svoju iskrenost i svoju pripravnost na žèrtve za blago obćenito. Privezan na zemlju, koju obradjuje i koja mu je izvor blaga, pripojen je on čvèrstimi svezami i svojkolikoj otačbini, s kojom nemože da děli sve sudbine, dobro u sreći a zlo u bědi i pogibelji S toga mu je stalo do obstanka i sigurnosti otačbine, i on će joj biti osobito věran i oddan.

Napokon možemo još i to napomenuti, kao što u obće čověk baveći se s tajnim životom prirode, svratja oko i misao na onoga, koi je tolikom mudrostju stvorio i uredio prirodu, to prije svega poljodělca, koi se uzpěhu i plodu svoje radnje náda ponajviše od blagoslova božjega, njegov posao osobito na to potiče, da u sebi uzbudi i utvèrdi onu krěpost, iz koje kao iz vrela izviru sve krěposti ostále, to jest da uzbudi u sebi pravu čistu pobožnost i bogobojazljivost zajedno s odvažnostju, pouzdanjem, oddanostju i věrnostju spojenom s tom pobožnostju.

☞ Današnjemu je listu priklopljena „Zabava druga."

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

Zabave za seljaka hèrvatskog i slavonskog.

Od člana K. Klinggräffa.

Zabava druga.

Susědi, prijatelji, slušaoci! Evo nas opet skupa (zajedno), da čujemo nešta, što će nas opet pobuditi, da razmišljamo. Moguće, da ovaj ili onaj nije ovdě tomu za volju, nego samo od dugoga časa; neka! i on će se tù ufano naučiti malo po malo, što mu treba najvećma, to jest, kako se dug čas krati.

Kada sam onomadne (vetomadne) bio medju vami, obećao sam vam na kraju govora dvoje: pèrvo, naputak, kako se more dobiti što više kèrme; drugo, pripověst jednu, to jest, da ću vam pripovědati, kako je vèrli onaj čověk digo siromaško jedno i kukavno gospodarstvo. Jedno i drugo bit će vam u jednoj pripověsti, jer, bi li drugčije i mogao bio vèrli *Jurko* poboljšati gospodarstvo, da nije gojio što više kèrme?

Ali sve da nam i jest potanko opisano i obširno razloženo, kako se je naš Jurko vladao, nemojmo zato misliti, da i mi moramo raditi upravo onako, kao on, i nikako drugčije, ako hoćemo, da dodjemo dalje. Slěpo nevěrujmo nikomu, ni najboljemu ne; nego valja nam dobro protresati, u koliko okolnosti (okolice) i stališ onoga, za kim hoćemo da idemo, naliče (spodobne su) stališu i okolnostim našim, u čemu li je razlika, pa kad to dobro protresemo, onda ajde, slědimo ga, u koliko je za naše dobro. Kad mi je preći preko bèrvi, koje nisam još nikad vidio, kud je prolaziti vèrlo mučno, a i pogibeljno (opasno), gdě bi lahko mogao ulomiti nogu a i vrat, da samo jedanput krivo koračim, — kad mi je, rekoh, preći preko takove bèrvi, drago će mi biti, ako preda mnom podje čověk razuman, komu je put taj već podobro poznat, a ja ću ga slěditi po tragu; ali da ja svaki put posve onako kao on koračim, to nebi ni pametno, a kadkada ni moguće bilo. Uzmimo n. p., da je onaj, što ide preda mnom, čověk vitka těla (sukast), dugonog, a ja da sam tèrcljast (zamašan), plećast, kratkonog, nebi li ja budala bio, da se mučim i kinim, kretjuć se posve onako kao on, a nebi li mi to još i naškodilo? Gdě bi se n. p. on izmedju dva dèrveta, ili dvě klisure (stěne, pećine, ljuti, hridi) lahko proturao (promako, proigrao, provijo, provuko), lahko da bi tamo ja zapeo, to jest, da bi se zadio, nemogući dalje. Ako li on stane na skriven tèrn, il oštar kamen, hoću li i ja poći, da se nabodem, da nagazim? Tako svagdě, gdě se za kim ide, gdě li se tko naslěduje, treba dobro promisliti, dokle je probitačno za kim ići, dokle koga naslědovati, u čemu li valja udariti svojim putem.

Medjutim znamo, da je već sámo po sebi težko promišljati, prispodabljati i paziti na svekolike okolnosti, a kamo li ne u gospodarstvu, gdě ima sila božja različnih okolnostih, koje toliko čine i u svemkolikom gospodarstvu i u pojedinih sgodah. Tako n. p. treba paziti, kako leži město, gdě prebivamo, leži li naime blizu ili daleko od varoši (varoša, grada), il města, kamo često (gusto put) s čim dolazimo, il po što idemo; kako leže njive, to jest, jesu li blizu ili daleko od doma, jesu li na visi ili u nizi; kakova je oratna zemlja, kakova li ona, koja se nahodi pod oratnom, s gnojem směšanom, vèrstom (steraljem), to jest, korom, koja se neizměrno měnja, kao što znamo iz izkustva; — sve to, a i još više koješta valja nam imati pred očima i u svemkolikom gospodarstvu i u pojedinih granah zanata našega, a polag toga valja nam se i vladati. Ter zato opet velimo, što smo već jedan put rekli, da u svemkolikom zanatničkom stališu (zanatluku), — a pod zanatničkim stališem nerazuměvamo se samo mi seljaci, nego i tèrgovac i fabrikant i rukotvorac i voznik (kiridjia), i nadničar, rěčju svatko, koi je bez stalna dohodka, i koi dobro ili zlo živi po razlogu većega il manjega truda i napora, a i po razlogu cěne i štovanja (preštimanja), u kom mu je zanat, — da, rekoh, u svemkolikom zanatničkom stališu nema nad našim zanata, gdě bi trebalo toliko misliti i razmišljati, ako hoćemo, da poslove i radnje svoje obavljamo ljudski i pošteno.

Al zato nemojmo duhom klonuti, nemojmo sèrca gubiti; dapače to neka nas još većma podpaljiva. Radujmo se, što naši poslovi i radnje nisu uvěk jedne ter jedne, tako da bi nam se od njih zatupila pamet; dapače što su naši poslovi i radnje takove, koje nam sve većma duh búde i oštre. Jer samo onda bivat ćemo sve to pametniji i *bolji* — dakle bez dvojbe i *čestitiji*, — ako nam se mozag búdio i oštrio bude. Al o tom ćemo se ufano porazuměti u dalješnjih naših zabavah. — Osim toga, ako si budemo mozag búdili i oštrili, zadobit ćemo i mi i vàs stališ naš više časti i poštenja, a ono tim više, čim više u njemu bude ljudih, koji misle i razmišljaju, koji svoje poslove s razlogom vode, koji se pošteno vladaju (zadèržavaju).

Poljodělca nitko neštuje! čuje se ovdě ondě govoriti. Al pitamo mi — gdě? — Sigurno ne drugdi, nego gdě je poljodělac sám kriv, da ga nitko neštuje; gdě su poljodělci ili svi, ili većom stranom takovi, da drugoga ni vrědni nisu; gdě su poljodělci većom stranom takovi, da nit samih sebe štuju, niti se tako vladaju, da bi zaslužili štovani bit od drugih! — Tà baš zato, što je naš stališ tolikoga štovanja dostojan, treba prezirati (zametavati) svakoga onoga, koi je od toga stališa, pa mu nije na diku, nego na sramotu. Gdě je n. p. veća strana zločesta, lěna, nemarna, sirova (neotesana), dà bogme, da tamo i manja strana, koja je bolja, često bez svoje krivnje, tèrpiti mora, gdě ju svět prezire. Al uzmimo stvar s pravoga vidika, pak ćemo naći, da ne posve bez svoje krivnje, da tá strana nije posve nedužna. Zašto ova manja, al bolja strana nečini ništa, čim bi se razlikovala od veće nevaljale strane, zašto ona negleda, da ovoj makar u čemu poda dobar izgled. Tà i istu *dobru volju* vidi svět i znade ju ceniti, gdě se na dobro nagiba.

Netreba nam ići daleko, ako želimo osvědočit (uputit) se, da je naš stališ u časti i poštenju tamo, gdě zaslužuje. Poznate bližnjega našega suséda, Štajersku zemlju, kojoj je glavni grad (varoš) Gradac, kao god Hèrvatskoj i Slavoniji Zagreb. U Gradcu vam se — kao god i kod nas u Zagrebu — sakuplja svake godine po nekoliko putah družtvo jedno, koje nastoji podići poljodělstvo i u obće seosko gospodarstvo. U tom su vam družtvu najveća gospoda one zemlje, dapače i princip jedan od cesarskę kuće, a to vam je prejasni nadvojvoda *Ivan*, koga sva Štajerska kao otca ljubi i štuje. Kada se dakle gospoda ova sakupe u Gradcu u velikoj jednoj palači (dvorani, sali), i posědaju svaki na svoje město, da se porazgovore, što valja učiniti ili ukinuti za podići gospodarstvo, vide vam se tu med najvećom gospodom poměšani sědeć i seljaci (muži) u prostačkih svojih, da bogme čistih haljinah (oděći, odělu, opravah). Pitat ćete, tko su ovi seljaci? — I oni su vam članovi (uda, kotrigi) gospodarskoga družtva! Rěč takovoga seljaka valja u toj skupštini toliko, koliko rěč svakoga najvećega gospodina. Svaki takov

seljak ima tu pravo (pravicu) kazati svoju misao. Al to su vam seljaci *razumni* i — pazite dobro — *čedni* i *pošteni* seljaci, a zato jih svatko i štuje; to su vam seljaci, koji su vrědni pristojno i pametno progovoriti.

Ruke prekèrstit (na križ metnuti), za ušima (vuhi) se česati, mèrnjit se, rivat se napèrvo, to bogami nestoji dobro, nije na poštenje nikomu, bio on kojega mu drago stališa. Takovoj se nakazi spèrdaju i rugaju ista dětca, znajući dobro, da samo pijanica i glupak babat je i nadut. Razuman čověk prodre svagdě na světu, ali svět razumna čověka traži samo onda, ako je zajedno i čedan, a štuje ga dugo samo onda, ako je i pošten.

Želimo i ufajmo se, i svaki od nas neka nastoji, koliko more i nemore, da se i izmedju nas naskoro nadje ljudih, koji će dobrim svojim vladanjem, marljivostju, ljubavju reda i čednostju zaslužiti, da jih gospodarsko družtvo u Zagrebu pozove u svoje skupštine.

Da čujemo sad pripověst našu.

Ni *Jurko* naš nije u kući (hiži), koja ga je pozvala za gospodara, uredio sve posve onako, kao što je bilo u gospodarstvu, gdě je pèrvo služio. Pače ni kasnije ne, gdě je to mogo; jer s početka, gdě mu se je bilo otimati nevolji, dà bogme, da nije mogao na takovo što ni pomisliti. Istina, on je najviše naslědovao od onoga, što je tamo vidio, i pri čemu je i sàm pomagao, ali je i proměnio, što je mislio, da je od potrebe, prilagodivši sve svojim okolnostim; jerbo se je naučio ono, bez čega je u zalud (hman) sve drugo učenje i znanje, naučio se je naime misliti, prispodabljati, zdravo suditi, i nije učinio ništa, što nije pèrvo zrelo protreso. Al kad je što zrelo protreso, i odlučio, da ima biti, tad je to i izvèršio odmah nežaleći truda. — Napominjemo još ovdě, da je *Jurko* naš istoga svoga naučitelja nadteko (nadišao, nadkrilio) u mnogih stvarih, ter ako baš ne zdravim razumom, zrelim sudom, i krěpostmi vèrla kuće gospodara, a ono gospodarskim znanjem i poznavanjem mnogih uredjenjah u gospodarstvu drugih narodah. I zato dobro će biti, ako prije, nego počnemo s njim gospodariti, saznamo, kako je *Jurko* postao, što je bio, odkuda li je pocèrpio toliko znanja, to jest, gdě se je naučio sve ono, što je znao.

Seljak *Marko*, koga je *Jurko* služio od svoje 15. do 22. godine (lěta), bio je podložnik (kmet) neke župe (fare). Osim (izvan) kmetskoga svoga selišta dèržao je pod zakup (arendu) 30 do 40 ralih župnoga (farnoga) zemljišta, ponajviše puste, zanemarene pašovine, koju je malo po malo pretvorio u dobre oranice i sěnokoše. Imao je dakle dosta veliko za seljaka gospodarstvo, gdě je bilo i koješta raditi i koješta naučit se. Na sreću po *Marka* bila mu je kuća, gdě se je rodio, župnikovoj kući (farovu) blizu, što je mnogo pripomoglo, da si je i pamet razbistrio i prosvětio i sèrce oplemenio. Jerbo *Marko* naš bio je od mlada poradi dobrih svojih vlastitostih ljubimac svakoga gospodina domaćega župnika (paroka, plovana, plebanuša), a i u velikoj milosti u gospode kapelanah (t. j. mlade gospode). Jedan od njih, komu je Marko nekoliko putah u nečemu bio poslužio, učio ga je iz zahvalnosti čitati (štati), pisati i računati. Kada je *Marko* stao za gospodara, gospoda duhovnici nisu mogli proći mimo dvorišta mu, da se nebi bili k njemu navratili (navèrnuli), samo ako su ikoliko uhvatili vremena. Milo jim je tù bilo pozabavit se po koi časak pod sěnatom lipom blizu prijatne njegove kuće, koja je tako čista, tako pristala bila, kao da ju je tko danas izvadio iz škatulje; ugodno jim je tù bilo nasladjivat se lěpom i prelěpom (prekrasnom) okolicom pokraj Markova dvora, i porazgovorit se koliko toliko s pametnim ovim čověkom po neděljah i praznicih (blagdanih, svetkih), kad nije radio, ili po dělatnicih, kad ga je dělo dèržalo kod kuće. Svaki mudar nauk, svaka pametna rěč, radjajući pametnu misao, što bi *Marko* prigodom (prilikom) takovom čuo, pala bi u duši njegovoj na zemlju rodovitu, bujila bi obilato i urodila zdravim plodom.

Odmah pèrvih danah, kako je *Marko*, budući još zaonda vèrlo mlad, primio gospodarstvo, prolazeći jednoč (jednom) rano u jutro gospodin župnik mimo Markova dvora, čuje iz nutra veliku buku, viku i larmu. Ugledavši na dvorištu razjarena *Marka*, zovne ga na stranu.

Župnik. Boga ti, Marko, to nevalja. Sve ako i neznam, zašto se ljutiš, al věre mi, to nevalja. Gospodar neka se nikad tako nezaboravlja (nezazabi). Takov gospodar gubi kod družine čast i ljubav. Nu, molim te, kaži der mi, što je, da se tako ljutiš?

Marko. Za volju božju, kako da se neljutim? Tà puko bi od jeda. Molim vas, dragi gospodine župniče, evo plug i kola, trebalo bi, da su već prije sunca na polju; na svakom je samo něšto malo za popraviti, pa nema nigdě ni svedra (svèrdla), ni širočke, da se bèrže bolje popravi, što fali. Čověk bi poludio (obnorel)! Da mi je samo znati onoga lupeža (lopova), koi mi je stvari raznio, naučio bi ga ja, kako se Bog moli.

Župnik. Aja (jok) sinko, tako se netraži (neište) stvar izgubljena, to nije način saznati krivca. Al oprosti, što te zadèržavam, nedodijalo ti izpitkivanje moje. Tà i onako družina marljivo traže, a věre mi, nećeš žaliti, ako dvě tri rěči potrošiš sa mnom. Kazat ću ti nešto, što će ti, vidit ćeš, naknadit (naplatit) s vremenom svaki trenutak (hip, čas), koga sad gubiš sa mnom. Pokaži der mi, gdě one stvari stoje, kad jih netrebuješ?

Marko. E! drugda znadu bit vazda pri ruci, al odkad smo jih poslědnji put potrebovali, netko jih je nekamo zavèrgo.

Župnik. Dà, dà! drugda znadu bit pri ruci — sad u ovom, sad u onom kutu, je l'? Ti, komu je družinu priučati redu, ti, komu je paziti, da se kakov nered nedogodi, ti, komu je skèrbiti, da nitko nebude vrědan kaštige (pedepse), ti, kako se vidi, nisi ovim stvarim dao pravoga, stalnoga města, da jih nadješ sutra i posutra, gdě danas, pa sad hoćeš, da kaštiguješ onoga, koi je morda manje kriv nego ti, što su stvari zabačene.

Dok su ova dvojica ovako u rěči bili, eto ti motike i širočke. Obadvoje ležalo je negdi zametano med drugim orudjem. Družina stanu sad na vrat na nos plug i kola popravljati.

Župnik. Zapamti si danas, sinko moj, troje, bez čega nema pravoga reda u kući. A da bolje zapamtiš, što ću ti kazati, zapiši si, pa to troje, da svaki dan svojoj družini zabijaš u glavu. Al kad ju budeš opominjao, da nepsuješ, da se nekaraš, nego ju naučaj uljudno, prijazno, al ozbiljno (zresno), kako ti već znadeš, kad ti je samo do volje. Takov nauk ide u glavu i u sèrce, i svatko ga rado sluša. Al prije svega da se i sám po tomu vladaš, da se u te družina more ugledati. Dakle evo ti ono troje:

Učini sve u svoje vrěme;
Obrati (obèrni) sve na svoju korist (hasnu);
Postavi (metni) sve na svoje město.

Gledaj, sinko, ti si već proti pèrvomu sagrěšio, zašto nisi ono malo dobra, što fali na plugu i kolih, popravio prije gdě, nego si pustio do danas, gdě trebuješ i jedno i drugo?

Marko (presěče mu rěč). Sinoć, boga mi, nije bilo kad, bilo je dosta drugoga děla.

Župnik. Dobro; nu valja da je bilo kad jučer u jutro, ili dan koi prije. Ako se nevaram, ima tomu već nekoliko danah, što i plug i kola badava stoje. Stvar,

koja se ima učiniti, učinit će se u svoje vrěme, ako se svèrši sprot (odmah), kad nema silnijega posla; da kako, ako što osobitoga nestane na put. Učini odmah, kad je ikoliko lazno, posao, sve ako i nije silan, pa ti neće zadavati smetnje (neprilike), kad iznenada dodju drugi silni poslovi.

Za ovimi rěčmi, koje si i mi moremo zapamtiti za svoje dobro, odė gospodin župnik, da Marka dulje nezadèržava. *Marko* ne samo što si je one tri stvari, kano i svaki dobar nauk, uzeo duboko k sèrcu, nego je od onoga dana gledao, da se po njih i vlada. Mogli bismo se puno toga naučiti, kad bi vam to pripovědao, ali bojim se, da vam nebi za danas dosadio. Tå bit će još drugi koi put vremena i prilike za to, pa onda ću vam možebit kazati i drugi koi nauk i opomenu gospodina župnika, komu je osobito do toga stalo, da Marko bude gospodar od oka. A to je i bio, napredujući od dana do dana. Nastojao je on, i da sám bude bolji, i da mu bolja budu družina, znajući dobro, da je on pèrvi, komu je skèrbiti za njezine duše, pošto su mu vazda pred očima, i pošto on je, koi najviše more nad njom. Ali kad velim, da mu je sva briga i pomnja išla na to, da mu družina budu bogabojeća, red ljubeća, marljiva, umèrena t. j. s malim zadovoljna; kada velim, da je gledao uliti joj u narav druge takodjer krěposti, nemojte misliti, da je bio Bog zna kakov tih i neslan' bogomolja (licumĕrac). Dapače, u svoj okolici nije bilo kuće, gdě bi bilo toliko pravoga veselja, koliko u njegovoj; u nijednoj kući nije se toliko sbijalo šale, nije bilo toliko směha (dà, pri istom dělu) koliko u njegovoj; jer u nijednoj kući nije bilo manje prilike k svadji, kavgi, jadu i zloj volji.

Sigurno je dakle, da se je *Jurko* navadio (priučio, obikao) tako dobru gospodarstvu u kući ovoj, gdě je služio i prebivao sedam godinah (lětah), gdě ga je domaćin tako lěpo opominjao i u redu dèržao, i gdě su mu sva družina podavala dobar izgled (peldu). Tù postane *Jurko* tako pošten i vèrl momak, kako je bio na daleko poznat. Medjutim bilo je još nešto, što je k tomu vèrlo pripomoglo. Naměrio se naime i on, kao što negda Marko, na čověčna kapelana, koi ga je po dugih zimskih večerih, po neděljah i svetcih (praznicih, blagdanih) učio čitati i pisati; jer škole (učionice) tù nije bilo, a sve da je i bila, *Jurko* nije već imao kad hoditi u nju. A kad mu iz župe (fare) odė ovaj dobročinitelj, došao je drugi, koi mu je još više pomogao. Drugi ovaj kapelan bio je i sám velik prijatelj i ljubitelj gospodarstva, putovao je mnogo po světu s mladim nekim velikašem, koi je samo zato obišao mnoge zemlje, da vidi, kako različito svět polje radi (obradjiva, obdělava, teža), marhu goji, i okó drugih se granah gospodarstva bavi; da svagdi izabere (odabere) i zapamti (zapameti si), što je ponajbolje, ter da na svojih gospoštinah (spajilucih) uvede, što je uvesti mogućno, i zajedno (skupa) probitačno (koristno, hasnovito) I gospodin kapelan razgleda se posvuda dobro, i on je pazljivo (pomnjivo) promotrio, proučio i prokušao sve, što je bilo novoga, sve, što je bilo vrědno za viděti. A on je bogme znao suditi, jerbo je vèrlo dobro poznavao narav, to jest, stvari, koje su okó nas na světu: on je znao, što je — gospodarstvo. Budući dakle na ovu župu (faru) preměšten, dopadė mu se Jurkova iskrena (odpèrta), živa, al blaga ćud, kojom se je on vèrlo (jako) razlučavao od drugih pèrpošnih, bedastih (glupih), jogunastih děčakah. Gospodin kapelan vidio ga i govorio je s njim često (više putah), jerbo, kako nam je već znano, kuća, gdě je služio *Jurko*, nije bila daleko od župnikove kuće (farofa).

Kada je gospodin kapelan čuo, da *Jurko*, komu je tad bilo 17, 18 li godinah (lětah), znade (umije) već čitati (štiti, štati, čatiti) i pisati, reče: „Nu, to je lěpo! dobro je do duše, da čověk zna čitati i pisati, samo neka se tim znanjem i pametno služi, neka ga obratja na svoje i bližnjega dobro; a ja mislim, da ćeš ti tako. Ako ćeš knjigah, nemaj brige, u mene ima dobrih knjigah, koliko ti drago; ali da mi nečitaš, osim (izvan) kad ti je *lazno*, dat ću ti kadkada i po koi ark (arkuš, tabak, močal, listan), papira (artije), tu možeš zapisati i po koi dobar nauk. Ali mnogi čověk nema baš ništa od toga, što se je naučio čitati i pisati, ako je n. p. prebedast, ili ako negleda, da ono, što čita, i razumije, ili što misli, i napiše; pače mnogi čověk, koi zna čitati i pisati, sebi je i drugima na nesreću, n. p. ako je zločest (hèrdjav, opak), pa věštinom svojom svět samo vara (vkanjuje); ili ako čověk, komu je posao plug i motika, ostavi i jedno i drugo, pa čita i piše u ***nevrěme***, što niti mu daje kruha (hlěba), niti mu drugo što hasni. Kao što ti već rekoh, davat ću ti knjigah, ali samo jedan put nek opazim, da si mi čitao u nevrěme, pače kod děla, duše mi, nikada neš (nećeš) više dobiti od mene knjige. Tim bi te mogao nesretna učiniti; sada već, što bi mi mogao iz poštena, marljiva momka postati zaboravljiv (pozabljiv) i nemaran, ter tako izgubio bi zaufanost (pověrenje) i nagnutje gospodarovo; a u napredak lahko da bi ti se prohtělo odviše (preveć) čitati i pisati. Iz tebe i onako neće bit nikada učena čověka (mudraca), moguće, da bi tad mèrzio radnju, da ti se nebi više htělo tako marljivo dělati, da bi prestao biti težak od oka, pa niti bi bio ovo nit ono, već bi mi se potucao od nemila do nedraga, dok bi najposlije (najzadnjič) od zla poginuo. Ja hoću, da mi budeš skroz težák, tělom i dušom težák! ali da mi nebudeš samo pametan i mudar, već (nego), a ono prije svega, da si mi pošten, da si mi dobar, pravedan i blag s čověkom i živinčetom. Istina do duše, da čověk, ako zna čitati i pisati, može mnogo laglje postati i pametniji i bolji, ali istina je i to, da čověk, sve ako i zna čitati i pisati, ostati može lud (bedast) i zločest, a da može dobar i pametan biti, ako baš ni perom udariti, ni slovca pročitati nezna. Duše mi, moj Jurko, ja ću, što mogu, pošteno učiniti, da ti se i pamet razbistri i sèrce oplemeni. Kad god podjem u šetnju, gledat ću, da i tebe pohodim na polju, gdě radiš; ti ćeš raditi, a možemo se uza to porazgovorit o stvarih, koje su nam od koristi.“ Tako reče dobri gospodin kapelan, pa je svoju rěč i odèržao.

Često, kada bi *Jurko* na polju radio, eto ti uz njega gospodina kapelana. „Hvaljen Isus! (hvaljen budi Ježuš Kristuš!)“ pozdravio bi ga *Jurko*, a ovaj bi mu poviko; „Samo ti dalje radi, Jurko! ušima (vuhami) i onako neradiš, ni jezikom, ja ću pripovědati, a ti slušaj, neg' ću ti paziti na ruke, da se slušajući nezaboraviš (nezazabiš). Tako se možemo lěpo i ugodno razgovarati, a dělo it će od ruke.“ — Često znao ga je gospodin kapelan sad ovo sad ono popitati, da vidi, dokle mu već dopire (pruža se) razum; tad mu je znao tumačiti mnoga pojavljenja u širokom světu, razjasnjivati stvari, koje su okó nas, koje se nas najbliže dotiču, i koje se jednim imenom zovu narav, n. p. oda šta (od česa) biva vĕtar i kiša (dažd, deždj), kako postaju različite godišnje (lětnje) dobe, i kako se čověk mnogimi silami, koje Bog uloži u narav, služiti more na svoje dobro. Drugi put znao mu je pripovědati, kako je putovao, što li je sve putem vidio, naime: kakova znamenita uredjenja, zavode, orudje (alate), kakove věštine pri obdělavanju (težanju) polja, vèrta, vinograda drugih narodah, i još koješta drugoga; pače znao mu je i pokazivati, kako se dèrvo sadi, haštri (kleštri), cěpi, vinograd obrězava, kopa i t. d. a i druge kojekakve radnje. Ali prije svega gledao bi pri tih zabavah i razgovorih,

kako bi *Jurko* ne samo pametniji bivao i što više se naučio, nego, a ono osobito, kako bi u njemu pobudio živu ćut za sve, što je pravo i pravedno, za sreću i nesreću, dobro i zlo ljudih i živine. Jer jao! gdě ima pameti, a nema zajedno poštenja i dobrote. Što više mozga, soli i znanja u glavi zločesta (hèrdjava, opaka) čověka, to je on i pogibeljniji (opasniji) i škodljiviji.

Tako je *Jurko* živio sretno i presretno četiri godine danah. Bio je vazda věran, pokoran, marljiv, i sve, što je radio, radio je za dobro kuće, gdě je služio. Zato ga je rad imao i domaćin i sva družina. A što je bolje poznavao vrědnost stvarih i svoju, to je s većim veseljem i radio. Dà kako, da je vèrloga gospodina kapelana ljubio i štovao (preštimavao) nada sve, i jedva (komaj) čekao, da se gdě s njime sastane, osobito, kada ga nije već nekoliko danah vidio. Ali sve ako ga i nije bilo s njime, prošlo mu je vrěme ugodno, i nije nikad imao dugoga časa. Za toga znao je razmišljavati, što je čuo i čitao, tad mu je znalo pasti na pamet stotina stvarih, za koje će gospodina kapelana upitati, čim se s njime sastane.

Medjutim prodje i ovo lěpo vrěme, dodje drugo, gdě se *Jurko* pozove za gospodara u kuću, u kojoj se rodi. Tù mu je sad bilo pokazati, da li je nauk, kog je dobio, što god i prudio; tù mu je bilo činom posvědočiti, znade li misliti, suditi, odlučit se, te što je odlučio, izvèršiti; tù mu je bilo dati dokazah, da razumije ne samo konje i volove goniti, nego i ljude ravnati i kućom vladati (upravljati). A to bogami nije bila šala za tako mlada děčaka, koi je dosad bezbrižno živio, a sada život taj zaměnio s drugim životom punim brige i skèrbi. — Dodje vrěme rastanka. Zahvalivši se na onom tolikom dobru, što je uživao u kući, oprosti se sèrdačno *Jurko*, dobije na put blagoslov, opomenah i nekoliko malenih stvarih na dar (poklon), naime, od domaćina 10 mladih voćakah (sadovnih drev) i nešta orudja, od gospodina kapelana nekoliko knjigah, pisaću spravu, t. j. tinte, olovku, perah itd. i malo papira, — ter se odděli put zavičaja, a pratio ga je drug neki, koi mu je pomagao neke stvari nositi.

A za danas neka ide s milim Bogom! Kad se opet sastanemo, pohodit ćemo ga u njegovoj kući.

Milostiva snaha i nemilostiva svekèrva.

Narodna pripovědka.

Bila snaha i svekèrva. Svekèrva biaše lukava i nemilostiva na sirote, a snaha dobra kao dobar dan u godini: kad bi došla sirota pred kuću, svekèrva bi je (ju) obramnicom (obràmicom, obramnjačom) odtěrala, a snaha bi svoj zalogaj siroti udělila; kad bi mlěko od ovacah nosila kući, ona, gdě bi god viděla rupicu na putu, odmah bi rekla: „Ovdě mora biti kakva bubica", pak bi joj usula mlěka. Što je ona tako milostiva bila, svekèrva je mèrzila na nju, ter bi je i gladju patila gladom mučila : zatvorala bi hlěb (kruh) od nje, i tako bi po dva po tri dana sirota gladovala. Jedan put svekèrva se težko razboli, i ležeći molila je Boga: kad umre, da je pušta opet na ovaj svět, da neda snasi (snahi) kojekakvim bitangam děliti. Kad umre i sahrane je (zakopaju ju), svět je jeo i pijo na daći, a kad se razidje, snaha opere sudove, pa odnese pomije (splačine) u valov (korito) svinjam, ter uspe (usiplje), pa onda ode ter pusti svinje. Kad svinje dotèrče valovu, gèrde, obilaze okó njega, a neće da piju pomijah. Ona se stane čuditi, što jim je, kad tamo, a to pomijah ni kapi (kaplje), a okó valova zemlja suha, nisu iztekle! Sutradan u večer opet tako, i tako za sedam večerih. Kad bi osmo večer, ona kaže mužu, da on uspe svinjam da jedu. Kad muž uspe, i pustivši svinje kad vidi kako su izmèršavile, stane ženu gèrditi, što jih nije hranila, već jih tako upustila, da izmèršave. Onda mu ona pripovědi, što je i kako je, a on potèrči valovu, da vidi, je li prazan, kad tamo, prazan! On se stane kèrstiti i čuditi, šta bi to bilo! U taj mah njegova mati izpod valova progovori: „Sine! tamo na onome světu ja sam ti u mukah: svaka sirota, što je uzdahnula, kad sam je s vratah odtěrala — onaj uzdisaj svaki se pretvorio ondě u tèrn, na tome tèrnju ležim; a koja je sirota na mene zaplakala, svaka njezina suza vri u kazanu (kotlu) u njemu se kuham. A što sam Boga molila, da me šalje s onoga světa, da kuću nadgledam, da snaha bitangam neděli, za to mi je sudjeno, da dolazim na ovaj svět, da jedem sa svinjami. A tvojoj ženi postavljene su tri od zlata tèrpeze (stolovi), na njih sama ruža i bosiljak. Pitaj je, hoće li mi dati jednu, da se smirim." Muž onda otide ženi u kuću, ter joj kaže sve, šta je i kako je, a ona, kad to čuje, dotèrči k valovu, da vidi svekervu, pa kad je vidi, kakva je izmučena, zaplače se, a svekèrva je stane zaklinjati, da joj dá jednu tèrpezu, jer joj je tako sudjeno: ako joj snaha uděli jednu tèrpezu, onda će joj se pola (pol) grěha oprostiti, i neće više morati na ovaj svět dolaziti, da sa svinjami jede. Snaha joj reče: „Ja tebi poklanjam sve tri tèrpeze: što sam do sad činila, neka je za tebe, a od sad da mi dá Bog, za sebe da zaslužim." Onda svekèrve nestane, i nikad više nije dolazila.

Sve, sve, ali zanat.

Narodna pripovědka.

Podje nekakov car sa svojom ženom i sa kćeri, da se šeta po moru na ladji. Kad malo odmaknu od brěga, onda dune větar, pak ga baci čak u nekakvu zemlju, gdě se o njegovu carstvu ništa i nečuje, (kao ni on o ovome što dosad ništa nije čuo ni znao). Kad izidju na suho, on nije smio ni kazati, da je car, a novacah nisu imali sa sobom ništa, a neznajući nikakva zanata, nisu se mogli drugčije hraniti, nego se on najmi, da čuva seoska goveda. Pošto tù preživе tako nekolike godine, ugleda sin cara od one zemlje njegovu kćer, koja je bila vèrlo lěpa i već dorasla do udaje, pa kaže svom otcu i majci, da se drugom nikakvom děvojkom neće oženiti do kćeri govedara iz toga i iz toga sela! Otac i mati i drugi dvorani stanu ga odvratjati, da se prodje te sramote: kako bi on carski sin uzeo govedarsku kćer kod tolikih drugih carskih i kraljevskih kćerih! Ali sve za ludu; on kaže: „Ja nju, ja nijednu!" Kad već vide, da drugčije nemože biti, onda car pošlje jednoga svog vezira, da javi govedaru, da će car da mu uzme kćer za sina. Kad vezir otide i javi to govedaru, a govedar ga zapita: „Kakov zanat zna carev sin?" Vezir se upropasti: „Bog s tobom, čověče! kako će carev sin znati zanat. Što će zanat carevu sinu? Zanate ljudi uče, da se hrane njima, a carev sin ima zemlju i gradove." Govedar kaže opet: „E, ako nezna nikakva zanata, ja mu nedam svoje kćeri." Vezir se vrati, ter kaže caru, šta govori govedar. Sad postane čudo još veće. Oni su mislili, da će to za govedara biti najveća sreća i dika, što mu carski sin uzima kćer, a on pita, kakov zanat zna carev sin! Car pošlje drugoga vezira, ali govedar kaže jedno ter jedno: „Dok carev sin" veli „nenauči kakva zanata i nedonese mi svoje rukotvorine, dotle nema ništa od prijateljstva!" Kad se i ovaj vezir vrati, ter kaže, da govedar neda děvojke, dok carev sin nenauči kakva god zanata (samo nek je zanat), onda carev sin zadje po čaršiji (tèrgu, pijaci), da gleda, kakov je zanat najlakše naučiti. Hodajući od dućana (štacuna) do dućana i gledajući, kako različiti majstori rade, dodje na dućan, gdě se pletu rogožine, i to mu se učini najlakši zanat, pa ga počne učiti i nauči za nekoliko danah, pa onda oplete sám jednu rogožinu, ter ju odnesu govedaru i kažu mu, da je carev sin naučio zanat i da je to njegova rukotvorina. Govedar uzme rogožinu u ruke, ter ju zagleda sa svih stranah, pa onda zapita: „Koliko to vrědi?" A oni mu kažu: „Četiri pare." „E!" veli „dobro! četiri pare danas, četiri sjutra, to je osam, a četiri prekosjutra, to je dvanaest i t. d. Da sam ja taj zanat znao, nebih danas čuvao seoskih govedah. „Pa jim onda kaže, ko je on i kako je tù došao; a ovi se onda obraduju još većma, što uzimaju děvojku od cara, a ne od govedara, i s najvećim veseljem věnčaju momka i děvojku i provedu svatbu; pa onda dadu ovome caru ladje i vojsku, ter otide preko mora i nadje svoju zemlju.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 34. **U subotu 20. kolovoza (augusta) 1853.** **GODINA I.**

Izloga 1853. godine.

Poslaše p. n. gg.:

Dana 12. kolovoza.

I. Haulik od Várallye Gjuro, nadbiskup zagrebski utemeljitelj, družtva i član:

1. 26 lotih svile běle i žute od g. 1853. iz gospoštine centralne;
2. čauricah (galetah) bělih i žutih od g. 1853. iz gospoštine centralne;

Dana 13. kolovoza.

II. Magdić Mate, c. kr. tvèrdjah glavnog računovodstva upravitelj u Varadinu:

1. Kukuruza bèrzca (cinquantina) od useva g. 1853.;
2. „ „ „ „ „ „ 1852. veće fele;
3. „ „ „ „ „ „ 1852. manje al' krasne fele;
4. Turban-bundevu (buču) od g. 1853.

U Varadinu dne 6. kolovoza 1853.

Dopis. Uslěd poziva iz sěla visoko štovanoga družtva gospodarskoga od 3. sèrpnja o. g. uzimljem si čast slavnome družtvu nekoliko klipovah mog kukuruza bèrzca (cinquantina) od lanjskog i lětošnjeg usěva poslati s tim dodatkom, da ja ovo sèmenje, koje mi se vèrlo dopade, imadem već od sedam i više godinah iz Italije od nekog spahije; a da mi neizgine, svakoga sam lěta po nekoliko zèrnah po dva put sadio u mojoj baščici. — Došavši amo g. 1851. měseca lipnja ověnčio sam na uzmaku istoga měseca s otim sěmenom složiće moje baščice; moji me prijatelji izsmijavahu, što ja tako kasno kukuruz sádim, ali za čudo u kratko se vrěme osvědočiše, da moj kukuruz, ako baš i tako kasno u zemlju metnut, usěve domaćega kukuruza u sazorenju daleko prestiže, i tako sam mnogo klipovah mog bèrzca za razplodjenje razdavao; baš od iste godine 1851. dao sam nekom spahiji u Novom Sadu nekoliko klipovah, koje je on lani posijo, da dobije sěmena, i ako baš domaći kukuruz lani napredovao nije, to je ipak isti spahija, imenom g. Josip Mačvanski, toliko sěmena dobio, da će ove godine dobiti više od hiljadu vaganah istoga bèrzca manje vèrsti. Isti gospodin spahija kazà mi neki dan čudnu stvar. Upitam ga naime, da li je ona strašna tuča, koja je prije nekoliko neděljah bila u ovih predělih okolo Sireka, Temerina i t. d., naškodila šta i cinquantinu? A on mi odgovori: da je domaći kukuruz hametom skèršen, ali ovaj mali, — možda zato, što tako visoko neraste, — da je ostao sasvime neoštetjen i baš ga ovih danah lamlje.

Ja sam s ovim cinquantinom činio i dalje kušnje (probe), dapače hranio sam od jedne kvočke osmero pilićah, po četvero u jednoj gajbi, s domaćim kukuruzom i cinquantinom pobaška kroz četèrnaest danah, i našo sam piliće cinquantinom branjene mnogo bolje upitane, nego li piliće hranjene domaćim kukuruzom, i pečenu piletinu od onih, tako mi běla dana, mnogo pićniju (žmahniju). Od brašna pako neću ni da govorim; brašno je žuto ko zlato, a žganci su vam od tog brašna po bora, kako veli opančarica Mare u pokondiranoj tikvi ili popapučenom opanku: „mikofó!"

Mislim dakle i ufam se, da će se moji domorodci u miloj, krasnoj domovini našoj na sámu svoju korist pobrinuti za razplodnjenje ovako dobrog i hasnovitog kukuruza; jer ovaj kukuruz može se po dva putà u lětu sijati, a tretji put gusto usijan tako je pićna hrana za velikorogato blago, da si čověk skoro nemože ništa boljega želiti.

Prilikom ovom slědi takodjer jedna lěpa buča poput turskog turbana, koje vèrste bučah ja u našoj Hèrvatskoj vidio nisam [1]). Ove buče pod imenom „turban-bundeve" [2]) razsěku se napoli i peku se ko druge bundeve, ter se tako i jedu. Možebit da će se naći prijateljah, koji će i njih sáditi. Bundeve ove ne samo što bašče kite, nego su dobre i za jesti; samo jih treba, dok rastu, tako gojiti, da se poplětaju (trilagiraju).

Mate Magdić s. r.
c. kr. tvèrdjah glavnog računovodstva upravitelj.

---

[1]) Ima njih i u Hèrvatskoj. *Ur.*
[2]) Turopoljci je zovu „dunja". *Ur.*

Jezgra

izvěstja o glavnoj skupštini c. kr. gospodarskoga družtva za Kranjsku dne 10. svibnja o. g.

Od dopisujućega člana dra. **Ivana Bleiweisa**, zastupnika družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju u istoj skupštini.

G. Malič, član osrednjega odbora, izvěstjuje o naredbah, koje je ovaj odbor učinio, kako da se zavede drainage-a u Kranjskoj; odakle razabrà skupština s radostju, da po prijaznoj pripomoći pobratimskoga družtva za Štajersku, koje nam je obreklo svoga měrača od livadah za sastavljanje potrebitih na to osnovah, i po blagonaklonosti poštovanoga člana g. Ivana Baumgartnera, koi je dobavio iz Marskoga makinu za pravljenje cěvih od drain-a, — da će se velim, — uslěd tih pripravah moći započeti još ove godine isto toli važno poboljšavanja zemlje, pošto su već i različiti posědnici obrekli, da će ustupiti družtvu 142 rali livade za drainiranje.

G. odbornik Schmidt izvěstjuje o pripravah, koje su učinjene, kako da se sklopi družtvo za ugajanje Krasa; odakle uvidi družtvo, da je dotična osnova pravilah, pretresana i ugovorena u skupštini bivšoj dne 7. travnja t. g. u Postojni (Adelsbergu), već podnešena visokome naměstničtvu, da joj pribavi previšnje potvèrdjenje.

Tajnik družtveni predlaže družtvu rukopis nauka o poljodělstvu u 4 razděla s dodatkom pod imenom: kućno gospodarstvo, — koi je nauk na poziv gospodarskoga družtva u slovenskom jeziku na porabu ovdašnjih učionicah poljodělstvenih izradio g. Ivan Zalokar, župnik u Sv. Kantianu. Skupština odluči, da se dělo naštampa u 2000 priměrakah, — i da se pošalje zahvalnica u ime gospodarskoga družtva spisatelju, koi je toliku zaslugu stekao o isto družtvo, preuzevši s tolikom revnostju i iskrenostju ovaj težki zadatak.

G. odbornik dr. Struppi izvěstuje o dělanju učilišta za podkivanje konjah, na kojem se uči takodjer practično marvovodstvo i marvovračtvo, t. j. o dělanju njegovom lanjske godine. Učenikah je bilo s reda kovačah 15, — a osim toga petorica nisu bili kovači; svega skupu 20. Izmedju njih podnělo je propisani izpit s dobrim uzpěhom 15, a petorica su odpravljeni, ter ga moraju ponoviti. Za tri godine, od kako postoji učilište, izišlo je iz njega dosad 40 učenikah, izučenih u věštom podkivanju zdravih, manjkastih i bolestnih nogah, izučenih u marvovodstvu i marvovračtvu, ter se mogu upotrebiti kao izpitnici od marve i mesa, a ako uztreba, i kao pomoćni marvovrači.

Iz daljega izvěstja g. dra. Struppi-a o družtvenom pokušalištu razabra družtvo, da je do 13,000 dudovah lanjske godine i ovoga proletja izdano, a od toga poněšto i bezplatno. Na molbu g. professora Hlubeka poslane su i u Štajersku za dèržavne dèrvike kraj železnice i za privatne ljude preko 4000 velikih dudovah. Odatle se vidi, da se dudarstvo na družtvenom pokušalištu, ima tome nekoliko godinah, těra na način doista veličanstven, ter time postaje velika glavnica, od koje će u napredak svilarstvo nositi zemlji dobre kamate.

Ali nije toliko znatno na ovom pokušalištu radi zločesta zemljišta voćarstvo.

Izmedju drugih pokusah napominje se ječam jerosolimski i gorska zob koruška, koji su, jedno i drugo, prelěpo uzpěli, davši ječam rod šestnaestorostruki, a zob rod osamnaestorostruki. Toliko hvaljeni nadoměstak od krumpira, *ullucus tuberosus*, nevalja posve ništa; različite fele od krumpira, koje biahu sadjene na način različiti, sagnjile su i lanjske godine, premda ne toliko, koliko prijašnjih godinah; ista rana vèrst, *farinosa*, koju je g. predsědnik družtveni pribavio uprav iz Francezke, gdě tobož negnjije, — i ova, velim vèrst sagnjila je jako na zemljištu od Polane. O sibirskoj repici, — što se tiče kolicine ploda, — nemožemo ni bělo ni cèrno kazati, pošto lanjska godina nebiaše godina ugodna repici; — no o dobroti iste repice možemo već sad reći, da je izvèrstna; jerbo je repica vèrlo ukusna, mehkana i presladka.

Gospodin načelnik podružnice Anton Gallé izvěstjuje o postajanju Krasa uz pribrěžje kraj odbodene železnice u podružnici Višeljubljanskoj, budući da veličanstvene gradjevine železničke kod Barovnice za ciglu i vapno troše i trebuju neizměrnu kolicinu goriva, radi česa se obližnje pribrěžje uprav poražuje, jerbo se na to neupotrebljuje obližnji vèrlo znatni treset. Bude odobren predlog gospodina Gallé-a, to jest: neka bi gospodarsko družtvo izhodilo kod visokoga naměstničtva, da se strogo dèrži zakon o šumskom redarstvu i u městih oko odbodene železnice, jerbo inače, ako se kakova u tom pogledu polakšica dopusti, uzet će mah privatni interessi pojedinih graditeljah na nenaknadnu štetu zemlje.

Gospodin Schmidt predloži: neka gospodarsko družtvo opet priredi dojduće jeseni javnu izlogu od voća u Ljubljani, pošto se je izkustvom pokazalo kod poslědnje dvě izloge, koliko koriste izloge takove, i koliko potiču i podižu voćarstvo; — ujedno zamoli isti gospodin gospodu iz dolnje Kranjske, neka bi krěpko nastojali o tom, — ako bude takova izloga od voća, — da i gospodari iz njihovih krajevah pošalju voća na ovu tretju izlogu; jerbo samo time, ako poznamo fele od voća iz svih krajevah, moći će se dobiti cěpovi od felah, koje tko zaželi i t. d. Ovaj predlog g. Schmidta bude odobren, ter naloženo odboru osrednjemu, da nadje shodno město za istu izlogu, i naredi ostalo, što k tome uztreba.

Izmedju stvarih na ogled postavljenih dostojni su spomene prekoredni krasni furniri od gospodina Jarca, posědnika i glavara u Medvodah. Ovi priměrci priznani su jednoglasno za izvèrstne; 18 komadah furnirah děle su iz jednoga palca debljine.

Bubogojstvo.

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

Gojenje bubah (hranjenje kukcov) iziskuje veliku pozornost i mnogo truda. Ovaj koristni cèrvić zahtěva osobito u drugoj polovici života svoga skèrbljivu dvorbu. Ali kratko samo vrěme traje to pomnjivo dělo. Pa upravo zato, što u svemu jedva (komaj) šest tjedanah (neděljah) traje, preporuča se sámo po sebi, jer se trud obilno platja. Gojenje bubah pada u vrěme, kad je veće dělo na vèrtu većinom dovèršeno, a dělo u polju, što ráde ženske, kad još ni počelo nije. Kako se bube dvore, to može svatko lahko naučiti, i tko jedan put samo vidi, lahko će razuměti, što već mnogi znadu, naime da to niti je čarobija (coprija), niti kakva umětnost (kunšt). Kukce hraniti mogu ženske, a netreba jim zato zanemarivati svog drugog děla u kući, pa si mogu hraneći kukce zaslužiti toliko, koliko jim treba za odělo.

Premda je ova struka obèrtnosti u otačbini nekoj dobrano razprostèrta, zato ipak treba za one, koji još bubah hranili nisu, opisati, kako se hrane.

Čověk, što bube hrani, treba:

1. da ima dosta prostora, i ovaj prostor da je suh i zračan;

2. da ima dosta dudova listja, jer bez listja bube niti bi mogle živěti, niti se zapresti;

3. da bube hrani u pristojno doba i da jih dèrži čisto.

A. Prostor.

Ako je samo moguće, moraju se bube hraniti u sobi, koja se dá ložiti (kuriti), koja ima barem jedan prozor (oblok, pendžer), koja nije vlažna (fajhtna), i koja je tako prostrana, da u njoj mogu bube bez svake tiske širit se i rasti, jer samo u těsnoći zapredaju se dvojke, koje za svilu dobre nisu.

Za dva lota sěmena mora bit soba duga 2 sežnja (hvata, klaftra) i 3 cipele, a široka 2 sežnja i 1 cipelu. Za dva lota sěmena treba 12 pletenih lěsah od 6 cipelah duljine a 4 cipele širine. Té lěse mogu bit ili spletene od vèrbovih šibicah ili od slame, oli pako skopčane od tèrstike, ter se imadu postavit u dva reda na policu, koja je sklopljena na stupcih otesanih 5 cipelah visokih.

Na svaki red ovakvih policah dolazi 6 stupacah, tako da u svakom redu budu 3 na jednu stranu, a 3 na drugu. Stupce ove dèrže skupa letve 4 cipele dugačke, u duljini pako skapčaju jih s jedne i druge strane gori i doli letve 6 cipelah dugačke, a da čvèrstje stoje, podupru se kratkimi podboji (Streben, Stützen.)

Letve, kojimi se skapčaju stupci, metnu se na tri města, naime: dolnja letva 2 cipele visoko od poda, srednja 1 cipelu i 6 palacah nad dolnjom, a gornja takodjer 1 cipelu i 6 palacah nad srednjom. Na té letve polože se lěse.

Na svaku policu metne se 6 lěsah, naime 2 gori, 2 u srědi, a 2 doli. Na město lěsah mogu služiti jelove il' bukove daske. Lěsa ima 3356 palacah u četvèrt, a ja mislim, da su 2 palca za 2 bube dosta, dakle da se na 12 lěsah odhraniti mogu 40,272 bube.

Ako soba ima duljinu i širinu gori već naznačenu, a vrata i prozor ako su u sredini širine, mogu se obadvě police postaviti uzduž sobe 18 palacah daleko od stěne; tad će izmedju jedne i druge police biti prohod 3 cipele širok, i tad će čověk moći bube s jedne i druge strane hraniti, čistiti, ter k njim i od stěne dolazit i dvorit jih.

Jedna takva soba na tavanu (nahižju) bila bi od velike koristi. U toj sobici moglo bi na policah voće (sadje) prezimiti, a mogle bi se tù dèržati i druge stvari, dok se bube izlegu. I sve ako se ova soba nebi mogla ložiti, mogle bi se ipak bube u njoj hraniti, jer dok se bube izlegu, prodje tjedan (nedělja) danah, a pèrvi tjedan, poslije kako su se izlegle, trebaju samo malo prostora, i mogle bi se na jednoj lěsi u družinskoj sobi dèržati.

Istina je i to, da se bube mogu hraniti i na tavanu, na kojemu nema ni sobice ni komore; ali bube tù nisu sigurne od pticah, mačakah i miševah, od kojih bi se težko sačuvati mogle. Od pticah mogle bi se obraniti, kad bi se zatvorile strešine, od miševah, kad bi se više mišolovkih u okolo postavilo, a mačke bi se morale, osobito noćju, dèržati ili u sobi ili izvan kuće na dvoru.

Duhanske ili kakve druge odurne duhe ili smrada, luka cèrljenca i češnjaka nemogu bube da podnose. Sobu nevalja kaditi octenom (sirčetnom) sapom, jerbo bube octene duhe netèrpe. Ako li poradi studena vremena nebi slobodno bilo otvoriti prozora, da se soba provětra, trebalo bi sobu nakaditi suvom borovicom; plamen od té borovice neće prouzročiti dima, ako se užeže na žeži (žerjavici), da samo plamen uzdèrži, dok dogori.

(Dalje drugi put).

Sěme dudovo iz Krajne za najbolje priznato!

Časopis „*Wochenblatt der k. k. steiermärkischen Landwirthschafts-Gesellschaft*“ sadèržava u br. 35. o. g. slědeća:

„U Gradcu. Ima tome već nekoliko godinah, od kako upraviteljstvo štajerskoga družtva za svilarstvo dobiva iz Italije, Primorja, Ugarske, Vojničke Krajine i iz Srěma sěme dudovo, koje se sije na zemljištu družtvenom u Baierndorfu. Budući da sád od sěmena krajiškoga pretěče dosad daleko sve ostale, s toga je prinudjeno upraviteljstvo štajerskoga družtva za svilarstvo izjaviti s ovime najtopliju hvalu negdašnjim pitomcem krajiškim na ovdašnjem zavodu krajiškom, koji su svilarstvu osobitu svoju pozornost naklanjali, ter družtvu pomenuto sěme krajiško pribavili.

U Gradcu 24. lipnja 1853.

C. grof *Gleisbach*, upravitelj.

Dr. Hlubek, poslovodja.“

Ogled po světu.

Lěk proti bolesti tèrsa.

Novine *Brešianski Sferza* priobćuju slědeće lěkove:

1. Odreži sve loze (tèrse), koje nisu potrebite za došastu godinu, i odreži iste loze baš nad grozdom za jedan pedalj; ovo je neobhodno potrebito.

2. Gdě je bolest mnogo razprostranjena, tù valja loze posipati prašinom, koja se nalazi na putovih, ali koja je pèržinasta. Budući da ova prašina pospuga sva onu mast, koja truje lozu, zato nevalja mnogo takove prašine uzimati, da nebi poslije loza, neimajući dosta zraka, zaostala. Ovo čini ob dan, kad je najveća vrućina, jer tad najviše ima otrovnog soka onog.

Suknje i krumpiri.

Bečki list *Deutsche Volkshalle* piše: Što su sada poskupili krumpiri, tomu je stranom uzrok i *moda*, koje se dèrže gospoje, jer svaka hoće da ima zaskrobljenu (uštirkanu) dolnju suknju (Steifrock). Za ovaj posao služe se krumpiri, ter jih u skrob (štirku) obratjaju. Za zaskrobtti 16 sukanjah treba jedan stár krumpirah; dakle jedna suknja troši više krumpira, nego četiri odrasle osobe.

Svilene bube iz Kitaja (Kine).

Biskup od Sura, Stěpan Rajmondo, poslao je članovom središnjih věćah, stanujućih u Lionu i Parizu za razprostiranje věrozakona, svilenih bubah, koje se hrane hrastovim listjem; ali dok su stigle na odredjeno město, mnogo su propatile. Od pedeset čaurah samo nekoliko zdravih dodje; pověriše jih u izkusne ruke i jedna po jedna izlegoše se, ali pored svega truda neostade nijedan lepir živ. Ništa ne manje opet je pisano nekojim poslanikom u Kinu, da pošalju novih čaurah.

Kakvo je vrěme měseca kolovoza 1853 u Zagrebu bilo.

			Měsečne četvèrti I.	II.	III.	IV.	Cělog meseca
I. Težina zraka polag barometra pri 0°. R., u parižkih [illegible]h.	najveća		8. sèrpn. 333‴. 06	18. sèrpn. 333‴. 09	24. sèrpn. 332‴. 25	1. kolovoza 333‴. 30	333‴. 30
	najmanja		10. „ 329‴. 71	15. „ 329‴. 04	25. „ 330‴. 49	4. „ 329‴. 29.	329‴. 04
	srednja		325‴. 62	330‴. 95	331‴. 45	331‴ 46	330‴. 01
II. Toplina zračna polag Romirova thermometra.	najveća		10. sèrpn. + 26°. 20	18. sèrpn. + 25°. 00	25. sèrpn. + 22°. 00	29. sérp. + 26°. 40	+ 26°. 40
	najmanja		6. sèrpn. + 15°. 80	16. sèrpn. + 14°. 20	20. sèrpn. + 11°. 0	31. sèrp. + 14° 20	+ 11°. 00
	srednja		+ 20°. 84.	+ 20°. 00	+ 18°. 17.	+ 19°. 45	+ 19°. 49
III. Vrěme.	bilo je danah	vedrih	7	4	4	2	17
		napol vedrih	0	0	0	4	4
		oblačnih	0	3	3	3	9
	medju istim bilo je danah sa	maglom	—	—	—	—	—
		kišom	—	1	2	3	6
		sněgom	—	—	—	—	—
		tučom	—	—	—	—	—
		gèrmljavinom	—	—	—	1	1
	Kakov je větar ponajviše vladao		jučni zapad	jučni zapad	iztočni sěver	iztočni sěver	iztočni sěver
	Koliko je palo u višini parižkih liniah na jednu stopu zemaljskog prostora	sněga	—	—	—	—	—
		kiše		2‴. 30	6‴. 60	8‴. 50	17‴. 40
		skupa					

1. Bečki kolendar je slutio, da će ovog měseca biti: „od 1.—5. kiša s jakim větrom, od 6. do 13. kišovito, od 14. do 20. proměnjivo i větar, od 21. do 27. oblačno, kiša, od 28. do 31. jasni topli dnevi.

2. Polag stolětnog kolendara imalo bi bilo vrěme biti: do 2. smèrknuto i hladno, 3. kiša, od 4. do 8. vrućina velika, 10. noćju bura i skropac, 11. velika kiša, od 12. do 8. vrućina jaka, a do konca měseca kišovito.

U Zagrebu 17. kolovoza 1853. Observatorium meteorologički.

Uime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 35. U subotu 27. kolovoza (augusta) 1853. GODINA I.

Da se opet pozove oenolog g. Trummer!

Predlog člana **Skendera Zdenčaja** od **Zahromić-Grada.**

U Ravnu 19. kolovoza 1853.

Slavni upravljajući odbore! Osvědočen budući, da vi našu jadnu, nu ipak milu otačbinu isto tako iskreno i istinito ljubite ko ja, uzdam se tvèrdo, da ćete ovo nekoliko slovah od mene dobrohotno primiti i nastojati, koliko moguće, da se učini ono, što s njimi naměravam.

Idući prošloga měseca sèrpnja u Beč i vratjajući se odanle kući bio sam svaki put nekoliko urih kod poznatog oenologa (vinoslovca) Trummera u Gradcu i mnogo sam se s njime razgovarao o poboljšanju našega vinodělstva. Poslědica našega razgovora bila je sve jednako tá: *da su vinogradi za našu otačbinu Kalifornija!* Jerbo kad se vinodělstvo u nas podigne na onaj stupanj, na kome je u Francezkoj i na Rajni, teći će iz njega zlato, kojega mi iz poljodělstva nikada nećemo moć vaditi; pretežnija bo čest (dio) naše otačbine jest vinska. Dakle za vinstvo valja nam se pobrinuti i poboljšat ga Dosad se je sám Bog za naše vinstvo brinuo; a da nebude Boga i sgodnoga podnebja, naopako po naše vinstvo! — G. Trummer i mnogi drugi ugledni muževi, koji su kod tog razgovora bili, slažu se u tome, da najprije treba vinovu lozu po naših vinogradih potanko pregledat i odabrati, da se dobar nasad od zloga razpozna, ter onda ono, što je zlo, izkorěni, a što je dobro, umnoži. Da se ova svèrha postigne, trebalo bi g. Trummera ovamo pozvati okolo Miholja, jerbo on je sám — budući u tome věštak — u stanju, trudni taj posao na sebe uzeti. On mi kazà, da se može tri tjedna baviti u Hèrvatskoj, duže ne, jer 'ga služba veže. Imajte dakle dobrotu nastojati o tome, da se pozove do 20. rujna. Kad dodje u Križevce i županiju križevačku, ja ću mu dàt konak i it ću mu u svemu na ruku, vodit ću ga posvuda okolo. Osim toga dat ću u tu svèrhu drage volje 10 fr. srebra. Neka samo svaki nešta dade, tà bit će svimi na korist.

Ako upravljajući odbor ovo učini stupiti u život, morat će mu bit zahvalna svakolika otačbina, jer će se time položiti temeljni kamen za sgradu, koja će donositi dukate od suhoga zlata. A da za ovime svět hlepi, to, mislim, da mi věrujete, ako i neprisegnem.

Drage volje zadovoljit će odbor upravljajući želji gospodina predložitelja, jer je to i njegva želja vruća već oddavna gojena. Poziva samo sve p. n. posědnike vinogradah, koji su radi, da jim g. Trummer obidje i pregleda vinograde, ter vinovu lozu classificira, neka mu (odboru) to pismeno obznane do 10. rujna o. g. i zajedno jave, kakve su u tu svèrhu pripravni žèrtve priněti budi u novcu, budi drugojačije. Gospoda članovi družtva imadu pèrvenstvo, t. j. oni su pèrvi, koji se mogu okoristiti znanjem g. Trummera, za njimi stoprav dolazit će oni, koji nisu članovi. Priměra radi priobćuje se ovdi iz Měsečnoga Lista 1848. godine

Izvěstje

g. Franje Trummera, nadvèrtlara na stališkom gospodarskom pokušalištu u Gradcu, koi je měseca rujna (sept.) 1847. g. na poziv osrednjeg odbora po Hèrvatskoj putovao, da pregleda naše vinograde.*)

I.

U vinogradu g. Stěpana Pogledića, opata i varoši Zagreba župnika, nahode se kod Svetoga Duha slědeće fele vinove loze:

Kapčina (neki je zovu *čèrnina*, nu ovo ime nevalja), blauer Köllner.
Čèrnina (neki je zovu kapčina), blaue Zimmettraube.
Peles, blauer Blank.
Zelenika, grüner Hainer.
Žlahet, weisse Fischtraube.
Lipovčina, weisser Wipbacher.
Kokopatlina, weisser Blaustiel.
Belina, weisser Heinisch.
Kozjak, weisse Geisdutte.
Javorika, weisser Bartheiner.
Kraljevina, rother Portugieser.
Volovsko oko, blaues Ochsenaug.
Dvě fele bez pravog imena } něm. schwarz. Heinisch. weisser Mosler.

U ovom vinogradu imade najviše *zelenike* (grüner Hainer), *lipovčine* (weisser Wipbacher) i *kraljevine* (rother Portugieser).

II.

U Moslavštini (okolici Moslavačkoj) vinogradih Mikulanici i Ribnjači nahode se slědeće fele vinove loze:

Čèrnina, blaue Kadarka.
Šperlina, weisser Wipbacher.
Bela ranina, weisser Augster.
Belina, weisser Heinisch.
Beli jovnik dišući, eichenblättrige Tantovina.
Imbrina, rother Portugieser.

*) Žalimo, što je g. Trummer ovaj put na 10 samo danah u Hèrvatsku mogao doći, pa mu nije ni vrěme služilo, budući da je neprestano kiša lěvala. G. Trummera pratio je na njegovom putu član g. *Josip Čačković Vèrhovinski. Ur.*

Černina, blaue Zimmettraube.
Duga ranina, weisser Mehlweiss.
Debela belina, grosser weisser Javor.
Černina, blauer Blank.
Belina prepasana, gelber Kracher.
Belina prepasana, weisser Bartheiner
Bela zelenika, weisser Mosler.
Beli muškat, weisser Muskateller.
Belina, weisse Schopatna.

Černine (blaue Kadarka) medju modrimi felami najviše imade. Od nje pravi se najviše černoga vina. Nu kažu, da je bolja ona černina, što se zove *blaue Zimmettraube*, zašto prije sazori, medjutim nije tako rodna kao černina, što se zove *blaue Kadarka*.

Medju bělim grozdjem imade najviše *šperline* (weisser Wipbacher), *duge ranine* (Mehlweiss) i *beline* (weisse Schopatna); drugih felah pomanje imade.

III.

Kako se ide iz Moslavine na Sv. Križ u Dubravu, imade više vinogradah, u kojih je glavni nasad: *černina* (blaue Kadarka), *zelenika* (grüner Hainer), *belina* (weisser Hainer), *duga ranina* (weisser Mehlweiss) i *šperlina* (weisser Wipbacher).

IV.

U goricah Obrežkih pod Kalnikom:

Šipel, weisse Schopatna.
Pitovna belina, weisser Mosler.
Braničevka, blaue Kadarka.
Pitovna černina, schwarzer Heinisch.
Zelenika, grüner Hainer.
Klešćec, blaue Zimmettraube.

V.

U goricah Kalničkih:

Drobna šipel, weisser Mosler.
Debela šipel, weisse Schopatna.
Kosovina černa, blaue Zimmettraube.
Černina, blaue Kadarka.
Tičnjak, weisse Vogeltraube.
Jedna fela, kojoj světt tamošnji nezna imena, Němci je zovu: weisser Barthainer.
Braničevka, blauer Blank.
Deklino grozdje, grosser weisser Javor.
Jedna fela, kojoj svět tamošnji nezna imena, Němci je zovu: schwarzer Heinisch.
Kozjak, weisse Geisdutte.
Černi kozjak, blaue Eicheltraube.
Imbrina, rother Portugieser.
Jedna fela bez imena, što je u Němacah: weisser Mehlweiss.
Lipovčina, weisser Wipbacher.
Belina, weisser Heinisch.
Jedna fela bez imena, što je u Němacah: blaue Tantovina.

Medju bělim grozdjem glavni je nasad u ovih goricah *drobna šipel* (weisser Mosler). Ova fela nije baš najrodnija, nu ako joj zemlja prija, radja vino najognjevitije i najjače. Ova fela čini, da je kalničko vino tako na glasu.

Medju modrimi felami imade najviše i *kosovine černe* (blaue Zimmettraube), koja takodjer sad medju modrimi felami u ovih goricah radja najplemenitije černeno vino.

Sve ostale věrste valja ovdi samo kao tudjine smatrati.

VI.

U goricah Rečkih grofovske Chamarée-ove obitelí:

Belina, weisser Heinisch.
Kozjak, weisse Geisdutte.
Zelenika, grüner Hainer.
Bela zelenika, weisser Hainer.
Černi belak, *kosovina*, blaue Zimmettraube.
Belina, weisser Barthainer.
Svetlika, weisser Mosler.
Imbrina, rother Portugieser.
Lipovčina, weisser Wipbacher.
Pitovna černina, blauer Köllner.
Černi belak, blauer Blank.
Beli muškat, weisser Muskateller.
Muškat, gelber Muskateller.
Drobna černina, blauer Wipbacher.
Prava černina, schwarzer Heinisch.
Šipel, weisse Schopatna.

U ovih goricah našle su se jošte slědeće fele vinove loze, od kojih nit smo systematičkog nit narodnog imena saznati mogli:

weisser Augster, weisser Mehlweiss, schwarzer Elbling, blaue Urbanitraube, weisser Blaustiel, blauer Refosco, grüner Kanigl.

Glavni nasad u župi (fari) Rečkoj čine:
medju modrim grozdjem:
schwarzer Elbling, *černi belak*, *kosovina* (blaue Zimmettraube) i *černi belak* (blauer Blank);
medju bělim grozdjem:
zelenika (grüner Hainer), *svetlika* (weisser Mosler) i *šipel* (weisse Schopatna).

Ostale fele slabe su. Što je pako vino Rečko na glasu, to ima zahvaliti medju černimi felami *černome belku*, *kosovini* (blaue Zimmettraube), a medju bělimi *svetliki* (Moslertraube).

VII.

U goricah Sveto-Ivanskih:

Pitorna šipel, weisse Schopatna.
Zelenika, grüner Hainer.
Smud, weisser Barthainer.
Drobna černina, blaue Zimmettraube.
Peles, blauer Blank.
Imbrina, rother Portugieser.
Kapčina, blauer Köllner.
Belina, weisser Heinisch.
Lipovčina drobna, weisser Wipbacher.
Dvě fele, kojim svět tamošnji nezna imena, nu Němci jih zovu: Urbanitraube i grüner Kanigl.

Glavni je nasad ovdě: *lipovčina drobna* (weisser Wipbacher), *zelenika* (grüner Hainer), *imbrina* (rother Portugieser) i *kapčina* (blauer Köllner).

Stèrmi položaji vinogradah, težka glinasta ilovača i zločesti nasad uzrok su, što ovdě vino slabo rodi.

VIII.

U vinogradu Omiljskom župe Moravečke:

Kapčina, blauer Köllner.
Peles, blauer Blank.
Zelenika siva, grüner Hainer.
Jedna fela, kojoj svět tamošnji nezna imena, nu koju Němci zovu: weisser Hainer.
Belina, weisser Heinisch.
Imbrina, rother Portugieser.
Ranina, weisser Mosler.
Driščec, weisser Mehlweiss.
Černina, blaue Zimmettraube.
Lipovčina, weisser Wipbacher.

Rastu još i slědeće fele, nu svět tamošnji nezna jim imena:

rother Veltliner, weisse Schopatna, weisser Barthainer i blaue Urbanitraube.

Glavni nasad:

zelenika siva (grüner Hainer), *imbrina* (rother Portugieser) i *kapčina* (blauer Köllner).

IX.

U goricah Bukovečkih župe Remetske:

Černina, blaue Zimmettraube.
Zelenika, grüner Hainer.
Kraljevina, rother Portugieser.
Belina, weisser Heinisch.
Debela belina, weisser Barthainer.
Beli peles i *šiprina*, weisse Schopatna.
Peles, blauer Blank.
Ranina, weisser Augster.
Fela bez imena, něm. weisser Mehlweiss.
Lipovčina, weisser Wipbacher.
Kozjak, weisse Geisdutte.

Našli smo još slědeće fele, nu svět tamošnji nezna jim imena:

weisser Javor, blauer Köllner, blaue Kadarka, weisser Blaustiel, grüner Kanigl i blaues Ochsenaug.

Glavni nasad:

běli peles i *šiprina* (weisse Schopatna), *belina* (weisser Heinisch), *zelenika* (grüner Hainer) i podosta *pelesa* (blauer Blank).

Iz ovoga vidi se, da u gori napomenutih vinogradih najviše ima nasada od slědećih 12 felah:

1. Zelenike (zelenike sive, grüner Hainer). Njoj ide pèrvo město, zašto je bez dvojbe najviše imade. Za njom slěde: 2. Lipovčina (lipovčina drobna, šperlina, weisser Wipbacher), koja je gděgdě glavni nasad. 3. Kraljevina (rother Portugieser). 4. Šipel (pitovna šipel, debela šipel, beli peles, šiprina, belina, weisse Schopatna). 5. Čèrnina, (drobna čèrnina, čèrni belak, kosovina, kosovina čèrna, klešćec, kapčina, blaue Zimmettraube). Ove su tri fele poslije dvě pèrve najjače. Za ovimi slěde: 6. Braničevka (čèrnina, blaue Kadarda). 7. Peles (čèrni belak, braničevka, čèrnina, blauer Blank). 8. Kapčina (pitovna čèrnina, blauer Köllner). 9. Drišćec (duga ranina, weisser Mehlweiss). 10. Svetlika (ranina, drobna šipel, pitovna belina, bela zelenika, weisser Mosler). 11. Fela, koja se němački zove: schwarzer Elbling. A najposlije glavni je nasad po gděkojih vinogradih 12. Belina (weisser Heinisch).

Što se dotiče kakvoće vina od gori spomenutih vinove loze felah, koje su već više putah kroz specifičku težinu iztraživane bile, to one idu jedna za drugom u slědećem redu:

1. Svetlika (weisser Mosler)	sa	1,111	stupanjah	(grad.)	spec.	težine.
2. Čèrnina blaue Zimmettraube)	„	1,092	„	„	„	„
3. Kraljevina (roth. Portugieser)	„	1,090	„	„	„	„
4. Šipel (weisse Schopatna)	„	1,087	„	„	„	„
5. Braničevka (blaue Kadarka)	„	1,087	„	„	„	„
6. Drišćec (weisser Mehlweiss)	„	1,086	„	„	„	„
7. Schwarzer Elbling	„	1,084	„	„	„	„
8. Zelenika (grüner Hainer)	„	1,077	„	„	„	„
9. Belina (weisser Heinisch)	„	1,076	„	„	„	„
10. Lipovčina (weisser Wipbacher)	„	1,072	„	„	„	„
11. Kapčina (blauer Köllner)	„	1,070	„	„	„	„
12. Peles (blauer Blank)	„	1,068	„	„	„	„

Što se dotiče rodnosti ovih felah vinove loze, valja jih s malenimi iznimkami u slědeći red staviti:

1. Zelenika (grüner Hainer), 2. peles (blauer Blank, 3. lipovčina (weisser Wipbacher), 4. braničevka (blaue Kadarka), 5. belina (weisser Heinisch), 6. schwarzer Elbling, 7. kapčina (blauer Köllner), 8. čèrnina (blaue Zimmettraube), 9. šipel (weisse Schopatna), 10. kraljevina (rother Portugieser), 11. drišćec (weisser Mehlweiss), 12. svetlika (weisser Mosler).

Iz ovoga mogli smo razabrati, da ponajviše, čim je koja fela rodnija, tim je vino slabije i gore.

Isto tako vidi se, sudeći po glavnome nasadu u gori spomenutih vinogradih, da se je do sad slabo gledalo na to, kakvo je vino i da bude bolje, već samo na to, da ga što više imade.

Neda se tajiti, da u Hèrvatskoj, gdě i zemlja i zrak vinogradom toli prijaju, imade još i od gorih felah dobra vina za pilo, nu ja sam vidio mnogo felah sad kao glavni nasad, nu ponajviše kao směs (měšalinu), koje veliki prostor zauzimlju, premda su već oddavna zaslužile, da se izkèrče: tako na priměr i prije svega:

1. peles (blauer Blank), 2. žlahet (weisse Fischtraube), 3 kokopatlina (weisser Blaustiel), 4. javorika (weisser Barthainer), 5. belina prepasana (gelber Kracher), 6. blaue Tantovina, 7. grüner Kanigl i 8. blaue Urbanitraube.

Što se ravnanja i rezanja tèrsa tiče, to bi po mome mnenju medju tolikimi načini za Hèrvatsku rezanje Laudenbacherovo sa više reznikah pèrvenstvo zaslužilo, s onom samo razlikom, da najprije stablo barem 1 stopu visoko pustiti, pa onda tek za krunu skèrbit se valja, kako figura 1. pokazuje, da grozdonoseće loze više nad zemljom stoje, ter se tako grozdje od gnjiloće sačuva.

Zato u Štajerskoj i u svoj južnoj Němačkoj do nizkih tèrsovah toliko dèrže, da, koji su bliže zemlje, s tim laglje i bolje dozoriti mogu; medjutim ipak u Hèrvatskoj, gdě je topao zrak i ilovača zemlja, mogla bi visina od 1 stope probitačnija biti, kolci polag mog mnenja mogli bi onda sasvim izostati; a sad sam ponajviše opazio, da su s većega samo visoki stari tèrsovi k kolcu privezani.

Vezanja mladicah netreba zanemariti, jerbo se neda preprěčiti, da se nebi pojedine mladice, dok su još kèrke, bud vlastitom težinom, bud větrom otèrgle; u obće pako simo tamo neuredno viseće mladice otegotjuju ulazak u vinograd, a i obdělavanje.

Zato ja predlažem, da se mladice barem 1 stopu visoko od stabla računajuć skupa, no nipošto na čvèrsto, vežu, i poslije kako jagode već debljinu od zečjaka (Hasenschrott) postignu, što navadno na koncu sèrpnja biva, na 2—2 ½ stope u dužini odrežu. Vidi figuru 2.

Oni pako izrastki, koji poslije ovog obrezivanja sa strane izadju, mogu se samo s veće strane obrezati, kada već jagode mekane postajati počimlju, istom prigodom tamo, gdě bi grozdje gnjiti htělo, valja svezu napomenutu odrezati. Vidi fig. 3.

Mladice do to doba već su odèrvenile, i privadile se jednako gorě stojati, grozdje dakle oprošteno zraka otvorenog uživa, i gnjiloći se prilika oduzima. Ovaj je način u najnovije vrěme takodjer u Štajerskoj na 200 ralih u život uveden i zaista ne bez najboljeg uzpěha. — Broj i dužina reznikah ima se naravno polag jakosti tèrsa ravnati.

Broj reznikah more se od 3 do 20 pretegnuti. Navadno neka svaki reznik 2—3 vidljiva oka ima, kod jačih tèrsovah pako mogu se po 4—6 okah gděgdě ostaviti, nego ipak neka se izmedju takovih naizměnce reznikah 1—2 oka ostave, koja opet pojaku lozu za buduću godinu potèrati mogu.

Kako se mladi tèrsi za ovaki način rezanja, kako takodjer i oni, polag stare navade samo na jednom stablu odgojeni, prikladni učiniti, i poslije toga uvěk rezati imaju, to se može u mojem od obdělavanja vinograda govorećem practičnom dělu na strani 113. razložnije viděti.

Na ovaki način odgojenih tèrsovah ima u jednom vinogradu u župi Dubravi kod Vude blizu Čubinca, samo što su većma zapušteni.

Tèrsi iliti loza ponajviše je bez kolca skupa povezana, samo šteta, što gori oni izrastki odrezani nisu, što ulazak u vinograd jako prěči.

O gnojenju vinogradah.

Čuo sam u Hèrvatskoj obćenito tužit se, da nema dosta gnoja za polja, a kamo li za vinograde. Koliko tisućah ralih zemlje imade tù, koje su samo iz tog uzroka puste i neobdělane. Ja, koi sam kratko samo vrěme boravio u Hèrvatskoj, nenadjoh nigdě, da je kakva oskudica u stvarih, iz kojih se gnoj gradi. Pogledao čověk lěvo il desno, svagdi će naći stvarih u izobilju, koje su za gnoj podobne, kad bi samo svět za njih mario. Razuměm ovdě stostruke brežuljke obrasle obilnim gèrmjem (ponajviše lisnatim dèrvjem),

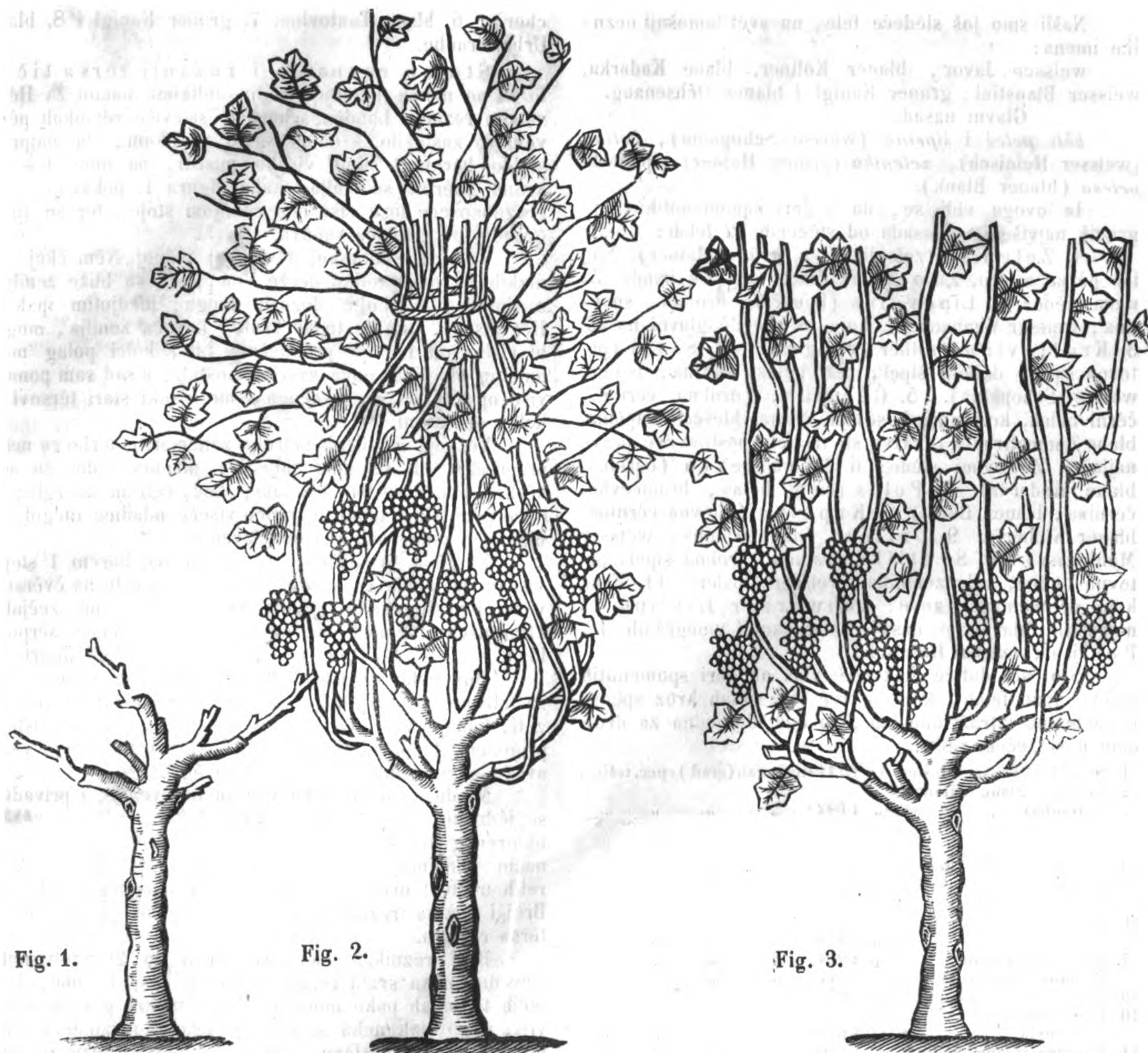

kojim se može nastirati u štali, kad nema dosta slame. Najbolje je, šikarje ovo měseca sèrpnja (jul.) i kolovoza (aug.) u rukověti svezati, pol stope na dugo sasěći i tako marvi i svinjam nastirati. S time bi se mogao gnoj neizměrno pomnožati i vèrlo dobro na polju upotrebiti.

Poznato je, da štalski gnoj i vinogradom najbolje prija; no vinogradi su zadovoljni i s drugim rukotvornim, to jest umětnim gnojem, koi na polju baš od velike koristi nije.

Rukotvorni (umětni) to jest měšanac (compost) gnoj.

Tomu služe osobito grane lisnate hrastovine i jalševine, zatim lěskovine, brezovine i bukovine, kao takodjer bujad (paprat, preprut) i odrezotine od vinove loze itd. Ove grane valja u sèrpnju (jul.) i kolovozu (aug.), dok se listje čvèrsto dèrži, najviše na 1 stopu dužine zajedno s listjem sasěći, na hèrpe (kupe) skupa sa zemljom nagomilati i tako puštati, da napoli strunu iliti spèrhnu.

Ovaj steralj (Schichte) sasěckanih grančicah valja 1′ visoko složiti, a zemlju iz šumah, s putevah, medjah i najdolnjih krajevah vinograda, koju poslědnju nagla kiša s vinograda (tako zvanu namuljinu) sabere, treba s pol stope visoko naněti. Zemlja ova nije, istina, za pomnožati gnoj, nego samo zato, da stvari laglje iztrunu. Ako se preko onog steralja od sasěckanih grančicah pospe živo iliti neugašeno, u prah satèrto vapno (kreč), to sve bolje rastavlja se i trune, od čega je i vino mnogo bolje. Vino kalničko zato je tako dobro, što raste na vapnenoj zemlji.

Ovakove hèrpe od měšanca da nebudu više od od 4′, a to zato, da vlaga odozgo do dolě prodèrti može. Širina i dužina ravna se polag města, i takove hèrpe valja vazda napraviti blizu štale, da jih s malim trudom gnojnica više putah preko godine naplavi, što naravno mnogo doprinosi k snagi měšanca.

Ovakove hèrpe valja svake godine po jedan, dva puta prokopati iliti preobratiti, da se sve zdravo proměša.

Ovakov gnoj može se druge godine upotrebiti s najboljim uzpěhom na město štalskog gnoja, kad se sádi mlada loza, kad se vale i gnoje stari tèrsovi.

Kad imaš ovakvog gnoja, možeš vinograde, kad uztreba, pognojiti, a štalski gnoj za polje sačuvati.

Měšanac, kao god i štaski gnoj, nevalja po vinogradu raztepsti, nego do korěna metnuti, ako nećemo, da samo drač u vinogradu raste, već da tèrsu jakost podaje.

Měšanac od zemlje i gnoja nije za poljodělca, već za vèrtlara.

O prešanju i o upravljanju (baratanju) s vinom.

Kod prešanja (moštarenja) običnog u Hèrvatskoj neodobravam, što se sgnječeno (sdrucgano) grozdje u zločestih ili zlo pokrivenih kadah iliti bednjih (ili kao što ovdě kažu: na tropu) pušta po 12—14 danah stojati i tako konačno prokipiti, što svakako zle poslědice za sobom vuče.

1. Svaki ulazak zraka vanjskog vinu škodi, i s čim je duže vino vanjskomu zraku izvèrženo, s tim se više kiseline radja. Odmah, kako mošt uzkipi, razpuknu se kožice i sprave se s bělom mrenom (bersom) čisto gori na moštu, gdě se napole osuše i do skora uzkisnu; k tomu se još pridruži nekakva uzkisla plěsan (plěsnivoća), i tako pri měšanju ova škodjiva kiselina i mošta se primi.

2. Kada se pri měšanju mošta (a měšati ga valja po 2—3 puta na dan, već kako manje više kipi) badanj (kada) odkrije, otvori se put vanjskomu zraku do mošta, a kroz to gubi se mnogo ugljevite kiseline i alkohola, po čemu se vino pogoršava.

3. Od běle mrene iliti berse, ako se s moštom poměša i s njim prokipi, biva vino gorko, tim većma, kad se još i klički u preši razkvase.

Kada se pravi cèrveno vino, što biva u posudah otvorenih ili zatvorenih, treba da mošt preko kožicah prokipi, a to zato, da ove svoju boju ostave; no prije svakako valja bersu ukloniti. Dalješnje postupanje s cèrvenim vinom opisano je pobliže u mome practičnom dělu o obdělavanju vinogradah na strani 201.

Po mome mnenju dobro je, da i bělo vino s kožicami prokipi.

Grozdje, koje ima pune i debele kličke, valja obrati. Suvišno je obirati jagode, ako su klički uvenuli ili bez soka. Jagode treba sgnječiti i u kade il bureta (lagve) metnuti, ove s gunji dobro pokriti, i ostavit u miru, dok neuzkipe, što ćeš najlaglje poznati, kad čuješ vrěti, i kad opaziš, da se měhurići s kožicami gorě rivaju. Kako to opaziš, što navadno u 3—4 dana biva, idi, odmah ter prešaj.

Ovakvim se putem postigne to:

1. Da se dobije ukus (žmah), koi se ponajviše u kožicah nalazi.

2. Da se kod čvèrstjih i mesnatih jagodah, osobito pako kod prezrělih, šećerni (cukorni) děli laglje razkvase.

Ako se pako ovaj trop duže vremena u kadah ostavi, onda mu ukus i sladkoću kiselina preoblada.

Za dobiti čista, bistra vina, treba vino više put, osobito pèrve godine, pretakati, a to je s tim potrebitije kod mekanih felah grozdja, i gdě su podrumi (pivnice) hèrdjavi.

Pèrve godine valja vino, — ako se (što u Hèrvatskoj nigdě nebiva) očisti odmah od pěne, koja se naredi, kad vino kipi, — u sěčnju (jan.), svibnju (maj.) i studenu (novemb.),

druge godine u veljači (feb.) i listopadu (oct.), i kod mekanog vina tretje godine barem još jedan put pretočiti.

Čistjenje vina, čini mi se, sasvim je zanemareno. Čistjenje, istina, vina mnogo nepopravlja, no većma ga preporučuje.

Vino najbolje, ako nije čisto, mora se zapostaviti slabijemu, koje je čisto. Za čistiti vino ostaje bez dvojbe od svih načinah najbolji mijur (mehur). Kako se valja njim služiti, to je obće poznato.

Veoma žalim, što sam u jesen prošaste godine kratko samo vrěme baviti se mogao u vinogradih hèrvatskih, pa i onda je bilo vèrlo nepovoljno vrěme od 24. rujna (sep.) sve do 2. listopada (oct.), tako da nismo mogli, nego samo neke gore pohoditi.

To je dakle uzrok, zašto nemogu potanko opisati svega, što se obdělavanja vinogradah u Hèrvatskoj dotiče. Toga radi neka se zadovolje štioci s ovo nekoliko čèrticah, kao gradjom k obširnijemu dělu. U ostalom dalješnje nauke radi usudjujem se preporučiti moja dva děla:

Systematische Klassifikation und Beschreibung der im Herzogthume Steiermark vorkommenden Rebensorten. Gratz 1841, i

Der praktische Weinbau von Süddeutschland und Steiermark. Wien 1845.

Ako me i u buduće dopadne pověrenje družtva, tako moja dalješnja iztraživanja želim nastaviti u drugoj polovici kolovoza (aug.) ili u pèrvoj polovici rujna (sep.) měseca, da tako dovèršim dělo o ovoj za Hèrvatsku toli važnoj struci gospodarstva, kojoj tamo i zrak i zemlja toli prija.

(Napokon hvali: preuzvišenomu g. biskupu Jurju Hauliku, što ga je tako uljudno primio, i priliku mu dao izkustva svoja u Jurjevcu pomnožati; zatim veleslavnomu osrednjem odboru družtva gospodarskoga hèrvatsko-slavonskoga i svim veleuglednim prijateljem domovine, koji su ga na njegovom putu pratili i podupirali).

U Gradcu 10. ožujka 1848.

Bolest grozdja.

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

U Monfalconu 18. kolovoza 1853.

Slučajno sam došo u jednu bašču, gdě imadoh priliku bolest grozdja viděti i pèrvi put o njoj promišljati. Što vidih i što ja o bolesti toj mislim, evo.

Našo sam ovdě dvě brajde, obadvě k jugu okrenute, obadvě odozgor listjem gusto pokrivene, a samo na nutèrnjoj strani bašče moglo je sunce dopirat do grozdja i ogrijat ga, naime: na zapadnu stranu dopiralo bi sunce od jutra do pódne, a na iztočnoj strani počelo bi sunce sijati na grozdje tekar od 1. do 2. ure po pódne.

Na zapadnoj strani bilo je skoro sve grozdje zdravo, a na iztočnoj strani nije bilo viděti nijednoga zdravoga grozda. Ovdě odtèrgnem jedan grozd, koi bi u zdravome stališu vago jedan funt od prilike, i kad ga ožmuljim rukom, opade sve jagodje, i samo četir jagode ostaše zdrave na njem. — Zapadna je strana bila od bure (sěvero-iztoka) u zavětru (zavětrini); iztočna je strana bila i buri i iztočnjaku na udar.

Pomislim, da je tome rosa kriva, koja morda preko reda mora da u sebi ima nekakve oštroće; kad naime rosa pod hladom gustoga listja leži na grozdju, da tad sunčana pripeka, upèrvši se na jedan put u grodje tako mokro, ofuri ga, i da se od té oparene vlage radja na jagodju ona plěsan (plěsnivoća), koja mu tú bolest zadaje, kako se je pripetilo na brajdi od iztočne strane, koju je brajdu sunce samo poslije pódne obasjavalo i to prenaglo i prejako. Što je grozdje na zapadnoj strani čitavo bilo, to sam pripiso iztočnom suncu, koje je od rana jutra sve malo po malo iz njega sisalo rosu.

U slěd toga obidjem više vinogradah, ter se osvědočim, da sam se u svome mnenju prevario. Tù naime nadjem, da na podnožju stěnovitih brěgovah ima više

bolestna grozdja, nego li u ravnici daleko od brěgovah. Na jednom městu, na brěžuljku malo uzvišenom, prama jugu ležećem, nadjem brajdu 20 od prilike stopah dugačku, kojoj je južna polovina sva oštetjena bila, a sěverna strana krasila je ono malašno městance lěpotom nekoliko zdravih grozdovah. — Južna strana, ona je ležala prama dvorištu od kuće na odpertu městu, gdě može iztočnjak duvati sa svom silom a ponešto i bura; u ovih je pako okolicah levante (tako se zove iztočni větar) u zimi i u prolětju studen skoro kao i bura. Sěverna strana biaše u zavětru od bure i iztočnjaka naslonjena na kuću od iztoka, a od sěvera drugom malo dalje ležećom kućom štitjena od bure i od iztočnjaka.

Da je s nejednake vremenine (temperature) prošaste zime loza pozebla, to sudih ovdě; a što na podnožju stěnovitih brěgovah više ima bolestna grozdja nego u ravnici, mora da je tome uzrok natrag vraćanje vrućine sunčane, koja je zimus lozu većma u sok těrala nego li u predělih ravnih, gdě su tekuće rěke zrak većma razhladjivale, tako da je zrak sunčanu vrućinu pomanjio.

Sad dobijem, „*Gospodarske Novine*" pod br. 31. od 30. sěrpnja t. g. i u tom listu čitam, da je neki Sicilijanac imenom Antonio Lopez prirezivajuć vinovu lozu grozdje izlěčio od bolesti. Ja mislim, da je ovaj věšt poljodělac stvar pogodio. I ja sam već bio té misli, da je vinova loza obolila s neobično nestalne vremenine, koja je prošaste zime vladala.

Ima tome već više godinah, što su godišnje dobe proměnile svoju prirodnu vremeninu. Zima nije dosta studena, niti je prati obični inače sněg. U prolětju, koje je uvěk blago bilo, směrzava se: ožujak već oddavna nije bio suh, niti travanj mokar. Lěto je sad suho, sad premokro, a nenavadno hladno ili prevruće. Početkom listopada směrzava se i sněži, ter měseca prosinca i sěčnja, kako se je pripetilo lani, voćke cvatu.

Što su se mandale u Těrstu prije vremena razcvale bile, tome se netreba čuditi poznavajući podnebje primorsko; no da su u isto vrěme cvale ružice i sama vinova loza, to je preko reda nenaravno, i to mora za sobom povući škodljivih poslědicah.

Ako se potlašnja studen u drugoj polovici m. veljače i u drugoj polovici m. ožujka, — u koje se je vrěme često vèrlo směrzavalo i studeni su větrovi duvali, — uzporedi s gori navedenim toplim vremenom u zimi, naravito slědi: *da je vinova loza cvatući m. prosinca i sěčnja bila i u svemu soku, koi se je poslije směrznuo, i da je ova směrzljavina cěloj lozi zadala bolest;* — a da sve, što je bolestno, sva živuća i životareća stvorenja, keljavi plod radjaju, — to je naravno i svakome poznato.

Kao god što se u čověka, kad se razhladi, pojave ulozi i kostobolja, što jedno i drugo dolazi od stubočenja kěrvi, i kao god što može stubočena kěrv raztanjit se i u svoj prijašnji tek doći samo kroz znoj ili kroz puštanje žile: isto tako može se bolestna vinova loza izlěčiti, ako se prireže i ako se iz nje bolestni sok izcědi. A gdě ovo obrezivanje nepomaže, ondě treba lozu polagati u zemlju ili ju do korěna obrezati, da iz korěna, koi se nije směrznuo, izraste nova loza, da se pomladi i opet zdravo grozdje radja.

U Erdelju zakopava se vinova loza u jesen u zemlju, koja se u prolětju van izkopava. Ako je misao Sicilijanca temeljita, koju ja děržim za jedini lěk grozdja, tako u Erdelju bolesti grozdja nema.

Ja bisam još preporučio odtěrgnuti zaperke, što već više godinah činjeno nije, i odrezivati lozu, na kojoj grozdja nema. Ako se to učini, sunce će i lozu i grozdje većma moći obasjati i ugrijati, jer grozdje bez vrućine ostaje sama vinika.

Obradjivanje vinogradah u cesarovini austrijanskoj.

Obradjivanje vinogradah jest jedna od najznatnijih strukah poljskoga gospodarstva u cesarovini austrijanskoj. Vinogradi zahtěvaju, da se silni novci pozajme napred, kao što su takodjer velike glavnice potrebite za prometjanje; osim toga vrědnost zemlje, rekao bi, da je mnogo veća, nego li ona, što se odredjuje za druge struke; njezin proizvod u žitu i što daju gore, donosi na godinu u srednju ruku uzimajući mnogo više od svake druge struke poljskoga gospodarstva i ima tú korist, što jedan dio iste dobija svake godine sve to više u cěni. K tomu obradjivanjem vinogradah zabavlja se razmerno više ljudih, nego što biva u drugih strukah, pa vino još pruža korist ne samo onome, što rádi okolo vinogradah, nego i ne malom broju těrgovacah.

Izmedju děržavah u Europi austrijanska cesarovina najviše obradjuje vinove loze; računa se, da je 217 i dvě petine četverokutnih němačkih miljah zemlje zasadjeno vinogradi. Jung pak veli, da u Francezkoj 1,972, 348 etarah ili 324,67 četverokutnih austrijanskih miljah zemlje pokrivaju vinogradi (što se jedva věrovati i dopustiti može), i po tome 1 dio i pol od pověršine sve zasadjen bi bio vinogradi, čim je to u Austriji samo na 2 děla i jednu četvěrt. Tako na svaku 1000 stanovnikah u Mletačkoj dolaze 184 motike vinograda, u Dalmaciji 180, u Hěrvatskoj i Slavoniji 154, u Vojvodovini i Banatu 95, u Ugarskoj 84, u Lombardiji 79, u Tirolu i Vorarlbergu 69, u Štajerskoj 52, u Dolnjoj Austriji 51, u Primorju 47, u Erdelju 46, u Krajini Vojničkoj 45, u Kranjskoj 44, u Moravskoj 17, u Českoj 1. Najviše dakle obradjuju se vinove loze u Lombardo-Mletačkoj, u Dalmaciji, u Hěrvatskoj i Slavoniji, u Vojvodovini i Banatu i u Ugarskoj.

I u pogledu proizvoda vina osim Francezke nijedna druga děržava u Europi nedaje više vina od Austrije. Po dokazivanju Jungovom (što je gotovo nemoguće věrovati), Francezka proizvodi 36,783.223 etolitra na godinu (64,966,400 barilah po měri Dolnje Austrije).

U srednju ruku uzimajući svake godine proizvodi vina barilah po měri dolnjo-austrijanskoj:

Dolnja Austrija	1,977,600
Gornja Austrija	200
Štajerska	1,366,300
Koruška	1,400
Kranjska	353,000
Primorje	700,300
Tirol i Vorarlberg . . .	825,000
Česka	50,000
Moravska	565,300
Dalmacija	1,200,000
Lombardija	2.250,000
Mletačka	3,526,000
Ugarska	18,582,000
Vojvodovina i Banat . .	4,341,000
Hěrvatska i Slavonija . .	3,608,000
Erdelj	1,506,000
Krajina Vojnička	636,500
u svoj dakle cesarovini	41,498,900

U Vojvodovini dakle i Banatu jedna motika daje 30 barilah, u Ugarskoj 26, u Štajerskoj, Hěrvatskoj i Slavoniji 25, u Dolnjoj Austriji 24 ²/₅, u Primorju 22⅕, u Kranjskoj 21, u Moravskoj 17¹/₂, u Českoj 16, u Dal-

maciji 15½, u Erdelju 14⅔, u Koruškoj 14, u Krajini Vojničkoj 13⅕, u Tirolu i Vorarlbergu 13, u Lombardiji 10, u Mletačkoj 8, a u cesarovini uzevši skupa 19.

Prem da pohvalu zaslužuje obradjivanje vinove loze u cesarovini, i premda pravljenje vina u najboljih zemljah cesarovine u obće měriti se more s vinom mnogih drugih zemaljah europejskih, i ako se osobita pomnja naklanja uzdèržanju vina barem na sěveru i u mnogih pokrajinah ugarskih; sa svim tim, tèrgovina domaćih vinah u Austriji tako je neznatna, da čověk zapitati mora: koji su to uzroci nepovoljnog ovog stanja?

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

C.

Chámpignon.

Ako si rad imati chámpignonah měseca sěčnja (jan.) pa čak do ožujka, moraš početkom kolovoza (aug.) odlučiti sitno konjsko djubre od debelog, pospravit ga u štalu na lakat visoko, svake nedělje jedan do dva puta izprekopati sitno, i to činiti dotle, dok se na poli neosuši. Na ovom napoli suhom djubretu pokazat će se na jedan put běle žile. Kako jih opaziš, pospravi dobro djubre na jedan kup, ter ga pusti ležati u miru.

Za toga naredi truge 1 lakat visoke, duge i široke polag prilike, gdě već budu stojale. Truge ove napuni najprije frižkim konjskim djubretom na pol lakta visoko, i dobro ga prigazi; na konjsko djubre stavi na šaku visoko drugoga djubreta, koje si već prije za taj posao priredio, pa i ovo djubre prigazi, da se od dolnjeg može laglje ugrijati; na ovo opet metni dobre djubrene fine zemlje na 4 palca visoko; ako je zemlja suha, poskropi (pošprihaj) ju kad i kad malko, ter pazi, da ti nebude ni presuha ni premokra. Truge ovako priredjene i napunjene mogu bit i u pivnici (podrumu) ili drugom kojem toplome městu; samo ako nisu u dobro vrućoj sobi, kano ananas, kasnije prispiju.

Cigla (opeka).

(Čitat ćeš pod slovom O).

Cikla (cèrvena repa).

Da ti ranija za stol bude, město barasah (špalirah) ili gdě hoćeš, sádi sěme u prolětje u zemlju dobro priredjenu pèrstima po uzici (žnori) na pèrst duboko; ako gdě dva zèrna niknu, jedno batavce izčupaj a drugo okopaj, ter bez svakoga presadjivanja imat ćeš za stol ranu i dobru ciklu. Prije nego sadiš, namoči sěme nekoliko danah u vodu.

Cikorija.

Cikorija je zimi za salatu osobito dobra i zdrava. U prolětje sěme rědko usij, još redje presadjuj, presadjeno okapaj i puštaj do zime rasti. Kako se zima približa, vadi korěnje, malko ga prireži, kano i listje, čak do sèrdca. Za taj posao imaj truge velike i dosta visoke. U tih trugah jedan korěn tik do drugoga sádi tako, da čitav korěn u zemlju dodje, samo sèrdce neka van (napolje) gleda. Sad to polij, metni na toplo město, u povèrtjnjak ili u sobu kakvu i ponjavom nadkrij. Tù će ti rasti i možeš zimi 4—5 putah imati lěpu žutu dobru salatu. Obreži, koliko trebaš, do sèrdca, opet će ti iztěrat na novo. Nedaj cikoriji puno světlosti, nego joj daj više topline.

Cucki (pseta).

(Pseta da budu zdrava, to ćeš čitat pod slovom P).

(Dalje drugi put).

Izvěstje

o glavnoj skupštini i o izlogah c. kr. patriotičnoga gospodarskoga družtva za Česku dne 17., 18. i 19. svibnja o. g.

spisano **Adalbertom** baronom **Widmann-om** i professorom **Karlom Kořistkom.**

Podpisani, odabrani zastupnici c. k. gospodarskoga družtva za Moravsku i Slezku pri ovogodišnjoj glavnoj skupštini c. k. patriot. družtva gospodarskoga za Česku, podnose slědeće o toj skupštini izvěstje po dnevnom redu zasad ustanovljenom.

Dne 17. svibnja prije pódne započeo je *glavnu skupštinu* vèrlo mnogobrojnu predsědnik družtveni světli knez Adolf Schwarzenberg usèrdnim pozdravom, predstavljajući ujedno zastupnike pobratimskih družtvah. S radostju smo vidili sva skoro gospodarska družtva naše cesarevine, a tako i okružne sborove od Česke (nalik na kotarske sborove u Moravskoj *), da su zastupljeni bili na ovoj skupštini; poslědice ove uzajamnosti urodit će plodom što boljim. S izvěstja poslovnoga pročitana zatim po tajniku družtvenom g. Assenbaumu napominjemo samo to, da se broj članovah patriotičnoga gospodarskoga družtva sveudilj pomnožava, ter da je već preko 500 skočio, — isto tako da su lanjske godine za neke važnije predmete postavljeni sborovi osobiti, tako naime jedan sbor za skupljanje podpisakah, kako da se podigne zavod za pravljenje i prodaju pudrette, — koi sbor podpuno je svoj zadatak izvèršio; — drugi sbor za gojenje broća (Krappkultur) u Českoj, — drugi opet sbor za onosvanje novih učionicah poljodělstvenih, od kojih su dvě već u životu s dobrim uzpěhom, drugi sbor za podignutje višjega učilišta gospodarstvenoga i t. d. Družtvo ima dovoljnih novacah, koje mu daju jedno prinesci članovah njegovih, drugo što dobiva od prodaje svoga kolendara (na godinu štampa 74,000 priměrakah, a od ovih 39,000 u četvèrtini, a 35,000 u osmini, a oko tretina svih 74,000 izlazi na českom jeziku), — a tretje daje mu napokon dozvoljena mu iz zemaljske zaklade pripomoć godišnja od 12,000 fr. sr., od kojih se obratjaju 2,000 fr. na učionice poljodělstvene.

Zatim dodje na red razprava o nekoliko važnih pitanjah zametnutih i predloženih putem odbora družtvenoga; s koje razprave napomenut ćemo ovdě glavno samo poslědke.

Pèrvo je pitanje bilo to, da li bi se topinambur posvuda zavodio, i kako da se zavodi i goji. Dva člana družtvena g. g. vlasteli Oppelt i Bachhäubl, koji su mnogo zaslugah stekli gojeći topinambur i zavodeći ga u Českoj, dokazaše računom, kako je plodan topinambur, koliko čini, ter od nega mlěka više daje marva, i koliko je koristi, ako nerodi ili pognije krumpir. Medjutim pojaviše se i takovi glasovi, koji rekoše, da netreba topinambura posvuda i bezuvětno zavoditi, pošto se neda lahko zaměniti s drugim usěvom, niti se i kao korov dojduće godine izza žetve iztrěbiti. Koji su htěli od topinambura kano od krumpira rakiju peći, nisu s time

---

*) t. j. što su u nas podružnice. *Ur.*

uzpěli. Medjutim bude topinambur jednoglasno preporučen.

(Konac drugi put).

Predlozi.

Dopisujućega člana **Karla Kosa**, načelnika odsěka šumarskoga

Usudjujem se ponoviti slědeće predloge, koje sam već prije nekoliko godinah bio učinio.

Poznato je, da je svakoga gospodarskoga družtva svėrha ta: da izobraženje u narodu podiže, poljodělca, zanatliju i gradjana k napredku potiče i takovim načinom blagostanje svekolike dėržave umnožava.

Ako svėrhu ovu zaista plemenitu postići želimo, treba, da se ponajprije potanko ubavěstimo o naravoslovnom i tėrgovačkom položaju, o gospodarskih i pravničkih razměrih one zemlje, koju hoćemo da prosvětimo.

To jest: Prije nego što se koristi velikoj od družtva gospodarskoga nadati možemo, valja nam sastaviti statistiku domovine naše.

Těžak je to posao, ali bez njega nećemo nikad postići, što želimo. Već su mnogi domorodci priznali važnost ove stvari, ali zašutiše opet pomislivši na velike zapreke, koje se podižu proti poslu ovom. Medjutim priobćit ćemo ipak svoje mnenje u tom obziru, nadajući se, da će nas vrědni štioci dobrostivo suditi.

I. Vele ugledno družtvo gospodarsko hėrvatsko-slavonsko neka nastoji, da se po Hėrvatskoj i Slavoniji zavede što više podružnicah.

II. Mnogoštovani osrednji ravnajući odbor neka načini programmu, kako da se Hėrvatska i Slavonija najshodnije u podružnice razděli? gdě da podružnice dėrže spravišta, i kako da se nazivaju?

III. U zavedenih podružnicah stanujući članovi družtva morali bi svojim putem i načinom gledati, da se ove podružnice do skora zavedu.

IV. Svakoj podružnici trebalo bi da se granice odkažu, i naputak dade, šta se zahtěva od nje, i koja statistička pitanja opisati imade.

Koliko sam izkusio, slědeće bile bi možebiti točke, kojih opisivanje statističko trebalo bi podružnicam pověriti:

A) *Opis gospoštinah, imanjah i obćinah u području podružnice ležećih, naime:*

1) Ime gospoštine, vlastelina i gospodarskih službenikah.

2) Medje, podnebje, položaj, vėrsta zemlje, vode, svakog imanja posebice.

3) Broj i imena obćinah i selah i broj selištah.

4) Imena i broj župnih učionicah, tvornicah i drugih zanatnih i obėrtnih zavodah.

5) Stanovničtva broj od prilike, polag striliša plemićkog, gradjanskog i seljačkog, — spola mužkog i ženskog, — s tim takodjer, koliko jih živi na jednoj □ milji.

6) Veličina prostora gledě zemaljah spajinskih i seljanskih i to napose — od prilike, ili ako je moguće geometrički broj

oranicah,
livadah,
paševinah,
vinogradah,
bašćah (vėrtah),
ribnjakah,
šumah, itd.

7) način gospodarenja, ili
na tri polja, ili
na izměnu.

8) Kako se gnoji, da li gnojem zelenim ili štalskim i t. d., s tim takodjer, koliki su troškovi i kolik dobitak.

9) Način obdělavanja, naime oranje duboko, ili plitko, širina slogovah; orudje poljsko, koje se upotrebljava.

10) Koliko se rádi na dan gledeć na ral i na marhu.

11) Koliko se platja nadničaru, koliko težaku izvoznomu.

12) Što se sije:

žita, kao što je: pšenica, raž, kukuruz itd., kėrmovitog bilja: děteline, rěpe, bučah; bilja tėrgovnog: lana, konoplje, hmelja itd.

13) Koliko rodi vaganah i centah svake vėrste žita na rali u zėrnu i slami.

14) Koliko vrědi žito i koliko ral zemlje oranice.

15) Obdělavanje livadah, prostranost njihova i razměrje prama oranicam.

16) Cěna cente sěna i otave; zatim koliko dade jedan kosac, i koliki su u tom troškovi.

17) Pašarija i paševina.

18) Šumsko gospodarstvo. Vėrste dėrvetja, visoke šume, srednje i nizke šume, ili planine, dubrave i lugovi; gojenje obdělavanog dėrvja, poprěčni prirod i narastjaj na ral, glavno i pripadno hasnovanje i druge šumske koristi, kao: žirenje, pašaria, štraja, lov itd.; tėrgovno dėrvo i cěna mu, — šumski tereti; uredjivanje šumah, obdělavanje, izvažanje dėrveta, potrošak dėrvetja na tvornice, itd. potrošak dėrvah, pomankanje dėrvah, suvišak dėrvah, šumski kukci i drugi škodljivi uplivi sumski itd.

18) Vinogradstvo. — Vėrste tėrsovah, obradjivanje vinogradah; troškovi na ral, — gnojenje, način pravljenja vina, čisti dobitak, cěna vinska itd.

19) Gojenje marhe:

a) konji: broj konjah, vėrsta i cěna, kėrmljenje, doba i dugotėrpnost njihova;

b) rogata marva: volovi, krave, telići, broj i njihova vėrsta; kėrmljenje, upotrebljavanja; korist jedne krave dojne i pitanog vola; gdě se nalaze švajcarske krave, kako se dėrže; koliko se mesa troši;

c) ovce: broj ovacah, vėrsta, dohodak iz mlěka i vune, kėrma, potrošak štraje, dohodak u gnoju i cěna ovacah;

č) koze: broj kozah, vėrsta, mlěka i sira dohodak, i t. d;

ć) svinje: broj i vėrsta, cěna, hrana, žirenje, i t. d.;

d) pčele: stanje i broj pčelah; kakove su košnice; kako se postupa s pčelami; koliki su rojevi i kada; zimovanje njihovo; dohodak u medu i vosku; cěna;

dj) svila: kakova je svila, koliko se je proizvodi, kakova je cěna i trošak; obradjivanje dudovah (murvih) i t. d.;

B) Iz statističkih ovih izvorah mogla bi podružnica stanje zimskog i lětnog tega još pred žetvu, kao i náde buduće obilate, srědnje ili zločeste lětine javno priobćiti, i takodjer poprěčnu cěnu žita i kėrme svaki měsec oglasiti.

C) Buduć da vrěme, toplina ili zima, veliki upliv imadu na gospodarstvo, nebi suvišno bilo znati stanje vremena svakdašnjeg u okružju svake podružnice; zato bi potrebito takodjer bilo, da svaka podružnica vrěme opaža pomoćju vremeněra i toploměra.

C) Buduć da se nadalje procvětanje poljodělstva najveća oslanja na marljivost seljanah, i zaměnita priobćivanja ter izkušena savětovanja mnogo děluju na probudjenje obėrtnosti, želiti bi doista bilo, da podružnice u sastanke svoje pozivaju i seljane, i da jim gospodarska svoja pretresivanja tumače. Tim bi se načinom i u puka prosvěta razprostranjivala; što bi za sigurno ploda donosilo, ako ne i svagdě, a ono barem gděgdě.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 36. **U subotu 3. rujna (septembra) 1853.** **GODINA I.**

Novi članovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su se g. 1853. upisali:

P. u. g. 8. Barač Franjo, vlastelin, perovodja c. kr. banske vlade.
9. Pogorelec Jakob, gradjanin zagr., posědnik zemljišta.

Izloga 1853. godine.

Poslaše p. n. gg. (nadalje):

Dana 21. kolovoza.

III. Prasnička rodjena Bertićeva Jelisava, supruga člana g. Franje Prasničkoga, zakupnika u Biškupcih:
32 komada čauricah svoga proizvoda.

U Biškupcih (kod Varaždina) dne 20. kolovoza 1853.

Dopis. *Kako sam ja lětos bube gojila.* U vrěme najnovije počeo je svět i kod nas sve to više i više uvidjati, koliko bi nam moglo gojenje bubah koristiti, kad bi se samo toga posla latili svojski. Želja, da milomu svomu narodu koliko toliko pohasnim, želja, velim, koju svaka plemenitija duša više manje osětja, prinuka i mene, ter sam i ove godine pokušala, kako bi mogla na način najprostiji odgojiti bubicah i koliko bi moglo čeljade jedno odhraniti kukacah, al' tako, da taj posao nebude kući na teret. I u istinu taj moj pokus podje mi tako dobro za rukom, ter mi se nemože na ino, već da plod nastojanja svoga objavim evo slavnim čtiocem.

Pet sam godinah kukce hranila i služila se svakim načinom, koi mi je bio poznat, samo da mi posao bude što napredniji. Sa svim time nisam baš nijedne godine odviše sretna bila. Tražila sam savěta u drugih ljudih, dok najposlije opazih, da mokra soba, ptice, mački, a osobito miševi mnogo mogu počiniti štete, a najškodljivije da je to, ako se kukci puste ležati na mokru ili, bolje rekuć, na smradnu listju. To su svi meni poznati uzroci, zašto bubice slabo napreduju. Medjutim da se čitatelj koi nepreplaši tih tolikih nesgodah, kojim su bubice za kratka svoga života podvèržene, evo načina, kako sam ja kukce hranila, ter našla, da je taj način najbolji. Kad treba u prolětje sěme za izleženje deti (metnuti) na toplo, to se neda upravo kazati, već neka svaki sám pazi, kad je hora. Kad dudovina ikoliko samo listja hoće da pusti, neka se odmah sěme na toplo metne. Ja sam ove godine odmah, kako je pupje počelo napuhavat se, metnula sěme na toplo, ter sam šesti dan dobila pèrve cèrviće; najviše jih se je izleglo sedmi dan, a zadnji su se izlegli osmi dan; listići su jedva (komaj) bili toliki kolika muha, ter tako su cèrvići s listjem jednako rasli, i to je bio glavni uzrok dobroga napredka. Dok sam ja morala po tudjoj volji bubice hraniti, dobila bi često sěme, kad je već listje veliko i debelo bilo; naravski, da tad mali cèrvići nisu mogli progrizati listićah, nego bi samo nešto malo nagrizli ter obilazili i tako uvěk napoli gladni bili; zato jim se je moralo mnogo listja podavati, i nije bilo moguće zadosta prometati na čisto; a ništa nije škodljivije nego izjedeno listje i djubre od cèrvićah, jerbo to se pod njimi izpari i najviše škodi, ter prouzrokuje bolest žuticu; usuprot pako, ako je listje mlado, kao što sam ga ja imala lětos, netreba cělih četèrnaest pèrvih danah ništa čistiti, jer cèrvići svaki dan sve to veći bivaju i više prostora trebaju; tako se uvěk nešto s pèrvog města odnese na čisto, ter najposlije ostane posve prazno. Kod takova načina pri jednom lotu nisam pèrve dvě nedělje za hranjenje i prenašanje trebala više od četvèrt do pol ure, tretje i četvèrte nedělje nešto više, ali najviše jednu ili poldrugu uru za obrok, to jest, u jutro toliko, pa opet poslije pódne toliko. Nisam ja, kao što navadno čine seljanke, pune šake listja sipala po kukcih; tako se pravi puno smetja, jer dok na jednom městu po pet, šest listah jedan na drugi dodju, ter tako cèrvići slabi ostanu zakopani pod listjem, nedodje na drugom městu niti jedan list, nego ostane město prazno, i tako se cèrvići skupe ovdi ondi na frižko listje, i cèrviće, što su pod listjem, gnjetu. To je uzrok, zašto su često cèrvići u svome rastu tako nejednaki; jer dok oni gornji sve s lista na list idu, moraju dolnji čekati, dok jih milostiva ruka van izvadi, što mnogo više vremena iziskuje, nego što sam ja trebala. Ja sam uzela listje, kako je s dèrveta donešeno, neočistjeno, pa sam ga izabirala i odmah list do lista na cèrviće podevala, što ide vèrlo hitro, i za malo vremena uzlaze cèrvići na frižko listje, ako je mlado, izjedu ga svega, samo žilice ostanu i ove se odmah posuše i vèrlo malo smrada načine. Kad sam vidila, da su cèrvići sve izjeli, dala sam jim odmah drugo listje, tako da su uvěk siti bili, a nije jim ništa preostalo.

Dan prije spavanja nešto manje jedu. a dan, dva poslije spavanja jedu nešto više, i po tom se može svatko lahko ravnati, koliko da jim dade listja. Pete, a osobite šeste, nedělje treba mnogo više listja, ali onda netreba više list po list podevati. nego valja samo očistjeno listje posuti, ter popaziti, da nebude odviše na debelom. Ja sam volila tri i četiri puta na dan hraniti, nego na jedan put mnogo dati; a zato sam imala mnogo manje čistiti. Što se pako prostora tiče, toga pèrve čiteri nedělje vèrlo malo treba; svaka kuća ima po koje rešeto ili pretak. Ja sam u takova rešeta dela artiju ili staro ruho, da cèrvići još maleni neidu preko, ter sam tako u svojoj sobi kod peći jedno postavila nad drugo i na taj sam način trebala posve malo městance. A što se duhe (mirisa, vonja) tiče, nije istina, što gděkoji uzimlju za izgovor, da je tobož nesnažna; ni moj nos nije svemu naučan, ali nije meni ni najmanje smèrdilo, a cèrvićem je odviše godilo. Tako probavih četiri nedělje, a poslije je i onako već svagdě toplo, ter sam jih odněla na tavan (nahižje) i ondě sam upravo zadnjih danah šestoga tjedna viděla, da su se pèrvi cèrvići zapredali. Prijatelji, što su k meni dolazili, gledali bi i propitivali koješta, dok jedan nedodje, kad sam čaurice obirala, ter me světovà, da ja u buduće nedaj, da se zapredaju na šibice ili slamu, nego da jim napravi zamotakah (škarniclah), ter u svaki zamotak da deni po jednoga cèrva, pa ću, veli, viděti, da će čaurice mnogo bolje biti. Ako Bog dá, na godinu ću i to pokušati, jer mislim i sáma, da bi to moglo dobro biti. Da vidim, koliko bi takovih zamotakah trebalo, prebrojim čaurice od jednoga lota, i nabrojim samih dobrih 12,900. Moglo jih se je pokvariti i poginuti najviše hiljadu, a ovih 12,900 je vagnulo 28. funt. Prodala sam funt po 36 kr. sr., što iznosi 16 fr. i 48 kr. sr. Dětci, što su brala listje, razdadoh 2 fr. sr., dakle mi čistoga dobitka ostade 14 fr. i 48 kr. srebra. Iz toga svega osvědočih se, da bi svaki seljanin lot, dva bez najmanje neprilike mogao hraniti, kad bi samo itko gledao na to, da bi se po městih, koja su do sad posve u zalud bila, dudovine posadile. Kad bi jednom svagdě dosta bilo listja, našlo bi se i volje u seljakah, volila bi svaka kuća hraniti makar samo pó lota, nego da si dá zadnju kravicu odtèrati iz štale.

Napominjem još ovdě, da se jako varaju ljudi, koji misle, ako čověk hoće da ima lěpe čaurice, da mora svake godine sěme nabavljati iz Talijanske. Ja sam se osvědočila. da toga netreba, jer sam, kao što već gori napomenuh, pet godinah od milanskog sěmena bubice hranila, a lětos sam uzela sěme u varaždinskoj svilani, pa da se svaki osvědoči o lěpoti mojih čauricah, poslala sam 32 komada na lětošnju izlogu. Probala sam i vagati frižke čaurice, ter sam jih onda podušila i opet vagnula, i tù sam se ubavěstila, da ostaju sve jednako težke. Zato mogu světovati svakoga, da si sám svoje čaurice poduši. pa se neće morati svakome lihvaru moliti, da mu jih odkupi, nego će jih moći s prilikom prodati, gdě mu jih budu bolje platjali.

Jelisava Prasnička rodj. *Bertićeva.*

Bubogojstvo.

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

B) *Izleženje.*

Kad je dudov list velik ko srebèrna tuza (grošić), tad je vrěme izleženju bubah.

Soba, u kojoj se bube legu, mora bit tako topla, da se čověk malo znoji, ako je dulje vremena u njoj. Peć mora bit 18 do 20 gradih po reaumurovom toploměru (thermometru) vruća.

Bubje sěme ili jaja metnu se na tabak (arkuš) papira, od kojega se sve četir strane na jedan pèrst gorě zavèrnu, i polože se na tablicu ili siniju [1]), koja se stavi na peć ili uza peć.

Jednaka je toplina neobhodno potrebitá. Prevelika jih vrućina prerano iztěra, i onda umiraju rado; a studen jih zaustavlja, i doh se izlegu, izjalovi se mnogo jajah, ter se sva neizlegu.

Sěme se mora često měšati, da toplina u svako jaje dopire jednako. Ako se to měšanje zapusti, izlegu se bube u nejednako vrěme, dà, mnoge dva dana kašnje ožive, što u hranjenju mnogo smeta, jer se onda u nejednako vrěme i svlače i u san dolaze.

Bube se izlegu u 6 do 8 danah, i ako se u jedan dan izlegu, zaspu sve u jedan dan, u koje vrěme cěle 24 ure netrebaju kèrme; u ovom slučaju rastu jednako, hrane se lakše i zapredu se u jedno vrěme, što veliki upliv ima na dobrotu galetah [2]).

Ako li se sve u jedno vrěme neizlegu, mogu se one, što su se poslije izlegle, s pèrvimi malo izjednačiti, ako se pozne (kasne) u pèrvoj dobi (periodi) bolje hrane nego li pèrvenci. Nu još će bolje biti, ako se pozne na drugu lěsu poseb metnu.

Imade u Hèrvatskoj ženah, koje bubja jaja zamotaju u papir, pa jih kroz 6 danah dan i noć u nědrima nose, a kad jim vrěme izleženja dodje, što one već iz vlastitog izkustva znadu, onda jih polože na papiru na toplu peć. Kèrv čověčja ima 28 do 30 gradih po Reaumuru.

U Italiji, gdě rědko gdě peć ima, metnu se bubja jaja u papiru zamotana u postelju medju slamnicu i perinu ili madracu, gdě se brez svake druge brige u 6 danah izlegu, uz koje se vrěme postelja prostirati nesmije, da toplina ostane jednaka, sve ako se u njoj spavati mora.

Prije nego se bube polože na lěsu, prostre se papir, na kojem one lakše mogu gmizati i lakše se čistiti.

C) *Kèrma i dvorba.*

Bube se mogu odhraniti samo s dudovim listjem. Dok se bube izlegu, treba da je listje već dobrano poraslo, a to zato, da se ono malo listja, što bube u pèrvom tjednu potrebuju, lahko može dobaviti.

Ali se ipak prije njihovog izleženja mora znati, koliko se toga listja i od kuda dobiti može za njihovu hranu, dok se nezapredu.

Na jedan lot sěmena treba 10 odraslih dudovah (polag g. H o f f m a n n a, koi preporuča, da svaki dud nek počiva četvèrte godine, u kojoj se listje nebi smělo odtèrgivati).

Běli su dudovi za bube bolji nego cèrljeni i cèrni, od kojih je listje mnogo škurije; no ipak je i poměšano obadvoje dobro. Bělo je bolje u mokrom, a cèrno je bolje u suhom vremenu, bělo bolje u pèrvoj polovici kèrmljenja, a cèrno bolje u drugoj polovici (polag gospodarskoga lista od prijašnjih godinah).

Kad se list bere, nesmiju se vèrhunci tèrgati od grančicah, jer onda tèrpi cěla grana; a kad se koja grana ošteti, ćuti cělo stablo njezinu ranu, i stablo izgubi svoju živahnost, počme venuti i usahne.

Poslije kako se dud u dudaru ili na drugo město presadi, nesmije se list od njega 2 godine brati.

Prašno listje nije bubami napredno, zato je bolje dudove saditi na dvorištu (u avliji), u bašči i na medji

---

[1]) To je okrugli nizki stol, kod kojega južni Slaveni jedu.

[2]) Sva skoro Hèrvatska znade, što će reči galeta, zato se ja ovom rěči i služim.

od njivah, koje pokraj ceste nisu. Ako bi se dudovi sadili na medji od njivah, tako da bi jednome i drugome susědu podavali hlada, trebalo bi, da jedan i drugi sused posadi jednaki broj dudovah.

Ako li se listje brati mora od dudovah rastućih kraj ceste vèrlo prašne, tako da je to listje, kad suša podèrži, vèrlo prašno, valja ga brati zorom, dok je još na njemu rosa, koja mu prašinu odapira.

Listje nesmije bit ni mokro. Ako se bere u kišovitom vremenu — česa se ipak po mogućnosti čuvati treba — može se najlakše osušiti, ako se postavi na veliki plajt, i ako ga dva čověka amo tamo prebacivaju, dok s njega sva voda neopane.

Uvelo listje, ili koje ima snětljivih (brandig) piknjicah — to nevalja; listje mora bit frižko i čisto.

Ako se na jedan put nabavi mnogo listja, što se odmah nemože potrošiti, mora se dèržati na zračnom městu; nesmije ležati u velikoj hèrpi, gdě bi se moglo ugrijati i oznojiti, ter tako dobiti kiseli žmah. Bubam neškodi toliko, ako po vás dan gladuju, koliko jim škodi zločesto i mokro listje, jer je za njih ubitačno.

U pèrvom i drugom snu, o kom će poslije govor biti, mora se listje nožem srezati sitno, kasnije pako krupnije; time se mnogo listja prištedi, jer bube nepotroše nikad svega listja, koje jim se nesrezano položi, zašto na njemu leže.

U pèrvom i drugom snu mora se listje 8 urih prije hranjenja brati. S čim su bube veće, s tim starije može biti listje. Nikad se nesmije listje odmah poslije branja bubam polagati.

Kad se je već listje od kojeg duda obralo, nije probitačno služit se novim listjem od drugog listanja, jer ne samo što takovo listje bubami škodi, nego i drugo odlistavanje i dudovom hudi, i ako baš i neusahnu, to ipak zakèršljaju.

Světlost godi bubam bolje nego mrak, zato se moraju table od prozorah dèržati otvorene, kad gèrmi il se blista, moraju se table zatvoriti, a i kad gruvaju topovi, što biva u nekih okolicah na Telovo (Brašančevo), dok se još bube hrane. Svaki jim tutanj škodi.

Ako se listje, kako je u Italiji navada, u tretjoj dobi t. j. poslije drugoga sna od grane neodtèrgiva, nego se cěla grana od stabla, poput vinove loze, odreže, da dva ili tri lista ostanu na stablu, položi se na širinu lěsah nekoliko pritkih 1 do $1\frac{1}{2}$ palca debelih, na koje se one odsěčene grane jedna blizu druge pruže, i na koje se bube penjati znadu, da se svaki dan po malo u visinu dižu. Na ovaj način nemoraju se one poslije drugoga sna prenositi na druge lěse, a ni čistiti, jer smet sám od sebe na tla pada. Ovako obèrstaju one vás list, da se samo vide grana i dudove jagode, medju kojimi se često i zapredu. — Na ovakovi način potrebuju i manje prostora, jer se samo jedan put ili dva put na druge lěse razrede, što dvě tri bube jedna nad drugom leže, a netištu se, niti se jedna druge dotiču.

(Dalje drugi put.)

Izvěstje

o glavnoj skupštini i o izlogah c. kr. patriotičnoga gospodarskoga družtva za Česku dne 17., 18. i 19. svibnja o. g.

spisano **Adalbertom** baronom **Widmann-om** i professorom **Karlom Kořistkom.**

(Konac.)

Drugo pitanje vèrtilo se je oko uzpěha makinah vèršitbenih. Koji su tú makinu trebovali, preporučiše skoro jednoglasno kao najbolju makinu vèršitbenu Leitenbergerovu, o kojoj smo već lani govorili; jedino, što bi se toj makini prigovoriti moglo, jest možda to, što joj treba snaga preveć jednolika, — a prigovor onih, koji su prigovarali, da se s tom makinom nemože zob vèršiti, ovaj prigovor pobi baron Riese, dokazavši, da, kad se zob vèrše, treba samo, da se bèrže okretje makina. Pèrve za makinom Leitenbergerovom jesu makine Croskillove i Weisse-ove. G. savětnik gospodarstveni Ossumbor donese nekolika izvěstja: kad jednu izmedju najmanjih makinah Weisseovih okretje jedan jak vol ili konj, onda stoji jedan mandl pšenice $9\frac{3}{4}$ kr., a jedan mandl ječma $8\frac{1}{2}$ kr.; i makina ovèrši prečisto, i to za 6 dělatnih urah 16 mandlah pšenice, ili 18 mandlah ječma. Što jedna ista makina na městih različitih počesto vèrše sasvime drugčije, tome, rekoše, da je uzrok to, što se neprimèra snaga i bèrzina kotura od makine različitoj upregi i vèrsti žita, koje še vèrše.

Tretje pitanje bilo je to, da li bi bilo probitačno, ako bi vlada dozvolila, da se sbijaju (zusammenlegen) zemlje onako, kako to biva u Pruskoj. Premda se proti tome izvèrstnim govorom izrazi g. savětnik Eimuth, napominjući kao razlog proti tome osobito to, što se nebi moglo dobiti dovoljno pouzdanih zemljoměrah i procěniteljah, što bi ovaj posao mnogo troška stajao, što bi nastale odatle mnoge parnice, i što poljodělac odveć ljubi zemlju i zemljište, koje je od svojih otacah dobio, dapače napominjući, da ni korist od takvoga sbijanja zemaljah nije tolika, niti bezuvětna; zato opet s druge strane g. g. savětnici gospodarstveni Ossumbor, Turecky i Komers dokazaše, da je sbijanje zemaljah od tolike koristi, i da bez toga nema napredka u gospodarstvu; kojim povodom složi se skupština u tom: da nebi bilo, istina, probitačno, kad bi se poljodělci putem vlade na to silili, ali da bi bilo dobro, kad bi se zakonom po mogućnosti olakšalo dobrovoljno sbijanje zemaljah.

Pitanje četvèrto ticaše se uzpěha od cěpljenih kozicah proti plućnoj pošasti (Lungenseuche). Svi u obće rekoše, da dosadanji pokusi nisu povoljno uzpěli niti u ranjskoj pokrajini pruskoj, niti u Galiciji, gdě su se činili takovi pokusi. Jedan izmedju nazočnih, vlastelin Müller, veli, da je ove godine uporabom čemerike cèrne (helleborus nigra, schwarze Niesswurz) izmedju 40 obolěle marve izbavio 38 od te bolesti: kako on kaže, moči se čemerika nekoliko vremena u ulju terpentinskom, dok umekne, zatim se urežu prema veličini bolesti dvě do tri fontanelle na tustome krilu od persiub, koje se 4 do 5 tjedanah gnoje.

Najposlije bude povedeno još i to pitanje, koliko je uticalo vrěme ove godine u usěve i u marvu. U obće bude kazano, da je prekoredna zima bila ugodna žitu, uljenom bilju i kèrmi, — da je prolětje osobito na raž pagubno dělovalo, ali da je itak u svemu, sudeći po sadanjem stanju, i ako daljemu rastu bude vrěme ugodno, pšenica i rěpica vèrlo dobro, raž i dětelina srednje ruke, a žito jaro dobro uzpělo. Na koncu imao je glasoviti chemik dr. Stöckhardt, professor na akademiji šumarskoj u Tharandu u Saksonskoj, veoma zanimiv govor o hranjevinah (Nahrungsstoffe) kèrme.

Istoga dana po pódne bude otvorena izloga *gospodarstvenih spravah i makinah* u vèrtu Zdekauer-ovu. Ova izloga bila je još sjajnija nego li lanjska, budući da je na njoj izloženo bilo do 250 brojevah, no pod jednim brojem bilo je počesto više predmetah. U razredu *plugovah* bio je uz obične plugove napomenute već lanjske godine jedan prekrasan, jednostručan plug inglezki

zajedno s ornicami (Vordergestell) iz tvornice od oralah u Eisenberg-Ulbersdorfu u cěnu od 26 fr. sr., jedan plug *flandrezki* ustrojen po načinu Weckherlin-ovu, jedan plug na obrat (Wendepflug) za pribrěžja (Berglehnen), jedno ruhadlo od *Horskoga,* i jedno ruhadlo od barona Henigsteina u cěnu od 14 fr. 50 kr. sr. U svemu bile su izložene 42 različite sprave. Izmedju izložene četiri *brane* bit će po svoj prilici brana Howardova od Th. Weisse-a najbolja. Izmedju izložena 31 različita *kultivatora* napominjemo exstirpatora slaka pozemljuha (den Quecken-Exstirpator) od barona Vilani-a radi njegove izvornosti i mudroga ustrojstva i radi njegove velike uzpěšnosti; premda nam se je učinilo, kao da je izradjen pretežak, ma još toliko nas uvěravao g. iznašalac, da nije; zatim napominjemo jedno zubno brazdilo (Furchenigel) s nagèrtalom (Anhäufler) iz tvornice od oralah u Eisenberg-Ulbersdorfu, dva pluga za rěpu na način amerikanski od Leona Wolfa, i jedan mudro ustrojen kultivator za rěpu s gvozdenimi ornicami, kako ga je nedavno popravio Horsky. Izmedju 32 različite *makine za sijanje i košenje* valja osobito spomenuti: izvèrstnu makinu za sijanje u redih (Drillsaatmaschine) s dvostrukimi bocami, odakle se iztresa umětno načinjeni gnoj od Horskoga, — no ova makina radi prevelike joj cěne (220 fr. sr.) nije za maloga gospodara; makinu za podrettu, nastiljanje i ujedno za sijanje od Bachheibla; jednu Albanovu makinu za sijanje iz tvornice Borroševe i Pintove, koja makina ima škalu (postupnicu, lěstvu), po kojoj se može i različito sěme, žito, olaj i dětelina uporaviti, i jedno isto sěme na gustje ili na redje sijati. Medju izloženimi makinami za košenje najbolje se dopade znana makina Palkina. Medju 16 makinah za vèršenje i redjenje odlikovaše se ponajbolje: jedna makina za vèršenje ustrojena po načinu najnovijem, koja se pokretje valjem inglezkim, — od T. Weisse-a, i Hensmannova ručna makina za vèršenje od Hamma. U razredu *mlinah, makinah za tučenje i rezanje*, od kojih izložene biahu 44 vèrsti različite, obratiše na sebe obćeniti pozor dva sěcala (Häckselschneidmaschinen); jedno medju njimi bilo je veće od T. Weisse-a s dva noža na kolu obratnom u cěnu od 90 fr., a drugo je bilo od *Okonskoga* u Iglavi, takodjer s dva noža, no tako mudro ustrojena, da se noži, koliko se god putah okrenu, — izbruse na točilju (Schleifstein) naměštjenu izpod njih, na koi se oni stajkami (Federn) pritisnu, — tako, da se mogu upotrebiti noži od običnoga mehkoga lima (pleha). Cěna jim je 120 fr. sr. Medju 80 brojevah iliti predmetah, t. j. spravah izloženih u razredu „*predmetah raznovèrstnih*" imadu se osobito napomenuti: patentiran Drumondov stap (stepica) na 40 quartah od dra. Hamma u cěnu od 34 fr.; od istoga dra. Hamma elastične cěvi od kože, koje se trebuju kod nadutih govedah (cěna 4 fr.), ter onda netreba trokara — i koje, kad se njimi zrak ukloni, oslobode marvinče od svake boli; takovih cěvih od guttaperche bilo je izloženo od *Stelzig-a* u Pragu, kojima neki pèrvenstvo daju pred Hammovimi, — no koje se još nikad potrebovale nisu; zatim sisaljke (Pumpen) od livenoga gvozdja po Trostmannu, vèrlo proste i jednostručne vodonoše za stèrcaljke i za polěvanje vèrtovah i livadah od g. ritmajstora Ferd. Leitenberga; nekoliko izvèrstnih škatulah (etuis) s orudjem za pitomljenje voćakah od Dittmar-a u Heilbronnu; — legalah (Brutöfen) za kokošad od Weisse-a u cěnu od 9 fr. srebra. Osim toga bile su još dvě prenosne makine parne na svèrhe poljodělstvene, — jedna od Borroša i Pinta, a druga od barona Riese-a, koje su se makine na měslu okretale. Premda je bilo vrěme hèrdjavo, zato su itak pèrvi i drugi dan mnogi pohadjali izlogu; a osobito su ju mnogi pohadjali i izvèrstnih proizvodah donosili iz tvornicah od poljodělstvenih makinah, i to iz tvornice dra. Hamma u Lipsku, V. Weisse-a u Draždjanih, i Borroša i Pinta u Pragu; a na samom izložištu, vele, da je pèrvoga i drugoga dana koje pokupovano koje naručeno stvarih do 100,000 fr. sr. vrědnosti.

Dne 18. svibnja prije pódne bila je *izloga ovacah.* Na ovu izlogu nije bilo dopremljeno toliko ovacah, koliko lani. U svemu bilo je 140 komadah, koji su — izim 6 komadah iz Gross-Herrlitza, — bili svi do jednoga po izbor marvinčeta iz stadah domaćih. Medju ovimi odlikovahu se osobito jarci odgojenci u Kalešovici, fela Negretti zvana iz Žleba i Šakšica, zatim jedno stado podrětla saksonskoga od Tetschen-a izobiljem vune, tankoćom dlake i dobrim ugojenjem. U svem dokazà ova izloga, da se u toj struci živo napreduje; no pri tom opazismo, da neki nastoje težinu vune pomnožiti više visinom, nego li guštinom dlake. Osobito zanimiva bila je sbirka priměrakah i felah od vune priredjena glasovitim ovčarom Sünder Mahler-om, koja sbirka obsizaše u dvě sobe 5000 različitih felah od vune zanimivo i razborito razredjenih po krajevih světa i po zemljah.

Istoga dana po pódne bila je *skupština družtva ovčarah.* Znamenitiji govori ticali su se ponajprije toga, da li je dobro počestje kidati ovčarnice. Većina je bila té misli, da bi dobro bilo kidati ovčarnice čestje nego li do sad, od prilike 4 do 6 nedělj ah, ter izkidani gnoj izvoziti odmah na polje, ili od njega praviti gnoj měšanac. Nadupravitelj Hanuš izvěsti, da je on lanjske zime, kad je velika nestašica i potreba za slamu bila, ovčarnice veoma često kidao, ter izkidani gnoj trebovao kao stelju (štraju) za goveda, da je pri tom rogata marva posve čista, ter da je tim načinom nešto u kolicini izgubio, ali da je zato bolji gnoj dobio. Drugo, o čem se je govorilo, bilo je to, da li je dobro hraniti ovce po lětu u štali. Za to se izjavi osobito g. nadzornik dobarah Beneš, dokazujući s izkustva svoga (koje je ponešto opisao još god. 1846: u obnarodovanih izvěstjih svojih), — od kolike je to koristi. Medjutim bude napomenuto, da pri tom pitanju valja obazrěti se na sadašnje okoline, na ukinuto pravo zajedničke (Communal) paševine i t. d., ter tako trebalo bi pitati ovako: da li je od potrebe proměniti dosadanji način ovčarenja, t. j. dèržanja i gojenja ovacah, i da li bi trebalo više nastojati oko pomnoženja pašinacah. Dakako, da ono pèrvo bude za bolje priznano, no pošto se sva zemljišta nemogu odmah u sěnokoše pretvoriti, s toga je najbolje za sad dèržati se sredine, t. j. najbolje je tako zvano gospodarenje prelazno, gdě treba postojano nastojati oko toga, da se dobije što više sěnokoše.

Dne 19. svibnja prije pódne bio je pregled *vèrta pomologičnoga* iliti voćnjaka, koi ima prostora 4 rali, — pod věštom upravom nastojnika od vèrta Tureckoga. Medju pohranjenim voćem nije bilo ništa znamenitoga.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 37. **U subotu 10. rujna (septembra) 1853.** **GODINA I.**

Ovakvih ljudih narodu našemu sad treba!

U Varadinu dne 2. rujna 1853.

Slavno družtvo gospodarsko! Evo baš danas mi do rukuh dodjoše svi dosadanji listovi od gospodarskih novinah, akoprem jih nisam niti zaiskao, i baš, tako mi bog pomogao, niti sam znao, da se takove u našoj Hèrvatskoj na světlo izdavaju, jer ja, makar svaki dan brez večere spavati išao, nebi bio izostavio, na takove se već odavna predbrojiti s tim više i skorije, jer bi se bojao, da bi me siloviti grom ubio, kad nebi kô domorodac takodjer i iz ljubavi prama miloj domovini mojoj k tako dragocěnjenoj svèrhi od uvedenja za domovinu plodonosnog družtva gospodarskog prislonio se; toga dakle radi evo priklapljam ovdě 3 fr. sr. za iste novine za cělu tek. god. obećajući, da takodjer neću uzmanjkati s pèrvom prilikom na jedan put svotu od 100 fr. sr u tu svèrhu slavnomu družtvu dragovoljno poslati, kroz koi će se način položenja ovog mog prineska na jeden put i družtvenoj pěneznici više koristiti.

Mate Magdić s. r.
c. k. tvèrdjah glavnog računovodstva upravitelj.

Izvěstje o gojenju bubah u podžupaniji Sveto-Ivanskoj 1853. godine.

Br. 4093 — 1853. C. k. ured podžupanije Sv.-Ivanske.

U Sv. Ivanu dne 2. rujna 1853.

Slavnom hèrvatskom i slavonskom gospodarstvenom družtvu

u

Zagrebu.

Poslědak odgojenja svilenih bubah u ovoj c. kr. podžupaniji koje kod učionicah koje kod gospoštijah ove godine 1853. javljam slavnome hervatsko-slavonskom gospodarstvenom družtvu.

1. U *Sv. Ivanu* uzeše sěmena svilenih bubah 3 lota: g. Věkoslav Cerovski, učitelj, Jagica Prugovečka i Ivo Sviban, svaki po jedan lot. Pèrvašnji hranio je sbog pomanjkanja prostora samo ½ lota i proizveo 21½ funte galetah. Jagica Prugovečka i Ivo Sviban proizvedoše svaki od 1. lota 40 funt. galetah.

Sve ove galete prodane su po proizvoditeljih gospoštiji Omiljskoj uz cěnu po 36 kr. srebra od jedne funte.

2. U *Nertu* su uzeta 2 lota sěmena bubjeg, jedan lot po učitelju ondašnjem g. Jakovu Tkalcu, a drugi po župljanu Josipu Hadèru. Učitelj pomenuti proizveo je iz 1 lota 18 funt. galetah, koje je prodao u svilanu gospodina nadbiskupa zagrebačkog uz cěnu kao gore. Josip Hader poradi neznanstva u odhranjenju bubah nije sěmena upotrebio.

3. U *Hrašćini* uzeo je sěmena ondašnji učitelj 1 lot, ter je odhranio 14 funt. galetah, i prodao ove u svilanu varaždinsku uz cěnu od 30 kr. srebra od 1. funte.

4. Kod *gospoštije Omiljske* podlečena su po gospodji Dragojli Štauduarici s gospodič. kćerma njezinimi Gabrielom i Olgom 3 lota sěmena svilenih bubah, od ova 3 lota je jedna tretjina, stranom kada su se bube valile, a stranom kod hranjenja ovih poginula, s toga je ista gospoštija samo s dva lota 90 funt. galetah proizvela; cěna, za koju je galete kupovala, jest 36 kr. srebra.

Gospoštija ova posěduje jedan kazan (kotao) za proizvodjenje galetah.

Ove godine je nutèrnja vrědnost galetah srednja, jer dva lota sěmena svilenih bubah dadu 90 funt. galetah, a 11 funt. najboljih galetah ove godine 1 funtu svile, dočim, kad je lěto povoljno, 2 lota sěmena donose 100 funt. galetah, a 10 funtih galetah 1 funtu svile.

C. k. podžupan na dopustu.
C. k. kot. perovodja
Krcivoj s. r.

Lětina Gornjega Zagorja g. 1853.

Izvěstje člana **Stěpana Ivekovića**

U Klancu 5. rujna 1853

Jedva se jedan put latiti mogu pera, da slavnomu osrednjemu odboru priobćim ovogodišnju lětinu Gornjega Zagorja, u kojem opisu imadem žalibože manje dobra a više zla pisati.

Oranice su u obće zlo urodile; zimska naime stèrn kao: pšenica, raž i ječam posve zlo platja, i to najviše porad kasnoga sijanja, a zatim na proletje porad neprestane kiše, s koje se je pomnožio korov, ter izrasla ljuljka, grahor, stoklas, čikor i drugi crać; porad magle měseca lipnja zèrno je posve sitno ostalo; da je kasno sijanje mnogo doprinělo, znam iz vlastitog izkustva, jer, imajući slabu ral zemlje tretjega reda zobišta, ter neznajući, šta ću s njome, posijao sam na nju měseca rujna, što bilo da bilo, pšenicu, a tako i na

drugu zemlju od jedne dobre rali drugoga reda na kukuruzište takodjer pšenicu; no na onoj zločestoj sam dobio 6 vaganah, dočim na ovoj boljoj i većoj jedva 4 vagana; ali tomu zlu kasnoga sijanja nema lěka, jer u obće imaju ljudi premalo zemaljah, da bi mogli na ugar stèrn sijati, nego ju siju većinom na kukuruzište, koja je prošle godine kasno uzzorila, kao što će valjda i lětos biti; – tako se dogodi i s ražju i ječmom: lětni je pako ječam još gore izpao, tako da nije u najviše měštah niti sěmena povratio.

Kukuruzi su po našem Zagorju takodjer vèrlo slabi, jer su kasno sijani, na to biaše uvěk dažd, a za daždom velika vrućina i suša tako, da je ovděšnja ilovačasta zemlja, po daždu jako sklopljena, postala kano kost, ter se istom po kasnih nekojih daždih ponešto oporavila tako, da će, ako budu kukuruzi imali vremena podpunoma dozoriti, izpasti srednje; no koliko je gospoštinah moralo, nemogavši dobiti težakah za okapanje, preorat jih; a što nisu dobile težakah, tome nije uzrok nehajstvo ljudih, već zlo vrěme čitave jeseni, zime i prolětja, po čem se je tako nagomilalo dělo, da je svaki, kad je bolje vrěme nastupilo, jedva kod kuće mogao sa svojim dělom gotov biti.

Helde (hajdine) dobro kažu, samo ako budu imale vremena dozrěti.

Rani krumpir, koi sad ljudi izkapaju i troše, nije gnjil; kako će kasnije biti, vidit ćemo, ufamo se ipak, da neće biti toliko gnjila, koliko prošle godine.

Boba, bažulja i ostaloga sočiva ima takodjer po malo, jer je u daždu sve požutělo, a kasnije podgorělo.

Konoplje ostadoše posve malene porad suše, turšćak (zimski lan) je narasao velik, no ima mnogo korova u njem, najviše ljuljke.

Rěpa i zelje dosele još slabo kažu, al' se mogu još popraviti.

Voća ima dovoljno svake vèrsti, no za dojduću godinu imademo se bojati gusěnicah, jer si već sada prave měhure po dèrvetju, i sila se jih božja spravlja po zidovih i stěnah na zimski konak.

Livade urodiše obilno sěnom tako u ravnicah kako i po bèrdih, nego su rědke ostale neoštetjene. One po ravnicah poplavljene su potoci, a na one pod oranicami i po bèrdih velikimi je nalčvi nanešena zemlja, no sěno je ponešto daždom oprano, i zato nije preblatno. Otave su dobre i po vlažnih livadah dobrano velike uzrasle, po osušnih su pako livadah podgorěle i malene ostale.

Vinogradi su urodili, osobito gdě je ikoliko debela zemlja, vèrlo dobro, nego je žalibože malo koje bèrdo ostalo, koje nebi bilo tučom oštetjeno. Ovo toplo vrěme m. kolovoza obećavalo je, da ćemo dobiti dobro vino, no ipak zavisi još o ovom měsecu rujnu tim većma, što, premda je o Jakopovu već pol grozdja bilo — što kod nas za dobar znak dèrže — ipak još sada nema toliko mehkoga grozdja, koliko bi se o to doba pristojalo.

O bolesti takodjer gdě šta pripověda ju, da se nalaze po nekojih grozdovih pojedine jagode, a po nekojih tèrsovih čitavi grozdovi, kano da su kalom obućeni, zatim postanu cèrveno-modri i počmu gnjiti; takov grozd sam i ja u svojem vinogradu našao, no srećom jedan jedincati.

Ja sam iz više krajevah ljude pitao o zdravlju grozdja, no najviše njih kazalo mi je, da je dakako ono bolestno, koje je tučom oštetjeno, no jedni vele, da se je i ono, koje je od tuče zdravo ostalo, načinilo kano blatno, zatim modro i da počme gnjiti.

Što vele vinogradci (önologi) drugih dèržavah, imademo li se bojati, da će tu bolest više godinah trajati? Neće li možebiti cěli nasad propasti? Hi, hoće li moći ta bolest sáma po sebi ili kakovim lěkom i za buduće prestati? — Ako nastupi prijašnje, onda zlo i naopako po ovaj svět, koi jedino utočište imade u vinogradih, što će s ovimi bèrdi, i što će mu na njih rasti? — Onda s bogom dobrodošlica, s bogom bog živi, neće se gledati, imali čaša uha, nego će rědki biti, koji će i po fif vina piti.

Nešta o tome, što sam ja izkusio gledè krumpira, gledè pšenice, gledè kukuruza i gledè vinograda.

Od člana **Janka Bedenka**, župnika u Krapini.

U Krapini dne 29. kolovoza 1858.

Pročitavši u naših *Gospodarskih Novinah* različite stvari i promotrivši proměnu tekuće godine mogu vam priobćiti gděkoja iz svoga izkustva pocèrpljena.

1. Gledè krumpira.

Buduć da je ovaj neobhodno potrebiti sád i sad, gdě nestašica kruha nastade, osobito od naravi zasitljivo jelo, gledao sam ga sačuvati ob bolesti, što mi je i pošlo za rukom na slědeći način. Kada su se krumpiri izkopali bili, dao sam jih, što je za sěme, odabrati, i to što su najlěpši i zreli, ne pako, kako je škèrti svět navadan, najboljeg ili pojesti ili prodati, a što je najsitnije, ono za sěme ostaviti. Kakvo čudo, ako tad zlo izraste? Kao god što smo navadni pšenicu za sěme odredjenu duže vremena puštati rasti, da dobro sazrije, isto tako valja i s ostalim činiti. Akoprem ja sav krumpir dadem sušiti, jerbo to je od gnjiloće *probatum praeservativum*, to sam ipak za sěme odredjeni krumpir dao osobito sušiti, dao sam ga zatim staviti u sušno město; koi toga nema neka metne 3 balvana uzpored, pa preko njih daske, na daske slamu, jerbo slama svu vuhkoću na se povlači, što se vidi kod otave; otava, ako nije dosta suva, pa ako se sa slamom směša, postane suva, i slama dobije žmah otavni, tako da ju rogata marva sladko pojede. A koi ni toga nema, neka krumpir metne na tavan, kamo ga je měseca ožujka taki s početka dobro metnuti, da u podrumu nepusti klicah. Nadalje sam opazio, da će u ravnini ove godine uvěk daždjeće odviše močvarno biti, zato sam dao krumpir saditi na brěgu pod vinogradom bez djubreta radi gnjiloće; kada je puštao cimu, kako je bila izrasla u visini noge, dao sam ga okapati tako, da je svaki put na stranu prignuta sa zemljom pokrila se cima, i tako sam radio drugi i tretji put; može se i četiri puta tako raditi, ter će iz dva zdrava zèrna izrasti 10 krumpirah i više. Razlog pako jest ovaj: U najviše ljudih ima ona neoprostiva falinga, da uvěk jednako po starom kalamiru rade, tako n. p. tù, ako se u visinu cima tèra i na kup zemlje postavlja, onda se samo cima goji i ona dobro u visinu raste, a sadu u zemlji hranu oduzimlje i krumpiri ostaju sitni kano tele u kravi, ako dugo muze. Drugi razlog jest taj: Ako su kupi veliki, vrućina sunca nemože do dna, i ovako vlage nema; kako će onda rasti? Buduć pako da većina gospodarah mora krumpir u ravnici saditi, jerbo bèrda nema, neka gledaju, da ga sade, gdě je pěščenatije, a koi to mora, onaj neka ciglu pečenu razkomada i satare kao Madjari papriku, koju u Zagrebu prodavaju, pa neka jamu za zèrnje odredjenu posipa, to će zèrnje obćuvati od vuhkoće, mokrote, dakle i od gnjiloće. Na način gori navedeni dobio sam zdravoga krumpira, i zato evo ovo priobćujem, da se razplodi med svět, i želim, da bi svakome time posluženo bilo, kako nebi svět, akoprem radin, živ od nevolje umirao.

2. Gledè pšenice.

Svaki znade, da banatska pšenica hèrvatsku nadilazi iz svojih uzrokah. Ali ja, želeći znati, kako bi kod nas banatsko sème napredovalo, kupim od g. kanonika **Križanića** frižkoga sèmena i posijem ga. Slama, istina, nije tolika, kolika od hèrvatske pšenice, ali zèrno, ono je ove godine 3 zèrna više dalo, nego li hèrvatsko; zato ću ove godine opet posijati banatsku, pa ako poživimo, i kako nas světli ban kaže, ako Bog dá, izvěstit ću vas u tom. — Magla je osobito o Vidovom i Petrovom glavni neprijatelj pšenice, ona ju tako ucèrni, da mlatci izgledaju kano dimnjačari, a kadkada pšenicu tako pojide i izpije, da je zèrno sitno kano kimlin. Čuo sam negdě bio, da je lěk od toga, ako se pšenica valjem povalja, ter tako zèrno na čvèrstom stoji; to sam učinio, i mogu vam kazati, da ona pšenica, koja je bila kod vode, gdě je jača magla, bila běla, ona pako, koja je bila na brěgu, da je ostala nevaljala kao ukadjena. Od sněti sam ju občuvao time, što sam sème dobro osušio, pa mèsec danah prije sětve dèržao u živom kreču (vapnu); kreč je onaj snět, što se zèrna dèrži i što se samo kroz mikroskop može viděti, izjio, i tako je čisto zèrno došlo u zemlju.

3. Gledè kukuruza.

Ja se čudim, kako to, da naš svět, sve ako i vidi bolje, gore ipak većma begeniše. Izkustvo bělodano uči i pokazuje, da talijanski kukuruz bèrzac (latinčica, cinquantin) svakako, uzeli mi vagu ili vrěme zrelosti, bolji je za sětvu, nego li šuplji debeli kukuruz hèrvatski. Ali nesretni Hèrvat, kao god što se neda odvratiti od ružnog cèrnog odurnog kèrmačkog krumpira, isto se tako neda odvratiti od hèrvatskog kukuruza. Zato bi dobro bilo potaknut ga na to, jerbo kukuruz bèrzac cělih 14 danah prije sazrije nego li hèrvatski; 14 dakle danah mogao bi siromah seljanin prije posijati pšenicu, koju navadno na kukuruzištú sije, pa ovako bi se jače ukorenila i Vidovskoj ili Petrovskoj mogli izběgla. To bi osobito dobro bilo, kad nastanu po Miholju kiše i bèrdjava jesen, ter čověk nemože da sije. Drugo je to: ako je jesen kiševita, nije nikada krupni kukuruz hèrvatski zrěl; metne se u kukuružnjak, nadodje ljuta zima, zèrno se smèrzne, sèrce pocèrni, i posijàn nikada nenikne, jerbo života nema. Napokon bèrzac je na vagi težji, jerbo mu je zèrno gusto, stèrpano, i tako se kod jednog mirova (vagana) više dobije, i kako izkustvo uči, 10 funt. cělih; pa sad koliko mirovah prodje kod jedne srednjega troška kuće, koliko se dakle po sijanju dobije, da šutim o zlatnoj boji, koja se i u kruhu i u žgancih hèrvatskih može viděti osobito u ravnoj Posavini, gdě se ova hèrvatska polenta najbolje pravi; sve to neka svaki prosudi. — Da se pako nebi s vremenom izrodilo (degeneriralo) i pohèrvatilo sème, probitačno bi bilo, da se barem svake 7. ili 8. godine iz Talijanske nabavi plemenitije sème. Trošak po železnici nebi bio tolik.

4. Gledè vinogradah.

Ja videći, da dan na dan kiša pada i da se neda vinograd kopati, i koji su kopali, da jim je sve kiša zalijala i tèrs u korěnju oprala, nisam dao kopati, pa sad moj vinograd ima još jedan put toliko grozdja. Da se pako nebi pokvario, kako berba prodje, dat ću, kako kažu, grebenice povaljati, s trešćinom ili s dèrvocěpom podjubriti (od maršećeg djubreta se vino u sèrpnju kvari) i vàs vinograd prekopati, pa će se sve zanemareno naknaditi. — Gdě i gdě jagode grozdja, što su na suncu, počnu gnjiti, i naravski usušene padaju, pod listom su zdrave.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

D.

Dinje.

Kako se sade dinje? Jedan jih sadi ovako, drugi onako, a ja pako baš ovako. U jesen pripravim cěline, pažuvine i dèrvocěpine i metnem sve to na jedan kup, u prolětje u priredjenoj zemlji pokopavam jame na 4 koraka jednu od druge na lakat duboko i toliko široko i metnem u nutar nešto živoga djubreta; ove jame napunim zemljom u jesen priredjenon i s nova prekopanom, a i zemljom iz magazina t. j. kompostom, ali ne u visinu, jerbo, kad je velika vrućina, korěnje skroz (prek i prek) gori. Ovdě usijem staro sěmé, to pokrijem tružicami bez poda, odozgó staklom. Tružice su dosta velike od lakta □; po lěpom danu metnem jih u kraj, a ob noć pokrijem s njimi.

Kad dinje niknu, redim jih marljivo, slabije pučem (čupam), bolje ostavljam, a kada su već veće, ostavim samo do 3 batva. U velikoj vrućini pod noć polěvam marljivo pod korěnje.

Dudovi (murve).

Dudove možeš umnožiti ovako: sěme u jesen nakupljeno posij u prolětje u zemlju dobro priredjenu na uzicu kao n. p. špinac. Sěme priredjuje se ovako: Na prolětje, kako su dudovi dobro zreli, nakupi běloga duda, jer je ovaj za svilene kukce bolji, metni ga u škaf, nalij u škaf vode, da se namoči, otari ga rukama, izaperi ga, da čisto sěme ostane na dnu, ovo usuši i pospravi do sětve. Usijane dudove plěvi marljivo i puštaj jih dvě godine rasti; tretje jih godine izvadi i presadi na table za to priredjene na lakat jedan od drugoga daleko; male grančice obrezivaj i těraj u vis na 4 lakta, onda vèrhunac odreži, da napravi krunu, a u kruni puštaj najviše 2—3 grane.

Ako si rad imati dudovah iz rastilnjaka za plot živi, a ti, kako su 2 godine stari, sadi jih u zemlju za to priredjenu na uzicu u jame izkopane po lopatu duboko i toliko široko; sadi na dlan daleko jedan od drugoga, puštaj jih godinu danah rasti, okapaj, plěvi, druge godine na dlan visoko nad žemljom obreži, da gusto potěraju, poslije toga oplitji ove grane poput kite i načini visinu, koju si rad imati; do toga neobrezivaj ništa.

E.

Endivija.

Da dobiješ puno sěmena, usij ju u prolětje rano na rědko, nepresadjuj, već puštaj státi, udarit će u sěme.

Endivija pèrva sadi se měseca svibnja (maja), druga m. lipnja (junija), tretja m. sèrpnja (julija). Može se sačuvati za zimu, ako se u pěsak pokopa s korěnjem, ili ako se izčupana s korěnjem pooběsi na štange u podrumu ili povèrtnjaku.

Endivija može se plajhati, da bude mekana i žuta. Izkopaj jamu dosta široku i duboku, endiviju poveži, s korěnjem povadi i u tú jamu usadi, odozgo pokrij, da nevidi sunca, bit će skroz (prek) žuta i pèrhka. Ovako ako učiniš i s ukretom (keljem), bit će dobro.

Ili endiviju na gredici svèzanu lonci pokrij poput špárge.

Ili, ako si endiviju na rede usadio, što i jest najbolje, pokrivaj ju s truhami od daske.

F.

Fige (smokve).

(Čitat ćeš pod slovom S.: Smokva).

(Dalje drugi put).

Kakvo je vrēme mēseca kolovoza 1853 u Zagrebu bilo.

			Mēsečne četvèrti				Cēlog mēseca
			I.	II.	III.	IV.	
I. Težina zraka polag barometra pri 0°. R., u parižkih liniah.	najveća		330'''. 74	329'''. 82	332'''. 47	332'''. 07	332'''. 47
	najmanja		329'''. 29	328'''. 33	331'''. 11	329'''. 45.	328'''. 33
	srednja		330'''. 36	329'''. 12	331'''. 53	330''' 15	330'''. 62
II. Toplina zračna polag Romirova thermometra.	najveća		22°. 00	19°. 0	26°. 50	24°. 0	26°. 50
	najmanja		14°. 00	10°. 0	17°. 00	19° 0	10°. 00
	srednja		19°. 10.	15°. 02	22°. 60.	21°. 20	19°. 46
III. Vrēme.	bilo je danah	vedrih	1	2	5	8	16
		napol vedrih	4	3	1	—	8
		oblačnih	1	2	1	—	4
	medju istim bilo je danah sa	maglom	—	—	—	—	—
		kišom	2	3	—	—	5
		snēgom	—	—	—	—	—
		tučom	—	—	—	—	—
		gèrmljavinom	1	1	—	—	2
	Kakov je vētar ponajviše vladao		sēverni zapad	sēverni zapad	južni iztok	južni iztok	južni iztok
	Koliko je palo u višini parižkih liniah na jednu stopu zemaljskog prostora	snēga	—	—	—	—	—
		kiše	6'''. 80	17'''. 70	—	—	24'''. 50
		skupa	6'''. 80	17'''. 80	—	—	24'''. 50

1. Bečki kolendar „Austria" je slutio, da će ovog mēseca biti: „od 1. do 4. lēpo toplo vrēme. Od 5. do 11. jasni i ugodni dan. Od 12. do 18 promēnjivo i kiša. Od 19. do 26. krasno toplo vrēme. Od 27. do 31. lēpo vrēme.

2. Polag stolētnog kolendara imalo bi bilo vrēme biti: 2. kiša. 6. vèrlo lēpo vrēme. 7. škropác sa gèrmljavinom. 8. dosta lēpo. Od 9. do 14. svaki dan kiša. 17. lēpo. 18. velika oluja sa gèrmljavinom.

3. U slēd velike vrućine, koja je ovog mēseca bila, savladala je kod ovdašnjega stanovičtva, u velikom broju groznica, i to po najviše vrućica

U Zagrebu 10. rujna 1853. Observatorium meteorologički.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: Dragutin Rakovec. — Tiskom Franje Zupana u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagrěba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 38. **U subotu 17. rujna (septembra) 1853.** **GODINA I.**

Izloga 1853. godine.

Poslaše p. n. gg. (nadalje):

Dana 3. rujna.

IV. Tomić Treščenski Daroslav, p. n. vlastelin u Vivodini, član:

1 stakleni poklop (Sturzglas), kog su napunile same pčele.

U Vivodini dne 2. rujna 1853.

Dopis. Priobćio sam lětos měseca travnja u novinah „Agramer Zeitung" sastavak jedan o gojenju pčelah, gdě sam sve gojitelje ove hasnovite i nevine živinice učinio pozorne na to, da se već u proletju zadobiti može najlěpši med, i to putem staklenih poklopah (Aufsatzgläser, Sturzgläser).

Sad sam pako u stanju družtvu gospodarskomu za Hèrvatsku i Slavoniju predati za lětošnju izlogu jedan takovi poklopak stakleni, kog su napunile same pčele. Predajem ga zato, da ljubitelji pčelah vide a i sami izkuse, kako lahko može čověk u prolětju i lětu doći do meda, a pčelam da nimalo neškodi.

Način je vèrlo jednostavan. Uzmi praznu košnicu, odreži joj vèrh tako duboko, da na rub košnice upravo prispije poklop, kog imaš. Poklop ovaj mora imati luknju 1 palac široku. Ako li je poklop odozdo preširok, obvij košnicu slamnatim obručem, ter sad prilagodi poklop, da čvèrsto stoji i preduboko nepropadne. Sad košnicu nastani na město, gdě će ostati, pokrij starim šeširom ili suknom, jer pčele u tmini rade.

Kad vidiš, da je ovaj poklop pun satja (setja) i meda, otvori gornju luknju, puštaj kroz luknju sumpornog dima, dok pčele silaze; sad nadigni poklop i odreži žicom (drotom) na dnu poklopa satje, uzmi poklop s medom i město njega metni na košnicu drugi poklop, kao što si metnuo i pèrvi.

U jeseni pako metni město poklopa staklenoga poklop slamnati, najbolje pako onaj, kog si u prolětju odrezo iz košnice.

Na ovaj način dobije čověk najviše meda i najlěpši běli med, a netreba mu satirati pčelah.

Ovakov stakleni poklop, imajući 4 funte meda, može se sad viděti u Zagrebu kod družtva gospodarskoga u Narodnom Domu.

Daroslav Tomić od *Treščena* s. r.
vlastelin u Vivodini, član.

G. Franjo Trummer

javlja pismom svojim pisanim d. 9. rujna u Gradcu, da će u Zagreb doći d. 17. rujna na večer. Ostat će u Hèrvatskoj tri tjedna. Ovaj put će obići vinograde u županiji križevačkoj. Dosada se javiše, da ga žele imati p. n. gg.:

1. Član *Zdenčaj* od *Zahromić-Grada Skender*, vlastelin u Ravnu (pismeno), obećavši 10 for. sr., konak, zatim da će ga po svih vinogradih, koji znamenitim vinom rode, sám voditi, i u Moslavinu dati mu priliku;
2. Član *Zdenčaj* od *Zahromić-Grada Nikola*, vlast. u Ravnu (pismeno), poslavši 15 fr. sr.;
3. Član *Zdenčaj* od *Zahromić-Grada Eduardo*, vlast. u Čanjevu (pismeno), poslavši 10 f. sr.;
4. Član *Novosel Mijo*, župnik u Volođeru (ustmeno) obećavši 10 fr. sr. i svu priliku;
5. Član *Harbuvall-Chamarée Josip*, grof, c. kr. general, vlastelin u Reki, (pismeno po članu odborniku g. Josipu Čačkoviću od Vèrhovine), obećavši za priliku do Reke 5 fr., zatim svaki dan, dok g. Trummer kod njega poslovao bude, po 6 fr. sr., konak, priměrnu dvorbu i t. d., i poslije toga priliku do pèrve štacije.
6. Član *Zidarić* od *Sudovca Ivan*, prisědnik c. kr. banskoga stola (ustmeno), obećavši 5. for. srebra.

O tome, kako je potrebito, da se zna, kako se koi tèrs zove i da se svaki tèrs opiše, kao i o tome, kako su postupali sušedi naši Štajerci popisujući i opisujući vinovu lozu.

Od z. člana **Franje Hlubeka.** [1])

Ima tome 60 i više godinah, što se je svět uvěrio [2]), *da je od neobhodne potrebe poznavati različite fele od tèrsa, jèrbo bez toga nemože se podići vinodělstvo u nijednoj zemlji.*

Nu tek, odkako nastade doba mira u Europi, moglo se je u tom poslu što započeti: družtva sklapati, vinograde izgleda i pokusa radi zametati [3]) ter tako udariti temelj ampelopraphiji (tèrsoslovju), kojom bi se različje uredilo, ter uklonio metež u nazivanju i opisivanju pojedinih felah od tèrsa.

Vele zaslužnoga člana našega družtva *barona Maskona,* — kojemu spomen dopirat će do skrajnjega potomstva, — ide ta slava, da je on pèrvi u Štajerskoj pričeo nastojati oko toga, da se popišu domaće fele od tèrsa i uzporede s inostranimi.

Godine 1818. dobavi *baron Maskon* tèrsja iz Porenja (Rheingegenden) i iz Francezke, kako da uzmogne zametnuti vinograd pokusa radi, ter s njime lakše i dovoljnije postići svoje svèrhe ampelographične (tèrsoslovne.)

Godine 1820. osnuje ovaj revni i vèrli pomolog i ampelograph jednu tabellu po Clemente-u, kojega dělo o razlikah tèrsa u Andaluziji prevede s francezkoga jezika *baron Maskon* po nalogu nj. c. k. visosti našega prejasnoga predsědnika *nadvojvode Ivana* [4]), po kojoj tabelli imale bi se popisivati različite vèrsti od tèrsa, ter isti spisatelj pozove članove družtvene, neka bi ga pomagali u ovom težkom i važnom poslu. [5])

Nu ovome vele zaslužnome mužu nebi sudjeno doživiti plodove svoga neumornoga truda i nastojanja. Revni njegov naslědnik, g. Toma *Forregger*, koi je još god. 1820. opisao topografično i s gospodarstvenoga vidika vinograde na Picker-u, želeći započeto dělo *barona Maskona* dovèršiti, predloži, neka bi domaće fele od tèrsa opisao professor botanike na Joanneum-u, dr. *plem. Vest*, koi god. 1840. kao gubernialni savětnik i pralěčnik prominu u Gradcu.

Ovaj predlog bude odobren, ter u desetoj glavnoj skupštini družtvenoj dne 7. travnja 1824. naloži nj. c. k. visost naš prejasni predsědnik dru. *Vestu*, neka on obidje po svoj zemlji vinograde, neka opiše domaće fele od tèrsa, ter jih svede u urednu cělinu.

S osobitom revnostju dovolji *dr. plem. Vest* ovome častnome nalogu, ter god. 1826. izidje na svět naměreni opis pod imenom: *„Versuch einer systematischen Zusammenstellung der in Steiermark cultivirten Rebensorten, von Dr. Edlen von Vest, Grätz 1826.“*

Premda je ovo dělo po sebi dobro, zato ipak nije bilo nego goli pokus, jer do mala se pokaza, kako je težko ampelographična děla od *Metzgera, Babo-a* i *Gok-a* i t. d., koja medjutim na svět izidjoše, priměrati domaćim felam od tèrsa, ter po njih izviditi jednakost ili različitost domaćih felah naprema inostranim.

Kaneći ovu težkoću ukinuti, ter izpuniti glavni uvět napredku vinogradstva osnuje g. *Anton Mayr,* član upravljajućega odbora, velezaslužan o vinogradstvo u Štajerskoj, — jedan priměrak za popis i razredbu domaćih felah od tèrsa, ter ga predloži upravljajućemu odboru moleći, neka bi se ovaj priměrak dostavio gospodi članovom za pravilo, kad budu popisivali domaće fele od tèrsa. Ovoj molbi bude dovoljeno, a gospoda članovi učiniše, kako jim bi naloženo, ter podnesoše upravljajućemu odboru družtva svoje popise, medju kojimi se *odlikuju popisi podružnicah u Prassbergu, Celju* i Optuju (Pettau).

No budući da se počesto jedna ista fela od tèrsa po različnih vinogradih kèrsti različitim imenom, a različite odlike od tèrsa počesto se nazivlju jednim skupnim imenom, ter se ovi nedostatci nebi mogli pouzdano izpraviti, sve kad bi se izvěstja o tom kupila putem dopisah i odpisah, s toga bude upravljajući odbor prinudjen radi popisa domaćih felah od tèrsa drugim putem udariti, ter odluči, da vinograde obidje čověk tome poslu dovoljno věšt, ter popiše tèrsje.

Povodom iste odluke bude izabran nadvèrtlar na pokušalištu družtvenom *g. Franjo Trummer*, koi godine 1835, 1836, 1837, 1838 i 1839 obidje vinograde, domaće fele od tèrsa popiše, ter jih u red postavi po razredbi *Babovoj* i *Metzgerovoj.*

Ampelographičnim poznanjem domaćih felah od tèrsa izpunjen je, istina, glavni uvět napredku domaćega vinodělstva; no ako hoćemo, da se ova struka za Štajersku toliko važna dotěra do onolikoga savèršenstva, koliko savèršenstvo ona može dosegnuti prema naravi zemljišta i podnebja, prama izkustvu drugih zemaljah, gdi zemljište i podnebje neprija toliko vinovoj lozi, ako to, velim, hoćemo, onda nije dovoljno, da se samo ime dade felam od tèrsa, i da jim se samo poznadu svojstva naravoslovna, nego treba još, da uvidimo i poznamo mahne i pogrěške, koje činimo sadeći tèrsje i nastojeći oko vinogradah i vino praveći.

No da uzmognemo dovoljiti tome drugome glavnome uslovju napredka u vinogradstvu, od potrebe je:

1. Da iztražimo i izpitamo sadanje stanje našega vinogradstva po istini;
2. da pokušamo prispodobno saditi i gojiti tèrsje, gnojiti zemljište, praviti vino i t. d.;
3. da se pri tom koristimo izkustvom drugih zemaljah, ter tako razširujemo i utvèrdjujemo svoju věštinu u vinodělstvu i pravljenju vina.

Kad se izvide ove točke, onda će moći upravljajući odbor izdati drugi svezak, ter time udariti temelj, na kojem da počiva sgrada, koju će naše potomstvo podići, uzdèržati i usavèršiti.

No da se uzmogne taj temelj što bèrže udariti, mole se gospoda članovi, neka osnuju městopisne popise svojih vinogradah, nedostatke, ako jih ima, izvide, prispodobne pokuse čine o sadjenju tèrsa, gnojenju zemljišta, prešanju pojedinih felah od tèrsa i t. d., ter onda neka poslědak svoga truda doglase *odpèrto* upravljajućemu odboru.

Ako bi g. g. članovi imali što primětiti, što se tiče sadèržaja pèrvoga svezka o vinogradstvu, neka izvole doglasiti svoje mněnje upravljajućemu odboru, da se može takovo mněnje kao izpravak možda ili dodatak uvèrstiti u svezku drugom.

---

[1]) Uzeto iz děla, „Systematische Classification und Beschreibung der im Herzogthume Steiermark vorkommenden Rebensorten, von Franz Trummer. Grätz, 1841.“

[2]) Pèrvi popis felah od tèrsa u Austriji izišao je god 1777. u Pragu od dra. Sebastijana Höbling-a. Ovo dělo ima veoma dobrih izvěstjah. — U to isto doba izišao je i katekizam o vinogradstvu od A. Hildebrand-a, u Lipsku 1777. koi mnogo nevrědi.

[3]) Najveći i najznamenitiji takov vinograd zametnuo je Schams u Pešti, koi preveć rano umrlje za vinogradstvo.

[4]) Versuch über Varietäten in Andalusien. Aus dem Französischen von Freiherrn v. Maskon, Grätz 1821.

[5]) Verhandlungen und Aufsätze der k. k. Landwirtschafts-Gesellschaft in Steiermark, Grätz 1821. Heft 3. S. 67.

Zlatna pravila za poljodělca.

Od **K. Fischera**, župnika.

„Napred“ to je sada rěč poljodělca. Tko danas nenapreduje, doskoro će iza drugih zaostati, a najposlije posve zapeti. Evo ti, mili poljodělče, nekoliko zlatnih pravilah; čitaj jih marljivo i slušaj, bit će ti od velike pomoći u tvom napredku.

1. *Svratjaj svagda jedno oko gorě, a jedno dolě, iliti: moli se i radi.*

Odozgo će doći blagoslov tvome gospodarstvu; odozdo će doći pouzdanje tvome sėrdcu. Sve to treba ti, mili poljodělče! Ali kao poljodělac imaš ti i ovdi doli na zemlji zadaću; zato obratjaj oko tvoje i dolě, na kuću i kućište, na štalu i žitnicu, na polje i na livadu.

Gledajući samo gorě posėrnut ćeš doli; a gledajući samo dolě najposlije ćeš podivjačiti.

Zlo će biti, ako negledaš dolě; a još gore, ako negledaš ni gorě ni dolě, nego slěpo u svět tumaraš. Mnogi slěpo u svět tumaraju, pa gle, kako jim zlo ide, ter se ugledaj u njhov priměr.

2. *Nestidi se děla.*

Vėrl gospodar, ako i ima mnogo sluguh, ter bi mogao gospodovati, neka ipak umije sve sám raditi i vėrstno upravljati. Ako gospodar neumije raditi, ako nezna, kako da se rádi, i ako nespretno rádi, smijat će mu se družina, niti će ga više poštovati. No ni ista družina neradi sve, kako valja. Ona toga ili neće ili neumije; onda treba da se sám gospodar lati posla, i da sám bolje uradi. Time će zastiditi svoju družinu, i ova će gledati, da rádi bolje, kad vidi, da to umije i može gospodar.

Negovori zabadava poslovica: *Ako hoćeš, da bude sve na uhar, budi sám sluga i gospodar.*“

Sili i svoju děcu na radnju, jerbo „nerad je početak svega zla.“

3. *Posvuda svratjaj okom i pregledaj, ako nećeš, da ti gospodarstvo podje na zlo.*

Neki seljak, kome je išlo sve više u nazadak, nego li u napredak, potuži se toga radi nekoj ženi, koja biaše razvikana kao věštica, ali koja biaše u istinu samo razumna žena. Ona reče seljaku: „Ako je tome tako, lahko ću ti pomoći.“ Odgovori joj seljak: „Ako ti možeš i hoćeš, bit ću ti od sėrdca zahvalan.“ Na to reče žena: „Dat ću ti neki lěk, ali ti velim unapred, — ovaj će ti lěk samo onda pomoći, ako učiniš, što ti rečem.“ „Hoću, tako mi věre,“ zakune joj se seljak. Onda reče mu žena, neka bi sjutra opet do nje došao, da mu kaže lěk i način, kako da ga upotrebi. Sutradan rano pohiti seljak k ženi, i ona mu dade zapečatjenu škatuljicu s tim nalogom, da na dan tri put: u jutro rano, u podne i na večer obidje sa škatuljicom pivnicu, kuhinju, komore, žitnicu, štalu, mlatnicu, polje, jednom rěči, da s tim amanetom otide svakud, gdi rade njegovi ljudi.

Kad to učini devet putah devet danah, onda neka gdigod zakopa tú škatuljicu, ali neka i poslije toga obilazi naznačena mu města, pa će viděti poslije četvėrt godine, da li nije pošlo sve na bolje. Seljak tako i učini. No čineći to spazi posvuda veliki nered; spazi, da se u štali krade i zlo hrani i goji marva, da se na polju zlo ore i neuredno gnoj razmetje, da se u mlatnici nečisto mlati, ter pritište i proněvěruje. Tad mu padne mrena s očiuh, i on uvidi, da dosad gospodarstva nije pregledao, kako valja, ter odsele stade marljivo i postojano nastojati oko njega. Onda mu nije više ništa zlo išlo, niti što propadalo. Staroj onoj ženi povrati škatuljicu, ter joj se lěpo zahvali na njezinoj čarobiji, koja mu je koristila toliko. Komu treba, neka čini tako isto.

4. *Vodi točan račun u svom gospodarstvu.*

Račun je gospodaru od koristi neizměrne. Računajući ući ćeš u trag kojekakvim nedostatkom u tvom gospodarstvu. Računajući doznat ćeš, šta te stoji jaje, kokoš, guska, šta te stoji krava, maslo, tele, vol, konj, vagan žita, cent sěna i t. d., doznat ćeš, kako bi mogao ove stvari jevtinije proizvesti. Računajući doznat ćeš, da li imaš više dobitka ili troška, i dokle ćeš za nekoliko godinah dospěti, da li na slamu ili na perje.

Da uzmogneš sve sbrojiti, treba da i sve popisuješ marljivo; jerbo drugčije nećeš imati šta sbrajati. Zato sastavi si knjigu i vodi točan račun. To je već mnogome bilo od koristi, a od štete nikome.

5. *Budi s družinom svojom kao otac sa svojom děcom; ako to nepomaže, onda budi strog (oštar), pa ako i to nepomogne, a ti jih odpravi iz tvoje kuće.*

Posvuda se sad tuže na to, da je družina nevaljala. Nećemo, da pitamo, tko ili što je tome uzrok, ali to znamo, da niti gospodari nisu prama družini, što su prije bili. Bez družine nemože biti gospodarstvo. Družina su pomoćnici gospodarstva, i mogu mu puno nahuditi, ako su zločesti i zloćudni; ljubav i dobrota pomaže često više nego li strogost; zato gledaj, da družinu otčinskom ljubavju pridobiješ tvome kućanstvu. Koliko put moraš družinčetu pověriti najveće blago tvoje, tvoju děčicu, pa koliko ju može pokvariti zloćudno, nevaljalo družinče.

Ako nepomaže ljubav otčinska, onda dakako neostaje ino nego strogost, — no strogost urodi rědko kad dobrim uzpěhom.

Poslovica veli. „Kakav gospodar, takav i sluga,“ — a to je živa istina. Ima doduše vėrlo dobre družine, i toliko je ima, koliko ima dobrih gospodarah. Ima družine, koja deset i više godinah služe u jednoj kući. Ali zločestu družinčetu neće se u čestitu porodicu.

6. *Nebudi skup, gdi netreba.*

Skupost ondi, gdi je netreba, samo je na štetu. Nebudi skup prama svojoj družini i ostalim poslenikom; jerbo će to najposlije samome tebi prisěsti. Ako jih zlo platjaš, a oni će ti raditi gore i manje, i činiti kvar, gdi god mogu, a jamačno neće ti odvratjati kvara, gdi bi odvratiti lasno mogli. Podaj dapače dobrim poslenikom koi grošić više i hranu bolju; oni će to naknaditi deseterostruko. Osobito valja na to paziti oko žetve, gdi treba često raditi marljivije i dulje, ako hoćeš, da se žetva pobere što prije i bez štete. — Nebudi skup, kupujući dobra orudja; s dobrim orudjem děla svatko radije, i uděla više i bolje. S dobrim plugom obradit ćeš svoje polje bolje, a nećeš marve toliko izmučiti, koliko s hėrdjavim plugom. — Neokėrnjuj hrane tvojoj marvi. Marva, koja se dobro hrani, daje više koristi i bolju korist, nego li marva, koja se napoli hrani. Ako hraniš marvu dovoljno, nepropada ti hrana; a propada doistine, ako slabo i napoli hraniš marvu.

7. *Ustaj u jutro pėrvi, a lezi na večer poslědnji.*

Ako toga još nemožeš, onda nisi još ni pravi kućanin i gospodar. Baš u jutro rano i kasno na večer treba ponajviše pregledati, jerbo onda bivaju neredi. Ako onda pregledaš, možeš drugoga sačuvati od zla, a sebe od kvara.

8. *Počimlji i rádi sve u svoje doba, niti zanemaruj u gospodarstvu posla, kad mu je hora.*

Godište izmine bėrzo; izmine prolětje, lěto, jesen i zima, a s njimi izmine i stanoviti krug gospodarstvenih poslovah. A u gospodarstvu svako dělo ima svoje doba, ter se nemože obaviti valjano, nego baš u to doba. Često treba s dělom pohititi, a često i zategnuti. Rádi, kad je poslu hora, i nečekaj, dok mu hora prodje. Zlo je, ako imalo zategneš. U tvojih rukuh nije niti doba niti vrěme, niti ti možeš stvoriti jednoga ni drugoga. Zato pazi brižljivo, da nezanemariš prilična i ugodna

časa, i da neupotrebiš časa neugodna; jerbo će odatle nastati zlo i nevolja.

9. *Bolje, da dèržiš manje marve, ali da ju dobro kèrmiš, nego li puno marve, pa da ju zlo kèrmiš.*

Dakako da su mnogi sami uzrok tome, ako imadu premalo kèrme. Nije ti niti od koristi, niti od ponosa, ako dèržiš marve više, nego li imaš kèrme. Hèrdjav je ponos, ako se ponosiš sa sedam mèršavih kravah naprema tvome susědu, koi nema nego pet kravah, ali dobro uhranjenih. Daj, uzporedi mlěko od tvojih sedam kravah i množinom i dobrotom s mlěkom od kravah tvoga susěda, pa ćeš sám viditi svojim očima, da si na krivom putu. Dozovi mesara, neka proceni sedam tvojih kravah i pet kravah tvoga susěda, pa ćeš se zastiditi, kad ti kaže mesar, da tvojih sedam kravah ni izdaleka nije toliko vrědno, koliko pet kravah tvoga susěda. Pogledaj gnojište tvoga susěda, i pogledaj tvoje, pa ćeš viditi, da je i u tom tvoj susěd napredniji od tebe.

10. *Neka ti bez koristi neodtěče gnojnica.*

Guano je gnoj izvèrstan, ali skup. Gnojnica je židak guano, kojega možeš imati zabadava. Tužiš se, da nemaš gnoja, a nećeš da upotrebiš gnoja najboljega, jerbo je to tako običaj od starine. Eto koliko bi na taj način svake godine dobio više gnoja, — eto, koliko ti u gospodarstvu još na godinu gnoja propada! Pričmi dakle, kako valja, gospodariti, pa će ti sve poći na bolje.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Dalje.)

G.

Georgine.

Ako želiš, da ti rano cvatu, a ti još koncem sěčnja (januara) ili u povèrtnjaku ili u toploj sobi metni korěnje u zemlju, korěn do korěna, polij korěnje, umah će ti terati; kako nastane toplo vrěme, možeš jih granami dugačkimi pol lakta (aršina, rifa) usaditi u gotove jame. Na ovaj će ti način puno ranije cvasti.

Lěpi ovaj cvět, koi vèrlo godi oku našemu, nemiriše. Ako bi medju korěnje i okolo korěnja duboko posadio luka cèrvenca, mislim, da bi možebiti s vremenom od njega navukao kakva mirisa.

Glog.

Glog za živi plot. Sěme je glogovo m. listopada (octobra) zrelo i tako tvèrdo, da bez osobite priprave i pomnje, jedva može za dvě godine niknuti, a za toga miševi, mravci i štokakvi maleni kukci puno ga izjedu. Zato ga možeš ovako prirediti, da ti ranije potěra.

Zèrnje obrano metni u dèrvenu posudu, natucaj ga lagano dèrvenim batom, da se lagje meso od sěmena odluči, nalij dosta vode i rukama otiraj i opiraj od mesa, dok ostane sámo čisto sěme; što pliva, ono je nevaljalo i pušta se odići vodom, a što na dnu leži, ono je dobro.

Zèrnje ovako osnaženo poměšaj s mokrim pěskom i stavi ga u cvětnjake, koje napuni do vèrha, čuvaj preko cěle zime u toploj sobi i pěsak dèrži sve jednako u vlagi.

Na prolětje u zemlji za to priredjenoj naredi po uzici (žnori) grabicu na 3 pèrsta duboku i toliko široku; u tu grabicu usij po uzici sěme čuvano u sobi, ter ga malko zemljom pokrij. Sěme ovako usijano nikne umah pèrve godine, samo ga čuvaj od neprijateljah, marve, drača, travurine i t. d., to jest, samo ga marljivo plěvi.

Ovako neka ti mirno raste do 3 godine, dok dodje u debljinu 1. pèrsta. Zatim ga umah odreži kod zemlje, što će učiniti, da će morati těrati iz korěnja 3-4 grane, koje će još ove godine više od lakta narasti.

Ove grane druge godine u prolětju uplitji nakèrstice (križ na križ), no nereži vèrhunca; i ovako radi, dok plot imao bude visinu, koju želiš. Kad već na više puštati netrebaš, reži samo vèrhunce, nu nereži granah na stran těrajućih, nego jih uplitji svake godine nakèrstice.

Na ovaj način postat će ti plot tako gust, da neće moći kroz njega ni zec proći. Nožicami (škarjami, makazami), kakovih imade za ovakov plot, služi se tek onda, kad ti bude plot dovoljno visok i gust.

Živica ovako dignuta može trajati do 100 godinah. Samo, molim te, nemoj ni uza plot, ni uza zid, ni uza tarabe kopati gredicah, nego gledaj, da tù bude tvèrd put, jedno, da možeš lagje živi plot urediti, a drugo, da ti kopajuć bolje neunilazi voda, jerbo ona plotu, zidu i tarabam vèrlo škodi.

Zemlju, gdě si rad sijati glog, priredi godinu danah prije i to ovako: izkopaj po uzici na lopatu širine i toliko dubljine grabu; ovu ostavi godinu danah otvorenu, zatvori ju kasno u jeseni ovom istom zemljom, no ako je ova zemlja posve zločesta, poměšaj ju s boljom zemljom, ter ovdě u prolětju, kao što sam ti već gori kazao, rádi dalje.

Koi nemože umah sijati, gdě želi, a rad je za gděkoju godinu imati takov plot, neka sěme priredjeno, kao što gori kazah, sadi na priugotovljenoj zemlji na vèrtu po jamicah poput graška ili bagrenah (akacijah) ili špinaca; ovdě neka okapa i plěve do 3 godine; odavle može vaditi i u priredjeno za toga město presadjivati na 3 pèrsta daleko stabalce od stabalca. Ovaj način je mnogo bolji, jedno, što je sigurniji, jerbo vidim, što sadim, a drugo, imat će glog više korěnja na sebi; druge godine poreži nad zemljom, i rádi dalje, kako ti gori kazah.

Na isti način može se živi plot dići od dudovah.

(Dalje drugi put).

Museum.

Pokloniše p. n. gg:

Gurato Ivan, svěštenik u Rabu. 1. Prepis: Le glorie della città di Curzola. 2. Oglas biskupa Novaka u Zadru 8. listopada 1843. 3. Odu lat. i tal. na rodni dan cara Ferd. I. 4. Život S. Kristofora, prepis. 5. Araldo poetico o sia Furiere studioso di Don Nicolo Mugliacih. 8. Venezia 1760. 6. Oglas Bartolomea Boxanicha biskupa u Karku. 8. U Zadru 1840.

Ab. Grubišić Augustino Antonio iz Milana, rodom iz Dalmacije: 1. Trave iz Dalmacije 505 komadah lat. imenovane. 2. Rukopis: Dubrovnik ponovljen 18. piesamah na 244 strane u folju, od Jakova Palmotić Dionovića vlastelina Dubrovačkog 1671. 3. Rukopis: Bogoslovje pastirsko od Pavla Klementa Miossicha biskupa u Splitu, pisano u Makarskoj 1839. u vel. 16. 465. stranah. 4. Strenna Bresciana per l'anno 1851. S dodatkom od g. Ab Agostina Antonia Grubišića: Saggio di Tradizione in versi italiani dal Greco, Latino, Slavo, Finlandese, Tedesco, Ungarese e Francese 8 Brescia 18 0.

Scheiger Josip iz Gradca svoje dělo: Andeutungen über Erhaltung und Herstellung alter Burgen u. Schlösser. Gratz 1853.

Babukić Věkoslav i Mažuranić Ante professori: Prepis: Hekuba tragedia i Posvetilište Abramovo, izvorna komedia.

Kaznačić mladi u Dubrovniku: dva vlastoručna pisma crnogorskog vojvode Stefana Perovića na Derviš-Pašu.

Podpisi za krystalographne figure (nadalje): presvětla gospoja baronica Cecilija Rukavina od Vidova Grada rodj. Wolgemuthova 5 fr. — Svega do sad podpisano, 19. for. 20 kr., fali dakle još: 5 fr. 20 kr. sr.

D. R.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 39. **U subotu 24. rujna (septembra) 1853.** **GODINA I.**

Novi članovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, koji su se g. 1853. upisali:

P. n. g. 10. Zorac Gjuro, provisor.

Članovi utemeljujući.

Javili smo već u svoje vrěme, da će svaki onaj, koi družtvu gospodarskome ili na jedan put položi stotinu forintih, ili se obveže, da će za 5 ili najduže za 10 godinah položiti 100 fr. srebra u ime utemeljiteljstva, postati vèkovitim članom utemeljujućim družtva, ter takoprost biti od platjanja godišnjena prineska, koi čini 4 fr. srebra.

Do sada su:

a) glavnicu od 100 fr. srebra na jedan put položili slědeća p. n. gg. članovi:

1. Janković od Daruvara Julio, c. kr. župan požežki, vlast elin u Slavoniji, polo živši zajedno za odsèk šumarski gospodarskoga družtva 100 fr. sr.,
2. Clemjens Josip, kanonik zagrebački,
3. Inkey od Pallina Ferdo, vlastelin u Hèrvatskoj,
4. Ožegović od Barlabaševca Metelo, savětnik c. kr. cassationoga suda u Beču vlastelin u Hèrvatskoj,
5. Magdić Mate, c. kr. tvèrdjah glavnog računovodstva upravitelj u Varadinu;

b) obvezali se, da će glavnicu od 100 fr. sr. na rokove namiriti, položivši p. n. gg. članovi:

1. Mallin Naum, gradjanin, tèrgovac zagrebački, 30 fr. (³⁰/₁₀₀),
2. Vèrbančić Slavoljub, odvětnik u Zagrebu 10 fr. (¹⁰/₁₀₀),
3. Stojanović Ante, c. kr. podžupan Šveto-Ivanski, 10 fr, (¹⁰/₁₀₀),
4. Jesenković Krunoslav, župnik u Drenju, 20 fr. (²⁰/₁₀₀),
5. Gučetić-Ovčarević Lukša, knez, član c. kr. poslanstva u Rimu, 20 fr. (²⁰/₁₀₀);

c) podpisali u glavnoj skupštini g. 1852 za zemljište družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju i za uvedenje gospodarsvene škole p. n. gg. članovi:

1. Vèrbančić Eduardo, odvětnik u Zagrebu, 100 fr. sr. [1]),
2. Faller Nikola, prediednik od katastra, vlastelin u Hèrvatskoj, 100 fr. sr.,
3. Vranicani-Dobrinović Ambroz mladji, vitez, vlastelin u Hèrvatskoj, 100 fr. sr.,
4. Jellačić od Bužima Karlo, vlastelin u Hèrvatskoj, 100 fr. sr.,
5. Žigrović Franjo, savětnik c. kr. banske vlade 100 fr. sr.,
6. Očić Petar, odvětnik u Zagrebu, (pod tom pogodbom, ako factično u život stupi škola gospodarska), 100 fr. sr.

G. Franjo Trummer

stigo je d. 18. o. m. o podne u Zagreb; istoga je dana poslije pódne, d. 19. i 20. do 9½ urih prije pódne pregledao neke vinograde oko Zagreba, i odmah zatim krenuo se u županiju križevačku. Nadalje se javiše, da ga žele imati:

7. Član Čačković od Vèrhovine Josip, vlastelin, položivši 2 fr. sr.;
8. Član Makanec Ferdo, tajnik c. kr. županije zagrebačke, obećavši 2 fr. sr.;
9. Član Barač Franjo, perovodja c. kr. banske vlade, položivši 1 fr. sr.

[1]) Koi je već kao što se gori vidi, položio u to ime 10 fr. sr. Ur.

O betegu [1]) iliti skvarenju grozdja.

Od člana A. S.

Čitam u br. 46. časopisa „Wochenblatt der k. k. steiermärk. Landwirthschafts-Gesellschaft“ od o. g., da je c. kr. gospodarsko družtvo štajersko u obziru toga betega izkusilo slědeća:

1. S čim su tèrsi stariji i s čim više se goje, s tim više opazismo izkvarenoga grozdja.
2. S čim manje je grozdje sakrito mladjem i listjem, i s čim je bolje izloženo suncu, s tim prije i jače kvari se grozdje.
3. Do 12. kolovoza bili su na pokušalištu gospodarskoga družtva u Gradcu samo tèrsi pod krovom Trollinger i rani Gutedel natepeni, od 13. pako do 16. kolovoza nateplo se je do 25 felah tèrsovah, jer je tada bila afrikanska vrućina (36° Reaum. na suncu), a u jutro bilo je samo 8° Reaum.
4. U vinogradih nevezanih i nepodzetih u bèrdu Sausalskom, po kojem smo hodali 3. i 4. rujna, nismo našli niti jednog izkvarenog tèrsa.
5. Gdi je okolo tèrsa zemlja prigažena, tvèrda i neokopana, tù ima više izkvarenoga grozdja, nego li na zemlji, koja vodu lahko propušta.
6. Poznamo i takovih tèrsovah, na kojih je lani grozdje bilo betežno, a lětos je zdravo.
7. Mnogi vincerlini u vinogradih Sausalskih tèrse se sačuvati grozdje time, da ga kitjem nadkriju.
8. Tèrs narezati, žilu mu pustiti, posipat ga sumporom (žveplom) ili vapnom — sve to nehasni ništa.
9. Kasnije fele, kao što su Trollinger, Muskateller i Wildbacher, više beteguju nego li rane.
10. Na istom tèrsu jedni su grozdovi manje, a drugi više skvareni, a i to je opaženo, da su grozdi zdravi, koji su niže zemlje, grozdi pako višji na istom tèrsu da su betežni.
11. Obično se vidi, da je tèrs prije omèrljan (flekast), nego se skvari.

Lěk proti skvarenju.

Dosada smo našli, da je najbolje:

1. tèrs na stěnah, na brajdah i u barasih (špalirih) nožem obrubiti (ringlati) i polěvati;
2. čitav vinograd jednako izpuniti, jer u ovakvom zapunjenom vinogradu jednaka je temperatura i zemlja se tako sasvim neizsuši;
3. tèrse nizko rezati i gojiti, jer nizkim tèrsom nemože toliko nahuditi ni suša ni vĕtar;
4. neobtèrgavati prirastakah niti listja, i neprirezivati mladja prije, dok grozdje nezačme zreliti;
5. zemlju okolo tèrsa narahliti, kad je prigažena.

Opazke i izkustva moja.

Na 1. Ja imam na zidu od poludnevno-izhodne strane tri stara jaka muškatova tèrsa, koji mi na 6 hvatih širine zid pokrivaju. Zemlja se okolo nikad neokapa, nego je skroz zagažena. Poslije pódne sunca nema. Na tèrsih ovih bilo je lani nekoliko grozdovah najdolnjih 3 cipele od zemlje skvarenih. I lětos su se pričeli odozdó kvariti, tako da sam morao grozdje ovo 25. kolovoza kao zrelo dat porezati i mošt iz njega načiniti. Ovaj su mošt moji ljudi rado pili. Tretji je dan sasvim kipio. Skvarilo mi se je i drugo grozdje viseće preko 2 hvata (klaftra) visoko; i ovo sam dao 4. rujna porezati za mošt. Kad je mošt odkipio, odtočio sam ga u boce (flaše)od kisele vode; s pèrvine sam mislio, da će se skvariti, jer je bio mutan i bĕl kao mlěko; sad se čisti i dobar je, ima duhu od muškata. Imam još 6 polićah (okah) od ovoga mošta iz samoga betežnoga grozdja, — izkvarilo se je samo ono, koje je sasvim u hladu (sěnci) bilo ali mošt je zdrav. Ako boca nije puna, mnogo se hitrije čisti.

Na 2. Na sěverno-ponoćnoj strani moje kuće imam jedan stari tèrs od 5 godinah preko dva hvata visok po imenu Gewürz-Traminer, dolnji su grozdovi 3 cipele od zemlje, a najgornji 2 hvata od zemlje, ali svi do jednoga zdravi.

Na istoj strani vèrta na poludnevnom stoboru imam tèrs muškatov od 8 godinah na 3 hvata u širini, ovaj nije nikad više i lěpšega grozdja imao do lětos.

Na dva hvata od ovoga jest tèrs rana cèrnina (Jakobitraube) po 2 šljive razapet, 3 hvata visok; imao je manje grozdja nego lani, ali sve je bilo zdravo.

Ova tri tèrsa imadu samo poslije pódne sunca.

U vinogradih okolo Zagreba opazio sam samo na muškatu beteg pepelinu (plěsan, plěsnjivoću). Na zeleniki pako opazio sam često, da se nezrelo grozdje suši.

Na jednoj kleti, koja je na městu posve otvorenu, vidio sam tèrs po imenu Früher weisser Gutedel; korěn mu je pod krovom, tèrs je na stěnu od hodnika (ganjka) sasvim prostu izpeljan, jako rodan, ali ni jedna jagoda nije zdrava.

Na 10. Neki dan sam bio u Samoboru i vidio sam tamo na uglu od štagla lipovski tèrs stari, koi se propinja do jedne šljive; sve je grozdje betežljivo, samo je posve zdravo ono, što je najvišje na šljivi.

Ovdě sam vidio i na stěni više tèrsovah muškatovih mladih; no svi su zdravi. — Kod istoga gazde vidio sam na starih muškatovih tèrsih, koji nisu na stěni, no koji su ipak blizu stanja, malo zdravoga grozdja.

Ja sam dakle opazio, da na mladih tèrsovih zdravo je grozdje, ako i nema prostoga zraka; da je na starom tèrsu grozdje samo ono zdravo, koje je na prostome zraku.

Dakle nekoliko vlage, mladi tèrs, ne previše sunca i prosti zrak občuvaše za lětos mnogi grozd od skvarenja.

Objava

o nastavi i o primanju učenikah na c. k. višje gospodarstveno učilište u Ugarskom Altenburgu.

Podpuna nastava na tom učilištu obsiže dvogodišnji tečaj, koi svake godine počimlje 16. listopada.

Svaki tečaj godišnji děli se na dva polugodišta.

Zimno polugodište počimlje svagda 16. listopada, a navèršuje se 15. ožujka: lětno polugodište počimlje 1. travnja, a navèršuje se 31. kolovoza.

Nauke, koje su na shodan način porazredjene medju ta četiri polugodišta, — jesu:

Glavne struke:

nauk o proizvodu bilja; nauk o proizvodu marve; technologia gospodarstvena; nauk o obèrtu poljodělstvenom s uvodom obsižućim temeljne cèrte narodnoga gospodarstva; nauk o gospodarstvu šumskom s obzirom na potrebe gospodara; nauk o marvovračtvu.

Pomoćne i uzgredne struke naukah s izklopnim obzirom na poljodělstvo: physika, chemia, mineralogia, botanika, zoologia, mathematika i geometria, architektura i risarstvo.

Na pomoć su ovdi sbirke, radionica chemična i technična od učilišta, gospodarstvo zavoda, vèrt botanički s voćnjakom, okolna velika gospodarstva nadvojvodska

---

[1]) Velim „beteg“ a ne „bolest“, jerbo neboli.

s njihovimi raznovèrstnimi strukami gospodarstvenimi, polaženje susědnih ovčarnicah, konjarnicah, pekarnicah od rakije, tvornicah od šećera (cukora), šumah i t. d.

Tko hoće, da bude primljen u ovaj zavod, ima dovoljno dokazati:

1. da je s dobrim uzpěhom svèršio nauke višjega gymnasiuma ili realnih učionicah, ili barem nauke mathematike i prirodoslovja;

2. da se barem jednu godinu věžbao practično kod gospodarstva;

3. da se dobro i moralno ponašao;

4. da k tome, da se primi, — privoljuju roditelji mu ili tutori, — ili da je navèršio doba punolětno.

Ako tko nepridonese dovoljnih svědočbah o tom, da je sebi pribavio znanostih predtečnih, kod toga može se izamno ukinuti taj nedostatak izpitom.

Učenici primaju se u ovo učilište redovito s početka zimnoga polugodišta; a izamno mogu se primiti i u lětno polugodište, — no o tom treba se prije porazuměti s upraviteljstvom učilišta.

Svaki učenik ima se dèržati redovite ili za njega izamno propisane osnove učevne, ter pošto svèrši dvogodišnji tečaj naukah i podnese propisani izpit iz svih glavnih strukah, — dobije uredno svědočanstvo odpustno.

Tko nesvèrši podpuno dvogodišnjega tečaja i nepodnese iz svih glavnih strukah propisanoga izpita, — dobije samo polugodišnje svědočanstvo o onih predmetih, iz kojih je izpit podnio. Tko nepodnese izpita nikakova, vlastan je iskati samo svědočanstvo polazno.

Za pèrva dva polugodišta, jedno i drugo, ima učenik za nastavu i porabu učilišta po 40 fr. sr., a od tretjega polugodišta počamši samo po 20 fr. sr., i to svagda s početka polugodišta položiti.

O uvětih, pod koje se siromašnim odličnim učenikom odpušta naukovina, ili poděljuje koi stipendium ustanovljeni po nj. cesarskoj visosti prejasnom nadvojvodi Albrechtu, — a tako isto o tom, kako se nastanjuju i hrane učenici u Ugarskom Altenburgu, — o tom svemu dat će upraviteljstvo izvěstje svakome, koi ga za što zapita.

U Ugarskom Altenburgu 10. kolovoza 1853.

Upraviteljstvo višjega c. k. gospodarstvenoga učilišta.

Pabst s. r.
savětnik odsěčni.

O blagu i o radnji netvarnoj [1]) i o njihovom značenju i položaju u narodnom gospodarstvu.

Spisao

Dr. Fr. Vladilsav Rieger.

(O statcích a pracích nehmotných a jih významu i postaveni v národním hospodářstvi. Mens molem agit. — V Praze nakladem knihkupectvi Fr. Rivnače 1850. 8-na 76.

Preveo **Vinko Pacelić.** [2])

Prvotnja glavnica, koju toliko tražiše, jest ona sila, kojom je čovjek nadaren, i s kojom on može ovrijediti sve stvari, što mu ih pruža priroda. — — Prvotnji temelj, ova moć proizvodna, ova sila, koja sačinja čovjeka jest duh. Duh. Eto ti načelo načela Smithova, evo moći, iz koje niče radnja; eto glavnice, u kojoj su i iz koje su sve ostale glavnice; eto temelja potrajna, izvora prvotnja i neizcrpiva svakoj vrijednosti, svakom bogatstvu. Sve sile prirode, kao i sve sile prirodne ljudske nijesu nego orudje ove sile izvrstne, koja gospoduje i vabi sve druge.

Adam Smith par M. Cousin
Séances de l' Academie des sciences morales et politiques.
Tome X.

§. 1.

Svakom je poslu, što ga radimo, svrha stvari oko nas tako promijeniti ili preraditi, da budu mogle služiti potrebam i željam našim, ili inom riječi, da budu nama od neke vrijednosti i koristi. Zadaća je dakle proizvodbe (výroba, Production) da tvori nove koristi i vrijednosti; ove su spojene sa stvarju, što ju zovemo proizvod (výrobek, Product): i koja prelazi putem izmjene iz ruke u ruke, a radi svoje vrijednosti novčane zove se blago (statek, richesse, Gut). Takova blaga prave ljudi iz neke stvari tjelovne, [3]) koju čuvstva ljudska mogu ponjati, vidjeti ili latiti (grabiti), a zovu se tvari [4]) (materia).

Mnogi ljudi rade, ali neproizvode blaga ove vrsti, pa se ipak kaže, da rade oko posla koristna. Znamo doista svi, da se tako može učiniti mnoga nova korist, koja je kadra zadovoljiti potrebe i želje naše. Takova korist imade često i svoju tržnu cijenu za izmjenu — kao i sva svojstva inijeh blaga, koja su u stvari tjelovnoj ili tvarnoj; takova se korist zove obično blago duhovno [5]) ili netvarno. Tako n. pr. liječnik [6]), odvjetnik čine koristi, koje služe našijem potrebama, a zajedno imadu svoju cijenu za izmjenu. Otijem se načinom govori o blagu ili proizvodu tjelovnome i duhovnome ili o tvarnome i netvarnome.

Ovi je izražaj, da pravo rečemo, pogrješan, jer štogodj mi uraditi možemo, nije nikada tijelo ili tvar; ote nama bog dade, a mi iz njih pravimo samo korist, koja je upravo naš tvor, naš proizvod, ali mi ga ne možemo nikad napraviti da bude tvaran. Ona prilika, koju zanatlija ili umjetnik dade svome tvaru, n. pr. kovač, lončar, kipar i t. d., nije tvar, kao što i nauka nije tvar,

---

1) Tvar (hmota, materia) neki zovu izčesa, izčesina, česovina, gradivo i t. d., od „tvar", očevidno dolazi riječ „stvar", te ju ja i uzeh radi ove srodnosti korena i značenja. Prev.

2) Po naročitoj želji g prevoditelja primamo u Gospodarske Novine ovaj članak od rěči do rěči onako, ko što ga je on pisao. — G. prevoditelj piše naime uredništvu medju ostalim ovo: „Ja ne mogu te ne mogu sakatiti zagrebačkim pravopisom svoj trud, jere scijenim, da ono nečije autoritetstvo ponešto je smiješno i netemeljito.

Kritika! to je za mene više nego ma milijun dokaza o neslozi, razdoru i kako se one crne orlušine neznanstva i nehajstva zovu; pa zato ne popuštam nikome ni za dlaku. Kolika je odatle šteta za ono malo književnika našijeh, da i ne reknemo za ostalo čitateljstvo, uvidjet će se za koji čas, kao što se već i sad vidja. Medjutim, dok ovakovi predsudi i posebnička mnijenja kritikom samotrže, i dok je zabranjeno kome od inako mislećih zamočiti pero za svoje posebno mnijenje neka se ne kore oni koji misle (može biti) kao ja, á drugo, neka se ne predbacuje samovolja inima koji isto tako sa nama rade. „Omjeri o se."

Na Dubovcu 8. rujna 1853.

Vinko Pacel,
namj. prof. mat. i fiz.
na c. kr. gim. u Rijeci.

Ur.

3) Od „tijelo" corpus, koje dolazi od „titi, toviti" imademo pridjeve; tjelesan, tijelan, tjelovan, tjelovit; prvi mi se čini sasma nespretan. Prev.

4) Posao i radnja u smislu subjektivnu i objektivnu, a djelo jest posao dovršen, opus, Werk. Prev.

5) Vrijeme bi bilo već jedared razlikovati „duhovno" od „duha", a „duševno" od duše. Prev.

6) Lječnik a ne liječnik (kao i riječ rječnik, vijeće, vjećnik i t. d., niti ljekar, kao stolar, zidar, pećar, konopar, čizmar, špoljar, bravar, knjigar, vezac i t. d.,) jer je razlika izmedj ljekara, koji lijek pravi i lječnika, koji lijek prepisuje. Prev.

koju učitelj daje svome djaku. Oba učiniše korist, i zanatlija i učitelj, samo što je prva utijeljena u tvar, a druga prelazi na duh. — Čitava razlika je ta, što jedan preradjuje stvari, a drugi duh ljudski. Ako li uzgovorimo o proizvodih tvarnih ili tjelovnih, tu mislimo blaga takova, gdje je korist, što ju učinismo, spojena sa nekom tvari.

§. 2.

Nije upravo radnja sama, koju valja nazvati koristnom, inače bi se tako korist sa radnjom dovršila; jer radnja traje, dok se proizvod gotovi, a za radnjom slijedi korist. Valja dakle paziti na razliku, što je izmedju radnje i njezinijem sljedstvom, kao što to najprije napomenu Storh a iza njega još dolje Dunoyer. Radnja je koristotvorna — a proizvod je koristan. Svaka zabava (zanimanje) djelovala ona na stvari ili na čovjeka i na njegov duh, postaju radnjom; radnja prestaje čim se što uradi. Ali radnja, tvarna oli duhovna, čini korist, koja ostaje i sabire se i raste jednako sa činošću — to kod stvari to kod ljudih. Sat nauke, što ju daje profesor djaku, troši se tako, kao što se troši radnja, koja treba lončaru kad pravi lonac — ali nauka, koju djak primio, ostaje na duhu njegovome, kao i neporušiv lik (forma), po kojem lončar lonac obtoči. Kao što radi zanatlija svojijem halatom, a tvornik (fabrikant) svojijem tvoruljama (mašinama) oko proizvodne tvari, tako radi učenik ili učitelj slovom ili pismom oko obrazovanja duha našeg, umjetnik obražuje krasosjet ili ukus naš slikovanjem, pjevanjem, pjesništvom — to jest osjet u sud naš o krasnome.

Pismo ili slova, kojima onaj radi, nijesu upravo njegov proizvod, — ona su samo orudje (sredstvo) upravo kao što i zvuk i glas, t. j. dirani valovi uzduha (zraka) nijesu proizvod glasbenika, nego su samo sredstvo, po kome prelazi osjet i misao umjetnika u nas. Plod (proizvod) njegove radnje jest upravo obrazovnost, krasosjet, kao što je zdravlje sljedstvo radnje ljećnikove; plod (proizvod) majstora od mačevanja, hrvanja, plavanja i t. d., jest okretnost, sila, hrabrost, trajanost; plod (proizvod) svećenika ili ćudorednika jest ćudorednost i pobožnost; plod (proizvod) pravnika pravednost, ili barem težnja za pravom inijeh; a najposlije vlade i sviju njezinijeh urednika (činovnika) radnje sljedstvo ožudjeno jest ili mora biti poštenje ljudsko, da štuju zakone i iz toga što slijedi zadovoljnost i blaženost.

§. 3.

Sva su oba svojstva uzmožna sredstva za postignuće potreba i želja ljudskijeh, a jesu i najplodniji izvor bogatstvu i moći onima, koji ih imadu. Korist je i ovdje kao i ondje temelj vrijednosti. I ovdje potreba i želja — ova dva sudca koristi, iz kojijeh se radja jagma prave cijenu, koju kanimo dati za znanost, koju od učitelja naučismo, oli veselje i uzhićenje sjeta, štono ga umjetnik u nami probudi. Ali i ovdje mora pristupiti rijedkost, ako li se ima vrijednost priznati; jer samo onda kad nam se ne nude prečesto ovake koristi, tada imadu cijenu za izmjenu. Radnja okretna i stojna radnika cijeni se bolje; a trgovački kalfa, koji znade mnoge jezike, poznaje zemlje, žita, računstva i t. d., dobit će valjda i veću plaću za svoju službu. Zanatlija, koji si je — vidiv mnoga umjetna djela — krasosjet svoj izoštrio, steći će bogatstvo sa ovom prednosti svojom, obrativ ju na svoje proizvode. Narod zdrav, silan i umjetan jeste bogaći, nego li narod mljetav, neokretan, jer ova svojstva prilikuju velikom bogatstvu, kao n. pr. mnogo željezo, kameno ugljevlje i parulje (parne tvorulje, mašine, parulja, Dampfmaschine), jer se pomoćju ovijeh kao i onijeh mogu mnogi proizvodi uraditi.

Svakdanje izkustvo nas uči, da bogatstvo naroda napreduje ravnijem korakom sa njegovom obrazovnošću, i da s objema ravno kroči njihova moć. Nekolike hiljade uvježbanijeh vojnika nalaze u znanosti svojoj sredstvo, da mogu odoljevati sto hiljadma najžešćijeh ratnikah sirovijeh, kao to za dokaz vidimo u Algjeriji i Indiji, u ovoj je zemlji družtvo englezkijeh trgovaca zametnulo državu, gdjeno vlada sa više od sto milijuna podanika. Tako daje mala no obrazovana Evropa zakone svim onijem neizmjerno velikijem dijelima svijeta, po kojih žive narodi neobrazovani i sirovi.

Ali kao što se moć države osniva napredovanjem obrazovanosti, tako im upravo, kad se zanemare znanosti, propada sila, slava i bogatstvo. Tako je padala svijetovladna država Rimska, kako pomalaksaše u ljubavi i gojenju znanostiju; a varvari, koje bijaše svladali na milijune — šakom ljudi, poraziše njih, i razpršiše jim državu. Ipak su slabi i raztrešeni ostanci rimske obrazovanosti tako možni bili, da su premogli tolike velike bojne i mladijenske narode, tako da od nekijeh kao n. pr. od obojijeh Gota ne ostade ni uspomene na svijetu, i da Francuzi ne zbore jezikom svojijeh predaka, velikijeh Franaka, nego jezikom Rimljana, koje oni savladaše. Da povirimo u povjestnicu Slavjanstva. Skoro polovica sadanjeg naroda njemačkog jeste krvi slavjanske, u čitavoj istočnoj česti Njemačke žive potomci Polabskijeh Slavjana, koji biše prvi savladani, ne imajuć radi svoje razdrobljenosti i nesloge društvenog središta za moć i obrazovnost svoju, a poslije lišeni jezika i imena iz broja naroda izbrisani, jer ne mogahu radi razdrobljenosti svojijeh narječja i knjižanstva, radi zanemarene obrazovanosti svoje odoljeti duhu Němačtva, koji hrišćanstvom, znanostima i obrtnošću oboružan, sjedinjenijem silama na njih zavojštio bješe. Tako bi ukopan čitav svijet Slavjana u more zaboravnosti, gdje spavaju kao posvetna njihova Vineta pod vodom mora baltičkoga, a rijedko se nadje ko bi zaronio u one dubine, da ogleda veličanstvene one ostatke.

Bilo nam to od nauke, da i mi ne ćemo odoljeti navalam tudjinstva, da i mi ne ćemo spasiti narodnost i samostalnost našu, ako li se ne pustimo stalno i iztrajno u natrk sa našijem susjedi u obrtnosti i obrazovnosti.

§. 4.

Ako li promislimo, da sposobnosti i svojstva ljudska, o kojih govorimo, jesu ili barem mogu biti zbilja radnje, koje djeluju ne na stvari, nego na istoga čovjeka, moći ćemo vidjeti veliku spodobnost i srodstvo izmedju ovijeh plodova netvarnijeh i izmedju tvarnijeh proizvoda obrtnosti.

Ipak su razlike znatne i vrijedne opazke: važnost i prirodjena sljedstva iza radnje duhovne ili netvarne pokaže se, motriv ju pobliže, jako različna od proizvoda tvarnijeh.

Plod mnoge radnje netvarne ne biva proizvod, kojeg bismo mogli poznati, izmjeriti i ocijeniti, kao što to sa inijem proizvodima biva; dà, kad se učini puka izmjena, već izčezne za ostalo ljudstvo vrijednost blaga stečenog. Tako od pjevanja, što ga slušasmo, neostaje nego uspomena, a tko može da procijeni koliko je koristilo? Ina blaga prelaze izmjenom iz ruke u ruke, sa blagom netvarnijem to skoro i ne može biti — kao što se ne može nikada ustupiti drugome ona korist, koju imademo, ogledavši djela umjetnička; a ako li kome mogu ustupiti znanosti sabrane, to ne idje inače nego da pristupi radnja i napor duha sa druge strane. Da se učenost na trgu ne kupuje, svako će nam dijete kazati.

U inijeh proizvoda stoji to na volju imavnika, kome kani ustupiti korist svoje stvari; kod blaga netvarnoga obično ne može radeći ili ustupnik ustanoviti granice, kako daleko hoće da mu segne koristnost svoga proizvoda. Kada jednom ustupniku misao kakva izleti iz glave, to postaje proizvod taj kao biće samostalno, odareno dušom i voljom koje polijeće kud hoće, niti se ono ravna po volji roditelja svoga. Da li su mogli stari mudraci grčki omedjit prijelaz njihovijeh znanosti k nama ikako, dà, da li su mogli o njemu i znati? Jeda li su djela velikoga glasbe umjetnika Mozarta šamo imovina njemačkog naroda, izmedj kog se on rodi? Da nijesu li istim pravom imovina sviju inijeh naroda a ponajviše onijeh, koji za nje više mare, a najbolje ih poznadu? — Čovjek što proizvode svoje drugijema daruje, izcrpi najposlije svoje bogatstvo i osiromaši, dočim glava učenoga, koji inima svoje znanosti ustupljuje, priliči na posudu one udovice, o kojoj sv. knjige kažu, da je davala navaku (hranu) proroku: Ostaje uvjek puna, da često i bogata uza sve neprestano davanje.

Kada proizvode razdajemo, bogatstvo se nama umanja, dočim razdajuć blaga duhovna sve se to više obogaćujemo. Konačno valja jošte napomenuti, da ih mnogo ljudi može zajedno uživati, prem da nije od uštrba ni za koga. Kao što neke boje ili mirijši neki, pa ih i malo trebovali, dijeluju na daleko, kaono n. pr. od jednog zrnca moška (mošus) mogu se mnoge kuće omirisati; tako i mimika glumca a glas pjevača može u isti par da zatrávi hiljade ljudi, i može tako učiniti istu radost ili zajedničko ganuće osjeta.

Dočim se sa jednijem proizvodom tvarnijem u isto doba samo jedan može koristiti — za jedan komad sukna, koji da bude podoban onome što ga veće imadem treba ona ista sposobnost, sila, naklad (trošak) i radnja kao za oni prvi: — to imadu blaga duhovna ta svojstva, da se najme ono, što im daje vrijednost nebrojeno može razmnožiti, i to najlašnijem načinom, bez izvorne sile, da pače bez radnje i naklada.

Tako se mogu razmnožiti i opetovati skladbe glasbene čarkama poznatijem čitavome svijetu, mišljenke učenijeh spisima i knjigama, i nad sve tò u odjeći lasno izmjenljivoj, najraznijem jezicima. Takijem načinom postaju pjesme pjesnikove ili prijelazom, čulo od čula (iz usta u usta), od naroda k narodu za uživanje — a i sama djela umjetnička, što se snimlju u mnoge krasne i jevtine odtiske (odlike), — kao što kip prijelivom, slike i nacrti kopijama i otiscima, čine radost svakome, koji ih umije tražiti i cijeniti, ako i ne onoliku koliku samo izvorno djelo, a ono barem podobnu — to manju to veću.

§. 5.

Podavši tako nekoje crte da se bolje može naznačiti kako se smatra i dijeli radnja i blago netvarno i tvarno — i protolkovavši smisao, štono ju dajemo riječi „proizvodbi“: sudimo da neće biti suviše ako pronesemo naše mnijenje o onoj kavzi što veće odavna traje u ekonomista, najme — da li je radnja netvarna proizvodna ili nije.

Smith, oni slavni starješina (ove) naše znanosti, nije se svuda niti jednako izrazio o ovom pitanju. On je proglasio sve ono za neproizvod, što se ne utjelovi stvari kakvoj tvarnoj, što kad se uradi prestaje biti proizvod, što se ne može uživati nego dok traje, i što ne ostavlja od sebe posljedak, koji bi se moga poslije prodati i zamjeniti za drugu radnju. Po njegovome mnijenju ne čine ovakove radnje novijeh vrijednosti, a za to da su neproizvodne. Po tome pravilu kaže, da valja držati sva djela vladarska, poslanička, svećenička, činovnička i službenička, učenička i umjetnička, liječnička i pravnička — sve za neproizvod.

§. 6.

Vidi se lasno, da ono pravilo, koje Smith ustanovi, nije sasvim pravedno, nego da ne valja ni za radnju onijeh poslova, koje Smith sám navodi.

Tako zaista nije istina, da iz ovijeh radnja ne bivaju nove vriednosti, pa i bila neka vrijednost ondje, gdje je i korist, koja je zajedno i rijedka; zaisto je učinio učitelj novu vrijednost usadiv u glavi svog djaka novu znanost koristnu i rijedku; — ako je učinio novu vrijednost tvornik kad načini tvorulju kakvu, kojom se mogu načiniti proizvodi koristni, kako da se to isto ne rekne istijem pravom i o učitelju, koji je učinio novu znanost, koja isto tako služi?

Kada trojica stupe u družtvo, da načine kakvu tvornicu, tu jedan uloži svoje zemljište i zgrade, drugi glavnicu a treći samo svoju znanost o obrtnosti i stečeno izkustvo.

Ako oni medju sobom uroče, da će dobitak jednako dijeliti, to je očito, da sva trojica svoje uloge od jednake vrijednosti drže, a da tko rekne, da znanost trećeg nije vrijednost, taj bi dokazivao, da je onaj treći onu dvojicu prevario, to bi bilo sasma proti opće priznatijeh pravila o tečenju i jagmi, koji jedini sude o vrijednosti, a bilo bi i ludo.

§. 7.

Nadalje nije istina, što iza Smitha osobito Malthus dokazuje, da iza radnje netvarne neostaje trag. Što izmisli učitelj i uradi umjetnik ne izčezne namah kad se izreklo ili stvorilo; ne samo što se čuva u naših glavah, i prelazeć iz jedne u drugu, novo što i srodno radja, što se opet u nebrojenih zracih, na svih proizvodih kod obrazovanja naroda odzivlje i poznaje; nego se može množno i na latku tvarnom potomstvu sačuvati. Tako se sačuva misao učiteljeva i pjesnikova u pismu, matematikova u broju, slikareva na platnu i u boji, kipareva u mermeru; dakako da ne možemo sačuvati divne zvuke gusala Paganinovijeh, niti sladke glase pjevanja Katalanke; ali se sačuvaše u notah harmonije Glukove i melodije Rosinjeve. Takodje nije istina, da se ne bi mogli prodati posljedci duhovne radnje, ili da se ne bi mogli zamjeniti za drugo koje blago ili djelo.

Bolestnik dakako ne može prodati savjet ljećnika, što ga je platio, niti može onaj, koji dolazi sa koncerta prodati ono, što je ondje za svoje novce čuo; ali onoga, koji učitelju plati za nauku stečenu ne smeta ništa, da ne bi opet preprodao ono što nauči.

Kada tko u kojoj mu drago grani obrtnosti izmisli štogodj koristno, pa da ne uzimade niti kada niti novaca za izvesti, a on proda svoju pronašast tvorniku a ovaj opet, ako ga nije volja, prodade drugome, koji hoće da za to zametne tvornicu. Često biva, da liječnik prodade nepoznati lijek, što nadje, mehanik nacrt od nove kakve tvorulje, što ju pronašao, kemik novu boju, pa i glumci prodavaju medju sobom tajne, kojima poslije teku novce i zadivljene ljudi.

§. 8.

Odatle se vidi, da se je Smith prevario u ovoj struci i to više, nego li se čovjek, kao što on bješe, smjede prevariti. Njegovo slovo zavede i ine ekonomiste tako, da su svakog, koj se netvarnom radnjom zanimao, proglasili za badavičara, i kan da nema zasluge nego samo kad se radi oko tvarna kakva proizvoda. Osobito je daleko zastranio u tome smislu slavni

Malthus, i istí dosjetni Sismondi drži duhovnu radnju za neproizvodno, jer se nemože plod njihov štediti niti glavnica spraviti niti za buduće uživanje održati. Zar nisu naše knjižnice napunjene glavnicama od ovakog ploda, od duhovne radnje, održane potomstvu; premda doista i on sám nije mislio da je vrijednost njegovijeh knjiga, da je zasluga njegovijeh izvrsnijeh spisa — hartijčarevo, štamparevo i knjigarevo blago, ili da je sva vrijednost slike, koja se na hiljade prodaje sastavljena po radniku, što je platno satkao za sliku, ili po onome, što je list vezao i što je boje trô.

A zar mi ne bi dèržali za ludu onoga otca, koji svoju glavnicu, t. j. prištedjeno blago istrošio kao što kažemo za izobraženje svoga sina, to će reći, da mu za potrošeno blago pribavi priliku, da sin nabude nauka i znanosti, koje će mu više donositi nego potrošena glavnica; šta bi mi držali od takvoga otca kad se nebi mogao nabaviti plod od duhovne radnje?

§. 9.

Sismondi, koji je u svome spisu tako dobro napomenuo, da radnja, kojom se blago teče, može biti i posredstvena i neposredstvena, morao bi bolje nego i tko drugi znati, da svaka radnja ma i u kojoj struci, što ih on nazva neproizvodnima, da svaka radnja na dobitak smjera, ako i ne upravo a ono barem postrance; jere svaka radnja pravi ili sjegurnost ili red ili marljivost, bez kojih se ne može niti šta dogotoviti niti bogatstvo steći; — ili umnaža i razprostire znanosti, koje bolje i uspešnije proizvodbu blaga podpomažu; — ili uzdržuju i sačinjaju naše zdravlje, oporavljaju duhovnom snagom onoga koji je ugnjeten i uzdržuju tijelo i dušu u onoj sili i snazi, bez koje se nebi moglo blago teći, i bez kojih niti bi imalo smisla niti prilike niti načela, jer se inače nebi moglo *uživati* ili bi izgubilo primamu ili napokon, dočim se vrijeme štedi pruža se inima prilika, da si mogu blago teći, ili drugima oko toga pomoći, ili time narodno bogatstvo i blagostanje povećati.

§. 10.

Potrebština i zapita (jagma) ljudska opredjeljuje, da li je od veće vrijednosti radnja posredstvena ili neposredstvena, i doista bi se jako varao, koji bi mislio, da uvjeke ovoj ili samoj onoj pripada prednost kod proizvodbe. Jere da je tome tako, više bi vrijedila radnja onoga, koji je žito samljeo, nego onoga koji je mlin sagradio; radnja krojačeva koji sukno pokroji i sašije, morala bi biti od veće vrijednosti, nego onoga koji je sukno satkao; a radnja kuhareva koji nam jestojke na stol donese, morala biti zaslužnija, nego radnja gospodareva, koji ju je nabavio. Da je samo ona radnja korisna koja pravi prizvode tvarne, i koja je upravo posredno ili neposredno (postrance) za naše potrebe, tada nebi ni bilo upravo radnje korisne, osim ako ne radnja kuharičina i odjevareva t. j. krojačeva i čizmareva.

§. 11.

Kako je krivo u ostalome nauka uvedena, poznaje se najboljma, kad se ona pravila po kojih se tolike radnje proglašuju za proizvodne, upotrebe na druge radnje, koje oni isti ekonomisti za proizvodne drže; jer se tu namah ukaže, da nema ni jedne radnje, koja se nebi mogla po nekojem od inijeh pravila izlučiti iz vrsti proizvodnijeh.

Tako ne možemo ponjati kako je mogao Smith uzprkos svijem pravilima trgovačku radnju brojiti medju proizvodne, dočim se znade, da posljedak ove radnje nikada nije proizvod tvarni, nego kao u radnje netvarne, korist — ili povećana cijena, jer trgovac [*]) ne mijenja ništa svojom radnjom na prodavštini (robi, koju prodaje), nego je samo posrednik izmedju proizvodnika i potrošnika (potrebnika).

Ipak priznaje svatko trgovini svojstvo proizvodnosti i veliku znamenitost njenu kod narodnog bogatstva. Ako li povirimo u povjestnicu uvidit ćemo, kako su neki narodi, koji po nerodnih krajevih živiše, ne samo stekli potreboće najnuždnije, nego često i blagostanje i bogatstvo trgovinom, i da nekoja mjesta neimajuća dovoljno zemljišta, stekoše ako ne jedino trgovinom, a ono glavno njome tolika bogatstva, da postadoše mnogo moćnija i slavnija nego druge države prostranije i vrlo napučene. Tako u staro doba Tirus i Kartago, u srednjemu vijeku Mljeci i Gjenova, a u najnovije doba Hamburg i Ljubek.

Ovi primjeri dokazuju jasno da od postanka svijeta najmudriji državnici trgovinu smatraše za najznatniji izvor obrtnosti, bogatstva i snage narodne, da što više trgovčarska škola francuzkih ekonomista smatra trgovinu za jedini izvor.

I isti Smith priznaje spoljašnjoj trgovini zasluge, da je bila trgovina povod najznatnijih tvornica, i da je trgovina podigla zemljodjelstvo.

A gdje su tvarni proizvodi trgovine — da poznaje li se i na kojijem žitu, da je naraslo u rukuh trgovca ikoga?

§. 12.

Da je radnja službenikova suvišna za bogatstvo naroda, koji za gospodara vrijeme štedeć za njega poslove druge obavlja — to bi bila i suvišna i badavna ne samo radnja trgovca, koji žitak, što bi ga i mi sami tamo gdje se dobiva tražiti i kupiti mogli, nabliže nam pribavi, nego bi bila i suvišna radnja vozara, brodara, kolara, gradnika brodova i kanala, drumova i gvozdenica, koji se svi zanimaju time, da uštede vrijeme i oblakšaju prevoz, jer bi si inače sve morali mi sami donositi i svigdje pješke poći i doći.

§. 13.

Dalje oprovrgnju neki: „Ne može se smatrati za proizvodnu radnju ona, od koje sa radnjom i proizvod prestaje, tako da iza nje neostaje blaga vielivog ili ocjeniteljnog — kao n. pr. kod radnje pjevačeve, iza koje ne ostaje ništa do puka uspomena.“

Na to odgovaramo kao i Rosini: Ako li se ne smatra radost, koju u ovakovoj uspomeni osjećamo za posljedak koristan, da li se ne može istim pravom reći, da i hljeb i vino, koje su stvari doista tvarne ne ostavljaju iza sebe posljedka ocjeniteljnog i vidivog, zar se ne može za takav posljedak smatrati zdravlje onoga koji hljeb i vino pojede? Kada priznajemo ovo svojstvo proizvodnosti gospodaru ili vinaru, koji ih priskrbi, kako bi mogli nijekati posljedak ljećniku, koji takodje pomogao k zdravlju našem; ili svećeniku, koji našu ćudotvornost ugladio, il' pjevaču i umjetniku koji nam sjet i razkošu našu zanijaše?

---

[*]) t. j. pravi trgovac ili jošt bolje tržac (koji trguje a netrga) od trgovati, tržiti; a ne trgovac od trgati; ali uza sve ovo, budući da „g“ prelazi u „ž“ (kao rog, rožić; bog, božić; lagati, lažem itd.) nekako (oprostite!) mnogi su naši trgovci korena obojega zajedno; i tu im filologija pomaže.

Prev.

Kada bi svaka radnja prestala biti proizvodna zato, jer se učinila za potreboću pomjestno i neodvlačno (a ne potrajno) kao radnja glasbenikova i glumčeva i t. d. tad bi se ukazalo, da bi se proizvodnost i koristljivost radnje morala utijesnuti ne po sebi i po svojoj proizvodbi, nego po vremenu kada se treba. Tako bi sè morala radnja pekareva, što hljeb peče smatrati za ne proizvodnu, kad bi on taj hljeb namah i pojeo, nego bi ju tad smatrali za proizvodnu, kad on taj hljeb stane prodavati da ga drugi ljudi izjedu.

§. 14.

Kad bi se svaka radnja mogla smatrati samo tada za proizvodnu, kad istom nešto upravo tvarno učini, tad bi iz toga sljedovalo, da prepisatelj što neki spis s jedne hartije na drugu prenosi (t. j. prepisuje) a niti smisao spisa niti važnost njegovu ponja, da taj prepisač zbilja radi za proizvodbu, a onaj nikada ništa, koji je iznašao tu slavnu umjetnost, koji je zamijenio osjet uha za osjet oka, tako da se može mišljenka označiti znacima vidljivima, i koji je čovjeku time podao jedan drugi razgovor, ili jezik, koji sa onijem od Boga darovanim čini se da je kao dvije ruke, i koji, ako baš nije tako prijeman i srdačan, ipak nijemijem svojijem znacima govori kroz neizmjerne prostorije i kroz stoljeća premnoga.

Onaj mudrac, što je izmislio plug, ono orudje, kojime se promijenilo lice zemlje, kojime se svaki dan silna bogatstva iz zemlje vade i dobivaju, kojime se razmnožilo čovječanstvo i moć njegova i koje jeste početak svakoj obrazovnosti, — taj mudrac dakle zar ništa ne uradi za proizvodbu? nego orač što za plugom šeće? Gutenberg, što pronašašćem štampe našijem mislima krila stavi, da ne učame u glavi, koja ih izmisli niti u rukopisu kakovome, nego kao strijela raznose svjetlo (luču) znanja i umjetnosti — Gutenberg dakle da nema zasluga o proizvodbi, nego momče štamparsko, što crni pismenca valjuškom?

Brodovi, što brazde po moru širokome čak do Amerike koja je na suprotnoj strani našeg svijeta, i za koju prije ljudi neznadoše, hitrinom svojom tako ju približiše, da do Amerike nije više puta nego i do Carigrada — brodovi što nam donose sve plodove sa svake strane svijeta, kao da kod nas rastu, oti brodovi zar da nemadu svoju znamenitost od zvjezdara i matematika, koji im prepisuju put, niti od mehanika, koji pronašašćem silu i hitrinu brodovima povećaše — nego da sva slava ide grijača, koji ugalj baca pod kotao parobroda?

§. 15.

Valja napomenuti da po mnijenju onijeh ekonomista, što kažu, da samo ona radnja jest proizvodna, koja nešto tvarno ukaže, doista malo koja radnja bila bi proizvodna.

Radnja arkitektova (graditelja) vrijedi upravo toliko kod gradjenja koliko i zidareva; radnja kipareva, što kipe (štatue) teše od drva, kamena ili kova (Metall) kakovoga, ostaje upravo kao i radnja stolareva, bravareva kamenareva ili kljesareva.

A može li se, šta se toga tiče, praviti kakova razlika izmedju kipa i slike, što ju vidimo napravljenu iz zida ili kova, iz drva ili na platnu satkanu? I slika na polak izdubena to na kamenu to na kovu, slika na hartiji, nacrt, litografija? sve je to jednakijem načinom spojeno sa nekom tvari.

Kakva je razlika izmedj opisa pokrajine naznačenog na hartiji — i to dvojaka ili slikarem što nasliči ili pjesnik što spjeva — pa izmedju predstavljenja što su ga u meni jednako prebudili oba, i pjesnik i slikar? Gdje je stanovita razlika izmedju opisa pjesnikova, mjestopisca, zemljopisca i izmedju drugijeh radnja tijeh znanosti ili njima spodobnijeh? Svi oti umjetnici i vještaci kao i glasbeni spisatelji i t. d. prenose svoju radnju na latak hartijnji.

Ili zar je radnja advokata samo onda proizvodna, kad je na hartiji? ili zar je parnica branjenika vrednija, kad ju sudac pojmio očima, t. j. na tajno t. j. pismeno, ili kad ju sasluša t. j. javno t. j. na porotnome sudu.

Zašto da je proizvodnija radnja kipareva ili slikareva, što búdi u nama blage osjete sredstvom oka, nego li radnja glasbenika što razplodi osjet sluha, i igra glumca, koji to radi obijem osjetima zajedno?

Da li je uzduh (zrak) u kojem živimo, i u kome se tvore simetričke figure (skladne prilike) za naše uho na način, premda dosad jošte ne dosta jasan, da li je taj uzduh manje savršen latak (manje savršena tvar) nego što je hartija napravljena iz prnje? Ili da li je u čovjeka sluh i vid osjet (čuvstvo) od manje vrijednosti, ili zar oba ne imadu jednako pravo na porabu, nego što ju imade ukus, radi koga se tolike radnje i poslovi čine, ili osjećanja, za koja toliki zanati rade, za koja se tolike gradjevine grade, za koja se prave tolike sprave i naše odjeće?

Ili može biti da je radnja, što se radi za ovaj ili onaj osjet samo zato neproizvodna, jer tvar ili latak, na kome ili u kome se pojmu našemu ukaže, od manje vrijednosti, kao što je n. p. uzduh kime pjevač svoju radnju tvori? Kad bi tome tako bilo, tada bi se morala ona radnja smatrati za proizvodniju i koristniju, na što crnijem latku se nama predstavlja ili ukazuje.

Tada bi bila takodjer neproizvodna radnja baštovana, cvjetićara, što proizvodi cvjeće mirisavo, u koga latak nema cijene nikakove, samo što vid i duh nam sladko se blude u krasoti i mirisu cvjetovnome; kao i radnja baštovana, koji je posadio granaste bagrene pod kojijem se u zahladju odmaramo, i koji zbilja slabo što vrijede po drvetu, jer da je stalo do drva tad bi bilo to naopako gospodarstvo saditi bagrene jer bi se na mjesto njih moglo posaditi drugo drveće koristnije.

Po tome pravilu većma bi umnažao narodno bogatstvo, narodnost i blagostanje onaj, koji bi gradio stolice iz fildiša i zlata, nego što onaj, koji pravi stolice iz drva i slame, i koji tako malocjenoj stvari pribavlja veliku vrijednost?

§. 16.

Da tko kaže, da je radnja glasbenikova i inijeh umjetnika neproizvodna zato, jere oni rade samo za lasti naše a ne stvari potrebne, tada bi bile mnoge i premnoge ine radnje i to ne samo onakove kojima bivaju lastne stvari od svile i kadife, nego i hiljada druge radnje, koje ponajviše obstoje za lasti naše i narednost, jer da pravo reknemo: kolike su naše potrebe? Nešto hleba i vode za živeš, četir gola zida da se branimo od zime i zla vremena, vunenica ili krzno, da odjenemo tijelo, to su naše najnuždnije potrebe; da divljaci na ostrovima nove Zelandije ne trebaju tiju sviju naprava, pa ipak ih ne more tolike bolesti, kao nas, uza sve naše narednosti i naprave. Pa da se prestavimo u rajska vremena kad živiše Adam i Eva, tad bi bilo suvišno i prozboriti o obrtnosti, o proizvodbi i proizvodnosti radnje.

§. 17.

Da je svaka ona radnja neproizvodna, kojoj je bez obzira na proizvod jedna svrha da brani nas i našu imovinu od tudje nepravde, kao što je radnja vojnička, činovnička, advokatova— tada bi bila takodjer neproizvodna sva radnja onijeh, koji prave oružje, brave, zidove i plotove. Imade mnogo takovijeh radnja iz kojih se ne dobivaju novi proizvodi, i koje se rade samo zato, da odvrate zapreke, što ih nalazimo kad sile prirodne upotrebljavamo — da odstrane štete od našeg blaga i imanja.

Tako n. pr. poljodjelac rádi da sačuva usjeve: za to tuče krte i miše, bije ptice i inu zvjerad štetnu, kopa grabe uz drumove, da se ne čine bare nego da voda otiče, tako i baštovan odsjeca suhe ogranke, tare gusjenice i plije paraslicu (travu). Nijedna ova radnja ne pravi novi proizvod, pa ipak mora svaki priznati, da je velika korist od njih. Podobnim radnjama zanimlju se mnogi zanati, i nitko im neće odreći znamenitost o proizvodbi, kao što se ne odriče ni onome, koji je svojijem naporom ugasio vatru; — a tako i mora biti, jer svaki znade, da nema ništa novoga, gdje nema i štogodj staroga, i da je onaj, koji nam je blago kakvo obranio od propasti, upravo onoliko bogatstvo naše umnožio, koliko je obranjeno blago samo sobom vrijedno.

Po tome pravilu mi priznajemo, da je proizvodna radnja onoga, koji čizme pravi, da čuvamo noge od zime, i kuharičina radnja kad ukisa krastavce da ih uzmognemo jesti i onda kad im nije doba da rastu po baštah — a mi da odričemo proizvodnost radnje našim junacima, koji poraziv Tatare i inu dušmančad oslobodiše Evropu od propasti? Mi da ne priznademo proizvodnost radnje Franklinu, koji pronašav gromovod nam podade sredstvo, da branimo život i imovinu od strijele?

(Dalje drugi put).

Družtvo gospodarsko.

Blagajnica. Platiše (po 4 fr. sr.) p. n. gg. članovi:

za g. 1848. (nadalje): Broz Andrija, župnik u Plešivici. — Svega 36 fr. sr.;

za g. 1849. (nadalje): Broz Andrija, k. i g. — Svega: 46 fr. sr.

za g. 1850. (nadalje): Broz Andrija, k. i g. — Svega: 60 fr. kr.

za g. 1851. (nadalje): Broz Andrija, k. i g., Stražimir Franjo, c. kr. poreznik; — ukupno 8 fr. — Svega 84 fr. sr.;

za g. 1852. (nadalje): Agustić Mijo, c. kr. pristav, Arešić Petar, gradjanin, tèrgovac u Zagrebu, Barabaš Gustav, župnik u Moravčih, Bedenko Janko, župnik u Krapini, Broz Andrija, k. i g. (izpiso se), Drašković od Trakostjana Janko, grof, Faller Nikola, predsědnik od katastra, Ferrić od Hudoga Bitka Tadija, odvětnik, Horváth od Szent-Pétra Josip, opat, lector i kanonik zagr., Jellačić od Bužima Josip, baron, ban, Juratović Josip, pèrvostolne cèrkve zagr. prevendar, Kotas Antun, c. kr. major, pobočnik světloga bana, Lentulaj Antun, c. kr. fiškal kameralni, Mallin Janko, gradjanin, tèrgovac u Zagrebu, Medanić Vinko Ignat, odvětnik u Rěci, Mravinec Adam, opat, kanonik zagr., Novosel Mijo, župnik u Voloderu, Pallain Matija, c. kr. činovnik u miru, Prica Maksimiljan, odvětnik u Zagrebu, Prusac Dane, župnik u Pitomači, Stražimir Franjo, k. i g., Suppe Faustin, odvětnik u Rěci, Šuflaj Franjo, kanonik zagr., Vakanović Antun, opat, kanonik zagr., Vancaš Aleksa, dr., savětnik c. kr. banske vlade, Vranicani-Dobrinović Nikola, vitez, vlastelin, Vukasović Antun, opat, kanonik zagr., Zavèržki Alojz, provisor nadbiskupije zagr., Zengeváll Franjo, savětnik c. kr. banske vlade, Žerjavić Ferdo, prisědnik c. k. zem. suda u Zagrebu, Žigrović Franjo, savětnik c. kr. banske vlade; — ukupno: 124 fr. — Svega: 340 fr. sr.;

za g. 1853. (nadalje): Agustić Mijo, k. i g., Arešić Petar, k. i g., Barač Franjo, perovodja c. kr. banske vlade, Bedenko Janko, k. i g., Belobèrk Matija, opat, kan. zagr., Bèrlić Andrija T., nadzornik dobarah biskupije djakovačke, Boroević Nikola, c. kr. kapetan u miru, Drašković od Trakostjana Janko, grof, k. i g., Drobčec Franjo, kapelan u Pitomači, Faller Nikola, k. i g., Ferrić od Hudoga Bitka Tadija, k. i g., Fodroczy od Fodrovca i Borkovca Skender, c. kr. ministarski perovodja, Horváth od Szent-Pétra Josip, k. i g., Jambrečak Jak. žup. u Slavetiću, Jellačić od Bužima Josip, bar., ban, k. i g., Juratović Josip, k. i g, Kotas Antun, k. i g., Mallin Janko, k. i g., Medanić Vinko Ignat, k. i g, Mravinec Adam, k. i g., Novosel Mijo, k. i g., Pallain Matija, k. i g., Pogorelec Jakob, gradjanin, tokar u Zagrebu, Stražimir Franjo, k. i g., Suppe Faustin, k. i g., Šatvar Petar, opat, kanonik zagr., Šuflaj Franjo, k. i g. (izpiso se), Vakanović Antun, k. i g., Vancaš Aleksa, dr., k. i g., Vranicani-Dobrinović Nikola, vitez, k. i g., Vukasović Antun, k. i g., Zavèržki Alojz, k. i g., Zorac Gjuro, provisor, Žerjavić Ferdo, k. i g.; — ukupno: 136 fr. — Svega: 329 fr. sr.,

za g. 1854.: Stražimir Franjo, k. i g.

Museum.

Pokloniše p. n. gg.:

Rajevsky kod poslanstva u Beču: Морской Сборникъ. Томъ VIII. 9—12 svezk. god. 1852. i Томъ IX. god. 1853. 1—6 svezak.

Sabljar Nikola, major u miru: Südslavische Zeitung 1851. cělu, i pèrvo 1/3 god. 1852. Agramer politische Zeitung vom 30. Aug. bis Ende December 1849. vom 1. Jäner bis Ende December 1850. u. vom 1. Jäner bis 30. Juni 1851. Oesterreichischer Soldatenfreund vom 11. 9b. bis Ende xb. 1851. dakle je ova godina sada cěla. 2. povelje za Korsare Pietro Todorovicha i Antonio Bonicelli od g. 1809.

Karba Juraj, župnik kod S. Ilije na Obrežu; 1. Novum Missale romanum. Styrae 1740.; 2. Missae in festis proprii SS Patronorum regni Hungariae. Viennae Austriae 1674.

Šavor Josip, župnik u Bisagu: 1. Missale rom. Venetiis 1772; 2. Historia Carolorum imperantium (bez naslova).

Šajnek Antun, načelnik u Beretincu: jedno maleno kokošje jaje.

Jungwirth Henrik kod S. Ilije na Obrežu; 6 kom. bakrenih novacah.

Kukuljević Sakcinski Ivan: 1. Consignatio variorum numorum memorabilium, qui in Musei nationalis hungarici numophylacio desunt. Ab. Ant. Haliczky. Pestini 1824. f. 2. Nachtrag zu dem Cathalog des Münzcabinetes der Stadtbibliothek zu Leipzig. Weissensee (1853) 8. 3. Cenni intorno alla vita ad agli scritti del Dottore Giov. Rossi. Venezia 1852. vel. 12. 4. Četir povelje na pargameni, 3 od cesara Leopolda a jedna od M. Terezije, sve s velikim voščenimi pečati.

Čegetek Franjo: De ratione depingendi rite quaslibet voces articulatas seu de vera Ortographia. Auctore Mariano Šunić. Viennae 1853. vel. 8.

Puff Rudolf Gustav, c. k. professor u Mariboru: Marburger. Taschenbuch für Geschichte, Landes = und Sagenkunde der Steiermark. Von ihm selbst. Gratz. 1853. 12.

Carsko-ruska Akademia Naukah: Книги Разрядныя, по оффиціальнымъ оныхъ спискамъ, изданныя II—мъ отдѣленіемъ собственной Его Императ. Величества канцеларіи. томъ 1. Санктпетербургъ. 1853. vel. 8.

Praunsperger Aleksa. pralščnik: Pismo izvorno hèrvatsko Petra Keglevića od 26. Dec. 1694. iz Kostanjice.

Zerpak Anton, župnik u Kapuvaru; Prepis: Copia Diplomatis Mathiae Corvini od 1485.

Kukuljevič Sakcinski Ivan: 6 komadah glag. pisamah od g. 1534. do 1644. iz Istrije.

C. k. popečiteljstvo unutarnjih poslovah u Beču preko c. k. banske vlade: 2 exemplara: Staroitalia slavjanska od Jana Kollára Ve Vidni 1853. 4. sa 34. tabele.

M. S. — D. R.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 40. U subotu 1. listopada (oktobra) 1853. GODINA I.

Izloga 1853. godine.

Poslaše p. n. gg. (nadalje):

V. Član Corberon Edgar, grof, vlastelin u Januševcu p. n. (po c. kr. uredu podžupanije zagrebačke:

1. jedan funt čauricah;
2. tri pověsma svile běle i žute.

Dopis. „C kr. ured podžupanije zagrebačke. Br. 3131/1853. Slavnomu družtvu gospodarstvenomu. U prilogu slěde: jedan funt čauricah i tri pověsma svile běle i žute za izlogu, kroz Ivana Tergo u Vèrbini gospodčii Januševcu grofa Corberona odgojene, s tom primetbom, da je isti ove godine po mojem osobnom višeputnom osvědočenju 408 funt. čauricah odhranio i iz istih 31 funt čiste svile sám ispreo, o čemu ujedno visoku c. kr. bansku vladu izvěstjujem.

U Zagrebu dne 29. rujna 1853.

C. kr. podžupan
Pukšec s. r."

Poziv p. n. gg. članovom odsěka šumarskoga družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

U glavnoj skupštini gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju, koja je bila 23. kolovoza p. g. i kojoj je predsědao zaštitnik družtva světli ban Josip baron Jellačić od Bužima, gdi je odsěk šumarski zastupan bio svojim načelnikom kao poslanikom, — većinom glasovah je odlučeno, ter u družtvena pravila uvèrstjeno: da samo *právi* članovi družtveni mogu biti članovi kojega odsěka ili koje podružnice.

Krěpostju iste odluke, koja s početkom god. 1853. u život stupi, — postali su svi članovi odsěka šumarskoga ujedno *právi* članovi dotičnoga družtva gospodarskoga, ter se kao takovi članovi obvezali, da će platjati godišnji prinesak od 4 fr. sr., — i dobivaju neděljni list „Gospodarske Novine" za polovicu cěne predbrojne, to jest za 1 fr. 30 kr. a zabadava po jedan posebni priměrak razpravah odsěka šumarskoga, no zato prestaju od 1. sěčnja 1853. počamši platjati dosadanji prinesak od 2 fr. ustanovljen pravili odsěka šumarskoga.

Kojim povodom pozivlju se što uljudnije svikolici p. n. právi članovi odsěka šumarskoga: neka izvole svoje prineske po 2 fr. za odsěk šumarski, kojih do konca měseca prosinca 1852. platili nisu, — podpisanomu načelniku, a prineske po 4 fr. za družtvo gospodarsko po novoj uredbi za godinu tekuću po §. 10. pravilah družtva gospodarskoga do konca měseca listopada (octobra) pěneznici družtvenoj u Zagreb a na ruke g. pěneznika Dragutina Rakovca po pošti *franco* poslati.

Počastne članove, koje je dosad odsěk šumarski imenovao, — priznalo je za takove članove i družtvo gospodarsko.

Posebni priměrci razpravah odsěka šumarskoga za god. 1852. izišli su već na světlo i razaslani su p. n. gg. članovom.

U Zagrebu 1. listopada 1853.

Za odsěk šumarski družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju

Načelnik:
Kos v. r.

Poljodělac i plug mu.

Prolazeći kroz selo u jutro i na večer, kad poljodělci idu od kuće na polje ili s polja kući, motrim pozorno svaki plug. Po ničem bolje nemožeš prosuditi poljodělca, nego li po upreženom plugu. Po tom, kakvo je poljodělcu blago, kakvi hamovi ili jaram, i kakav strój pluga, — možeš od prilike, da nefališ, pogoditi, kakvo mu je i sve ostalo gospodarstvo. Zanatnika poznat ćeš po njegovom alatu, a poljodělca po plugu, jerbo to je njegov glavni alat.

Isto tako govori jedan izmedju najslavnijih gospodarah dr. J. Burger u svojoj knjizi o gospodarstvu (I. svez. str. 209.). On veli:

„Stroj pluga jest podobro měrilo, po kojem možeš prosuditi razum poljodělca, koi se služi tim plugom. Ako mu je hèrdjav i nesavèršen ovaj alat (orudje), kojim se skoro svaki dan služi u najvažnijem poslu poljodělstvenom, t. j. pri oranju, — to je znamenje, da on nikad i nemisli, na koju se svèrhu to orudje upotrebljava, ter da ore i polje svoje obradjuje u taman. Kad čověk uzporedi prilike naših oralah (Ackerwerkzeuge), a osobito prilike raznovèrstnih plugovah, koji su kod nas u običaju, prilikam plugovah inglezkih, ili ako plugove talijanske, koji su još i sad onakovi, kakvi su bili od narodjenja Kristova — uzporediš plugu brabantskome, — uvidit ćeš, da je živa istina, što malo prije rekosmo."

Kad čověk motri neke plugove, s kojimi rade poljodělci, onda bi baš pomislio, kao da je orač (ratar, rataj) htio navlaš sastaviti nespretno, neotesano i tromo oralo, da time što više izmuči i orača i blago mu. Ali i dobar inače plug može se skvariti, ako se hèrdjavo popravlja, a osobito ako dodje u ruke ljudem, koji ni iz daleka nerazumiju, što je plug i što mu valja; — a može se tako skvariti, da bi se u istinu i ljudi i marva izmučili radeći s njime. Netreba mi ovdi napominjati priměrah (peldih), — jerbo jih dosta znade svaki poljodělac.

Prostor ovoga lista neda izpitivati i pretresati, u koliko je ova il' ona fela pluga shodna; samo ću u kratko to napomenuti, što plugu treba, i što svaki děl pluga doprinosi, da plug ore dobro. Svaki onda nek u svome kraju razvidi, da li je tamošnji plug takov. Da li plug dobro ore, to će svaki razborit poljodělac lahko prosuditi; no mučnije je proceniti snagu (jakost) marve tegleće, jerbo ju može od prilike proceniti čověk samo pazljivo motreć napor marve tegleće; a točnije i posve točno proceniti je nemožeš nego snagoměrom (Kräftemesser), t. j. stanovitom měrom, kojom se měri jakost marvinčeta.

Plug, — da se može nazvati *„dobrim plugom"* treba da bude ovakov:

1. Treba, da reže odozgo jednako dolě osovce u dubljinu, a iz pod zemlje da reže položce (wagrecht, horizontalno) i da ostavlja čistu brazdu; onu prugu zemlje, koju tako odsěče, da neriva plug na stran, nego da ju malo po malo diže u vis, i kad ju sasvim prevèrne, metne na stran tako, da ju poslije može brana dobro popasti i podpuno směrviti i razdrobiti.

2. Treba, da plug ide na lahko i sigurno tako, da na zemljištu nekamenitom može nekoliko koračajah i sám ići, da ga i nedèržiš i neupravljaš (neravnaš).

3. Da mu netreba velike uprege (t. j. par dobrih volovah ili konjah da može bez velika napora i umora čitav dan pod plugom raditi.)

4. Da se može plug lahko i za malo vremena prenapraviti, kako da ore dublje ili plitje po volji.

5. Treba da je priustrojen tako, kako da može na široko ili na uzko brazdu rezati.

6. Napokon dobar plug treba da je takov, kako ga čověk može bez velika truda napraviti i sastaviti, da bude čvèrst i dugo da traje, a lahko da ga čověk ravna.

Medju dobrimi svojstvi (lastitostmi) pluga nenapominjem mu *jevtinoće*, jerbo se to sámo po sebi razumije, i jerbo naši poljodělci i onako su ponajviše nerazboriti skupci, ter svagda rado uzimlju, samo što je jevtino, — a tako ponajviše i hèrdjavo. Ako deset poljodělacah kupuje plugove, a ono će jamačno desetorica njih kupiti plug najhèrdjaviji, samo ako je i najjevtiniji. Pa ipak zlo razumiju jevtinoću. Nestoji do toga, kolika je cěna stvari, koju kupuješ, nego do toga, da stvar bude dobra i čvèrsta, ter da čim manje popravka trebuje. Makar stajao jedan plug n. p. tri put toliko koliko drugi, — no ako četiri puta toliko uzdura i uzvalja, — opet je jevtiniji nego li onaj drugi.

Neka sad vidi svaki gazda, koliko tih dobrih svojstvah imade plug njegov; ja sam uvěren, da će malo koi naći na svom plugu tri dobra svojstva od onih, koja smo naveli.

Za čudo je doista, da poljodělci sámi tako malo mare za plug, jedno od najvažnijega čověku orudja, od kojega stoji njegov plod i savèršenstvo njegovo. Koliko su usuprot bolja i savèršenija n. p. naša kola naprema starinskim kolima rimskim! Koliko gazdah vozi se ponosito po neděljah u krasnoj po modi karuci (počesto dakako još zablatjenoj od poslědnje vožnje), a sutra dan idu na polje s plugom, kojega bi se morao stiditi svaki ikoliko razborit poljodělac. Za čudo je, da nijedan poljodělac nije toliko pametan, da se ponosi s dobrim plugom, koi bi mu nešto donio, a uz to puno manje stoji nego li stara izdèrta karuca.

Što se je dosad na plugu měnjalo i prepravljalo, tim je plug malo kad popravljen, nego više skvaren. No ako čověk promisli, u kakvih je rukuh dosad plug bio, i kako su slabo znanci i mechanici na njega mislili, — onda neće biti to nikome za čudo. Tek u naše doba stali su obratjati svoj pozor na ovo važno orudje. Plug je osnovan na način žèrvnja ili makine vèršitbene i t. d. na zakonih prirodnih i mathematičnih, — ter tko pravi plugove, treba, da se dèrži ovih zakonah, ako hoće, da plug rádi valjano i shodno. — Pa i u tom su Inglezi daleko napred odmakli. Tko se želi o tom uvěriti, neka motri plug inglezki.

(List gosp. druž. česk.)

I krave su za radnju.

Po **K. Fischeru**, župniku.

Preporučuju toliki pametni gospodari, da bi se i s kravami radilo, da bi dobro bilo s njima orati i t. d., ali svět za to nemari ter nemari, akoprem je dokazano, da je vèrlo dobro s kravami raditi, osobito u predělih brěgovitih.

Obično su siromašni seljaci, koji se za to kravami služe, a seljaci i gospodari imućniji, oni jim se rugaju. Al nemaju pravo; neka neobsude stvari, koje nisu prije izkusili.

Tuže se poljodělci, da nemaju dosta blaga, kojim bi kući vozili kèrmu za onu živinu, koju u štali hrane, ili kojom bi kući vozili, što su pridělali. Nakleni ili uprezi krave! One će ti sve to dovezti kući, a neće mnogo izgubiti na mlěku, ako jim na polju ikoliko kèrme položiš. Pa za taj posao netreba ti ni sluge; svaka služkinja (dekla) može se lahko naučit kravu naklenuti ili upreći i goniti; tá vidimo, da i po Hèrvatskoj i Slavoniji ženske konje i volove gone

Znamo i to, da krava radje i hitrije vuče nego vol, ali nije tako jaka i uztèrpljiva kao vol. Krava nije kroz cělo lěto za dělo, i netreba je metati u jaram ili uprezati, kad je već blizu vrěme, da će se teliti, i dok tele sisa.

Imućniji gazda ima kadkad po 20, 30, 40, 50, dà i po 100 kravah u štali; zašto dakle nebi barem s polovicom kravah obdělavao zemlje?

Da krava, koja vozi i rádi, daje nešto manje mlěka, to je istina; no ako se krava pametno upotrebljava t. j. ako se na dan samo jedan put naklene ili upregne i dobro hrani, daje samo 5 po sto manje, nego li krava, koja neradi. Tako n. p. ako krava, koja neradi, daje 1000 okah (polićah) mlěka na godinu, to krava, koja rádi, daje 50 okah manje; dakle ako se oka mlěka uzme po 4 kr., to se od krave vozne gubi samo na godinu 3 fl. 20 kr.

Izabirajući krave za radnju dèrži se ovoga:

1. Uzmi kravu veću, jaču, sukastu, koja nema prevelika tèrbuha (vampe).

2. Gledaj, da ti se krava bude telila, kad je manje děla.

3. Ako imaš više kravah, nakleni ili upregni prije pódne jedan par, a poslije pódne drugi.

4. O pódne i s večera odkleni ili odpregni krave ranije, da prije nego jih podješ muzti, imadu kad odpočinuti, ohladit se i najesti.

5. Nedaj kravah u jarmu il hamu tući i prenaglo goniti.

6. Hrani vozne krave bolje, n. p. sdrobljenim žitkom.

7. Bredje (steone) krave čuvaj bolje, osobito ako se skoro telile budu.

Dèrži ovako krave vozne, pa se nećeš pokajati i vidit ćeš, da će ti krave biti zdravije, jedno zato, što će uměreno radeć razigrat se, koliko treba, a drugo zato, što će uživati boljega zraka, nego što je u štali.

Da vidimo sad u brojevih, od kolike je koristi, ako se poljodělac na město volovah kravami služi.

Uzmimo n. p., da seljak dèrži dvě krave muzare i dva vola za radnju, kao što je i običaj, kažimo, da su krave i volovi jednake težine, i postavimo, da svaka glava važe po 6 centih. Koliko sad treba uzdèržavanje od ovo četvero marhe?

Svako marvinče treba na godinu 84 od prilike cente kèrme i 4 kupa slame za nastelj (štraju), — dakle sve četvero skupa 336 centih sěna i 16 kupih slame.

Centa sěna po 1 fr. sr. čini . .	336 fr. srebra.
Kup slame po 8 fr. „ . . .	128 „
ukupno . .	464 fr. srebra.

Da vidimo sad i hasnu od ove 4 glave, neuračunajući ovdi onoga, što koi vol uradi.

1. 2 (dvoje) telićah po 5 fr. čini	10 fr. srebra.
2) 2 puta 1272 polića (oke) mlěka po 4 kr. . . .	170 „
3. Svaka krava dá 240 centih gnoja	77 „
4. Svaki vol dá samo 150 centih gnoja, jerbo radeći nekoliko gnoja izgubi	48 „
ukupno . . .	305 fr. srebra.

Odbij sad 305 fr. hasne od 464 fr. troška, pa će ti još ostati 159 fr., što moraju volovi radeć zaslužiti.

Odpusti sad ta 2 vola, pa na město njih uzmi 2 krave. Imaš dakle četiri krave, i dvě i dvě moraju svaki dan po pol dana raditi, naime dvě krave prije pódne, a dvě poslije pódne. Kakov će sad biti račun?

Kèrma i nastelj (štraja) ostat će ti ista, činit će dakle u novcu . . . . 464 fr. srebra.

Drugčije pako bit će s hasnom t. j dobitkom.

1. 4 (četvero) telićah	20 fr. srebra.
2. 4 puta 1272 polića (oke) mlěka odbivši 5 po sto . . . :	323 „
3. Gnoja ostaje jednako . . .	125 „

Kod drugog ovog računa imaš ne samo radnju zabadava, nego još i 4 fr. čiste hasne i 163 fr. srebra dobitka, ako to prispodobiš pèrvomu računu, — koji se novci na godinu dosta poznaju kod manjega gospodarstva.

Uzmi sad 25 godinah — a to je vrěme, za koje obično gospodar jedan gospodarstvo vodi — to ćeš dobiti od svoje četiri krave 4075 fr., a još veći bit će ti dohodak, ako dobitak metneš na kamate (intereše).

Sad još da vidimo, koliko se tim načinom steče više hrane.

Pèrvo dobijemo svake godine 2 telićah ili jedno 100 funtih mesa, a drugo 2295 polićah (okah) mlěka više. Protegnimo tu proměnu na čitavu koju zemlju i dèržavu, pa ćemo viděti, kolik će to biti dobitak u novcu i hrani!

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

(Dalje.)

Spisao o. **Venancio Sladković.**

Gnoj (djubre).

Gnoja ne mlada nego od dvě godine vozi na vèrt i na oranicu. Gnoj frižak iz štale ili na pol suh vozi se s malom hasnom; zato ga daj nametati jedne godine na jedan kup, a druge godine na drugi. I godinu danah star gnoj služit će ti dobro.

Grašak.

Ako želiš imati rano graška, možeš ga dobiti bez svakog staklenog vrućeg kreveta. Naredi tružiće, da mogu státi medju prozori (obloki); tružice ove u jeseni napuni zemljom i čuvaj jih u povèrtnjaku ili pivnici.

Početkom m. veljače (februara) usij u ove tružice graška tako na gusto, da se samo zèrno netiče zèrna, pokrij ga zemljom na 3 pèrsta visoko, polij ga, ter ga stavi medju prozore, kamo dopire sunce. Za 14 danah nikne, i da nebude na jednu stranu bolje nego na drugu raso, okretji tružiee, stranu nutèrnju okreni van, a kad je toplo, puštaj mu frižka zraka.

Početkom m. ožujka (marta), dok drugi vani sáde, ja već mogu svoj na rečeni način dobiveni grašak i to po 3 do 4 korěnca presadjivati u dobro priredjenu zemlju. Presadjujem pak ovako: svako korěnce izvadim s malom lopatom iz tružiee sa zemljom, u koliko je moguće; dugačko korěnje nožicami (škarami, makazami) porežem i u priredjene jamice usadim i umah zalijem; za 5—6 danah okopam, nakolim, ter ovako imam već početkom svibnja (maja) zelena graška.

Ili: usijem grašak u cvětnjake i s ovimi zajedno usadim ga u djubreni krevet pod stakla do vèrha, odavle ga koncem veljače ili početkom ožujka presadim u priredjenu zemlju, zatim ga polijem i nakolim.

Da puno graška rodi. Pokupi leću, koja se cěle godine vidja po grabah, s dobrim ju djubretom i zemljom poměšaj, više put prekopaj i puštaj státi; druge godine jamice priredjene za grašak s ovom lećom djubri.

Da nebude žižka u grašku. Poberi zreliji grašak, stavi ga s komušinami na rešeta ili na malene lěsice, metni ga četvèrt ure u vruću peć za kruhom. Kao god što se dúše svilene bube, isto tako se dúše i žižki u grašku.

Grašak da bude krupniji i sladji. Na večer poslije sunčanog zahoda pometji ga po jamicah, a u jutro rano prije sunčanog izhoda zagèrni ga dobrom zemljom. Na ovaj način bit će grašak bolji, jerbo se je napijo medene rose noćne. Ako se ovako sádi grašak, kažu neki, da ga neće vrebci.

Griža.

Ako grižu imadu telići. Kuhaj listje od bagrene (akacije), i iste mladice podaj telićem jesti i ovu kuhanu vodu piti. Jest na hasnu i velikoj marhi a i ljudem. Ljudem je na hasnu takodjer sitna proha (prova, proja, proso); proha se izažge na ponjavi (tavi) kao kava, sitno se stuče, prosije, i iz ovoga brašna naredi se pogusta čorba, koja se daje po tri puta bolestniku na dan.

Grozdje.

Da se za zimu čuva. Pooběsi ga ili ga po daskah pometji u kleti ili u drugom kojem hladnome měBolje lišće od duhana uzmi za domaću potrebu, Bolje stu. Ako se i smèrzava, ništa zato; kad budeš trebovao, metni ga prije 4—5 urih u frižku vodu i čuvaj ga u toploj sobi, makar i podu že.

Gusěnice.

Da neudare u kelj (ukret), kupus (zelje) i repu. Sadi medju ovimi konoplje, ili još bolje, sádi duhan. Bolje listje od duhana uzmi za domaću potrebu, gorje pako listje i stabalje sahrani, u prolětju saseči sitno i kuhaj; ovakvom vodom polěvaj razsad, da ga občuvaš od bubačah (buherah) i gusěnicah.

Od gusěnicah da obraniš dèrvje. Čitao sam puno i svašta, kako da se dèrvlje od gusěnicah obrani. Izkusio sam pako sám i preporučujem ljubitelju voćakah ovo: neka u prolětju marljivo po granah zavidke kupi, od grunja naloži vatru i sve pokupito sažge. Nije dosta i sigurno ono, što je pobrano, pokopati u zemlju, jerbo gusěnice izilaze.

Ako vidiš kasnije gusěnicah po dèrvju i to u klupku, kad su topli dani: uzmi štangu dugu il' kratku, kako ju već trebaš, a za taj posao su najbolje štange vèrbove, jerbo su lagane; štange ove neka budu na debljinu ruke; na vèrhu jih priredi s dvě strane kao lopatu na lakat dužine; ovom lopatom lahko možeš uništiti gusěnice na kupu. Ako nemožeš uništiti gusěnicah, što sěde na tananih granah, uzdèrmaj grane ter gusěnice stresi.

Kad popadaju gusěnice na zemlju, da se opet nepopnu dèrvetu na krunu, a ti naredi od kudělje il' debele predje konopčić na debljinu pèrsta, namaži konopčić maščom, kojoj dobro priměšaj živoga srebra, *unguentum hydrargirii cinereum*, ovim konopčićem dèrvo pod krunom na pedanj obveži; kad se konopčić osuši, opet ga namaži; preko ovoga konopčića neće ti nijedna gusěnica; ter ovako možeš gusěnice na stablu sakupljene gori opisanimi lopatami na štangah lahko uništiti.

Guske.

Guske mlade da nepogibaju. Kako se počimlju leći, oguli mladoga vèrbika, koru mu dobru kuhaj, vodu ovu hladnu podaj izleženim mladim guščicam tako, da prije nekušaju nikakve vode. S ovom vodom od vèrbe neka se zabavljaju 3—4 dana. Kad malko porastu, uzmi drobne soli, i koliko je medju pèrstima dèržati možeš, metni mladoj guščici u kljun, paštaj ju k vodi frižkoj, koja na blizu bit mora. Tu ljubav više put guščicam čini.

(Dalje drugi put).

Museum.

Pokloniše p. n. gg.:

C. akademia znanostih u Beču: 1. Sitzungsberichte. Mathematisch-naturwissenschaftliche Classe. Band X. Heft IV. u. V.; — 2. Sitzungsberichte. Phil.-hist. Classe. B. X. H. IV.; — 3. Archiv zur Kunde österr. Geschichtsquellen. B. X. H. I.; — 4. Fontes rerum austriacarum. B. VII.; — 5. Monumenta Habsburgica. B. II.

C. kr. geologički dèržavni zavod u Beču: Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt. 1853. IV. Jahrgang. Jänner. Februar März. (2 exemplara).

Drobnić Josip: Joannis Lucii de Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex. Francofurti. 1666.

Horvat Franjo duhovni pomoćnik u Remetincu: jedan velum.

Joža Pavao professor, altarista i něm. prepovědnik kod sv. Katorine u Zagrebu:

1. Молитвеник за славено-рускïх їлї греко-католичеескïх вонно од Ï. Ф. Будинѣ 1831. 12. 4. exemplara.

2. КАРТЄ ДЄ РЪГЪЧЮНИ. Ꙟ БЛАЖ 1840. 12. 4 exemplara.

Kolaković, c. kr. kapetan u miru: Košulju od mědene žice 9½ funt. težku, koja je do sad bila kod obiteli Kolakovićah.

Körbler, vèrtlar nadbiskupa zagrebačkoga: cvět od agave.

Mallin Janko, gradjanin, tèrgovac u Zagrebu: gnězdo od mošnate sěnice (Beutelmeise).

Partaš Josip, professor praeparandie u Zagrebu, dělo svoje: Početno naravoslovje za porabu nižih zvodah i za samouke. Sa 3 tab. U Zagrebu. 1853.

Prašil dr. u Gleichenbergu: više komadah ukamenjenoga dèrvja i sada iz Gleichenberga i Kappensteina.

Praunsperger Aleksa, dr., pralěčnik: takodjer više komadah ukamenjenoga dèrvja i sada iz Gleichenberga i Kappensteina.

Praunsperger Hamilkar: kamenja iz Korane kod Karlovca i iz Zaprešićah kod Samobora.

Reiser Franjo iz Samobora: 2 morska puža.

Sachs Mavro, dr. u Zagrebu: jedan pathologički praeparat.

Sargert Stěpan, djak: 1 zmiju i 30 lepirah.

Scheiger Josip svoje dělo: Andeutungen über Erhaltung und Herstellung alter Burgen und Schlösser. Gratz, 1853.

Spierer Jakob, tèrgovac u Zagrebu: jednu pticu amerikansku.

Tkalčić Ljudevit: više felih pužah i ljušturah iz Sutle kod Bèrdovca.

Haulik od Várallye Gjuro, nadbiskup zagrebački: hrastovo dèrvo ukamenjeno, izkopano pol hvata duboko na onome městu, gdi je sad agave amerikanska (ili kao što je prosti svět u Zagrebu, al krivo, zove „stolětni cvět.").

Brlić Andrija Torkvato: 1 sr. poljski, 1 magj. kr. 1 austr. kr. i 1 novac od Badena.

Celinić Franjo, kotarski ranarnik u Lepoglavi: a) 7 bakr. a 3 sreb. novca (izmedju ova tri sreb. rimski je našast u Toplicah varaždinskih, a druga dva su našasta u Lepoglavi); b) 5 kamenacah, što su našasti u bubrezih zaklanog maršeta.

Dianović Ivan, gradjanin, kavanar u Zagrebu: 1 uzpomeni novac.

G. Haukovec Dragutin, župnik u Velikom Bukovcu (po g. Janku Caru, c. kr. podžupanu koprivničkom: 1 uzpomeni novac našast u Velikom Bukovcu na vèrtu Josipa Kosca u zemlji.

Kukuljević Sakcinski Ivan: 1 sreb. španjolski novac.

Lacković Gjuro, župnik u Petrijancih: 1 novac sreb. od g. 1680. od Leopolda.

Mirković, c. kr. kapetan u miru: 1 sreb. novac.

Mosbauer Josip, župnik (po g. Dragutinu Pogledjću od Kurilovca, c. kr. podžupanu virovitičkom): 3 stara novca izkopana u Špišić-Bukovici u jednom vinogradu.

Pešić Antun, c. kr. nadměrnik i prisědnik kod c. kr. commissie od zemljarine: 1 sreb. poveći novac od g. 1547.

Petrijančani: 4 novca (izmedju kojih jedan sreb.).

Radinović Tihomir, nastojnik lugah, (po g. Živki Blažekoviću, kotarskom sudcu): 1 sreb. novac našast u Moslavini, u županiji osěčkoj.

Rom Josip, vlastelin na Štajeru: 1 uzpomeni novac.

Sobotski Josip, lovac kod g. Ambroza ml. viteza Vranicana-Dobrinovića: 2 turska najnovija novca (jedan vrědi 6 kr., a drugi 3 kr. sr.)

Stražimir Franjo, c. kr. poreznik u Suhom Polju: 1. sreb. novac.

Šnelec Skender, župnik u Stenjevcu: a) Missale romanum. Antverpae 1682. u 8.; b) Breviarium ad usum Cathedralis Ecclesiae Zagrabiensis. Viennae Austriae, 1687. u 8.; c) Militär-Almanach für das Jahr 1808. u 12.; č) 3 sreb. 1 bakr novac.

Strozzi Ferdinand, marquis: kestenovo dèrvo ukamenjeno, našasto ili bolje reći izkopano u stanju c. kr. financie u Zagrebu.

Tkalčić Ivan, djak: karasa ribu iz Save.

Vežić Vladislav, perovodja c. kr. banske vlade: 1. ukamenjenu ribicu izkopanu izpod Suséda.

Skalar Mijo, kapelan u Petrijancih: 34 novca. (Dopis. Da zadovoljim obećanju u br. 24. „gospodarskih novinah" glede starih novacah, pošiljam evo po g. kassatoru grofa Franje Draškovića od Trakostjana 34 komada, medju kojimi ima sedam srebèrnih. Svi skoro poslani novci rimski lěto s su našasti u Petrijancih. — Od spomenutih novacah dobio sam 1 rimski od g. Jurja Stoósa, vlastelina, a 3 novca od g. Vatroslava Jugovića, tajnika Petrijanečkoga; ostale mi pako sve Petrijančani velikodušno pokloniše. — Upravo danas neka žena kukuruz okapajuć nadje rimski dukat u vrědnosti od 6—8 fr. sr. Tko će mu gospodar biti? to neznam; da mi kesa dopušta, rado bi ga kupio za narodni naš museum. Nebi li se našla u okolici ovoj domorodna koja duša, koja bi se na tù žèrtvu skonila? Ja ću nastojati o tome; da li će mi poći za rukom, to će pokazati budućnost.

U Petrijancih 30. lipnja 1853.

Mijo Skalar,
kapelan.

M. S. — D. R.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 41. U subotu 8. listopada (oktobra) 1853. GODINA I.

Članovi utemeljujući.

Položio u ime utemeljiteljstva p. n. g.:

Gučetić-Ovčarević Lukša, knez, član c. kr. poslanstva u Rimu, 50 fr. (70/100).

G. Franjo Trummer

vratio se je d. 5. o. m. iz križevačke županije. Na poziv c. kr. militarnog gouvernementa u Zagrebu obišo je takodjer vinograde sl. nar. varaždinsko-križevačke i varaždinsko-gjurgjevačke regimente. Sad pregledava gorice od Zagreba do Podsuseda. Do 9. ostat će ovdě, a onda će poći u Varaždin, da razvidi jedan dio goricah oko Varaždina. Činimo na to pozorne gospodare vinogradah varaždinskih. Tko ga je rad imati, neka se obrati na g. **Ivana Haltera**, posěduika realitetah u Varaždinu, i njemu zajedno nek izrači svoj prinesak.

Nadalje se javiše, da ga žele imati:

10. Zaštitnik i član světli ban **Jellačić od Bužima Josip**, baron, položivši 30 fr. sr.;
11. Član **Ferrić od Hudoga Bitka Tadija**, vlastelin, položivši 5 fr. sr.;
12. **Halter Ivan**, posědnik realitetah u Varaždinu, položivši 5 fr. sr.

O betegu iliti skvarenju grozdja.

Dalnje opazke i izkustva moja.

Od člana **A. Š.**

27. rujna.

O moštu iz samog skvarenog grozdja. Reko sam u br. 39. „Gospodarskih Novinah", da se je mošt hitrije očistio u onih bocah (flašah), koje nisu pune bile. Što je dakle čisto bilo, odlijo sam u dvě holbene flaše i do danas je još čisto i dobro. Ostali mošt odlijo sam u druge čiste boce, jedno zato, da se dalje čisti, a drugo zato, da drozdje (sediment) u kraj bacim. Kad sam hotio čisto izaprati staklo, opazim, da se nešto na staklu dèrži, što se odaprati neda. Sad opazim i u drozdjih puno toga, što je bilo kao pěsak. To okusim i opazim, da su sami crystalli; ukusa su bili sladko-rezkoga; nebi li to bila birsa (Weinstein)? akoprem nikad nisam primětio, da se u moštu birsa pravi.

30. rujna.

Okusim opet ove crystalle, ali mi se danas vidi, da su alkali.

Osim onoga čistoga mošta u dvě holbene flaše, čini mi se, da će se vás drugi mošt skvariti, jer je mutan kao mlaka, nema žmaha, samo duba mu je nešto od muškata ostala; sluga ga nerado pije. Nisu li oni crystalli cukrik (Zuckerstoff), iz kojega bi se morao kroz fermentatiu alcohol dělati. Sad se je odlučio iz mošta, i mošt će se, tako mi se vidi, čisto skvariti, jer je fermentatia prestala i zato mošt neće dalje da se čisti. Mogao bi tko reći, da se vino u bocah neděla i t. d.; ali mu ja odgovaram, da sam ja svake godine od muškata načinio nekoliko bocah mošta i imao sam ga dobra i nepokvarena.

Kako ja teliće gojim.

Od **K. Fischera**, župnika.

Čitao sam o načinu, kako treba teliće gojiti, mnogo toga — medju ostalim i najnovije naputke, a mnogo sam i sám izkusio u toj struci gospodarstvenoj; ali, da istinu kažem, sve skupa nije mi se puno dopalo. To mi dade povoda razmišljati, da pronadjem prostiji i jevtiniji način, kojim bi se mogli gojiti telići, budući je obće poznato, da je po dosadašnjem načinu junica, dok ju je čověk uzgojio do krave muzare, skoro uvěk više stála, nego je ista krava vrědna bila.

Měseca lipnja 1852. kupim za pripašu tri telice jednako stare od proste seljačke bagre (trage). Dvě su telice bile iz Liebotičkog marova i činilo se, da nisu za dèrž valjane. Nu ja za to nisam mario, već kupim te telice, pak jih pustim sa još jednom po dvorištu prosto skakati i pod vedrim nebom spavati, dà, što još više, puno krat bi prenoćile ove telice u jesensko doba na gnojištu, kad se izza jutra sve bělilo od mraza. Zimi sam jih dèržao neprivezanih u štali ne baš pretoploj

medju drugom marhom. K ove tri telice kupim u jeseni još jednoga junčića, i sve četvero teladi prigledao bi i hranio sa svim jednako.

Kad sam telice kupio, moglo jim je jedva (komaj) sedam tjedanah biti, a dvojim, da su više od tri tjedna sisale; pa pri svemu tomu, što su tako nejake bile, hranio sam jih već s početka većom stranom, a najposlije sa svim sa zelenom kèrmom t. j. s brabantskom dètelinom i drugom košenom travom i to u takvoj mèri da su mogle jesti, koliko jim se je uzhtèlo, isto tako su pile telice koliko jim je drago bilo iz lokve, koja je u srèd dvorišta čistom živom vodom napunjena bila. To je tako sve do zime tèrpilo. Pri svemu tomu, što su telice ove zelenom travom hranjene bile, nije ipak nikad na njih opaziti bilo, da su se kad napuhnule. Svaki u kući bio je s ovimi junicami dobar i umiljat. Više krat dobile bi od mene i moje družine po komadić kruha a na kruhu soli, ali zato bi poletile k svakomu, koi bi se samo na pragu od kuće pokazao. Ovim prostim načinom postala je moja mlada marha tako pitoma, gojna i lèpa, da ju je bilo milina gledati.

Kad je bilo mojim telicam nešto više od devet mèsecih, odveo sam jih na ogled k izlogi urečenoj po našem gospodarskom družtvu, i tù je jednu od ovih junicah dopala nagrada; a nije bilo mojim telicam još ni godinu danah, pa su se već sve tri skoro u isto doba gonile. Dà kako da sam im bika pripustio, i poslije devet mèsecih oteliše se sve tri bez ikakve pomoći, dà, što još više, dvè se oteliša, a nije baš nikoga kod njih bilo.

Od ove tri mlade krave imao sam već pèrve godine toliko mlèka, da sam sa svim zadovoljan bio, a muzti su se dale bez ikakva opora i nemira. Bile su sad kao krave isto tako krotke i mirne kao god negda, dok su još telice bile.

Poslije pèrvoga teljenja bile su ove krave već tako uzrasle i tako gojne i male glave a vitka tèla, da su se mogle uzporediti najlèpšim kravam. Jedna je od ovih kravah sad kod zakupnika marova, i tá je krava medju njegovimi kravami najlèpša.

Pokus ovaj, koi mi je tako dobro pošao za rukom, nuka me, da priobćim neka pravila za odhranjivanje telićah, kao takodjer i koristi, koje su s ovakvim načinom odhranjivanja skopčane, i to:

1. *Budi s mladom marhom prijazan i dobar.* Ja mislim, da je to neobhodno potrebito, ako tko želi odgojiti muzare krave. Komadićem kruha, što jim se kad kada pruži, može se mlado marvinče ukrotiti i upitomiti. Krava, s kojom su ljudi dobri i prijazni, daje doisto, ako su okolnosti iste, više mlèka i lakše ju je muzti, nego li kravu, koju čovèk straši. Gdè god je marha pitoma i gojna, tu su ljudi s njom dobri i prijazni.

2. U svih knjigah, koje pišu o gospodarstvu, veli se, da treba mladu marhu hraniti više sa suhom nego li sa zelenom kèrmom. Mislim, da to može bit probitačno kod junacah, koji se hrane, da volovi budu, ali za junice vidi mi se, da ovaj nauk nevalja, tim više, što bi se već iz mala moralo gledati na hranu, koja više udara u mlèko. Da se marha sočnom hranom dobro i s koristju kèrmi, to je pokazao moj pokus.

3. Svaki lahko uvidja, da se marha zelenom kèrmom jevtinije i priličnije kèrmi.

4. Mnogo hasni mladoj marhi, ako je pod vedrim nebom i ako može po volji amo tamo tèrčati i skakati.

5. Time što se *marhi obilnija hrana daje, dalje se dodje za godinu danah nego li za dvè godine pri mèršavoj hrani.* Ako se pravo uzme, s obilnijim hranjenjem skopčana je troja korist: pervo prišteđi se mnogo hrane, drugo dobije se bolja marha, i tretje muzare prije su na hasnu.

6. Nije od potrebe, da se junice stopèrv druge ili tretje godine puštaju pod bika. Istina je, da su junice lèpše, ako kasnije dodju pod bika, ali koliko stoje te krave? a koliko krat se junice izjalove, pa što onda s njimi? ajd s njimi k mesaru. Pri gospodarstvu neglèda se toliko na prelèpu marhu koliko na to, da se od nje dobije čim veća korist. Pri obilnoj hrani i dobroj prigledbi malo će junica zaostati, pa će ipak već za 6 ili 7 četvèrtah godine s teletom i mlèkom od koristi biti.

Ako se krava ovako uzgojena i nadalje obilato kèrmi, bit će za četiri, pet godinah od nje krava, da netreba bolje za potrebe gospodarstva.

Izvèstje

o skupštini i izlogi c. kr. gospodarskoga družtva u Beču — dne 31. svibnja i 1. lipnja 1853.

Od kneza **Hug. Salma** i bar. **Ot. Hingenau-a**,
zastupnikah gospodarskoga družtva moravsko-slezkoga na istoj skupštini.

Po danom jim častnom nalogu pohodiše podpisani izlogu bivšu 31. svibnja i 1. lipnja i pobilèžiše, što je god važnijega tom prilikom razpravljano i govoreno, ter izvèstjuju što slèdi:

Izloga bila je obilata na makinah i spravah poljodèlstvenih, na kojih mogao si naprema spravam bivšim lani na izlogi primètiti, da su u koječem practično popravljene i poboljšane. Popis tih makinah i spravah nije pobaška (poseb) razdavan, nego je uvèrstjen u list. 22. časopisa „Allgemeine Land- und Forstwissenschaftliche Zeitung“ (*„Obćenite novine poljodèlstvene i šumarske“*).

Usuprot izloga marve bila je preslaba i nedovoljna; od konjah samo *jedan*, ovacah takodjer malo, a i to je bilo ponešto iz drugih krunovinah, n. p. ovacah barona Bartensteina iz Hennersdorfa, i jedan par inostranih.

Razdèlba nagradah popisana je takodjer u spomenutom časopisu; dakle ćemo odmah napomenuti razpravu, koja je bila drugu večer po započetoj izlogi.

Pročelnik svètli knez Liechtenstein pripomenuvši u obće gore opisani značaj ove izloge, pozvà pritomnu gospodu, neka bi svoje mnènje očitovala o tom. Baron Villasecca mnije, da je tome, što je tako malo stvarih, a osobito marve sa sela na izlogu poslano, ponajviše to krivo, što je dan i mèsto, gdi i kad će biti izloga, premalo obnarodovano; a drugi uzrok možda da je to, što je programmom propisano, da samo vlastito t. j. samouzgojeno — u štali izložnikovoj postalo blago nagradu zadobiti može; a dovoljno bi bilo, kad bi se samo to potrebovalo, da bude *u zemlji* domaće. Direktor Papst mnije: da bi nagrade novčane morale svakako male gospodare podticati, ali da su velike naprema tomu tegobe: izložište, uzdèržavanje marve i platjanje mita od nje na linii i t. d.! Možda da bi dobro bilo, prije od prilike na dva mèsta u zemlji odabrati marvu najbolju, ter onda odrediti, da se odabrana na taj način *učena marva* (Preisvieh) *ima* na izlogu dovesti! Isto tako i o ovcah da bi valjalo sud izreći, ali za svukoliku cesarevinu! No, da se uzmogne sve to učiniti, od potrebe je podpora sa strane dèržave, budi tako, da se naknadi trošak izložnikom, budi da se dèle kolajne u nagradu. Vitez Stettner izjavlja se za putujuća okolo povèrenstva (Commissionen), i za to, da se nagrade daju samo *domaćim* izložnikom, i to pèrvu godinu da se predbilèži marva za ogled, a drugu godinu, ako je marvinče

ostalo, kakvo je prije bilo, ili ako se još boljma podiglo, — da se dade nagrada. No neuputno je svakako goniti marvu u Beč. — Professor F u c h s mnije: da bi trebalo putem pověrenstvah izviditi, *gdi* je dobra marva, ter ju onda popisati i u Beč pozvati; ili, kao što u Českoj biva, na *dva* města urediti izlogu govedah, ter tù i nagrade děliti; a to bi možda moglo biti kod kotarskih podružnicah! — Savětnik gospodarstveni H o f f m a n n nije za pověrenstva, ali jest za *izlogu domaću*. — Savětnik ministarski K l e y l e smatra izloge za stvar važnu, premda dosadanje izloge nisu bile dovoljne i valjane. Nu bile su ipak dovoljne za sprave i makine, zato jih treba i u napredak uzdèržati za iste sprave i makine. Ali pita se samo to, da li bi trebalo s tom izlogom spravah i makinah spojiti izlogu marve. Sudeći po današnjoj slaboj izlogi rekli bismo, kao da netreba. Prekinula se je sveza izza pèrvašnjih izlogah, gdi su se n. p. ovce iz svekolike cesarevine ovamo na izlogu stěcale. Tome se nemože sad drugčije doskočiti, nego ako se iste izloge nastave neprekidno uz više godinah. No prije svega je od potrebe, *da, kao i prije, budu takove izloge svake godine u jedno stanovito doba*, da se time izložnici opet priviknu nekome redu, a to je znatnije nego li oglašivanje nestalnih rokovah. Izloga marve istina, tegobna je: pověrenstva okolo putujuća bila bi od prilike to, što i kotarske podružnice, — a *ove* neka bi činile, što se odozgo potakne; nu zato ipak nevalja upuštati izlogah, kako da i gradjani mogu marvu ogledati. Da se izložnici što boljma podbodu, neka jim se odkupuje marva, ter onda izigrava i t. d.; svakako neka se to sve dalje pokušava, nu doslědno i krěpko, niti valja namah uztuknuti (abschrecken), ako što nepodje za rukom. Nagrade novčane dà kako da su slabe, ako u tom nepripomogne dèržava; zato je od potrebe izigravanje, jerbo donosi novacah; — i jerbo je time spojena neka vèrst tèrgovine s marvom, koja pomaže i podiže marvinstvo i t. d. — Direktor P a b s t pristaje na izigravanje, ali misli, da bi trebalo ostaviti nagrade i presudu marve na izlogu dopremljene. Vitez S t e t t n e r: Neka se udari neka vèrst ucěne (Remonten) na dobru marvu, neka se onda to oglasi, pa će marva doći! P a b s t: Odkup uzimlje, istina, izložniku najbolju marvu, nu ipak i on se izjavlja za taj odkup. — Knez L i e c h t e n s t e i n: ako se mlada marva i kúpi, zato opet ostaje izložniku odgojena marva. Grof P e r g e n pita, da li nebi dobro bilo čitavu izlogu razdvojiti tako, da marva ostane *izvan grada pred liniom*, a ostale izložine da dodju na obično izložište? K l e y l e: neka bi tako i bilo; no kako da dodje publika napolje (van)? S toga je bolje sve zajedno ostaviti, ako nećemo, da marva dodje možda na koi poznati tèrg marvinski. U ostalom neka se *nagrade* daju samo za marvu samouzgojenu, a neka se kúpi, što je god dobro; nu onda moglo bi se odstupiti od nagradah. Izvěstitelj knez S a l m podupire gospodina K l e y l e-a u tom pogledu, da bi shodno bilo za izloge odrediti preko godišta jedno stanovito doba, koje je u gospodarstvenih poslovih od velike važnosti. Grof P e r g e n želi, neka se nebi potrebovalo, da bude marva doma uzgojena, nego da se to ište, da bude marva kojega *gospodara*, a ne kakva god tèrgovca. Dostojno je i to nagrade, ako gospodar kúpi marvu dobru! Knez L i e c h t e n s t e i n: Da! ali je od potrebe to doznati, da se po tom poznadu pasmina i města. K l e y l e: No valjalo bi to svakako stegnuti samo na *domaću* marvu. U ostalom ponavlja to, da je bolje *stanovito* doba za izlogu, nego sva oglašivanja i razpisivanja! Izza kako se razprava povede o načinu, kako treba izigravanje proglašivati, i pošto bi upitano, da li bi to doba trebalo udariti na posljednji dan lipnja, koje podupira grof P e r g e n, upita K l e y l e: što bi se imalo priměttiti *o pokusih* s makinami lětos propuštenih? U obće izjavi se nekoliko govornikah proti pokusom na izlogi, direktor K o v á c s pako za *predpokuse* i za to, da se naznače poslědci pri izlogi.

Budući da se je skupština samo prosto dogovarala, s toga nebudu učinjene odluke nikakove.

U Beču, 8. lipnja 1853.

O blagu i o radnji netvarnoj i o njihovom značenju i položaju u narodnom gospodarstvu.

Spisao

Dr. Fr. Vladislav Rieger.

Preveo **Vinko Pacelić.**

(Nadalje).

§. 18.

Da su najposlije sve one radnje neproizvodne, koje Smith i njegovi sljedbenici za takove smatraju, zar da nebi bilo smiješno smatrati sve one radnje za neproizvodne, kojima nije svrha ina, nego da budu opet *drugim proizvodima* za sredstvo.

Sljedovno moralo bi se priznati, da su takojer sve one radnje neproizvodne, kojima se piše i štampa, i one radnje učene, umjetničke, znanstvene, mehaničke i zvjezdarske (astronomičke), što ih rabi za lijeke ljeěnik, za ranara sprave ranarske, potrebe vojničke, bojne brodove, javne zgrade, činovničke kuće, tamnice, crkve i učione, kazališta i bolnice i t. d.

Ili ako su sve radnje neproizvodne kojima ove sve stvari služe, tim su većma neproizvodne i one radnje kojima se sve ove prave; pa gdje je onda i koja radnja proizvodna?

§. 19.

Lasno se vidi, da je mnijenje S m i t h o v o i njegvijeh sljedbenika o proizvodnosti krivo, pa ga mi smatrali ma s koje mu godj strane drago.

Ukazav da se radnjama netvarnijem i inima jurve navedenim svojstvo proizvodnosti odreći ne može, kao ostalima što tvarne proizvode prave, sada ćemo da vidimo upravo, kojijem načinom ove radnje oko proizvodbe rade. Najprije da povirimo na promatranja, zbirke, izpite i ine radnje učenih ljudi! Tko im može odreći korist oko proizvodbe?

Ne samo što obrtnicima uštedi vrijeme i spravu, što se hoće inače pojedincu da razvidi i izuči one znanosti, sa kojih proizlaze po obrtnosti po inih zemljah tolike obširne koristi, ne samo što krivovjerstvo uništuju, koje je mnogijem narodom priječilo u koristovanju blaga, a ne mogu se upotrebiti sile prirode, dok se ne poznadu njeni zakoni; bez radnje znanstvene ne može se ni pomisliti napredak obrtnosti niti bogatstva narodnog. Znanosti uobće, napose pako prirodne, kojima se u naše doba tak velike stvari dokazuju, ravne su doista, što se njihove znamenitosti i djelatnosti tiče, sa proizvodnim tvoruljama (mašinama), koje i same nisu ništa do plodovi radnje znanstvene utvarene (oživotvorene), kao što je misao pjesnikova utvarena u stihove, na bartiji složene. A znanost sama sobom jest ono veliko, ono glavno orudje, o kome se može reći, kao što reče Arhimed, da se njime svijet može maknuti sa svoga mjestišta.

§. 20.

Nadalje, ako može pomisliti na blagoslov proizvodnosti, na napredak narodnog bogatstva bez dobre

uprave zemaljske, bez pravednosti, reda i sigurnosti? Isti Smith smatra dobru vladu uz diobu radnje i uz obširnu trgovinu za najglavniju podporu proizvodbe, dočim ukazuje blagoslove što ih čini osobito svestrana osigurana slobodna trgovina i uredna pravednost.

Kolike zasluge o proizvodbi imadu oni, koji posluju oko javne sigurnosti, pravednosti i radu, poznaje se najboljma, kad se sravne zemlje gdje nema redovite vlade niti sigurnosti, sa zemljama obrazovanima, u kojih obrtnost pod okriljem vlade čuda tvori: na jednoj strani čovjek podvržen svakoj nevolji hudih životinja mora da si čuva neprestano život od napasti divlje zvjeradi ili od susjeda svojih, neimajuć (jer i ne može) više blaga. nego koliko treba za život — púka sirovost i gola sirotinja, na drugoj strani zemljište krasno obradjeno i plodno na svačemu, veličanstvene zgrade, naredne sprave, ukusna i gojna jestiva, prijatno odijelo, razne i plemenite zabave, rječju ljudi uživajući svojštinu u miru — obrazovanost i bogatstvo.

§. 21.

Svećenik, propovjednik prinosi takojer velike zasluge proizvodbi razprostiruć medju narod ćudorednost, pravednost i poštenje, koje su neobhodne potrebe obrtnosti i trgovini, jer bez njih nema marljiva rada, niti reda nego vazdašnji boj, skitanje i badavno trošenje blaga. U takovome družtvu gdje nema vjere ni poštenja u ljudih, gdje se laživi bankroti smatraju sa vještinu trgovačku i gdje ih javno mnijenje obranjuje, tu nema takojer ni volje za trgovinu niti za obrtnost, tu se novci zatvaraju, da ne vide bijela danka; tu nema izmjene nema prolaze niti pravog razmjera u imetku, nema sigurnosti, — ama imade kradeži, prijevare i lupežtva. A obratno gdje imade ćudorednosti i poštenja, tud raste povjerenje, glavna ota poluga trgovine, novci se lasno pazajmljuju, nevjera pada, proizvodi prolaze na jagmu, svaki si može zaslužiti, imovine su ravnije podijeljene, jevtinoća i blagostanje.

Znamenitost vjerozakona o trgovinu uznavala se veće i u prastara vremena jer su vazda tržišta obično bila na mjestih kud česti putnici prolaze i nablizo slavnijeh hramova, da bude tobože trgovina pod zaštitom vjere, a mudri Numa drugi kralj rimski, koji svojijem zakonima položi temelj bogatstvu rimljanskome načiniv božici poštenja žrtvenik i svećenike, dokazao je time, da je boljma popao i razumljeo, što diže trgovinu i bogastva, nego li mnogi novlji ekonomiste.

§. 22.

„Say“ sumlja da li liječnik radi oko proizvodbe? jere veli, liječnik ne radi ništa, samo što savjetuje, a i u taj par prestaje njegova radnja, dakle mu i nestaje cijene; proizvoda što ga tako hitro uradi i nestane tako hitro.

Ali zar da ne vrijedi ništa povraćeno zdravlje, zar da ne vrijede oporavljene sile, zar da ne vrijedi prištedjeno vrijeme bolovanja?

Uzmimo n. pr. da bi obrtnik koji bolovao do 200 dana: liječnik ga uzdravi za 20 dana. Dakle je obrtnik prištedio 180 dana za rád — a Englezi govore „times is money = vrijeme je novac.“ Radnik može svaki dan zaslužiti po 1 forintu — a obrtnik ili tvornik (fabrikant) može i 100 fl. i više.

Čovjek što boluje radi i služi malo ili ništa, a kad čini što mu liječnik savjetova pa ozdravi i novu snagu za rád dobude može svoju proizvodbu podvojiti ili utrojiti. Doista je divna stvar, što mnogi ekonomisti za proizvodnu radnju drže radnju kovača, što je skovao ili nasadio ralo, kojime se zemlja rije, a liječnikovu radnju, koji je povratio snagu onome što pluži, drže za neproizvodnu; da priznavaju znamenitost oko umnažanja narodnog gospodarstva kolara, koji je stesao plug za oranje, a neće da priznadu otu istu znamenitost liječniku marvinskome, koji je izliječio (izcijelio) konja ili vola za oranje.

Zar nebi bila budalaština da tko kaže, da onaj gazda, koji je marljivim svojim nadziranjem jednu ovcu sačuvao, radi oko proizvodbe, a onaj slavni englezki liječnik Jenner da nije, koji je pronašao kalamenje (cijeplenje) i tako hiljadi i hiljadi gospodarima, da i milijunima život spasio?

(Konac drugi put).

Težačko orudje (alati).

Makina amerikanska za mulitbu kukuruza (Amerikanische Maisentkörnerungs-Maschine).

Makina ova stoji u Beču kod Burga 36 fr. sr. i omulji za 8 urih najmanje 20 vaganah kukuruza. Po točnom proračunu dodje nadnica uračunajuć još i mazivo i iztrošenje makine od vagana na 2 kr., dočim je kod muljenja sa ribežom stajao vagan do 12 kr. Buduć da pri mulitbi ima kod svakog vagana po 10 kr. koristi, to se već kod 216 vaganah izplati makina. Ovom makinom mogu se 3—4000 vaganah kukuruza omuljiti. Onda se iztroši. Ova je makina samo za veća dobro uredjena gospodarstva, jer kod malih gospodarstvah družina lahko olupi kukuruz, kad nema drugoga posla.

Makina inglezka za rezanje gomolja (Englische Knollen-Schneidmaschine).

Ova makina može se dobiti u Beču kod Leona Wolfa za 95 fr. sr. i reže gomolje na kocke. Makinu može kretati čeljade od 14 godinah, jer je mekanizam jako jednostavan. Za uru može se izrezati 20 vaganah gomolja, i tako dodje nadnica od vagana samo na ¼ kr. uračunajući i mazivo i iztrošenje makine, dočim vagan, kad ga čověk sèkalicom (Hackeisen) reže, na 2 kr. dodje. Ovaj stroj sa svim se izplati već kod 3255 vaganah i može lasno 10 godinah tèrpiti, sve ako se jako mnogo s njime reže.

Museum.

Pokloniše p. n. gg.:

Padavić Tomislav, pravnik: 1. kamen od Dianina hrama, 2. kamen od amphitheatra u Pulju, 3. dva kamena s obale inglezke, 4. kamen iz Pulja, 5. kamen istrijanski, iz kojega je veća čast Mletakah sagradjena, 6 dva kamena od Dianina hrama, 7. kamen sa Lisine u gorskom kotaru, 8. iz groba rimskog izkopano u Pulju u živom kamenu našasto.

Schrei Simo, c. kr. lečnik rudarski u Bleiburgu: 23 komada mineralah od Bleiberga u Koruškoj.

Eckhardt Petar: 5 komadah petrefactah iz Radoboja.

Štajdacher Hinko: 5 komadah izkopanih pod Susèdom.

Kušević Svetozar, c. kr. savětnik žup. zagr.: kamenčić našast u Velikom Bukovcu kod Ludbrega.

U ime glavnog pravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: Dragutin Rakovec. — Tiskom Franje Zupana u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 42. **U subotu 15. listopada (oktobra) 1853.** **GODINA I.**

Izloga 1583. godine.

Poslaše p. n. gg. (nadalje):

Dne 5. listopada.

VI. **Vukasinović Ante**, iz Rěke:

1. jedan funt čauricah;
2. tri pověsma (1 běle, 2 žute) svile — (jedno i drugo njegov proizvod).

G. Franjo Trummer.

Nadalje se javiše, da ga žele imati:

13. Visoki c. kr. militarni gouvernement u Zagrebu za sl. c. kr. nar. varaždinsko-križevačku i varaždinsko-gjurgjévačku regimentu, položivši 36 fr. sr.;
14. **Rauch Levin**, baron, vlastelin, položivši 10 fr. sr.

Bubogojstvo.

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

(Konac).

Cělo bubogojstvo sastoji se od pet dobah (periodah) ili pet svlačenjah:

1. doba od izleženja do pèrvoga sna, ili pèrvoga svlačenja;
2. „ od probudjenja iz pèrvoga sna do zaspanja u drugi san, ili drugoga svlačenja;
3. „ od probudjenja iz drugoga sna do zaspanja u tretji san, ili tretjega svlačenja;
4. „ od probudjenja iz tretjega sna do zaspanja u četvèrti san, ili četvèrtoga svlačenja;
5. „ od probudjenja iz četvèrtoga sna do zapredanja. Peti put se presvlače, kad se preobraze.

Koliko traje jedna ili druga doba, to je nejednako, jer to zavisi od dobrote ili zapuštenosti kèrme i od dvorbe, od vanjskog upliva, kao topline i studeni, suše ili dugotrajne kiše, koje sve ove dobe pokratjuje ili produljuje. Ovim pripetjenjem pridružuje se jedna naravna pačka u njihovom napredovanju, koja je pačka svakomu stvoru prirodjena, a to je — bolest. Kako god svi živući ljudi i sve životinje nisu u zdravlju jednake, tako je i ovo živinče podvèrženo ovoj izměni.

Zdrave i dobro napredujuće bube kod dobre kèrme i dvorbe i ugodnog vremena padaju u san svakih 5 ili 6 danah, a druge se bube kod zločeste hrane i studenog vremena svlače tekar za 10 danah.

Ja sam u Monfalconu k nekom bubogojitelju došo baš u ono vrěme, kad su se bube počele zapredati; ovaj mi kazà, da su baš onaj dan prošla 4 tjedna, što su se izlegle. Reče mi nadalje, da on ne, kao drugi i kao što je obično, samo 4 puta na dan bube hrani, nego da jih hrani 8 putah dan i noć. I ovo je sigurni dokaz, da je razlika medju dobrom i zločestom hranom i dvorbom svakoga stvora.

Svaki san traje 24 ure, a san jest to, kad bube kao da su mèrtve, ukočene leže. Prije nego zaspu, pozna se to po tome, što jim se manje rači jesti; spavajuć visoko glavu dèržo, a nemiču se ni malo. — U ovom snu nije u njih slobodno dirati; zato jim se u ovo doba niti kèrma nepolaže. Poslije svakoga sna proměne kožicu, koja se osuši i opadne, i na město nje druga izraste. Ovo se zove svlačiti.

Kad se bube počmu zapredati, — što biva u petom ili šestom tjednu poslije njihovog izleženja, — netreba jim više kèrme.

Komu nije moguće 8 putah u 24 ure bube hraniti, taj se mora žuriti, da jim barem 4 puta na dan kèrme položi, naime: u 4 ure u jutro, u 10 i 4 o podne, i u 10 u večer.

Obrok traje jim navadno $1\frac{1}{2}$ do 2 ure.

Ako se bube s obranim listjem hrane, mora se ono na okrajcih od lěsah prostirati, i tad će se bube bolje razširivati i krupnije izrasti, nego kad bi se listje same u sredinu bacilo, gdi bi jedna buba drugu tiskala i o rastenju jedna drugu pačila. U těsnoći zapredaju su i dvojci, u těsnoći radjaju se i mekane galete, koje se nisu mogle izleći i zato su oslabile ili obolile.

U pèrvom i drugom snu, dok se bube s obranim listjem hrane, moraju se, kad se iza sna probude, na druge lěse obrědko prenesti i tako položiti, kako se

može prosuditi, da jim je do dojdućeg sna prostora od potrebe. — Prije se metne čist papir na table, pa onda listje i na ovo bube. Smet, koi je na papiru, valja očistiti.

Bube, koje u rastenju zaostanu, valja uvěk od onih, koje se vide, da su zdrave i da vèrlo napreduju, odlučiti i na druge lěse preměstiti, i onda će se pèrve i druge posebi ali na jedan put svlačiti i u jedno vrěme zapredati.

D. Zapredanje.

Na koncu zadnje dobe počimlju se bube zapredati. To se pozna na njih, jer su onda stakle i prozračne. Dakle prije, nego bube sve u ovoj dobi prestanu jesti, mora se u okolo na kraju lěsah metnuti čistog granja od lanskih metalah(?), ili malo uvelog granja od brestovog ili drugog granatog dèrvlja, ili granja od papruta u debele ručice od ozdo svezanog i od ozgo razširenog; a kad se vidi, da bube neće da jedu, nego svilu iz gubice puštaju, onda se položi ovakovog granja na sve lěse, ili se dignu bube, pak se metnu u granje, koje baš na lěsi ili tabli nemora biti.

Kad se bube zapredaju, mora se često frižak zrak u sobu upuštati, i kroz ovo vrěme nesmije se u njih dirati, niti jih je slobodno u njihovom poslu uznemirivati.

Bube, dok se zapredaju, dèrže se čvèrsto na galetah, a kad jim se žica dokonča, odtèrgnu se; ako se dakle poslije 8 danah galetom malo dèrma, i buba se u galeti nečuje, znamenje je, da se još posve zaprela nije; ako li se pako dèrmajuć buba čuje tako, da od jedne strane na drugu u galeti udara, to je sigurno znamenje, da se je buba zaprela, i tad se mogu galete s granja skinuti, što od prilike 8 danah biva, poslije kako su se počele zapredati.

Kad se galete s grančicah snimlju, treba dobro paziti, da se nesgnječe. Ona svila, koja ostane na granju i s galetah se očisti, ona se može kao pověsmo na kolovratu ili preslici spresti, i poslije, kad se ofarba, može se iz predje praviti konac.

Čvèrste galete metnu se osebi, a mekanije osebi, piknjaste, koje dolaze od mèrtvih cèrvah, s dvojkima opet osebi, jer sve nisu mnogo vrědne.

Galete se děle u 3—4 vèrsti, pokako su čvèrstje ili mekanije. Od čvèrstih galetah ima se svila k galeti kao 1 k 8; to jest: ako se uzme 8 funtih galetah, tako će izići kod dobrih preljah 1 funt predene svile, od koje su 24 lota fine, a 8 je lotih prostije svile, koja dolazi od izvanjske žice i posebi se spreda. Ove galete, od kojih su stěne deblje i svilom obilatije obavite, proizlaze od dobro hranjenih i zdravih bubah. Mekane pako galete, od kojih su stěne mnogo tanje, sadèržavaju mnogo manje svile, sbog šta se i slabije platjaju; ove dolaze, kako je već rečeno, od slabih, nezdravih i neodraslih bubah, kojim je stranom narav, stranom slaba dvorba uzrok bila.

Dvojci se radjaju, kad dva cèrva počmu preblizu jedan do drugoga zapredat se, što čini, da se u jedno zapletu i svilu zamèrse; zato valja paziti, da se bubam, kad se zapredaju, obilno prostora dade, i ako je blizu jedna do druge, da se još prije zapredanja razstave.

Galetah nevalja dèržati dugo vremena poslije dokončanog zapredanja. Premda 16 do 18 danah poslije zapredanja kao lepiri izlete, moraju se ipak 10 danah, poslije kako su se zaprele, nositi u svilaru, ili jih valja doma pomoriti, jer put do svilare i dok u svilari red na njih dodje, da se pomore, sve to traje nekoliko danah; a osim toga nezna se očivesto, kad su se bube počele zapredati, i kad će se progristi, što u različito doba biva.

D. Dobivanje sěmena.

Ako se galeta malo uzdèrma i cèrv u nutri zveči, znamenje je, da se je okamenio i da već neživi; zato ovakva galeta nije ni za sěme dobra.

Da se dobije sěme, valja uzeti najbolje i najčvèrstje galete od obadvojega spola i položit jih na tabak (ark) papira, kome se krajevi gorě zavèrnu. Na veliki papir može se postavit 100 galetah, i ako na svaku galetu dodju 3 [] palca, imat će lepiri dosta prostora, da se mogu páriti, kad izlete.

Galete, koje imadu žen̆čicu i koje jaja nose, one su veće, nego galete od mužkaracah; u sredini su ponešto pognute, i na jednom i drugom vèrhu okrugle. Mužke su manje, u sredini su vèrlo pognute, kao da su obručem opasane, a na vèrhu su malo zašiljane. No mora biti dobro i vèrlo izkusno oko, koje može sigurno u napred kazati: ova je ili ona galeta ovog ili onog spola. No ako se tko u ovom izabiranju i prepravi, ter izidje manje mužkih nego ženskih lepirah, ništa zato, jedan mužkarac dosta je na tri ženčice; zato je vèrlo probitačno izabrati više velikih nego malih galetah, je, će se naći mnogo velikih galetah, u kojih su mužkarcir što su od veće fele.

Ako se izmedju 100 galetah, koje se za sěme izaberu, uzme 70 velikih i 30 malih, i ako iz ovih izleti 60 ženčicah, mogu one sněti 24000 jajah, ako se samo odsěkom 400 jajah uzme na jednu ženčicu. (Ja sam imao lepirah, koji su sněli do 700 jajah, i od 6 ženčicah dobio sam 3040 jajah). Uzmimo nadalje, da od ove 24000 jajah samo se polovica izleže i zapredenje dožive, to bi 12000 galetah vagalo 60 funtih, kad bi sve bila od pèrve vèrsti. Nu to nije moguće, jer mora medju tolikimi biti i zločestih, kojih se može šesti dio računati. 200 dobrih čvèrstih galetah ima od prilike jedan funt.

Lot sěmena imat će od prilike 24000 jajah.

Mužkarci lepiri oni se poznadu; oni su kratji i tanji, nemirni, stèrše s krilma i idu okolo ženčice kao běsni, dok se s njom nespáre. Ženčica je tèrbušasta i veća, a leži uvěk mirno. Ako mužko nabaše na mužko, stèrši ter okruži jedan drugoga, nu kad se upoznadu, razstave se.

Svaka ženčica neće odmah da se pári, osobito prije nego neku cèrljenkastu vlagu neizpusti. Po mome mnenju ona ženčica, koja se prije toga pári, jest ako ne baš posve jalova, a ono manje plodna, kako god i ona, koja u galetu bělu vlagu izdriska.

Lepirići nemaju zubih, jer već tretji dan poslije zapredanja odpane od bube sva mesnata glava s gubcem, koja se u galeti nadje već osušena u debljini od blizu jedne linije (jedan palac ima 12 linijah). Žutjkasta joj koža potamni, a ledja su joj cèrnkasta zato, što je zapreduć se morala amo tamo okretat se i na stěne od galetah naslanjat se. — Na město gubca vidi joj se na čelu běla piknjica, gdě se je razpuknula kožica, pod kojom ima dva oka. Na pèrsih joj nabrekne kožica, pod kojom izrastu dva dvostruka krila i 6 nožicah. — Buba živi, sve ako se iz galete i izreže, i kad se posve preobrazi, odpane joj kožica, a lepiri páre se i ženčice legu jaja, kao da su se iz galetah sami progrizli. Jaja su jim posve žuta; je su li plodna, toga još neznam.

Medju 16. i 18. danom izdriska se ona u galetu, čim ona materija, koja mora da je vèrlo oštra, pane na vèrh jednog šiljka i svilu svu pomoči, ter čini, da je prozračna. Sad buba, koja se je već u lepir preobrazila, traži puta, kojim bi van izišla, okrene se i stane kroz ono namočeno prozračno město proturivat se napolje. Kožica s nje spane, i ostane u galeti, a lepir neprestano glavom se napred turajući probuši galetu na onom mokrom

městu, izpuzi malo pa malo na světlo, razvije krila, koja su na pèrsih kao prilěpljena i počme se svojimi nožicami služiti. Ovom prilikom vide mu se u galeti, dok još svila nije prodèrla, rogovi, kako s njimi iz nutra riva.

Zorom od tri ure do sedam urih u jutro, rědko kad oko 11 urih pred pódne, izlete ili izpuze lepiri i izdriskaju se još 1 — 2 put, koje, kad mužkarci vide, k ženici stèršeć hite i s njom se páre. Još onaj dan snese ženčica nekoliko jajah, ali preko noć snese jih 2 do 700. Onda leži mirno, i ako joj se koi mužkarac približi, oběsi se o njoj, i onda nese opet jaja, no manje; ako li ne, a ona umre 48 urih poslije leženje jajah. Mužkarac uživa, dok šta dobije i umre četvèrti, peti dan.

Kad se páre, znadu po vàs dan jedno s drugim ležati, a kad se ženčica odtèrgne, hoće mužki k parenju opet da ju prisili; i ako ona neće, a on traži drugu, na koju se oběsi. Mužkarac se neprestano pári, a i ženčica zna po 2, 3 jednoga za drugim primiti. — Ovako uživaju kratko vrěme supružne slasti, koje jim je odlučila narav za njihovu toli koristnu neumornost i uztèrpljivost.

Kad se svi lepiri, za sěme uzeti, izlegu i pomru, tad se jaja, koja se na papir prilěpe, kad se dobro očvèrste i osuše, skinu polagano i pozorno s papira, da se neoštete, a onda se u papiru ili u čistoj škatulji sprave na koje hladno, ali ne studeno, město do prolětja. Ili što je još sigurnije, ostave se jaja na papiru, kako su jih lepiri sněli; na ovom se papiru mogu u prolětju i izleći.

Jaja, koja lepiri u početku snesu, ona su žuta, a potlašnja su sivoškura i cèrnkasta.

F. Umorenje cèrvih u galetah.

Ako bubogojitelj nemože od posla odmah ići u svilaru, a on neka cèrve doma pomori; no prije mora jih vagnuti, da znade, koliko je funtih bilo. Dok su cèrvi u galetah živi, važe od prilike 200 galetah 1 funt, a kad se pomore i 3 tjedna poslije, kako su se već dobro osušili, važe samo to 19 lotih.

Bube se mogu pomoriti ovako: metnu se galete u sito, koje se dobro pokrije i stavi nad jedan kotao, u kojem ima kipuća voda nad vatrom, da sapa van nehlapi. Ako se galete 1 ili 1 ½ četvèrt ure dèrže nad kotlom, potuši jih pàra vrele vode; onda se prostru na ponjave, da se prosuše. Zatim se metnu u sito druge galete, dok se na ovaj način sve potuše.

Ako kućnik káni svilu doma opresti, mora to činiti měseca sèrpnja, jer m. kolovoza napada na galete jedna fela malih cèrvićah, koji svilu oštete. Nu ako to od drugih poslovah nemože do jeseni, a on neka galete često previdja i na zrak metje, ter ako na njih spazi jednu felu insectah, neka jih poškrapa octom, poginut će.

Na svaki je način probitačno svilu kod kuće presti; tù joj može makar kakvu boju (farbu) dati, i sám ju otkati, što svaka u ženskom dělu věšta ženska lahko može naučiti. — U novije vrěme u svih okolicah věšte i prometne gazdarice dadoše si truda, da same predu, farbaju i tku svilu, i s ovim su dělom vèrlo napredovale.

G. Predenje svile.

Za predenje svile treba kotao i jedan kraj njega ustanjeni vitao s motovilom.

Kotao, koi okolo 18 palacah u prosěku širok biti mora, uzidje se tako, da se pod njim može udilj uzdèržavati vatra, kojom se voda u kotlu, ne kipuća, nego vrela dèrži. Onda se uzme šaka galetah, baci se u vodu, i kad se měšajuć skroz i skroz namoči, traži se na galetah kraj od niti, i odmota se izvanjska žica, koja ima prostiju svilu, i baci se u kraj, da se osebi sprede. Sad se uzme nit od nutèrnje fine švile, i baci se na motovilo, koje jedno děte od 12 godinah okretati može. Nit se lahko od galete odluči, i medjutim, dok kotač neprestano vitao okretje, namata se predena svila na motovilo, kojom se prilikom galete u vreloj vodi amo tamo bacaju.

Jednonitna svila prefina je; prede se svila 2., 3. do 6. nitna, zato se uzme nit od toliko galetah, kako već predja debela bit mora, sjedini se i baci na motovilo, kojega se ona odmah primi, i od galetah lahko se odlučujući na njemu bèrzo se namata. Medjutim, dok prelja galete u vodi udilj měša, mora paziti, da joj se nit nepretèrgne, što rědko biva. Ali ni sve galete nisu jednake, jer jedna ima više, druga manje svile, na što ona osobito paziti mora; a kad se od koje slabije svila dokonča, mora s jednom niti od sedme galete pripravna biti, da ju na motovilo baci, kad ona spredena galeta svoju svilu dovèrši, i to može věšta prelja jedno za drugim bèrzo činiti, da svila uvěk tolikonitna ostane, kako se je počela presti.

Konac.

Ovo je u kratko theoria od bubogojstva, koju već mnogi bubogojci u praxi znadu; ali jim neće škoditi, ako ju pozorno pročitaju, jer akoprem oni iz vlastitog izkustva znadu gojiti bube, ipak će ponekoi morda što to naći, što mu još poznato bilo nije.

Istina je, da je praxis ili vežbanje u svakom poslu potrebito, ali bez theorie ostane svaki posao na jednom městu kroz mnogo věkovah, a dělač i nesluti, da bi se njegovo dělo bolje i izvèrstnije činiti moglo. Theoria vodi i uputjuje dělača na praxis, a praxis, izvěžbana theoriom, iznadje bolji, koristniji način u svakom dělu, i vodi na nova iznašatja. — A narav je neizcèrpljiva.

O blagu i o radnji netvarnoj i o njihovom značenju i položaju u narodnom gospodarstvu.

Spisao

Dr. Fr. Vladislav Rieger.

Preveo **Vinko Pacelić.**

(Konac.)

§. 23.

Najviše se kori ona proizvodnost, koja pravi velike radnje umjetničke. Dokaze koje protiv toga dovode već smo svakojako odbili.

Sismondi kaže: ne može se ponjati, kako bi zvuci i pjevanje moglo sačiniti dijel narodnoga gospodarstva, jer se ne mogu niti nagromadati u novčanu glavnicu niti sačuvati, a samo takove radnje koje to uzmogu, mogu takojer samo biti izvor imetka ili svojštine; to se može n. pr. reći o šećeru ili vinu, koje možem dobiti u dućanu kod trgovca; ama pjevanje i zvuke niti možeš sabrati niti ukamatiti.

Tome je labak odgovor: recimo, da pojam umjenja ili znanja ne uveličava čovjeka niti njegovo bogatstvo — od tuda bi sljedovalo, da pjevanje odpjevano i glasba odsvirana nečine dijel narodnog imetka; ali onda mora da valja to isto i o rakiji izpitoj i o drugome jestivu potrošenom. Nego pjesmama i zvucima, što se pjevaju i sviraju treba i vještijeh glasbenika, oti doista čest su naroda i čest narodne imovine. Miloglasni zvu-

ci, što su u glavi glasbenika spisatelja, i u što ih on sam izmislio, jesu čest i izvor bogatstva narodnoga, ili imadu svoju cijenu za izmjenu, ako se nadje tko da ih kupi, kao što imadu i oslaštice svoju cijenu, dok ih tko traži, da kupi i jede. Nitko doista neće posumljiti, da je polje imetak; a doista nitko neće cijeniti polja po onome, što su donijela, nego po onome koliko nose. To isto valja i o glavi glasbenika. Dakako da je tu razlika i to ova, što je donesak od polja omedjašen, a donesak što ga glava donositi može neizmjeran.

Kada napomenuti ekonomisti uče, da vještina radnika čini čest narodne glavnice, pa da se može izmedju njegove vještine i vještine umjetnika razlika značajna ustanoviti tada objema mora se oto svojstvo i pripoznati. Ali svojstvo, koje može biti čest narodnog bogatstva, mora tako isto biti izvor svojštine za pojedinca.

Ili što je čest bogatstva sveobćega, mora biti čest bogatstva za pojedinca, a za jednu čest svoga bogatstva mogu ja dobiti od drugoga u zamjenu čest svojštine njegove; tako ja mogu svoje sredstvo, kojime zadovoljim potrebama drugijeh ljudi i kojime im činim korist i radost zamjeniti za drugo, i utemeljiti ili umnožiti imovinu svoju.

Da reknemo: da se zvuci glasbeni nagromadati ne mogu kao proizvodi tvornički u dućan, to im ipak ne smeta da budu dobar izvor bogatstva. Hajd da uzmemo dva vodeničara (mlinara), jedan što melje na nabor (u kome se voda kupi), drugi melje na samotek, ali ipak imade ustavu na rijeci, na kojoj imade pravo da na hlip pušta vode, koliko mu drago, — koje je prudnije za bogatstvo, nabor ili samotek?

Vješti glumac, pjevač, plesač imade svojštinu i kao pod zatvorom izvor neizcrpiv, iz kog zatvora on može prodati svoju vještinu svakome tko je samo poželi — a taj izvor bogatstva, kao što se svaki uvjeriti može, koji je imao priliku vidjeti glasite falate, što ih stekoše plesačice u Mljecih, a pjevačice u Fiorenci, a šta da reknemo o silnome bogatstvu što ga Paganini i ini umjetnici štekoše! Pa da se nije umnožalo bogatstvo dotičnijeh zemalja.

§. 24.

Sada da vidimo šta je sa tako rečenime znanjem misaonim, kojeg koristnost oko proizvodbe doista svakom u oči udara.

U svakog proizvoda obrtnosti najvažnija je stvar *lik* (forma), koji nekim proizvodima diže vrijednost, a kod nekih je lik jedino da što vrijede. Sav napredak obrtnosti dolazi iz spojenja zanata i znanja, a sadašnja obrtnost pravi neke predmete na hiljade, o kojih se ne može opredijeliti, da li više pripadaju u okrug znanja ili zanatarije i s čega im je veća vrijednost, da li sa krasote lika, da li sa prikladnosti za potrebu.

Težko će kogodj pomisliti, da je radnja stolara, koji stolice nevješto izseckao i izrezao, koristnija nego što je radnja Mihalj-Andjela što je izkljesao onaj uznositi kip Mojsije u crkvi San Pietra in vinculis u Rimu; ili da je znamenitija radnja slikara, koji na zide sobne koje šta naslikao, nego što je Ticijanov bezsmrtni i prevrijedni obraz Bogorodice, kako se nebu uznijela, i kojom se Mljeci ponose. Ukus koji se u proizvoda obrtničkih na hiljadu načina javlja, i koji se može samo njegom znanja postići jest velika poluga proizvodbi, a osobito onaj silni trošak, što ga Ljudevit XIV. nije žalio za djela umjetnička pobarčiti, pribavio je francezkoj obrtnosti onu prostranost i prednost, koja jošte jedino može da kroči ravnim koracima sa silnim napredkom engleske mehanike, i koja franceskoj zemlji svake godine milijune donosi.

§. 25.

Čovjeku je prirodjeno, da ne može neprestano kod jedne radnje, bud ona tjelovna ili duhovna, iztrajati, jer najposlije bi iznemogao. Kad dovrši posao kakav traži oporavu, i on ne može toj želji odoljeti, osim ako imade jošt koju nuždniju potrebu. Čovjek se oporavi ili u pukome počinku, ili u kakovome drugome zanimanju ili najposlije u zabavi kakovoj, pa ako toga ne nadje, ukažu se brzo zle posljedice na duhu, a tijelo oboli s koje bolesti, što je posebna svakom zanatu i zanimanju.

A gdje da nadje čovjek krašnju zabavu nego što u krasnih znanstvih, koja nam čine veselje, kojima se uzhićuje osjet a čovjek skida sirovost, i zajedno uklanja se od stranputice i inijeh razkoša, kojima se može mnogo blaga proharčiti, pa poslije jošt čovjek izgubiv vrijeme ne valja za rád, i gubi ćudorednost. U krasnoslovlju nalazi čistu razkošu, duh se proveseli, tijelo odmori, te radost i novu šnagu k radu nabavi.

U ostalome mi držimo, da ne treba ništa drugo raditi nego što je koristno; a što nas može većma na rad nudkati, ako ne one razne zabave, što su u znanstvih, i koje su najmoćnija poluga proizvodbi, jere búde u nama nadu da zamijenimo razkoše za radnju.

§. 26.

Najposlije da pitamo: koja je svrha sve obrtnosti i sve proizvodbe ljudske? Doista ništa drugo nego da se uzmnoži blago i da se razprostre toliko, da ga svatko može uživati. Kako da se ne divimo Sismondu, koji neće da vidi umnažanje narodnoga bogatstva, gdje se zajedno i uživanje ne umnaža u narodu; koji toliko kudi Smitha, da smatrajuć za narodno bogatstvo samo veliku proizvodbu blaga i sustav obrtnosti, ipak ga je sljedovao i zalutao, te je proglasio radnje duhovne i umjetničke za neproizvodne kao i onaj. A zar da nisu uznešene razkoši ništa, što nam ih pružaju znanosti i nauke, pa zar da nema iz njih nikakove koristi za narod, i zar ne vidi da se umnaža što uradi umjetnik ili njegovi djaci? Tu se on sam uzbija!

Pa šta bi vrijedilo sgrtanje blaga tvarnog kad se nebi smjelo uživati po volji? osobito tijelo je čovjeka takovo, da može samo po mjeri uživati; što je prijeko ove mjere, veće se ne može; a tko će navalice mjeru da nadmjeri snaći će ga omržnja, bolest i poguba. Šta će mi nagomilani stoli i sofre pune svaka dobra, kad mi je sve na štetu, što nad potrebu suviše pojedem?

Nema raskoše gdje nema i osjeta i sposobnosti k uživanju. Kad bi se moglo ikako pomisliti da proizvodbe mogu uspjeti bez duhovnijeh radnja — pa kad bi se sve sile ljudske samo na proizvadjanje tvarnijeh blaga obratiti mogle, tad bi toga bilo suviše; bogate sprave bi propale neuživane, da se neotvore novi putovi, nove sposobnosti uživanju; i bile bi tako suvišne kao što je suvišno zlato onome, koji ga ne zna užiti, ili kad nema što zanj da si kupi.

§. 27.

Obrazovanje umjetničko diže osjet u čovjeku i obogaćuje ga prije nepoznatom sposobnošću za uživanje, tako da mu se čini, kao da je obdaren novijem smislima (pojmima), kao da ga je uzoštrila, da sada može osjetiti što prije ne mogaše. Koliko je uznešen, koliko li bogat na razkoši onaj čovjek, koji može osjećati sve čarobije skladoglasja, što ih je uskladio Bethoven u svojoj simfoniji, kad takova čovjeka sravniš sa kakovijem nevještim, koji ju slušajuć ne osjeća ništa nego kakva divlja zvjerad! A onaj što mu srce zaigra od radosti ugledav kakovo bezsmrtno djelo vještaka umjetnosti, koje obuz-

me osjet u blagome uživanju onom neizrecivom tajnom krasotom, koja se ukažuje samo pogledu poznatelja; takav više naliči uzoru čovječjemu, što je uznešen u svetome razvoju najvišijeh sposobnosti nego oni Turci, što su o najdjen kip vješali hamove, pa oni sirovi Švedi što poharav grad Pražki u platno na kojemu bijahu naslikovane dragocjene slike od Correggia i što su krasile kraljevske sobe, zamotavali ostali svoj kradež.

A u toj neizmjernoj prostoriji što je izmedj Boga i zvjeradi, i koju čovjek izpunio raznovrstno, o koliko je bliže Bogu onaj, koji hiljadu razkoša, drugijem ljudma nepoznatih nalazi, dočim razglaba zagonetke, što ih premnogo znanosti duhu ljudskome za odgonetanje pruža; onaj, koji je odvažno odljuštio koru i u svetinju prirode prodro, gdje se vidi kako se stvari oko nas rade, mijenjaju i ginu; i kako oni nebrojeni svjetovi okoluju putem što ga naznačio stvoritelj — a onaj divljak, koji niti znade niti umije što drugo nego da traži čime da napuni želudac i čime da se pokrije.

Sve ove razkoše zar da su za ništa u životu čovječjem i sve uživanje, sve bogatstvo čovjeka da leži u tvarnih proizvodih? Zar nije to uznositi nad nas tvar, po kojoj stupamo; i pod noge duh bacati, komu valja da služi svako naše ganuće? Zar nije to kao da se klanjamo rukotvorini svojoj pa kao da preziremo duha vječnoga, koji se uznosi nad nama? Pa šta je to, ako nije krivovjerstvo?

§. 28.

Iz sviju ovih smatranja učimo se, da sve one razne radnje, što ih Smith i sljedovnici njegovi proglašuju za neproizvodne, podpomažu blagostanje ljudskog družtva, pa kad bi koja od njih prestala biti što jest da bi se red svijeta poremetio, oli bi se bar neka boljetnica pojavila. Slabo se uvažava ono, što Say sa nekojima inima prigovara, da je umnažanje službenika, odvjetnika, činovnika, vojnika i podobnijeh na uštrb narodnome bogatstvu. Dakako, kad se umnaža više nego što se treba, tad se trati vrijeme uzalud, a sa vremenom je spojeno trošenje blaga i mnoge se snage odvraćuju od koristne proizvodbe. Takojer bože sačuvaj, kao da ja želim umnažanje parnica i s njih odvjetnika, jer znadem za cijelo, da je sve to na štetu narodnome gospodarstvu. Tako isto moramo držati da se umanja narodno bogatstvo, kad bi se za gradjenje kakove zgrade odredilo 100000 fr. pa kad se takova zgrada može sagraditi sa 50000 fr., ili da se upregne 10 konja, gdje ne treba do cigli jedan. Doista bila bi ludorija, da tko uzme umnažati zakone za volju činovnicima ili umnožiti vojsku nad potrebu; kao što bi bilo ludo graditi ceste jarugama i brdama za volju voznicima (kirijama), ili graditi zidove na dva lakta debele da se tobože ne drobe.

Svaka radjna donosi neku korist svojim načinom proizvodbi; ali radnja nijedna nije neproizvodna osim radnje kojeg ludjaka ili onoga, koji proizvodi blago što manje vrijedi nego što vrijedi trošak: kao n. p. tvornik (fabrikant) koji bi pravio proizvode, koje nitko ne traži, da ih mora poslije prodavati niže cijene. — Izim ovo slažemo se sa onim, što reče Rossi: odsada smatramo za ludost besjediti o radnji neproizvodnoj."

Suglas izmedju potreba i želja ljudskijeh i sredstva da se zadovolji potrebam i željam ljudskijem — sveobće bogatstvo i blagostanje čovječje može se postignuti samo onda, kad se udese razmjerno i suvremeno sve radnje koristne i kad se umnože njihovi plodovi. Slavni kakav orkestar neće slave stići da napne samo pojedine svirke, nego onda kad pojedine svirke u svoje doba udare; jer suvremenim i razmjernim umnažanjem sviju zajedno čini se i postiže se pravi sklad (harmonija).

§. 29.

Onaj koji bi po smatranju površnome korist radnja duhovnijeh oko proizvodnosti tvarnijeh blaga nijekao, taj bi naličio prostaku, koji ne vjeruje, da je uzduh tijelo težko i silno po svojih svojstvih, pa se ipak potužio, da mu je vjetar krov raznijo ili šumu izkrčio. Ako poglednemo u povjestnicu svijeta, ne ćemo naći nijednoga naroda, pa samo malo znamenitoga, koji nebi bio priznavao vrijednost znanosti i krasnoslovja, dà mora se reći, da je svaki narod gojio i žrtvovao to više vremena njima i njihovijem umjetnicima i učenicima što bijaše obrazovanji, bogaći i slavnji.

Nije prilika da bi bio čovjek tolikoga uma tako krivo mislio i tako se udaljio od mnijenja sviju obrazovanijeh naroda; na više mjesta u njegovijeh spisih vidimo da je on doista korist znanstvenih radnja oko proizvodbe cijenio (dočim je priznavao u svojijeh učenika trud, kad pronajdjoše orudje kojime se radnja kakova oblakšala i proizvodba uzmožala); dočim ih je smatrao za netemelj mnogim znanostima, jer su one napredak za bogatstvo družtveno i jer njima se dobavlja obrazovnost prirodnih sposobnosti.

Najvećma je pogriješio, što nije ove stvari dovoljno promislio nego se dao zavesti te je onako krivo i nejasno izrekao, da radnje netvarne nijesu proizvodne, što su poslije ini još i povećavali.

Ako li se ovijem riječma izrazilo, da radnja netvarna upravo ne pravi proizvod tvarni, to je onda upravo toliko kao da tko tolkuje: knjiga je knjiga; jere svaki razumije da radnja koja netvori ništa tvarno nemože niti što tvarno proizvesti; te bi bilo divno, kad bi iz radnje kakove postalo štogodj, što se nije kanilo uraditi.

Da tko hoće da smatra ove riječi za čitap oko radnja duhovnijeh, i da im odriče da ne mogu djelovati na proizvodbu tvarnijeh blaga: tad bi nam se to činilo upravo onako kao kad tko uzme kuditi konja što nije konj tako savršen stvor kao što je puž, jer puž nosi svoju kuću sobom, a konj ne nosi; ili kao da tko predbacuje duši što nema noguh ni rukuh — ili da tko posumlji o svemogućnosti Boga nevidnoga na našemu svijetu vidnome.

§. 30.

Zašto Smith i sljedbenici njegovi neproizvodnost radnja netvarnijeh proglasiše, uzrok jest tome što dvoje ne smotriše.

Prvo: da se uradi štogodj, treba troje: volja, sposobnost i sredstva; gdje samo jedno poliha, tu se neće uraditi ništa, niti će tu biti narodnog bogatstva. Otud slijedi, da svaki stalež, koji se zanimlje da jedno od ovo trojice proizvodbi nabavi, da taj stalež oko proizvodbe radi, i proizvodan se nazvati mora. Tako svećenik, koji búdi volju, učitelj, umjetnik, koji obražuju sposobnost i ukus i t. d.

Drugo, što prenebrignuše, da se za proizvodjenje ovakovog blaga hoće troja radnja, ili da svaka radnja proizvodna zahtjeva troju radnju: 1) radnju *učenoga*, koji uči znanosti, kupi, izpituje i tako mišljenku ili povod proizvodbi daje; 2) radnju *poduzetnika*, koji ote znanosti upotrebljuje, troškove (sredstva) za svaki proizvod nosi i poslove redi; i 3) radnju *radnikovu*, koji mišljenku učenoga pod upravom poduzetnika svojom snagom proizvodi. Gdjegdje rade razni ljudi ove trije radnje, pa se takove radnje mogu lasno poznati po vremenu i važnosti svojoj — a gdjegdje radi samo jedna osoba pa onda sve trije radnje kao da su slivene u jednu; ali sve su proizvodne, postale one proizvod posredno kao iz ruku radnika ili neposredno iz ruku učenoga.

§. 31.

Poglednijmo na hram gotičkog sloga gdje se uz tankovite stupove kao uz uvrstano dubje u gaju pobožnost naša uzdiže, gdje je tanahan visok zvonik uzani prozori penju do neba kao na slavu božiju! Stotina zanata, hiljada rukuh morade se spojiti da izvedu hram kako valja u svemu svojem uresu — u svome veličanstvu, u kome se nama ukažuje. Zar mislite, da ga sagradiše samo one ruke, koje istesaše kamen i željezo izkovaše? a onaj, u čijoj slavi prvi se ukaza lik uznešenog ovog djela, kojeg riječ ove pojedine članove ucijeli, pod kojeg nadziranju iz zemlje izraste ova divota ljudske sile, ova svjedočba ljudskog znanja, kao stoljetna dubrava što izraste pod okom Gospodinovim — onaj da nije ništa?

Unidjimo u tvornicu (fabriku) koju: tu vidite nebrojeno orudje, točke i klince, noge i ramena, prste i zube sve divna lika, sve se to okreće, giblje, hodi, dosiže ovamo i onamo, stupa i sastavlja, tako da će se nevješti prepasti, nebi li ga zbilja ovi živi tvorovi kako prikvačili — a zajedno će se ukočiti od diva nad smijelošću onoga čovjeka, koji se je odvažio, te je drzovitom rukom segnuo u okrug vještine tvoritelja, te je mrtvu tvar oživio, osjetom i radnjom nadario, zapovjediv, da čisto i pravilno uradi štogodj onako kako i sam radnik kadar nije. Što se u tvornici pravi, nećeš lasno raztovoriti, tvornica hiljadi ljudi daje odjeću i spravu ostalu, a onaj, koji je sve ove tvorulje (mašine) izmozgao, koje je on oživio, koji kad magne, tvorulje se ganu, rade i proizvode prave — taj da nije doprinijo k proizvodbi, i to samo zato, što nije svoju ruku namakao?

Često se čuje gdje se kude sadašnje tvornice, da čovjeka ponižuju, i da čovjek nije čovjek nego orudje, kojime zapovijeda mrtva tvorulja. Pa da i jest tako: vi priznajete, da su radnici u tvornicah proizvodni, a učenima, koji ote tvorulje izmisliše ili rade, proizvodnost odričete? Pa kad je radnik u tvornici golo orudje tvorulja, tko proizvodi? Zar da tvorulja ili onaj, koji nastrojem upravlja? Pa ako reknete, da rade zajedno i radnik i tvorulja, tada morate reći, da na polju radi motika; a onaj, koji njome kopa, da je badavičar, suvišak.

Svi oni, koji kažu da posredstvene radnje nijesu proizvodne, čine se kao da su djeca, koja kažu, da voće rode grane na kojih je voće i lišće, a stabla i koreni, da tu ne rade ništa.

§. 32.

Ovdje je veće napomenuto, da nije zadaća sve ljudske obrtnosti praviti nove tvari; sva naša radnja biva, da proizvodne tvari *sastavi*, i dade im *snagu*, da se mogu gibati i kretati tako, da medju sobom djelujuć, poželjeni posljedak učine, koji može služiti našijem željama i potrebama. Sva je naša zasluga ta da umjetno sastavimo sile. Tako mi uništujemo odpor tvari na točku mlina težinom ili tečnjom vode, brzinu vode ustavljamo zidom, a težinu i negibivost bremena uzbijamo pružljivošću pare.

Upravo tako mislimo o sposobnosti čovjeka i duha njegova. Mi doista nemožemo stvoriti duha kao niti koju drugu tvar; sva je naša radnja samo sastavljanje sila. Ko se rado bori toga uzbijamo pravednošću, ko rad živi u lasti, mora da si ju prije nabavi — ko bi rad da žive pojedince, sebično i osamljeno, tomu dajemo rodbinu, milost i prijateljstvo i težnju za družtvom.

Ondje nam je zadaća, da nabavimo tijelu što treba, ovdje da približimo duh k onomu izvoru, kojeg smatramo, da je svrha čovjeka. Ondje proizvodimo, ovdje obražujemo. Ondje je posljedak naše radnje korist u tvar uložena i bogatstvo, ovdje prosveta duha i čovječnost.

To su medje moći ljudskoj dakako ne dosta točno opredeljene; što je izvan njih, to je moć božija.

U okrug naše radinosti spada prostorija izmedju tvari i duha, kao što se u čovjeku obje ove moći tiču tako i u svijetu njihovi razmjeri stoje pod silom i moći njegovom. Tako je postavljen čovjek izmedju tvari i duha kao medju dva svijeta: što mu se bolje pogled izoštri, na jednoj strani dušoslovijem i mudroznanstvijem naukama, na drugoj strani prirodnijem naukama, to je i veći okrug što ga na neizmjernih ovih svjetovih progledati može — ali ondje gdje je vrh obline ove, tamo je i medja nauci i sili nauke, koju neće nikada dohititi; oba ova svijeta na jedanred može progledati samo onaj veliki Nepojamni, čije je sve ovo.

§. 33.

Proizvodba ne pravi tvari nego je samo preradjuje i ukorišćuje ljudskom radnjom. S m i t h i M a l t h u s krivo su mislili o tome, jer su prenebrignuli praviti razliku izmedju proizvodbe neposredstvene i sposobnosti duha što ju imade na tvar — jer ne razlikovaše kod radnje ljudske dva življa: silu ruke i moć duha; jer ova upralja radinost onijeh. Puko i ciglo napinjanje ruku i mišica bez da ih duh vodi, slabo će štogodj uraditi, kao što to nemože ni sama glina bez vlage, svjetla i vatre — bez reda, koji ju redi svojijem zakonima od četir dobe ljeta.

Ovo krivo njihovo mnijenje oprovrgao je ponešto dosjetni Say — ali je slabo i sam stvar razjasnio, kao što smo dokazali; bolje je to pošlo za rukom učenome Š t o r h u u razgovornom Gioji a u novije doba osobito odvratiše od zblude ote oštroumni Rossi i temeljiti Dunoyer, samo što u svojoj gorljivosti malo suviše zabludiše. Po našemu mnijenju duh ljudski i njegove radnje idu u okrug političke ekonomije, t. j. kad je proizvodba *činitelj* radnje, ali ne *predmet* radnje.

Zemlja, novci i radnja to su glavni izvori proizvodbe: u *radnje* valja razlikovati silu tjelovnu i silu duhovnu. Kad sila duha (duhovna) *tvori tada* ona ide u red i pravila proizvodbe; ama ne tada, kad se ona sama izobražuje i tvori. Tako isto i uzduh (premda je tvar) ide u narodno gospodarstvo kao pomoćnik proizvodbe, kao sila radeća oko proizvodbe (n. pr. na nekojih željeznicah uzduh vozi kola) — a ne kao predmet proizvodbe — što bi ipak postao, kad bi koja obrtnost (zanat) zanimala se time, da ga pravi (sastavlja) ili da ga čisti. Rossi i Dunoyer a iza njih neki novlji ekonomisti, nepazeći na razliku, koja će kroz sve vjekove postojati izmedju svijeta duhovnog i tvarnog, htědoše oba da sliju ujedno, pa krijeposti (vrline) i znanosti duše ljudske staviti pod zakone obrtnosti, kao da su to proizvodi tvarni. To je postalo odatlje, što uzeše primjerni izraz „*duhovno blago*“ upravo za ono što riječju kažu, te su za predmet proizvodbe uzeli i čovjeka, koji je gospodar proizvodbe — i koji čini proizvodbu. To mogadoše izbjegnuti samo da su promislili, što će reći „blago“ (koji izraz svi ekonomisti poprimiše), da je to najme *stvar* vrijedna, što *služi* potrebama i željama *čovjeka*. Napomenusmo mnoge podobnosti koje se pojavljaju izmedju proizvodbe tvari i izmedju izobraženja duha; ali smo ukazali i razlike velike. Nikada se neće ravnati duh po zakonih, po kojih se upravlja tvarni svijet, — nikada ga nećemo moći cijeniti na rife (aršine) ili utezima na tezulji (kantaru).

§. 34.

Silne različnosti, što su u prevratu i promjeni svijeta tvarnoga i svijeta duhovnoga, osjećamo doista svi,

a da su plodovi duhovni nad blaga tjelovna, dokaz nam je to što naša misao ne može nikako sravniti ili uzporediti znanosti, krijeposti ili plodove duhovne radnje sa inim blagom; a ako reknemo, da je duhovno blago (duhovna imovina), da su krijeposti i znanosti naše najveće bogatstvo, to je upravo, kao da reknemo, da su ona bez sravnjivanja uznešenija nad sva blaga ovdašnja koja zovemo bogatstvo.

Kada govorimo o blagu i bogatstvu duhovnome, tad je to izreka samo kao obrazna (u smislu prenosnom); u smislu prirodnom, jednovitom i pravom kažemo o *tvarnome* blagu da je naše *bogatstvo*, koje služi željama i potrebama ljudskima, a *proizvode* zovemo svako tvarno blago, u kojime se spojila sila ljudska sa tvari. Ove jedine brojimo u narodno gospodarstvo, kojeg zadaća jest, pronaći i ustanoviti pravila, po kojih ovakova blaga postaju, kako se razdjeljuju, zamjenjuju i nestaju; ova radnja biva jedino za blaga *tvarna:* podobna pravila za blaga *duhovna* pripadaju bogosloviji, duhoslovju, gojiteljstvu, krasoslovju i inijem naukama; u naš djelokrug to ne idje. Ne smijemo smatrati ljude za predmet proizvodbe; niti možemo nazvati proizvodima učenost, plemenitost, junaštvo, rodoljubstvo, pobožnost ili nevinost. Ne ćemo djelu Rafaela, one uzore krasote, ne ćemo pjesme ćudoredne velikog Shakespeara ne ćemo spise Platonove, Komenskog, Kopernika i Newtona uzporediti i sravniti sa proizvodim obrtnosti, sa katunom i manšestrom, sa loncima i lončićama, inače bismo po tome pravilu i svetu vjeru Isusovu, koju je stvorio spasitelj svojim učenjem i sa apostolima ljudima — morali brojiti medju proizvode netvarne.

Nema je dosta, da poznademo korist i uznešenost sviju radnja duhovnijeh. Mi smo zadovoljni samo da izreknemo sa počitanjem i radosti, da su ote radnje netvarne temelj svoj proizvodbi i izvor svemu bogatstvu.

One su kao luča (svjetlo), bez koje ne bi mi ni vidjeli tvarne stvari nikoje — ali su zajedno i uznešene nad blaga tvarna, kao što je uznešen Gospod Bog nad svijem svijetom tvarnime, koji je iz njega postao, premda je on sám duh najčišći.

Uzimati blaga duhovna, krijeposti i znanosti u državno gospodarstvo ne služi na čast ovoj znanosti, koja je sama sobom dosta znamenita, nego je na sniženje i neštov duhu — kao da se ruga stvor stvorcu svome.

Kratki članci.

Način, da se udalje miševi i staorine. List jedan němački priobćuje vèrlo prosti način, kojim se u Němačkoj služe, da udalje iz kućah i žitnicah miševe i staorine, uništujući ovaj gad. Uzmu lipova cvětja, ter ga pobacaju po zemlji ili pooběse po zidovih; od mirisa (duhe) njegova běži životinja rečena. I list od lipe ima istu silu, ali opet ne kao cvět.

Cukor (šećer) od cèrljene repe. Ove godine, koja se svèršila u s. p. sèrpnju u Francezkoj sgotovljeno je cukora od cèrljene repe za 65 milionah, t. j. $7\frac{1}{2}$ miliona više nego prošaste godine U němačkom carinskom savezu pripravlja se cukora sve to više, a tako isto u Českoj, Moravskoj i drugih pokrajinah austrijanskih. I tako europejsko zemljodělstvo rádi, da se ukine robstvo (sužanjstvo) u Americi.

Miševi i žabe u Němačkoj. Javljaju iz Němačke od rujna měseca, da su se tamo miševi za čudo pojavili. Izjedoše, gdi god što nadjoše. Gdi je posijana zob i ječam, tù preko noć nastupi plaćkanje podzemnih ovih nesretnih radınah. Kad se kopa ili ore, nalaze ljudi čitave gomile hrane naslagane i 30 — 40 miševah na gomili u jednom gnězdu. — Siromah seljak vozi napoli zelenu svoju hranu kući, da može od ovog skrajnjeg pljačkanja samo što god ugrabiti. Žabah se pojavilo, ni broj jim se nezna. Preko cěloga lěta bilo je žabah više nego obično, ali su sad zagèrdile. Kao lěs prekrilile se u žabe polja tako, da se drugo i nevidi do same žabe. Gadni ovi gosti vèrve jatimice u kuće, pojate, podrume i svuda. Kad vèršioci donesu snoplje na guvno i razdreše, nadju toliko žabah, da prije vèršenja moraju najprije dići hajku na žabe.

Masline (Oelbäume). U Pulji, Mesini i Kalabriji tako su rodile masline, da jih ima više nego li listja na dèrvetu. Od roda narančih, limunovah tèrgalo se granje na stablih. Nadati se bilo, da će ulje (zejtin) još rujna měseca pojevtiniti.

Bilěžke.

Člana **Mijata Sabljara,** c. kr. majora u miru.

Zanimive vèrste mramora, koje su 1832. g. iz Rěke slali akademiji obražujućih umětnostih u Beč:

1. iz jame od Sv. Martina,
2. iz jame od Čerovice,
3. od Mlake.
4. od Belvedere kod Franciškanskog namastira na Tersatu,
5. od Mlinah (Molini),
6. od Drenove.

Vatra u Virju.

U Virju 11. listopada 1853.

Jučer oko 9 satih s jutra natěra nas u jedan put u veliku brigu i strah neobična vika zvonah naših. Kad mi na polje, eto je već jedna kuća sva u gusti dim obavita bila. Sreća, što je tiho zavladalo vrěme, ter je gasiteljem požara, koji obću hvalu zadobiše, pošlo za rukom, ter su istu kuću, bez daljeg běsnila, s požèrtvovanjem krova, iz ždrela nesretna življa oslobodili.

Vatru tú uzpiriše dětca, koja se bez svake pažnje sáma kod kuće nahodiše. Opet skúpa napka za one gospodare i gospodarice, koje se tako lahkoumno na svoju i susědah svojih nesreću obaziru.

Ovdě moramo po duši izpověditi, da je satnik i zapovědnik obćine virjanske, g. Nikola Perčević, steko najveću zaslugu. Kako? Po njegovom nagovaranju pribavi si rečena obćina, stranom iz vlastitog vrěla, stranom pako putem dobrovoljnih prinesakah, lětos dvě manje i jednu veću vatrogasnicu, koju on pri napomenutom požaru na svojih konjih na požarište odvesti dade. Pèrvi pokus i uzpěh vatrogasnicah naših dovede ljude do toga, da su se i za četvèrtu još veće snage vatrogasnicu pobrinuli. Pravo tako zemljaci! Nije li tako bolje, nego sa sitom, kao što sam vidio vaše babe benaviti, da zlu predusretnu?

Da babja sita išta u tom obziru pomoći mogu, nebi vam ni slamka na krovu izgorila; naopako onda po tèrstjansku assecuratiu.

Želiti bi još bilo, da se i ostale, poveće barem obćine u priměr obćine virjanske ugledaju, ter za shodnije pobrine se načine, koji se tiču gašenja vatre, nego što je to do sad bivalo. Znadete li, štono se kaže: Bolje je, da ti nesreću, nego da tebe nesreća potěra."

Nebudi dakle nepripravan, stalo da stalo.

Ferdo Rusan.

Museum.

Pokloniše i poslaše po g. Mijatu Sabljaru, c. kr. majoru u miru p. n. gg.:

Kušenic Ibenički Stěpan, c. k. major u miru: 1. Lexicon tal.-lat., 2. križ od kosti, koga je načinio u Aradu oko god. 1832. tamo zatvoren bivši neki Talijan; 3. 4 komada rudah: lěpo ukamenjenje i sige iz Italije;

Borčić Stěpan, tèrgovac u Karlovcu: a) 8 knjigah raznih (obećavši, da će još i više knjigah pokloniti), b) 2 novca sreb. (1 rimski i 1 bavarski);

Hotschever Ivan, u Podbrežju: lěpo gnězdo od gardelca (Stieglitza). *D. R.*

Kakvo je vrěme měseca rujna 1853. u Zagrebu bilo.

			Měsečne četvèrti				Cělog měseca
			I.	II.	III.	IV.	
I. Težina zraka polag barometra pri 0°. R., u parižkih liniah.	najveća		331'''. 93	332'''. 09	332'''. 14	329'''. 08	332'''. 14
	najmanja		331'''. 85	339'''. 04	328'''. 78	328'''. 17.	328'''. 17
	srednja		331'''. 44	329'''. 17	330'''. 95	327'''. 27	329'''. 71
II. Toplina zračna polag Romirova thermometra.	najveća		+17°. 60	+17°. 20	+19°. 40	+17°. 00	†19°. 40
	najmanja		+12°. 20	+11°. 20	+12°. 20	+12° 00	†11°. 20
	srednja		+15°. 12.	+13°. 18	+14°. 30.	+14°. 50	+14°. 25
III. Vrěme.	bilo je danah	vedrih	2	3	0	0	5
		napol vedrih	5	1	5	4	15
		oblačnih	0	3	3	4	10
	medju istim bilo je danah sa	maglom	—	—	—	1	1
		kišom	—	1	1	2	4
		sněgom	—	—	—	—	—
		tučom	—	—	—	—	—
		gèrmljavinom	—	—	—	1	1
	Kakov je větar ponajviše vladao		južni zapad	iztočni sěver	zapadni sěver	zapadni sěver	zapadni sěver
	Koliko je palo u višini parižkih liniah na jednu stopu zemaljskog prostora	sněga	—	—	—	—	—
		kiše	—	10'''. 2	13'''. 06	16'''. 05	49'''. 13
		skupa	—	—	—	—	—

1. Kolendar „Austria" slutio je, da će měseca rujna g. 1853. biti vrěme: „Od 1. do 3. onda do 16. kiša i gèrmljavina; od 17. do 30. proměnivo i puno kiše."

2. Polag stolětnog kolendara imalo je měseca rujna vrěme biti: 1. do 5. větarno i za jutra ponešto mraza; 6. kiša, toplo i gèrmljavina; od 8. postojana kiša; 12. oblačno; 13. i 14. mraz; 15. vedro i toplo; 16. i 17. oblačno; 18. izza jutra magla i studen i onda do konca měseca mraz.

3. Měsec rujan je bio dosta vètrovit; nu jako je duvao větar sa zapadnog iztoka samo 12., a 26. s južnoga zapada; a kiše je bilo ponajviše u zadnjoj četvèrti ovog měseca.

U Zagrebu 10. rujna 1853. Observatorium meteorologički.

U ime glavnog pravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 43. U subotu 22. listopada (oktobra) 1853. GODINA I.

Izloga 1583. godine.

Poslaše (nadalje):

Dne 15. listopada.

VII. Sl. c. k. nar. varaždinsko-križevačka krajiška regimenta br. 5.:

Popis stvarih.

1.	iz kompanije Berežke města Potoka br. 1.	od žene Krajiškinje *Riste Vitanovićke*:		
		a) 1 ćilim (Decke) $2\frac{1}{2}$ rifa (aršina, lakta) dugačak, a 1 ½ rifa širok; cěna mu je	8 fl. — kr. sr.	
		b) komad platna svoga domaćega 3 rifa dugačak, a ¾ rifa širok; cěna mu je	1 „ 12 „ „	
2.	„ „ „ „ „ br. 1.	od žene Krajiškinje *Kate Vitanovićke*: 1 vunenu torbu (wollener Tornister); cěna joj je	2 „ 40 „ „	
3.	„ „ Ivanske „ Sredske br. 17.	od žene Krajiškinje *Stane Stekovićke*: 1 vunenu torbu (wollener Brodsack); cěna joj je	2 „ — „ „	
4.	„ „ Gudovečke „ Raića br. 15.	od žene Krajiškinje *Soke Bolte*: 1 vunenu torbu (wollener Tornister); cěna joj je	2 „ — „ „	
5.	„ „ „ „ „ br. 2.	od žene Krajiškinje *Angje Radotićke*		dadoše za izlogu svako po 1 povèsmo lana, što ukupno čini 4 ½ funte, a netraže za to nikakve naknade.
6.	„ „ Hercegovečke „ Velikih Zdenac br. 3.	od . . *Ante Rainertha*		
7.	„ „ Ivanske „ Ivanske br. 16.	od žene „ *Jalže Gjuričićke*		
8.	„ „ Garešničke „ Kajgane br. 7.	„ „ „ *Jane Kovačevićke*		
9.	„ „ „ „ Tomašice br. 42.	„ „ „ *Jane Premužićke*		
10.	„ „ „ „ Palešnika br. 16.	„ „ „ *Bare Jantolčićke*		
11.	„ „ „ „ Mlinske br. 31.	„ „ „ *Evice Pucarinke*		
12.	„ „ „ „ Popovca br. 25.	„ „ „ *Joke Radulovićke*		
13.	„ „ „ „ Prokopa br. 13.	„ „ „ *Stoje Čupurdije*		
14.	„ „ „ „ „ „	„ „ „ *Petre Čupurdije*		
15.	„ „ „ „ Dišnika br. 5.	„ „ „ *Mande Djukovićke*		

U Belovaru dne 30. rujna 1853.

Phillipović **s. r. oberstar.** ***Halla*** **s. r. kapetan.**

Kratko prebděžno izvěstje o tome, kako sam ja po nalogu odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju u družtvu g. Franje Trummera, nadvèrtlara štajerskog stališkog ugledališta (Musterhof) u Gradcu, pregledao neke vinograde oko Zagreba.

Od **Josipa Čačkovića Vèrhovinskoga**,
družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju člana odbornika.

Dne 18. m. rujna po pódne pregledasmo *moj* mali vinogradić kod Sv. Jurja u Zagrebu. Našli smo u starom nasadu 39 felah, naime:

1. Augster, *ranina dišuća.*
2. Blank blauer, *peles cèrni.*
3. Blaustiel, *slaščina.*
4. Barthainer, *muhak.*
5. Burgunder echter weisser.
6. Damascener fruher.
7. Eicheltraube blaue.
8. Eicheltraube weisse, *kozjak rani.*
9. Geissdutte, *kozjak zeleni.*
10. Gewürztraube rothe.
11. Gutedel geschlitztblätteriger.
12. Gutedel Muscat-.
13. Gutedel Pariser-.
14. Gutedel weisser.
15. Hainer grüner, *zelenika drobna.*
16. Heunisch weisser, *bělina*
17. Kanigl.

18. Klevner früher blauer.
19. Kölner blauer, *mukovatka.*
20. Königsgutedel.
21. Lamberttraube weisse.
22. Malvasier früher weisser, *mošćina.*
23. Mehlweiss, *deklino.*
24. Mosler, *bělina dugovata.*
25. Muscat schwarzer.
26. Muscat weisser.
27. Ochsenauge blaues.
28. Orleans.
29. Ortlieber weisser.
30. Portugieser rother, *kraljevina.*
31. Šopatna, *šiprina.*
32. Traminer rother.
33. Traminer weisser.
34. Trollinger rother.
35. Trollinger schwarzer.
36. Urbanitraube weisse.
37. Wälscher früher blauer.
38. Wipbacher, *bělina.*
39. Zimmettraube blaue, *čèrnina.*

U novom nasadu našli smo, izvan navedenih felah, još i slědeću 41 felu, naime:

1. Àlföldy Szölö.
2. Blussard später blauer.
3. Bodensee blauer.
4. Cousie früher blauer.
5. Cypertraube blaue.
6. Damascener blauer.
7. Färber rothsäftiger.
8. Gutedel rother.
9. Honigler weisser.
10. Imperial.
11. Isabella blaue.
12. Kauka blaue.
13. Kleinungar schwarzer.
14. Klevner später blauer.
15. Klevner weisser.
16. Kracher.
17. Lämmerschwanz.
18. Malvasier später.
19. Morillon zweifärbiger.
20. Ortlieber blauer.
21. Pineau violetter.
22. Portugieser blauer.
23. Räuschling blauer.
24. Räuschling weisser.
25. Refosco.
26. Rissling rother.
27. Rissling schwarzer.
28. Rissling weisser.
29. Ritscheiner blauer.
30. Römer süsser.
31. Seidentraube gelbe.
32. Semendrianer.
33. Sylvaner grüner.
34. Tokayer weisser.
35. Urbanitraube blaue.
36. Veryus weisser.
37. Wachteleiertraube weisse.
38. Wälschriessling blauer.
39. Wälschriessling weisser.
40. Wildbacher blauer.
41. Zierfandler rother.

Ova i gori navedena imena pobilěžio sam, kako mi jih je g. *Trummer* kazao, i na svaki sam tèrs privezao tablicu s imenom.

Kao najbolji nasad pokazale su se u mome vinogradu slědeće fele:

1. Augster.
2. Eicheltraube weisse.
3. Gewürztraube rothe.
4. Gutedel rother.
5. Kölner blauer.
6. Malvasier früher.
7. Mehlweiss.
8. Muscat weisser.
9. Urbanitraube weisse.
10. Zimmettraube blaue.

Ove su fele bile sasvim zrele i dobro su obrodile.

Obdělavanje se nije dopalo, jerbo su previsoki tèrsi, čemu se samo s vremenom pomoći može.

Sutra dan išli smo u vinograd *Mirogoj* člana vele možnoga g. dra. *Ljudevita Gaja*, c. savětnika. Tù pregledasmo dva vinograda od iztoka i zapada ležeća. Popiso sam nasad, nu na nesreću izpadè mi popis iz djepa. I ovdi je tèrsje previsoko; treba tù boljih felah i boljeg postupanja pri novosadjenju; što i nedvojimo, da će biti, jer nam je poznata krepka volja gospodara ovih vinogradah, koi neštedi ni novca ni truda, da podigne gospodarstvo svoje na stupanj što viši, znajući dobro, da će mu uložena glavnica s vremenom odsěcati obilatih kamatah.

Poslije oběda pregledasmo tèrsje člana g. *Ferdinanda Makanca*, c. k. tajnika županije zagrebačke, kod Sv. Jurja u Zagrebu. I tù ima mnogo i to rědkih felah. Osobiti pozor povuče na se *Portugieser modri*, premda ove godine nije obilno obrodio. Tù imade samo jedna fela, koja kod nas nikad nerodi, naime *vitis laciniosa.*

Kad se je g. *Trummer* vratio iz županije križevačke i iz sl. c. kr. nar. varaždinsko-križevačke i varaždinsko-gjurgjevačke regimente, pregledasmo dne 7. listopada prije pódne pod Susědom vinograd *Goljak* zaštitnika i člana družtva světloga bana *Josipa* barona *Jellačića* od *Bužima.* Vinograd ovaj i gledè položaja i gledè vina, koje se tù dobiva, osobitog mu mirisa radi, mogo bi se uzporediti vinogradom ranjskim. Tolik je miris i tako ugodan ukus vina iz otoga vinograda! Mnogo tomu pripomaže blizu tekuća Sava, koja, kao što je poznato, ondašnjemu zraku lěti vlagu daje, što osobito povoljno děluje na vinograde i na zreloću grozdja. Tako zrelog i tako zdravog grozdja ma koje fele težko da ima igdi. Samo bi trebalo cělo tèrsje pomladiti i umnožiti, da se toga osobitog Johannisbergera hèrvatskog što više dobije. Felah imade u tom tèrsju mnogo; svaka nam je pokazala neobično zrelog i dobrog grozdja. Fele ove nahode se u dolnjem jarku, gornjega ni pregledali nismo, jer nam je pregledajuć dolnji jarak vrěme prebitro preletilo. Evo felah u dolnjem jarku:

1. Barthainer weisser.
2. Blank blauer, *kapčina velika.*
3. Blaustiel weisser, *slaščina.*
4. Eicheltraube weisse, *javor.*
5. Gutedel rother.
6. Gutedel weisser.
7. Hainer grüner, *zelenika kasna.*
8. Heunisch schwarzer, *lipovčina čèrna.*
9. Heunisch weisser, *bělina.*
10. Honigler weisser.
11. Kadarka blaue, *vugrin čèrni.*
12. Kadarka weisse, *vugrin běli.*
13. Kanigl.
14. Kauka blaue, *čèrnina drobna.*
15. Kleinungar schwarzer, *čèrnina sladka.*
16. Kölner blauer, *čèrnina.*
17. Magyartraube frühe blaue.
18. Mehlweiss, *krukopetlina.*
19. Mosler weisser, *bělina dugovata.*
20. Oberfelder blauer, *čèrnina prava.*
21. Portugieser rother, *kraljevina.*
22. Ritscheiner blauer.
23. Seidentraube gelbe.
24. Šopatna weisse, *bělina tusta.*
25. Tokayer weisser, *bělina drobna.*
26. Vogeltraube weisse.
27. Wipbacher weisser, *lipovčina.*
28. Zimmettraube blaue, *kapčina mala.*
29. Zimmettraube weisse, *bělinica.*
30. Jedna osobita fela cèrna, kojoj g. *Trummer* nije znao imena, u Krajini je zovu *gak*, a mi smo joj naděnuli ime *goljak.*

Osim ovih felah, koje nevaljadu:

Barthainer weisser,
Blank blauer,
Blaustiel weisser,
Heunisch weisser,
Kanigl,
Šopatna weisse,

valja sve skoro fele obdělavati, buduć da obilno rode i neobično lěpo, zrelo i dobro grozdje imadoše. Samo u bolji red treba da se cělo tèrsje postavi; trebalo bi dapače, da se dobavi i više najplemenitijega nasada. A to bi bilo želiti i gledè cěle domovine, kako bismo pokazali světu, da Hèrvatska imade vina, kome nema para ni u vinogradih ranjskih.

Idući dalje prodjosmo gorice podpredsědnika i člana družtva g. *Ambroza* ml. viteza *Vramcani - Dobrinovića* i g. *Levina* barona *Raucha*, u kojih smo opazili felah prije spomenutih, izmedju kojih je kao obilniji nasad:

1. Blank blauer.
2. Blaustiel.
3. Heunisch schwarzer.
4. Heunisch weisser.
5. Kadarka blaue.
6. Kleinungar schwarzer.
7. Kölner blauer.
8. *Kraljevina.*
9. Mehlweiss.
10. Mosler.
11. Oberfelder blauer.
12. Wipbacher weisser.
13. Zimmettraube blaue.
14. Zimmettraube weisse.

i t. d.; imade tù i

1. Hudler rother i
2. *Zelenika běla.*

U goricah *Šenkovečkih* světloga bana našli smo, osim mnogih navedenih felah, kao što su:

1. Blank blauer.
2. Blaustiel.
3. Barthainer weisser.
4. Eicheltraube weisse.
5. Hainer grüner.
6. Heunisch blauer.
7. Heunisch weisser.
8. Kadarka weisse.
9. Kleinungar.
10. Kölner blauer.
11. Mehlweiss.
12. Mosler.
13. Oberfelder blauer.
14. Šopatna weisse.
15. Tokayer weisser.
16. Wipbacher.
17. Zimmettraube blaue.
18. Zimmettraube weisse.

još i slědeće fele:

1. Augster weisser, *ranina běla.*
2. Hainer blauer.
3. *Plavec žuti.*
4. Sylvaner grüner, *divjak zeleni.*

U poneděljak smo opet bili u *Goljaku* světloga bana, ter smo na dva i dva tèrsa od svake našaste fele privezali tablice s imenom. Treba samo, da se ove ostave na tèrsu, da se tako fele razlučiti budu mogle.

Obilniji opis otih goricah i resultat pregledavanja, zatim, kako u buduće obdělavajući gorice postupati treba, sve će to podněti g. *Trummer* u svoje vrěme.

U Zagrebu dne 12. listopada 1853.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Nadalje.)

G.

Gorušica (gorčica, sladčica, muštarda).

Ja sijem gorušicu vèrtnu s peršunom ili korěnjem, i kad je zrela, počupam (pöpučem) ju, to je peršunu i korěnju na korist, kao da je okopano. Gorušica nizko raste, ima bělo i puno, odebelo zèrno, koje iz komušak nikad neizpadne. Pobrano i stučeno zèrno metnem u škaf, nalijem vode i dobro ga izaperem, što je nevaljalo, puštam odići vodom; a što je dobro, metnem na sita, dobro osušim i suho u žaklince pospravim.

Gorušicu s vinkotom pravim ovako: gorušicu sitno stučenu kroz rědko sito dlanom prebacim, prosijanu metnem u zdělu, dolěvam vinkota i kuhačom měšam, dok bude kao těsto; sad skupa pospravim i puštam státi 10 — 12 urih. Zatim prilěvam vinkota i kuhačom iztanjim tako, da može u bocu (flašu) curiti; ako se u flaši previše sgusne, dolijem opet vinkota. Ništa drugo. Ovako imam gorušicu čistu, zdravu, dobru i jaku. Ovako napravljena gorušica može se više godinah čuvati. Koi neće, da bude jaka, neka ju prije u flašu metne.

H.

Hortensija.

Ako hortensije polěvao budeš vodom, u kojoj je raztaljen alaun, dobit ćeš hortensijah od svakojake lěpe boje (farbe).

Hruška (kruška).

(Čitat ćeš pod slovom K.: Kruška).

I.

Isop (sipanat).

Isop može se s korěnjem presadjivati u svako vrěme. Tko pako hoće samo grane bez korěnja da sadi, neka jih sadi m. ožujka (marta) ili travnja (aprila); to je najbolje vrěme.

Isop s ruticom kuhaj u vodi, ovom vodom izapiraj gèrlo; jest proti gèrlobolji.

Isop sa smokvami (figami), ruticom i medom ili octom (sirćetom) kuhaj i očistjen pij, čistit će ti pèrsi, branit će te od kašlja, činit će, da lahko dišeš i tèrat će te na pot (znoj).

Isop s vodom il' octom kuhaj; ovakva topla voda, ako ju dèržiš u zubih, branit će te od zubne boli.

Isop sitno stučen i s uljem (zejtinom) od uljike poměšan, ako s njim dětci namažeš glavu, branit će ju od uših.

Isop, kad cvate, valja porezati i u hladu osušiti. Kad ga trebaš, uzmi samo njegovo listje, ono je cěle godine dobro. Destillirana od njega voda dobra je proti gèrlobolji i kašlju i povoljna je pèrsima.

(Dalje drugi put).

Putovanje moje g. 1853. po nekih prědělih Slavonije.

Od člana **A. T. Bèrlića.**

Nema ništa ugodnijega, nego kad čověk, koi je cěle godine poslovi obterašen, nekoliko neděljah za razbistrenje svoje i skupljanje novih silah upotrebiti može, ter ostavivši brige i poslove kod kuće, u povoljnom družtvu okolicu proměni. I meni ove godine u dio padè komad prosta vremena, ter se dogovorim s prijatelji, da se po krasnoj našoj Slavoniji malo prodjemo i progledamo dražesti njene, koje joj je blaga mati narav obilno uděliła. Měnjat ćemo ravno i goru, ter ćemo najprije u Osěk. Ondě nadjem prijatelja dobrog Peju Skenderčića, ter s njime se dosti kasno u večer krenem put Valpova. Dodjemo bora mi okolo 12 satih noći u tèrgovište Valpovo i svratimo se u veliku gostionicu, gdě smo opazili, da još svěća gori, dočim tamni oblaci ostalih kućah pokazivahu, da se stanovničtvo valpovačko u naručje sna bacilo, ter za sutrašnje poslove nove sile nabire. U Slavoniji malo u kojoj gostionici putnik dobrom dočeku nadati se može. Dočim u inih krajevih osobito zapadnog světa gostionici putnike traže i u svratišta svoja vabe, ter čak na železnične i poštarske postoje ljude svoje šalju, da došastnike prime i u go-

stionicu dovedu: to kod nas za sreću si dèrži putnik, ako ga gostionik prijaznim licem pogleda i rado podvori. U tom pogledu mogu reći, da gostionica valpovačka valjade, jer mi u gluho doba noći dobismo čestitu večeru za sat i čistu sobu s udobnim posteljama. Kad smo se u jutru probudili, padè nam na pamet, da imade ugodno kupalište na Karašici, ter odredimo prije zajutranja okupati i ojačati se proti žestini kolovoznog sunašca. Pošavši ka kupalištu prodjemo uz otvorenu župnu cèrkvu. Hajde, reknem Peji, u nutra, da vidimo, je li iznutra tako neprilična kao izvana s tim nizkim tornjićem na dugačkoj ladji. Kad mi u nutra, al imamo na epistolskoj strani velikog žèrtvenika što i gledati! Krasan spomenik iz bèloga mramora postavljen na cèrnom mramornom postavku i prikazan umèrvšem jedinom sinku bogatog g. baruna Prandau-a. Predstavlja u naravnoj veličini sinčića i uz njeg žensku osobu allegoriu nàde. Šteta, što se nevidi na spomeniku, čijim je dlètom dèlan. Potlije sam razumio, da je u Milanu iztesan. Cèrni kamen sadèržaje na tri strane latinske nadpise s posvetom majčinom duši pokojnog mladjahnog jedinca. Osim tog spomenika, koi je najlèpše, što poznam u Slavoniji kao kamenotesaći posao, u cèrkvi nema ništa osobitog. Nadgrobnice dvè tri nèmačke na podu i slike oltarske: to su obične stvari; a ni cèrkvena sgrada se neodlikuje ničim. Tako izadjemo iz cèrkve, ter prama Karašici koračaje upravimo. Alaj je zabavno uz tu rèčicu prolaziti i gledati, kako vèrve karaščići i šarančići razne veličine u njoj. Ljudi hvataju i jedu i prodaju, al je tù tolika mložina, da bi se u ono nekoliko stotinah hvatih dužine, što smo mi prošli, moglo više centih ribe nahvatati. Ribno bogatstvo Karašice je neizcèrpivo cèlim tečajem njezinim. Kupalište je izpod jednog od največih mlinovah u našoj domovini vodom tèranih namèšteno, i osim istog imade i pilja, što oboje s 9 kolesah voda tèra. Iz valovah gornjih ide čista i bistra voda u kupalište od prilike 5° široko a 7° dugačko providjeno sa spravom za polèvanje kao kišom i vodnim stupom. A ima osim onih prednostih, koje narav više od umètnosti daje, što ni Moravčevo kupalište u Beču nema, t. j. ima valov, po kom od ozgor od mlinskih kolesah voda dotiče u kupalište. Taj valov je tako uredjen, da se čovèk može čestito u njeg uvalit i po njem valjat, dočim voda razpèrskujuć se o cèlom tèlu osobitim načinom pere i godi. Ovo kupalište je otvoreno, izim satih, koje je vlastnik g. baron Prandau za sebe i obitelj zadèržao, cèlome svètu, koi hoće, da se okoristi. Jedan gospodin mi kaživà, da se on počme u prolètje kupat, a u studenu tek prestane, što ga od bolesti, osobito pako groznice, občuvava. Iz kupališta odosmo u gradsku bašču, koja stoji pod ravnateljstvom gospoje vlastelinke, i premda nije prostorom velika, ipak je položajem, umètnim uredjenjem i gojitbom na pravu razkoš svakomu, koi ju pohodi. Sred nje potok teče, a do nje je lèpo veliko narančište i zimsko skrovište za lètne rastline. Odtuda nas povede jedan prijatelj na starinski toranj gradski, kog turskim nazivaju, premda bi po načinu gradbe i veličini čovèk rekao, da je još prije došastja Turakah stajati morao. Med istom kulom i cèrkvicom u prostoriji od 4 hvata izpod praga prastarih vratah u komoru neku vodećih izkopana je kosturnica (skelet) sa 3 taneta na pèrsih one dèvojke, koja je hodala i napokon djedjernostju g. sada kapetana K . . . . . a, koi ju je dočekivao, oproštena. Slučaj isti su mi potvèrdili gradski službenici, a vodio me je g. Sch . . . . . ., koi je izkapanjem upravljao. Kosti su bar 400 godinah morale po lèčničkoj svèdočbi ukopane ležati i nikad se nebi za nje znalo, da se posèdateljica nije od vremena do vremena osobito petkom u stanovitoj blizu kule ležećoj sobi najavljivala i molila, da se u posvetjenu zemlju ukopaju; kad se to učini, mir vlastniku grada, a zdravlje kapetanu obećala. Izkopane kosti su u tabut vèrgnute u gradskoj cèrkvici bile izložene i svečano u groblju pokopane. Kad smo se uzpeli na vèrh kule, kud stranom prastari kameniti, stranom novi dèrveni basamaci vode, prostrìè se pred našim očima prekrasna ravnica dravsko-valpovštinska i baranjska, koju s jedne strane bèrda šikloška sa siljastim haršanjom, s druge more od šumah slavonskih omedjašuju. Lèpota podravske ravnice bèrdima na dvè strane okružene, šumama, selima, polji, bašćama, rèkama izkrižane, koju s kule ugledah, pobudi u meni želju, da doživim, da ta prekrasna zemlja svojim stanovnikom onu korist donese, koju talijanske nizine uz Po, Brentu i t. d. Talijanom nose. Da indi vidim, što se čini za izobraženje Slavonacah i za otvorenje njihovih očiuh, da vide priliku materialno se obogatiti, odlučim i za školu propitati. No vodja mi reče, da škola od 3 godine pogorivša još leži u razvalinama, koje sam do cèrkve viditi mogao, da učitelj u kukavnoj jednoj sobi stanuje, i da nije vidio od pó drug godine ni polture od svoje platje, tako da nebi milosti g. baruna, da bi morao il ić prosit il umrèti žalostnom smèrtju, smèrtju glada. S toga si sadanji učitelj drugo mèsto traži, a za njegovim nitko i nehaje. Ja nehotice izkliknuh: Tà je l' moguće, da Valpovo nema škole?! i umuknuh. — — — Nagledavši se s kule Valpovštine biah uveden u gradsku kapelicu, u kojoj je Isukèrst na križu oltarska slika, koju svaki ljubitelj umètnosti, kad u Valpovo dodje, treba da vidi. Umotvor je nèmačke škole slikarske. Pitao sam, ima li kakva uzpomena slavnog sgodopisca i starinara Katančića, koi je bio rodjeni Valpovac. Odgovoriše, da uzpomena njegova žive u pameti ljudih, da ima sinovca u Drenju: al da na podignutje spomenika za njeg nitko nemisli. Odatle uvidih, da bogato Valpovo još ni sámo neuvidja svoje slave, koju je po cèloj Europi i u svem učenom svètu po svome Katančiću steklo. No valjda će potomci pogrèšku otacah popravit! jer duh vremena napreduje i s ideom narodnosti prodèrla je u Valpovo i ljubav za sve, što je naše. U Valpovštini je svuda zemlja pèrvog urbarskog razreda i rodi svačim, što čovèk ža hranu i udobnost treba. Samo je ova godina dosti loša bila do samog voća, kojeg je u izobilju donèla. Lov na sèrne, zeceve, divje patke, pljiske, šljuke, divje mačke, lisice, kurjake vèrlo je dobar, jer se zabrana lova strogo obdèržaje. Kod Valpova ima izvor jedan, koi gvozdja u sebi sadèržaje. Ta se voda grije, jer je g. baron kupalište tù napravio, ter svèt se tù kupa. Podnebje je blago, samo sbog močvarnosti Dravom uzrokovane budu magle i u lètu, kad voda odstupi, groznice. — Ostavivši mog prijatelja Peju u Valpovu krenem se u Šokački Miholjac, koi se zove i dolnji, odkad je to banska vlada naredila. Putem sam opazio mloge ljude, koji su krovove na svojim kućama stranom popravljali, stranom s nova pokrivali, a u Miholjcu opazim razderan lim na tornju, povaljano stolètno stromje pogdègdè, porušene staje i sgrade i tog više. Zapitam, odkale tolika strava? Rekoše mi, da je neki dan strašna oluja bèsnila, koja je životinji naškodila, mlogo poubijala i na sgradama žalostnu uzpomenu ostavila. U Miholjcu je vlastelinska bašća najugodnije mèsto, gdè čovèk boravit može. I na njoj se poznade bèsnilo oluje, jer je sve zidane stupove ograde povaljala. Na sèvernom kraju bašće imade krasan izgled u baranjsku Podravinu, u kojoj se vidi vèrlo lèpo 2 sata odaljeni grad Šikloš na brežuljku u pol ravnice, gdè je car Sigismund u 14. stolètju zarobljen sèdio, i Marija Jud sa cèrkvom na podnožju bregovah baranjskih, u kojoj se poštiva divotvorna slika bl. D. M., kamo mlogi Slavonci na oproštenje ići običaju. Šokački Miholjac, koi je na g. bar. Dragutina Prandau-a spadao, sjedinjen je sad opet s Valpovom, jer je bar. Dragutin vlastelinstvo miholjačko bratu Gustavu prepustio uz godišnje izplatjenje stanovite životarine. U Miholjac je nekoč tik kućah na sèvernom brežuljku postavljenih tekla Drava, ter se podpuno u tom brežuljku prepoznaju obale, kao i u nizini izpod brežuljka korito, kojim je stara Drava tekla i koje je ravnica podvodnji izvèržena i dan danas. Sad je od Miholjca četvèrt sata prosèčen prokop, kojim sad Drava prolazi i gdè se nahodi prevoz iz Slavonije u Ugarsku, koja medjutim nepočima uprav preko Drave, nego iza prokopa na ¼ sata, gdè ćuprija preko dubine one vodi, koju si Drava biaše sama za korito odabrala prije, nego što prisiljena bì prokopom teći. Iz Miholjca je u Pećuh bliže neg u Osèk. Hajdemo, pomislim, u to poluslavjansko mèsto, da vidimo, što rade naši suplemenici u Pećuhu i okolo njega. Dogovorim se dakle s prijateljem Franjom Daždovićem, da idemo sutra ranom zorom u Pećuh, pa da na konaku opet budemo u Miholjcu. Što govoreno, to i tvoreno. Miholjčanin nam upreže pod kola dva žerava dvè ognjene Vile, koje nas sa 4 sata u Pećuh prebaciše.

(Dalje drugi put).

Pokušalište družtva gospodarskoga.

***G. Franjo ml. Trummer**, sin slavno poznatog oenologa i pomologa g. **Franje Trummera**, nadvèrtlara na štajerskom stališkom ugledalištu u Gradcu, pogodjen je za vèrtlara na pokušalištu družtva gospodarskoga, ter je već d. 17. o. m. stigo u Zagreb.*

Dopis.

U Virovitici 17. listopada 1853.

U Virovitici našo sam četveronoga pètla, koi jurve na moju vlastnost spada. Taj je pèvac nekakva u obće čudnovata stroja; on je jednako lèp, kao nakazan, vèrlo je okretan, učevan i kod lèpa spola svoga plemena toli obljubljen, da mu se cèli komšiluk klanja. Ako mislite, da se budućnost njegova u našem narodnom museu osigurati može, izvolite mi želju vašu obznaniti, pak ću vam ga poslati s pèrvom sgodnom prilikom.

Ivan Vončina, c. kr. perovodja.

Odgovor. Za tako rèdka gosta ima u museu prostora dosta. Izvolite ga samo poslati, mi ćemo ga dostojno dočekati. Nemarimo, ako nam baš s otim pètlom pošljete iz cèlog Vašeg komšiluka vàs njegova plemena lèpi spol, (koino ga je, kao što velite, toli obljubio), da nebi možda siroma pètao od tuge i žalosti za svojimi milostnicami nemiliee poginuo. Hvala, lèpa hvala na pètlu! no budite uvèreni, ako nam i onu drugu ljubav učinite, da ćemo Vam se pokloniti do cèrne zemlje.

D. R.

Umieglavnog pravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 44. **U subotu 29. listopada (oktobra) 1853.** **GODINA I.**

Izloga 1583. godine.

Poslaše p. u. gg. (nadalje):

Dne 22. listopada.

VIII. Štauduarica rodjena Krismanićeva Dragojla, vlastelinka: četiri pověsma svile (2 běle, 2 žute — svoj i svojih gčnah. kojerih proizvod *).

Dne 28. listopada.

IX. Mikulić Gjorgje, krojač, rodom iz Moslavine (u križevačkoj županiji) došav iz Pariza:
jedan mantil.

Kratko izvěstje g. Franje Trummera, nadvèrtlara štajerskoga stališkog ugledališta (Musterhof) u Gradcu, o tome, kako je on na poziv družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju g. 1853. pregledao neke vinograde po Hèrvatskoj.

„Wochenblatt der k. k. steiermärkischen Landwirthschafts-Gesellschaft", ovaj tjedenik c. kr. družtva gospodarskoga za Štajersku, ima pod br. 51. slědeće izvěstje g. Trummera:

„*U Ravnu blizu Križevacah*, 2. listopada. Nemogu propustiti, da nedam kratko izvěstje o mome putovanju po Hèrvatskoj, osobito pako da nejavim, kolika je razlika u zrelości grozdja izmedju Hèrvatske i Štajera. — U Zagrebštini (okolici zagrebačkoj), zatim u Ravnu, Dubovcu, Pavlovcu, Doljancih, u Ivaniću i Križu, u Moslavini grozdje je većom stranom posve zrelo. Fele, kao što su: *weisse Kadarka*, *weisser Augster* i *blaue Zimmettraube*, već su se ponajviše na cibibe (cvebe) obratile. *Weisser Heunisch*, *weisser Wipbacher* i *weisser Mosler*, kojega nasada ovdě najviše ima, sasvim su zreli. U Moslavini i po drugih predělih Hèrvatske pričela je berba prošle nedělje (tjedna). Žalibože i ovdě je tuča (grȁd) mnogo štete počinila, no ipak ima još dosta grozdja. Što se tiče skvarenja grozdja, na visokih gorah malo ima skvarena grozdja, najviše sam ga vidio na kraju vinogradah, gdě je suša veća bila. U Ivaniću, Križu i u Moslavini, gdě vinogradi zauzimlju do 5000 jutarah zemlje, našo sam veoma malo traga skvarenome grozdju. Mošt je vagao 30. rujna: od „weisser Augster" 101, od „blaue Kadarka" 76, od „weisse Urbani" 79, od „blaue Zimmettraube" 75, od „blauer Oberfelder" 81, od „weisser Mosler" 78, od „weisser Heunisch" 70 gradih. Kad mošt toliko važe, znamenje je, da će bit dobro vino."

O betegu iliti skvarenju grozdja.

Od člana **A. Š.**

23. listopada 1853.

U slěd mog izvěstja pod br. 39. i 41. o moštu muškatovom iz samoga skvarenoga grozdja imam konačno javiti: kad sam vidio, da moj mošt hoće da se pokvari, da sam u jednu bocu metnuo nešto drožđjah od dobroga mošta. Mošt u ovoj boci dobar je. U drugih bocah mošt se je izčistio, ali je i dobar ocat od njega postao.

O sadjenju živicah, i dudovah (murvih).

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

O živicah i o sadjenju dudovah nemože se dosta pisati, da se tako prepuruče, i koliko je moguće, da se umnože.

Živica, naime živi i zeleni plot, jest od velike koristi, jer zaštedi kući mnogo truda kod svake lětne kèrparije starih, kao i kod gradjenja novih plotovah, a kad u povoljnoj visini izraste i na sve se tri strane s velikimi škaricami uredno obreziva, krasota je iz daleka ju pogledati.

Nu da ni živica tako rekuć mèrtva neleži, nego da kakvu takvu hasnu gospodarstvu donese, uměšat ću

---

*) Vidi br. 37. ovih novinah. *Ur.*

ovdi i sadjenje dudovah, kako Simon Strüf u svojoj gospodarstvenoj knjiži preporučuje, i sadjenje žutikovinc, da pored svega toga živica može očekivanoj naměri odgovarati i kao stalan plot služiti.

Ako se dakle živica od glogovih sadnicah, kojih u šumah u izobilju ima, sadi, kako ju je član g. *Julio Schaper* opisao u Gospodarskih Novinah broju 28. od 9. sèrpnja t. g., t. j. ako se sadi u dva reda, jedan od drugoga na 12 palacah daleko, da jedna mladica od jednog reda, prama prostoru medju dvě mladice od drugog reda, na 12 palacah jedna od druge daleko dodje, tako se uměša medju njih gdě gdě pokoje stablo žutikovine, i uzduž živice na 6 stopah daleko po jedan dud.

Ako li hoćeš, sěme glogovo da siješ, a ti uzmi sěme od zrelih jagodah, i kad ga opereš, usij ga odmah u jesen, što tekar druge godine niče. Zemlja mora dobro izpèršena biti. (Vidi u istom broju Gospodarskih Novinah članak o živici od *Milana Dimitreva*).

Ako se živica na dvorištu sadi, može se u nju po jedan gèrmak agriše, gjungjibera i kupinah u nutèrnjem redu usaditi, to će živadi bit za hranu i zabavu, i odvratjat će ju od vèrta.

Ovdi dakle opisat ću samo sadjenje dudovah i žutikovine, i kakvu korist ove dvě sadkovine kući mogu donositi.

Dudovo sěme.

Dudove jagode, koje su zrele i same od sebe opale, a gnjile nisu, metnu se u jedan tanjir u vodu, gnječe se i měšaju u vodi, dok se sěme razstavi od mesa; onda se ocědi voda, da ostane čisto zèrnje, koje se poslije osuši i spravi.

Sětva.

Prije sětve mora se sěme 2 dana u vodi močiti. Měseca ožujka ili travnja, pokako se sněg raztali i zemlja za sětvu prosuši, posije se sěme na gusto na jednom 4 stope širokom razoru (slogu) u tri reda u duboko izštihanoj, dobro izpèršenoj zemlji, u dva palca duboke brazdice, koje se s motičnim dèržalom povuku. Sěme se pokrije istom zemljom na palac debelo.

Dudovo sěme može se takodjer na istom městu, gdi se bude živica naložila, posijati, da se više presadjivati nemora. Nu presadjujuć nadje se mnogo krivih mladicah, koje se odmah bace, i koje bi drugač u živici ostale, a nebi stalne bile.

U lětu mora se zemlja okolo niklih mladicah malo izpèršiti i od drača oplěti, a u jesen na podlanicu debelo pokriti listjem, da nepozebu.

Drugoga prolětja presadjuju se ovako sijane dudove mladice s drugim sijanim voćem u mladičnjak, iz kojega se poslije kalamljenja iliti cěpijenja četvèrto lěto presade na odlučeno město, ili se u mladičnjaku još koju godinu ostave do presadjivanja. Nu sa sadnicah, koje su za sadjenje u živici odlučene, skine se u prolětju listje, i ako su pregusto nikle, obrede se tako, da jedna mladica od druge na 6 palacah daleko stoji. Ovom se prilikom izpèrši zemlja u okolo njih, oplěvu se od drača, i obrežu se na 6 palacah visoko od zemlje. Ovako visoko mora biti kruna ili glava dudovog stabla, iz koje će grančice porasti. Na ovaj se način sade dudovi u Italiji, od kojih se cěle grančice za hranjenje bubah odrezivaju, pokako se već listje upotrebljuje.

Ako se je koja mladica od smèrzljavine osušila, valja joj stablo 2 palca nad zemljom obrezati, da opet iz koręna izbija.

Presadjivanje.

Prije nego navedem način i vrěme presadjivanja, spomenut ću narav svakog rastja. Svako rastuće dèrvo jest stvor nepomičljiv, koi na svoj način dulje ili kratje živi, pokako ga je narav odlikovala u jednoj ili drugoj feli; ono dakle živi, diše, jede i pije. Žilje (na koren) do najmanjih žičicah, kora, jezgra, nutèrnja vlaga i sók, sve se to dèrži jedno drugoga, kako god u čoveku jedan kotrig drugoga. Zrak mu daje sapu ili duhu, a sunce, dažd i rosa hráne i napajaju ga.

Ako živućemu stablu jedno od gori rečenih čutih fali, ako mu hrane ili pitja manjka, razboli se cělo stablo i vene, jer mu je s pomanjkanja gori navedenih živaljah smèrt stalna; do mala se osuši.

Kao god što se pčela u košnici i muha u studenoj sobi preko zime umèrtvi i u prolětju opet oživi, tako se umèrtvi u ovo vrěme i živuće stablo. U jesen, kad list opane, uvuče ili sleže se sók iz dèrveta dolě u žilje, stablo se sa svimi grančicami umèrtvi i ostane u ovom stališu, dok ga prolětno sunce obasja i ugrije, i blažji ga zrak nadune; i tada se digne sók u stablo do najzadnje grančice, koje oživi i opet tèrati počme. U ono dakle vrěme, kad se je stablo umèrtvilo, mora se svako rastje presadjivati.

Tretjega prolětja dakle i prije nego što rastje izbijati počme, presade se ove dudove mladice medju glogove sadnice u nutèrnjem redu od živice. Sve grančice, koje, kad se je mladica presadila, izvan živice vire, moraju se u jednom porezu sa živicom jednako odrezati i porubiti, a one, koje su prama živici upravljene, upletu se u nju. Odrez mora uvěk pravostèrmo doći, da nebi kroz njega dažd dopirao u stablo.

Žilje i one male tanke žičice moraju se, koliko je moguće, s izkopanom zemljom presaditi, a stèrmna žila, koja u sred žilja dolě okrenuta gledi, mora se dobro porubiti i voskom zamazati.

Dubljina jame, u koju se ove mladice presadjuju, ravna se polag žilja od sadnice, i prije nego se ova položi u nju, baci se lopata dobro zrelog gnoja, i na ovo jedna do dvě lopate izpèršene zemlje, na koje se žilje od mladice razloži, zemljom pospe i nogama ntaba.

Četvèrtoga prolětja odgodi se obrezivanje ovih dudićah do vremena hranjenja bubah. Listje od grančicah, koje su se u živici lanjskog lěta uplele, bere se za hranjenje bubah u pèrvoj i drugoj dobi (periodi) ili dok su one još malene; a izrasle grančice, koje na obedvě strane živice vire, kao i vèrhovi odrezivaju se, da se polažu na bube od tretje da pete dobe.

Svake godine dizat će se graničice sve to više iz stabla, kano god se i tèrs svo pomalo svake godine diže. Nu kad stablo u živici ovako gojeno debljinu od 12 i više palacah u prosěku stigne, ili do izvanjskog reda glogovih sadnicah dopre, onda se može u zimi ili u prolětju izkopati, i na město njega druga dvolětna ili trolětna dudova mladica presaditi.

U Italiji sade se dudovi na njivah kraj cestah iz nutra od živice na jednu stopu od ove, a dud od duda na 4 do 5 stopah daleko. Izmedju 4 duda tri su s nizkim stablom, kako sam ga u živici opiso, a od četvèrtoga je stablo na 6 stopah visoko. tako, da medju dva visoka stabla 3 nizka dodju. Listje za hranjenje bubah bere se od velikih izraslih granah, a kad dodje vrěme, da se cěle grančice bubam predlažu, onda se odreža one od mladih i od najstarijih dudovah, koje su lanjske godine izrasle, ili ako se lani nisu obrezale, i prekolanjske grančice.

Ovako sadjeni i obrezavani dudovi nečine njivi nikakva hlada, niti joj sěna uzrokuju, jer se grančice u

pèrvom gonu odrežu, a dok one opet u drugom gonu izrastu, požanje se stèrn, a kukuruzu će tako slabi hlad malo nahuditi, dapače će mu kod pripeke sunca goditi.

Ono město na njivah, koje kraj živice leži, ako nisu široke, nemože se onako uzorati, jer se marva plug vučeća kroz živicu nemože provući; zato se mora ono, što se orati nemože, i gdi se ovi dudovi sade, pod travu pustiti.

Ako je naměra gojiti dudove sa 6 stopah visokim stablom, tako kod pèrvog obreza sijanih dudićah paziti valja na to, da se samo grančice na strani stabla izrasle obrežu, a kad visinu od 6 stopah dostignu, da se na glavi ostave najmanje tri grane, koje na tri strane vire. Simon Strüf veli kod presadjivanja sadja: kako se god žilje od stabla, koje se presadi, razprostre u zemlji, da baš tako i grane iz glave stabla rastu. U Italiji skoro svaki dud ima 4 grane, koje se okretju na četir strane, na koje se mogu lahko penjati, listje se može brati i grančice se mogu odsěcati tako, da se netreba bojati, da će čeljade na tla pasti.

Tko ima do kuće veliko dvorište, neka skèrbi, da jedan veliki dud na njem usadi, ili što je još bolje, da ga kalami. Kalamljeno ilitì cěpljeno voće uvěk je krupnije, zato i dudove jagode od duda osobito na kruškovom stablu kalamljenog, vèrlo su tečne, ter mogu ne samo maloj děci, nego i živadi duže vremena služiti za hranu. Izvan toga ovakov dud, koi se kao velika kruška granovito razraste, služio bi ne samo za to, da se s njega list bere, ali ne da se s njega grančice odsěcaju, nego da na dvorištu hlad uzdèržavaju.

Žutikovina.

Žutikovina se sadi kao dud i glog, i što je i ona malo tèrnasta, valja za živicu. Ona nosi grozdje s malimi cèrljenimi jagodami, koje su za zobanje dobre. Simon Strüf veli, da je sok iz njezinih jagodah izprešan tako dobar, kao i sók od limunah, i ako se zrele jagode u kakvoj posudi kraj vatre uvěk měšajuć malo ugriju, pa onda izprešaju, da više soka daju. Ako se ovaj sók pusti, da malo kisne, i poslije toga, kad se sleže i izbistri, da se oceди i u boci dobro začepljenoj na hladnom městu dèrži, da se može dugo vremena uzdèržati.

Ako ze kora od žutikovine vari u vinu s vodom poměšanu, i ako se s ovim zubi peru, izlěči se zubobolja. Nadalje veli Strüf: Srednja žuta kora od žutikovine, ako se jedno vrěme namoči u vinu, i onda pije, da izlěči žuticu (Gelbsucht). Ova ista kora tako od stabla kako i od korěna služi i k tome, da se s njom može sukno, to jest, vuna, pamuk i bez ili platno najlěpše žuto ofarbati.

Žutikovina raste od 2 do 4 rifa visoko, i ako se sadi ili presadjuje, radja veće grozdje nego li divja.

Obrezivanje živice.

Svake godine mora se živica obrezivati. Obrezivanje sabljom, handžarom ili drugim kakvim nožem, makar kako oni oštri bili, neće nikad biti tako dobro, kako s velikimi škaricami, koje se u svakom dućanu od želěznine kupiti mogu; zato se svakomu i najsiromašnijemu kućniku preporučuje, da štedi i od zubih si odtèrgne, samo da si pribavi takove škarice, koje, ako se za svakim obrezivanjem dobro očiste i osuše, mnogo godinah služiti mogu.

Kako valja polja obradjivati?

Od **K. Fischera**, župnika.

Saksonci napreduju orijaškim korakom u poljodělstvu, i to osobito po bregovitih krajevih Saksonske zemlje. Tù bivaju pokusi izza pokusah. Time su već daleko dotèrali, pa u istinu i nami bi valjalo, da neoklěvamo, nego da podjemo za priměrom Saksonacah. Za čudo je, koliko se tù troši skupocěnih ali krepkih gnojnih stvarih, pa baš po bregovitih krajevih saksonskih, gdi n. p. na nekoliko [] (četvèrtnih) miljah kupe *mali* gospodari na godinu preko trideset hiljadah centih *guana* i preko trideset hiljadah *kostjene melje* (Knochenmehl), da neuzmemo u račun kolačah od rěpice (Rapskuchen), koji se počesto trebuju takodjer kao gnoj.

Dakako da je k tome od potrebe, da se polja valjano obradjuju, o čem ćemo nešto ovdi doglasiti i to s nekoga kraja, gdi se izměna usěva čini s uzpěhom najboljim.

Kad se s polja plod skine, onda se polje odmah brižljivo sprаši tako, da gornja strana sa stèrništem i korovom (dračom) dodje pod zemlju. Zatim se u polje nedira više do usěva, i uzorana gornja zemlja prelěži do usěva.

Tko da neuvidi, da je ovaj način veoma shodan!

1. Uzorana gornja zemlja sa svim sterništem i korovom dodje pod zemlju, ter ostane tù preko čitave godine. Uz to vrěme sagnjije stèrnište i korov, ter gnjiležju tom okrěpi zemlju.

2. Uzorana dolnja zemlja, budući na udar zraka i tolikom biljnim hranilom, koja se na način pare u zraku nalaze, zadobije time novu jakost i plodnost.

3. Mnogo korova iztrebi se na taj način sasvime, jerbo preleži duboko pod zemljom preko čitave godine.

4. Pomaže dakako i rasti bilju time, što bilje na taj način, uzoravši jednom na godinu zemlju, dobiva svake godine novo zemljište. Tà i vèrtlar donosi gnoj na svoje uzkopane gredice, tù ga ukopa motikom, kako da gnoj s uzkopanom zemljom dodje dolě u dubljinu, a zatim stopram sádi, nebrineći se, kako će mu sád rasti.

Ako dakle treba gnoj na polje izvoziti, a ono vozi ga upravo na stèrnište još neuzorano, ter ga gledaj brižljivo pod zemlju spraviti, a to će najbolje biti, da ga grabljami sgèrneš u brazdu, čim ju uzoreš, kako će ga pèrva druga brazda sasvime poklopiti. To možeš učiniti najlakše s plugom Zugmaierovim, koi je već posvuda poznat i zaveden; a još bolje s plugom Hohenheimskim. Pribavi si takov plug, ma još toliko te stajao; izplatit će ti se doskora.

Pošto tako jedan put polje sprašiš, ostavi ga, kako već rekosmo, neka ti tako do sětve preleži, bila sětva u jesen ili prolětje. No gledaj, da za sětvu prolětnju njivu sprašiš svagda u jesen. Nikad nije dobro prašiti u prolětje, kao što nije ni dobro na skoro jedno za drugim dva put zemlju orati, jerbo se time smeta zemlja, ter nemože uzkipiti, i uorana zemlja a s njome i stèrnište i korov nesagnjivši dodje opet gore.

Kod sětve treba postupati ovako. Polje posve ravno pobranaj, što će ti lahko biti, ako si prije polje sprašio plugom Zugmaierovim ili drugim takovim plugom. Onda sij. Izza toga obradjuje se polje s *plugom sětvenikom* iliti exstirpatorom. Plug za plěvljenje jest oralo s nekoliko malih cèrtalah. Zato nereže tako duboko, kako da bi se uorana prije zemlja opet gore izmetnula, nu reže ipak do tolike dubljine, kako da so posijano sěme spravi koliko treba duboko.

Exstirpator naberzo čini svoj posao, i tim bèrže, čim više ima cèrtalah, zato ga po nekih krajevih i zovu plugom hitrenjakom. Pa takov plug hitrenjak počesto je od velike potrebe pri sètvi, gdi se treba žuriti, dok je hora, osobito u jesen i u prolětje.

Poraba exstirpatora od velike je koristi.

1. Pri sětvi jesenjoj ili prolětnjoj treba počesto upregu razdvojiti „razpreći" t. j. treba město na dva vola ili konja orati, po jednoga vola ili konja pod jedan plug zapreći, ako hoćeš, da što prije budeš sa sètvom gotov. Ova razprega ide često vèrlo težko, dapače je kadkad nemoguća jedno poradi slaboće marve tegleće, drugo poradi svojstva zemlje. No služeći se s exstirpatorom netreba ti razprezati, pa će ti ipak dělo bèrže napredovati, jerbo onda jednim mahom i potezom više uradiš, nego li 3 ili 4 pluga, od kojih svaki ima samo po jedno cèrtalo. A time prištediš i poslenikah, — to je živa istina.

2. Orajući s običnim plugom sěme se preduboko zagèrnjuje u zemlju, a time puno sěmena propada; treba dakle sad više sěmena sijati, nego li onda, kad poslije pooravaš plugom sětvenikom ili hitrenjakom.

3. Vlažnla, koja je od tolike potrebe, ostaje tako bolje u zemlji, jerbo exstirpator ide samo po vèrhu, a nesiže duboko.

4. A baš sbog toga preleže ponajviše pod zemljom, ter može podpuno sagnjiti stèrn i korov, koje si uzoravajuć izza žetve pod zemlju spravio.

5. Snimi i oplěve exstirpator vaskoliki korov, koi je gori na zemljištu, zato je on ujedno i plug *plěvnik.*

Pošto taj posao obaviš s exstirpatorom, možeš polje još jedan put posijati, ako je pèrva sětva porědka bila; zatim dodje brana, koja sěme bolje zagèrne, zemlju smèrvi i od korova očisti.

Ako je prelog, a ti ga spraši stopram onda, pošto obraste travom i korovom, i prije nego dozrije sěme od korova. Tim će se podobro zemlja ugnojiti. Sijući služi se samo s exstirpatorom, pošto si prije zemlju branom prevukao.

Najglavnija je stvar, da podpuno sprašiš zemlju izza žetve. Nu k tome treba ne samo dobro oralo, nego i razborit i věšt orač.

Sprašit ćeš dobro zemlju, ako si dosta duboko prašio, i ako od stèrni i korova ništa, dà posve ništa neostane na njivi na povèršju.

Osobito kod děteljištah od potrebe je dobro i duboko prašiti, jerbo ovdi valja pod zemlju spraviti veoma mnogo listja, stèrni i korěnja, koje nesagnije bèrzo, nego polagano. Ali neprasi podnipošto prije, nego ćeš sijati, ili kad siješ po drugi put dětelišta dobro sprašena, jerbo bi time korěnje od dčteline izmetnuo opet na povèršje na poveliku štetu usěva. Ako nemožeš sijući upotrebiti exstirpatora zato možda, što exstipator nemože od gologa korěnja prodrěti u zemlju, ili što se bojiš, da ti korěnja neizmetne opet na povèršje, a ti sij upravo na dětelište, koje si jedan put sprašio, ter sěme pobranaj.

Sve sprave, kojim se dobro praši polje i shodno sětva obavlja, dobivaju se u nedavno osnovanoj tvornici od makinah g. *A. Borroša* u Pragu na izbor u jevtinu cěnu.

Izvěstje o skupštini putujućega družtva němačkih pčelarah u Beču, 14. i 15. rujna t. g.

U ovoj skupštini, koja je pèrvi dan bila u dvorani od zemaljske kuće doljno-austrijanske, bilo je 95 članovah, izmedju kojih bili su: 41 inostranac a 54 Austrijanca. Prema prijašnjim skupštinam u *Arnstadtu, Monakovu* i *Briegu* bilo je ovdi najviše inostranacah, ali zato najmanje domaćih. Odatle već mogao bi čověk dovoditi, da u Austriji osobito razměrno slabije mare za pčelarstvo, nego li po drugih zemljah. U istinu iz same bližnje okolice grada Beča došlo jih je veoma malo na skupštinu. Da se ljubav k ovoj struci gospodarstva potakne u Austriji, a osobito u okolici Beča, koja u nebrojenom dèrvlju i bilju Pratera i drugih vèrtlovah, a osobito u neizměrnih pšeničištih ima preobilne izvore meda, priredio je prečastni i vele zaslužni opat u Wiener-Neustadtu *Bernard,* kao predsědnik skupštine, zajedno s ovom i izlogu tèrnkah i drugih pčelarstvenih predmetah u Prateru na jednom městu na to osobito odredjenom, ter je odredio za najodličnije predmete 33 cekina u zlatu (na koju je svèrhu i světli knez *Liechtenstein* 10 cekinah poklonio), a tako isto 33 talira u nagradu.

Pèrvoga dana trajaše razprava u zemaljskoj kući, punih 5 urih.

Prije svega zametne se podugačka razprava o gušenju čitavih sudovah (Stöcke) sumporom u jesen, kako to obično biva kod pčelarah u okolici Bečkoj. No većina članovah zavèrgne ovo gušenje sumporom kao neuputno i nemoralno, pokazujući, da ima drugih načinah u pčelarstvu, po kojih se može život pčelah štediti i nadalje upotreblti.

Podugo se razgovaraše skupština takodjer o tom, kako bi se moglo pčelarstvo putem najprečjim i najsigurnijim što više razširiti. Kojom prilikom pripomenuše neki osobito ono doba, kad su za vladanja velike cesarice Marije Terezije pčelarstvo i učilišta pčelarstvena u Austriji cvatila, ter naznačiše osobito *nastavu mladeži u pčelarstvu* kao put najbolji, kojim se može pčelarstvo podići. Suglasno s time navede župnik *Oettl* iz Česke jedan paragraph pravilah českoga družtva za pčelarstvo, koi odredjuje javne izpite učenikah pčelarstvenih na glavnih skupštinah, a nagrade učenikom i učiteljem. Napomenù zatim, da se je za takov izpit na pèrvoj dojdućoj skupštini dne 26. rujna već 5 učenikah javilo. Budu takodjer preporučene *prikladne nastavne knjige* kao svèrsi shodne. Tù preporuči župnik *Dzierzon* prerevno drugo izdanje děla o pčelarstvu od *Klausa,* dodavši, da je posve priměreno razumu i mladeži i prostaka, ter budući savèršena da je shodna nastavna knjiga ne samo za Česku nego i za zemlje ostale. Nadalje naznačiv župnik *Oettl* družtva pčelarska kao poluge i podizala pčelarstva, navede u tom pogledu kao načelnik družtva pčelarskoga u Českoj nešto, što je on uz dvě godine sám izkusio. Isto tako bude poslije u napredak pčelarstva preporučeno: neka bi se ponešto upotrebio način Dzierzonov, neka bi se zavodili slamnati pčelinjaci po onih krajevih, gdi ima malo dèrva, neka bi se razdavale nagrade i odličja, neka bi se nastavila mikroskopna iztraživanja i izuvidjanja u području prirodoslovja od pčelah.

Pošto zatim bude posboreno o novom obćenitom pčelarskom zakonu, ter osnova toga zakona, da ju izrade, predana trojici pčelarah pravoslovacah, izvěsti skupštinu župnik *Dzierzon* o tom, što je pokušavao i izkusio s pčelami talijanskimi. *) On veli, da su mu se

*) Pčela talijanska razlikuje se po vidu od pčele němačke samo žutjkastimi obručići na ljuskah odstraga, od kojih je pèrvi osobito obručić poširok i zlato-cèrljenkast. Talijanska matica boje je žutjkaste takove, koja u oči udara, i po kojoj ju možeš razaznati na nekoliko koračajah medju pčelami.

ove pčele učinile blažje, marljivije i neumornije, nego li pčele němačke. Nekoliko komadah maticah, trudah i dělačicah (Königinen, Drohnen und Arbeitsbienen), i to i izmedju pčelah čisto talijanskih, i izmedju pčelah měšovitih — t. j. postalih od párenja talijanskih pčelah s němačkimi — budu pokazana, ter od jednoga drugome po redu na ogled dodavana. *Dzierzon*, oštrovidni ovaj pčeloslovac (Bienenforscher), opazio je na pčeli talijanskoj mnogo šta, što će jamačno razsvětliti dosadanju tminu u pogledu leženja jajah od matice i dělačicah, i u pogledu trudah theoretično pčeloslovje usavěršiti, ter se doskoro světu oglasiti.

Još donese g. *Hooibreuk*, gospodar vèrta u Hitzingu, zanimivo izvěstje o bilju medenom (Honigpflanzen), a župnik *Stern* iz Weissenkirchena drugo izvěstje o postanku divjega meda, i o borovoj uši (Fichtenblatt-Laus), koja ovaj med proizvodi. I pošto i pismovodja skupštine g. *Kolb* probesědi o važnosti putujućih družtvah pčelarskih, bude glasovanjem *Köln* na Rajni (Köln am Rhein) za město pèrvoga dojdućega sastajališta god. 1854. odredjeno, a baron *Berlepsch* iz Thüringa za predsědnika ove dojduće skupštine, a pastor *Kleine* iz Hanovera za naměstnika njegova izabran.

Napokon odabra izmedju inostranacah sedam sudacah, koi će odredjivati nagrade pri izlogi, — g. predsědnik, koi onda zavèrši sělo s krepkim govorom.

U obće valja još napomenuti, da su u skupštini revno učestvovali osobito dr. i savětnik pravni *Radelkofer* iz Monakova, obojica urednikah od novinah za pčelarstvo, dr. *Barth* i učitelj sěmenišni *Schmid* iz Eichstädta, dr. *Jähne* iz Saksonske, više župnikah iz Moravske i Ugarske, isto tako savětnik gospodarstveni *Hofmann* i druga gospoda bečka.

Drugi dan skupe se članovi u izložištu. Do 30 tèrnkah bilo je tu postavljeno, zajedno s različitimi staklenimi poklopi punimi meda i spravami pčelarskimi. Župnik *Dzierzon* imao je medju timi dvě male tèrnke s pčelami talijanskimi; župnik *Oettl* jednu staklenu tèrnku napunjenu s tri reda pčelah razlučena jedan od drugoga, koja tèrnka služi po lětu za proizvod maticah i za promatranje, a po zimi, ako se pretvori u tèrnku slamnatu, to sa sobom donosi, ter mogu pomanje tèrnke za ostavu prezimiti, — a savětnik *Hofmann* imao je jednu tèrnčicu za promatranje sa satom (Wabe) i sa zbirkom od priměrakah pčelnih u spiritu. Osim ovih bo je tù i drugih štokakvih tèrnkah i stvarih.

Sudci za nagrade ogledaše točno sve izložine, ter izložnici morali su jim takove označivati. Župnik *Dzierzon* i župnik *Oettl* n. p. otvoriše svoje tèrnke s pčelami napunjene, izvadiše bez káda i kape doušnice (Bienenkappe) nekoliko satja zajedno s pčelami o njemu visećimi uhvatiše i talijansku i němačku maticu, ter jih pokaše svim naokolo. I premda je sunce bilo pripeklo oko pódne, ter su pčele iz tèrnkah okolo letale, ipak pčele nisu nikoga ujele.

Što sve ogledaše, otidoše sudci, da odrede, kome treba nagrade; medjutim budu još neke sprave označene, i kako se upotrebljavaju, pokazano. Izza toga razdade g. predsědnik u istinu 5 glavnih nagradah od 10 — 4 cekina u zlatu, i 5 pomanjih nagradah od toliko talirah.

Po podanih nagradah zavèrši izlogu prečastni g. predsědnik jednim govorom, a zatim zaori muzika cesarsku pěsmu.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković**.

(Nadalje.)

J.

Jagode.

Mogu se umnožiti iz sěmena. Uzmi najlěpše, najbolje, zrele jagode m. sèrpnja (jul.), metni jih u zdělu, nalij vode i rukama sěme od mesa očisti i osušeno čuvaj. Najpreči pako put, kojim možeš umnožiti jagode, jest, ako razděliš korěnje.

Sěme od jagodah usij m. siečnja (jan.) u cvětnjake. Ovdi jih dèrži u toploj sobi, dok prolistaju. Kasnije jih dèrži samo u mlakoj sobi. Kad nastane vani toplo, presadjuj jih na vèrt.

Tko hoće, da ima jagodah u zimi, neka po tri korěna usadi u poveliki cvětnjak; ovaj cvětnjak neka sav pokopa u jamu u hladno město bolje u sěni. Ovdi nek stoji. Valja ga kad i kad politi i od travurine čistiti tja do m. studena (nov.). Odavle valja jih preněti u staklenik ili vruću sobu ili u vrući djubreni krevet pod stakla.

Jaja.

Da jih kuharice dugo vremena dobrih sačuvaju, metnu jih u dobru posudu, koju vapnenom vodom naliju i to u pivnici (podrumu).

K.

Karvijol.

Sěme usij m. veljače (feb.) u vrući djubreni krevet pod stakla. Kada ga presadjuješ, najlěpši razsad ostavi u nutri; presadjuj ga na širinu lakta jedan od drugoga, dobrim ga djubretom pospi, zatim ga okapaj i dèrži u snagi. Ako ga sitnim duhanom posipavao budeš, obranit ćeš ga od buherah (buhačah, muhačah).

Ovdi počima naskoro cvasti; ako bělo cvati, bit će dobar za sěme; ako je žut, otale s njim. Koi ostane, onoga nakoli i priveži proti větru; a u velikoj vrućini pod noć poskrapaj ga (pošprihavaj ga). Koncem rujna (sept.) bit će komuške zrele, ter jih pokupi. Na ovaj način možemo sěme kod kuće odgojiti. Samo brani marljivo od neprijateljah, kao što su: kukci i buhači.

Mnogi, da prije i sigurnije dobiju sěmena od karvijola, poudaraju okolo naokolo kolce, kako već visokih treba, i sěmenice organtinom ometaju tako, da od zemlje do gore zakrivene budu od neprijateljah. Drugi, koji troška nežale, dadu si naredit prozore staklene tako, da s ovimi od svih stranah i odozgo karvijol zakriju. Na ovaj način karvijol bolje raste i prije dozori.

Karvijol se može u prolětju vani sijati, i netreba dobre zemlje; usije se na rědko, da se onda, kad se bude presadjivao, malom za taj posao lopaticom lahko može izvadit s korěnjem.

Presadjuje se karvijol na gredice već u jeseni dobro djubrene i kopane. Biva pako presadjivanje ovako: četèrnaest danah prije presadjivanja na priredjenih gredicah izkopaju se lopatom jamice na lopatu širine i dubljine od prilike ovako

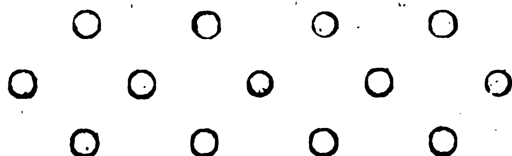

na dobar lakat jedna od druge; ove jame napune se dobrim kokošjim, svinjskim ili drugim kakvim djubretom i svaki dan se mnogo zalěvaju djubrenom vodom, tako da se jame kao jednake s gredicom naprave.

Kad dodje vrěme presadjivanja, u ovih ovako priredjenih jamah izkopaju se malom lopaticom opet jamice nanovo; istom lopaticom digne se razsad karvijola sa zemljom s města, gdi je bio posijan, i stavi se u gotove jamice, tù se zagèrne i nekoliko danah dobro polěva. Medju ovaj razsad može se usadjivati měsečna rotkvica (povèrtnica) poslije kako je karvijol okopan i visoko obsipan.

Karvijol valja više put ogledavati; kako se na kojem karvijolu opazi ruža, umah mu se digne listje rukama polagano, da nepuca, u vis nad ružom; drugi čeka s likom i malko ga poveže. To čini, da ruža neudari jedna u vis, a druga da ostane kod sèrdca, nego će sva u okrug poput tanjura rasti. Kako opaziš, da ruža dobro raste i těra listje na širom, odreši vezilo i ruže potrebuj redom za kuhinju.

Opazka. Ako koje ruže iztěrale nisu, nemoj jih baciti, već jih u jeseni s korěnjem metni u tružice ili cvětnjake, dèrži jih u toplom městu, ter jih zalěvaj; do mala imat ćeš ružah opet za kuhinju.

Karvijola da rano dobiješ. Karvijol može se usijati 5., 15. i 25. kolovoza (aug.), i to svaki put pomalko; ovaj razsad koncem listopada (oct.) s korěnjem i zemljom, koliko možeš, povadi, razsadi na suho město u povèrtnjak ili u tružice ili u cvětnjake na dlan šrine, pazi, da nepomèrzne, malko zalěvaj i ovako čuvaj preko zime.

Tko ima stakla, naredi vrući djubreni krevet i tù može usaditi nekoliko karvijolah, dobit će jih još prije; a koi toga nema, neka m. travnja (apr.) presadjuje odavle na gredice već u jeseni za karvijol priredjene; okapaj, zalěvaj, imat ćeš karvijola kruto rano. Od ovog ostavi za sěme, što misliš, da ti treba; listja nad ružom neveži, neka raste slobodno u zrak; u ostalom dèrži se onoga, što je već gori kazano. Na ovaj način imat ćeš sěmena, koje se po 5 — 6 godinah za dobru sětvu čuvati može, ali samo u komuškah.

(Dalje drugi put.)

Putovanje moje g. 1853. po nekih prědělih Slavonije.

Od člana **A. T. Bèrlića.**

(Nadalje.)

Kad se popneš na brežuljke šikloške, već onda se voziš visokom ravnicom do pred Pećuh, koi ti se na podnožju vinorodnog Mečeka u svoj svojoj duljini i širini pokazuje. Položaj Pećuha može se prekrasnim nazvati. Negdašnje gjamie, stolna cèrkva i akademia osobito u oči padaju. Kad čověk u Pećuh isti dodje, razgali ga osobito pri vrućini lětnoj i pogled vode, koja ovdě na pijacih iz izvorah protiče. Stolna cèrkva je i sbog izvanjskog obličja i sbog nutèrnje lěpote zlamenita. S evandjelske strane velikog oltara ima mali oltarić, koi je kao kamotesna majstorija sve pozornosti vrědan. U dvorani pećuvskih biskupah nalaze se u veličini osobnoj slike biskupah Pećuvskih, Klimo-a, Nesselroda, Sepešia i starog Rokonaja, koi iza Mohačke bitke biskupom postade i sa svojom bělom bradom ter haljinom s cèrvenim gajtanom i pletenim pucetima ukrašenom kao danas koi pravoslavni vladika izgleda. U knjižnici, koju je biskup Sepeši za občinstvo iz temelja podigao, nastojnike obskèrbio i knjigah pokupovao, zanimali su me najstariji rukopisi tičući se pověstnice ugarske, koji su u 4 knjige svezani, vremenoslovno razredjeni, obaška na listu čitateljno prepisani, da se s pročitanjemz ivora čtilac nemora dugo mučit, i koji i svakog Slavonca zanimauj. U oči padaju zapovedi turskih pašah, koji su u Pećuhu sědili, koje zapovědi su oni pismeno na Kèrstjane u madjarskom jezku izdavali, gdě knezeve kèrstjanske i sav puk h a m i s k u t y à k nazivaju i za svakom rěčju nevěrničtvo jim predbacujuć smèrtju i porazom prěte. Osim tog ima tù „Codex diplomaticus Regni Poloniae“ tiskan troškom poljsko-dèržavnim, koju knjigu za vrěme diobe dèržave poljske nije nitko imao do pećujskog učenog biskupa Klime. Kaunitz dakle, popečitelj Marije Therezije, umoljava Klimu, da mu tu knjigu pošalje u zajam i ta pisma Kaunitzova su uz knjigu udioničtvovavšu kod diobe poljske, privezana. Uz knjižnicu ima i sbirka novcoslovna i starinarska, gdě se srebèrni lik našeg Jana panonskog nahodi s nadpisom: Joh. Cesinge Eppus V basilicarum. Još je i to znamenito, da je varoška župska cèrkva, onako kako zidovi stoje i sada, bila najveća gjamia turska u cěloj Ugarskoj. Našem narodu u Pećuhu stanujućem propověda se rěč božja u cèrkvi i školi naški i našinacah med svetjenstvom biskupije pećujske ima, hvala Bogu, toliko, da narodnost naša u pećuvskoj biskupiji još za sada propasti neće. Na podu stolne cèrkve pećujske nalazi se siaset spomenikah stavljenih našincem, koji su bili članovi kaptola pećuvskog. Pohodismo ondě i prečastnog našeg domorodca sadanjeg člana istog kaptola, koi naš narod u Ugarskoj dostojno i mudro zastupa, ter nas kod sebe zaustavi i ljubezno podvori. Od pò dne se vratismo u Miholjac, a buduć da kroz H a r k a n j, poznate toplice, put vodi, to stadosmo tù, ter se okupasmo, da i to još pridodamo k izkustvu taj dan učinjenom. Zahvalim se g. Daždoviću na družtvu, te odem u Věroviticu. Put je svuda ravnicom i pěskovit, tako da je zemlja sve lošija, što je od Valpova dalje. Sela su neznatna i sve to siromašnija bivaju. Uz drum se protežu povelike pustare baronove i Lippeove, koje se dobro obradjuju uz nastojničtvo ondě stanujućih činovnikah. Pred Věroviticom je selo T e r e z o v a c iliti S u h o p o l j e, gdě je cèrkvi u osobitom stylu sagradjena, rotunda naime s kupulom i tornjevi. Sagradjena je od obitelji Jankovićah od Bribira, koji ovdě grad imadu. U V ě r o v i t i c u u družtvu prijatelja Kèrša Mirkovog došavši najprije odem u fratarsku cèrkvu, da vidim, ima li što znamenitog u njoj: ali ništa baš nenadjoh do slike smèrti sv. Jozipa odgojitalja *Gospoda* našeg, koja je dar grofovah Pejačevićah cèrkvi učinjen i koja je tako krasna, da je čověku čisto težko od nje se rastati. Slikarija je u talijanskoj školi pravljena i glede sastavljenja i izvedenja tako je lěpa, da doista kao i ona slika u Valpovu na ures našoj domovini služi. U Věrovitici je i sada starinski grad, nu od grofa Ante Pejačevića obnovljen i po novom ukusu priredjen. Al obkopi su još uzdèržani, premda dosti zasuti. Taj grad je u pol tèrgovišta i ima u njem lěpa knjižnica i električka sprava. Sad je to kao i vlastelstvo cělo svojina kneza Lippea, koi je od gr. Pejačevića to prikupio. Isti knez Lippe dao je tù parni mlin postavit, koi cělu okolicu i dalnja města s prekrasnim brašnom providiva. Nisam nigdě tako dobrog hlěba jeo kao u okolici Věrovitice od brašna samljevenog u paromlinu. Kao što mi g. nastojnik vlastelinstva kazivà, taj mlin se izplatjuje i ima dobru budućnost: a to mi je na veliku utěhu služilo. Od ovog města imadjaše věrovitička županija pod starim ustavom ime, jer s početka tù i varmedska kuća sazidana bi, koja i sada podžupaniji za stan služi. Poslije prenešena bi varmedska stolica u Osěk i sada imamo město věrovitičke osěčku županiju. U gostionici dobrim ručkom biasmo podvoreni: a tek za stol sědosm al nam zapištiše ciganske egede i zatrubi trublja. Što je tc upitam službenika. „Tafel-Musik!“ odgovori mi on. Kad on) izusti, začè mi se mozag vèrtit, jer se zadèrhtà od te svirbe, ka bi se prije „Katzen-Musik“ nazvati mogla, ter ja, zabrinivše za moj tek, kog sam imao, dadem nešto, nek jih odpravi 'es traga. Zapitat ću ipak: odkud su ti concertiste? Veli, ćje ovdě neki gradjanin svilu iz galetah vadio, ter kad se psao svèrši, onda je običajno, da se děvojkama svilaricama ples ade, pak u tù svèrhu je družtvo tih umětnikah magjarskih extrpozvano bilo i budući je već tù, zato i ostalom publikumu upuni, da koju krajcar iz džepovah više izsvira. Kod Věroviticsjedinjuje se dravska ravnica s ugodnim bregom věrovitičk, na kom dobro vino raste. U ostalom je okolica neplodni nego niže dol i ljudi već i eldu počimaju sejat. Ja dakle lučim okrenit se sada put gorah. I idući uzduž bregovah věrovitičkih dodjoh u S l a t i n u, gdě je vlastelinstvo drugo Lippeo takojer jednoč gr. Pajačevića. Ovdě je knez vèrlo věšta gospodar ostavio, jer smo se nad lěpo uredjenim vinogradom vlastelim, koi bar 4000 akovah vina obećavaše, nad polji i bašćama isto obveselili. Osobito me je zanimao pokušaj, kog je ošnji g. upravitelj s kukuruzom napravio, od kog 11 vèrstih u dnoj bašćici posejà, ter tako izniče neki, da do 2½° visine astiè, dočim drugi za 8 neděljah od usěva dozrije i svake godine 2 put sejat može. Istina, da su mu patuljice malene il jih ima dosti. Škula za voće ovdě je najveća i najraznověrnija od svih do sad vidjenih u Slavoniji. S vlastelinskog vinoda nauživasmo se prekrasna izgleda i cèrpismo u prekrasnoj aravi i okolici slatinskoj nesmutjeno veselje čistog zraka, bis vode, dobro uredjenog zemljodělstva. U okolici se izkapaju arinski novci, al ja nemogoh viděti ni jednog, jer u znamenito ovčanoj sbirci g. župnika Pavla Tvèrtkovića, slavnog izdatelja p o m e n i k a h s è r b s k i h, su poměšani svi ti novčići s inim Jugoslovinstvu

pobrnnimi. U njeg sam vidio staroslovinski rukopis liturgjički, koi po pergamenu, obliku slovah, jeziku, pravopisu i t. d. sudeć mora da je iz 14.-15. věka, ako nije i stariji. Šteta, što je ovome revnom sabiratelju izvorah pověstnice jugoslovinske u Novom Sadu 1849. pogorilo neprocěnjivo blago starih rukopisah i knjigah, koje je pokupio po Bosni i Hercegovini. S njime sam sproveo vele ugodno cěli dan razbiruć od starih udesah našeg naroda i njegovih zlamenitih ljudih. On je poslije burnog života zasěo u Slatini u lúku mira, da u njoj poslědnje dneve života bezbrižno proživi. Vodi pravu slavjansku kuću na način narodní, kakav je u Bosni, odkud je pošao i gdě se zapadni običaji još uvukli nisu. Iz Slatine preko věrovitičkog bèrda dodjosmo u milu dolinu protežuću se med věrovitičkim i vučinskim bèrdom, u koje doline najgornjem ćošku t. j. gdě se oba bèrda sastaju, leži tèrgovište Vučin, kako katolici zapadni, ili Voćin, kako iztočni vele. Ovdě je nekoč oveća varoš biti morala, možda u ona vremena, kad su se u gorama okolišnima rude kopale i u varošima posred gorah lěvale. Već putem u Vučin, kako u dolinu Vučinsku sadjosmo, na cio sat daleko opazimo, gdě se nešto na kraju rečene doline u visoko i široko běli. Putni drugovi povikaše: „Eno vodoskoka!" a to baš biaše cilj našeg putovanja. Meni se je iz daleka u sumračju činilo, da je taj běli predmet kuća. Istom, kad sasvim blizu dodjoh, vidih u vis pèrskajuću vodu, koju vètar i vlastita težkoća u milione kapljicah razpèršivaše i široko i daleko porazbacivaše. Vučin leži dodaše u divjačnoj okolici: al je umětnost i znanstvo vlastelina ondašnjega g. komornika Joze Jankovića tamo načinila bašću, koja se osobito odlikuje vodovodima. Isti g. načinio je tečajem svog u Vučinu bavljenja deset različitih jezerah i ribnjakah, od kojih tri na vèrhu stèrmih gorah. Sada je napravio plan vodopada iliti slapa, gdě bi voda s vèrhunca stromovah njegove bèrdovite bašće spadala 10 fatih dol. Ja sam vidio kamenje, koje je tamo navučeno, da se podigne u stěnu, preko koje će voda padati, a na punkt, s kojeg će voda spadati, već je u gvozdenih cěvih i navedena, tako da pokušaja radi već i pada, kad se pipa od cěvih otvori, i da si sad već po tom rekao bi skeletu pravog vodopada predstavit možeš, kakov će biti, kada gotov bude. Al doisto da je g. vlastelin kruna svim umětnim svojim vodotvorom postavio s vodoskokom u avliji svoga stana. Jedva palac debelo iz cěvi udara voda a uzlazi 16° visoko i razpèršuje se u visini kano biser běli, no koi, kad sunce nanj sija, sve boje sunčanih zrakah prizmom skinutih pokazuje i pravu dúgu od 16° visine predstavlja. Kako vètar puhne sad prama iztoku sad prama zapadu, tako se vodeni stup obèrne i razširi, i izgleda skoro uvěk kano perjanica, koja se pregiba, kud vètar puše Pritisak vode je 32° visok i s bèrda obližnjeg dolazi u gvozdenih cěvih, koje je g. vlastelin velikim troškom nabavio, da obnovi světlom banu na čast i g. arcibiskupu zagrebačkom za volju poremetjeno svoje jednašnje dělo. Na daleko i široko takog vodopada nema, a u našoj domovini je doisto jedini. Ja sam za vrěme trodnevnog bavljenja u Vučinu oči moje napasao osobito iz jutra, kad najviše gor leti i najugodnije romoni. Iz Vučina je g. vlastelin vlastitim troškom i trudom po svom izumljenju napravio drum gor u Zvečevo na staklanu, gdě se proizvodi po gg. Hondlu i Lobmayeru staklo najbolje u Slavoniji posve iste kakvoće kao što je česko. Skladište je u Osěku u dolnjoj varoši i u Beču u koruškoj ulici (Kärnthner-Strasse). Gledè umětnih uresah se doduše nemože prispodobit zvečevsko s českim staklom, al što se dotiče kamena i inih sposobnostih od naravi gore zvečevske zavisećih, tě su posve jednake s českimi. Gdě je jednoč bila divjačna šumetina od bukavah i dubovah: tù sada se podiže selo sa 300 dušah većinom iz Česke nadošavših. Naravna stvar, da osim ono malo bašćice i livadice ni jedan Zvečevac polja nema, nego da svi od staklotvorstva žive, dočim se opet uz ove svakovèrstni zanatlije uzdèržaju. Od Zvečeva izvire Orljava i teče u Savu, a Bèrzaja, koja poslije ime Karašice dobiva, u Dravu. Pastèrvah imade tù vèrlo lěpih, ter je za nje 1 sat od Zvečeva na bèrdu napravio g. Janković Vučinski oveliki ribnjak, gdě jih ima, kažu, i od 10 funtih. Vidivši lěpu ovu staklotvornicu, koja svome početniku g. vlastelinu na slavu a domovini na diku služi, uputismo se opet drumom Jankovića, koi se uz žuboreći potok vijuga, u Vučin. da sutra dan opet odonud Drenovac pohodimo. Kad se ide iz Vučina u Drenovac, onda se mora preko Vučinskog bèrda preći u drenovačku prekrasnu i osobito travoplodnu dolinu, koju popreko prošav doći ćeš u selo Drenovac na podnožju previsoke planine, na koju nam je valjalo uzlaziti, da vidimo divje romantičnosti te okolice i tragove dělatnosti g. vlastelina na vèrh planine. Iz sela Drenovca uprav uz Drenovac potok vodi lěpi put, kog je još širjeg i stalnijeg rek bi neg zvečevskog napravio g. vlastelin o svom trošku i za svoje veselje. Svuda uz drum teče ili bolje rekav po samim malim vodopadima, koje ovdě „bèrzskok" zovu, pada i nagli Drenovac, u kom ima stěnah i pećinah silom vode navaljanih, na kojimi se kao na otočićih naplavilo zemlje i ukorenilo gorostasnog lopuhva, cvětne bujadi ili stele, paprata ili resana i više kojekakvih travah, kojih imena mi ljudi ni stariji neznadoše kazat. Izpod bèrzskokah u kamenu izdubi detuća voda kao kupaonice, koje su tako ugodne i toli lěpu, bistru — vodu zadèržaju, da se i meni i mojim četvorim drugom čiost težko vidjaše suprotstati pozivu na kupanje. No bojasmo se razhlade i groznice, koja ove godine po Slavoniji nadobičajno vlada i ljude mori. Tim drumom se vozasmo i jahasmo do najopasnije stèrmine, uz koju sišavši s kolah i bedevijah odlučismo pěške uzlaziti do vèrhunca. Šumenje divnobèrzog potoka, pogled stèrmenitog kamenja i pećinah ravnih kao duvar stojećih, hlad plodom nakitjenih bukavah, sve to osobiti utisak učini u dušu, kojoj se činjaše, da je izvan ostalog světa ovdě město, gdě bi ona dublje u razmatranja unići i veličinu tvorca upoznavati mogla; razprostriè bo ruka njegova i u ova pusta města, koja su pristanište zvěrja, blagodat plodovah naravi na bukvama bukvicom, na kamenju travom, u vodici pastèrvama. Više put prelazasmo zidane ćuprije preko Drenovca, kako bi naime sgodnije s jedne il druge strane potoka drum zidati, napokon predjosmo preko najveće one i tu gor pogledavši opazimo opet naravni slap ili vodopad, kako se s visine od 4—5° ruši na pećinu i u Drenovac utiče. U ovaj par suša biaše ter nije mlogo vode padalo: ali kad kiša pada i voda udari, onda je vrědno iz daleka da se putnik ljubeći svoju domovinu ovamo svrati i divnoj naravi svoje otačbine dostojnu ljubav ukaže. Od ovog slapa izpod stěne nad nami visuće prolazismo višje gor po skalinah napravljenih čověčkom rukom. Idué tom stazom imadosmo se diviti u stěnama ukamenjenom stromju od zlamenite veličine. Došavši napokon gor na ravninu zateknemo kućah preostavših od negdašnje staklane, koja, kad već šume u okolici nebi, prestati moradè. Sad se je na městu izsěčene šume opet krasan mladik bukov i hrastov podigao. Od preostavših tù kućah jednu opet popravljati daje g. vlastelin, želi bo tù dane života svoga dokončat. Nahode se tù dva velika ribnjaka puna pastèrvah, koje nikad hvatane nisu od postanka ribnjakah. Htěo je g. vlastelin, da je car lani došao u Slavoniju, najveće pohvatati i prikazati mu za oběd: nu nj. veličanstvo nedodjè i pastèrve su još veće neg lani. Uz ribnjake vodi staza još više u goru, gdě ima dvě špilje: jedna nižja, u koju se na skaline mora ulaziti, i jedna, koja još više gor stoji, al je manja i staza uprav pred ulaz vodi. Ovu si je odabrao g. vlastelin za grobnicu. On je rado živio u samoći i divjadi, ter ju je kao dobri kakav genij pretvarao u bašće i obèrtnice, dakle hoće da bude i mèrtav u sredini svojih gorah i šumah, koje je ljubio. Sazidati će uz ribnjake na lěpom městu cèrkvicu, čim se gor preseli. Vratjajući se od špiljah dodjemo na izvor Drenovac, kojeg hladna i zdrava vodica umorene nas razgali i za povratak uz komadić kruva pokrěpi. Vratjajući se niže najvišjeg mosta nádjemo jednog, koi nahvata, dok smo mi gor bili, najmanje 10 funtih pastèrvah s košem. Aferim bre! te ćemo mi ručati! Kupimo jih i pošljemo dolě k gazdi, kod kog nam je ručak se pripravljao. Smazasmo pripravljeni oběd, ter se natrag u Vučin povratismo oduševljeni od vidjenja današnjeg i stostruko više zaljubljeni u našu Slavoniju, koja uz plodonosne ravnice toli romantičke gore ima i sve proměne zemljišta željkujućem stanovniku i putniku pruža! Ni drugi se dan još od Vučina nemogosmo razstati. Uzidosmo na staru gradinu, koja se baš viš stana vlastelinova i u razvalinama svojima veličanstveno podiže. Tù se pred našim nogama prostira dolina Vučinska, koja kroz stolětja stojaše pod obranom grada, kojeg podèrtinami se čudimo i čuda radi gor k njima se penjemo; ostalo obzorje zaklonjeno je věncem věrovitičkih i vučinskih bèrdinah. Taj na povisokoj pećini stojeći grad biaše zidinom svezan s dolnjim gradom, gdě sad Vučin stoji, u kom od starog grada ili varoša i dan današnji stoji župska u gotičkom slogu sazidana prastara cèrkva, zidovi okolo župskog grunta, temelji manastira uz župsku cèrkvu obstojavšeg i drugog ondě bivšeg, gdě je sad župski šljivik. Osim tog se izkapaju i starinski novci n. p. rimski, koje vèrsti sam za naš museum od g. vlastelina tri komada dobio i to jedan od cara Diokleciana, drugi od Domitiana, a tretji od cara Gordiana. Molio sam takojer predostojne ondašnje jedne i druge cèrkve svetjenike, da pozornim okom motre, nebi li se što za našu pověstnicu važnog ondě izkopati moglo. Od grada podjosmo u vinograde vučinske. Vino je Vučinsko vèrlo dobro, jer su vinogradi prama jugu i jer ljudi dobro lozu timare i obradjuju. Kod g. župnika rimskog izpovědanja molismo, da nam pokaže spomenike, ako bi koji pisani bili: no u knjizi uzpomene vrědnih dogadjajah nenadjoh ništa drugo, nego da je fra Andria Popović 1730. po izgovoru pravoslavnih slědbenikah Voćin pisao.

(Konac drugi put).

Bilěžke.

Člana **Mijata Sabljara**, c. kr. majora u miru.

Imena voća i grozdja u Beretincu kod Varaždina*).

Hruške (kruške).

Petrovke,
Čreševke,

*) Nebi li se tko našo, koi bi ovo voće i grozdje opiso; ja nisam tuo kad. M. S.

Jakopušće,
Ilijevčice,
Magdalenke,
Zobenike,
Hošpičke,
Nemušnice,
Mukovčice,
Dinjšćice ili hajdinšćice.
Cvèrglin,
Tepke,
Zimice.

Jabuke:

Hèrženice,
Zobenice,
Kralevine ili Kralevice,
Mošajnske,
Pisanice,
Pároznje,
Muškatnice,
Tefetnice,
Sèrblivke,
Ciganice,
Brutnike,
Tèrdike,
Slatike,
Zelenike.
Běla sladka jabuka,
Cèrljena sladka jabuka,
Bikuina,
Divjače.

Orehi:

Košćak (drobni tvèrdi),
Okrugli orah,
Štućer (špičasti).

Črešnje:

Španjurke,
Čepike (Pelzkirschen),
Cèrni črenz,
Běli črenz,

Višnja (samo jedna vèrsta).

Slive:

Bistrice,
Kruglice (běle),
Prepretnice,
Tèrnulke ili tèrnoslike (male okrugle).

Kostanji:

Kostanj pravi,
Kostanj divji.

Nešpline.

Oskoruš.

Grozdje:

Lipovčina,
Šipulnjak sivi,
Šipulnjak žuti,
Mokovina běla,
Mokovina čèrna,
Brina,
Čèrnina,
Kozjak,
Muškat,
Kèršćina,
Zelenika,
Modrinšćak,
Deklišćak, 1 nogu dugi grozd, ima rědko, malo zelenkasto, jako sladko zèrnje.
Klešćica, ima velike sladke jagode.

Mandale.

Breskve:

Dorancije,
Kalajnke běle,
Kalajnke žute,
Golice,
Kèrvavke, nedadu se guliti od košćice.

Murva:

Murva běla,
Murva čèrna.

Museum.

Pokloniše p. n. gg.:

C. akademija znanostih u Beču: 1. Denkschriften der kais. Akademie der Wissenschaften. Mathematisch-naturwissenschaftliche Classe, IV. Band, 1. Lief. u. V. Band, 2. Lief. mit Tafeln, 2 Tafeln zur Abhandlung: Beiträge zur Naturgeschichte von Chile. Von Freiherrn v. Bibra;

Po g. Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom:

Celiniéka Franja rodj. Legradova u Lepoglavi: 1. starinski sreběrni pozlatjeni kèrst, 2. starinsko putce (gumb) okovano u srebru;

Celinić Franjo, lěčnik u Lepoglavi: 1. Kleuner W., Handbuch zur topographischen Karte des österreichischen Kaiserstaates. Wien, 1833. (sa 3 krajobraza na platnu), 2. Haller Die deutschen Giftpflanzen. Wien, 1785., 3. Frank v. Frankenau, Vollständiges Kräuter-Lexikon. Leipzig, 1753., 4. Liger Louis, Der historische Blumen-Gärtner. Leipzig, 1716., 5. okamenjenu ljušturu morsku našastu pod mostom Lepoglavskim;

Jellačić od Bužima Kažimir, c. kr. kotarski sudac u Samoboru: 1. Remonstrationes I. Cottus Zagrabiensis in merito banderiali (rukopis), 2. Boesli Fr., S. Paulus primus Eremita. Neostadii, 1749., 3. C. Vallerii Catuli Albi Pibuli et Sexti Aurelii Propertii, Casta Carmina. Venetiis, 1764., 4. Schottu G., Magia phisiognomica. Graecii, 1742., 5. Katanchich M. P., Fructus auctumnales. Zagrabiae, 1791., 6. Novi i stari Kalendar horvatski za 1818. Vu Budimu, 7. Democritus redivivus, Vindobonae, 1815., 8. Bornmeister S., Neu-eröfneter Schau-platz der römisch-deutschen u. morgenländischen Kaiser. Nürnberg, 1678., 9. Diaeta salutis, opusculum S. Bonaventurae. Veronae, 1748., 10. Nicolai Olahi de Hungaria et Atila. Varasdini, 1774., 11. Ciprian Robert, Die griechisch-slavische Welt. Leipzig, 1845., 12. Puno zagrebačkih starih kalendarah;

Risek Petar, župnik u Lepoglavi: 1. starinske kožnate tapete izkitjene zlatom i cvětjem, 2. dva voščena kipa, 3. škatuljicu starinsku izvezenu zlatom i svilom, 4. nekoliko lepoglavskih vezilah starih.

Po g. Mijatu Sabljaru, c. kr. majoru u miru:

Belčić, c. kr. kapetan u miru: 1 sreb. i 77 bakr. nov.;

Kotas Antun, c. kr. financialni nadcommissar: a) 3 sreb. i 7 bakr. nov., b) jednu kamenu glavu od prilike 150 godinah staru, koja je u jednoj kući u Senju uzidana bila;

Kreger Antun, župnik: a) 2 stara novca, b) kalup gèrba Frankopanskog od opeke;

Magistrat senjski: a) povelju na pergameni s pečatom u mědenoj škatulji od Karla VI. 1728. za Luku Vranianina (s pismenom obvezom, da će se to magistratu povratiti, ako bi se tko od toga roda s vremenom pojavio), b) 6 komadah drugih pisamah, koja se te obitelji tiču;

Mrak Andrija, župnik: 2 stara novca;

Sabljar Mijo, c kr. major u miru: a) statuu iz Knina bez glave i rukuh, b) jedan rescript od Franje I., c) dva rescripta od Marije Terezije;

Sladović Samojlo, kancellista u Senju: povelju na pergameni od Ferdinanda nadvojvode 1600. za Mih. Radića s pečatom.

Poslao Billičić Andrija, jub. c. kr. vèrh. voj. commissar u Šoprunu:

1. Oeconomia ruralis et domestica, von Johann Colero, 2 Theile, Mainz 1656, in Folio, gebunden, der 1te Theil mit 732 — der 2te mit 358. Das Traumbuch mit 59 Seiten vollständig, 3 Register, Titel, Privilegium, Dedication, Calendario perpetuo, mehrere Kupferstiche etc., 2. Neu ausgefertigtes historisch-medizinisches Thierbuch in 4 Theilen vollständig von G. A. Merklein D. Nürnberg 1696. gebunden, mit Titel, Widmung, Vorrede, 732 Seiten und Register; die Kupfer fehlen, 3. Nouvelle grammaire royale française par Mr. des Pepliers. Berlin 1699. Mit vorangehender Anweisung zum Gebrauche der Lehrsätze. Titel, 272 Seiten, Dialogues-Contes 88 S. Lettres 43 S. Titres honoraires 28 S., 4. Flores selectissimarum Precum decerpti ex Paradyso Animae christianae Jacobi Merlo-Horstii 1812. Viennae, steif gebunden 402 S. Titel, Widmung und Index. 5. Tripartitum juris ungarici Tirocinium etc. pars tertia. Tyrnaviae 1734 — 301 S. Titel. Widmung, Peroratio; Index nur bis Judicium cum gratia. 6. D. Johannis Schefflers Ecclesiologia, 1ter Theil. Oberammergau, 1735, steif gebunden, in Folio, 706 S. mit Titel, Titelkupfer und dessen Erklärung, Widmung, Genehmigung, Vorrede und Register; 7. Anweisung zur französischen Sprache, von Jean du Grain, Leipzig 1753. premier Tome, steif geb. 520 S. Titel, Vorrede und kurzer Inhalt der 50 Lectionen; 8. Der Sinn- Lehr- und Geistvolle Todentanz; mit Titel, 51 Kupfertafeln von Michaelis Reutz, dann Reimen und Versen von F. Patritium Wasserburger, Wien, 1767; 9. Des Paters Jamin Benediktiners Theologische Gedanken, vollständig, Mannheim, 1770, steif gebund. 512 S. Titel, Widmung, Bericht, Vorrede u. Register.

Umieglavnog pravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 45. **U subotu 5. studena (novembra) 1853.** **GODINA I.**

Izloga 1583. godine.

Poslaše p. n. gg. (nadalje):

Dne 31. listopada.

X. Član Vukotinović-Farkaš Ljudevit, prèdsědnik c. kr. zemaljskoga suda u Križevcih:

četiri komada tkanine: 1 vilahanj (vilaheu) prebrani, pokrivalo, i 3 vankušnice od žene Dore Svetice iz sela „Okoli" u Moslavini.

U Križevcih, 30. listopada 1853.

Dopis. Šaljem evo četiri komeda tkanine, naime: 1 vilahanj prebrani, pokrivalo, i 3 vankušnice, što je tkala i prebrala Dora Svetica iz sela „Okoli" u kotaru Moslavačkom. Vrěde ovi komadi 35 fr. sr.; nu za prodaju nisu, jer su moja svojina. Stvari ove za sad u narodnom obziru više vrěde nego u kom drugom, jer, ako bi i htio tko takove vilahnje i vankušnice da ima, sigurno mu jih nebi nijedna žena dělala, osim kad i kad samo prijatelju i znancu; zato bo žene nemaju vremena; kad rade, sebi rade, a i družina ostala u kući nedopušta, „da gdo za se osebušne posle dela". U ostalom bi obradjivanje prediva, koje u Moslavini vèrlo dobro rodi, i lěpo platno, što žene znadu tkati, od velike znamenitosti moglo biti za obèrtnost i tèrgovinu. — Bit će i to, ako Bog da. Nu to je vreme daleko.

Dne 1. studena.

XI. Član odbornik Čačković Vèrhovinski Josip, vlastelin:

25 felah jabukah s gospoštine Reke (u sl. županiji križevačkoj) člana presv. g. grofa Josipa Harbuvall-Chamarée-a, c. kr. generala.

XII. Sl. c. k. brodska krajiška regimenta br. 7.:

Popis stvarih:

1. iz Vinkovacah *svilare Hofmanna i sinovah:* 16 lotih svile 1. sorte. Cěna	9 fr. 36 kr. sr.	Sve ove stvari jesu na prodaju.
2. „ „ „ „ „ 6 1/2 lota svile 2. klasse. Cěna	3 „ 30 „ „	
3. „ Gunje br. 5. od *Marije Lišičke:* pokrivalo (Bettdecke) od vune različite boje. Cěna . .	10 „ 30 „ „	
4. „ Vèrbanje br. 73. od *Justine Gjukičke:* vunenina (Wollstoff) 4 1/2 rifa dugačka različite boje. Cěna	10 „ — „ „	
5. „ Jurića br. 9. od *Jule Goličke:* pokrivalo vuneno različite boje. Cěna	10 „ 30 „ „	
6. „ „ „ 4. „ *Mare Kuhsičke:* tkanica (Gürtel) vunena različite boje. Cěna . . .	1 „ — „ „	
7. „ Gunje „ 41. „ *Stane Šokčevičke:* tkanica vunena različite boje. Cěna	1 „ — „ „	

U Vinkovcih dne 21. listopada 1853.

Mollinary s. r. oberstar.

O polaganju ili valenju tèrsovah (lozah).

Dopis g. **Franje** star. **Trummera.**

U Gradcu na Sesvete 1853.

Prije nego izvěstje svoje o razgledu hèrvatskih vinogradah u zagrebačkoj i križevačkoj županiji napišem, kojom ću prilikom više o poboljšanju vinogradah progovoriti, imam Vam ponajprije i najpače, jer je tomu sad hora, preporučiti to, da treba dělati valnike, t. j. polagati tèrsove osobito stare i visoke, a najpače ondě, gdě je vinograd odviše rědak i gdě su čistine i prazna města nastala, pak jih popuniti treba.

To polaganje ili valenje starih tèrsovah nije do duše nikakva novina, al mi se čini, da taj način u Hèrvatskoj nije dosta poznat ili obljubljen [1]), ja mu bar nigdě traga nenadjoh, a ima tamo dosta starih vinogradah, gdě bi valenje baš potrebito bilo, jer se samo na taj način dá stari vinograd pomladiti i umnožiti za toliko tèrsovah, koliko dosta dugih mladicah na starih tèrsovih imade. S toga valja za polaganje takove tèrsove (loze) izabrati, na kojih više mladicah imade [2]), a od mladicah će se žile pohvatati, ne od stara panja, zato i valja mladice tako ponaměstiti i razvesti, kako ćeš čistine najbolje popuniti.

Način je ovaj:

Pred onim panjem, koi će se polagati, ako je zemlja osušita i město stèrmovito, izkopaj jamu na dvě stope (cipele) u dubljinu, a ako je zemlja žilava ili vekava (močvarna), a město položito (flach), na jednu stopu i pol. Duljinu i širinu jame tako ugodi, kako će panj u njoj města naći a mladice se najbolje dati razpoložiti. Stari panj do žilah odkopaj, pa gledaj, da mu bar glavnih žilah neizpresěčaš, već ga samo na toliko oprosti, da se dá položiti, a da se neslomi. Kad si jamu već izkopao, izprekopaj ju na dnu, pak nagèrni u nju na pol stope cèrnice zemlje, što ti je gornja na vinogradu. Zato, kad kopaš jamu, namah onu bolju zemlju prigèrni na stranu, da ti nebude s neruke. Na ono pol stope zemlje vèrzi na tri palca (cola) gnoja (djubra) i to samo onudu, kuda ćeš mladice polagati. Na gnoj vèrzi opet malo zemlje, da mladice uprav na gnoju neleže. Na tako priugotovljenu ložnicu (grob) položi pametno stari panj, razpoloži i izvedi mladice, kako ti pristaje, nagèrni ozgor na 2 — 3 palca bolje zemlje, a svèrh nje opet metni gnoja oko mladicah, pak onda sve izravnaj i nadopuni drugom zemljom, a uz svaku mladicu ili položnicu udari kolac. Mladice té imaš do drugog ili do tretjeg oka odrezati, pak će ti namah pèrve godine roditi.

Imaš li više panjevah na blizu položiti, ti jim jednu jamu izkopaj i rádi onda, kako je gore rečeno.

Imaš li pak cěle vinograde položiti, što je u Hèrvatskoj na puno městah od velike potrebe, onda je najbolje ozgor t. j. pri vèrhu početi. Izkopaj kod najgornjih panjevah uzduž po věncu jamu na šest stopah široku i koliko ti treba dugačku, a zemlju, što izkopaš, pristrani. To se zna, da si imaš gnoja pripraviti. Onda položi najgornje panjeve, a kopaj umah drugu jamu, kako ćeš drugi red panjevah polagati, pak sa zemljom od druge jame, radeći kako je kazano, zagèrtji položnice u pèrvoj jami i t. d. Na taj način nećeš jedne iste zemlje dva put prevèrtati, a moći ćeš panjeve i mladice lěpše razgoditi, ter će ti tako vinograd u red doći, da ga bude milina gledati.

Gdě je vinograd odviše (preveć) stèrm, pa nemožeš posla svladati bacajući zemlju u vis, ti počmi odozdol, pak radeći, kako je prije rečeno, dočmi kod gornjih panjevah, za koje moraš druge zemlje na visu nakopati, ako nećeš one od najdolnjih panjevah gore nositi.

Gdě je po vinogradih žilava ili pak močvarna zemlja, kao što sam ju po Hèrvatskoj nalazio, tamo valja panjeve na osušenu ložnicu (grob) položiti, što ćeš najlakše učiniti, ako polagajući panjeve ili presadjivajući mlade tèrsove šušljevine (ogranakah, granah s listjem) jami na dno uložiš. Tá podloga propuštat će vodu, a tèrs ostat će na suvu. Sagnije li ta podloga, bit će od nje dobar gnoj.

Tú je šušljevinu najlakše měseca sèrpnja (jul.) i kolovoza (aug.), kad je granje puno listja, nabaviti. Ako li ti je stalo do toga, da podloga osušitija bude, a da na bèrzu ruku nesagniva, ti si nabavi šušljevine od jake gore (dèrveta), kano što je rastovina, grabovina i bukovina, od koje na pol drug palac debela granja na jednu ili dvě stope dužine ponaseči, u svežnjeve ponaveži i do porabe (potrebe) na hèrpu naskladaj. Ako li ti je do toga stalo, da podloga bèrže sagnije, ti si naseči šušljevine od johovine, lěskovine, topolovine i t. d. Na tu podlogu metni malo zemlje, na zemlju gnoja, na gnoj opet malo zemlje, a po njoj povali i zatèrpaj panj, kako sam te prije uputjivao.

Kad podlagaš šušljevinu, a nemaš dosta gnoja, moreš od nevolje dolnjih ulogah gnoja nemetati, jer će od šušljevine biti gnoj.

Hora je (sgodno vrěme) podlaganju u jesen, kad listje popada, a nisu još nastali veliki mrazovi, od kojih odkopane žile preko noć prezebu, ako nisi dosegao (vtegnul) sve panjeve pred noć položiti i zagèrnuti. A i u prolětje, kad zemlja odpusti (od smèrzli se odkrávi), valja panjeve polagati, dok pupak nepotěra.

To polaganje jedini je način vinograde, koji su rědki ili gdě su panjevi ostarěli ili kèržljavi, na bèrzu ruku umnožiti i pomladiti. Tko pokusi, osvědočit će se sám, a bit će onda dosta slědbenikah i velike nade, da će za koju godinu hèrvatski vinogradi, koji su i onako na plemenitu zemljištu, puno bolje státi i prekrasnim vincem radjati. Što Bog dao!

Izvěstje o ovogodišnjih gospodarstvenih proizvodih (plodovih) u občini Petrijanečkoj (blizu Varaždina).

Od člana **M. Skalara**, kapelana u Petrijancih.

U Petrijancih 31. listopada 1853.

Sada, kad jur plug i brana, jaram i hami, sèrp i kosa, motika i otka, na kratko, kada sve gospodarsko orudje otupljeno, izlizano i oglodano na svome opreděljenom městu leži i visi; kad umorena tegleća (vozna) marha u miru slobodnim duhom diše, a marljivi poljodělac otèrvši si s čela cělogodišnji topli znoj veselim i zadovoljnim okom gleda pod krovom téžak trud svojih kèrvavih žuljevah, sada, rekoh, mogu se i ja pera latiti, da štovano čitateljstvo „Gospodarskih Novinah" u kratko izvěstim o stanju lětošnjih gospodarstvenih proizvodah u gori spomenutoj obćini.

Prije svega valja, da mimogred napomenem, da nas je svemoguća ruka višnjega gospodara (ako izuzmem neznatnu jedan put ob noć opadšu tuču, koja je vèrlo malo nahudila) od zloradnih elemenatah kroz cělu godinu milostivo občuvala.

Hajde dakle sa mnom, štovani čitatelju, na polje, u voćnjake, pčelinjake i kuće, da vidiš, što nam sve blagotvorna priroda (narav), zrelom razboritostju i marljivostju poljodělca podpomagana, pokloni. Žetva je izpala kod nas u obće dobro. Snoplja od hèrži (raži) i pšenice bilo je dosta, no u zèrnu, osobito gledě hèrži, baš nije najbolje. Ali i obilna slama gospodaru dobro dodje, jer mnogi poderani krovi s nje novu oděću dobiše, a drugi su opet podobro pokèrpani; preostala pako slama marvi će u zimi za hranu dobro služiti i nado-

[1]) Nami je dobro znano, da je to i u križevačkoj županiji i po svoj Hèrvatskoj obično i obće poznato. *Ur.*

[2]) U Srěmu polažu se i onakovi panjevi, koji kratke mladice imadu, i do druge brazde doseći nemogu. Glava se ukopa u zemlju, a kratke se mladice pruže, dokle dosegnu; a kad veće narastu, onda se polože na město, gdě je od potrebe. Ovakove kratke položnice (loze) zovu se u Srěmu „logovi", a posao isti: „na logov polagati". *Ur.*

městjivati sěno i otavu, česa je ovdě jako malo priraslo. Zob se baš svojim prirodom odlikovala nije, valjda s toga, što joj topla kiša nije u sgodno vrěme u pomoć priskočila. Proso je i směs vèrlo obilno trud zemljodělcu naplatila. Kukuruz preko nade dobro izpade, zèrno mu je jedarno; mnogi kukuružnjaci, koji lani mèršava rebra pokazivahu, lětos natèrpani oholo se po dvorištu šire. Bažulja ima dovoljno, tikavah (tikvih) na broju puno, nu ostale su sitne, jerbo jih je odviše vrući prud i pesak u svom mladjahnom uzrastu zabirio. Konoplje su poradi toga, što nije bilo dosta kiše, kratke zaostale, od njih će dakako i kratko platno biti. Lana se malo ovdě sije a i ono malo slabo je obrodilo. Helde (hajde) je bilo puno i zèrno čvèrsto. Koruna (krumpira) ima dosta, nu droban izraste, zdravlji je vendar od prošlih godinah i to na pěsku zdravlji nego na prudu; bolestnoga gazdarice živadi polažu, buduć da joj ništa neškodi. Zelje obrodi na slabu ruku; repa srednje. Voće vèrlo dobro; osobito se šljive i rumene jabuke svojim mirisajućim plodom odlikovaše. Zlatne pčěle neumornom su brižljivostju svoje košnice toli obilno sladkim medom natèrpale, da mu lětos poradi izobilja cěna od lani znatno padè. Čauricah (galetah) sami Petrijančani 5½ centih odgojiše, što jim lěp grošić donì. Vrědno bi zaista bilo, da se što više obćinah u našoj domovini ugleda u taj hvale vrědni priměr; jer mi se čini, da se kod nijednoga zanata na toli lahku ruku i za tako kratko vrěme steći nemože toliko novca, kao uprav kod ovog. Odgajanje čauricah pada baš u ono doba, kada seljanin najmanje na polju posla imade; pa kad bi ga i bilo, još se polag toga kukci mogu hraniti, jerbo je svakako neobhodno potrebito, da vazda kod kuće jedno pametno čeljade ostane jedno zato, da kućne poslove obavlja, a drugo zato, da na neumnu děcu pazi, da vatru nepodmetnu ili druga kakva kvara neučine. Isto ovo čeljade svèršivši svoje poslove može se s čauricami zabavljati, pri čemu mu i děca od pomoći biti mogu; razumije se dakako sámo po sebi, da mu se potrebito listje svaki dan prije pribaviti mora.

Iz svega ovoga more se razabrati, da je ova godina za obćinu Petrijanečku blagoslovljena bila; no još bi se bilo više toga priskèrbilo, da se je posao vazda svojim redom obavljati mogo. Ali žalibože, da nebi tako; zavladavša nemila groznica mnogu inače krěpku i marljivu ruku poljodělsku toli oslabi i zadèrža, da se polag svoje nabolje volje nipošto u sgodno vrěme děla latiti nemogaše. Ali, hvala Bogu! da je i tako.

Na koncu još za shodno nalazim, da i to napomenem, da ovoga izvěstja nisam cèrpio iz vlastitog izkustva, jer za to ja ni grude zemlje nemam; već mi iz pera na papir udje samo ono, što sam ili vlastitim očima vidio i rukama pipao, ili što su mi izvèrstni gospodari priobćili.

Pokusi (probe) gospodarski.

Način, kako se krumpiri mogu sačuvati od bolesti.

Bollmann, c. ruski dèržavni savětnik i professor, pisao je lětos knjigu, u kojoj iz svoga i drugih ljudih izkustva navodi više slučajevah, da su gospodari, koji su se dèržali niže slědećega naputa, dobili zdrave krumpire, a susědom njihovim, koji se toga naputa dèržali nisu, da se je krumpir skvario. U Ruskoj služe se ovim načinom već od 1850. g. s najboljim uzpěhom. G. *Bollmann* kaže, da on suši krumpire na 18 gradih topline (ovo je srednja toplina od ugrijane sobe), i to po měsec danah, dok se više nego na pol izsuše. Vekše krumpire razreže na komade, manje na pol, pa jih tako sadi. Tim načinom dobije on, a dobiju i drugi puno i to zdravih krumpirah.

G. *Vasilevski* suši svoj krumpir u otvorenom dimnjaku, gdě i šunke, i ovako nakadjeni i prosušeni krumpir sadi, ter se nikad pokajao nije.

G. *Bollmann* je skvarene krumpire sušio měsec danah, na komade jih izrezao i poslije još tjedan danah sušio, dok su tako suhi bili, da je mislio, da neće niknuti. Ipak su lěpo nikli i izrasli, ter je jedan komad dao 9 komadah.

Putovanje moje g. 1853. po nekih prdělih Slavonije.

Od člana **A. T. Bèrlića.**

(Konac).

Tada u družtvu s prijateljima Cèrvenilom i Nikolaevićem uputim se pohoditi Orahovicu i tamošnji pravoslavni samostan. Putem smo prošli kroz Šašince, selo, koje mlogi, i med njimi preč. g. Gotlibović, dèrže za rodno město našeg slavnog zemljaka Jana Panonia, koi je rodjen 1434. a u 34. god. života kao buntovnik prot kralju Matiji umro. U Orahovici, koja je takojer na tèrgovište više nego na selo nalik, imade največi i dosada u Slavoniji najbolje sačuvani grad, kog puk turskim imenom Duzluk ili Tuzluk naziva. Cèrkvica u gotičkom stylu, da se metne pod krov i malo popravi, stojala bi kao nova. Ostale zidine su jako oštetjene i razne su čvèrstoće, jer su i iz različitog vremena, kako je malo po malo grad povećavan bivao. Dol pod gradom, u ravnini već, ima razvaline gotičke cèrkve, koja je stajala u negdašnjoj varoši Orahovici. Bože moj! silne li su ti razvaline Turci našoj na putu napredka se nalazivšoj domovini ostavili. Naše bi zemlje kao Belgija i Englezka izgledati morale, da sěme izobraženja po samom kralju Matiji bačeno od sultanah i pašah barbarskim načinom izčupano nebi. Bregovi sa svojim potocima i vèrletim uvěk sastave prizore, u kojim se oko nasladjuje, i kroz dušu prodje ugodno neko osětjanje nad izvanrednim takovim sastavkom živaljah. Pa zar nebi domorodni putnik cěo sat nemaknutim okom gledati mogao onaj vodopad Orahovice, kad se k selu Tuzluku izpod gradine ležećem približaje, i dušu da kažem u razkošju kupat? U Orahovici je školska sgrada, premda med najveće obćinske sgrade spada, premalena za svu děcu, koja hèrle na nauk, tako, da i po zemlji děčica sědit moraju, samo da u školu hoditi mogu. Ima, tko će se za sgrade brinit, samo vi roditelji u děci vašoj neprestano gojite ljubav k nauci. Iz Orahovice podjosmo u kaludjerski samostan i to na selo Cèrkvenjare, koje svojim imenom pokazuje, čije je bilo, pa je i ostala razvalina cèrkvenjarskog grada (Templariorum residentiae). Na tom městu, dost dubokimi obkopi okruženom i temelji zida gradskog označenom, stoji sada rimo-katolička cèrkvica spadajuća na ¼ sata odaljenu župu orahovičku, koje domorodni župnik mi obeća, da će temelje narisat, obkope izměrit i opis obilniji častnom našem družtvu pověstnice jugoslovinske naslati. U ovoj bèrdovitoj okolici ima ove godine voća, grozdja, šljivah, hrane pako kao vazda po malo; i tako je ne samo tù, nego po cěloj Slavoniji, kud god sam prošao, jer je u prolětje kiša topila, a u lěto žega polja pekla, ter tako žitu, kukuruzu i usěvom bašće nahudilo se. Iz Cèrkvenjarah dobar sat po bèrdinama, šumama, uz vèrleti sve dalje i dalje u samoću i divjač ideš, dok nedodješ u město, na koje, bi mislio, da je i Bog već zaboravio. Tù baš, kad predanj staneš, vidiš starodavni samostan kaludjerski, obzidan, kulama utvèrdjen i viš vèrleti sazidan, tako da su komad već srušit morali, da se u bezdno neodruni. Najznamenitije, što nam je najstariji kod kuće bivši kaludjer pokazivao, to je davnověka cèrkva u pol dvora namastirskog. Po načinu zidanja sudeć rek bi, da je iz prije srednjeg věka; na jednu cipelu bo je kamen, pa onda viš kamena jednu cipelu tanka od jednog palca, široka dosti opeka. Viš svetilišta je kupula i viš ladje još oveća. U nutri je starodavna fresco-maljarija u bizantinskom ukusu. Osim te cèrkve ništa zlamenitog starodavnog vidit nemogosmo, jer samostan nit imade arkimandrita nit igumana, a naměstnik, koi ključeve od pismoshrane dèrži, biaše na čitluku. Neznam dakle, kakovog književnog blaga tud imade; al znam, što mi je veleučeni g. proto Vučinski, koi je inventar pismoshrane pravio, kazivao, da ima naime na koricah jedne knjige od ruke jednog vladike suvremeno t. j. 1526. od bitke muhačke zabilěženo, da je bio uzrok upadka kèrstjanskog nesloga velikašah. Još sam pogledao vodu osebitu, koja ¼ sata od namastira izpod bukve izvire tako hladno, da čověk nemože ju prije da pije, dok

nepostoji, jer bi i po zube i po želudac zlo bilo. Namastir imade svoj spajluk i nekoliko župah obližnjih, od čega živi. S književnostju se za sada ni jedan jeromonak nebavi, premda bi u toj odstranjenosti od svéta, u tom miru duševnom prava povaba na taj posao bit mogla. Tù se nalazi dobro pogodjena slika pokojnog mitropolita Stankovića, kao arkimandrita orahovičkog u pèrvim godinama muževnosti. Na večer uz svétenje měseca uputi se naše družtvance natrag u Orahovicu uz veselo gledanje prizorah, koji se u tim planinama, šumama, dolovim, potocim po měsečini pokazivahu. Iz Orahovice odosmo u Našice, tèrgovište, koje na uzvišenom městu leži na podnožju onih bèrdah, koja na jugu Podravinu zatvaraju. Svět ovdě ima šume, koja je ove osobito godine žirom i bukvicom urodila, paše, livadah, poljah, šljivikah prekrasnih i bavi se takojer s obradjivanjem vinogradah, koji vèrlo pitko i ljubko vino daju. U Našicah je samostan franceškanski sa svojom knjižnicom zaslužio, da ga svaki domorodac pohodi. Tù bo je misničko odělo i misna sprava svetog bosanskog biskupa fra Nikole od Olova. On je bio 1701. ubijen u Djakovu od lopovah i dovezeno je ondanle tělo njegovo ovamo u grobnicu fratarsku, zašto mu je s evandjelske strane velikog oltara kameniti spomen stavljen, no nadpis se nedade pravo pročitat, jer je malterom i krečom zamazan. Ima medjutim u Farlatu podpuno odpisan, dakle ga tamo može znanoželjac čitati. Proteže se na gor spomenuti dogodjaj. Njegova misna košulja je zlamenita kao tkanje i vezenje neke bosanske umětnice u 17. stolětju; od svilenog je čenara sa svilom i zlatom vezena, kao što sam vidio, da bule i odmenije Kèrstjanke i sada u Bosni tkaju i vezu osobito peškiriće. Knjižnica samostanska je zlamenita u bogoslovnom obziru osobito 17. i 18. stolětja, jer težko, da koje bogoslovno dělo u našem jeziku iz ovih stolětjah fali, da pače od gděkojih dělah imade po 10 iztisakah, ter je zato od ovih dělah nešto i našem narodnom museu ustupljeno. Od Věrovitice počamši do Našicah opazio sam, da su švabski nastanjenici po selih množinu obranog duvanskog listja na konop nanizali i suše, ter sam razumio, da će oni to financiji prodati, kao što su i lani prodali. Zato su neka sela i obaška dobila nagradu za pobudjenje revnosti u sadjenju duvana. Našeg naroda svět počima takodjer pomalo taj posao tèrati, jer uvidja korist. Svuda smo putem gostoljubno od vlastelah, svetjenikah i činovnikah dočikani bili, što za dokaz služi, da stara slavjanska gostoljubivost i kod izobraženije vèrste našeg naroda živi. Pitali su me jednom, da li gostoljubivost u tom razměrju pada, što koi narod više na stazi izobraženja napreduje? Evo jim živog odgovora! Naši svetjenici, vlasteli, činovnici i ini izobraženici odrasli su u slavjanskim kućama, vidili, gdě su jim roditelji i glavari kuće rado goste dočikali, dakle i oni žele, da se od njih i po njimi od Slavonije kaže, da u njoj gostoljubnost vlada. Jedino ubitkom patriarkalnog života mogla bi ova krěpost izčeznuti. Kod Němacah u Slavoniji stanujućih nema patriarkalnostu, nema ni gostoljubja. Al će mi tko kazati: gostoljubje kuću razsipa; zato je Švaba slavonski bogatiji, što nije gostoljub. A ja velim, da u naravi čuvstvujućeg i plemenitijeg sèrca leži, da děli s putnikom darove božje u granicah mogućnosti i štednje, pa zato patriarkalna kuća u Slavoniji, koja ima čestitog gazdu, toliko je bogata sama, kao što sve švabske kuće uskup. Al za patriarkalnost treba dobrih, pametnih i poštenih gazdah, treba složne i radene družine, pa će se ona svakom priporučit u pravoj svojoj slici. Iz Našicah odosmo u Levansku Varoš, koje selo leži usred gorah i šumah djakovštinskih. Ovdě biahu dva grada. Jedan je stajao, gdě je sad selo i tragovi mu se pokazuju osobito okolo župne cèrkve i župničkog šljivika; a drugi gradić i sad onako obkopan u močvari izpod sela u livadi vlastelinskoj leži, kao što je i prije ležao. Pokraj Levanske Varoši teče Brežnica, potočić izvirući iz mineralnog vrela na podnožju bèrdanca jednog, kud ljudi dolaze kupat se i mlogi zdravi odu. Ovo vrelo je dobro od tèrzanja, ulogah, sakatstva. Znam jedan slučaj, gdě je neki osěčki majstor tako sakata jezika došao, da progovorit nije mogao. Eno ga sad živa u gornjem Osěku s odrěšenim jezikom, pa neka svakom kaže, kako ga je Brežničko vrelo s govorom sastavilo. Drugi sakate noge ostavlja štake u Brežnici; tretji se hvali, da mu je od ulogah pomoženo. Voda je zdena i zadèržaje lěti i zimi istu temperaturu, ter zato se u zimi iz nje puši i čini se topla da je, a u lětu se nemože u njoj da obstoji od hladnoće, što razlika ugrijanosti zraka sobom donosi. Lěkari se o njoj priju. Jedni bolestnike tamo šalju, a drugi se izsměvaju. Analysa pokazuje, da ima joda i gvozdja u vodi. Šteta, što se nepripoznaje pravi gospodar tog vrela. Kud god Brežnica teče, tù je dolina s najkrasnijima livadama, koje ona u prolětje natopi i okrěpi, da sve dětelina i zvězdan raste. Dakako da ondě, gdě pravog odtoka nema i gdě je seljak lěn izkopat ga, močvara postaje i šaš i tèrstiku rodi. Al uz nastojanje sadanjeg vrědnog župnika P. R. poznati će seljaci, da bi jih same njihove livade, osim poljah, vinogradah, bašćah i šumah što imaju, mogle hraniti; ter kao što jih je rečeni g. naučio otavu kositi, dočim su prije poslije pèrvog odkosa marvu puštali, tako će jih navesti, da prokopavaju svoje livade, da jih natopit i osušit po volji mogu. Rekao bih, da, kad bi se to učinilo, nebi težko bilo i tri odkosa od ovih livadah dobiti. Osim tog su u ovoj okolici najsladje i najlěpše jabuke sèrčike, premda je cěla vegetacia sbog šumah i gorah za 8 danah kasnija nego od Djakova pram Srěmu. Naš puk za razno voće dobije po nešto novacah u jesen, jer il sam jabuke i kruške na pazar u Osěk odveze, il dočeka kod kuće Bačvane, koji s koli króz slavonska sela prolaze i voće kupuju, ter preko Drave i Dunava voze. Od šljivah su stranom Čivutí mlogo za pekmez ne samo tud nego i po cěloj Slavoniji pokupovali, stranom je narod u pušnicama sušio, najvećom stranom napokon za rakiju pokupio; samo ako komarinu bude sastavit mogao. Koštice se na cente u Peštu prodaju, ter se od njih cikorija pravi. Ovdě su u blizu i sela Hèrkanovci i Pridvorje, gdě vèrlo pitka i umiljna vina rastu. Samo je to zlo, što osim gradjanah djakovačkih seljaci malo oko vinogradah nastoje. Jedan put ga u godini malo postružu i to jim je pèrva i poslědnja kop. Gdě bi tù obilna bèrba bila?! Al da se čestito kopa, reže, dobra loza sadi, hèrkanovačko i pridvoračko bi vino kao tèrpezno (stolno) pèrvo u Slavoniji bilo. U Hèrkanovcih se kopa i lončarska zemlja osobite vèrsti, ter za njom majstori iz Šikloša, Vukovara, Osěka, Vinkovacah i t. d. dolaze, i osobito ju za pravljenje ukusnijih furunah upotrebljavaju. Odtale podjosmo preko Mušićah, gdě takodjer lěpih i dobra vina rodećih vinogradah ima, preko Demer-kapije, kako se lěsa jedna zove, u Klokočevik i u brodsku Krajinu. Kroz nju smo se samo provezli i čudili se lěpoti selah, koja su uz drum. Graničari su naši kao vojnici hodili po světu, ter vidili, kako drugi narodi gazduju, pa su se poněšto od njih i naučili. Zato sad zidaju lěpe kuće, štale, štagljeve i to na uman način, koi praktičkom njihovom duhu na čast služi. Jedno selo od Tèrnjanah do Ivankova lěpše je od drugog. Ima zidanih kućah i na kat. U takvoj kući je dol kuhinja, zimska družinska i gazdina soba, gori pako su lětne sobice iliti kiljeri, kojih broj većinom broju obiteljih (žene i muža) odgovara. Ovim graničarskim selima slično sastadosmo u vukovarskoj podžupaniji, vlastelstvu grofa Khuena švabsko selo Jarminu, kroz koje se provezosmo. Jarminci su to radinostju i proesapom svojim stekli. Oni bo osim poljodělstva i tèrgovinom brašna se bave. Imadu i župu svoju i školu i u ovim němački jezik polag ravnopravnosti narodnostih vlada. Nadalje odosmo u Nuštar, gdě je vlastelin g. grof Khuen napravio pivaru s takovim pivom, da i iz Vinkovacah pivoljubci sèrkati dolaze, a sada paromlin zida na onaj način i po istom onom gospodarstvenom načelu, po kom i věrovitički stoji. Nuštar ima ime od latinske rěči monasterium, jer je ovdě nekoč stajao namastir nad Vukom, četvèrt sata prama Vukovaru idući na lěvo od druma blizu cèrkvice sv. Ane, koja je na negdašnjem groblju i sadanjem vašarištu sagradjena od gradiva razvaline namastirske. Historija mukom muči. Nit se zna, tko je tù stanovao ni tko vladao. Bilo pa nij'! Odaljismo se ter dodjosmo u jednu od najugodnijih varošah Slavonije, u Vukovar. Ovo město stoji u doticaju s ostalom Europom, jer leži na velikom drumu srednje Europe u iztok, na sèrčanoj žilici Ugarske i Slavonije, Vojvodovine i kneževine sèrbske, bugarske i vlaške. Blizu Vukovara, gdě su uz drum u Varadin na lěvo vinogradi vukovarski, tù je nekoč velika varoš bila, koja se je tik Dunava do Sotina i dalje protezala i po tabli Peutingerovoj Cornaco zvat morala. Hodali smo po ostancima od nasipah, zidinah, šancevah preko sat, našli smo za svakim koračajem crěpovah od rimskog posudja i snišli smo dolě k Dunavu, ter vidili, kako dere od visoke obale sve više i više i obarajuć zemlju posudje, cigle, pepela i t. d. na vidělo donosi. Tù se nalazi silnih rimskih novacah, dapače i pred-rimskih, tako da bi čověk rekao, da je tù varoš već davno stajala prije Rimljanah, dok je Bačka i Banat more bilo, kojeg obale su bile i današnje srěmske obale Dunava. Vinogradi na tim razvalinam nasadjeni plodni su i dobri; al ova cèrnica zemlja je dobra i za livade i za oranice. Ovuda je zemlja kao banatska skoro i daje sve plodove za hranu i tèrgovinu u izobilju. Po cěloj Slavoniji više manje svět dèrži ovacah, jer uvidja veliku korist tog živinčeta: al osobito Srěmci ovčarstvo ljube i s njime se bave, što već više neg po Slavoniji ostaloj u Vukovaru u oči pada. Marva je malena, al kakova u podbebju, pri paši i timarenju kod nas običnom bit može, dobra i trajna. Vukovar poljodělstvom, obèrtnostju i tèrgovinom obstoji. Još će sve ovo više cvasti, kad se uvede učionica realna, kao što je naredio g. nadzirajelj školah St. Iliašević, kojeg uspomenu će Vukovarci blagosivljat. Bavivši se tud u berbi i vidivši i tud blagu ćud i slavjansko sèrce Slavonacah, dokončamo napokon naš put i odemo svak za svojim poslom.

Umieglavnog pravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorin: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 46. **U subotu 12. studena (novembra) 1853.** **GODINA I.**

Gospodarsko družtvo za Hèrvatsku i Slavoniju imat će svoju glavnu skupštinu dne 15. prosinca (Dec.) t. g. Kojim povodom podpisani odbor, pozivajući na ovu skupštinu svekolike p. n. g.g. članove družtvene lično, a podružnice putem njihovih dovoljno uputjenih zastupnikah po glasu pravilah družtvenih, — ujedno navěštuje, da će osim izbora prědsědnika i jednoga naměstnika njegova — koi je izbor od velike važnosti za napredak družtva, — kao glavni predmet razpravljat se to pitanje: Kako i kojimi putevi da se podigne u Hèrvatskoj i Slavoniji tèrgovina s vinom? kako da se put otvori ovoj tèrgovini izvan naše krunovine? i kako da se put presěče potrošku inostranih vinah kod nas, pitomeći domaće naše vino? Medju gospodari, koji, imajući vinograde, težaju ovaj domaći proizvod, poduebju i vèrsti zemljišta toli priměreni, a tako i medju velikim brojem tèrgovacah, koji vinom tèrguju, bit će jih dosta, kojima je obćenite a i vlastite svoje koristi radi do toga stalo, da se ovo pitanje valjano razpravi; s toga se ovaj odbor náda, da će isti koje za vremena, dva dana od prilike prije skupštine, podněti ovamo svoje pismeno mněnje i svoje predloge o tom pitanju, koje sami glavom na skupštinu doći, ter dotične razprave dionici biti.

Ujedno se daje na znanje, da će se na dan glavne skupštine otvoriti i izloga proizvodah.

U Zagrebu, 9. studena 1853.

Odbor upravljajući poslovi gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Opazke na članak g. Franje star. Trummera „o polaganju iliti valjenju tèrsovah“ *).

Člana **A. Š.**

Buduć da je mene negda obradjivanje vinogradah i gojenje tèrsovah jako zanimalo i buduć da sam i ja sám mnogoga tèrsa dao povaliti, zato pročitavši rečeni članak nemogu propustiti, da o mnenju g. *Trummera*, koje on ima o polaganju iliti valjenju tèrsovah (lozah) u Hèrvatskoj, neprogovorim nekoliko rěčih.

Čini se g. T., da način valnike dělati *nije u Hèrvatskoj dosta poznat ili obljubljen*, i g. T. veli, *da mu on nigdi traga u Hèrvatskoj našao nije*. Da je g. T. o toj stvari zlo uputjen, tome on nije kriv, već je kriv onaj, što ga je vodio. Jer valnike dělati iliti tèrsje valiti, to zna i pozna svaki po nešto stariji seljak hèrvatski. I toga nemogu reći, da ga nebi ljubio, jer su meni često seljaci kazivali: „Gospone, ako hočete zagustiti tèrsje, delajte valnike“. Kad bi kojega seljaka prije 1848. godine upitao: „Zakaj ti nedelaš valnikov?“ on bi mi odgovorio: „Gospone, to njim je težki i mučni posel, nemam jak tomu časa“. I u istinu, dok je tlaku davao, imao je stranom i pravo. A sad si valjda seljak misli: „Zakaj bi se ja s valniki mučil, kad prez velikoga truda morem imati dosta vinogradov gornih i alodijalskih, koje gospoda obdelavati nemoreju“.

Nadalje mogao se je g. T. osvědočiti o valjenju tèrsja okolo Zagreba, gdě je priliku imao viděti starih vinogradah, u kojih su tèrsovi u novije doba u red postavljeni. Kako je to moglo drugčije biti nego po valjenju? O tome može se uvěriti i mnogi, koi dá staro tèrsje izkapati, jer dodje na stotinu povaljenih tèrsovah.

Dalje veli g. T.: *da se stari vinogradi samo po valjenju dadu pomladiti i ugustiti*. Što se Štajerske tiče, to može g. T. pravo imati; ali gledě Hèrvatske, gdě ima dosta zemlje i postranih vinogradah, g. T. pravo nema; jer su stari, pametni i imućni gazde hèrvatski pokušali sve načine, kojimi se mogu ponoviti stari vinogradi, pa su spoznali, da je najjevtiniji i najkoristniji način onaj, ako jednu stranu staroga vinograda ili vås vinograd stari daš izkopati, ter ako je moguće i od potrebe, ako ga daš nagnojiti i s klučeci na novo zasaditi; klučeci 4. lěto dobro rode, ter dadu ti mlad i lěp vinograd, gdě, ako valnike dělaš, jedni će ti tèrsovi biti visoki a drugi nizki.

Drugi način, kojim se može tèrsje staro ponoviti, jest: posěci staro tèrsje do korěna, lěpo ga daj

*) Vidi br. 45. Gospodarskih Novinah. *Ur.*

okopati, svaki će ti korěn potèrati do 5—6 najmanje mladicah, iz ovih nekojih možeš već drugo lěto grebenice narediti; tretje lěto imaš novi vinograd, koi rodi i vàs ti je jedne visine.

Ako g. T. k letu (na godinu) u Hèrvatsku dodje, ja ću mu pokazati vinogradah, koji su na jedan i drugi način ponovljeni.

Zatim kaže g. T.: *da se stari vinograd za toliko tèrsovah dá pomladiti i umnožiti, koliko dosta dugih mladicah na starih tèrsovih ima.* To je prava istina; ali ako stari tèrs nema dosta dugih mladicah, što smo onda čineći? Kad bi u mome vinogradu jedan pametni seljak, moj valničar, takove tèrsove vidio, pa ako tèrs sbog měršave zemlje mladja nebi potèrao, reko bi: „Gospone, mi bumo od ovoga tèrsa na dva cipeliše široko i tri pèrste globoko zemlje odgèrnuli, tèrs dobro zagnojili i s zemljom gnoj pokrili, budu vidli, kakvo mladje bumo k letu od ovoga penja imeli". Tèrsa netreba gnojiti, jer duboke žile služe dèrvu za to, da se u zemlji odèrži, ter da se neprevèrne, gornje fine žilice (Haarwurzeln) hrane dèrvo i tèrs. Ako stari tèrs poradi močvarnoga komada zemlje nebi imao mladja, koje bi bilo za valnik, kazo bi mi moj valničar: Gospone, mi bume na dolnjoj strani tèrsa izkopali grabicu jedan cipeliš glubokua do tri cipeliše dugu, pak bumo tèrs malko nagnojili, budu vidli, kakvo dobimo do k letu mladje". I u istinu sve je nosilo ploda, što mi je ovaj pametni seljak světovao.

Postupanju kod valjenja, kao što ga navodi g. T., nemam šta da prigovorim, jer je po mome sudu posve izvèrstno. Samo bi hèrvatskomu seljaku bolje bilo preporučiti, da město šušljevine, koje on neće da pribavi, uzme tèrsovoga rozgja, jer kod svakog vinograda hèrvatskog vide se cěle gomile tèrsovoga rozgja, koje seljak često na put baca.

U ostalom, ja sam izkusio, da se močvarna města u vinogradih jedino mogu osušiti po prekopih, u koje se voda izcědja. Tko je rad viděti, kako se može močvarni vinograd systematički osušiti, neka pogleda vinograd člana g. *Ferdinanda Makanca* kod Sv. Jurja u Zagrebu; ondi će viděti, kako lěpo na močvarnoj zemlji napreduje njegov vinograd, kog je zasadio njegov tast, pokojni član družtveni *Antun Šuflaj*, professor. Tù su načinjeni slogovi do 2 cipele visoki i tako široki, da dva do tri reda tèrsovah města imadu. Preko ovih slogovah poprečke potegnuti su putevi iliti grabe do 1 hvat široke, koje on kosi i tako dobije sěna, može lahko obdělavati tèrsje i zdrave ima tèrsove na ravnici.

Lětošnja berba u plěšivičkih i okićkih gorah.

Od **Bogumila Kupskoga.**

Ljudi, koji svoje gorice oko Plěšivice i Okića imadu, kažu, da je Bog dobar, koi svaki čas, kad mu se uzvidi, podari i ono, o čemu bi bio čověk sdvojio. Tako su se ovdě plašili posědatelji (gospodari) vinogradah, da će lětos vina malo biti, mnogo manje od lani.

Više put preko godine išli su gospodari gledat po tèrsju, kakov li plod kaže, ter su, premda se bilo početkom vèrlo dobro ukazalo, nalazili ipak, da je i kasnije drobno ostalo i kao posušilo se jagodje; s toga su se jako pobojali. O Imenu Marije (naši kažu *Kljuka*) idući ljudi na sajam pod Okić pregledavali su vinograde, al su žalostne glase kućam donašali, naime: da ga nije ništa viděti.

Poslije opadě kiša, ter se jagodje izpuni tako, da, kad mi u branje dodjosmo, svět se oveseli veleći; „Hajde, hajde, hvala Bogu, odnekud se iz trave puče, što se predi ni videti nije moglo", i osim gděkoga, svaki se hvali, da je od lani malo više nabrao. Zajedno nadamo se, da će se narediti krasno vino, osobito što se jakosti tiče, buduć da smo po lěpom vremenu pobrali i dosta rano, i nismo morali, kao što prošastih godinah, iz blata jagodje pobirati, već sve nepokvareno i cělo na tèrsovih nadjosmo.

Pripovědaju, da već puno godinah o berbi nije se ništa sličnoga sbilo, kao što lětos. Već pèrvih danah novak mošt tako je ljude koražio, da se je čulo odasvud orenje i šum seljakah: „Eto", veljahu, „lětošnjega mošta!"

Tako mí, hvala Višnjemu, s radostju spravismo mošt u sudove čekajući, da će se moći za lěpe novce prodati, i da nam ono, što je potrebito, ostane za obdělavanje buduće godine, za blagdane i druge kućne troškove.

Mnogo se je govorilo, kakva da će biti cěna lětošnjemu moštu? Mnogi su mislili, da će ga odmah iz badnja po 12 fr. sr. prodavati (razuměva se okićko veliko vedro od 64 oke); no toga još nema. Na jedan put dodje glas iz Karlovca, da se tamo dosta mošta dobije po 6, 7 fr. sr.; i eto, rekoše, Karlovac nam cěnu kvari. Al odmah drugi opaziše, da se nije ništa bojati, da je onaj mošt i priredjen za onakovu cěnu, da je seljak těran nuždom i potrebom novacah u kalan mošt vode naměšao, pa samo da prodade ma i u kakovu cěnu.

Drugi pako naši gorci rekoše: „nije vrědno, da gospodar odmah iz badnja mošt prodade, dok neodkipi, neizčisti se, i dok mu se prava i stalna cěna nesazna. I nadaju se, da će još do Božića cěna vinu znatno poskočiti. I nebi bilo pravedno, Bože dragi, da tako ostane, kako je sada kod nas, da oštarijaši po 8, 9 fr. vino kupuju, pa sve jednako po 12, 14, 16 krajcarah toče, to bi značilo: „Zateri ljude".

Nemogu ovom sgodom propustiti, da nedam žalostno izvěstje, što su naši ljudi prinukani s moštom svojim učiniti. Samo bèrže da ga prodaš, il kući voziš. A zašto? Dvoji je tome uzrok. Mnogo světine seljačke ni kruha kod kuće nema; zato „prodaj moštека, pa si kupi kruheka, da sám i s dětčicom od glada nepogineš", česa se je dosta budućega prolětja bojati. I drugi uzrok je isto tako žalostan. Kod nas naime ljudi, koji su od svojih vinogradah 5, 6 urih udaljeni, imadu tamo lěpe sgrade i pivnice, i od starine bio je običaj, da se vino tamo i spravlja i čuva mnogo put do onoga časa, dok se prodaje. Zajedno, kad se je tèrsje obdělavalo, uzimalo se je vino iz městne pivnice; kad je nastajao Božić, drugi koi veći blagdan il ženitba, išlo se je s foringom u goru (mi kažemo prigorje), ter se dovezlo vina kući, što je bilo potrebito. S toga i imade malo koi lěpu sgodu kod kuće vino spravljati i čuvati. A kako sada? Běži s moštom, ako hoćeš, da je tvoj, il si ga straži i tamo dangubi, il tamošnje stražáre pogodi i mastno plati, na nedělju po 4 cvancige il škudu, što će ti klět čuvati, da tati nerazluplju vrata, nepodkopaju, il, što se više put prošaste godine sbilo, da velikim svedrom neprovèrtaju stěne i polag ležećih sudovah, ter kroz cěv neodtoče vina i nerazliju,

pa eto te siromaka još bolje neogule, koi nisi ništa izim onoga vina imao.

Kako smo još dobirali, već je neko jutro bilo čuti jednu staricu u Stošincu (tako se jedan brěg zóve), gdě je jaukala, da su joj lupeži noćju mošt odnesli. A kako odosmo kućam, naskoro čusmo, da je ona i ona klět obita i sudi da su odtočeni.

Jao narodu, dok bude tako! o tempora o mores! odkale nam pomoć?!

Od livadah.

Od **Antuna Sabljara**, c. kr. kapetana u miru.

1. Livada u posebnom.

Zemlja, na kojoj trava sama od sebe raste, da se kositi može, zove se livada. Ona se nalazi samo u ravnicah i dolinah, gdě ima mnogo vlage. Ravna i malo uzvišena zemlja radja bolju travu, nego li zemlja kraj rěkah, gdě voda često leži. Na uzvišenih zemljah raste čista, fina i gusta trava dobroga mirisa (duhe), na podvodno – vlažnih zemljah raste bolje trava, ali ima više šaša nego trave, a i ova je kisela.

Ako se je koja zemlja od livade slegla i učvèrstila, raste na njoj mašina (meh), a trava izčezne; u ovom slučaju valja zemlju poslije kositbe uzorati, dobro pognojiti i u prolětju s projom ili kukuruzom posijati, da se zemlja uzsipka. Druge se godine posije ječam s dětelinom i s terinjem (sěninjem, Heublumen), a kad se ječam požanje, tad se opet ostavi za livadu.

Kad se terinje po livadi razasiplje, treba dobro paziti, da se posije sěme samo od dobre fele travah, osobito onakovih, koje u isto doba prispěvaju. Sve skoro stare i navadne livade imadu tú manu (falingu), da na njih rastu svakojake trave, od kojih jedna cvati, kad je druga dozorila, a druge su se opet posve osušile, sav sók i miris izgubile, ter ništa bolje nisu od suhoparne slame.

Da si čověk pribavi sěmena od dobrih travah, mora, kad trave dozorivaju, sěme od najboljih felah, koje u isto doba dozorivaju. izabrati, rukom obrati, osušiti i spraviti do sětve, koja u jesen i u proljetje biti može. Ili, livada se pokosi, kad su najbolje fele travah dozorile, pa se terinje od ovog sěna sakupi i posije.

Ako je trava na kojoj livadi slaba, treba kositi tek onda, kad su sve, ili barem najbolje trave predozrele, da se sème sámo od sebe po livadi prospe. Premda čověk tada slabo sěno dobije, to će ipak tú štetu dojdućih godinah nadoměstiti time, što će livadu znamenito poboljšati. ***Sve ovo nije ništa novoga izkusnim poljodělcem, jer sam se u Križevcih uvěrio, da je neki dobri poljodělac jedne godine to isto činio.***

Da se mèršave livade poboljšaju, može se marva dan i noć na njih pustiti, da pase. Ovce i svinje za to nevaljadu, jer ovca izpuče travu s korěnom, a svinja livadu izruje; a i onako nizko ležeća trava za ovce nije, dapače jim je škodljiva.

Livadu pokvare kèrtice, mravi i gèrmovite šušnjare, ili se pokvari livada, kad nema dovoljno vlage. Kèrtine, mravinjaci, mašina (meh), sve se to može bèrnačom (branom) izravniti i očistiti. Ako se tom prilikom gèrmlje izkèrčiti neda, treba ga sěkirom ili oštrom motikom s korěnom izsěći, a města, gdě je trava izginula, valja poslije kiše s pepelom i terinjem posuti. Pojedino dèrvlje, kao vèrbe, jošići ili dudovi, nek slobodno raste; ovo dèrvlje livadi neškodi, dapače koscu podaje hlada. Bez toga dèrvlja nije nijedna dobra livada.

Livada, na kojoj šaš raste, jest podvodna; zato se mora s nje voda izvesti, da se ocědi; ili ako to moguće nije, moraju se u samoj livadi kopati grabe od tri cipele širine, da u njih voda odtiče; zemlja, iz grabe izkopana, razgèrne se po cěloj livadi, ova se pospe s pepelom i s vapnom, što ju ugrije i osuši.

Izkopane grabe mogu se potavaniti, da se nevide. U tu se svèrhu metnu preko grabe grede hrastove ili johove, tri stope (cipele) jedna od druge, na ove se grede polože neotesane piljenice (Pfosten) tri stope debele, i pokriju zemljom tako, da na njih 15 palacah visoko zemlje dodje.

Ovdi imam priliku navesti broj 4., 5., 7. i 9. „Gospodarskih Novinah“ i naputiti dobrovoljne poljodělce na onaj preporuke vrědni članak g. ***Kleyle-a***: „***Kako Inglezi suše močvarnu zemlju.***“

Ako se na livadu može voda navesti, neka se to nipošto nepropusti, jer će se taj maleni trud vèrlo naplatiti; nu voda da neleži na njoj više od osam danah, jer bi drugač trave postale gorke. Ako je trava već na pol izrasla, nesmije se na nju voda napuštati.

Ako je uz livadu potok, makar taj potok jedan ili dva sežnja (klaftra) dublje ležao nego li livada, može se iz njega voda na nju navesti. Za to se napravi od bělog lima šifun (Heber, Winkelheber) od ozgor zavinjen na način šifunah, kojimi se navadno vino iz jednog súda u drugi pretače; ovaj se šifun položi u potok upravo, ter se učvèrsti, da sám od sebe stoji, i uzvuče se samo na jedan dušak (Zug) voda; ova se voda pusti curiti na livadu tako, da se voda po volji po svoj livadi može razlěvati. Da se pako to postigne, povuče se jedna ili više brazdah prama niže ležećim stranam livade; ove se brazde na nekoliko městah opet začepe, da se voda posvuda može širiti Kad se je livada dovoljno namočila, izvadi se šifun i brazde se izravne, ili se ostave izdubljene, kako jesu.

Ako nebi dosta bio jedan šifun, moglo bi jih se više uzeti, već kako je livada veća il manja. K ovom šifunu može se provèrtati jedna čev od johova dèrva, komu se na vèrhu naměsti jedna limena čev, da poprek i prama zemlji nagnuta stoji.

Ova johova cěv može bit s palca široka u proměru (diametru), a na město limene popreko metnute cèvi može se upotrebiti više njih, kroz koje bi onda voda kao česma (Springbrunnen) sáma od sebe van skakala bez prestanka, dok je u potoku vode. Da bi se na ovaj način i studenci (bunari) graditi mogli, to je očevidno.

2. Košnja trave.

Mnogo stoji od vremena, kad valja kositi travu: Nesmije bit ni prezrela ni premlada, nego se mora kositi, kad se je posve razcvatila. Dobre livade jesu dvokošne ili trokošne. S čim se niže trava kosi, s tim će biti zasitljivije sěno i s tim će lěpša otava izrasti. Prezrela trava jest suhoparna kao slama, a premlada nije dosta izdašna.

3. Sušenje trave ili sěna.

Svaki orsag ima svoj način košnje i sušenja trave. Ali gdě koi poljodělac sámac travu sám kositi i sušiti mora, tù će slědeći način najprobitačniji biti.

Kad se trava od zore do devet urih kosi, može se isti dan okolo 10—11 urih pred pódne prevèrnuti i o 4. uri po pódne u male plastiće skupiti. Poslije skupljenja, kao i drugi dan do 9 urih, može kosac opet kositi, zatim ono sěno, što je jučer u plastiće skupio,

razastèrti, a ono, što je jučer pred večer i jutros pokosio, prevèrnuti. U 4 ure po pódne bit će ono, što je jučer skupio, suvo, ter se može ili uvoziti ili u jedan veliki plast složiti, da ostane ondi do uvožnje. Ono pako sěno, što je jučer po pódne i danas u jutro pokošeno, skupi se u male plastiće, i tako se ide s košnjom, sušenjem i skupljanjem, dok se sva trava nespravi u sěno. Kad se trava u male plastiće slaže, još te je vlažna; kroz noć se malo ugrije, i kad po drugi put žarko sunce na nju upre, posve se osuši.

Trava je suva, ako nije vlažna, kad se jedan čas čvèrsto u ruci dèrži.

Ako pokošena trava pokisne, prije nego što je prevèrnuta bila, zadèrži i boju i dobar miris; ako li pokisne, kad je prevèrnuta, pocèrni i nije tako tečna (žmahna) kao ona pèrva.

Vrebac.

Od člana **Josipa Kovačevića**, župnika u Gradini.

Čitao sam u br. 13. str. 204. „Nevena" svojstva lukavog vrebca [1]), ter kad med ostalim razabrah, da med svima svojstvi njegovi čověčanstvu najopasnija je njegova pohlepnost za zimskim i lětnim po njivah usěvom, motreći silna ona, koja žitak oplačkaju, preuzetna jata, koja će za neku godinu, kao što „Gospodarske Novine" pod br. 42. od miševah i žabah Němačku upropastjujućih pišu, mnoga polja sa svim opustiti, nemože mi se na ino, nego da i ja oružje svoje proti njima i drugim perjatim činiocem kvara podignem ovako:

Istina jest, da mudri Stvoritelj bez stanovite svèrhe na ovu zemlju ništa postavio nije; svaki dakle stvor ima svoju, zašto je ovdě, svèrhu. Ali imade nekojih stvorovah, koji, ako se pomnjom čověčjom neumale, čověku takodjer silnu štetu nanašaju. U broj otih stvorovah od pokolenja perjatog spadaju vrebci ponajviše, zatim vrane, svrake i jastrebovi. Da je ovaj perjati stvor u mnogom obziru čověku hasnovit, to se tajiti neda, ali se i to dopustiti mora, da svojim umnažanjem, — vrebci bo preko godine sinove svojih sinovah vide, — čověku veliku štetu nanaša, o čemu se mnogi sa žalostju osvědočava, budući da čověk od vrebacah sitna usěva, kog u istom cvětu oštetivaju, makar kakva strašila pravio, od vranah pako i svrakah kukuruza, od jastrebovah pako živadi nemože da obrani. U prijašnja vremena obslužavala se je spasonosna zapověd, koja je nalágala svakom seljaku, da ima stavovit broj glavah od poškodnih ptícah poglavarstvu predati, pak se onda proti njima toliko jadikovalo nije; al je ote zapovědi pomalo nestalo, odkud se usěvu velika šteta nanaša. Da se ovi poškodni stvorovi umale, na to bi svakoga vlastita njegova šteta ganuti morala, ter o tom mnogi izobra-

---

[1]) Vrebac ide u red najobičnijih i najlukavijih pticah. Gdě god je kuća i uz nju polje, tu su i vrebci. Vrebac se često udomi s lastavicom pod jednim krovom, premda nema nesložnijih susědah. Lastavica je kao gospodična vitka struka, a vrebac kano prosti, neotesani skitalica. Na njem nema ništa ugladjena, ništa ni lěpa ni dražestna, kao što na lastavici; lastavica, koja je svuda dobrodošla kao mili i predragi gost. Vrebac je dušom i tělom prostak, dèrzoviti proletarac po rodu i plemenu. Njega svuda mèrze i progone, tà već se i u svetom pismu veli: „Nekupi li se pet vrebacah za dvě pare?" Gèrda boja njegova oděla, tamna kabanica, rujnosmedje nadglavje i čadjasti bèrci, nespretni njegov stas, bučni polet, hod, glas, čěranje i sve, što je na njem, pokazuje, da je prostoga roda i plitke glave. Nu zato se taj omraženi bezkućanik osvetjuje bez obzira upravo ciničkom bezobraznostju ljudem i živini. Njemu nije ništa sveto; on nepozna ni tudjega imetka ni krasnih umětnostih, nepozna ni navadah ni običajah, ni ugleda ni poštenja; sve to pogèrdjuje i kudi; njega nevežu ni svete veze rodbinstva ni prijateljstva. Vrebac je neznabožac, pusti kommunista, al lukav, okretan i neumoran. Da nije tako dèrzovit i opèrljan, mogao bi barem kod nekojih sbog svoje vragolije obljubljen biti, nu sve, što je na njem dobra, potamnjuje mèrzka prostota.

Druge ptice dělaju si gnězda velikom ljubavju i umětnostju, nu on si radi toga nerazbija glave ni najmanje. On lukavo oblitje čistu i čvèrstu kućicu, koju si je lastavica velikom pomnjom sagradila na najprikladnijem městu, odkud ima izgled na dvorište i na cestu. Kad se lastavice ni najmanje nenadaju, napadne taj silnik velikom silom na njihov stan, tako da one iznenada zatečene poběgnu obično bez velika odpora, a on se tada u tudjoj kući běsnom dèrzovitostju brani, kad pleme lastavicah hoće, da otme svoj stan. To je dàkako po pravilu, tko je jači, taj tlači; nu bezdušni neznabožac nezna za drugo. Al kad što ipak skupo platja ovo svoje nasilje, jer se dogadja, da upravo onda, kad sědi u gnězdu na jajih, doleti naglo nekoliko lastavicah, pa da ga živa zazidaju u nasilno osvojenoj kući.

Kad što uvuče se lukavo i u gnězdo čaplje ili kavke, kao skitalica k bogatu gospodaru; nu nije uvěk probitačno živěti u susědstvu takove gospode. Ako se pako sàm mora posla latiti, to je s njim bèrzo gotov, a sve druge skèrbi ostavlja samici, koja ovdě još nije emancipirana, ter se s njom postupa više kao s robinjicom nego kao s družicom.

Premda je nazasitan, to se ipak nebrine, čim će se prehraniti. Prelěn, da si sàm hranu pridělava, žanje i ondě, gdě nije sijao. Vrebac će živěti, dok god poljski gospodar ima ikoje zèrnce žita na polju ili u dvorištu; njemu je stol prostèrt svagdě, gdě god ima žita. On i stèrnatka — njegova strina — vazda su nepozvani gosti pri gospodaru. Vrebac će pèrve trešnje ozobati i zadnje popaberkovati. To su njegove najveće slastice. On nikad neozoblje cěloga grozda, nego leteć od jednoga do drugoga izabire svuda ponajbolje jagode; na komušine hodi najradje, dok su mehke, a na klasje, dok je mlěčno. Zimi mu dàkako nestane takova goštenja, zato si gladni svoj želudac čim god napuni: sabira na smetištu i gnojištu svakojake drobtine i otruske, obskakuje oko konjskih obrokah, hvata pauke i druge kukce, a osobito s prolětja, dok se žito neposije i kad svoju mladinu hrani, sabira gusěnice po dèrvetih, ter tako barem ponešto naknadjuje štetu, koju čini na polju. Odatle se vidi, kako bi koristnom pticom mogao biti, kad bi barem lěti na kukce veći tek imao. Nu žitno zèrno voli nego sve drugo. Na polju poskakuje za oračem, na guvnu priskakuje k mlatcu, za konjarom prilětuje k staji, a još se usudjuje doć i u komoru, gdě sve izprovèrta, a što je za njegov kljun, to odnese.

Dàpače ima priměrah, da je golubićem gušu (putaču) prokljuvao, samo da do zèrnja dodje. Tako dakle to tepče postaje razbojnikom, tatom, ubojicom, tèrpa grěh na grěh, i to je tečaj njegova života. Svět dèrži vrebca u obće za škodljivca, razbojnika i razkošnika; kaže se i to, da je vèrlo sèrdit i gnjevan, zato vele, da gděkoi vrebac bude kapljom udaren. I u istinu padaju kadšto s krovovah u kèrčovitu tèrzanju.

Ako se gdě ugnězdi, nemože ga čověk ni silom ni prevarom iztèrati. Nedruži se uzalud s čověkom; naučio je od njega himbenosti i prihvatio se odvažne misli, jer zločest priměr nalazi i medju pticami više slědbenikah, nego dobar. Tko hoće, da vrebca uhvati, mora uraniti! Děčakom se uklanja, gdě god jih vidi; a prigne li se koi po kamen ili grudu, to vrebca već nema. U ostalom nemože čověk toga maloga lopovčića ničim lako ustrašiti.

U tom obziru nije samo skeptik, nego cěla nevěra. Bez svakoga straha sědne na nos ili na razpruženu ruku slamnata čověka, koga za strašilo u žito metju. U njegovoj si sěni najradje ugadja, pa upravo ondě plěni najviše, i to tim sigurnije, čim se druge ptice više plaše takvih strašilah. Kad sretno izběgne ubojitu olovu ili se izmakne izpod raztèrgane mrěže, tad se kostreši i pospèrdno čimčara, ter sabira cělu hèrpu suplemenikah, koji se iz svoje zavětrinje rugaju nespretnu lovcu. Prost li je i neugodan glas vrebčji. U cěloj babilonskoj směsi ptičjih glasovah ima malo tako hrapavih, kao što jih ima u njegovu prostom naréčju. U zvukovih njegovih pokazuje se prava prostota skitalačka. Vrebcu se doduše čini, da je to krasno pěvanje, jer nikoga radje nesluša, nego sàm sebe, ter neprestano opetuje: čim čim čara rara! čavčav! štilip! štilip! i to

ženi ljudi sa svom snagom i nastoje. Ali što ćemo kazati o prostome čověku? On vidi, da mu vrebci, vrane i svrake ušev krave, čuje, da u kućnom krovu, po štagljevih i ostalih zdanjih mladi vrebci cvèrgutju, pokraj svračjih gnězdah prolazi, pak ipak neće da se osvěsti, ter da jih u pèrvom početku uništi, jerbo je naučan, da se na svaku ma najhasnovitiju za njega stvar nagoni. Svèrhu toga zavladala je neizkorěniva predsuda u njemu, da će on od jedenja vrebacah dobiti suhu bolest, iz kojeg obzira za umaljenjem takovih neteži. Zato bi po narod veoma probitačno bilo, kad bi se putem sl. gospodarstvenoga družtva visoka banska vlada zamolila, da bi se prijašnja zapověd gledè umaljenja poškodnih pticah obnovila[1]). Što se pako vranah i jastrebovah tiče, buduć da svět pušakah nema, a ove ptice istom gdě god gnězdo naprave, dobro bi bilo, kad bi sl. gospodarstveno družtvo način o pravljenju zanjkah za takove opisalo i putem svojih novinah obnarodovalo.[2])

Javne knjižare i museji u Inglezkoj.

Sabor inglezki preporučio je, da se ustanove javne knjižare i museji za poučivanje, i mnogi gradovi u Inglezkoj poslušaše savět sabora svoga. Tako u Liverpoolu osnovan je biljarski (botanički) vèrt, jedan travnik, jedan musej i jedna javna bibliotheka. Knez Derby darovao je sbirku od 20,000 prirodoslovnih predmetah! Osim toga darovane su 4000 komadah knjigah i drugih stvarih. S podpisi dobiveno je od prilogah 35,000 franakah. Knjižara broji sada 12,000 knjigah, kojimi se svaki služiti može. Světu veoma leži na sèrcu ova nastava; tako g. 1847. pohodilo je vèrt biljarski 88,461 osoba, 1848. g. 131.529, g. 1849. 154,226, g. 1850. 168,732, g. 1851. 208,386, g. 1852. 212,802 osobe. Za uzdèržanje ove nastave od g. 1848. do sada sakupljeno je 100,000 franakah.

Manchester osnovao je dvě knjižare, od kojih jedna prenositi se može. Zadnja ova ima 5,832 knjige, a pèrva 16,619 knjigah. Darovano je 4000 do 5000 knjigah, a ostale knjige nabavljene su novcem od prilogah, koji iznose 320,000 franakah. Za dva měseca pohodilo je knjižare ove preko 110,000 osobah. Za četiri měseca uzeto je na čitanje više od 37,000 knjigah.

U Salfordu, varoši blizu Manchestra, s prilozi ustanovljena je knjižara od 10,794 knjige i jedan musej, i g. 1852. broj štiocah naraso je na 33,461.

U Bathu podiže se jedna javna knjižara, jedan musej i jedna galleria od kipovah.

U Bostonu od podpisah sakupljeno je 75,000 franakah i počela se je osnivati knjižara za nauk poslenikah.

Družtvo jedno od Canterbury-a potrošilo je 40,000 franakah, da ustanovi jedan musej, a za izdèržanje njegovo troši na godinu 2500. Mnogi darovi od umětnih i prirodoslovnih stvarih svake se godine darivaju ovakovim nastavam. Za svaku knjigu, što se nosi kući na čitanje, platja se jedan penny.

U Doveru ustanovili su takodjer podpisi jedan musej i darovi svake godine sbirka njegova umnožava se.

U Leicestru mudroljubno i književno družtvo darovalo je gradu svoj musej, a on troši za čuvara i svake godine musej umnožava. Malo manje od 12,000 predmetah umětnosti već se nahodi u njemu. Na godinu pohadja ga do 30,000 osobah.

U Sanderlandu podiže se jedan musej i jedna knjižara, i već su stignule na dar mnoge knjige.

U Warringtonu imaju već 4700 knjigah i od prilogah sakupljeno je 18,000 fr.

Winchester utemeljio je takodjer jedan musej i jednu knjižaru. Obćine vazda pritiću u pomoć.

Ima još 140 gradovah, koji misle ustanoviti ovakove nastave.

I mi imadame musej i knjižnicu dosta priličnu, i t. d., nu nemamo města, gdě bi sve sbirke směstili, nemamo města, gdě bi svět knjige čitao, malo ima ljudih, koji bi taj zavod ozbiljno podupirali, a još manje ljudih, koji bi imali prave volje sbirke obratiti na svoju korist i čitati knjigah.

Kolika razlika izmedju kojega pojedinoga grada u Inglezkoj i izmedju cěle Hèrvatske i Slavonije!

Izvěstje

o glavnoj skupštini c. k. gospodarskoga družtva galičkoga u Lavovu 30. lipnja i t. d. 1853.

Od dr. med. **Gustava Wolfa**, c. kr. professora od chemije.

Glavnu skupštinu c. kr. gospodarskoga družtva galičkoga otvori 30. lipnja 1853. o 10. uri prije poldne prědsědnik družtveni knez *Leo Sapieha.*

Ponajprije bude pročitano izvěstje o dělanju odbora minule pol godine, kojom prilikom treba osobito napomenuti nastojanje odbora oko toga, kako da se gospodarstveno učilište po osnovi što prije u život uvede. Za isti zavod skupljeno je 30,000 fr. sr.; pošto se

---

onda ponajglasnije, kad se slavuljev glas najmilije razleže. To je znamenje misli prostačke! Prostak ovaj neće ni da čuje o cěni krasnih duševnih darovah i o něžnom ćutjenju. Svaki bi imao biti vrebac, tako razuměvaju jednakost ovi sanskuloti.

Tko će se dakle čuditi, što u njegovu stanu nema ni mira ni ljubavi? U domaćem mu životu — ako se može govoriti o domaćem njegovom životu, buduć se uvěk skitje — vlada zavist, prevara i zloba; druži se samo za to, da laglje vara, a u rodbinstvu i domaćem obćenju člni samo svadju i kavgu. Vrebac kadšto misli ipak uljudnije misli pri zagradjenu prozoru tamničara, gdě mu blebetje o nadi i utěhi, a udomaćiv se pod krovom osamljene cèrkvice hvali Bogu, što ni vrebca nepušta spasti s krova bez svoje svete volje.

Tri četvèrte godine živi vrebac u izobilju U vèrtovih, po polju, u voćnjacih gosti se i obiluje; vedre lětne i jesenske dane sprovodi sasvim na polju, ter oblitje u razuzdanih čoporih snoplje i kupiće.

Kad se već poslědnji snop odveze, kad opusti na polju i u voćnjacih, tad se samo rědko kad odputi u družtvu s vranom, kavkom ili sěnicom, pa se onda vratja natrag k svomu zimnomu stanu, na ulice i u sela, k dvorom i žitnicam, ter mu nastaje žalostan post. Blebetavi hvastavac sad zašuti, ljuta zima i glad jurišaju nanj i protěraju mu svu oběst. Sad sědi skèrčen u krugu svoje gladne bratje turobno razčepuren, stegnutom medju pletja glavom, ter mu samo čadjasti kljun i cèrne oči iz kožuha vire. Drugda, kad od metjave zrak potamni, traži si osamljeni skitalica utočište gdě pred pristrěškom, a kad krovovi od studeni praskaju, sědne si na krov prema suncu ili poklapljen kuca na zamèrznutom prozoru za milostinju. Nu kako se pomoli prolětno sunašce i kako sněg s krova počme kopniti, netom se i u njem probudi lahkoumna misao; opet počimlje bučno klicanje i bujno poletivanje, vrebac je opet stari skitalac.

Post je minuo a počeo je opet novi bezbrižni život, sad je prolětje, zime već nema; tà sad mu je dobri Bog opet stol prostro! (Živa).

[1]) Na ovaj predlog usudjujemo se obratiti pozor visoke c. kr. banske vlade. *Ur.*

[2]) Svaki seljak pozna pruglo i zna, kako se na pruglo hvataju poveće ptice. *Ur.*

družtvo još obilnijem novcu nada, kani imanje kupiti, koje će biti na izgled u gospodarstvu.

Zatim bude za glavnu skupštinu oglašena programma s ovimi točkami:

30. lipnja 1853. o 10. uri prije poldne otvorit će se skupština, ter će pretresati:

I. Izvěstje o dělanju odbora družtvenoga.

II. Imenovati pověrenstvo (commissiju), koje će izabirati nove članove.

III. Razpravljati gospodarstvena pitanja.

Po poldne: Izabirat će nove članove putem pověrenstva na to odredjena.

1. sèrpnja o 10. uri sělo, gdi će se:

I. Čitati zapisnik o primanju novih članovah.

II. Sělo odsěka šumarskoga.

III. Izabirati sudci za odredjivanje nagradah kod izloge.

IV. Nastaviti razprava gospodarstvenih pitanjah.

Po poldne: sělo odbora zajedno sa sudci za nagrade.

2. sèrpnja. Sělo o 10. uri. Predmeti ovoga sěla:

I. Sělo odsěka pomologičnoga.

II. Nastavljena razprava gospodarstvenih pitanjah.

Po poldne od 3. do 6. ure bit će izloga za publikum zatvorena, da uzmognu sudci za nagrade mirno razviditi i izpitati izložine. U isto doba kušat će se u Kulparkovu sprave poljodělstvene.

3. sèrpnja. Izloga bit će vasdan otvorena.

4. sèrpnja. Sělo odbora o 10. uri u jutro zajedno sa sudci za nagrade.

Po poldne. Ždrěbanje (Verlosung) izložinah, koje je družtvo pokupovalo i koje su dostojne nagrade, i skupština će se završiti.

U pomenutih sělih razpravljala su se ponajviše ova pitanja:

1. Kako se može njiva najlakše očistiti od pirike (Queckengras)?

Iz poduge o tom razprave, u kojoj je puno članovah učestvovalo, uvidi se to, da se polja, ako se veoma prilěžno obrade plugom i branom, osobito, ako po vrućih dnevih korěnje od pirike bude izmetnuto na polje žaru sunčanome (ili ako se, što je još bolje, sažgu), da se polja, velim, onda bèrže i jamačnije očiste od ovoga korova, nego ako se posiju s heldom (hajdinom, Buchweizen), koja bi još uz to i kao kèrma služila.

2. Koja je kèrma najprobitačnija kravam?

Razpravljajući ovo pitanje nisu mogli dakako mnogo novoga navesti, jerbo i onako već oddavna svi priznaju, da više mlěka daju krave, koje se kèrme s kèrmom vodnenom, zelenom i šećeritom, ali da bolje mlěko daju krave, koje se hrane s kèrmom suhom i brašnatom; no bilo je svakako prilike mnogome gospodaru što god naučiti time, što su mněnja svoja jedan drugome kazivali, ter jih tako izpravljali.

3. Je li od koristi polja u daljini zeleno gnojiti (Gründüngung)?

Neki su tvèrdili, da se po izkustvu obično na lahkih samo zemljah sije helda, špergula, vučak (lupine), grahorica, grah i t. d. zelenoga gnojenja radi, a da je kod težkih zemaljah sve jedno, sijalo se u tu svèrhu ovo ili ono.

4. Koja kèrma, izim odpadinah od tvorilah piva i rakije, valja najbolje po zimi za ugojenje što bèrže marve rogate?

Svi su bili u tom složni, da sěno jedino malo po malo do svèrhe dovodi, i da, ako mu se doda nešto žita nabula i uzkuvana, da se time razměrno marva prebèrzo i onako ukèrmi i ugoji, kako treba za tèrg u Beču.

Kako su uticali dèržavni angiri (pastuhi) u poboljšanje ovdašnjih konjah težnih (Arbeitspferde)?

O tom se je malo govorilo, jerbo g. predsědnik skupštine opomenù članove, da je osrednji odbor pozor visoke vlade na to više putah obratjao, ali ne s povoljnim uzpěhom.

6. Po §. 22. novoga zakona šumarskoga od god. 1852. imalo bi upraviteljstvu šumskome područno biti nekoliko šumarah, pita se dakle, da li bi kod nas bilo na korist šumah, kad bi se šumari od reda seljačkoga pridèržali?

Iz razprave proizidje to, da je najprobitačnije za šume, ako šumari nebudu sa seljaci u nikakovom odveć pouzdanom savezu; isto tako bude dokazano, da šume najviše kvare seljaci, koji su usred šumah nastanjeni. Ovom prigodom bude naveden neki patent cesara Josipa, koi veli: da se seljaci usred sume nastanjeni mogu prisiliti, da izměne svoje zemlje s onakvimi zemljani, koje su izvan šume. Bude naloženo odboru, neka popita u visoke vlade, da li je isti patent još u krěposti.

7. Lanjske godine počinio je *hylesinus piniperda* (poljski lykogrzyz ili lesniczek,) u šumah veliku štetu, šta se je ove godine o tom opazilo?

Pritomni šumari i više drugih članovah izvěstiše, da se ovaj *hylesinus piniperda* ove godine pojavio nije, a da su se oporavila dèrvljad, koja su od njega lani štetovala.

8. Na koi način mogu se ovdi u Galicii pěskovite ravnice pretvoriti u šume?

Pri tom bude napomenuto više slučajevah s izkustva, odakle se uvidi, da na takih ravnicah prelahko rastu i napreduju vèrba, bor i breza, ako se na njih ponajprije sije reihgras ili turska zob.

Na izlogi bilo je 80 glavah rogate marve koje domaće, koje udomljene, s pèrvine švajcarske i holandezke pasmine; isto tako bilo je 6 konjah, i mnogo plemenitih ovacah s dobarah kneza *Sapiehe,* grofa *Kaz. Wodiczkoga* i grofa *Alfreda Potockoga.*

Poljodělstvenih makinah i spravah bilo je ove godine nešto manje nego li godine lanjske, a tome je možda uzrok bilo ponešto zlo vrěme, koje je trajalo uz izlogu. Bile su samo dvě makine za mlatnju, jedna veoma praktična makina za sijanje kukuruza, jedna makina za sijanje repice. a i nekoliko mlinah za tučenje i čistjenje. Plugovah je bilo najviše, i medju njimi bilo je plugovah izvèrstnih.

Dne 4. sèrpnja o 5. uri počme razdavanje kolajnah. Jedna jedina kolajna bi prisudjena i to gospodinu Andreszewskome za jednu mladu kravu, ostali dobiše pohvalu, a izložine najizvèrstnije, njih 20., pokupova družtvo pod predobru cěnu, ter jih potom izždrěba.

U Lavovu, 28. sèrpnja 1853.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Nadalje.)

K.

Kelj (ukret).

Čuva se za sěme kao koraba (koloraba) i kupus na městu suhu. Dobro ga je staviti uza zid ili tarabe u duboke jame tako, da se svaka fela po sebi u svoju jamu usadi, jerbo jedno cvatuće do drugoga státi nesmije, kvari bo se sěmenje. U jame ove usade se pri-

hranki umah u jeseni, odozgor metnu se daske ili dèrva naslonjena na zid ili na tarabe, tad se zakriju slamom i ometju zemljom. To neka bude dignuto dosta visoko, jerbo će preko zime priranki visoko iztèrati. U prolètju otvori to lagano, naći ćeš ovako, umah će cvasti. Netreba jih odavle presadjivati, i prije, nego buhači ili kukci navale, zavežu se komuške, koje će dozoriti, kako počimlju žutiti.

Ovakovi prihranki mogu se sahraniti u povèrtnjak ili staklenik, samo na rêdko. U zimi valja više put pogledati, netruju li, i treba jih očistit marljivo. Odavle presade se u prolètju u mêsta, kamo rano sunce nedolazi, jerbo u takvom mêstu buhači tako bèrzo neožive.

Opazka. Povadjeni u jeseni prihranki nesmiju se umah unesti, a još manje usaditi; puštaj jih, neka dvê nedêlje danah počupani stoje, samo jih nasloni u višak na zid ili na tarabe u mêstu suhu, da ovehnu, ili jih pometji u podrumu metnuvši na lagve daske. Mogu i četiri nedêlje danah stati; zatim jih pokupi i korênje pokopavaj u pêsak. Odavle u prolêtje hajd s njimi na vèrt, kao što si gori čitao.

Kad vidiš, da je sême t. j. da su komuške zrele, popuči prihranke po suhom vremenu s korênjem, obêsi ili metni jih u mêsto, kamo ptice nedolaze, i tu jih dèrži, da sok iz korênja natrag u komuške puzao bude. Zatim obtèrgaj komuške, najbolje čuvaj u škatuljah, koje su iz nutra papirom obućene, na pokrovcu od škatulje i na papiru načini male luknjice, to će bit odušak.

Ovako sême jest sigurno i dobro za sêtvu šest godinah: samo se ima čuvati u mêstu suhu i gdi se nesmèrzava i opet gdi nije prevruće, jer od vrućine ulje u sêmenu ožaltavi i sême po tom biva neplodno.

(Dalje drugi put).

Pokusi (probe) gospodarski.

Opet načini, kako se mogu krumpiri sačuvati od bolesti.

Po dokazivanju g. *Brierre-a* mogu se krumpiri sačuvati od bolesti, *ako se nekoliko urih dèrže u slanoj vodi*, prije nego se stave u zemlju. A g. *Bayard* veli, da je sačuvao krumpire od bolesti time, što je u svako gomolje stavio po jedno suho zèrno *graška* (bižah), jer kad onaj klija, tada pokùpi iz krumpira svu suvišnu vlagu.

Jedan protivnik Dzierzon-ova pčelarstva.

Kao što svaka prekoredna stvar ili iznašastje, ako se priobći ljubkim i lêpim načinom, steče slêdbenikah, privèrženikah i obljubiteljah, i to kad i kad prije, nego što su ovi istu stvar sami pokušali ili makar samo vidêli, isto tako se dogodi i s novim načinom gojenja pčelah po Dzierzonu.

Ali nedavno ustade proti tom načinu namêstni predsêdnik *Busch* u Eisenachu, čovêk, koi je i sám pčelar. On je nedavno izdao na svêtlo knjižicu, u kojoj opominje pčelare, da se okane načina *Dzierzonova,* dajući jim iz svoga vlastitog iskustva nauk, kako treba, da se vladaju pčelari, osobito u predêlih, gdê ima malo meda, ako hoće, da se ova struka gospodarstva podigne.

Busch naimé veli: *Dzierzon* je vèrlo umêtan čovêk i, rek bi, čarobnik u pčelarstu. Nitko još nije tako duboko povirio u košku kao *Dzierzon*. Ali kako će i kada seljak, koi se ponajviše s pčelami zanima, mudrija njegova dokučiti? Ulinjak (uliste) *Dzierzonov* tako je veličanstven i za čudo složen, da bi se mnogi i najfiniji majstor na selu dugo vremena morao znojiti i kiniti, dok bi šta takova složio. No bi li mu se trud naplatio? *Dzierzon* sám izpovêda (valuje), da je, za godinu danah izgubio 500 do 600 pčelacah i to uslêd toga, što je pčele hranio s kupljenim medom amerikanskim.

Busch dèrži velike, ali takove koške od slame, koje se s vremenom mogu povećati, i preporučuje za rojeve koške po navadi staroj.

Prijatelji *Dzierzonovi* su odviše trubili njegovu slavu i išli su tako daleko, da je jedan od njih svêtovao Berlince, da bi dobro bilo, kad bi na svakom obloku (oknu) bila koška, ter bi tako mogli pčele u sobah gojiti (hraniti).

Objava.

Odbor upravljajući poslovi c. kr. družtva za Štajersku objavljuje u svome časopisu „Wochenblatt der steiermärk. Landwirthschafts-Gesellschaft“ cênu voćnih (sadovnih) cêpovah, mladih tèrsovah, sêmena od svakojakoga žitka (žita), travah za sêno i dračja za tèrgovinu, što se sve dobiti može na pokušalištu istoga c. kr. družtva gospodarskog u Gradcu „Annenstrasse“ br. 621. i razpošilja se u jeseni 1853. i u prolètju 1854.

I. Voćni cêpovi.

Jabukah visokih	komad	po	20	kr.
Krušakah „	„	„	24	„
„ nizkih	„	„	20	„
Trešanjah (črešenj) visokih sladkih i rezkih	„	„	12	„
Trešanjah poluvisokih rezkih	„	„	10	„
Medunikah (Pflaumen) nizkih	„	„	15	„
Kajsijah (aprikosah) „	„	„	20	„
Breskavah „	„	„	24	„
Nešplinah „	„	„	18	„
Malinah (Himbeeren)	„	„	1	„
Šibicah za cêpljenje	„	„	2	„

II. Tèrsje (loza).

a) Tèrsovah plemenitih osobito dobrih za vino, 100 komadah po 2 fr., kanoti su: weisser Gutedel, Krach Gutedel, Pariser und rother Gutedel, früher blauer Portugieser, grüner Sylvaner, blaue Bodenseetraube, rother Zirfahnler, weisser Wälschriessling, weisser Riessling, gelber Ortlieber, rother Traminer, blauer und weisser Klevner.

b) Od slêdećih tèrsovah dobrih za stol (zobanje) i za vino, stoji 12 komadah 40 kr., kanoti su: blauer Trollinger, blauer Kölner, geschlitztblätteriger Gutedel, Muskatgutedel, rother Königsgutedel, grauer Muskateller, weisser Lämmerschwanz, rothsaftiger Färber, schwarzer Kleinungar i früher blauer Klevner.

c) Pojedni tèrsovi od ovih, isto tako od 200 još ostalih najnovijih i najboljih za stol i vino felah mogu se takodjer dobiti i to komad po 6 kr.

Zato, da se napiše, kako se koja fela zove, 1 kr. za svaku felu.

III. Sêmenje.

Lot sêmena od različitog žita, zatim bilja za kèrmu i tèrgovinu stoji 2 kr.

Ima i 44 fele krumpira, 12 krumpirah od svake fele stoji 10 kr.

Topinamburah 12 stoji 6 kr.

Za uvijanje platja se poseb, no računa se samo, što je u gotovu protrošeno.

Ove stvari mogu se samo naručiti u pisarnici družtva gospodarskoga u Joanneumu.

Kakvo je vrěme měseca listopada 1853. u Zagrebu bilo.

			Měsečne četvèrti				Cělog měseca
			I.	II.	III.	IV.	
I. Težina zraka polag barometra pri 0°. R., u parižkih liniah.	najveća		333‴. 45	334‴. 05	334‴. 87	336‴. 10	336‴. 10
	najmanja		328‴. 46	327‴. 95	326‴. 02	333‴. 15.	326‴. 02
	srednja		327‴. 95	328‴. 45	328‴. 84	334‴. 66	329‴. 97
II. Toplina zračna polag Romirova thermometra.	najveća		+16°. 80	+16°. 75	+16°. 60	†12°. 00	†16°. 80
	najmanja		+11°. 50	+10°. 65	+ 9°. 80	† 9° 00	† 9°. 00
	srednja		+13°. 60.	+13°. 70	+12°. 50.	+14°. 20	+12°. 50
III. Vrěme.	bilo je danah	vedrih	1	2	3	1	7
		napol vedrih	2	3	2	2	9
		oblačnih	4	3	2	5	14
	medju istim bilo je danah sa	maglom	0	0	0	4	4
		kišom	1	2	2	1	5
		sněgom	0	—	0	—	0
		tučom	—	—	—	—	0
		gèrmljavinom	—	—	—	—	0
	Kakov je větar ponajviše vladao		južni zapad	iztočni sěver	južni zapad	tišina	južni zapad
	Koliko je palo u višini parižkih liniah na jednu stopu zemaljskog prostora	sněga	—	—	—	—	—
		kiše	3‴. 20	5‴. 40	4‴. 50	2‴. 0	51‴. 50
		skupa	—	—	—	—	—

1. Kolendar „Austria“ slutio je vrěme: 1. proměnjivo, od 2. — 9. vedro i lěpo vrěme, od 10. — 16. ugodno, od 17. do 23. hladno i větrovito, od 24. — 31. listopada burno.

2. Polag stolětnog kolendara imalo je vrěme biti: od 1. do 9. veliki větar, od 10. do 11. vedro, od 12. do 22, kiša, od 24. do 26. kiša, 29. — 31. mraz i magla.

U Zagrebu 10. studneua 1853. Observatorium meteorologički.

Umieglavnog pravljajućeg odbara tajnik kao urednik odgovorni: Dragutin Rakovec. — Tiskom Franje Zupana u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 47. **U subotu 19. studena (novembra) 1853.** **GODINA I.**

P o z i v.

P. n. gospoda članovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, koji nisu
a) ili prineska svoga (od 4 fr. sr.) za godinu tekuću 1853. ili
b) pristojbe za Gospodarske Novine (od 1 fr. 30 kr. sr. po pošti ili noseć u kuću) platili, ili
c) koji su za prijašnju koju godinu s prineskom svojim (od 4 fr. sr. na godinu) zaostali, — pozivlju se time preuljudno, da dužnosti svojoj, koju su na se uzeli kao članovi, zadovolje, ter dug svoj do 30. studena (nov.) o. g. podmire.

Neka dakle izvole novce ili poštom franco poslati, ili sami predati u poslovnici družtva gospodarskoga u Narodnom Domu u Zagrebu blagajniku družtva g. D r a g u t i n u R a k o v o u.

U Zagrebu dne 15. studena 1853.

Odbor upravljajući poslovi gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

Poziv u nauk poljodělski, vèrtlarski i vinogradski od strane družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

Družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju naredilo je, što treba, kako da primi učenikah u pokušalište (Versuchshof) i vèrt svoj „Vilu" u Tuškancu uz Zagreb, gdě ima jedan u svome zanatu temeljito izučeni vèrtlar, koi će mladiće obučavati u svih poslovih poljskih, vèrtlarskih i vinogradskih.

Primljeni će mladići, kao god što i drugi děčaci zanatski, po neděljah i praznicih (svetkih) polaziti neděljnu školu varošku, gdi se uče nauk kèrstjanski, čitati, pisati, računati, a komu to treba, i risati.

Za sad će se primiti njih osmorica; no nijedan izmedju njih da nebude mladji od 12 godinah, a moraju se obvezati, da će ne samo sve poslove, koji jim budu naloženi, obavljati, nego i u nauku ostati barem godinu danah, računajući od dana, kako dodju u nauk.

Za stan i hranu, što će jim se dati u kući gospodarskoga družtva u Tuškancu, platjat će na měsec:
svaki děčak preko 15 godinah 5 fr. — kr. sr.
„ „ izpod „ „ 8 „ 20 „ „
koi se iznosak ima na šest měsecih u napred polagati. Osim toga mora svaki děčak sa sobom doněti postelju, posteljinu i opravu (odělo).

Děčaci, koje tko želi u ovaj zavod spraviti, imadu se pismeno ili ustmeno prijaviti u poslovnici družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju u Narodnom Domu.

Odbor upravljajući poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

Izloga 1853. godine.

Poslaše (nadalje):

Dne 11. studena.

XIII. Sl. c. k. nar. I. banovačka krajiška regimenta br. 10.

Popis stvarih:

1. iz kumpanije Glinske města Jukinca od žene *Jane Naglićke*:
1 pověsmo lana g. 1853.;

2.	iz kumpanije	Glinske	město	Jukinca	od děvojke *Kate Naglićeve:* 1 pověsmo lana g. 1853.;
3.	„	„	„	„	„ žene *Mare Šafarke:* 1 pověsmo lana g. 1853.;
4.	„	Majske	„	Maje	„ udovice *Kaje Išekove:* 1 boca bělog vina g. 1853. s vinograda Bilega;
5.	„	„	„	Dobrine	„ krajišnika *Adama Lukača:* 1 boca cèrvenog vina g. 1853. s vinograda Višibabe;
6.	„	Gorske	„	Mokricah	„ krajišnika *Jandre Kuštrebe:* 1 boca bělog vina g. 1853. s vinograda Katušinke;
7.	„	„	„	Gore	„ krajišnika *Ivana Benovića:* 1 boca bělog vina g. 1853. s vinograda Šestana;
8.	„	Stankovačke	„	Taborišta	„ žene *Ilinke Selačke:* 1 pregača 2 rifa duga;
9.	„	„	„	„	„ krajišnika *Marka Selaka:* 1 ³/₄ rifa darovca;
10.	„	„	„	„	„ žene *Simice Jovičke:* 1 torbak 2 rifa dug;
11.	„	„	„	„	„ žene *Ilnke Selačke:* 1 torbak 2 rifa dug;
12.	„	„	„	Staukovca	„ žene *Kate Kauričke:* 1 poculjica ¹/₂ rifa duga;
13.	„	Lasinjske	„	Dugoga Sela	„ kapralice *Kate Gvoičke:* a) 1 šareni vuneni šal (Bettdecke), b) 1 vuneni caprag, c) 1 vuneni torbak, d) 14 rifah darovca;
14.	„	„	„	Kovačevca	„ krajišnika *Jose Bartolića:* ³/₃₆ kukuruza g. 1853.;
15.	„	„	„	Slivca	„ stražmeštrovice *Jelice Minićke:* 1 pověsmo lana g. 1853.;
16.	„	Verginmostske	„	Pěšćenice	„ krajišnika *Luke Bulata:* 1 boca cèrvenog vina g. 1853.;
17.	„	„	„	Ostrožina	„ krajišnika *Mile Radovića:* 1 boca bělog vina g. 1853.

U Glini dne 5. studena 1853.

Gjurić s. r. major.

Dne 16. studena.

XIV. Sl. c. kr. nar. varaždinsko-gjurgjevačka regimenta br. 6.

Popis stvarih:

1. iz kumpanije Grubišnopoljske od žene *Evice Radojčičke:*

a) 1 ćilim (Bettdecke).	Cěna . .	12 fr.	— kr.	sr.
b) 1 pregača (Vortuch).	„ . .	3 „	— „	„
c) 1 torbak (Tornister).	„ . .	2 „	— „	„
č) 1 pojas (Leibgurte).	„ . .	— „	30 „	„
2. dva pověsma svile (1 běle a 1 žute) od čaurica domaćih.	„ . .	3 „	36 „	„

U Belovaru dne 21. listopada 1853.

Csivich s. r. oberstar.

Nešto o živom plotu.

Od člana **A. Š.**

Sastavci od gg. *Milana Dimitreva* i člana *Jul. Schapera*, koje sam u Gospodarskih Novinah br. 28. od 9. sèrpnja o. g. čitao, potaknuše me, da i ja nešta o živom plotu, kog sam strastno negda sadio i redio, iz svog vlastitog izkustva Gospodarske Novine čitajućem obćinstvu priobćim; jer ja mogu kazati: „*Experto crede Ruperto.*“

U Hèrvatskoj i Slavoniji, gdi marha posvuda prosto pase, svaki vlastelin želi si imati *živi plot* (Hecke), *sěču*, a ne *živicu**) (Gebüsch); želi pako imati živi plot zato, jer dobar plot stoji mogo novacah, a slab plot malo traje. Ali gospodar hoće ipak, da mu marha na sěnokoši, na njivi ili u vinogradu kvara neděla. Ide dakle, ter ogradi svojinu, kako je kod nas navada, slabim plotom; ovaj spèrhne za dva, tri lěta. Sad dá njivu ograbati; graba mnogo stoji, naskoro se zaruši i marha mu opet kvara děla. Sad se razsèrdi, ter ide tèrnja sadit. Tèrnja nešta se primi, nešta posahne, drugo lěto nenadoměsti, što je posahnulo, onoga, što se je primilo, nepriveže, kako slabom živom plotu treba, ter mu marha kroz plot prodre. Sad veli: Niti živi plot ništa nehasni. Dà bogme da nehasni, ako misliš, da je dosta zasaditi dèrvca! Ako koćeš, hasnu da imaš, moraš zasadjeni plot gojiti polag naputka Dimitrevova pod VI. VII. VIII., a to iziskuje mnogo tèrpljivosti i truda.

Sad ću ti kazati, što sam izkusio ja o živom plotu. Ako si nakanio živi plot graditi u městu, kud marha nehoda, sádi *grabra* (carpinus, Weissbuche), *bresta* (ul-

*) Rěč „živica“ ima više znamenovanjah, ter znamenuje takodjer „živi plot“. Vidi Vukov i druge rěčnike. *Ur.*

mus, Ulme), *klena* (acer campestre, Ahorn), *simolezovine*, ligustrum vulgare, Haarstriegel), *pesikovine* (cornus alba), *žutikovine* (berberis vulgaris). Ovo ti sve dade lěpu sěču i dosta hitro raste; ali proti marhi slabo brani, van ako šibe i ista stabla u prolětje bekvom nakriž prevežeš.

Za jači plot upotrebljava se *tèrnina*, *tèrnula* (prunus spinosa, Schlehe), *glog* (crataegus oxyacanta, Weissdorn), a najbolje *šipak* (rosa canina, collina et spinosissima) i *kupina* (rubus).

Bagrena iliti akacija i nevrědi da se za plot spomene, jer je još svaki gospodar izkusio, da bagrena dobra plota neda, buduć da ona sa svojim mnogim i velikim listjem sama sebi odviše hlada čini, i zato šibe joj nikad na gusto i u dužinu neproniknu, već bolje na širom se razrastu i svakom živinčetu města za prolaz ostave.

Tèrninu je težko izkapati, jer ima duboko korěnje, nerado se primi i polahko raste. Gdi pako tèrnina sama na grabi raste, tù ju na nizko reži, da ti se izgusti i razširi, i drugač ju marljivo goji, dat će ti jaku i lěpu sěču. Ali, brate moj, imaj s njom tèrpljivosti, i nemisli, da za 3 ili 4 lěta jedno sto hvatih dobre sěče dobiti možeš bez velika truda.

Još više tèrpljivosti treba ti, ako od *gloga* hoćeš da imaš duži živi plot. O načinu sadjenja i gojenja glogova plota čitaj članak člana g. *Schapera*, kojemu ništa pridati nemam; samo mi se vidi, da se g. *Schaper* jako vara, ako misli, da će njegov plot u 4, 5 godinah tako jak i gust biti, da marhi prolaz zabrani; jer glog presadjen vèrlo sporo raste, i ako se svako lěto jako neprikratjuje, to jest, ako se koje lěto više od pol cipele na visinu pusti, neogusti se odozdol dosta, ter psa i svinju prolazit pusti; a čověk odkrene dva manje tèrnasta stabla i prolazi; kud prolazi jedan, hoće i drugi i t. d. To možeš viděti svaki dan u Tuškancu na glogovoj sěči gospoje D. Ovaj je plot prije 20 i možda više godinah s velikom marljivostju zasadjen, ali je prenaglo u vis pušten, odozdol nije dosta gusto obrasto, i tako je stranom svèrhu svoju promašio.

Dakle kad već hoćeš, da imaš glogovu sěču, koja je med svimi najdraža, pripravi se na veliki trošak, marljivost i potèrpljenje, jer prije 10 godinah nećeš imati čitavog, jakog i poněšto boljeg plota od gloga. U ostalom ja znam, da nijedan seljak neće nikakvog živog plota saditi; to su samo negda zemaljska poveća gospoda, dok su imala tlaku, dělati mogla, i onda jim je to dosadilo, jer se živi plot, dok neojača, svako lěto popravljati i nadosadjivati mora. Kako će sada koi siromaški spaija i pomisliti na skupi živi plot, kad su težaci tako skupi, a i težko se dobiju?

Ali, gospodari moji, ja ću vam kazati, oda šta ćete živi plot u najkratje vrěme, najčvèrstji i po tom najjevtinije dobiti. Po mome mnenju i izkustvu: od *šipka*. Jedino, što mu se more prigovoriti, jest: da se neda obrezavati i za oko da nije ugodna sěča. Ali šipkova sěča ima samo města kraj njivah i sěnokošah, koje nisu kraj obćinskih putevah. Ali ako pogledaš koju dugu sěču šipkovu u cvětu i poslije svojim obilatim cèrvenim plodom nakitjenu, lice ti se smije od veselja.

Ali ono isto, što se na pèrvi mah za manu smatra, naime, da se šipak nesmije i neda obrezavati, to ti mu je 1. korist; jer netrošiš težakah, a duge će mu se šibe, koje lětos u vis izrastu, k lětu, kad se olistaju i obrode, prignuti do zemlje i tako će gustit sěču.

2. korist šipkova jest: što na svakoj zemlji veselo raste, samo ne u hladu; šipka moreš svaki dan viděti na najmèršavijoj zemlji, možeš ga viděti i po lugih dosta močvarnih.

3. da se rad primi, ako ga u jesen posadiš, izmed 100 jedva (komaj) će ti jedan zaostati, i onaj, koi se neprimi, služit će ti dvě godine za gradju, dok suséd šibu potěra, i možeš ju kao grebenicu posaditi na město, gdě je jedan poginuo. Meni se je još svaki primio, kog sam sadio.

4. da se ga svako živinče boji i da nerado k njemu ide, jer ima najjače i pognuto tèrnje; zato moreš viděti, da marha pogazi tèrninu i glog, ali šipka neće.

5. plěši u šipkovoj sěči moreš izpuniti grebenicami.

6. svagdi ga moreš dosta naći i izkopati, mnogi suséd će ti zahvaliti, ako mu u njegovoj živici ili putini šipka izkopaš. U ostalom, ako ga jedno lěto dosta nedobiješ, a ti sadi dalje drugo lěto, jer s onim, što si lani sadio, baš ništa više posla nemaš, van da gdi koi veliki drač izpukneš, dok odraste.

Ako bi ja tako sretan bio, ter gdi kojega slědbenika pribavio, a šipka izkopati premučno bi mu se vidělo, već bi volio šipkova plota iz sěmena zasijati, ja mu već napèrvo velim, da će mu trud biti u zalud. Ja sam šipka dosta iz sěmena proizveo, ali samo iz one debele koštice, koja se vèrlo rědko med mnogimi drugimi nadje. Na gděkojem gèrmu naći ćeš ploda šipkova, gdi je skoro u svakom debela koštica, na drugom baš ni jednoga. Ja sam takve koštice na vèrtu u lonac posadio, i do jeseni je šipak izrasao do debljine malog pèrsta.

Vidio sam i od *žutikovine* (berberis vulgaris, Kreuzdorn. Essigbeere) živi plot; ali žutikovina ima premehko tèrnje, tèrn odviše jednake mladice i svako živinče lahko jih odvine, ter kroz takov plot prolazi.

Sad ću ti kazati, kako sam ja staru, zapuštenu i *more patrio* gojenu, više stotinah hvatih dugačku, sěču popravio i ponovio tako, da za 3—4 godine niti marha niti čověk kroz nju nije mogao prodrěti.

Najveća falinga u sěče jest, ako se svako lěto nereže (neštuca); kroz takvu sěču naprave se prelazi, gazda pošalje težaka, da jih zagradi, ovaj posěče nešta kitja, ter zagradi prelaz; nepozvani gost dodje, stane na gradju, pritisne ju; težák opet drugi put i drugo lěto nametje kitja, a kitje se svako lěto prigazi i živicu zaduši. Ovakovih městah sam ja u mojoj sěči imao toliko, da sam, kad sam dao sěču svu osnažiti, dobio više vozih gnoja od 15 godinah. Kad je sěča tako posnažena i obsěčena bila, veselje je bilo gledati, kako je gusta živica do jeseni po ovih plěših porasla. Na većih plěših zasadio sam šipka; u prolětje dao sam jače mladice i ista slabija stabla bekvom križ na križ sprevezati, po većih plěših plotić napraviti, dok je živica porasti mogla, i tako sam imao tú korist, da za 4 godine ni marha ni čověk prodrèti nije mogao.

Kako se pako dèrvca iliti presadki za živi plot, kako duboko, kakve fele i na kakvoj zemlji sade, to će svaki gazda, koi je nekoliko dèrvetah jur posadio, proesapiti znati; samo nijedan neka nepropusti svoju sěču svako lěto obsěći.

I tako, moj čitatelju, ja sam ti ova tako napisao, kako me je nužda i moja korist više godinah naučila, a i nedvojim, da onaj, koi se je s tim bavio, nebi bio i sám što god opazio. Samo ti kažem, da ja ovako postupajući truda nikad žalio nisam. ***A tko zna bolje, široko mu polje!***

Lĕtina u predĕlu Bisažkom.

Od člana **Josipa Šavora**, župnika u Bisagu.

U Bisagu dne 9. studena 1853.

Ma s kojeg mu drago kraja naše domovine dospio nam glas, kako je gdĕ prirod ove godine uzpio, odasvud skoro čuje se, da zlo i hèrdjavo. Al' u mene ovdĕ u bisažkom predĕlu baš kukavno i naopako.

Pšenica radi neprestane kiše s prolĕtja zasmradi se ljuljkom, grahorom i zirorom (?) tako, da u nekih gazdah, osobito štono su pšenicu bolje u nizu sijali, nije ni razpoznati pravo: dà li je zbilja pšenica, ilì smĕsa od pšenice i grahora. Zèrno je ipak podosta jedèrno i zdravo. Što opet u raži nije. U ove bo zèrno je izpito i tešćeljivo. Pa nuz to još i repulje toliko, koliko i raži. Obzirniji gospodari prisiljeni su bili sĕmena od drugud pribavit si. Odsĕkom dade pšenica i raž od jednog vagana 3—4 vagana, a i manje.

Zimski ječam platio je zlo. Tko je sĕme natrag dobio, još kaže: Hvala Bogu, što je i toliko. A lĕtni ječam morali su néki podorati; jer, čim se je podigo na pedalj visine, zateče ga sparina, ter mu nedadĕ dalje ni rasti ni látit se.

Kuruz (kukuruz), ovaj glavni proizvod našeg seljaka, vidjaše se s pèrva na mĕstih krasan i obilan; al' sad u tèrganju opazi se, da je vèrlo prazan. Malo je gdĕ u najlĕpšeg lĕtošnjeg kuruza naći, gdĕ bi klas sav do viška izpunjen bio. U obće obrodi lĕtos na polak manje, nego lane. Više ipak gore spram Novog Marofa, Visokog i Reke uzpio je kuruz bolje. Vidio sam i oko Varaždina prekrasan kuruz. E dobar je Bog, ter daje bar nekom, ako ne svakom. Zob se takodjer izplatì hèrdjavo; jer malo je tko u sgodno joj vrĕme, u ožujku, posijat ju mogao; ter zato je više plĕve nego zèrna. Što su već i stari opazili, koji uče, da nije fajde kasne zobi sijati. Proja na dobroj bujnoj zemlji urodì podobro, kao i helda, koju gdĕ god u dolu mraz neofuri. S ovog mnogi ovdĕ utĕhu beru, da će za koi mĕsec duže kruha peći moći; jer težko bi u mojoj župi 10 gazdah našao, koji bi sĕgurni bili, da će jim na godinu starina novinu u škrinjah zateći. Sa strahom izgleda svaki prolĕtje.

Bob, što ga ovdĕ svaki i po više vaganah sije, obrodio je u srednju ruku. Ovu vèrstu od našeg sočiva mogu svakom, koi više družine za prehraniti ima, preporučiti. Uzpĕva i na srednjoj zemlji, samo da je tvèrdica. Na pĕskovitoj zemlji težko da bi se izplatio. Valja pako kuhan sa zeljem, a i u kruhu nefali, kad se s drugim žitkom pomĕša.

Krumpira ovdĕ malo sadí se, zato nema tù o njem ni mnogo govora. Taj se za kućnu hranu već neupotrebljava; njega si je družina medju osebunjke uvèrstila. S njim se osebunjčar samo u velike svetke nasladjuje, kao varošanin s tortom. Eto, kako se cĕni, što je rĕdko. Gdĕgdĕ vidi se još sad, da je zdrav, nu ima i mnogo betežnog.

Velika nam nada ležaše u vinogradih, koji se s prolĕtja lĕpo pokazaše; al' šta fajde, kad nam sv. Ilija u oči svog blagdana noćju s gèrdnim ledom žestinu nade ohladi. Strana spram zapada dobije jedva polovicu od lane; a ona spram iztoka pa sve do Križevacah tek četvèrtinu. Kalnik ipak, Reka i Visoko hvale se na berbi. Grozdja biaše obilno, i ovo ostade sve do zadnjega zdravo; gdĕgdĕ samo i to neznatno ukazà se beteg. Nu u mojih predĕlih bilo je mnogo skvarenog, osobito zelenika i divjak. Zato bojimo se, dà li će i vino zdravo nam ostati; opažnje g. *Antuna Sabljara* uznemiruju nas. Falili smo, što zdravo od betežnog nerazlučavasmo. Oko Sv. Ivana berba nije bila uprav najobilnija, al grozdje biaše zdravo s neznatnimi iznimkami. Mora dakle, da beteg taj od fele zemlje najviše zavisi.

U sĕnu blagoslovio nam je Bog lĕtos, jer ga je svaki znamenito više dobio nego prijašnjih godinah. Otave priraslo je nešto manje nego navadno, nu ta je zdrava i pitjna. Konoplje ostadoše u dugotrajnoj suši malene i drobne. Lan se tù nesije.

Voće obrodilo je lĕpo; samo žalosti, što se malo za upitomljenje i umnožanje ovdĕ haje, zato se ni malo nenadajte, da ćete što god odavle na izlogu dobiti. Šljivah nasušili su mnogi dosta, nu, jer jim po dimu vèrlo zaudaraju, netèrže jih draže od 8—9 cvancigah centu. Mnogi peku rakiju, nu tuže se u obće posvuda, da zlo platja tako gledĕ kakvoće kako i kolikoće. Sad, gdĕ je u novije doba rakija znatno poskočila u cĕni, lĕp grošić dodje gazdi u djep; nu pitanje je, da li je po dèržavu dobro, ako se otrov dušu i tĕlo ubijajući sve to više i dalje širi?

Tko je dĕtelinu sijao lĕtos, taj se raduje, jer je dobro uzpĕla. Čudim se starijim gospodarom, koji se malo brine za dĕtelinje sĕme, ter neće sami da ga kod kuće proizvode nego radje tudjinom novce daju za ono, što badava kod kuće dobiti mogu, na mĕsto da se malo sami za to pobrinu. Izkusio sam lĕtos, kako je probitačno sačuvat si dĕtelinu za sĕme; jer sam sijao domaću i kupljenu, pa me razlika nauči pameti. No nebi li se gdĕgod koja duša našla, koja bi lĕk proti dĕtelinjoj grinti u ovom listu priobćiti znala? Takvomu bi mnogi sa mnom zajedno na trudu lĕpu hvalu za dar poklonili.

Netresk (sedum, Hauswurz) i kurje oko.

Od člana **Josipa Kovačevića**, župnika u Gradini.

Da tako zvano kurje oko nemalo svakog, koi čizme i cipele nosi, nemilo žeže, o tom nas uvĕrava obćena tužba. A da su proti istom mnogi već svojom umĕtnostju podigli se i bi reć obećali, da će to zlo iz korĕna iztrĕbiti, o tome smo dosta čuli i čitali. I mene je ovaj ugalj peko, pak sam ga svačim, što mi je tko il ustmeno kazao, il u novinam i knjigam savĕtovo, gasio, al sve uzalud, dok na stari proti tomu lĕk u knjizi nekoj već od davna nenagazih. Ter, jerbo sam mislio s početka svašta, stvar sam zanemario; al kad razabirati počeh, čemu ljudi od prastarih vremenah ovu vèrst bilja na kućah i zdanjih svojih nĕguju, pomislih, da oni toga od dugoga časa činili nisu, nego da je i to bilje za nekakov lĕk služilo. To se bilje zove ***netresk***, kod nas ***čuvarkuća***. Od nje se uzme jedan list, koža se vanjska oguli i na kurje oko metne. Ja sam to činio 14 danah, izmĕnjajući svaki dan list po dva puta, i još isti list u ulju (zejtinu) natapljajući. U slĕd toga postade kurje oko mehko, ja ga malo po malo, a osobito, kad sam prao noge, guliti počeh, ter tako perišem (Federmesser) guleći ga, nakon 3 mĕseca po malo istoga sasvim nestade. Ali i druga je još svèrha sadenja i nĕgovanja netreska bila. Pišu naime i kažu, da je sok netreskov dobar proti uhoboli, ako se nekoliko kapih iztiskanoga soka u uho spusti. Vele, da se listom od netreska takodjer mèrtva kost odagnati može. No toga tvèrditi nemogu, nego za pèrvo jamčim iz izkustva, a ako tko nuždu ima, neka netresk kao lĕk i u druge dvĕ nepogode upotrebljava, ter, ako se uzpĕh obistini, neka to čovĕčanstvu za ljubav obnaroduje.

Umieglavnog pravljajućeg odbara tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 48. **U subotu 26. studena (novembra) 1853.** **GODINA I.**

Glavna skupština sl. podružnice Sveto-Ivanske d. 2. prosinca (dec.) 1853.

Dopis. Od gospodarstvene Sv.-Ivanske podružnice. Br. 5406. Sv. Ivan dne 21. studena 1853. Slavnom hèrv. - slav. gospodarskom družtvu. Sveto-Ivanske gospodarstvene podružnice predsědnik, c. kr. komornik presvětli gospodin dr. *Eduard Jellačić* od *Bužima*, opredělio je rok za obdèržavanje glavne skupštine ove gospodarstvene podružnice na dan 2. prosinca 1853. Skupština će se obdèržavati u Sv. Ivanu u prostorijama c. kr. kot. suda Sv. - Ivanskoga pod kuće br. 54. *Osim izbora poklisarah na glavnu gospodarsku u Zagrebu skupštinu*, pretresat će se kao glavni predmet: „*način, kako da se težaci, — koji su za obdělavanje prostranih gospoštinskih zemljištah toli potrebni, no kojih ove godine ni za novce dobiti moguće bilo nije i sbog čega su mloge prostorije na veliku i pojedinih i cěle zemlje šletu neobdělane ostale, — za buduću godinu dobiti budu mogli.*“

C. kr. podžupan kao član podružnice
dr. *Ante Stojanović* s. r.

Kukuruzni stručki kao hrana.

Od člana **A. Š.**

Nedavno je visoki zaštitnik družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju světli ban baron *Josip Jellačić od Bužima*, promicatelj svakog pravog napredka i svakog koristnog iznašastja, blagoizvolio k sebi pozvati mnogu uglednu gospodu i članove družtva gospodarskoga, da vide i prosude proizvod nove makine, kojom se mogu suhi kukuruzni stručki i isto suho batvo smèrviti i samlěti na melju (brašno, muku), kojom da se ne samo živina nego i isti ljudi u gladnih godinah hrane.

Světli ban pokazá nam u jednom sjajnom i umětno načinjenom sbojcu (škatuli) kroz pet stupanjah (Abstufungen) stučene (smèrvljene) stručke do najfinije melje, sve to poslano i podnešeno po iznašastniku spomenute makine g. *Marczellu* u Beču. Ova najfinija melja lěpa je i běla, ter kad ju na jezik metneš, nebi nikad mislio, da imaš u zubih stručkovu melju, jer je boljeg ukusa (žmahnija) nego mnoga cèrna melja mnogoga seljaka.

Da u kukuruznih stručkih i stablu mnogo ima hranine (Nahrungsstoff), o tome netreba ni dvojiti; svatko se o tom lahko može uvěriti, samo nek frižke stručke ili stablo grize, počutit će u njih mnogo slašćine ili cukorine (Zuckerstoff), a gdi ima cukorine, tù ima i poněšto hranine. Zatim tko bi u hudih godinah po mlinovih gledao, što da sve seljaci u mlin donose za dělanje melje, našo bi med ječmom i kukuruzom skosanih stručakah i tropinah vinskih.

S ovim ovdi netèrsim se dokazati, da bi se od same stručkove melje mogao kruh peći ili napravit kakva jestvina, koja bi čověka uzmogla hraniti, jer ima premalo hraniteljne jakosti (vegetabilischen Kleber); ali ipak sa nešto malo žitka směšana može dobro brašno dati. Iz tog istog uzroka neće stručkova melja ni za pitanje svinjah dosta hraniteljna biti. Mislim ipak, da bi se ovom meljom rogata marha i svinje uzdèržati mogle u dobroj jakosti; medjutim to još zavisi od izkustva.

Zatim priobći nam světli ban, da je isti g. *Marczell* u Beču iznašao makinu, kojom se mogu strućki i kukuruzovina najprobitačnije smèrviti, i da je on (světli ban) pripravan na korist predrage domovine ovu niti najpèrvu niti najzadnju žèrtvu priněti i rečenu makinu, koja do 1300 fr. sr. stoji, pribaviti. Prije věndar, nego što će tú makinu kúpiti, želio bi, da nekoja gospoda izkusni poljodělci idu u Beč, ter tù istu makinu pregledaju i druga o toj stvari znanja da si pribave, ter o resultatu njega izvěste.

Uslěd toga poziva očitovaše slědeća gospoda, da su pripravna poći u Beč, naime presv. g. *Josip Bunjevac*, c. kr. župan zagrebački, pogl. g. *Karlo Jellačić* od *Bužima*, vlastelin, i pogl. g. *Franjo Presl*, vlastelin, (članovi družtva).

Ova je makina iznašastje posve novo; idea pako, da u stručkih kukuruznih ima hranine (Nahrungsstoff) i da bi se ova i za ljude i za živinu upotrebiti mogla za hranu — tá idea nije nova. Sětit će se mnogi Hèrvati, osobito od stranah križevačkih, da je pokojni vlastelin plem. *Lacko Fodróczy* de *Eadem et Borkovec* prije 15 od prilike godinah pismeno ovu ideu priobćio, savětujući i svět nukajući, neka iz kukuruznih stručakah melju děla, ter med drugu melju měša i u gladnih godinah time se hrani.

Tko dakle ima ideu ovu tiskom, kao što mi se čini, u latinskom jeziku na světlo izdanu, molimo ga uljudno, da ju pošalje dalješnje porabe radi uredničtvu Gospodarskih Novinah.

Odgovor na pitanje odbora upravljajućega poslovi družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju: „Kako i kojimi putevi da se podigne u Hèrvatskoj i Slavoniji tèrgovina s vinom?“

Od člana viteza **Ambroza** ml. **Vranicani-Dobrinovića**.

U Sisku dne 16. studena 1853.

Baš ovaj čas čitam u Gospodarskih Novinah pitanje družtva: „*Kako i kojimi putevi da se podigne u Hèrvatskoj i Slavoniji tèrgovina s vinom?*“ Na to ću vam u kratko odgovoriti: Da bi mi gledè izvožnje našeg vina više na našu Italiju, nego li na Kranjsku i Štajersku obzir uzeti morali. Ali treba znati, da Italija sva bèla (licht) vina *smatra za nezdrava.* Morali bi se dakle mi pobrinuti, da proizvadjamo qualität inostrancem ugodan, ako hoćemo, da imamo dosta kupacah i dobru cènu da postignemo.

Italija neće nikakvog drugog vina da pije, nego od boje škuro-cèrvene (dunkelroth), a bojat se nije, da takvo vino, koje na naših brègovih raste, nebi dosta pitko (žmahno) bilo.

U ostalom vam moram reći, da, ako naše družtvo razumije svoju važnu zadaću, da bi moralo prije svega sve svoje sile i sav trud svoj obratiti na vinoredju. Sve je drugo, što rádi, od mnogo manje materialne koristi za domovinu našu, jerbo naše kraljevine imaju, žalibože, pomanjkanje od svih pèrvih potrebah za življenje čověka, a samo vina imadu u izobilju.

Od silnih hiljadah akovah (veder) vina, kojimi je danas cěl Bahnhof Ljubljanski prepunjen, odlaze i prolaze s dobrom cěnom samo vina škuro-cèrvena za Italiju. Běla zaostaju bez pitanja i uzrokuju vlastiteljem město koristi još kvara. Kad nam pako želěznica do Zagreba bude gotova, i kad se po istoj bèrzo, jevtino i sigurno vino odpravljati (expedovati) bude moglo, onda nedvojte, slati ćemo ga prama sěveru (Nord), osobito pako u Moravsku, Česku i jedan bližnji preděl Poljske. Neće nas mnogo truda státi jedan *depôt* u Bèrnu (Brün) a jedan u Pragu načiniti.

Dakle treba nam jednog izkusnog čověka od Rajne, a jednog iz južne Francezke, koja svake godine za 40 milionah franakah vina pošilja u inostranstvo, ponajviše pako u sěvernu Ameriku i južnu Rusiju.

Francezkoj i ja u tom poslu pomažem već 20 godinah s time, što joj svake godine lajtah šaljem za 100 hiljadah akovah, a volio bi, da te lajte za naše vino pripravljam.

To je o tèrgovini našeg vina moje mnenje.

Kako se mogu šljive sušiti.

Od **Jelisave Prasničke** rodj. **Bertićeve**.

U Biškupcih dne 22. studena 1853.

Čitala sam u br. 47. Gospodarskih Novinah u izvěstju člana g. *Josipa Šavora*, župnika u Bisagu: da šljive, što su jih njegovi župljani sušili, po dimu smèrde. Čitajući isti članak padè mi na um čestitka nekog prijatelja, koi mi je prije nekoliko danah k mome godovnom danu čestitao, ter me opomenuo, da nek živim miloj našoj domovini „na korist i veselje!“ I ja sam odmah pero namočila, da moje izkustvo o sušenju šljivah sl. čitateljstvu Gospodarskih Novinah priobćim i na taj način možebiti koliko toliko istoj želji zadovoljim.

Pisalo se je već u ovom listu*) o načinu, kako treba peć za sušenje prirediti; naime da treba malu sobicu (kao što ju mnogi vlasteli već imaju), napraviti, ter u sobicu peć postaviti na zemlju, a vèrh peći po svom prostoru lěsice jednu vèrh druge, i na taj način nedodje nikako dim do šljivah. Istina je doduše, da su na taj način šljive vèrlo lěpe i dobre! Ja sam jih na Gradcu svake godine tako sušila i mogu taj način po duši svakomu gospodaru najtoplije preporučiti. Ali tù će mnogi seljanin kazati, da takova pećnica više stoji truda i troška, ter se svakom malom gospodaru neizplati, a k tomu u mnogoj okolici nema ni kamena, ni cigle, a ni istog zidara na blizu, koi bi pećnicu napravio, i tako će se mnogi izgovarati, da mu nije moguće na taj način šljive sušiti.

Veli se rěč: „Koliko ljudih toliko ćudih.“ Uslěd toga priobćit ću drugi način sušenja šljivah, s kojim je naš puk bolje upoznat, ter zato od njega nerado odustaje, a i netreba mu, jer na ovaj način može, polag mog izkustva, sa manje dèrvah više, věrujte meni, dva krat više, nego li u gori opisanoj pećnici, na dan izsušiti. Uzmite sada sve koristi, kao što su: manje dèrvah, jedna osoba, kako i kod opisane pećnice, na četiri nedělje (obično vrěme za sušenje šljivah), a na dan dva krat više da se posuši: nema li tù koristi? A k tomu može se (kao što je moj suprug lětos dao načiniti) za dan pećnica prirediti. On je dao izkopati jamu dvě cipele duboku, ter okolo jame popikati (poudarati) kolce na hvat (klafter) visoke, iste kolce oplesti i debelo omazati blatom, odozgor iz jednakih pèrst debelih šibah napraviti rešetku, koja naokolo pedalj visoko dobije věnac, da šljive na tle padati nemogu; — i pećnica je gotova. Da joj pako ni kiša nahuditi nemože, treba načiniti mali krov na četiri stupića, makar iz prapruti ili česa god.

Rado će g. *Šavor* kazati, da su na taj način i njegvi župljani šljive sušili, pa ipak da jim šljive po dimu smèrde. Ali uzrok tomu jest taj, što su ljudi šljive, kad su jih iz pećnice izvadili, valjda po starom običaju i nemarnosti svojoj odmah na tavan — koi je i onako uvěke pun dima (jer obično kuće seljanske dimnjaka nemaju) — u kakvu posudu sasipali i tako jih ostavili; i to je upravo uzrok, zašto šljive od dima duhu zadèrže. Ja sam kod mojih roditeljah u Zagorju morala šljive, kad su iz pećnice suve donešene bile, ako je moguće bilo — metnuti na sunce, ako li to moguće bilo nije, morala sam jih na otvoreni tavan, gdě nije bilo dima, širom razsipati, ter tako duže vremena ostavit na zraku. Na taj način potegne zrak svu vuhkoću i duhu od dima na se i šljive ostanu suve i zdrave.

Da se pako o istinitosti mojih rěčih svatko može osvědočiti, poslat ću na izlogu s drugimi stvarmi i nešto šljivah, što jih je moj vincelir na takovoj pećnici ove godine izsušio.

Iskreni odziv

na pravedno jadikovanje Bogumila Kupskoga u „Gospodarskih Novinah“ br. 46. vèrhu pokvarenoga naroda našega.

Nekog člana rodoljuba od Drave.

Neko věšto domorodno pero pod imenom Bogumila Kupskoga, opisavši u „Gospodarskih Novinah“ gori navedenom broju lětošnju berbu u plěšivičkih i okićkih

*) Vidi br. 1. Gospodarskih Novinah. *Ur.*

gorah, nad pokvarenom ćudorednostju onděšnjega puka tužno jadikuje, ter na svèrsi uzdišuc brižljivo pita: „Odkale nam pomoć?!“

Kad bi spomenuta grozna nevolja samo s plěšivičko-okićkim predělom zadovoljna bila, hajdade, još bi joj se morebiti kako i na rep stalo, da se nebi toli bezobzirno sreća marljivoga gospodara podkapala; ali žalibože, ota kužna pošast, nezadovoljna sa svojim malenim prostorom, i dalje po našoj domovini svoja krila širi. Ona si je i u okolici varaždinskoj priredila i učvèrstila konak. Mnoga marljiva seljanska duša vinograd imajuća i ovdě turobno uzdiše: *„Joj, joj gospone! kaj bu z toga, kam bumo došli! celo letò se u tèrsju mučim, a kada grozdje dozori, drugi mi ga na pute podbiraju, kad poberem, kleti mi razbiju ali podkopaju, i mošt ali vino odneseju; tim načinom vnogi prez goric više nabereju, nego ja v goricah; dapače istomu octu mira nedaju! Ovi jim ljudi nimaju ni vere ni Boga i t. d.*“

Ovoj se je nevolji pridružilo kod nas i drugo ne manje po gospodarstvo ubitačno zlo, a to su: *prosjaci*, ili bolje rekuć *lěnjaci*. Ovi bezdušni lahkokruhi svaki se dan ovdě većma umnožavaju kao gljive u šumi, kad jim topla kiša u sgodno vrěmě pane; osobito iz obližnjega Zagorja sa svojimi torbami, žaklji i lončićki (za mašću) polagano se kao puži u prolětje iz gèrmlja dovuku; pa kad si jih ovdě natèrpaju, hajde s njimi natrag pod zelene bukve i hraste, gdi svoje lěne kosti bez brige hrane. Ja poznam mnoge od takovih Zagoracah, koji bolje kod kuće stoje, nego mnogi seljanin na polju, pa su jošte tako bezobrazni, ter jim sa svojim prosjačenjem dosadjuju i neprilični bivaju; a poljski stanovnici, dèržeći se čvèrsto nauka Isukèrstova, děle svojom darežljivom desnicom milostinju i onim, koji ni nezaslužuju. Koliko imade izmedju ovih prosjakah i takovih, koji po lětu marljivog poljoděle na njivi radećeg, a i kod kuće okradu! Lěpe ti zahvalnosti na izkazanoj jim milosèrdnosti!! Ako se tomu zlu naskoro kod nas otrovno korěnje nepodsěče, narasti će svaki dan sve to veći broj konsummentah, a producentah će se broj umaliti; odkuda će se naravskim načinom communisam, pauperisam i jato drugih zalah poroditi i u našu domovinu nastaniti; pa onda dvaput: *„Jao narodu, dok bude tako!“*

Na tužno pitanje mog rodoljubivog druga Bogumila: *„Odkale nam pomoć?!“* ja ću pokušati, da na kratko odgovorim, ter proti toj za naš narod pogibeljnoj bolesti *„recipe“* napišem, i to uzet ću ga iz narodne poslovice: *„Bog veli: Pomozi si sám i ja ću ti pomoći.“*

Pèrvi je dakle u toj stvari *Bog*. Već je negda Cicero kazao: *„Pietate adversus Deum sublata, fides etiam, et societas humani generis tollitur.“* O toj izrečenoj istini svaki se lasno osvědočava, koi samo zdrave oči i malko zrela mozga u glavi imade, pa i u pojedine kuće poviri i cěle obćine promotri. Gdě je spomenuta po Ciceronu zlatna kopča prekinuta, u takovih je ljudih i savěst svakomu dobru sasvim oglušila, a gdě ove nema, ondě i najspasonosniji zakoni od poglavarstva izdani gube svoju nutèrnju vrědnost, izjalove. Dakle Bog i vřrozakon! koi svakomu bez obzira u savěsti nalaže, da točno u svome dělokrugu prinadležeće si dužnosti izpunjava, da k postignutju obće svèrhe svojimi silami pripomaže, jer zato ga višnji tvorac na ovaj svět postavi, da rádi. Koi pako neće tog blagog vřrozakonskog melema na svoju duševnu i tělovnu korist da uzme, koi o njem neće ništa ni da čuje, neka protivno radeć od poglavarstva svagdar svoje nehajstvo oćuti. I to je pèrva i glavna ingredientia od malo prije rečenoga *„recipe“*. Drugo, želim bi bilo, da vis. c. kr. banska vlada strogim zakonom zabrani, da nijedan prosjak pod nikakvu izliku granicah svoje obćine neprekorači. Jer svaka obćina najbolje svoje siromake poznade, i gdě jih rodbina uzdèržavati nemore, valjalo bi, da se obćina za njih pobrine. Tim bi se načinom mnogomu lěnjaku računi pomešali, ter bi se morao, hočeš nećeš, děla latiti, ako bi hotio jesti. Toliko za sada.

Ako tko proti navedenoj narodnoj bolesti bolji lěk umije prepisati, ajde s njim na vidilo. Pa ga uzmimo onda bez otezanja svi, neka se po čitavom domorodnom tělu i svih njegovih žilah jednako razidje, i tako će nam bolni narod ozdraviti.

Odgovor na „Opazke na članak g. Franje star. Trummera“ o polaganju iliti valjenju tèrsovah.“ Člana A. Š.*)

Člana Č. V.

U br. 46. Gospodarskih Novinah oprovèrgava član *A. Š.* članak g. *Franje* star. *Trummera* o načinu pomladjenja vinogradah, ter kori one, koji su istoga g. *F. T.* po vinogradih vodili, što su ga (tobož) zlo uputili, da Hèrvati neznaju, što će to reći *„valnike dělati“* i da nerado tèrsovah vale.

Da se je član *A. Š.* potrudio bio u vinograde, u koje biaše vodjen g. T., uputio bi se bio, da u istih vinogradih, osim jednoga jedinoga, nema u istinu ni traga valnikom; vidio bi bio osim gděkoje grebenice samo stare, dugačke, ná hvat (klafter) po zemlji ležeće, kljukave i kvèrgaste tèrsove.

U Hèrvatskoj valjenje tèrsovah jeste poznato, ali nije obljubljeno. Dopustit će mi član *A. Š.*, da su meni poznati mnogi vinogradi i gospodski i seljački u mnogih predělih zemlje naše Hèrvatske, pa mi nek věruje, kad mu iskreno kažem, da nigdi opazio nisam, da je rečeni način pomladjenja tèrsovah obćenito obljubljen. Ja tvèrdo dèržim, da smo si mi u pogledu poljodělstva dosad laskali i to na našu najveću štetu; nevarajmo se više sami, već gledajmo, da odkrijemo nehajstvo naše. Ja sam lětos preko polovice moga vinograda povalio, ali zato ipak sa žalostju tvèrdim, da tèrsove valiti u Hèrvatskoj običaj nije. To i sám član *A. Š.* priznaje, navodeći, što su mu seljaci odgovorili prije g. 1848., kad bi kojega zapitao: „zakaj nedela valnikov?“ Istina, on to *more communi* negdašnjoj tlaki pripisuje, al se obćenito sve to više opažuje, a i sami seljaci očito priznavaju, da su u doba tlake mnogo marljiviji i imućniji bili.

Moja svèrha nije braniti tù znanje g. *T.* u vinodělstvu ili moje domorodce ocèrniti pred světom, jedno zato, što je gospodin T., što se tiče vinodělstva, poznat u světu kao authoritet, dakle mu moje obrane netreba, a drugo zato, što bi volio, da mogu naše vinodělstvo inostrancem preporučiti za priměr; no kad nije tako, budimo sebi za ljubav zahvalni svakome, koi nas u toj stvari hoće da poduči.

Što se tiče vinogradah okolo Zagreba i drugdi po Hèrvatskoj, koji su tobož u red stavljeni, meni se sve čini, da dva, tri vinograda izuzamši, svi ostali u jednakom su stanju.

Što član *A. Š.* neodobrava onoga mnenja g. *T.*, da se naime stari vinograd samo valjenjem može pomladiti i ugustiti, meni se čini, da je g. *T.* jedino valjenje tèrsovah za pomladiti i ugustiti vinograd priporučio zato, što se samo tim načinom stari vinograd pomladiti i ugustiti može tako, da se baš nijednoga lěta prirod

*) Vidi br. 46. Gospodarskih Novinah. *Ur.*

negubi; a to se na načine po članu *A. Š.* preporučene postignuti nemože, kao što i on sám dopušta. Kad se još k tomu uzme u obzir onaj trošak, kog iziskuje izkapanje tèrsovah, bolje je, da se ovi trošak obrati na valjenje, jer tko može cělo svoje tèrsje jedno lěto izkopati, može i izkopat jame, što jih treba za povaliti tèrs svaki, može i na komade pomladjivati svoj vinograd. To će mi dopustiti svaki, koi pozna tèrsova svojstva. Osim toga treba pri pèrvom pomladjenja načinu, preporučenom po članu *A. Š.*, klučece napose odgojiti; ovi, kad se ukorěne, iziskuju, da se u rahlu zemlju usade, t. j. da se zemlja rigola. Koliko tù treba truda i troška, dok se tek četvèrto lěto priroda dočekaš? Valnik rodi pèrvo lěto i to vèrlo obilno, drugo lěto kadkad slabije, tretje lěto opet obilno, i. t. d. sve obilnije, što zavisi od toga, kako se korěnje od povaljenog tèrsa manje više vrazi.

Gledè drugoga načina, da se naime staro tèrsje do korěna posěče, valja ono isto, što i o pèrvom načinu, jerbo i po ovom načinu gubiš prirod od dvě godine; dakle trudiš se dvě godine danah, a nedobiješ nikakve nagrade. Naši stari i imućni gazde mogli su tako raditi, jer jih obradjivanje vinogradah nije baš ništa stálo, mogli su se potèrpit bez novoga vina; al nenalazim baš, da su mudri bili, ako su ljubili onaj način pomladjenja vinogradah, po kom su toliko godinah prirod gubili.

Na poslědku sudìm, da član *A. Š.* u pogledu obdělavanja vinogragah s g. *T.* ni rěči prosborio nije, ili ako i jest, mora da je razgovor taj vèrlo kratak, uzgredan i povèršan bio; to pako sudim zato, što član *A. Š.* sumnja o znanju g. *T.*, da se tèrsu pametnim gnojenjem novi život dati može. Jer bi inače član *A. Š.* kazao seljaku, da se gnoj mora, ne blizu tèrsa i ne odozgor, nego 1 ili 2 cipele od stabla i dublje od 3 pèrsta zakopati. Neuki seljak nezna, da gnoj tik do stabla ili do korěna više škodi, nego li hasni, nezna pako zato, što nepoznaje svojstvah gnoju, a pitanje je, da li je napomenuti seljak poradi nereda, kojim je valjda vinograd mu zasadjen, mogao razabrati, da se onaj tèrs, kog je on po svome načinu nagnojio, ili valjda drugi koi tèrs, od gnoja pomáže.

Član *A. Š.* nije baš ni u čemu prijatelj g. *T.* Tako se s njim neslaže ni u načinu izsušenja močvarnih vinogradah, pa za priměr načina svoga stavlja vinograd člana *F. M.*, gdè su, veli, tri reda tèrsovah zasadjena na slogovih dvě cipele širokih. Gledè sěnokoše, koju rečeni vinograd osim drugih koristih daje, moram ovdi mimogred napomenuti, kako sam ja prije devet godinah zagazio bio hvastajući se pred nekim u ono doba uglednim gospodinom, da sam u meme vinogradu dobio dva voza osebujnoga sěna. Šta mislite, šta mi je rečeni gospodin odgovorio? Odgovorio mi je: ***Oni su mi lepi gospodar, koi vu vinogradu travu kosiju.***

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladkovič.**

(Nadalje.)

K.

Kèrtice.

Da jih uništiš. Otvori njihove putove, metni unutar jednu žlicu (kašiku) vapna (kreča) sitno stučena; kèrtice će amo tamo dèrćeć udarit nosom o vapno, ter poginut.

Ili: uzmi, koliko trebaš, otrebljenih orahah, nu jedarke da budu čitave, zatim uzmi šaku drača od trubelike, kuvaj u vodi cělu uru, kèrtince odkopaj i u svaki kèrtinac metni po jedan orah; sutra dan ćeš naći pred jamom kèrticu mèrtvu.

Ili: otvori kèrtince, otrebi luka cèrvenca ili poroga, razreži ga na dvoje ili na četvero, postavi ga u luknje; kèrtice će ti kao pijane van poskakat, ter jih možeš metlom potući.

Klimatizirati kupus, kelj, kolorabu, da zimu našu izdèrže.

Usij ponešto od svakoga i to měseca kolovoza (aug.). Kad bude razsad dobar, razsadi ga malko gustje, nego što je u prolětje navadno. Kad hoće zima da bude, razsad malko listinom nadkrij, u prolětje očisti rukama i okopaj; razsad pako, kog je zemlja dignula ili izvukla, rukama k zemlji pritisni; zatim opet, kad treba, okopaj i osiplji.

Ovdi kupus i kelj nekoje samo naréde glavice; koje su medju ovimi najlěpše, izvadi jih lopatom s korěnjem i presadi jih u drugo město kao priranke; tù će se primiti i udarit u cvět, ako kupusu i kelju glavice na križ nožem otvoriš; kolorabu usadi čitavu, i ona će cvasti, nego malko kasnije.

Odavle si samo nešta zasad dobio sěmena; sěme ovo usij opet i rádi ko prije, dobit ćeš druge godine više sěmena, i tako nadalje. Za taj posao uzmi kolorabu, kakvu hoćeš, samo moraš imati kelja malenoga, a kupusa ranoga, kao što je u Zagorju.

Kokoši.

Kokoši su dobre samo od tri godine, a ne starije. Dèrži mlade i stare kokote, ako hoćeš, da se sami legu kokoti za buduće kopune. Uzmi za nasadjivanje jaja šiljata (špičasta), jerbo iz okruglih jajah leže se žensko. Jedne godine dèrži kokoši běle, a druge godine cèrne; tako ćeš znati, koje su stare, koje li mlade.

Da kokoši i golubovi od uših budu prosti. Napuni poširoku trugu pěskom i pepelom, stavi ju na suho město prama suncu, da se tù kokoši i golubovi perušiti mogu.

Koloraba.

Nesij na jedan put puno kolorabe, jer ako je na jedan put puno usiješ, imat ćeš puno razsadjivati, koloraba će ti ostarit, odèrvenit i ožilavit; zato svakoga měseca po malko usěvaj i pomalko presadjuj.

Ako ti je koloraba ostarila, ili ako je imaš na vèrtu dosta, podaj je kuharici, neka ju oběli, nariblje, kao što se riblje rěpa, namoči, pa ćeš viděti, kako će to dobro jedivo biti, a možeš ga imati najprije s vèrta tvoga.

(Dalje drugi put.)

Vatra u Varaždinu.

U Biškupcih dne 22. studena 1853.

Dne 20. o. m. na večer u 5½ ure bila je u Varaždinu opet vatra i to u biškupečkoj ulici. To je četvèrti krat vatra u jedanaest měsecih, što ja ovdi boravim, naime tri krat u gradu Varaždinu, a jedan put ovdi u Biškupcih. Svaki put se je vatra dogodila s nemarnosti i nepazljivosti; tako se barem glasa.

J. P. r. B.

Popravak.

U br. 46. Gospodarskih Novinah članku „Opazke na članak g. Franje star. Trummera" o polaganju iliti valjenju tèrsovah. Člana A. Š." na str. 220. u redku 20. na město „Tèrsa netreba gnojiti" čitaj: „Tèrsa netreba duboko gnojiti."

Umieglavnog pravljajućeg odbara tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članově, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 49. **U subotu 3. prosinca (decembra) 1853.** **GODINA I.**

Izloga 1853. godine.

Poslaše (nadalje) p. n. gg.:

XV. Član **Pogledić od Kurilovca Dragutin**, c. kr. podžupan virovitički (po g. **Franji Radočaju**, župniku u Novoj Bukovici):

sanduk sèrčikah iz Vučina i Sekulinacah.

Sl. c. kr. nar. I. banovačka krajiška regimenta br. 10. javlja u dopisu svome iz Gline dne 23. studena o. g.; da su od poslanih na izlogu 1853. g. stvarih*) slědeće stvari na prodaju:

od kapralice *Kate Gvoičke*:	šareni vuneni šal (Bettdecke)	za	7 fr.	— kr.	sr.
	vuneni caprag	„	6 „	— „	„
	vuneni torbak	„	5 „	— „	„
	rif darovca	po	— „	48 „	„

ostale pako stvari da nisu na prodaju, i zato da se pošalju natrag, čim se izloga svèrši, osim muštrah od vina i pověsamah od lana, jer onoliko, koliko je jednoga i drugoga poslano, nema nikakve vrědnosti.

Odbor za obavljanje izložbenih poslovah.

Dopis sl. tèrgovačko-obèrtničke komore družtvu gospodarskomu za Hèrvatsku i Slavoniju. TOK. 192-1853. Po želji slavnog gospodarskog družtva sastavljen je od strane tèrgovačko-obèrtničke komore odbor od komorskih članovah *Nikole Kollera*, *Jakova Spierera*, *Jovana Schenke* i *Ignjata Totha*, za obavljanje izložbenih poslovah i dobio je nalog zajednički s odborom slavnog gospodarskog družtva sve činiti, što směra na prospěšenje izložbe od slavnog gospodarskog družtva poduzete. Što se slavnom gospodarskom družtvu budućeg ravnanja radi ovim na znanje daje, s primetbom, da može komorski odbor svagda bez posredovanja komorsbog na sědnice i ostale poslove pozvati.

U Zagrebu 20. rujna 1853.

Hèrvatska tèrgovačko-obèrtnička komora.

Anast. Popovich s. r. Dr. *Tkalec* s. r.

Od strane gospodarskoga družtva naimenovani su za obavljanje izložbenih poslovah slědeća gg. članovi: dr. *Aleksa Praunsperger*, *Josip Čačković Vèrhovinski*, *Pavao Hatz* i *Jakob Pogorelec*.

Lěk suprot bolesti (betegu) tèrsa (vinove loze).

Visoka c. kr. banska vlada blagoizvolila je družtvu gospodarskomu za Hèrvatsku i Slavoniju dostaviti slědeća:

15,857. 1853. C. kr. banska vlada.

Hèrvatsko - slavonskom gospodarskomu družtvu za pokus i dalnje obnarodovanje nutri spomenutih navodah.

U Zagrebu 15. studena 1853.

Město světlog bana,
podban
Benko Lentulay s. r.

Njegovoj preuzvišenosti, gospodinu banu hèrvatsko-slavonskome, vojničkome i civilnome gubernatoru od Dalmacije, feldzeugmajstoru baronu Jellačiću.

*) Vidi br. 47. Gospodarskih Novinah. *Ur.*

7.345/M. I. U Beču, 14. listopada 1853.

Visokoblagorodni barone!

I. F. Fox, član družtva za podticanje poljodělstva, obèrtnosti i tèrgovine u Saint-Genis-Lawal-u, obnarodovao je jedan članak o bolesti grozdja. On misli, da ova bolest dolazi od nekog insekta (mušice), koi se prilěpi i zaplodi po jednakih rugah tèrsovoga lista na gornjoj i dolnjoj strani, pa odtuda predje i na samo grozdje.

Kao dodatak k ovome članku doglasio mi je g. *Fox* dne 15. rujna t. g. neki lěk, koi on smatra za najshodniji, kojim bi se dojduće godine prepréčilo, da se ovi insecti više nemnože, a time da se i sama bolest prepréči.

Po tom valja poslije berbe pokùpiti brižljivo sve suho grozdje i listje od toga obolělo, ter ga sažgati, a u prolětje tèrs, pošto se pèrvi put obreže, uvarkom (Absud, decoctum) od duhana pušanca (12 lotih duhana na jedan polić t. j. požunac vode) dobro oprati.

Od nikotina (otrova, koi je u duhanovom listju), kojega ima u tom uvarku, pocèrkat će jamačno pomenuta insecta, pa onda tèrsi, s kojimi se tako uzpostupa, neće ni na dèrvu niti na grozdju obolěti.

Ja doglašujem ovaj lěk vašemu visokoblagorodju s tim pozivom, da izvolite o tom obavěstiti gospodarsko družtvo hèrvatsko-slavonsko, neka bi ono tù stvar dalje razprostèrlo.

Primite, visokoblagorodni barone, izraz mogu odličnoga visokopoštovanja.

Bach s. r.

O mome gospodarstvu i o družtvih gospodarstvenih.

Od **L. Beckedorffa,**
predsědnika kr. pruskog dèržavnog collegia oeconomičkog.

Bilo je u prolětje god. 1827., kad kupih imanje, koje sad imam. Nekoliko měsecih izza toga proměne se moje okoline službene, pa ja nakanim nastanit se na selu, ter na imanju sám gospodariti.

No sve sgrade (stanja) bile su trošne (propadale); stara kuća, u kojoj prebivaše zakupnik (arendator), biaše već takova, ter se nije dalo na njoj ništa više ni popraviti. Trebalo je dakle sve s nova graditi. Ja se na to i nakanim, pa nova kuća bude lěti dojduće godine do toga gotova, ter sam se mogao u njoj nastaniti zajedno sa svojom porodicom (familijom). U prolětje god. 1829. izmine doba zakupniku, pa ja preuzmem gospodarstvo.

Tada sam već bio nastupio 52. godinu svoga věka, a nikad prije nebavio se s praktičnim poljodělstvom. No sasvim time nisam bio tudjin u poljodělstvu.

S početka ovoga věka, to jest, proveo sam bio nekoliko godinah u Meklenburgu u kolu prijateljah mladostnih, koji su svikolici imali velika imanja, pa i sami poněšto s njimi upravljali. Dok bih se ja podulje bavio kod njih na njihovih imanjih, dogodilo bi se počesto, ter bi se pregovaralo podugo i poživahno o poljodělstvenih poslovih, ali ja sám nebih ništa govorio, jerbo sam nevěšt bio poslu, o kom bi se govorilo, dapače nevěšt mnogim izrazom i rěčim, koje bi se govorile. No budući od naravi sklon na govor i razpravu, i vičan tome, da što god govorim, što bolje shvatim i razumijem, biaše mi mučno tom prilikom mučati, dapače pravo i neznati, o čemu se uprav govori. Zato nakanim stvar proučiti, a na to me s pèrvine neskloni ništa nego to, da uzmognem i ja pri takovoj razpravi koju progovoriti.

To je bilo baš onda, kada se je u novote Thaerove*) svět toliko zazirao, a ove novote gospodarom staroga věka toliko su glavu bunile. O ničem se dakle drugom nije govorilo, nego o razliki izmedju staroga gospodarstva u Meklenburgu i izmedju novoga gospodarstva u Inglezkoj.

Pošto ovu razliku poněšto razaberem i proučim, o čemu se svět prepire, zaželim dakako odmah i sám na svoje noge stati, da uzmognem samostalno prosuditi, što je i kako je. Zato proučim Thaerov inglezki način gospodarenja, a proučim i Thaerove lětopise (annale). Jezgra i izraz ovih lětopisah primami me, ter se ja o to svojski pobrinem, dok najposlije postanem žestok zastupnik i hvalitelj novoga gospodarstva, a to zato, jerbo je umna razložitost toga gospodarstva ponajbolje dolikovala pravcu duha moga.

No odtada biaše minuo skoro četvèrt (fèrtalj) věka, gdi su mi na ledjih bili posve drugi poslovi, nauke i dužnosti, ter mi malo kad dadoše svèrnut se u krug poljodělstva, da ga učim onako, kao i prije.

Ali sad trebaše mi sámu gospodariti; pa premda nisam nevěšt bio glavnoj stvari, t. j. premda sam znao, na što se valja sve obazirati uredjujući gospodarstvo i birajući shodni način, itak sam morao sám priznati, da nisam věšt nijednoj skoro pojedinoj struci praktičnoga gospodarenja.

Sasvim time uslobodim se, ter se latim posla bez ikakve pomoći – sám i samostalan. Neuzmem niti nadzornika niti upravitelja, nego postavim mojim dvorskim (Hofmeister) prostoga jednoga nadničara, koi mi se svidi čověk razuman i pouzdan, i preuzmem upravu gospodarstva u svih strukah pojedinih. Znao sam doduše dobro, da sam jošte vèrlo nevěšt, pa da ću često zabrazditi; ali sam bio nakan tek učiti, čuvat se svake okoréle misli, a osobito svakoga tvèrdoglavja, ter učit se bludeći i tumarajući boljemu. Jer sam znao, da čověk uči sigurno hodat sèrtajući.

Što sam postignuo, a što promašio, što sam izkusio i doznao, što se naučio, u čem pogrěšio i bludio, što pogodio, što bih bio imao učiniti, a što ostaviti, to sve neide amo. No ovdi mogu pouzdano reći, da sam kao gospodar radio revno, da se bolje nemože. Za nekoliko godinah (do god. 1833.) učinio sam mnogo koješta. Moj stan a i čitavo město od temelju s nova sagradio, ustrojio ciglanu, od koje veliki dobitak dolazi, preko 200 jutarah zemlje koje izkèrčio, koje izsušio, isto tako mnogo ledine ugojio, neka města u šumah u njive, pěskovine u gajeve pretvorio, sve puteve izpravio, izravnio i dèrvljem obsadio, njive ponajviše od kamenja očistio, jedan poveći vèrt zametnuo i uredio, i u njem preko 400 voćakah ponasadio, rastilnjake posagradio, školu za voćke podignuo, jezerca poizkopao i t. d. tako, da se još i sad s radostju sěljam ove moje radnje za onih pèrvih godinah.

Godine 1831. sklopi se u mome kotaru družtvo gospodarsko, pak i mene pozovu, da k tome družtvu pristupim; koje ja i učinim. Mi se skupimo u gradu Regenwaldu udaljenom samo jednu uru od moga imanja; odlučimo, da budu svakoga měseca redovite skupštine, izaberemo jednoga načelnika, ustanovimo pravila, odredimo prineske, podělimo radnju po razdělih, uredimo čitalište; jednom rěči: naredimo sve, što god obično biva, kad se sastavljaju nova družtva. Pošto u nekoliko škupštinah sve to ugovoreno bude i ustanovljeno, podjemo izabirati stalnoga načelnika, upraviteljstvo od 5 članovah s jednim predsědnikom na čelu. No izaberemo samo 4 člana, a po tom ponude meni nekù-

*) Thaer je otac t. j. utemeljitelj umnoga poljodělstva u Němačkoj. *Ur.*

peći glasovoh načelje, ter me prozovu predsědnikom. Ja priznajem, da se nisam nikad toliko zablenuo i zastidio koliko tada. Ja se u duši nisam da bi za dlaku uznadao, da će mene za upravitelja izabrati; jerbo sam osětjao, da sam najmladji, ako i ne po godinah, a ono po zvanju, a svakako da sam član najnevěštiji potanjim strukam gospodarstva. U zalud se tome izboru opirah iskreno i krěpko; moradoh se pokoriti, ter preuzmem poděljenu mi čast s tom iskrenom nakanom, da ću se odazvati, što bolje uzmognem, tome pouzdanju, kojim me na način toli nenadani odlikovaše.

No nemogu premučati toga, da prije nisam nikad mislio, da su družtva gospodarska od velike koristi za promicanje gospodarstva, nego sam jih doduše smatrao kao shodna pospěšila susědne druževnosti i za shodnu priliku, da kaže jedan drugome, što je izkusio i što misli, ali jih nisam smatrao tako, da bi ona mogla poljodělstvo u obće i u veliko podići i pospěšiti. Ali već u pèrvih skupštinah, a osobito ugovarajući pravila, izpravi se i okrene ta misao moja, ter ja doskora uvidim, *da puta, kojim bi se moglo poljodělstvo na sve strane podići, ter mu se nakloniti pomoć, koja mu je od potrebe, da se može slobodno razvijati, da, velim, nema puta shodnijega, pouzdanijega i krepčijega, nego baš radnja razumna, samo svěstna gospodarskih družtvah.*

Pèrvi povod i uzrok takvim družtvom jest obično dakako to, što gospodari osětjaju potrebu izkazivati se jedan drugome, dogovarat se o poslovih poljodělstvenih, da tako nauče što jedan od drugoga. Ali već ova pèrva svèrha dovodi upravo do toga, da se gospodari dogovaraju i věćaju o zajedničkih uredbah, ustavih i putevih, kojimi bi se uzmoglo napredovati, pomoć dosizati, zapreke uklanjati, radinost umnožiti, dobre misli razširiti, stanovita izkustva utvèrditi i potrebiti k tomu svemu načini pribaviti. Dakako, da će se pri tom kadkad pozor obratiti i na drugo što, što utiče u razvoj i napredak gospodarstva u obće, dakako, da će po tom uzželiti, uziskati i potražiti kojekoi koješta, što se samo putem zakonotvorstva ili dèržavne uprave, jednom rěči, naredbami vlade rěšiti može. Nu zato se neda tajiti, da su baš u tom pogledu vlade dèržavne na continentu od Europe izim njih nekoliko premalo učinile. Nećemo reći, da vlade za to nemare, nego je uzrok to, što malo gdi ima častnikah ma i medju častnici (činovnici) reda višjega, koji bi poznavali neću reći savèršeno, nu samo povèršno doticaje, potrebe i interesse gospodarstvene, dà, koji bi samo u obće ikoliko shvatjali važnost poljodělstva, ter dosizali, od kolike je potrebe slobodan i uzpěšan razvitak poljodělstva svim doticajom života družtvenoga, svoj dèržavi i blagostanju dèržave i svihkolikih joj redovah i članovah.

Pa uprav ovdi može posrednica radnja gospodarskih družtvah najblagodatnijim plodom uroditi, ako družtva uzumiju predobiti svět, ter ga skloniti na to, da posluša njihove dobre i razumne osnove.

Po tom smislu na sve strane dělovati, to je bio zadatak družtva u Regenwaldu, kojemu zadatku ono je u obće věrno ostalo, neuzimljući u račun sad većega sad manjega učestja, koje se obično pojavlja kod svih družtvah takovih. Nu ja se sětjam i obazirem s osobitim zadovoljstvom na moj doticaj s ovim družtvom; jerbo sam se veoma s njime okoristio. Po tom mi je bilo naručno ne samo dokopat se samostalne misli o dèržavo-gospodarstvenih, statističnih i političnih odnošajih poljodělstva, nego i praktično i znanstveno bolje i obilnije proučiti poljodělstvo.

Družtvo je dèržalo sve bolje časopise i lětopise, a ja bih jih prilěžno čitao; a tako sam naučio ne samo kojekakvih praktičnih sitnicah, nego pobliže poznao nastojanja i načela chemikah poljodělstvenih, physiologah biljnih, prirodoslovacah u obće, pa i statistikah. Tako sam se onda uvěrio, da bez nauke i slovesnosti, a osobito bez prirodoslovja nema sigurna temelja praktičnome poljodělstvu; pa u tom sam se sve to boljma utvèrdio.

Nošaji (nošnje).

Od Stěpana Marjanovića.

I. *Krajišnik bojnik Brodjanin i Gradiškanac u narodnom svečanom odělu (opravi).*

Najponosniji je, kada si *šešir* (*škriljak*) u naokolo nekim lěvom od kositra (koje sam proizvodi) obmota i ružom ukrasi, ter na glavu stavi; na rame *torbu* puceti (gumbi) izloženu oběsi i *lulu* u ruke uzme. Nosi *pèrsluk* (lajbek) od plave čohe (sukna), srebèrnim gajtanom (žnorom) lěpo izvezeni (izštikani) — kadkada i pèrteni (od lana ili konoplje) — gdě iz džepa visi neka vèrst od maramicah (koje Graničarke same proizvode) *rubac* zvana, i oko bokovah pás, kog *tkanica* [1]) zovu. *Košulju* (više *rubinu* zvanu) ima od *ćenara* (fele od platna) plavom *vunom* (*vunicom*) okolo ramenah, rukah i dol na kraju pticami narešenu. *Gaće* su mu takodjer od ćenara dol izcifrane. Na nogah nosi kućne *obojke* i običajne *opanke*, kadšto i *čizme* s ostrugami.

II. *Děvojke (cure) u brodskoj i gradiškoj Krajni (samo do štapskog města Nove Gradiške) neděljom i svetcem.*

Glavu naravnim i rukotvornim cvětom krasno nareše, i vèrh toga ukrase jednim ili više *perah* od běle čaplje[2]), koju *perjanica* zovu, i nekom vèrstju od gibivih, staklom ili sbilja (no mogućnije samo) dragim kojim kamenom na vèrhu obloženih igalah (Stecknadeln), koje *štrepe* nazivaju. Kosu u pletenicu široko upletenu ukrutjuje i dèrži (premda mnoge češalj upotrebljuju) žuta žica. Na ušima vise skupocěne medjuše od bronca, zlata i t. d. Okol vrata nose *djerdan*, na kojemu visi znameniti niz od svakovèrstnih cekinah (dukatah). S vrata preko ledjah pruža se jedna cèrvene ili žute boje lěpa svilena *maramica*. Pèrsi običaju zaoděti jednim od žute, zelene, plave ili cèrvene svile raznimi cvětići ukrašenim *pèrslukom*. *Košulje* ćenarske, dugačke od glave do petah, obično *rubine* nazvane, nose od platna lanenoga, koje same obradjuju, i vèrlo su tanke, i vèrh toga žutimi bronačnimi i više putah zlatnimi malušastimi koturčići, *šljoke* (Fliesen) zvanimi, narešene i izvezene plavom vunicom, koju same čivitom (indigom) umětno bojadišu. Ove, da jim bolje svorane stoje, običaju u tiskala stavljati. *Kecelje* (gděgdě samo *pregače* zvane) tkaju si same i skoro tako dobro i umětno, kao što Klementinke u Srěmu svoje ćilime, suknje *ful gunj* naimenovane, rukavice i čorape. Vèrhu toga obšiju jih još cèrvenom čohom i ukrase jih sa svih stranah vèrstobojnimi vunenimi *rojtami* (*pranžami*), koje same umětno bojadisati uměđu. Na nogah imaju kupovne *čorape* i *cipile*, najviše od cèrvene kože [3]). Svagdanje je istih tih u brodskoj i gradiškoj Krajni děvojakah odělo ovo: ***Rubinu***

---

[1]) Najlěpše i osobite postojnosti tkanice i obojke proizvodi ženski spol u brodskoj Posavini.

[2]) Ova pera od běle čaplje ženski spol u brodskoj i gradiškoj Krajni visoko ceni; zato mladići a i oženjeni strastno na njih u lov idu. Najskuplji dar, koga mužkarci děvam i snašam prikazati mogu, to su pera od běle čaplje. I mužki kadkada ovakovu perjanicu za šešir zatakne.

[3]) Bogatije nose na města kecelje narodne pregaču od žute, cèrvene, plave, zelene svile i košulju od parkala, a suknju od svile. Kadkada jih je u samoj svili viděti.

nose prostu od dosta debeloga platna, okol vrata plavu pèrtenu ili vunenu *maramicu*. Vèrh toga nose vunenu *kecelju*, kadkad i bez nje idu. Na nogah nose kupovne *čorape* ili kućne *obojke* i *opanke;* kadkada i bose stupaju.

Pokusi (probe) gospodarski.

Kèrv, način gnojenja zemlje.

Vèrli chemik *Payen* savětuje, da je kèrv način, kojim se može gnojiti zemlja. Kad se naime kèrv sa *sumporskom* (žveplenom) *kiselinom* osuši razvodnivši ju, da ima gustinu od 45°. Gnoj ovaj vèrlo je koristan za pěskovite zemlje. U 100 kilogramah kèrvi stavi se 5 kilogramah razvodnjene sumporne kiseline, i s 350 kilogramah nagnoji se jedan etar (francezki) zemlje. Ovim načinom veli, da se udaljavaju i miševi s njivah.

Valja sabirati padajuće listje od dudovah (muravah).

Koncem listopada valja nakupiti listja od murve, kad je ono već požutilo 50 lib. (funt.) mil. (librica od 28 lotih), i to je dosta za jedan lot sěmena svilenih bubah. *Listje valja brati, kad je vrěme suho, i od jutra do poldne.* Po tom valja odmah očistiti list od one petlje svoje i razastrěti ga, gdě se hoće, samo da je toplo, suho i prozračno, a osobito u suhoti da se prije osuši; ali valja ga često prevèrtjati više putah preko dana. Valja dobro čuvati, da sunce nedopre do listja. Kad se list osušio u hladu, može se sušiti i na suncu, ter tako suh za nekoliko časovah lahko se može smèrviti. Zatim se u tučku obrati u prašinu ili samelje i na svileno sito prosije. Prašina ova sbije se u kutije (škatule) od dašticah, da sunce i vlaga do nje nedodje. Samo valja duhan ukloniti od ovih kutijah.

Wistaria; consequana.

U Huffington-house-u na imanju kneza Landsaya može se viditi novo jedno stablo donešeno iz Kitaja (Kine). Zove se *wistaria consequana* i primilo se u Inglezkoj. List ovog stabla može pokriti kuću na dva tavana sve do dimnjaka, tako se visoko razpružaju grane istoga stabla. Grane pružaju se daleko najmanje 110 stopah; na hiljade cvětovah otvoreno plavih od 10—12 palacah dugih izmedju listja, na način grozdovah, visi tako, da čarobno prijanja za oko.

Zlatni kolendar za vèrtlara (baščovana).

Spisao o. **Venancijo Sladković.**

(Nadalje.)

K.

Koriander.

Daje dobru duhu čurkam. Ako malko koriandra stučeš, s bazgovim cvětom poměšaš i metneš u podugačke ali tanke žaklince, koji mogu lahko u lagav na vranj unići, pa ako té žaklince oběsiš na špagi u vinu tako, da na polak lagva stajali budu, dat će ti koriander vinu dobru i povoljnu duhu (miris).

Kostanj (kesten).

Da se do prolětja frižak sačuva. Poberi ga u jeseni, razgèrni ga na suhom městu, da se malko osuši, zatim na suhom městu na brežuljku ili u vinogradu izkopaj jamu, i stavi ga u nutar, zakrij ga malko slamom ili, što je još bolje, zemljom, da kiša nemože do njega. Odavle možeš ga umah saditi u rastilnjak, a za dvě godine valja ga presaditi. (Obilniji nauk slědit će pod *V.: Voćka.*)

Košćice.

Košćice od marilicah, mandalicah i brěsakah čověku su hasnovite, jer mu možgjane, želudac, razum i sva ćutila jače, a pluća i jetra snaže (čiste). Sasvim žuhke košćice od marilicah jednake su krěposti.

Košćice od marilicah i mandalicah dobre su i za rakiju, koja se zove *ratavia*. Od tvèrdih pako lupinah, ako se sažgu i sitno stuku, dobije se najlěpša cèrna boja (farba).

(Dalje drugi put.)

Pokušalište družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju.

Izvěstje o radnji od 18. listopada do 29. studena 1853.

1. U odhranilište plemenitog voća presadjeno 600 kruškovih divjakah.
2. 800 drobnijih divjakah kruškovih takodjer presadjeno za dalješnje odgojenje.
3. Brajda obrezana i od nje 1000 ključecah naredjeno i priredjeno.
4. Spravljena nutèrnja i vanjska repa, kupus i koloraba.
5. Okopane i priredjene murve, koje su po medji u red posadjene.
6. Pričeo se razmetati stari staklenik.
7. Posěčeno nekoliko jablanovah.

Franjo ml. *Trummer*, vèrtlar.

Museum.

Pokloniše p. n. gg.

Štetinsko družtvo za pomorsku historiu: a) Statuten der Gesellschaft; b) Jahresberichte von 1830 bis 1850. 17 knjigah; c) Baltische Studien. 8. und 15 Jahrgang. 2 knjige.

Sabljar Antun, kapetan u miru, opis: Das Baad zu Monfalcone.

P. gvardian monastira u Samoboru: Historicus progressus Mariani triumphi et Frangepanae Aniciae.

Drobnić Josip: Lucii Joannis Dalmatiae et Croatiae libri sex od g. 1666.

Kukuljević Sakcinski Ivan: (Urbarium Noviense) prepisan rukopis.

Valčič Jakob, kapelan u Veprincu: 1) rukopis: Indice delli Privileggi Constituzioni, Resoluzioni, Convenzioni, Dichiarazioni pertinenti al Contado et Città di Pisino; 2) rukopis na pergameni: Dva komada glogoljoša: Odkritja S. Jovana Ap. po Vulgati nadjena u Delenjavosi (sic) u Istrii; 3) rukopis: jedanaest komadah pogodbah i oporukah iz Veprinoščine latinskim pismeni naški pisanih; 4) rukopis: računski zapisnik nekoga Popa iz otoka Krka glagolskimi pismeni.

Krašenić, pl. major: a) tri otiska napisah u Cetinu; b) 4 komada u Cetinu izkopanih novacah; c) u Cetinu iskopana stara medena sapinjača.

Dr. Aleksander Mraović: 1. Die Plattenöfen von Dr. Wildner-Maithstein. Wien 1852; 2. Das Endresultat über den pomolog. Frucht oder Zauberring, Linz 1824; 3. Darstellung der Vortheile der Fässer aus Marmor von Carl v. Mayerfly, Pesth; 4. Das Verfahren dem Eisen dauernden Magnetismus beizubringen v. O. A. Julius Edlen von Vest, Wien 1833; 5. Carmen Francisco e comitibus Haller, dum in Banum installaretur 1842. cecinit Ant. Molnár, Zagrabiae; 6. Darstellung der neuern Ansichten über die Natur der Salzsäure v. Franz Nagy de Nyir, Wien 1819; 7. Der erfahrne Baum- Küchen- und Blumengärtner v. J. K. Wiesenbach, Pest 1816.

Dr. Aleksa Praunsperger: Monographia serpentum Hungariae Auctore Emerico Frivaldszky, Pestini 1823.

Baron Proff Gotthard: 1. Petite Grammaire raisonné. Von I. D. G. Weiler, Augsburg 1792; 2. Selecta latini sermonis exemplaria, Budae 1798; 3. Der Felddienst der drei verbundenen Waffen vom Obl. Guggenberger, Wien 1834; 4. Cypriani Soarii artis Rhetoricae Libri III. Cassoviae 1752; 5. Marci Antonii Mureti orationes, epistolae et poëmata, Lipsiae 1726; 6. Житие Богородице Марие у Будиму 1835; 7. Supplementum ad dissertationen Georgii Pray de dextra S. Stephani Auctore Math. Simon, Vacii 1797; 8. Petri Lalte Elogia sacra, Lipsiae 1706; 9. Theophrasti Paracelsi kleine Hand- und Denk-Bibel, Mühlhausen 1736; 10. Auszüge aus den Beiträgen zum praktischen Unterrichte im Felde von Anton Fischer, Leitmeritz; 11. Praktische englische Grammatik von G. F. Herrmann, Weissenfels und Leipzig 1796; 12. Fr. Basilii Valentini Chymische Schriften, Leipzig 1769., i 13. jednu hebrejsku knjigu.

I. T. — D. R.

Umjeglavnog pravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Zupana** u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 50. **U subotu 10. prosinca (decembra) 1853.** **GODINA I.**

Izloga 1853. godine.

Poslaše (nadalje):

Dne 4. prosinca.

XVI. Sl. c. kr. nar. slunjska krajiška regimenta br. 4.

Popis stvarih:

1. iz města Brezove Glave od *Ješe Opačićeve*, šumarove kćeri:

a) tkanivo za sag stolni, 5 rifah dugo, 25 ½ palca široko. Vrědnost:

1 ½ funt. vune po 49 kr.	1 for. 7 kr.			
leonska žica (drot)	6 „ — „			
4 dana prednje i 8 danah tkanja po 36 kr.	7 „ 12 „			
		14 for.	19 kr.	

b) komad platna satkana iz lanene i pamučne predje, 3 rifa dug, 27 palacah širok. Vrědnost: rif po 20 kr. — 1 „ — „

c) komad platna satkana iz lanene i pamučne predje, 3 rifa dug, 25 palacah širok. Vrědnost: rif po 15 kr. — — „ 45 „

č) tkanicu (Weibsgürtel). Vrědnost . . . . 2 „ — „

ć) bisage iverane iz šarene ovčje vune. Vrědnost . . 7 „ — „

2. „ „ Kolarića od *Jane Krajačićke:*

sag stolni s resami (Tischteppich mit Fransen) iz bojadisane vune i leonske žute žice. Vrědnost:

3 funt. vune i priprava	1 for. 36 kr.	
5 danah prednje po 36 kr.	3 „ — „	
bojadisanje	— „ 20 „	
leonska žica i fina vuna za rese	4 „ 30 „	
4 dana tkanja po 36 kr.	2 „ 24 „	
saživenje i rubljenje saga	— „ 36 „	
		12 „ 26 „

3. „ „ Brezove Glave od *Sofije Opačićke*, supruge kapelanove:

a) šarenicu. Vrědnost:

6 ¼ funt. vune po 45 kr.	4 for. 40 kr.	
bojadisanje	1 „ 30 „	
13 danah prednje po 36 kr.	7 „ 48 „	
snovanje	— „ 36 „	
5 danah tkanja po 36 kr.	3 „ — „	
		17 „ 34 „

b) ćilim. Vrědnost . . . . 6 „ 20 „

c) tri stručice (Büschel) vune broćasto-cèrljeno (krapproth), škuromodro i žuto bojadisane. Nema vrědnosti.

č) klupko lanene predje. Nema vrědnosti.

Na prodaju je samo: ćilim Sofije Opačićke. Tri stručice vune i klupko lanene predje neištu se natrag.

U Karlovcu dne 30. studena 1853.

Bunjevac s. r. oberstlieutenant.

Odsěk šumarski.

Na 1. prosinca o. g. bilo je u Zagrebu sělo upravljajućeg odbora odsěka šumarskoga. Izvěstje o tom sělu slědit će drugi put.

Podružnica Sveto-Ivanska.

Izvěstje o sědnici gospodarske podružnice Sveto-Ivanske dne 2. studena t. g. dèržane u Svetom Ivanu.

Poslije kako se sakupi poveći broj članovah na urečenu podružničku sědnicu, presvětli g. dr. *Eduardo Jellačić* od Bužima, kao predsědnik gospodarstvene ove podružnice, otvori sědnicu shodnim govorom, izraziv težku žalost, što iz raznih uzrokah tako dugo već nije mogao sakupit članovah na věćanje o gospodarstvu, a dvostruku radost, što nas vidi sakupljene u većem broju.

1. Ponajprije sad ustane član g. *V. C.*, i preda akta podružnička pověrena mu od bivšeg perovodje g.

Vilhelma Švelca, sa oprostnicom njegovom, kojom, buduć da mu više okolnosti nedopuštaju istu čast obnašati, na njoj se zahvaljuje i izručuje sva akta zajedno sa 40 fr. sr. Sve se ovo primi, i jednoglasno odlučivši, da se istome gospodinu pismeno izrazi od strane podružnice zahvala i iskreno priznanje, što je toli vrědno i čestito obnašao čast ovu, bude odmah u město njega za podružničkog perovodju imenovan član g. *Dragutin Štražimir*, župnik Dolnjo-Zelinski, i budu njemu izručena sva pisma i novci.

2. Povede se zatim prije svega rěč o tome: „*Kako da se proiznadje i ustanovi način, da se težaci, koji su za obdělavanje prostranih gospoštinskih zemljištah toli potrebni, no kojih ove godine ni za novce dobiti moguće bilo nije i sbog čega su mnoge prostorije na veliku i pojedinih i cěle zemlje štetu neobdělane ostale, za buduću godinu dobili budu mogli.*“

Predlog ovaj toli važan za podignutje materialnoga blagostanja domovine naše podpuno je sědnica uvažila, i sbog toga čitavo věčanje ovog dana vèrtilo se ponajviše oko tog zamèršenog načina, i stvar se poče vèrlo mnogostrano i temeljito razglabati.

Jedni su tvèrdili: da jedini način dobavit težake u sadanjih naših okolnostih jeste, da se zakonom prisili seljak, da uz primèrnu ustanovljenu platju stanoviti broj težakah daje gospoštiji preko godine. I to iz slědećega razloga: što je seljanin, bivši u odnošaju s gospoštijom, bio pod nadzorom i nadgledom gospoštije. Ova ga je silila, da rádi za sebe i za gospoštiju, i zato su oba svega imali, pa kad bi šta i uzfalilo seljaku, pomogla bi mu gospoštija. Odtud je slědilo, da je gospoština vavěk oprezno bdila nad kmetom svojim, da s nereda, s. nesloge i s lěnosti neosiromaši na štetu svoju i njegovu. Vladala je zato veća radinost i čudorednost u seljanskih obiteljih, koje su morale biti podložne svojim gospodarom, jer ovaj bio je za sve odgovoran svojoj gospoštiji. Sada pako, pošto je naprěčac ukinut čitav ovaj odnošaj seljaka prema gospoštiji, predan je nakon narodu kao nerazbornom dětetu nož u ruke, kojim u vlastitoj utrobi svojoj rije, dok se sám neupropasti. Evo doista vidimo, da sada seljanin nesamo drugomu neće da radi ni za gotove novce, već ni sám sebi nerádi za vlastitu svoju kuću. Posvuda je zavladao u obiteljih nesklad i neposluh. S lěnosti najbogatije odprije obitelji seljanske propadaju, zemljišta jim na ugaru leže, a i ona, koja se obradjuju, obradjuju se samo povèršno, ponajveća zaisto njih strana podala se pijanstvu, po klětih osobito osebujnih trate pijuckajuć dane i noći, ter ovako zatira jim se moralna i tělesna sila, a u sadanjih se okolnostih zlu ovomu doskočit nemože. Sve ovo vidimo svaki dan bivati i o istinitosti toga vlastito nas naše gorko izkustvo uči. Ako indi želimo, da pogubni ovaj stališ seljanski još širjeg korěna nepusti, i zlo da se sasvim izkorěni, jedini je način, da se stvori takov zakon, koi bi silio seljaka, da dužan bude za stanovitu primèrnu platju raditi bivšoj svojoj gospoštiji. Čim bi se opet red uveo, nabavili težaci, polja zapuštena obradila, ter ovako bi vaskoliki narod malo pomalo k sili materialnoj došao i imao novca, kojim bi potrebštine svoje namirivao.

Drugi mišljahu: da je jedino spasonosni način za nabavljenje dovoljnih težakah ukinutje patriarkalnog života. Kad se ovaj ukine, rekoše, znat će svaki, što je právo njegovo. Kao takovo će on čuvati, polje svoje obradjivati, marhu gojiti i misliti na budućnost, ter buduć da tada svaki posebni neće mnogo zemljišta imati, radit će drugomu za novce, čim svoj posao obavi. Gdě naprotiv sada svaki se na kućno zanaša, zajednička polja zlo se obradjuju, jer svaki kaže: nije samo moje, pa zato gleda, da čim manje rádi, da nebi više učinio nego drugi ukućanin njegov. Kad se traži težák za novce od gospodara, ovaj kadikad obeća; no drugi dan neće poslano družinče da ide na dělo, što bi moralo novca dati u kuću; a kad opet družinče hoće, da si šta zasluži, neda gospodar, jer evo kaže: kod kuće je sijaset posla. Valja s toga polja podělit, pa će svaki skèrbiti, ter ako ne od dobre volje, a ono od nužde morat će raditi.

Neki su izmed ovih želili: da se patriarkalnost dokine ne razděljenjem posědovanja seljanskog, već izplatjivanjem. Da se naime ustanovi *minimum* posěda, da se onda imetak procěni i jedan izmed njih da sve ostále izplati. Ovako će biti samo jedan pravi posědnik, a drugi svi službenici platjeni, koji će sigurno tada i seljaka posědnika služiti věrno i gospoštiju, koja osim toga dobit će težakah, koliko će trebati za polja svoja obraditi, il najamnikah za iznajmit jim svoja zemljišta. Čim će se uzdignut i na veći stupanj promaći nesamo poljodělstvo nego i obèrtnost.

Tretji, videći s dokinutja patriarkalnoga života upropastjenje naroda, videći množtvo proletaracah, nastojali su dokazati: da valja svakako patriarkalni život uzdèržati, no treba: 1. ustavoviti, da družina podpuno sluša svoga gospodara i da vèrhu toga oštro bdiju političke oblasti; 2. da se dokinu osebunjci, da bude sve zajedničtvo, čim će se podsěći vrělo pijanštini, dangubi i svadjam. Kad bude po takvom uredjenju gospodar sám odgovoran za kuću, doista nastojat će on, da družina njegova i za platju rádi.

Razvijala su se tù još razna mnenja, i navadjanjem razlogah *pro et contra* još se je mnogo vremena potrošilo, dok napokon većina, uvaživši: da bi se dokinutjem patriarkalnog života razdrobio naš narod, da bi to zlo i naopako bilo, pače da bi to značilo ne čověčno u siromaštvo strovalit većinu naroda, da se gladom i svakom nevoljom bez krova i kućišta dovede k pameti kroz godišta i godišta onemogavši već na tělu i duši. S toga valja svakako uzdèržati patriarkalnost, no treba tù način drugi, treba zakon, kojim da se neuki puk vodi i priuča za svoje dobro k radnji, kad će radeći kroz više godištah spoznati, da sbilja, ako za novce rádi gospoštijam, svoje vlastito dobro promiče, radit će poslije i sám drage volje. Zato podružnica ova mnenja je toga, da se predlog ovaj toplo preporuči sl. gospodarskomu družtvu, koje da ga nastoji kod visoke vlade podupreti, kako bi se što skorije stvorio zakon kakov, po kome bi morali seljaci težake davati gospoštijam za obradjivanje njihovog polja za primèrnu platju.

3. Članovi videći, kako bi podružnica Sv.-Ivanska, koja bi za unapredjenje gospodarstva u naših prědělih neizgovorno mnogo raditi mogla, kad bi se više put preko godine sědnice dèržale, i ozbiljno se i u praxi posla latila, nemogući više podnositi dosadanjeg životarenja podružnice, jednodušno zaključi, da se ima svaki četvèrt godišta na 1. ili 2. dan slědećegaměseca sědnica dèržati.

4. Za poklisare podružničke na glavnu gospodarstvenu škupštinu u Zagrebu imenovani su: v. g. *Gustav Barabaš*, župnik Moravečki, i v. g. *Dragutin Štražimir*, župnik Dolnjo-Zelinski.

5. Odlučeno je: da se jedared uzme skèrb, kako da se zemljište, po članu *Nikoli Vladislavu*, vlastelinu, ustupljeno podružnici, za pokuse gospodarstvene ogradi i priredi, da se tako pokusi u prolětje započeti mogu. I posao ovaj izručen je članu g. *Gjuri Kosu*.

6. Porodi se želja: buduć da je glavno naše imućtvo tèrs i iz njega svikolici ovuda svoje potrebštine namiruju, da nastojimo nabavit plemenitijih tèrsovah iz Gradca, koji bi se imali i na podružničko zemljište ili drugo koje shodnije město, pomnoženja i izkušenja radi,

presaditi. U to ime presvètli g. predsėdnik podružnice dr. *Eduardo Jellačić* od *Bužima* dade odmah 10 fr. sr., g. *Gustav Barabaš*, župnik 2 fr., g. *Josip Saver*, župnik 1 fr., g. *Dragutin Stražimir*, župnik 1 fr. sr. Za ove novce naručit će se odmah za nastajuće ovo prolětje nešto tèrsovah.

7. G. *Karlo Domjanić*, vlastelin Dolnjo-Zelinski i g. *Josip Škabrol*, vlastelin u Nespěšu, c. kr. kapetan u miru, priglasili su se, da žele biti članovi družtva gospodarskoga, ter budu jednoglasnim „živio" pozdravljeni.

Radi kratkoće vremena nije se ništa više moglo u pretres uzeti; i zato presv. gospodin predsėdnik razpusti sědnicu.

Dragutin Stražimir s. r.
župnik Dolnjo-Zelinski, podružnice Sveto-Ivanske perovodja.

Mogu li se kukuruzni strućki upotrebiti za hranu?

Od **Jelisave Prasničke** rodj. **Bertićeve.**

U Biškupcih dne 6. prosinca 1853.

Sretni ljudi, koji takva pitanja stavljaju! Ali jao onome siromaku, koi ne samo da ideu imade o takvom brašnu, nego se i s njime hraniti mora! U broju 48. Gospodarskih Novinah pozivlje g. *A. Š.*: da koi ima ideu o tom brašnu tiskanu, od pokojnoga *Fodroczya* izdanu, da ju neka pošalje uredničtvu Gospodarskih Novinah dalješnje porabe radi. Kad bi ja istu ili sličnu knjižicu imala, ja bi ju drage volje dala; ali kad je nemam, hoću, da světu priobćim ono, što sam vidila, kako se naime kukuruzni strućki upotrebiti mogu.

Kod većih gospoštijah se obično na proletje kukuruz batinami izmlati, ter na taj način se strućki sdrobe i navadno na gnoj odnesu, gdi polag moga mnenja vèrlo malo koristi donose, jer jedva za dvě tri godine posve sagnjiju. Kod pomanjih gospodarah se obično preko zime s domaćom družinom kukuruz na obće poznatom ribežu izriba, gdě strućki cěli ostanu, ter se za gorivo vèrlo dobro i koristno mogu upotrebiti, što u sadanje vrěme, gdě su dèrva dosta skupa, puno vrědi, jer strućki nesamo oštru vatru, nego i dobru žeravku daju. S jednim vaganom strućakah loži moja družina 24 sata svoju srednje veličine sobu. Vidila sam često, dok sam u Zagorju kod mojih roditeljah bila, gdi su siromašniji ljudi po zimi kukuruz na strućkih ostavili, ter sve skupa širočkom skosali, u mlin odnesli i iz istog brašna kruh pekli. Taj je način po Zagorju obće poznat, osobito pako u okolici Veterničkoj. U raznih okolicah domovine naše ima siromaških seljanah, koji, kad žito zlo urodi, u najvećoj sili sa strućki si pomažu; ali je kruh suh i netečan. Bolji je, kad se žito s tropinami, osobito od jabukah, poměša; tropine mu dadu neku vlagu i čine kruh sladak, samo kad jih previše nije, čini mi se, da je kruh bolji nego od sirka. Dobro se mogu strućki upotrebiti kao brašno za kèrmke, koje je vèrlo težko kroz zimu predèržati, gdě nema žira. Kod mojih roditeljah se je svake zime směs načinila, tropine su se na peći izsušile, ter batom u velikom koritu iztukle, onda se je izabralo sve, što je krupno ostalo, kao petlovje (Trauben-Stängel), ter se u kraj metnulo, a strućki drobno skosani i nešto malo jačmena ili kukuruza poměšalo i tako u mlin odvezlo. A kad je brašno gotovo bilo, kuvale su se tikve, ili repa, zelje, ili šta god, i s otim brašnom se je poměšalo, što kèrmci vèrlo rado jedu, a kad nije tikavah ni česa boljeg, dobre su i plěve od prosa i hajde, a u najvećoj sili i svake druge žitne plěve, izuzamši jačmenove. Neće medjutim mlinari rado takve směsi da melju, osobito dok šta boljega imadu; zato sirota Zagorac, koi i onako malo žita i u dobroj godini po gdikojih městih dobije, ima u svakoj kući svoje žèrvi (Hand-Mühlen), ter si kod kuće ne samo takvo brašno, nego i svako drugo za kruh, dapače i za iste rezance i gibanicu izmelje, što mu mlogo koristi, jer kad nebi žèrvi kod kuće imao, morao bi u velikoj zimi ili u lětu često mlogi 3, 4 i više satih daleko u mlin nositi, jer u Zagorju i u drugih bregnatih okolicah nema svaka kuća voznoga blaga.

Ovim člankom želila sam dokazati, da je siromaškomu puku od davna već poznato brašno iz kukuruznih strućakah, ter su se, kao što su mi moji roditelji znali pripověd̄ati, osobito u onih nesretnih godinah 1815. i 1816. vèrlo mlogo ljudi, i to ne samo s otim brašnom hranili, nego su i istu koru od vinove loze strugali, mlěli i juhu iz tog brašna kuhali, i na taj način jadni svoj život odèržali.

Kad bi kod nas bilo, kao što nije, nebi u sadanje vrěme, gdi je bezplatno robotanje prestalo, van za živinu, trebalo strućkova brašna!

Kako naše krajiške žene vunu bojadišu (farbaju).

Od **M. O. S.** iz **T**........

Čitajući marljivo i ja Gospodarske Novine, koje su mi uvěk „*dobro došle*", uzimam si ovo slobodu napisati nekoliko rěčih u smotrenju bojadisanja vune, t. j. kako naše krajiške žene običaj imaju bojadisati vunu.

Cèrveno bojadiše se vuna ovako:

Uzme se kamena kiselog (alauna), ovaj se stuče i u mlakoj vodi raztopi, zatim se stavi vuna ili vunena predja u tu tako zvanu tipsu, ter se u njoj kroz pet danah tipsa. Po iztečenju tog vremena izvadi se predja iz tipse i metne se sušiti; kad se dobro osuši, uzme se broća (rubia tinctorum, Färberröthe), koi se u ovruću vodu uspe, i u koju se otipsana i osušena ova predja zamoči. U ovom močilu, ili kao što naše žene vele, „*gradji*", stoji predja 4 — 5 danah, poslije se izvadi, i ako će da je ugasitija (brauner), pospe još s birsom, opere, osuši i na opreděljeni konac upotrebljava.

Modro bojadiše se vuna ovako:

Kako se ostrižu ovce, uzme se ona vuna, polije se vrućom vodom i dobro se izcědi: ova izcědjena voda zove se „*sěra*" i mora se kroz osam danah ustáti, dok je za njihov posao upotrebiti mogu. Po iztečenju osmice uspu čivita (indigo) u tu sěru, i predja stoji opet jednu osmicu u njoj; zatim izvade, operu, osuše, i modrilo je gotovo.

Žuto bojadiše se vuna ovako:

U poznatu već tipsu metne se malo broća, da vuna malo osura [blass gefärbt] izidje iz tipse; u ovu se zamoči predja i stoji pet danah. Poslije ovog vremena izvadi se ova iz tipse i osuši; kad je već suho, uzme se čadji (sajah) iz one kuće, u kojoj badže (dimnjaka) nema; ova se stuče, prosije, u vodi ogusto zaměsi, i predja u njoj, kao što vele, zaluži. Na konac prevèrtju je marljivo na suncu, operu, i evo žutila.

Zeleno bojadiše se vuna ovako:

Predja, koja se kani zeleniti, mora se pèrvo omodriti, i kad se već osuši, u poznatu tipsu staviti. Po otipsanju i osušenju uzme se orahova ili paslěskova (Hundsbeerstrauch) ili breskova lista ili kakve druge zelenine (običaj imaju u zimi po šumi nekakvu travu „*zanorěti*", — cytisus, Geissklee, — brati), ovo se dobro izvari, i u omlačnu onu vodu predja zamoči; u kojoj kad prenoći, imaš zelenilo.

Cèrno bojadiše se vuna ovako:

Uzme se modrog kamena (vitriola) i načini se poznata tipsa; u ovoj stoji predja jedan red, zatim se izvadi i osuši. Kad je već suho, uzmi johove ili jasenove kore, ovu dobro izkuhaj, i u omlačnu onu vodu, „*mor*" zvanu, zamoči predju. Poslije jednog reda izvadi predju i osuši, a mor prekuhaj i uspi još malo vitriola; kad se predja osuši, potopi ju opet u mor; za 24 sata izvadi, i postupaj kao i pèrvi put. Ovo možeš 3 — 4 krat opetovati, dok nije sasvim cèrno.

Kakvo je vrěme měseca studena 1853. u Zagrebu bilo.

			Městečne četvèrti I.	II.	III.	IV.	Cělog měseca
I. Težina sraka polag barometra pri 0°. R., u parižkih liniah.	najveća			334'''. 6	332'''. 8	335'''. 1	335'''. 1
	najmanja			331'''. 7	328'''. 6	331'''. 9.	328'''. 6
	srednja			332'''. 43	330'''. 56	332'''. 97	331'''. 98
II. Toplina sraČna polag Romirova thermometra.	najveća			+4°. 0	+7°. 0	+2°. 3	+7°. 0
	najmanja			—0°. 2	+1°. 2	+1° 0	—1°. 2
	srednja			2°. 44	+3°. 71.	+1°. 11	2°. 34
III. Vrěme.	bilo je danah	vedrih		2	0	—	2
		napol vedrih		1	0	—	1
		oblačnih		4	8	8	20
	medju istim bilo je danah sa	maglom		1	4	3	8
		kišom		—	3	1	4
		sněgom		1	1	1	3
		tučom		—	—	—	—
		gèrmljavinom		—	—	—	—
	Kakov je větar ponajviše vladao			iztočni sěver jako slab	južni zapad	iztočni sěver jako slab	iztočni zapad
	Koliko je palo u višini parižkih liniah na jednu stopu zemaljskog prostora	sněga		—	00	00	00
		kiše		—	15'''. 8	5'''. 10	20'''. 18
		skupa		—	—	—	—

Opazke:

1. Kolendar „Austria“ slutio je, da će biti: od 1. — 7. proměnivo sad kiša, sad sněg: od 8. — 15. studen i močvarno vrěme; od 16. — 23. větar i mećava: od 24. do konca měseca vedri dani, nu mèrzle noći.
2: Polag stolětnog kolendara imalo bi pako měseca studena vrěme biti: do 3. vedro i studen; 4 i 5. kiša, onda do 8. lěpo vrěme; 9. do 12. kišovito; 13. — 15. kiša; 23. i 24. jako studeno; 25. kiša; 26. vedar i lěp jesenski dan; 28. lěp dan, no noćom kiša; 29. ugodno vrěme; 30. větrovito.
3. Ove je godine kod nas za ran počela zima; evo smo veće u pèrvoj polovici měseca i po nižjih gorah sněga imali; nu po polju je vèrlo malo okolo Zagreba popèrhivao.

U Zagrebu 9. prosinca 1853. Observatorium meteorologički.

Umieglavnog pravljajućeg odbara tajnik kao urednik odgovorni: Dragutin Rakovec. — Tiskom Franje Zupana u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jeden list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 51. **U subotu 17. prosinca (decembra) 1853.** **GODINA I.**

Izvěstje

o XII. glavnoj skupštini družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, koja je bila dne 15. prosinca 1853. g. u Zagrebu u Narodnom Domu.

Na skupštini je bilo 36 članovah. Zastupnike svoje poslaše: *odsěci naravoslovni* i *šumarski*, i *podružnice varaždinska* i *sveto-ivanska*. Biahu pako zastupnici

odsěka naravoslovnoga:

g. *Praunsperger Aleksa* dr., pralěčnik,
g. *Stanisavljević Dane*, c. kr. financialni savětnik;

odsěka šumarskoga:

g. *Kos Karlo*, c. kr. prisědnik kod katastra,
g. *Prinz Franjo*, c. kr. tajnik šumarski;

podružnice varaždinske:

g. *Rakovec Aleksa*, dr., i

podružnice sveto-ivanske:

g. *Barabaš Gustav*, župnik u Moravčih,
g. *Strašimir Dragutin*, župnik u Dolnjoj Zelini.

Visoki pokrovitelj družtva světli ban preuz. g. *Josip* baron *Jellačić* od *Bužima*, došav na skupštinu bude radostnim „*živio*" pozdravljen i po članu presv. g. *Benku Lentulayu*, podbanu, od strane cěle skupštine oprošen, da bi blagoizvolio primiti takodjer predsědničtvo ovoga za domovinu našu toli važnoga družtva. Na što se světli ban na preveliku radost skupštinarah i skloni, ter skupštinu otvori slědećim govorom:

„Gospodo! Dočim uslěd želje vaše uz pokroviteljstvo cěnjenog družtva toga, kojim ste mi odavno već čast izkazali, i predsědničtvo istoga preuzimam, iskreno vam se na tom dokazu pověrenja vašega zahvaljujem, te vas uvěravam, da mi je do uzpěvanja družtva mnogo stalo i da ću, akoprem sam mnogobrojnimi službenimi poslovi u svih granah javne uprave zabavljen, zadaći predsědnika koristnoga družtva toga rado se podvèrći, i to tim više, što kod živahne revnosti, koju ste pokazali u nastojanju, da dělovanje družtva dobrim uzpěhom urodi, o krepkoj podpori vašoj podpunoma uvěren biti mogu.

Družtvo ima zasad jošte slaba sredstva, koja nisu dopustila, da se sa sličnimi zavodi, obstojećimi u drugih zemljah, natěče; nu dělovanje družtva može dosad već takove poslědke izkazati, koji, dočim s jedne strane častno zasvědočavaju težnju za promicanjem gospodarstvenih interessah, s druge strane pokazuju, da je zavod taj za razvitje sposoban, te mu sveudiljni napredak obećavaju.

Ako su već poslědci ti dosta znatni bili, da dělovanju družtva povoljan izgled stave, koliko više mora ovo biti, kad se promisli, da su isti i pozornost visoke vlade probudili, koja je u otčinskoj brižljivosti za blagostanje zemlje potaknula ustrojenje gospodarstvene učionice, zavoda od izvanredne važnosti za procvětanje zemljodělstva, kod kojeg će obstanka tek družtvo ovo rěšenju zadaće svoje posvetiti se moći sa sigurnom nadom uzpěha. Pri tom mi se nemože na ino, nu napomenuti i najvišju zapověst premilostivog cara i gospodara našega, uslěd koje je, polag jednog odpisa visokog vèrhovnog zapovědničtva vojske, pogledom na proizvode, što su iz vojničke Krajine na lanjsku izložbu gospodarskom družtvu tom poslani bili, odredjeno, da vojnička Krajina kod lětošnje izložbe proizvodah u Monakovu pošiljanjem dotičnih proizvodah svojih učastvuje.

Kao što nas ovi dokazi najvišje brižljivosti na najtopliju zahvalnost obvezuju, tako će i družtvo naše mećno poticati na postojani, promicanju toli važnog zemljodělstva posvetjeni napredak, te će nas u pravcu tom vazda obodravati.

Konačno mi samo još preostaje, da vam se, gospodo, na časti, koju ste mi izborom mojim za predsědnika izkazali, opetovano zahvalim, i dočim izjavljam, da je sědnica otvorena, molim, da izvolite odmah polag programme preduzeti predmete, koji se pretresati imadu."

Sad pročita član odbornik g. *Maksimiljan Prica* slědeće

Glavno izvěstje odbora upravljajućega poslovi gosp. družtva hèrvatsko-slavonskoga o upravi družtvenih poslovah od 22. kolovoza 1852. do 15. prosinca 1853.

Premda glavno izvěstje upravljajućega odbora upravljeno na družtvo, kojemu je taj odbor organ, jest od neobhodne potrebe samo u onakovih družtvah, koja nemaju časopisa, kojim bi članovi družtveni svagda doznali tekuće poslove odborom obavljene; i premda, gdi ima takov časopis, ne samo nije potrebno, nego je dapače dangubno i neuputno, izbrajati obširno i izkazivati sve poznate čine i okolnosti družtvene uprave: zato itak neće biti neshodno u skupštinah, kao što je ova današnja, směrajući potaknuti nazočne članove na što življe učestvovanje u razpravah, koje će se povesti, spomenuti u kratko glavnije samo i važnije poslove, štono su se obavili za toga vremena, odkako je bila poslědnja glavna skupština.

Nećemo da govorimo o naših, premda bezuzpěšnih ponajviše ali itak revno nastavljenih nastojanjih, kojimi smo se uz to vrěme trudili prikloniti c. kr. kotarske oblasti na dobrostivu podporu svèrhah družtvenih, a tako i podružnice družtvene na što krepčije učestvovanje u tih trudih naših; nego ćemo ovdi napomenuti samo po-

najvažnije i ponajuzpěšnije momente i poslědke iliti plodove družtvene dělatnosti.

Tako je priredilo družtvo i zavelo godišnju izlogu domaćih proizvodah, koja je ove godine darežljivom podporom visoke c. kr. banske vlade i visokog utemeljitelja družtva našega preuzv. g. nadbiskupa zagrebskoga ***Gjure Haulika*** od ***Várallye*** drugi put postala, i u kojoj je učestvovala civilna Hèrvatska i Slavonija malo, ali tim više c. kr. vojnička Krajina, a ovaj put ponajviše c. kr. krajiške regimente: ***slunjska, varaždinsko- križevačka*** i ***varaždinsko- gjurgjevačka, brodska, gradiška*** i ***pèrva banska***; koje se ima u zaslugu upisati ponajviše revnome nastojanju gospodina c. kr. generala ***Alfonsa*** viteza ***Denksteina*** (člana), kojemu je družtvo za to, kao i za mnogo ostalo, dužno hvalu osobitu.

Kupilo je družtvo, ponajviše revnim nastojanjem svoga prijašnjega predsědnika, velmožnoga g. ***Nikole Fallera***, jednu nepokretinu iliti zemljište s pristojnimi sgradami, naměnjeno, osim drugih uzgrednih svèrhah, toj glavnoj svèrhi, da bude praktično učilište mladićem, koji hoće da se posvete struci najpotrebitijoj poslenosti čověčje, struci najkoristnijoj družtvu čověčjemu i dèržavi u obziru kako physičnom tako i moralnom. U ime kupovnine, koja čini svega skupa 8000 fr., izplatilo se je 4500 fr., ima se dakle još 3500 fr. platiti Budući da se ovo zemljište nije moglo ove godine upotrebiti i okrenuti na glavnu svèrhu, kojoj je naměnjeno, s toga bude s obzirom na družtvenu pěneznicu toliko obteretjenu město znanstvenih pokusah redovito skupocěnih na to obratjeno, kako da se bez uštèrba pripravah za rastilnjak neobhodno potrebitih iz njega izvadi i pobere korist što veća i obilatija prema sadašnjemu stanju njegovu. Pa premda ovaj dohodak nije nadoměstio trošakah uloženih u priredbu, popravak i t. d., i premda se još točno sbrojiti nemože niti proračunati, budući da još nisu prodani glavni plodovi, kao sěno, kukuruz i t. d., ipak se može vaskoliki dobitak, neodbivši odatle troškovah (Brutto-Ertrag) udariti na 700 for. sr.

Družtvu za razprostiranje poljodělstvenih makinah i spravah, osnovanome po odličnih licih naše cesarevine i gospodarstva, stojećemu pod previšnjom zaštitom, pristupilo je naše družtvo s glasonosnom dionicom od 500 for. sr., opunovlastivši kao svoga postojanoga zastupnika u skupštinah toga družtva člana presv. g. ***Metela Ožegovića*** od ***Barlabaševca***, c. kr. savětnika kod višnjega suda u Beču.

Što se tiče ***narodnoga museuma***, pověrena okrilju i brigi gospodarskoga družtva, museum nije se razměrno toliko umnožio, koliko je uznapredovao time, što su mu pojedine struke pristojno uredjene; o koje su si neki članovi neumornim trudom stekli zaslugah prevelikih. Tako g. ***Ljudevit Vukotinović***, uredjujući skirku mineralogičnu; g. dr. ***Schlosser***, uredjujući sbirku biljoslovnu (botaničnu); g. pralěčnik dr. ***Praunsperger***, uredjujući sbirku zoologičnu; g. savětnik financialni ***Dane Stanisavljević***, uredjujući sbirku physikalnu i čineći meteorologična motrenja; g. major ***Mihajlo Sabljar***, skupljajući raznovèrstne starine i uredjujući sbirku starinah i numismatnu.

Ovim povodom napominjemo ovdi kao na městu najshodnijem putovanje članovah gg. ***Ljudevita Vukotinovića*** i dr. ***Schlossera*** pod zaštitom i o trošak visoke banske vlade po domaćih krajevih naših na svèrhe mineralogično-biljoslovne; koje putovanje ima se smatrati kao važan napredak k tome, kako da se svestrano poznade zemlja naša.

Osim toga pošlo je družtvu za rukom, ter je pridobilo i sklonilo poznatoga oenologa i pomologa g. ***Franju Trummera*** iz Gradca na to, da obidje i izpita vinograde u Hèrvatskoj. G. ***Trummer*** izvèršio je svoju zadaću za ovu godinu obišavši i razvidivši vinograde u okolici od Zagreba, u županiji križevačkoj, a tako isto u području c. kr. krajiških regimentah varaždinskih; kojom prigodom stekoše si zaslugah o dobro obćenito u provincialu gg. članovi ***Skender Zdenčaj Zahromićgradski*** i ***Josip Čačković Vèrhovinski*** kao vodje i pomoćnici g. ***Trummera***, u vojničkoj pako Krajini varaždinsko-križevačkoj i varaždinsko- gjurgjevačkoj potaknu silno ovo poduzetje član presv. g. general ***Denkstein***.

Neděljni list družtveni pod imenom „Gospodarskih Novinah", koi je zaměnjen s predjašnjim měsečnim listom družtvenim, dobiva sve to više pomagačah i dopisateljah, i sve to više predbrojnikah i čitateljah. Pa premda je žaliti, da se uslěd poziva visoke banske vlade upravljena na sve obćine u Hèrvatskoj i Slavoniji jedva do 30 obćinah na ovaj list predbrojilo, zato itak ima sama c. kr. križevačka regimenta krajiška 47 predbrojnikah, što imademo najprije zahvaliti napomenut. g. generalu ***Denksteinu***, a onda pres. g. obèrstaru iste regimente ***Philipoviću***. Dosad svih skupa predbrojnikah ima do 650.

Ako družtvo jest dužno ovdi s pohvalom napomenuti, da je više gospode članovah koje izplatilo, koje se izjavilo gotovim na kratke obroke izplatiti onih 100 for. sr. *), kojimi se u jedan mah odkupljuje godišnji prinesak po 4 for. za pěneznicu družtvenu, ter odkupnik pravo zadobiva, da bude upisan medju utemeljitelje družtva; a ono moramo s druge strane izpověditi, da se godišnji prinesci za družtvenu pěneznicu preneuredno platjaju, ter tako neostaje upravljajućemu odboru ino, nego predložiti, neka izvoli družtvo odlučiti, kako da se utèraju i poberu prinesci zaostali. Ovdi napominjeno s pohvalom, da si je vrědni član g. ***Naum Mallin*** stekao zaslugah o rukovodjenju pěnezničtva i računah družtvenih.

Napokon usudjuje se upraviteljstvo družtveno navesti, do je ono nedavno kao i svagda činom pokazalo svoju pripravnost, žalibože rědko kad upotrebljenu, kojom rado dovoljuje željam i naměram onih gospodarah, koji hoće da se posluže njegovim savětom i njegovim položajem, po kojem ovo upraviteljstvo ponajbolje poznaje ona města, odkuda se mogu nabaviti sprave i makine poljodělstvene. U tom pogledu napominjeno, kako je putem ovoga upraviteljstva nabavio si podpredsědnik i član vitez g. ***Ambroz Vranicani Dobrinović*** makinu za koš enje, koja je pozornost dostojnu u nas na se obratila; kako se je na zahtěv nekoje gospode naručilo 20 centih guana putem člana g. ***Anastasa Popovića*** iz takova města u Londonu, gdi se najsigurnije i najjevtinije dobiva pravi guano peruvianski.

Izmedju odsěkah i podružnicah družtvenih učestvovali su činom u promicanju težnjah i svèrhah družtvenih samo ***odsěk šumarski i odsěk naravoslovni, podružnica varaždinska i sveto-ivanska***.

Od susědnoga i dalekoga inostranstva od družtvah kao i od privatnih licah prispěvaju družtvu ovome bez povoda, — jerbo kako ono, budući zanemareno toliko kod kuće ter nebudući kadro daru dati uzdarje, da se usudi pozvati druga inostrana družtva na zaměnu zanimivih izvěstjah, — prispěvaju mu, velimo, znakovi pozornosti, uvage, naklonosti i najrevnijega podporoljubja, ter moramo ovdi očitovati, kako smo uvěreni, da bi u naših kotarskih oblastih i članovah družtvenih puno manje iste revnosti i dobre volje trebalo, pa bi ovo družtvo do-

*) Vidi jim imena u br. 39. Gospodarskih Novinah.

spělo do toga, ter bi moglo za obćenito dobro toliko raditi i učiniti, što mu je svèrha i jezgra njegovoga nastojanja, a ujedno si zaslužiti u istinu, i dostojnim se pokazati onoga uvaženja, koje mu inostranstvo sad s uljudnosti oddaje, uprav rekuć bez zasluge i povoda.

U Zagrebu, 15. prosinca 1853.

Odbor upravljajući poslovi gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju.

(Dalje drugi put).

Odsěk šumarski.

Zapisnik sastavljen u odbornom sělu odsěka šumarskoga hèrvatsko-slavonskoga 1. prosinca 1853.

Pritomni: načelnik *Karlo Kos*; odbornici *August Prokopp*, *Julio Schapper*, *Franjo Resz*, *Franjo Prinz*.

Sělo otvori o 10. uri prije pódne g. načelnik odsěka, ter budu razpravljani predmeti slědeći:

I. Izabiran bude izvanredni zastupnik odsěka šumarskoga za skupštinu družtva šumarskoga cesarevine austrijanske, koja će biti 20. prosinca t. g. u Beču u zemaljskom domu.

Većinom glasovah bude na to izabran g. nadzornik od šumah *Franjo Resz*, koi ovaj ured primi izjavivši, da će o svom trošku u Beč i natrag putovati.

Po glasu §. 18. pravilah šumarskoga družtva dèržavnoga bude mu izdan vĕrodostojan list, kojim će se obzakoniti kao zastupnik, a ujedno obavěstjeno je upraviteljstvo dèržavnoga družtva šumarskoga o tom, da je g. *Resz* odavle poslan kao zastupnik.

Zatim bude rěč povedena o onih predmetih, koje programma družtva šumarskoga cesarevine austrijanske u 6 točakah obsiže, kao što slědi:

a) *Programma* za izvanredna skupštinu šumarskoga družtva cesarevine austrijanske, koja će biti 20. prosinca 1853. o 9. uri u jutro, a, ako uztreba, i slědećih danah u Beču u domu zemaljskom.

1. Pretresat će se proměne i nadopuniti pravila družtvena uslěd previšnje odluke nj. c. kr. ap. veličanstva od 8. sèrpnja 1853., kako da uzmogne ovo družtvo i nadalje obstojati.

2. Podnět će se molba visokoj c. kr. vladi, kako da bi se olakšala izměna ili kupnja tudjih zemaljah pomanjih nahodećih se unutar samih šumah u savezu s odkupom služnostih (Servituten) po patentu od 5. sèrpnja 1853.

3. Govorit će se o osnovi priměrka za katastar šumarski, i o ustanovah, koje bi trebale za rukovanje toga katastra putem oblastih postavljenih na izvèršivanje zakona šumarskoga, — povodom poziva visoke c. kr. vlade.

4. Govorit će se o tom, što i koliko je dosad dělovao zakon šumarski od 3. prosinca 1852, i věćati o predlozih, koji bi se u tom poslu imali učiniti visokoj c. kr. vladi.

5. Potvèrdjivat će se tajnik družtveni, kojega je privremeno imenovalo upraviteljstvo.

6. Prijavljat će se predmeti, koji bi se imali razpravljati u redovitoj glavnoj skupštini družtvenoj god. 1854.

Osobiti pozor obrati ovaj odsěk na točku 4., ter g. načelnik odsěka donese slědeći predlog, koi bi se imao podněti dèržavnome družtvu šumarskome i u glavnoj skupštini podupirati:

b) *Predlog odsěka šumarskoga hèrv.-slavonskoga.*

Kraljevina hèrvatsko-slavonska zajedno s Primorjem ima, kako se je izvidilo, prostor od 315 [] miljah od prilike, od kojih 295 [] miljah mogu se uzeti kao plodne, a 20 [] miljah kao neplodne.

Šume zauzimlju od toga plodnoga prostora 127 [] miljah od prilike, iliti 43 %, od kojih su:

116 3/4 [] milje ili 92 % obrastjene s tvèrdim dèrvom, 10 1/4 [] milje ili 8 % s dèrvom mehkim, koje ukupno na godinu dati mogu

tvèrda dèrva . . 950.000 i
mehka „ . . 100.000, dakle

svega skupa 1,050.000 hvatih od 30″ mĕre dolnjo-austrijanske.

Glavna vrědnost svegakolikoga proizvoda od svih vèrstih, — uzimljući na godinu čisti dohodak popreko sa 7,200.000 for. sr., — može se 6 po što računajući udariti do na 120,000.000 for., od kojega šumski prostor, ubrajajući amo i uzgredne koristi šumah (kao žirovinu, berbu lučacah (Knoppern), pašu i t. d.) 7,200.000 for. srebra, dakle 10 po sto i 120,000.000 for. ili 1/10 glavne vrědnosti iznosi.

Ako uzmemo, da ima u zemlji 850.000 dušah žiteljah, a zemljodèržacah 171.000, a ono dodje na svaku glavu izmedju žiteljah do 1.5 rali šume, a na godinu 1, 23 hvat. doljno-austrijanske mĕre dèrvah; zatim na svakoga zemljodèržca 7, 42 rali šume, a na godinu 6, 14 hvatih dolnjo-austr. mĕre dèrvah.

Pretežnija vèrst dèrva u ravnicah i na pomanjih visinah jesu gradun i dubac (Trauben- und Stieleiche), u srednjih gorah bukva, a u gorah poviših jela, bor i bukva.

Cera (Zerreiche), dobra kestenova dèrva, grabra, jasena, javora, brěsta, breze, lěskovine, smreke, topole i vèrbe i t. d. ima gdigdi na kupe, ali ponajviše u manjini uz gore pomenute vèrste dèrva.

Šume su — osim nekoga maloga prostora, 10 [] miljah od prilike, koi dèržavi pripada, — ponajviše u rukuh velikih zemljodèržacah iliti vlastelah, a ponešto i u rukuh obćinah i sborovah (korporacijah).

Vaskoliki prostor šumah posvuda je skoro obteretjen služnostju (servitutom) dèrvarije, žirovine i paše, koje služnosti izvèršuju se na městih bez mĕre i granice, a to čini, ter se nemogu ove služnosti na bèrzu ruku urediti.

Uprava šumah, osim malo njih, jest u rukuh ponajviše ljudem šumarstvu nevěštim, koji po običaju naših predjah sěkući samovoljno sad ovdi sad ondi, prenaopako gospodare, ter svaki dan to gorje šume upropastjuju.

Ova tužna okolnost i nevolja potrebuje, da bi se što skorije izdale stroge zakonite uredbe u tom pogledu; a to je ne samo želja u obće, nego je to i od neobhodne potrebe s razlogah narodnoga gospodarstva i s obzirah dèržavnih.

Nj. c. kr. apostolsko veličanstvo dostojalo je previšnjom odlukom od 3. prosinca 1853. na zaštitu svojine i dizanja i gojenja šumah premilostivo izdati zakon šumarski věku shodan, koi je već zakon u ostalih krunovinah u krěposti, i koi bi se dao shodno uporaviti i u ovoj zemlji.

S toga je odsěk šumarski hèrvatsko-slavonski na korist domaće kulture od šumah opet prinudjen zamoliti putem svoga zastupnika: neka bi izvolilo čestito šumarsko družtvo dèržavno u visoke c. kr. vlade izhoditi, da se ovaj zakon šumarski što prije uvede i u Hèrvatskoj i Slavoniji; koje moleći očituje ovaj odsěk šumarski još neko mněnje, koje bi se imalo u glavnoj skupštini po glasu programme točke 4. uvažiti.

Po §. 23. ovoga zakona šumarskoga upućene su političue oblasti, da prigledaju, kako se gospodari sa svimi šumami njihovih kotarah u obće.

Priznajući dobru naměru ove zakonite naredbe, a niti kaneći okèrnuti joj svèrhu i pristojnu vrědnost, — što u ostalom odsěku šumarskome i nepripada, — usudjuje se ipak ovaj odsěk to očitovati: da bi praktična uporaba ove naredbe mogla naići na velike zapreke, kao što je možda već naišla u ostalih krunovinah, a te zapreke bile bi ogromnije u zemlji takovoj, gdi je šumarska věština još vèrlo zaostala, kao u Hèrvatskoj i Slavoniji.

S toga misli ovaj odsěk, da bi možda visokoj c. kr. vladi, pokazujućoj svoju brižljivost o blago svih zemaljah mudrimi naredbami u svakom pogledu, povoljno bilo, odobriti i one puteve i načine, kojimi će se najjamačnije postići svèrhe njezine osobito ondi, gdi prouzročeni time troškovi nepretežu u pogledu narodnoga gospodarstva plodovah i koristih, koje se odatle mogu izvaditi.

Na temelju toga usudjuje se šumarski odsěk hèrv.-slavonski uz molbu za što skorije uvedenje šumarskoga zakona i u ovoj krunovini, ponizno predložiti još i to:

1. Da bi se kod c. kr. visokoga naměstničtva imenovao kao technični savětnik i šumarski izvěstitelj jedan zemaljski nadzornik od šumah poredivši ga jednome c. kr. šumarskome savětniku, koi nadzornik imaó bi u pogledu techničnom sa strane političe prigledati i nastojati o tom, da se dèrži šumarski i lovački zakon po svojkolikoj zemlji; i

2. Da se pristavi svakoj političnoj okružnoj oblasti (županiji) po jedan nadzornik od šumah uzporedjen jednome c. kr. šumarskome tajniku (nadzorniku poreznome), koi bi plaću brao od dèržave ili iz zaklade zemaljske, ter kao technični izvěstitelj u obsegu okružja (županije) u političnom i techničnom pogledu nastojao o tom, da se strogo dèrži zakon šumarski i lovački.

Područje ovih organah odredjeno je potanje samim zakonom šumarskim i lovačkim, a moglo bi se osobitimi naputi još točnije odrediti.

Po izvidjenom dosád prostoru šumah i po sadašnjoj razredbi političnih oblastih trebalo bi u ovoj zemlji postaviti 6 nadzornikah od šumah, izmedju kojih bi imao nadzirati:

nadzornik od šumah u Zagrebu
31 [] milju ili 43 % plodnoga prostora;
u Rěci
13 [] miljah ili 50 % plodnoga prostora;
u Varaždinu
15 [] miljah ili 35 % plodnoga prostora;
u Križevcih
13 [] miljah ili 40 % plodnoga prostora;
u Osěku
36 [] miljah ili 41 % plodnoga prostora,
i u Požegi
19 [] miljah ili 53 % plodnoga prostora od šumah.

Neka izvoli velečestito dèržavno družtvo šumarsko ovo smireno mněnje šumarskoga družtva hèrvatsko-slavonskoga u dojdućoj svojoj skupštini prigodom věćanja i odlučivanja o predlozih, koji će se po programme točki 4. podněti visokoj c. kr. vladi, po mogućnosti i u toliko uvažiti, u koliko bi se tom sgodom radilo o tom, da se ustanove měre i naredbe, koje bi se ticale šumarstva po svojkolikoj cesarevini, ter tako se ticale i ovozemnoga šumarstva budi odmah budi u napredak.

Dano u odbornom sělu šumarskoga družtva hèrvatsko-slavonskoga. U Zagrebu 1. prosinca 1853.

Kos v. r.

Pošto ovaj predlog jednoglasnom pohvalom odobren bude, za to, da se dalje podnese, prikladnim pronadjen, ter odborom upravljajućim podpisan, bude uručen g. poslaniku *Franji Reszu* s tim uputom, da ga doglasi skupštini šumarskoga družtva dèržavnoga u Beču, ter predade upraviteljstvu podpore radi.

II. Budu izabirani zastupnici za glavnu skupštinu gospodarskoga družtva hèrv.-slav., koja će biti u Zagrebu 15. prosinca t. g.

Na obćeniti uzhtěv bude izabran g. načelnik *Karlo Kos* i c. k. šumarski tajnik *Franjo Prinz*.

III. Bude dogovaranje povedeno o tom, kad da bude glavna skupština šumarskoga odsěka hèrv.-slavonskoga?

Na skupštini u Pakracu dne 21. kolovoza 1852. bude odredjen grad Rěka kao sastanište odsěka šumarskoga za godinu 1853.

Pošto pako nastadoše nepredvidjene zapreke, ter se nemogaše na vrěme tamo skupština sastati; bi prinudjen g. načelnik, sporazumiv se s odborom, odrediti drugo město kao sastanište skupštine za ovu godinu, i to město Šokac-Miholjac u Slavoniji, ter ujedno tamošnjega vlastelina g. barona *Prandau-a* zamoliti: neka bi izvolio na skupštini, na 5. t. m. uročenoj počastno načelje preuzeti, a za naměstnika mu bude izabran g. nadzornik od šumah *Adalbert Schmidt*, a za poslovodje budu ujedno odabrana g. g. šumar *Adolf Dankelovsky* i kontrolor od šumah *Kristian Pranza*.

No gospodin baron, izjaviv pismom upravljenim g. načelniku svoju hvalu na poděljenoj mu počasti, odgovori, da mu je prežao, što mu zasad nije uzmožno radi nastalih zaprekah naměnjeno mu počastno načelje preuzeti, ali priznajući shodnost pravca i nastojanja šumarskoga dodade, da je svagda gotov svakome koristnome poduzetju pomoć po mogućstvu nakloniti, i da bi bilo želiti, kad bi što više članovah i prijateljah šumarstva uzmoglo na skupštinu doći.

S toga istoga razloga da bi probitačno bilo a i shodno, kad bi se ova skupština odgodila do na proljetje, gdi su putevi i ceste bolje i udobnije a po tom i putovanje lakše.

U ostalom da bi g. baron pripravan bio, pobrinut se za stan i hranu p. n. gg. učestnikah skupštine.

Uvažujući ove temeljite razloge odgodio je g. načelnik ovogodišnju skupštinu, ter osobitim pismom g. barona *Prandau-a* o tom obavěstio, izjavljajući mu hvalu što topliju na obrečenoj družtvenim svèrham krepkoj podpori i pozivljući ga s nova, neka bi izvolio na proljetje g. 1854. počastno načelje preuzeti, a ujedno ostavljajući mu na volju, da rok za skupštinu sám odredi, ter ga bar jedan měsec prije doglasi g. načelniku, kako da ovaj uzmogne za vremena, što treba, narediti.

Izabrani naměstnik i obojica poslovodjah budu bez promjene ostavlěni.

(Konac drugi put.)

Umieglavnog pravljajućeg odbara tajnik kao urednik odgovorni: Dragutin Rakovec. — Tiskom Franje Župana u Zagrebu.

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 52. U subotu 24. prosinca (decembra) 1853. GODINA I.

Novine Gospodarske

izlazit će i g. 1854. kao i dosad. Cěna jim je ista kao i dosad, i vidi se na čelu ovoga lista. Jedino p. n. gg. članove, kojim se polag družtvenih pravilah ove novine pošiljaju, zatim sve one, koji članovi nisu, a novine su naručali, nu dosad novacah poslali nisu, molimo uljudno, da bi jedni i drugi dužnosti svojoj što skorije zadovoljili.

Za preporuku Gospodarskih Novinah neka služi to, što su jih već pèrve godine obstanka njihova perom podpomagala, osim visokih i slavnih poglavarstvah u Hèrvatskoj, Slavoniji i Krajni, i osim sl. podružnicah varaždinske i sveto-ivanske, još i slědeća p. n. gg. suradnici i dopisatelji:

Bedenko Janko,
Bleiweiss Ivan, dr.,
Brlić A. T.,
Brlić I. A.,
Čačković Vèrhovinski Josip,
D. F.,
Dimitrev Milan,
Dobranić Janko,
Faller Nikola,
Filipović Ivan,
Gèrloci Luka,
Hlubek Franjo, dr.,
Iveković Stěpan,
Klinggräff Karlo,
Kos Karlo,
Kovačević Josip,
Kupski Bogumil,
Magdić Mate,
Marjanović Stěpan,
O. M. S.,
Ožegović od Barlabaševca Metel,
Pacelić Vinko, dr.,
Polgár Josip,
Prasnička rodj. Bertićeva Jelisava,
Praunsperger Aleksa, dr.,
Prica Makso,
R. D.,
Rusan Ferdo,
Sabljar Antun,
Sabljar Mijo,
Skalar Mijo,
Sladković Venacijo, o.,
Stanisavljević Dane,
Šavor Josip,
Švajcar Nikola,
Schaper Julijo,
Tomić od Trešćena Daroslav,
Trummer Franjo,
Uhèrnik Andrija,
Veselić Krunoslav,
Vranicani Ambroz,
Vranicani-Dobrinović Ambroz, vitez,
Vukotinović Ljudevit,
Zdenčaj od Zahromić-Grada Skender,
Zoričić Petar. i t. d.

Izloga 1853. godine.

Poslaše (nadalje) p. n. g. g.:

Dne 10. prosinca.

XVII. Radočaj Franjo, župnik u Novoj Bukovici:
sanduk sèrčikah;

Dne 13. prosinca.

XVIII. Prasnička rodj. Bertićeva Jelisava:
a) jedan stolnjak iz lětnog u vodi močenog lana,
b) jedan stolni rubac iz lana na rosi močenog s muštrom: měsec i zvězda,
c) jedan rubac iz konopljenog pověsma,
č) suvih šljivah, kako jih je ona sušila*),
ć) četiri fele jabukah, naime: mašancigericah, tafetnicah, zelenikah i božičnicah,
d) hajdene kaše } kao što jih obično u Biškupcih kod Varaždina seljanke prave.
dj) žitne kaše }

Dne 14. prosinca.

XIX. Taborski Gustav, vèrtlar člana g. Kažimira Jellačića od Bužima, vlastelina, c. kr. kotarskog sudca u Samoboru:
1 kanapé, 2 fotela i 1 stol, što je sám napravio od dèrva, tèrske i gljivah.

*) Vidi br. 48. Gospodarskih Novinah. *Ur.*

Dne 22. prosinca.

XX. Guteša Ilija, iz duga ulice u Zagrebu:

a) carevog brašna (Kaiser-Auszugsmehl), pravljenog u Karlovcu na mlinu Vase Tulića,
b) tri druge vèrste brašna od iste tvornice.

Izloga g. 1853. u Zagrebu.

Od člana **Ljudevita Vukotinovi a.**

U Križevcih dne 17. prosinca 1853.

Čuje se sa više stranah, a i novine němačke iz Zagreba pišu, da gledè izloge tobožnih proizvodah gospodarskih velika je mlitavost, da gospodari pošiljaju malo ili ništa da nepošiljaju. Kad čověk čita prijave poslanih stvarih, opazi, da je Krajna najveći kontingent dala i da poslani komadi najvećma spadaju u odsěk rukotvorah; odakle slědi, da je izloga ova *obèrtno-tvornička*, a ne izloga *obèrtno-gospodarska*. Naměra gospodarskoga družtva, zavodeći izloge, biaše ta, da se gospodarom prilika pruži, da mogu proizvode svoje gospodarske, kao što su: *svake vèrsti žito, sočivo, sěme od rastlinah kèrmećih, vino, voće, brašno* iz njihovih mlinovah, *minerali* iz njihovih planinah, n. p. kameno ugljevje i t. d. na priličnom městu naměstiti, da jih svět može viditi, ter da i sami i svět može sažnati: *tko je šta proizveo? gdě se ovo ili ono dobiti može?* i da se može: *tèrgujućemu světu pokazati, kakovih ima u zemlji našoj stvarih za tèrgovinu valjanih.*

Nu šta vidimo? — Vidimo na veliku našu žalost, da baš oni, za kojih je najveću korist izloga odredjena, najmanje za nju mare.

Kada čověk ovakove symptome vidi, i to u onakovo doba, gdě sve okolnosti silno zahtěvaju, da se mogućnim nastojanjem svatko potèrsi podignuti materialno stanje zemlje naše, kada čověk vidi i čuje, da naši gospodari i vlasteli samo jadikuju i viču: *da su skupi težaki, da jih ni dobiti nemoreju, da nisu kadri iziti, da imaju velike tèrhe, da nije nikakove tèrgovine* i t. d., pa kad polag svega toga isti gospodari ovi ništa nečine, nego samo uvěk jadikuju, to neostaje drugo, nego da čověk na tu misao dodje: *da je narod ovaj jako bolestan i slab, ter da mu nema druge budućnosti, nego propast po mlitavosti njegvoj!*

Tà ista mlitavost ova vidi se u literaturi ne manje, nego što i u ostalih strukah narodnoga života. Gděkoja stvar započne se sa enthusiasmom, nu za mala ohladni i odumre. Zlo ovo poslědica je starih i dugih praemissah, koje su u sadašnjih okolnostih sve to više došle na vidilo, nu koje su odprije bile zastèrte kopreno m. Dobro uredjeno podučavanje naroda u obće i strogo vladanje gledè materialnih i nationalnih odnošajah domaćih moglo bi Hèrvate i Slavonce preporoditi; nu tome treba mnogo vremena i tèrpljivnosti.

U svemu, što god čověk predlaže, preduzima, čuje vazda odgovor: *Kak bi to bilo, . . . to je jako težko, ja nemorem . . . pak zakaj bi to bilo, to vse nikaj nehasne i t. d.*

Nismo badava suseđi Turakah; sigurno jim priličimo u mnogom obziru jako; ja nimalo nedvojim, da je tursko susědstvo mnogo krivo, da smo takvi, kao što jesmo, a da drugoga suseda imademo, da bi izobraženost i obèrtnost u nas bila na višem stupnju.

Što se koristi izloge zagrebačke tiče, ona bi samo odtuda postati mogla, kad bi n. p. žene graničarske poveći broj: pojasah, bisagah, sagovah (ćilimah), šarenicah, tkanicah i t. d. pošiljale, i da se skladišta tèrgovačka od ovakove robe počimlju podizati, da tim načinom proizvodi ovi postanu predmetom tèrgovine i izvorom bogatstva narodnog; to niti meni, niti komu drugomu hasni, kad vidimo izložene komade nekoliko neděljah, a poslije si svak svoje uzme natrag. Nu time nemislim odreći vrědnosti izlogi, nego samo mnijem, da bi sada već misliti trebalo, da se izlogi praktična naměra ovakova za temelj podvèrgne. Što se pako gospodarah i vlastelah tiče, to bi trebalo skèrbiti, da se gdě to u Zagrebu „*prodaonica domaćeg vina zametne i otvori*"; Sramota je prekoredna, kad se u gostionicah zagrebačkih pije: *Vösslauer, Grinzinger, Gumpoldskirchner, Šomlouer i Ofner, a kad zaištem domaćega vina, onda mi — donesu nekakovu kiselicu vodenu.*

Dok mi jadikujemo i dok se sèrdimo, drugi nam pametniji od nas i ono, što bi nam hasniti moglo, uzimlju izpred nosa.

Izvěstje

o XII. glavnoj skupštini družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, koja je bila dne 15. prosinca 1853. g. u Zagrebu u Narodnom Domu.

(Nadalje.)

Sad blagajnik družtva, — očitovavši, da će obširne račune, dopiruće do konca ove godine, o novoj godini zaglaviti i tiskom obělodaniti, i ponovivši (kao što je i u glavnom izvěstju upravljajućeg odbora napomenuto), da se godišnji prinesci preneuredno platjaju, — predloži skupštini, neka izvoli odlučiti, kako do se utěraju i poberu prinesci zaostali.

Odlučeno: da se svaki član, koi je šta dužan, osebice pozove, da plati svoj dug, i predsědnik světli ban uzè sám na se pozivnice podpisati; a svakako da se ima u podpunoj krěposti uzdèržati §. 10. i 11. pravilah gospodarskoga družtva, stvorenih dne 23. kolovoza 1852. u XI. glavnoj skupštini; koji §§. ovako glase:

„§. 10.

Prinesak.

Svaki redoviti član družtva dužan je svake godine platjati prinesak od četiri forinte srebra najmanje u pěneznicu družtvenu, a zato će dobivati za pó cěne predbrojne jedan priměrak (exemplar) gospodarstvenoga neděljnoga lista, u kojem će se ujedno oglašivati razprave svih organah družtvenih, pa i glavnih skupštinah.

U koje mu drago doba godine tko se u družtvo upiso, dužan je platiti prinesak za svu godinu. Prinesci imadu se najkašnje do konca lipnja svake godine bez opomene platiti budi bezposredno u pěneznicu družtvenu, budi posredno putem podružnicah (§. 26).

Družtvo će biti vlastno, ako uztreba, ma i sudbenim putem pobirati prineske, koje dužan ostane koi član, izza kako se je iz družtva izpiso.

§. 11.

Izpis iz družtva.

Tko hoće iz družtva da se izpiše, dužan je, povrativ diplomu, pismeno to prijaviti odboru upravljajućemu; no ima platiti prinesak za svu onu godinu, koje se je godine izpiso, jer drugčije će se dug iskati od njega putem sudbenim.

Dokle se god to pismeno neprijavi, dotle ostaje član dužan platjati prineske i ostale dužnosti izvėršivati."

Izbor glavnog odbora upravljajućeg.

Buduć da su se dosadašnja p. n. gg. podpredsėdnici *Ambroz* vitez *Vranicani-Dobrinović* pismeno, i *Karlo Jellačić* od *Bužima* ustmeno odrekli podpredsėdničtva toga radi, što nebivajući za stalno u Zagrebu u sėdnice glavnoga odbora nemogu uredno da dolaza; zatim buduć da je jedan od gospode odbornikah preminuo, i buduć da su nekoja dosadašnja gospoda odbornici time, što su rėdko kad, ili što gotovo nikad nisu došli u sėlo upravljajućeg odbora, pokazali time, da nisu u stanju to poradi javnih, to poradi privatnih svojih poslovah zadovoljivati dužnosti odborničkoj: s toga budu po predsėdniku svėtlom banu predloženi, a pa skupštini odobreni i potvėrdjeni

za podpredsėdnike p. n. g. g.:

Kralj Ivan, opat, pėrvostolne cėrkve zagrebačke custos i kanonik,

Pejačević od *Virovitice Petar*, vlastelin, c. kr. župan županije osėčke;

za odbornike p. n. g. g.:

Zidarić od *Sudovca Ivan*, vlastelin, savėtnik kod c kr. banskog stola,

Tomić od *Treščena Daroslav*, vlastelin, c. kr. financialni nadsavėtnik u miru,

Faller Nikola, vlastelin, c. kr. predsėdnik od katastra,

Zdenčaj od *Zahromić-Grada Eduardo*, vlastelin,

Cačković od *Vėrhovine Josip*, zemljodėržac,

Meguscher Franjo, c. kr. šumarski savėtnik,

Praunsperger Aleksa, dr., zemljodėržac, pralėčnik u miru,

Stanisavljević Dane, c. kr. financialni savėtnik,

Kos Karlo, c. kr. prisėdnik kod katastra,

Mallin Janko, zemljodėržac, tėrgovac,

Price Maksimiljan, odvėtnik,

Cudermann Franjo, c. kr. prisėdnik kod katastra.

Predlozi.

Zastupnik sl. podružnice sveto-ivanske, g. *Dragutin Stražimir*, župnik Dolnjo-Zelinski, predloži od strane svoje podružnice: „neka družtvo gospodarsko nastoji kod visoke c. kr. vlade izposlovati, da se što skorije stvori zakon kakov, po kome bi morali seljaci težake davati gospoštijam za obradjivanje njihovog polja za primėrnu ptatju", podkrepljujući svoj predlog razlozi napomenutimi u „Izvėstju o sėdnici gospodarske podružnice sveto - ivanske dne 2. prosinca t. g. dėržanoj u Svetom Ivanu." (Vidi br. 50. Gospodarskih Novinah).

G. *Ožegović* od *Barlabaševca Metel:* Želja, koju vrėdni zastupnik sl. podružnice sveto-ivanske izražuje, jest doduše obćenita; ali u obziru načina, kako da se ova želja izpuni, neslažem se s njime, jerbo nedėržim za mogućno i vėrojatno, da bi se sad, gdė je tlaka ukinuta, izdati mogla naredba, kojom bi se dėržavljani, ako vlastelom ništa dužni nisu, prisiliti i primorati mogli, da kod pojedinih vlastelah za stanovitu platju težače. Takova bi naredba duboko zasėkla u prava pojedinih žiteljah svakome pripadajuća, a i izvėršiti ovakovu naredbu bilo bi posve nemogućno. Po mome mnenju bilo bi mnogo bolje, svėrhi shodnije, pače i neobhodno potrebito, da se život patriarkalni u našega naroda jedared uredi. Ovim jedino načinom moći će se doskočiti s jedne strane nevolji i prosjačtvu prostoga puka, s druge pako strane pomanjkanju rukuh kod gospodarstva potrebitih; kad se naime dobrome gospodaru dade moć, da može svoje ukućane dėržati u redu, ter da jih može, kad svėrše kućne poslove, poslati na dėlo i izvan kuće, kako bi i sebi i kući od koristi bili, i zajedno obćenitoj potrebi zadovoljili.

U sadašnjem žalostnom stanju našega seljaka nemože čovėk temeljito prosuditi koristi života patriarkalnoga; jerbo upravo nered, koi je poradi pomanjkanja javne, u tom obziru posredovati imajuće, vlasti većom stranom u sličnih slučajevih zavladao, ubija sve blagodati patriarkalnoga života, a to zato, jerbo s jedne strane nitko kuće gospodara neće da sluša, s druge pako strane nitko kuće gospodara u izvėršivanju njegove vlasti neće da podupire, jednom rėči, odkako je vlast gospode zemaljske prestala, nitko neće da doskoči neredu i tužbam medjusobnim; od političkih i sudačkih načelnikah kotarskih, koji su i onako množtvom svojih službenih poslovah obteretjeni, to se zahtėvati nemože; organi pako obćinski za tu svėrhu još tako opredėljeni nisu, da bi u stanju bili silnoj ovoj potrebi zadovoljiti; ter tako biva, da seljaci većom stranom neslušajući kuće gospodara, dok ima kruha i vina dangubeći i ništa neradeći, domaće svoje dėlo zanemaruju, ter tako dan na dan sve to više propadaju.

Toga radi najveća je nužda, da se život patriarkalni u našega naroda što prije sadanjim okolnostim shodno uredi. Tad ćemo vidėti, kako će s poslušnostju ukućanah prama gospodaru i radinostju seljakah napredovati blagostanje naroda.

Medjutim pitanje ovo mnogo je važnije, nego da bi se o njemu ovom prilikom moglo što god konačno ustanoviti; jerbo rėšenje ovog pitanja iziskuje zrelo i svestrano protresanje.

Toliko je sigurno: kad bi mi ukinutjem života patriarkalnog htėli da doskočimo pomanjkanju težakah, da bi naskoro vidili množtvo prosjakah bez kuće i kućišta, koji se okolo skitju i javnoj sigurnosti prete; vidili bi naskoro konačnu propast našega naroda, a polag svega toga niti bi pomanjkanju radinih rukuh, a još manje pomanjkanju vozne marhe doskočili.

Nu nadamo se, da će ovaj vele važni predmet visoka vlada ozbiljno protresti i na obćenitu korist rėšiti; i zato netreba nam pokušavati onakvoga sredstva, kakvo nam predlaže vrėdni zastupnik sl. podružnice sveto-ivanske; srėdstva naime, koje se i onako na pėrvi mah pokazuje kao neshodno i nepostižno.

G. *Vėrbančić Slavoljub*: Neka se glavnica smetne, kako je to u Ugarskoj učinjeno, pak da se odtuda darovi dėle onome, ko najvise dėlačah zaradi.

Predsėdnik svėtli ban: Mi svi spoznajemo težkoće, koje su uslėd najnovijega prevrata u odnošajih seljačkih, osobito pako poslije ukinutja tlake za gospodarstvo nastale; mi svi znamo, da je seljaka našega pri malenih njegovih potreboćah i rad malena njegova nagona i želje za dobitkom jako težko, a često putah da ga baš i nije moguće ni za razmėrno veliku platju ganuti, da rádi, i da je toga radi proizvodjenje u domovini našoj veoma palo, a usuprot dražina proizvodah od

ovo nekoliko malo godinah digla se na trostruko i četverostruko.

To je, gospodo moja, istina jako žalostna. ali nemojmo zato duhom klonuti, nego nastojmo umnoženom radnjom težkoće té nadvladati; nastojmo štedit i dragocěno vrěme i sile za radnju, kojeno smo dosad često nemilice trošili; nastojmo upotrebljenjem makinah naknaditi, koliko je moguće, nestadak težačkih rukuh; ufajmo se s pouzdanjem u brigu visoke vlade naše, kojano će doskora gradjenjem cestah i žėlěznicah puku našemu pružiti sredstvah, da bude mogo proizvode svoje opěneziti i tim načinom umnožati proizvodjenje, zasluždu i blagostanje.

Tim ćemo načinom poslědice i phase toga prevrata pomoćju božjom pretrajat tako, kakono i ostali puci u Europi.

Predlog vrědnoga zastupnika sl. podružnice svetoivanske po mojem je mnenju sadašnjim potrebo ćam vremena i uredbam zakonitim tako jako protivan, da se ni pomisliti neda, da bi ikoi od štovane skupštine nanj pristati mogao.

(Konac drugi put).

Odsěk šumarski.

Zapisnik sastavljen u odbornom sělu odsěka šumarskoga hèrvatsko-slavonskoga 1. prosinca 1853.

(Konac.)

IV. Bude izabran naměstnik jedan za onaj slučaj, ako koi član upravljajućeg odbora odsěka šumarskog nebi mogao doći u periodične njegove sědnice.

Većinom glasovah bude izabran g. c. kr. šumarski tajnik, *Franjo Prinz*, koi je to dragovoljno primio i već u ovome sělu službovao kao odbornik.

V. Budu izdane prijamnice članovom odsědka šumarskoga, koji su sad pristupili, i budu primljeni novi članovi.

Prijamnice su izdane za g. c. kr. directora šumah ***Leopolda Möllera***, i g. c kr. šumarskog tajnika ***Franju Prinza***, a primljeni su za članove odsěka šumarskoga visokoblagorodni g. c. kr. tèrpeznik ***Polikarpo Paravić Čabarski*** i šumarski kontrollor u Čabru g. ***Jakob Pibernig.***

VI. Bude povedena rěč o tom, kako pretežniji dio članovah odsěka šumarskoga nije dosad dovoljio dužnosti svojoj ustanovljenoj §. 11. pravilah odsěka šumarskoga.

G. načelnik izjavlja, da mu je žao, što su posve prestali platjat se prinesci za odsěk šumarski, koji su zaostali za godinu 1852. svega skupa 139 fr. sr., koje on sám ima još pobrati, i u ime kojih je unišlo dosele samo 30 fr. u gotovu; a po doglasu g. pěneznika ***Dragutina Rakovca*** platilo je dosad samo malo članovah odsěka šumarskoga za god. 1853. svoje prineske po 4 fr., koji se imadu neposredno polagati u pěneznicu družtva gospodarskoga po odluci glavne skupštine od 23. kolovoza 1852., po kojoj se svaki član odsěka šumarskoga ima smatrati ujedno i kao član družtva gospodarskoga hèrv.-slavonskoga, ter kao član takov dužan je od 1. sěčnja 1853. počamši platjati godišnji prinesak po 4 fr., budući time oprošten od platitbe prineska posebnoga po 2 fr. za odsěk šumarski.

Tim povodom odluči upravljajući odbor, da se putem javnih listovah pozovu u obće, koji platili nisu, neka bi zaostale prineske što prije položili, pa ako bi ovaj poziv bez uzpěha ostao, da se onda dotični p. n. g. g. članovi u javnih listovih imenice pozovu, neka bi dovoljili što prije dužnosti dobrovoljno na sebe uzetoj, ter svojim podpisom ojamčenoj.

Pošto se o još nekih predmetih rěč povede, — izjavi g. načelnik odsěka šumarskoga o 1. uri po pódne, da je sělo završeno.

U Zagrebu, 4. prosinca 1853.

Karlo Kos v. r.
kao načelnik.

Nošaji (nošnje).

Od **Stěpana Marjanovića**.

(Nadalje).

III. *Mati Graničarka u brodskoj regimenti u polje iduća na posao, i čedo svoje na glavi u kolěvci (zibki) noseća.*

Nosi na glavi neku vèrst od kapah, koja se „*počelica*“ [1]) zove. Počelica je pokrivena nekim platnom, koje je na krajevih plavom vunicom ukrašeno i zove se „*rubac*“. Na ledjah nosi veliku pèrtenu torbu i u njoj hrane za poslenike. U jednoj ruci dèrži klupko, a u drugoj vreteno, i tako, da bezposlena neide, predju s klupka na vreteno namatje [2]).

IV. *Graničar u brodskoj Krajni u Babinoj Gredi i okolo nje* [3]).

Nosi na glavi okrugli plitki *šešir*, kadkada i bělu kožnatu kapu „*šubu*“ ili „*šubaru*“ zvanu; na pèrsih *pèrsluk*, najviše od plave čohe; na mišicah haljinu cèrnu od erdeljskog sukna „*gunjac*“ zvanu; na ramenih *torbu* (bez koje Slavonac nikud niti korak iz kuće neizilazi, dapače počesto s njom i spava); okolo bokovah *tkanicu*. I *čakšire*, drugač *hlače* zvane, nosi većom stranom prostrane od běloga sukna i od čohe plave, bojničkim gajtanom ukrašene. Zatim domaće *obojke* i običajne *opanke*.

V. *Narodni nošaj šumara običajno u zimi u brodskoj regimenti.*

Na glavi nosi od zelene čohe kapu lisičjom kožom opèrvaženu s koje na vèrhu lisičji rep visi. Ova kapa zove se „*lisičina*“. Pèrsi zahode u *kožušak* lěpo izvezeni, vèrhu koga s ramenah nuz lěvi bok visi u Slavoniji poznana *torba*. Na mišicah nosi sive boje *gunjac* skoro do kolěnah dugačak, koi običaje vazda okolo ogèrlice, djepovah i svuda okolo krajevah izstavljen biti zelenom čohom, kao znamenjem šumarskim. Vèrhu toga nosi *čakšire* navadno mèrko-plave čohe, i *čizme*.

VI. *Graničar u brodskoj Krajni oko Vinkovacah, naime u Ivankovu, Vodjincih, Cèrnoj, Rokovcih, Andrijaševcih, Rětkovcih i t. d.*

Nosi na glavi zelenu vunenu, lisičjim pèrvazom izloženu, kadkad i sasvim bělu kožnatu kapu „*šubara*“.

---

[1]) Počelica je neka malena pèrtena kapica s preda cèrvenom čohom ukrašena. Ova kapa samo gornju stranu glave, time i kosu (vlasi) pokriva.

[2]) Ovako se žene nose u brodskoj Krajni okolo Broda i u gradiškoj Krajni okolo Nove Gradiške. No u brodskoj Posavini i u srěmskoj rědko gdě što žene od počelicah znadu.

[3]) I u gradiškoj regimenti ovaj je nošaj spaziti.

zvanu, ili okrugli *šešir*, naokolo kožom obšiveni i kositèrnim lěvom ili slamnim pletivom ukrašeni, i obuče ili od cèrnoga, sivoga, ili od běloga sukna, najviše u naokolo cèrvenom čohom, kano bojom izstavka brodske regimente, na krajevih i okolo djepovah obšiveni „*gunjac*“. ***Pèrsluk*** nosi od čohe. Okolo bokovah ima *tkanicu* i na tkanici gděkoi *čemer*. *Čakšire* ohuče od sivoga ili běloga sukna, ili pako od plave čohe, bojničkim gajtanom ukrašene. Na nogah nosi neku vèrst čizamah bez gjona, koje „*mestve*“ zovu (no to samo mogućniji, i ne samo u ovom predělu, nego svuda po Slavoniji i Srěmu), i na njimi običajne *opanke*. *Torba* nesmije nikad u Slavonca izostati, išao on u cèrkvu na molitvu ili u polje na posao. Ovako se nose Graničari i u gradiškoj regimenti.

VII. ***Graničar brodski i gděgdě gradiški na stanu*** [4]***), ili u polju, ili u šumi.***

Osim običajnoga *šešira* (škriljaka) nosi i kapu kožnatu „*šubaru*“ ili „*šubu*“ zvanu. Nosi osim toga ***pèrsluk*** ili ***kožuh***, na koi obuče neku vèrst pèrtenih haljinah od debeloga platna, koju „*zóra*“, „*zortlija*“ i „*palojka*“ zovu. Na *gatjah* ili ***čakširah (hlačah)*** nosi neku vèrst nogavicah, takodjer od debeloga platna, koje „*pantalone*“ nazivaju [5]). Noge obuje u vunene ***obojke*** i ***opanke***. Na plećih nosi *torbu* od kože (kadkad i od strune), na kojoj se kadkad vidi jedivo izstavljeno.

VIII. ***Mlada (snaša) Bèrdjanka u slavonskoj Krajini okolo Broda i Nove Gradiške.***

Glavu lěpo ***šamijom*** obvije, pa ju ukrašuje *cvětom* i ***štrepami***, solufe pako *perjem* od divjeg patka, koje „*fèrčiec*“ ili „*kosurice*“ zovu. Okolo vrata nosi skupocěne *djerdane* i na njimi visećih više komadah *cekinah*. Na tělu imade od glave do petah skoro dugačku čohali haljinu plavetne, kadkada i cèrnkaste boje, koju „***čurak***“ nazivlju. Ova je malo světlijim plavim gajtanom krasno izcifrana Haljina ova kadkada 100 forintih i više stane i jest věnčana odora. Izpod oděće ove viri odozdol suknena *cekelja* i ***rubina (košulja, skuti)*** plavetnom vunicom u slici pticah lěpo ukrašena. Noge obuje u suknene *čorape* kupovne, plave boje, i *cipele* ili *opanke*. Snaša ova, kad u cèrkvu ide, običaje neki šareni peškir „*rubac*“ ili „*rubčić*“ zvani na mišici zavěšit nositi, na koi došav u cèrkvu klekne.

IX. ***Snaše i děvojke*** [6]***) u brodskoj Posavini okolo Babine Grede, Županje i Drenovacah ponajviše.***

Obmotaju, kao i Bèrdjanke, glavu ***šamijom*** većinom běle boje, koju naravnim i rukotvornim cvětom, štrepami i perjem od čaplje ukrase. Kose svedu u tri pletenice, izmedju kojih jednu u zatiljku posve pokriju, druge pako dvě sa stranah, izpod ušiuh, na město perja od divjeg patka (koje Bèrdjanke nose i *fèrčice* zovu), kano solufe obviju [7]). Okolo vrata nose djerdan i na njemu redom deset i više nanizanih *dukatah* i svilenu, najviše žute boje, ili pako vunenu bělu, umětno izvezenu ***maramicu***, koju vèrhu lěpo izcifranoga i navadno cèrvenom čohom izstavljenoga *gunjca* preko ramenah visiti puštaju. ***Pèrsluk*** nose raznimi grančicami ukrašeni od cèrvene, žute, zelene ili plave svile. Gděkoje imaju suknenu vlastitoga proizvoda, gděkoje kupovnu pèrtenu plavetnu, a gděkoje svilenu kad kakve boje *kecelju* ***(pregaču, zapreg)***. Osim toga hode kadkada samo u *košulji* ***(rubini)*** dol cèrvenom uzkom sveziljkom ili plavom vunicom narešenoj; kadkada na košulju obuku i *suknju* ili pèrtenu ili svilenu. Na nogah nose kupovne *čorape*, *cipele*, *opanke*, često i *čizme*, naime zimom. Ovako nagizdane, no gologlave samo i na věnčanje idu. — Jedne i druge snaše, to jest Bèrdjanke i Posavke, lětom se nose kao i děvojke (samo što ove gologlave hode, ili kao snaše Srěmkinje, s tom samo razlikom, što one od ovih malo drugčiji ures na glavi imadu, t. j. Slavonke obviju si glavu malo više dugoljasto, a Srěmkinje više na okruglinu paze i većma se cvětom nakite.

[4]) Stanovi su neki obori nešto malo od kuće oddaljeni u bajnoj okolici, gdě Graničari svoju marvu, konje, koze i t. d. dèržati, hraniti i od njih hasnu brati običaju. Na ovakvih stanovih običajno najstariji u kući, koji već za teže poslove nisu, obitavaju. Ovakovih stanovah ima skoro svaka kuća, osobito pako u brodskoj Posavini.

[5]) Ovakove vèrsti čakšire (hlače), kako takodjer i haljine (zóre, zortlije, palojke) najviše ljudi nose okolo Požege. Ne rědko i žene je u zórah viděti, osobito kad ráde.

[6]) No děvojke gologlave samo ures glave imajući.

[7]) Ove su solufe kod snašah nekih, koje redju kosu imadu, više putih kučinami izpunjene.

Pokušalište gospodarskoga družtva.

Popis tèrsovnih ključecah, što jih je član odbornik g. Josip Čačković Vèrhovinski pokušalištu gospodarskoga družtva u Zagrebu od svake fele u manjem ili većem broju poklonio i u ruke vèrtlaru Trummeru měseca sludena o. g. predao.

s bělim grozdjem:

1. Alföldi Szölö
2. Bartheiner, *muhak*
3. Burgunder echter weisser
4. Damascener
5. Eicheltraube, *javor, kozjak rani.*
6. Geissdutte, *kozjak*
7. Gutedel früher
8. Gutedel geschlitztblättriger
9. Gutedel weisser
10. Gutedel Pariser
11. Honigler
12. Kanigl
13. Kracher
14. Lamberttraube
15. Lämmerschwanz
16. Malvasier früher, *moščina rana*
17. Malvasier später, *moščina pozna*
18. Mehlweiss, *drišćec, krukopetlina, deklino*
19. Mosler, *belina dugovata*
20. Muscat de Jura
21. Muscat de Smyrna
22. Muscat weisser
23. Orleans
24. Ortlieber gelber
25. Reuschling
26. Riessling
27. Ritscheiner
28. Seidentraube gelbe
29. Semendrianer
30. Šopatna, *šiprina*
31. Sylvaner grüner
32. Tokayer, *belina drobna*
33. Traminer
34. Urbanitraube
35. Veryus
36. Wälschriessling
37. Vogeltraube;

s modrim grozdjem:

1. Bodenseetraube
2. Damascener
3. Eicheltraube
4. Isabella
5. Kauka
6. Klevner früher
7. Klevner später
8. Kölner, *cèrnina mukovata*
9. Ochsenauge, *volovnjak*
10. Pinau blauer
11. Pinau violetter
12. Portugieser
13. Trollinger
14. Wälscher früher
15. Wälschriessling
16. Wildbacher
17. Zimmettraube, *kapčina mala*;

s cèrnim grozdjem:

1. Heunisch
2. Kleinungar
3. Lacryma Christi
4. Morillon zweifärbiger
5. Muscateller
6. Refosco
7. Riessling;

s cèrvenim grozdjem:

1. Gewürztraube
2. Gutedel
3. Gutedel königlicher
4. Heunisch
5. Muscat grauer
6. Muscat
7. Portugieser, *kraljevina, imbrina.*
8. Riessling
9. Trollinger
10. Zierfahndler.

Svega 71. felu.

Osim toga je isti gospodin poklonio: 2 vagana koštican jabučnih i kruškovih, do 2 požunca trešnjevih i toliko šljivovih.

Podružnica varaždinska.

XIV. zapisnik skupštine gospodarske podružnice varaždinske pod predsědničtvom g. Stěpana Vukovića, podružnice predsědnika, u pribitnosti gg. odbornikah, više članovah i perovodje g. Mavre Brooza dne 6. prosinca 1853. obdèržavane.

1. Za zastupnika podružnice ove na 12. glavnu skupštinu hèrv. - slav. gospodarskog družtva u Zagrebu izabran je član g. *Aleksa Rakovec* dr., i skupština ova si laska, da će isti gospodin zastupničtvo to najvećom pripravnosti primiti.

2. Potvèrdila je skupština ova §. 1. 13te odborne sědnice od 6. studena t. g., kojim je odlučeno u buduće obdèržavati odborne sědnice gospodarske ove podružnice kod kojega goder izmedju podružničkih članovah na ladanju (selu).

3. Čim bi pisanjem pozivah na odbornike i članove podružnice ove za svaku sědnicu mnogo posla bilo i nitko se time tèršiti mogao nebi, poveo se je govor o tome, da se pozivi ovi dadu tiskati; na što je g. *Mavro Brooz*, kao podružnice drugi perovodja, uslužno izjavio, da će on, za prištediti podružnici troškove, kao što je i do sada, sve moguće pisarije, makar jih još toliko bilo, vazda sám i bezodvlačno obavljati; to bude sa zahvalnostju primito i odlučeno, da se ova zahvalnica skupštine vèrhu tolike pripravnosti i revnosti u zapisniku napomene.

4. Što se preinačenja obstojećeg zakona o novačenju tiče, ostaje predlog za ovogodišnju skupštinu hèrv.-slav. gospodarskog družtva u smislu predlogah za glavnu skupštinu od prošle god. dne 17. kolovoza ovdě izradjenih tim više, čim je i ovogodišnje novačenje naše gorske obćine jednakim načinom oteretilo, ko što i prošlih godinah, ter su opet tù gorske obćine $^2/_3$ cělog podžupaninskog kontingenta stavile, dočim je ostalih sedam sa gradom Varaždinom jedva $^1/_3$ dalo.

5. Svestrane tužbe o kvarima, koji se od vremena uvedenog novog sudbenog postupanja u gospodarstvu u polju, šumama i vinogradima bezobzirno i podvostručenim nehajstvom dèrzovitih pastirah nanašaju, ter se urednim sudbenim putem težko i mudno rěšavaju, ganule su skupštinu ovu na to, da je jednodušno zaključeno, dělovati po svom zastupniku onamo, da se u smislu naših predlogah za glavnu skupštinu od prošle godine umoli vis. banska vlada: da svojim načinom pospěšiti blagoizvoli izdanje zakona o poljskoj policii, i ako to moguće nebi bilo, da se oživotvori §. 10. zakona od 1. ožujka 1850. izišavšeg u pèrvom komadu zemaljskog lista, izuzamši pèrvu stranu istog §. o pomirenju, to jest, da se dade načelnikom obćinah, izim slučajevah pod kazneni zakon spadajućih, sudbenost sa ovèrhom do 12 fr. sr.

6. Opetovano se u smislu §. 21. ovostranih predlogah od prošle godine predlaže ovogodišnjoj glavnoj skupštini, da se nepravilnom sěčenju dèrvah, kojim su šume u domovini našoj jur tako poharane, da se je za nekoliko godinah bojati sveobćem pomanjkanju dèrvah, predupredi zakonom o uvedenju oekonomie šumske. U smislu istog §. ima se takodjer opetovano pozvati član g. *Dallinger*, nadziratelj klenovničko-trakostjanskih šumah, da izradi što prije osnovu zakona za uvedenje oekonomie šumske, koja će se osnova od strane podružnice ove glavnom odboru gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju predložiti.

7. Odlučeno je, da se isti član g. *Dallinger* odmah po predsědničtvu umoli: da pokloni narodnom museumu svoje vèrlo lěpo i ukusno izpunjene tetrebe (Auerhühner), ter ako jih nebi dao na poklon, da se pribave uz priličnu cěnu.

8. Da se c. kr. podžupanija varaždinska umoli, neka obćine, koje po ovostranom predsědničtvu jur pozvate do sad se još izjavile nisu, pozove, da domorodnom gospodarskom družtvu pristupe kao uredni po zastupnicih predstavljati se imajući članovi.

9. Buduć da su sve obćine u ovoj podžupaniji naznačile zemljišta za dudinjake i cěpilnjake za sve svoje učionice izim učionicah u Bednji, Kamenici i Lepoglavi: s toga bi zaključeno, da se umoli član preuz. gosp. grof *Gjuro Dražković* od *Trakostjana*, da obećano jur prije u tu svèrhu za pèrve dvě učionice zemljište sada odměriti i pokloniti blagoizvoli; za Lepoglavu pako da se umoli preč. kaptol začesanski, da ustupi u tu istu svèrhu potrebito zemljište.

10. Radi osobite brižljivosti i revnosti, kojom c. kr. podžupan varaždinski gos. *Ognjoslav Utiešenović* nastoji o utemeljenju dudinjakah i cěpilnjakah kod svake učionice, odlučeno je, da mu se iz skupštine ove podnese zaslužena zahvalnica.

11. Izvěstja o ovogodišnjim zemaljskim prirodima i njihovoj cěni, koja su jur u odbornoj sědnici podružnice ove od 9. studena u pretresivanju bila, na novo su pretresivana i s neznatnim preinačenjem sajamske cěne odobrena, ter je sastavljen obći pregled pod A i B, koi se ima podněti glavnom gospodarskom družtvu za Hèrvatsku i Slavoniju.

12. Za utemeljiti i konačno urediti dudinjake i cěpilnjake kod svake učionice u ovoj podružnici, umoljen je g. predsědnik, da ide od města do města, ter da učini potrebita u tom poslu s porazumljenjem c. kr. podžupanije i dotičnih obćinah. Zajedno ima se u svakom městu, gdě je ustrojen cěpilnjak, umoliti najbližnji družtveni član, da ga više putah nadgleda.

13. Odlučeno je i nadalje predbrojiti na „Novice“ i platiti za ovogodišnji tečaj, ter se zahvaliti uredničtvu, koje je cělu ovu godinu uredno pošiljalo isti list na podružnicu bez predplate.

14. Ima se umoliti vis. c. kr. banska vlada, da iz zemaljske blagajnice ovoj podružnici opreděli neku svotu za nagrade onim seljakom, koji se u poljodělstvu kakovim goder načinom odlikuju.

15. Toli željno očekivani družinski red je jur privremenom naredbom vis. c. kr. banske vlade prije više měsecih izdan, no nije onako obnarodovan, da ga svaki polag svoje znamenitosti i koristi u gospodarstvu uvažiti može: s toga umoliti se ima c. kr. podžupanija, da se dotičnim putem i načinom proglasi.

16. Vis. c. kr. banska vlada izvolila je odpisom od 15. studena t. g. pod br. 15,857. družtvu gospodarskom za Hèrvatsku i Slavoniju dostaviti, po preuz. gosp. ministru *Bachu* objavljeni lěk suprot bolesti tèrsa sastojeći u uvarku od pušenca duvana. Uvažavajući ovo dobročinstvo od neprocěnjene koristi za domovinu našu, koje jedino blagostanje sastoji u vinstvu, odlučila je podružnica ova: umoliti vis c. kr bansku vladu, da svojim načinom izposluje kod vis. ministeriuma financijah, da se u istinu i praktično oživotvori onaj milostivi c. kr. patent, kojim se dopušta svakom gospodaru na 72 [] hvata uz opreděljenu platju za svoju porabu saditi i gojiti duvan, jer je za uvarak dobro sve korěnje i kocenje.

U Varaždinu dne 6. prosinca 1853.

Stěpan Vuković s. r.
predsědnik.

Mavro Brooz s. r.
perovodja.

A.

Izvěstje

o stanju zemaljskih prirodah i plodovah s njihovom sajamskom i okolišnom cěnom podnešeno upravlajućem odboru hèrvatsko-slavonskog gospodarskog družtva za godinu 1853.

Naime prirodah	stanje pojedinih prirodah	sajamska i okolišna cěna u srebru	da li se pojedini ovi prirodi mnogo ili malo siju i proizvadjaju	Opazke: 1. Kakovo je rastju pojedinih prirodah služilo vrěme, i koje su bile posledice istog vremena? 2. Jesu li u področju ove podružnice učinjena kakova nova pokušenja gospodarska i kakovim uzpěhom?
Pšenica	zlo	vagan 4 fr. 30 kr. — 5 fr. 20 kr.	samo kod gospoštijah mnogo	
Raž	zlo	3 fr. 24 kr. — 4 fr.	svestrano i mnogo	
Kukuruz	zlo	2 fr. 48 kr. — 3 fr.	svestrano i mnogo	
Ječam	zlo	2 fr. 24 kr. — 3 fr.	u ravnicama više	
Zob	srednje	1 fr. 40 kr. — 2 fr.	samo kod gospoštijah mnogo	
Proso	srednje	3 fr.	neznatno	
Hajda	srednje	2 fr. — 2 fr. 24 kr.	svestrano i mnogo	
Bažulj	dobro	3 fr. 30 kr. — 4 fr.	s kukuruzom	
Krumpir	zlo	2 fr.	odkad gnjije, svestrano po malo	
Repa	srednje	20 kr. do 30 kr.	za domaću porabu	
Kupus	zlo	100 glav 2 fr. 40 kr. — 4 fr.	za domaću porabu	
Vino	kakvoća srednja kolikoća srednja	vedro 3 fr. 20 kr. do 4 fr.	proizvadja se množina	
Voće	šljive, jabuke i kruške dobro	šljivah suhih cent 4 fr., šljivah vagan 48 kr.	šljivah i jabukah mnogo	
Sěno	dobro i čisto	cent 1 fr. do 1 fr. 20 kr.	samo městimice mnogo	
Otava	srednje, nu dobro	1 fr.	isto tako	
Dětelina i grahorica	1a dobro, 2a zlo	neprodaje se	najviše kod gospoštijah	
Konoplje	vèrlo zlo	funt 12 kr. do 20 kr.	samo za domaću porabu	
Lan	vèrlo zlo	20 kr. do 24 kr.	u ravnicama po nešto	
Galete	slabo	30 kr. do 36 kr.	kud ima dudovah po nešto	
Med	kod starih pčelacah zlo, kod mladih pčelacah dobr.	cent 12 fr. do 14 fr.	po malo	
Želud bukov	dobro	od glave 40 kr. do 1 fr.	ima ga dosta, kad urodi	
Želud hrastov	veoma malo městimice	. . . .	mnogo manje nego li bukovog	
Gubač	nema ga ove godine	. . . .	nije rodio ove godine	
Dèrva tvèrda / Dèrva mehka	hrastova 6—8 fr., bukova 8—10 fr.; može se jih pako prodati 1200 hvatih do 1500. izim gospoštije Trakoštjan, koja jih 100 do 150 hvatih razprodaje, nema jih na prodaju nitko.			

Na 1.

a) Pšenica, čim je naglo dozorila od vrućine, u zèrnu je vèrlo slaba i drobna, slame je dovoljno, zèrna pako malo.

b) Raž je svestrano uzela magla početkom měseca sèrpnja, a što je magli uteklo, to je u zèrnu slabo i drobno, slama je dračnata, nu ipak više kako lani.

c) Kukuruz poradi kišovitog vremena zaostao malen u klasu a u zèrnu zločest i cèrviv.

d) Po goricama je grozdju po nešto smud, većom stranom pikac osobito po gnjaćah nahudio, a stranom i bolest, koja se je ove godine pojavila, nu za sve to je ipak ove godine više vina u obće nego li lani, premda je srednje.

e) Repa i kupus radi suše nije mogao rasti.

Na 2.

Pogl. g. *Koloman Bedeković* je pokus učinio s makinom za sěno sušiti, što mu je tako dobro za rukom pošlo, da u gospoštiji svojoj Jalžabetskoj nije na sušenje sěna i otave niti jednoga sušača potrošio.

U Ivancu dne 10. prosinca 1853.

Mavro Brooz s. r.
perovodja.

B.

Izvěstje
o marvinskih sajmovih s obzirom na broj i cěnu svake vèrsti marhe i stada podnešeno upravljajućem odboru hèrvatsko-slavonskog gospodarskog družtva za godinu 1853.

Ima li u podružniciovoj sajmovah i gdě?	Vèrste marhe i stada u obće	Broj pojedinih vèrstah u obćini	Cěna sajamska domaća i pobližnjih sajmovah	Opazke: 1. O marvinskih bolestih i načinu kako se lěče. 2. O napredku i nazadku odgojivanja marve u obće kod seljaka i o uzrocih istoga.
U Varaždinu na dan sv. Mirka, na dan sv. Jurja i na dan sv. Ivana.	Volovi gospoštinski veliki	554	par po 200 fr. — 280 fr.	Na 1. a) Metuljice; seljaci jih lěče sa lugom ili neupotrebljavaju ništa, gospostije pako sa soljom. Uzroci su metuljicah poplavljena kèrma. b) Odgojivanje marhe je u nazadku kod gospoštijah nekojih radi prodaje sěna na livadama i neobradjivanja njivah, a kod seljakah radi uvedenih premnogih dělah na jednoj strani, a na drugoj radi pomanjkanja livadah i pašnikah.
U Vinici dan po Markovu, na veliki četvèrtak, u srědu pred Tělovo, zatim svaki poneděljak po kvatèrnoj nedělji.	Volovi seljački manji	2530	110 fr. — 180 fr.	
	Krave gospoštinske velike	593	komad po 45 fr. — 90 fr.	
U Petrijancih dne 16. svibnja.	Krave seljačke manje	8539	18 fr. — 38 fr.	
U Toplicah u poneděljak po Filipovu, poneděljak po Tělovu, poneděljak po Markovu, i u poneděljak po uzvišenju sv. križa.	Konji plemeniti veliki	138	200 fr. — 500 fr.	
	Konji seljački manji	3192	40 fr. — 150 fr.	
U Klenovniku dan po sv. Trojici i 13. lipnja.	Mulci	4	30 fr. — 40 fr.	
	Magarci	21	4 fr. — 9 fr.	
U Biškupcih 16. kolovoza i 9. rujna.	Ovce	729	2 fr. — 10 fr.	
	Koze	8	1 fr. — 3 fr.	
Kod sv. Jalžabete u poneděljak pred Troj., 16. kolovoza, i 20. studena.				

U Ivancu 10. prosinsa 1853.

Mavro Brooz s.
perovodja.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: **Dragutin Rakovec.** — Tiskom **Franje Župana u Zagrebu.**

GOSPODARSKE NOVINE.

Izdaje jih na světlo družtvo gospodarsko za Hèrvatsku i Slavoniju.

Od ovih novinah izaći će svake subote po jedan list na pó tabaka (arka). Cěna mu je: za članove gosp. družtva, koji su u Zagrebu nepošiljajući jim novinah u kuću: 1 fr. sr.; za članove, koji su u Zagrebu, pošiljajući jim novine u kuću: 1 for. 30 kr. sr.; za članove izvan Zagreba po pošti: 1 for. 30 kr. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, nepošiljajući jim novinah u kuću: 2 for. sr.; za one, koji nisu članovi, a u Zagrebu su, pošiljajući jim novine u kuću: 2 for. 30 kr. sr.; a za one, koji nisu članovi, a izvan Zagreba su, po pošti: 3 for. sr.

BROJ 53. **U subotu 31. prosinca (decembra). 1853.** **GODINA I.**

Izloga g. 1853. otvorena.

Zaštitnik i prédsědnik družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, světli ban **Josip** baron **Jelačić** od **Bužima**, otvorio je danas dne 31. prosinca 1853. g. u 10. urih prije pódne izlogu 1853. godine.

Izloga 1853. godine.

Poslaše (nadalje):

Dne 28. prosinca.

XXI. Sl. c. kr. nar. gradiška krajiška regimenta br. 8.

Popis stvarih:

1. iz kumpanije Okučanske města Bodegraja br. 29. od *Sare Čambaske*:
   1 vuneni pokrivač;
2. „ „ „ „ „ br. 64. od *Marije Gacke*:
   1 vuneni stolnjak;
3. „ „ „ „ Benkovca br. 19. od *Teovane Damjanovičke*:
   1 vuneni pokrivač;
4. „ „ „ „ „ br. 22. od *Anice Janičke*:
   1 komad vunenog tkaniva 5 rifah dugačak;
5. „ „ „ „ „ br. 22. od *Mande Janičke*:
   1 komad vunenog tkaniva 5 1/2 rifa dugačak;
6. „ „ „ „ Tèrnakovca br. 8. od *Trje Šeatovičke*:
   a) 1 komad vunenog tkaniva 6 rifah dugačak,
   b) 1 vuneni pokrivač;

(Stvari ove nisu na prodaju.)

7. „ „ Petrovoselske „ Štivice br. 66. od *Mare Blašetičke*, stražmeštrovice:
   a) 1 vunena šarenica. Cěna . . 12 fr. — kr.
   b) 1 koperta. Cěna . . . 8 „ — „
8. „ „ „ „ Godinjaka br. 16. od *Ane Ivaniševičke*:
   a) 1 vunena pregača. Cěna . . 4 „ — „
   b) 1 rubac (marama). Cěna . . 1 „ — „
9. „ „ Kapelske „ Sičah br. 28. od *Eve Kovačevičke*:
   1 vuneno pokrivalo. Cěna . . 11 „ — „
10. „ „ „ „ „ br. 71. od *Jule Kešerčevke*:
    1 vuneno pokrivalo. Cěna . . 12 „ — „
11. „ „ „ „ Dragovacah br. 24. od *Bare Kaurinovičke*:
    1 vuneno pokrivalo. Cěna . . 10 „ — „
12. „ „ „ „ Komarnice br. 10. od *Eve Klaričke*:
    1 vunena zaprega. Cěna . . 7 „ — „
13. „ „ „ „ Sičah br. 23. od *Jere Šebeličke*:
    1 vunena zaprega. Cěna . . 5 „ — „
14. „ „ „ „ „ br. 28. od *Eve Kovačevičke*:
    1 vunena zaprega. Cěna . . 5 „ — „
15. „ „ „ „ Dragovacah br. 2. od *Eve Žepčevičke*:
    1 vunena zaprega. Cěna . . 4 „ — „
16. „ „ „ „ „ br. 2. od *Mande Žepčevičke*:
    1 koperta od žute svile. Cěna . 16 „ — „

17. „ „ Oriovačke „ Oriovca br. 71. od *Mare Čaldarovićeve:*
a) 1 komad domaćeg platna 9 rifah dugačak. Cěna . . . 6 „ — „
b) 1 vunena šarenica. Cěna . . 15 „ — „
c) 1 laneno tkanivo za ručnike (peškire). Cěna . . . . 3 „ — „

18. „ „ „ „ Kujnika br. — od *Mare Skočeca* bačvara žene:
a) 1 vunena šarenica. Cěna . . 15 „ — „
b) 1 koperta. Cěna . . . 8 „ — „
c) 1 dvostruko tkani ručnik. Cěna . 3 „ — „

19. „ „ „ „ Oriovca br. 7. od *Angelije Gabričke:*
a) 1 koperta od presne svile. Cěna . 15 „ — „
b) 1 šarena torbica vunena. Cěna . 2 „ 30 „

20. „ „ „ „ „ br. 46. od *Eve Iličke:*
1 šarena tkanica vunena. Cěna . 2 „ — „

21. „ „ „ „ „ br. 41. od *Mare Čaldarovičke:*
a) 1 vunena zaprega. Cěna . . 5 „ — „
b) 1 vunena zaprega druge boje. Cěna 5 „ — „
c) 1 šarena torbica vunena. Cěna . 2 „ 40 „

U Novoj Gradiški dne 19. prosinca 1853.

Jacobs s. r., oberstar.

Odgovor na oprovèrgavajući sastavak člana g. Č. V. o valjenju tèrsovah u br. 48. Gospodarskih Novinah.

Člana **A. Š.**

Tek neki dan čitao sam broj 48. Gospodarskih Novinah i u njem oprovèrgnutje opazakah mojih sadèržanih u br. 46. istih novinah o valjenju tèrsja u Hèrvatskoj po g. *Trummeru* izraženih. Iz oprovèrgnutja sam opazio, da član g. *Č. V.* hoće da brani čověka od neprijatelja, kojega on nema; jer ja proti osobi i authoritetu g. *T.* ništa nemam; ovdi se rádi samo o stvari i mnenju, proizlazilo ono od g. *Trummera* iz Gradca ili od g. *Trummera* iz Pariza, ja bi to isto bio pisao. I ovo me je prinukalo, da se još jedan put s članom g. *Č. V.* u prijateljski i praktični razgovor upustim.

Ja dopuštam, da je g. *T.* malo valnikah vidio u hèrvatskih vinogradih, jer je slučajno bio sprav u onih predělih, gdi ljudi i mnogo polja i mnogo vinograda imadu, i gdi se naravno najgorje obdělava tèrsje. Ali da valjenje tèrsja ovdi poznato nije, toga nedopuštam. Kazao sam takodjer, zašto u obće obljubljeno nije; Ima pako predělah u Hèrvatskoj. gdě seljaci većom stranom iz vinogradah živu, ter jih marljivo obdělavaju, n. p. u Gornjoj Stubici. mogao bi član g. *Č. V.* viděti čitave vinograde seljačke povaljene. Jesam li po tom hotio sebi ili Hèrvatom laskati, kad sam ono tvèrdio, što svaki čověk viděti može? Znam ja dobro, na kojem je stupnju poljodělstvo u Hèrvatskoj napram Štajerske; neka samo svaki Hèrvat prispodobi red i marljivost poljodělca okolo Gleichenberga i Kappensteina; sa žalostju će morat priznati, da još za sto godinah u Hèrvatskoj tako biti neće!

U ostalom razglabanje onoga, ima li g. *Trummer* pravo, nema li, to neće našega seljaka skloniti, da bude marljiviji i da vali tèrsje; što bi naša svèrha biti morala. Gospodine moj! ja mislim, da je i moj i vaš trud u zalud glede seljaka. Kod nas će samo onda poljodělstvo procvasti, kad se ukine život patriarkalni, a to se samo s vremenom postići more i nas dva nećemo toga doživěti.

Sad ide član g. *Č. V.* dalje, ter brani izreku g. *T.*, da je naime jedini način staro tèrsje pomladiti valjenje tèrsa, i kao jedini razlog za ovo mnenje navodi g. *Ta.* ampelographički authoritāt. Što se poznavanja pojedinih tèrsovah i njihovih imenah tiče, to pèrvenstvo g. *T.* dopuštam; što se pako dostoji obdělavanja tèrsja, osiguravam člana g. *Č. V.*, da mu takvih u vinodělstva navesti mogu authoritetah više, koji su svi za to, da je bolje stari vinograd pomladiti s ključeci, nego li s valniki.

Razloge pako č. g. *Č. V.* mislim oprovèrći slědećim: 1. Kaže č. g. *Č. V.*: koi bi tèrsje ponovio s ključeci, da bi priroda više lětah izgubio. Ja mislim, da su kod nas do sada (i od sad će još dugo vremena tako biti) samo imućniji gazde mogli vinograde na kakov god način ponoviti; a svaki imućniji ima kod nas ili jedan veliki ili više manjih vinogradah; indí gospodar takov, ako systematički postupa, odabere ili jedan manji vinograd, ili 4tu stranu velikoga vinograda za pomladiti, ter tim načinom imat će svako lěto berbu.

2. Kaže č. g. *Č. V.*: koi more dati izkopati tèrsje, da ga more dati i povaliti. Nije to tako; jer n. p. za valjenje tèrsja treba najmanje dva težaka, a dva težaka prije izkopaju 100 tèrsovah, nego jedan tèrs pošteno povale.

3. Misli č. g. *Č. V.*: da treba predi ključece odgojiti, nego se posade na zemlji, gdi je staro tèrsje izkopano, i da se mora ista zemlja rigolati. To je zaista dobar način za prirediti zemlju, ali to je i najviši stupanj zemljodělstva. Kad se pako u Hèrvatskoj u obće tèrsje bude sadilo na rigolanoj zemlji, neće ni nas ni naših unukah boléti glava. Medjutim onoga, koi je moguć zemljište za buduće tèrsje opreděljeno rigolati, ja bi světovao, da nikad svoga tèrsja s valniki pomladiti neda, jedno zato, jer, ako kod valjenja tèrsovah sám gazda nebude, posao će zlo poći, a takov spaija težko da će imati volje po vas dan státi kod težakah; a drugo zato, što ga nebi savětovao valiti, jer takvom spaiji, koi može dati zemljište za vinograd rigolati, mora na tom státi, da vinograd ne samo ponovi, nego i tèrsje oplemeni, a to se po valjenju postići nemože. Što pako član g. *Č. V.* misli, da se samo ključeci odgojeni (valjda ključeci iz rastila), na priredjeno zemljište posaditi mogu, to je suvišna briga, jer se član g. *Č. V.* sám osvědočiti more, da će se ključeci u prolětju odrezani i odmah posadjeni primiti; a još rajše primu se oni, koi se u jesen posade. Poznam gospodara, koi je više od dvě rali tèrsja izkopati dao i odmah na zemljištu posadio ključece, koji nikad u rastilu bili nisu, pa

ipak se dobro primili. Isto se viděti može na našem gospodarskom pokušalištu, kako su se naime lěpo i složno lětos primili posadjeni ključeci, koji nikad u rastilu bili nisu. Istina jest, gazda, koi hoće da naredi nov vinograd, mora imati novo odbranilište tèrsja, da one ključece nadoměsti, koji su zaostali.

4. Kako sam već kazao, samo imućni gospodari kadri su veći vinograd ponoviti, a težnja svakog imućnog gospodara kao i vaša i g. *Trummera* biti mora tá, da tèrsje ne samo pomladi nego i oplemeni; jer žali bože mi u Hèrvatskoj, nekoliko vinogradah izuzamši, malo imamo plemenitog nasada, buduć da se je kod nas samo na to gledalo, da se više vina dobije i nitko se za to brinuo nije, što su naši susědi Štajerci skuplje prodali jedno vedro Luttenbergera, nego li Hèrvati 3 ili 4 vedra hèrvatskog vina. A tomu je polag moga mnenja najveći uzrok to, što mi malo plemenitog tèrsja imademo. Indi tko more, neka staro tèrsje izkopa i plemenito nasádi.

5. Često sam čuo od seljaka pripovědati: da njegovo ili suseda mu tèrsje pogiba, jer je u njem mnogo valnikah, koji sa svojimi tèrčki pogiblju.

6. Nedvojbeno je, da se vinograd po valjenju ponoviti može; ali za pogled nikad ugodan biti neće, kao što je vinograd od samih ključecah.

Čitajući dalje odgovor člana g. *Č. V.*, opazio sam, da, kako god što je član g. *C. V.* u početku uměren bio, na koncu od strasti preuzet počeo je sve to bolje osobu g. *Trummera* braniti i stvar, to jest *meritum* ostavljati, jer kaže, da sam valjda ja malo s g. *Trummerom* o obdělavanju vinogradah divanio. To član g. *C. V.* pravo ima, jer iskreno priznajem, da mi je žao, što baš ni rěčce o tom predmetu s g. *T.* prosboriti prilike imao nisam; ali baš da sam i vas dan s njime divanio, o izrazih njegovih u njegovom članku o valjenju tèrsja pismeno izrečenih inače mislio nebi. Radi neznanstva pako g. *T.* nigdi ukorio nisam. Što je pako takov věst meštar, kao što je g. *Trummer*, to propustio navesti: *ako tèrs, kojega bi gazda rad povaliti, mladice nema, šta onda s njim činiti treba?* — odolěti nisam mogao, da mu nepokažem, da i Hèrvati poznadu način valjenja tèrsja; i to sám g. *T.* priznati mora, da je moja opazka temeljita.

Što je pako član g. *Č. V.* izvolio mene podučiti, kako se tèrs, i zašto tako, a ne drugač gnojiti ima, ja mu na tome veoma zahvaljujem, ter mi se nemože na ino, već uljudno ga moliti, da me i o tome poduči: zašto oni vinodělci, koji imadu znanja o kemiji poljodělskoj i zemaljskoj (chemia agronomica), i slědstveno o načinu rastenja (theoria vegetationis), o načinu gnjiloće (theoria fermentationis) i o načinu, kako se bilje ili dèrvo iz gnoja hrani (theoria nutritionis), zašto, rekoh, ovi ljudi, poslije kako postanu practični vinodělci, kad daju tèrs gnojiti, nedadu gnoja duboko zakapati, već ga dadu samo na onu stranu tèrsa izasuti (izsipati), gdě misle, da tèrs svoje najtanje žilice imade. Ter ako je gnoj suh ili ako još kipio nije t. j. ako je frižak, zašto ga dadu samo malo sa zemljom poštrovašiti (posipati), da ga větar neraznosi, staroga pako gnoja ni pokriti nedadu?

Odkad sam ja ovaj način gnojenja vidio kod učenih i izkusnih vinodělacah, nikad više gnoja kod tèrsovah zakapati dao nisam, jer sam naskoro opazio, da jedna košarica gnoja nezakopanoga više je hasnila tèrsu, nego dvě košarice zakopanoga gnoja, i po tom sam mnogo težakah prištedio.

I to sam opazio: ako se odviše gnoja k stablu tèrsovom nemetne, da ništa neškodi, ali i nehasni, jer je predaleko od usiuh tèrsovih, koja sastoje u najfinijih žilicah (Haarwurzeln). To je pako naravno, da se kod valnika gnoj zakopati mora.

Napokon čuditi se moram takvomu neodvisnomu vinodělcu, kakov se pokazuje član g. *Č. V.*, da on u tom priateljstvo traži, je li naime čověk istog mnenja sa svojim susědom, misleći, da ja prijatelj g. *T.* nisam zato, što se s njim neslažem u načinu na močvarnoj zemlji tèrsje saditi. Ja pako tvèrdim, da nema boljega načina na močvarnoj zemlji tèrsje saditi, nego što je kod člana g. *M.* Što je pako jedan ugledni gospodin člana g. *C. V.*, kad se je hvastao, da je u svojem vinogradu dobio dva voza sěna, odgovorio: *Oni su mi lepi gospodar, koji po vinogradu travu kosiju*; ovaj gospodin je imao pravo! Drugo bi to bilo, kad bi mu član g. *C. V.* bio kazao, da je po putih ili prostorih med vinogradom travu kosio!

Izvěstje

o XII. glavnoj skupštini družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju, koja je bila dne 15. prosinca 1853. g. u Zagrebu u Narodnem Domu.

(Konac.)

Zastupnik sl. podružnice varaždinske, g. dr. *Aleksa Rakovec*, pročita iz XIV. zapisnika iste podružnice točke slěděće [1]):

5. Svestrane tužbe o kvarima, koji se od vremena uvedenog novog sudbenog postupanja u gospodarstvu u polju, šumama i vinogradima bezobzirno i podvostručenim nehajstvom dèrzovitih pastirah nanašaju, ter se urednim sudbenim putem težko i mudno rěšavaju, ganule su skupština ovu na to, da je jednodušno zaključeno, dělovati po svom zastupiku onamo, da se u smislu naših predlogah za glavnu skupštinu od prošle godine umoli vis. banska vlada: da svojim načinom pospěšiti blagoizvoli izdanje zakona o poljskoj policii, i ako to moguće nebi bilo, da se oživotvori §. 10. zakona od 1. ožujka 1850. izišavšeg u pèrvom komadu zemaljskog lista, izuzamši pèrvu stranu istog u §. o pomirenju, to jest, da se dade načelnikom obćinah, izim slučajevah pod kazneni zakon spadajućih, sudbenost sa ovèrhom do 12 fr. sr.

Odlučeno: Zaštitnik i predsědnik družtva světli ban izreče: neka se „Osnova zakona o redarstvu (policiji) poljskom za Hèrvatsku i Slavoniju" podnešena već po gospodarskom družtvu visokom ministarstvu, predloži visokoj c. kr. banskoj vladi, — da on ni najmanje nesumnja, da će ona naskoro izdati privremeni zakon o redarstvu poljskom.

6. Opetovano se u smislu §. 21. ovostranih predlogah od prošle godine predlaže ovogodišnjoj glavnoj skupštini, da se nepravilnom sěčenju dèrvah, kojim su šume u domovini našoj jur tako poharane, da se je za nekoliko godinah bojati sveobćem pomanjkanju dèrvah, predupredi zakonom o uvedenju oekonomie šumske. U smislu istog §. ima se takodjer opetovano pozvati član g. *Dallinger*, nadziratelj klenovničko-trakostjanskih šumah, da izradi što prije osnovu zakona za uvedenje oekonomie šumske, koja će se osnova od strane podružnice ove glavnom odboru gospodarskoga družtva za Hèrvatsku i Slavoniju predložiti.

Odlučeno: Buduć da je u tom obziru odsěk šumarski družtva gospodarskoga za Hèrvatsku i Slavoniju odlučio podněti predlog svoj [2]) dèržavnome družtvu šumarskome u Beču, zato se od daljih razpravah odustaje. Medjutim veoma će drago biti gospodarskome družtvu, ako i član g. *Dallinger*, nadziratelj klenovničko-trakostjanskih šumah izradi što prije osnovu zakona za uvedenje oekonomie šumske.

---

[1]) Vidi br. 52. Gospodarskih Novinah.

[2]) Vidi br. 51. Gospodarskih Novinah.

8. Da se c. kr. podžupanija varaždinska umoli, neka občine, koje po ovostranom predsědničtvu jur pozvate do sad se još izjavile nisu, pozove, da domorodnom gospodarskom družtvu pristupe kao uredni po zastupnicih predstavljati se imajući članovi.

Zaštitnik i predsědnik družtva světli ban izreče *odluku:* da će on od strane cěloga družtva pozvati občine po svoj Hèrvatskoj i Slavoniji, da nek budu članovi družtva gospodarskoga i da dèrže Gospodarske Novine.

11. Izvěstja o ovogodišnjim zemaljskim prirodima i njihovoj cěni, koja su jur u odbornoj sědnici podružnice ove od 9. studena u pretresivanju bila na novo su pretresivana i s neznatnim preinačenjem sajamske cěne odobrena, ter je sastavljen obći pregled pod A i B*), koi se ima podněti glavnom gospodarskom družtvu za Hèrvatsku i Slavoniju.

Ova su izvěstja s velikom hvalom primljena i zaštitnik i predsědnik družtva světli ban izjavi: da bi želiti bilo, da svaka sl. podružnica po Hèrvatskoj i Slavoniji takva izvěstja podnese; buduć pako da po svoj Hèrvatskoj i Slavoniji podružnicah nema, da će on već gledati, da se takove ustroje.

14. Ima se umoliti vis. c. kr. banska vlada, da iz zemaljske blagajnice ovoj podružnici opreděli neku svotu za nagrade onim seljakom, koji se u poljodělstvu kakovim goder načinom odlikuju.

Odlučeno: da samo glavnome družtvu na prijavu sl. podružnicah pripada pravo děliti nagrade onim seljakom, koji se u poljodělstvu kakovim goder načinom odlikuju.

Zastupnik sl. odsěka šumarskoga g. *Karlo Kos* pročita:

Izvěstje hèrvatsko - slavonskog šumarskog odsěka o njegovoj ovogodišnoj radnji.

U petoj skupštini dne 21. kolovoza prošaste godine u Pakracu po šumarskom odsěku dèržanoj, bi većinom glasovah grad Rěka za ovogodišnje město skupštine ustanovljen.

Pošto pako nastupivših zaprekah radi ovaj sastanak obdèržavan nebi, to se je ravnajući odsěk povodjen našao, ter je drugo město ustanovio, i to Dolnji Miholjac u Slavoniji, za 5. prosinca t. g., a ujedno je visoko rodnom gospodinu baronu od *Prandau-a* začastno predsědničtvo ponudjeno, a za naměstnika mu izabran gospodin šumski nadzornik *Schmidt*, zatim za poslovodje gospoda *Danhelovsky*, šumar, i *Praus*, šumarski prostavnik.

Visoko blagorodni gospodin baron izjavi svoje sažaljenje, što je za sada preprečen, ter nemože začastno predsědničtvo primiti, očitovavši, da će nastojanje šumarskog odsěka u svakom obziru najkrepčije podupirati i polag želje predloženu skupštinu radi napredovavše godišnje dobe do prolětja dojduće godine odgoditi; koi predstavak od šumarskog odsěka bude takodjer primljen.

Iz ovih razlogah nije šumarski odsěk lětos nikakve obće skupštine obdèržavao, ter je u slěd toga dne 1. prosinca t. g. samo ravnajući odbor istog šumarskog odsěka dèržao u Zagrebu jednu sědnicu, vèrhu česa je zapisnik slavnom upravljajućem odboru pod 4. t. m. predan. U toj su sědnici imenovani:

a) naměstnici za sadašnju glavnu skupštinu;

b) prekoredni poslanik u osobi gospodina šumarskog meštra *Ress-a* za skupštinu austrijanskog dèržavnog šumarskog družtva, koja će se dne 20. t. m. u Beču obdèržavati;

c) naměstnik za zastupničtvo odbornih članovah u osobi gospodina *Prins-a*, c. kr. šumarskog tajnika.

Dolnji predmeti razpravah mogu se viditi u gore navedenom zapisniku.

Sučlanovah šumarskog odsěka, kada se u obzir uzmu pokojnici i novi pristupnici, imade:

u sačastnih članovih — — 7

u pravih članovih — — 125

Od onih, u lanjskom izkazu računah kod članovah zaostavših prinosakah po 2 for.: ukupno 139 for., do sada je samo 30 for. na načelnika šumarskog odsěka u gotovom unišlo, dočim platjanje prinosakah za tekuću godinu po 4 for. u gospodarstvenu blagajnicu još mnogo nepovoljniji uzpěh izkazuje, koje žalostno stanje stvari na napredak družtvene svèrhe veoma zaprečno děluje.

U Zagrebu dne 15. prosinca 1853.

Za hèrv.-slavonski šumarski odsěk
naměstnici

Dr. Kos s. r. načelnik; *Prins* s. r. odbornik.

Škola gospodarska.

Sad bude pročitan slědeći dopis visoke c. kr. banske vlade:

„C. kr. banska vlada. 18,161. 1853. Slavnomu ravnateljstvu gospodarskoga družtva u Zagrebu. Sl. ravnateljstvo gospodarskoga družtva poziva se time, da taj osobite važnosti predmet u odborno pretresivanje uzme, svestrano pozorno razpita, ter svoje obrazloženo mnenje što skorije c. kr. banskoj vladi podnese, kao i da iz svoje sredine jedan odbor izkusnih u gospodarstvenoj struci i sa zemaljskim odnošenjima dobro poznatih svojih članovah sastavi, i za dalnje poslovanje na c. kr. bansku vladu uputi.

Pèrvo, ter glavno će se pitanje gledě ustrojenja gospodarske učionice u Hèrvatskoj i Slavoniji povesti, ter je u tom obziru vis. c. kr. ministarstvo jednu programmu dostaviti blagoizvolilo, koja programma sl. ravnateljstvu u više exemplarah u prilogu šilje se s tom uputom, da ju na odborno pretresivanje izabranim članovom predati i njihovoj osobitoj pozornosti prigodom pretresivanja predmeta preporučiti izvoli.

U Zagrebu dne 12. prosinca 1853.

Město světlog bana
podban
Benko Lentulay s. r."

U slěd ovog dopisa naimenova zaštitnik i predsědnik světli ban za izpitatelje rečene osnove slědeću p. n. gg. članove odbornike

Fallera Nikolu,
Klinggräffa Karlu,
Meguschera Franju,
Stanisavljevića Danu,
Tomića od *Treščena Daroslava.*

Poslije odlazka pokrovitelja i predsědnika světloga bana bude pod predsědničtvom podpredsědnika preč. g. *Ivana Kralja*, opata, custosa i kanonika, povedena rěč o programmi družtva gospodarskoga: „Kako i kojimi putevi da se podigne u Hèrvatskoj i Slavoniji tèrgovina s vinom? kako da se put otvori ovoj tèrgovini izvan naše krunovine? i kako da se put presěče potrošku inostranih vinah kod nas pitomeći domaće naše vino?"

Bude najprije pročitan sastavak člana g. viteza *Ambroza* ml. *Vranicana-Dobrinovića**), i pošto se nitko u dalje pretresanje neupusti, bude sědnica zaglavljena.

*) Vidi br. 52. Gospodarskih Novinah.

*) Vidi br. 48. Gospodarskih Novinah.

U ime glavnog upravljajućeg odbora tajnik kao urednik odgovorni: Dragutin Rakovec. — Tiskom Franje Zupana u Zagrebu